

DIRECTIUNEA GENERALA

A

ARCHIVELOR STATULUI

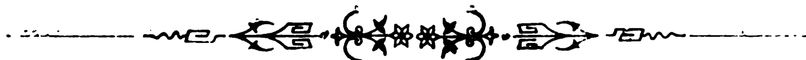
PUBLICATIUNI

ISTORICO-FILOLOGIC

TEXTURI SI GLOSSE ROMANE

INTRE

1550—1600.

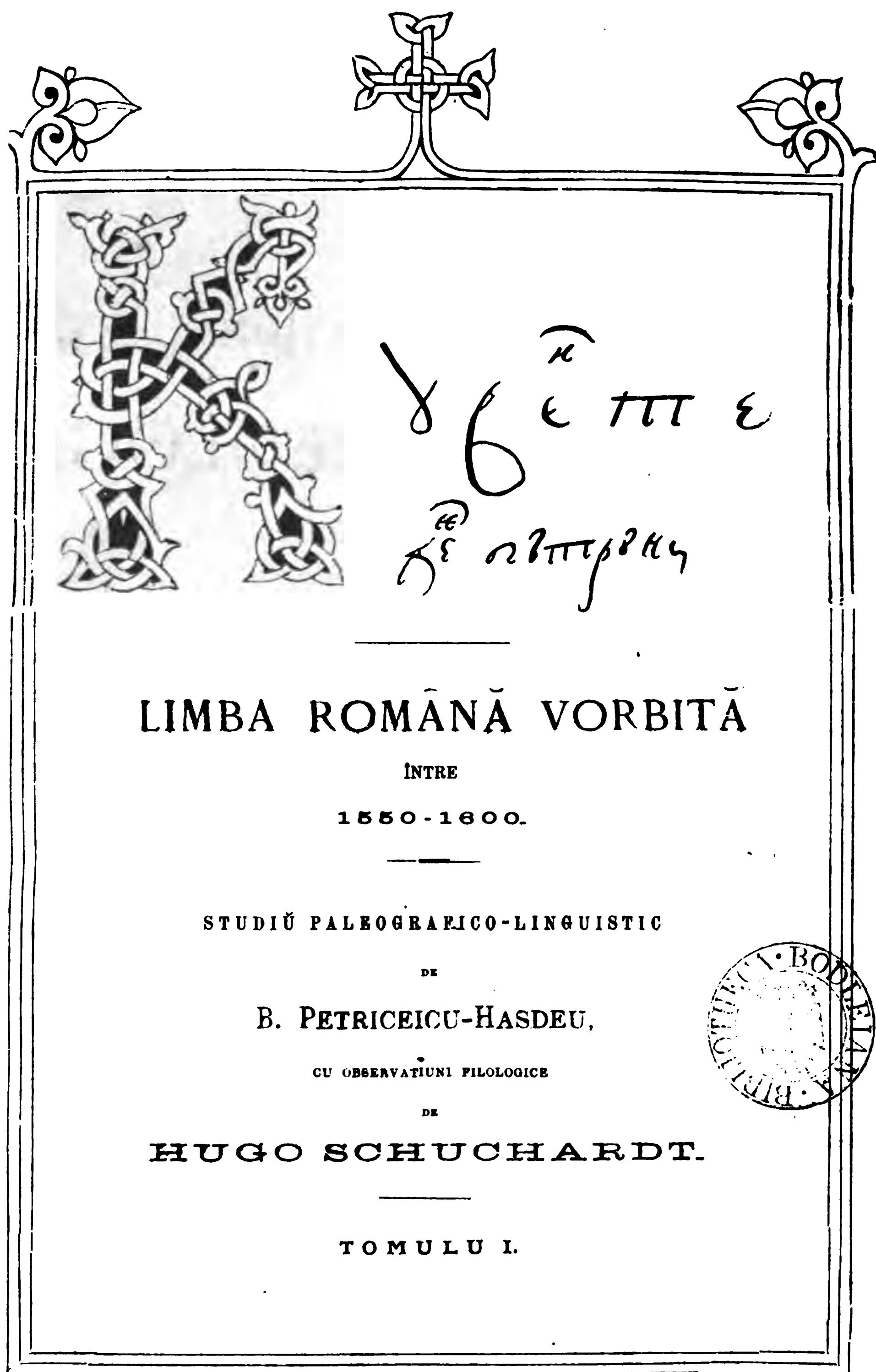
BUCURESCI.

TYPOGRAFI'A SOCIETATII ACADEMICE ROMANE

(LABORATORII ROMANI).

19. STRAD'A ACADEMIEI 19.

1878.

Кꙋвѣнте дєн бътрѫни

LIMBA ROMÂNĂ VORBITĂ

ÎNTRE

1550-1600.

STUDIŬ PALEOGRAFICO-LINGUISTIC

DE

B. PETRICEICU-HASDEU,

CU OBSERVAȚIUNI FILOLOGICE

DE

HUGO SCHUCHARDT.

TOMULU I.

Publicaţiunea de faţă nu este o brută colecţiune de documente.

Texturile şi glosele n'aŭ fost pentru noĭ decât un simplu material, cu ajutorul căruĭa, înlăturând orĭ-ce teoriă a-priori, am putut studia în cunoscinţă de causă, sub tóte raporturile, limba cea vorbită a străbunilor noştri în a doua jumătate a secoluluĭ XVI.

Intenţiunea autoruluĭ a fost de a pune o seriósă temeliă analitică pentru filologia şi diplomatica română, după cum, pe un teren diferit, dar tot prin analisa cea maĭ minuţiósă, ne încercasem altă dată de a limpeḑi, mergênd din dissecţiune în dissecţiune, trecutul nostru naţional prin *Istoria critică a Românilor*.

Dacă am ṛeuşit, nu se scie; ceĭa-ce scim, este că lucrul nĭ-a costat multă muncă.

Afară de cestiunĭ curat linguistice şi paleografice, am atins adesea puncturĭ istorice şi juridice.

In privinţa filologică maĭ în speciă, pentru a ne asigura după putinţă contra eroriĭ, am supus primele două părţĭ ale publicaţiuniĭ la apreciarea amiculuĭ nostru Hugo Schuchardt, unul din ceĭ maĭ celebri linguiştĭ contimporanĭ, pe care ilustrul Ascoli nu se sfiesce de a-l pune de'npreună cu Mussafia ca ceĭ doĭ succesorĭ maĭ de frunte aĭ mareluĭ Diez.

Respunsul luĭ Schuchardt, scris nemţesce, căcĭ tinde a atrage maĭ cu dinadinsul atenţiunea publiculuĭ străin asupra filologieĭ române, are în vedere maĭ cu deosebire specimenul nostru de *Dicţionar etimologic al limbeĭ române* (veḑĭ maĭ jos p. 258 — 312), pe care'l consideră ca «partea cărţiĭ cea maĭ importantă pentru linguiştĭ», făcêndu-ne tot-o-dată onórea de a adăoga : «Hasdeu's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glänzend«ster Weise hervor».

Observaţiunile critice ale luĭ Schuchardt, carĭ forméză o frumósă monografiă de treĭ cóle de tipar asupra importanţeĭ filologice generale a limbeĭ române şi maĭ ales asupra resultatelor cărţiĭ de faţă, vor apare în tomul II, unde vor figura de asemenea maĭ multe adaosurĭ din parte-ne, provocate maĭ cu sémă prin acele excelente observaţiunĭ, ast-fel că nu le-am putut separa de ele, apoĭ o monografiă asupra genitivo-dativuluĭ român, o altă asupra accentuaţiuniĭ şi vocalisaţiuniĭ iraţionale în vechile nóstre monumente literare, şi 'n fine cincĭ indicĭ la ambele tomurĭ : bibliografic, istoric, juridico-economic, diplomatic şi linguistic.

Terminând, nu putem a nu exprime cea maĭ vină recunoscinţă D-lor Dim. A. Sturdza şi Gr. G. Tocilescu, ale căror comunicaţiunĭ aŭ sporit fórte mult valórea lucrăriĭ nóstre.

Hasdeu.

Bucurescĭ, 10 august 1878.

I

ACTE SI FRAGMENTE

TEXTURĬ ROMÂNE INEDITE

ÎNAINTE DE ANUL

1600

Tóte texturile din colecţiunea de faţă, afară de cel sub No. 1, represintă limba vorbită a Românilor între 1560—1600.

Ḑic limbă vorbită, şi étă de ce.

Pînă acum, căt se atinge de secolul XVI, s'aŭ publicat numaĭ texturĭ române traduse, în carĭ nu numaĭ sintaxa oglindesce, maĭ mult saŭ maĭ puţin, o construcţiune străină, adecă este slavică saŭ grécă, dar adesea pînă şi cuvintele isolate se întrebuinţéză pe dos, din causa că traducĕtorul nu înţelegea saŭ nu sciea să brodéscă ideia originaluluĭ.

Diaconul Coresi, de exemplu, în Psaltirea sa din 1577, când ḑice în psalmul 3 : ноѵ мѫ темь де мїи де ωамени че кадь, în loc de: «ómenĭ ce *năvălesc*», traduce pur şi simplu, într'un mod fórte stăngaciu, pe slavicul нападающихъ, din на-падати, literalmente «a *cădé* pe ce-va»; tot aşa în psalmul 21, ḑicerea : ши де кωрнь кȣ оуѫкорнь este o inextricabilă galimatiă, care resultă din neînţelegerea textuluĭ slavic : и ѿ рωгъ инорωжь, latinesce : «et a cornibus unicornium», grecesce : «καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων» ; saŭ în psal-

mul 43 : рѣчеле фѣцеен мѣле este romănesce un non-sens, născut din omonimia a doă vorbe slavice стоудъ, din carĭ una însemnéză «ruşine», ér cea-l'altă «frig», Coresi luând din zăpăcélă pe astă din urmă drept cea de 'ntâiŭ.

Asemenĭ modelurĭ de neromăniă a texturilor traduse ne întimpină la fie-care pas în orĭ-ce veche tipăritură română.

Pînă şi un om atăt de serios ca nemuritorul nostru Cantemir, când se apucă, în «Divanul lumiĭ», a traduce un vers din Ausoniŭ, ne înzestréză cu următórea curiositate :

> Oare ce-am greşit? şi ce făcut la vreme? şi ce nu-ĭ bine?
> Căce acesteĭ fapte cinstea ĭ-a lipsit, saŭ ceĭa-l'alte
> Socotéla 'ntrégă? căce m'am lenit? căce acésta şéde
> Réua socotéla !...[1]

În aceste patru versurĭ, óre maĭ recunósce cine-va limba română ?

Nu în traducerĭ trebuĭ căutat graĭul viŭ al unuĭ popor.

Colecţiunea de faţă, prima în felul seŭ, ne dă limba originală a Românuluĭ din a doua jumătate a seculuIuĭ XVI.

Aci nemic nu e tradus, cu singura excepţiune — maĭ repetâm încă o dată—a fragmentuluĭ publicat sub No. 1.

Sînt acte oficiale saŭ particulare, scrise în Romănia de cătră Românĭ după trebuinţe locale şi momentane.

Autoriĭ lor, ómenĭ din popor, nu scieaŭ multă carte.

Eĭ scrieaŭ aşa cum se vorbĭa în ḑilele lor în oraşul saŭ chiar în satul unde trăiaŭ.

Importanţa filologică a acestor documente este întreită :

1. *Dialectologică*, arătând diferinţele din loc în loc în acelaşĭ interval de timp;

2. *Fonetică*, întru căt scriitoriĭ, lipsiţĭ de orĭ-ce cultură ortografică, îşĭ dedeaŭ silinţa de a transcrie întocmaĭ pronunciaţiunea cea poporană;

3. *Sintactică*, de óră-ce cugetarea şi expresiunea aceluĭa ce scriea nu eraŭ împedecate prin nemic străin.

(1) Ap. Hasdeŭ, *Archiva istorică*, t. 2, p. 166.—Textul latin al luĭ Ausoniŭ sună :

> Quae praetergressus? quid gestum in tempore? quid non?
> Cur isti facto decus afuit, aut ratio illi?
> Quid mihi praeteritum? cur haec sententia sedit,
> Quam melius mutare fuit...?

De când actualul ministru al Instrucţiunii Publice, d. Georgiŭ Chiţu, mĭ-a încredinţat Direcţiunea Generală a Archivelor Statuluĭ, sarcina mea de căpeteniă a fost de a clasifica tesaurele lor ast-fel, încât să nu se maĭ dea la lumină, ca în trecut, nesce extracte necritice, desbrăcate de orĭ-ce caracter sciinţific, ci tóte documentele să se pótă publica treptat în întregul lor, nu numaĭ fără nicĭ o abatere în fond saŭ în formă, dar încă—ceia-ce impórtă fórte mult — într'o ordine sistematică, adecă sub rubrice omogene, cuprindênd fie-care corp câte o materiă de aceiaşĭ natură, animată — aşa ḑicênd — de un singur suflet.

Una din asemenĭ rubrice îmbrăţişéză texturile române înainte de anul 1600.

Din acéstă rubrică alegem o sémă de acte, a căror autenticitate este maĭ pe sus de îndoélă, lăsând la o parte, pînă la verificare, pe cele maĭ puţin sigure.

Altele câte-va, pe carĭ de asemenea le ţinem de o cam dată în reservă, deşi ele sînt pe deplin autentice, vor întra în doă colecţiunĭ separate:

1. Răvaşele Banilor Craioveĭ;

2. Acte municipale.

In locul lor dâm vr'o treĭ-patru documente de pe la începutul secoluluĭ XVII, cu atât maĭ mult că e peste putinţă, sub raportul limbeĭ, a stabili o rigurósă liniă de demarcaţiune între aniĭ immediat anteriorĭ şi ceĭ immediat posteriorĭ luĭ 1600.

Specimenele fotografice se vor publica deosebit într'un tractat de «Paleografia Slavo-română».

Facem excepţiune însă pentru zapisul de sub No. VI, a căruĭa mare însemnătate prosodică ne îndémnă a'l da de pe acum în fac-simile, pentru crisovul de sub No. VII, în care sînt grupate cincĭ diferite caractere, şi pentru semnele de fabrică (Wasser-zeichen) ale documentelor celor scrise pe hârtiă.

Fie-care act este reprodus întocmaĭ după original, conservându-se intactă ortografia luĭ cirilică, ba pînă şi literele cele aruncate d'asupra rîndurilor, *litterae columnatae*, în privinţa cărora însă lipsa tipografică ne-a silit pe slova cea scrisă în catul al

doileа a o pune ce-va maĭ spre stînga de slova cea de-desupt, bună óră ам în loc de м/а.

Fie-care linia din original îşĭ păstréză individualitatea, fiind precésă de o cifră, care indică numerul rîndului.

Urméză apoĭ transcripţiunea cu litere latine, în care am admis următórea normă : ѫ=â; ъ=ă; ь=ă şi ŭ, atuncĭ când le confundă chiar originalurile; ѧ=î saŭ în; ѣ=é; ꙗ şi ѧ=ĭa; ю=ĭu; ȣ şi оу=u; о şi ѡ=o; и şi і saŭ ї=i; щ=şt; џ înainte de o vocală móle =ge, gi; џ înainte de o vocală dură =g'; ч înainte de o vocală móle =ci, ce; ч înainte de o vocală dură=ć; ц=ţ, ш=ş, ж=j etc.

Literele puse în original d'asupra rîndului sînt transcrise cu *cicero cursiv*, ér cele asvîrlite şi maĭ sus, d'asupra catuluĭ al doilea, se pun cu *petit cursiv;* de exemplu : егоумен =egume*n*[i].

D'asupra rîndului însemnându-se generalmente numaĭ consóna, ér vocala ce o însoţesce fiind sub-înţelésă, de exemplu ва ч гра с pentru вачи грасе, pe acéstă vocală, nescrisă în original, noĭ o transcriem cu *petit drept :* vac'i gras[e].

Intre semnele [ ] se completéză lipsurile din original, parentesiĭ ordinarĭ ( ) fiind reservaţĭ pentru traducerea cuvintelor slavice.

De vreme ce se reproduc înseşĭ originalurile, aceste câte-va mesurĭ de exactitate la transcriere sînt de ajuns.[1]

In fine, fie-care act, pe lîngă notiţa descriptivă ce'ĭ precede, se încheiă printr'un şir de Notanda, în carĭ se atrage atenţiunea lectoruluĭ asupra particularităţilor celor maĭ interesante ale textuluĭ.

(1) Un alt mod de transcriere, care nu nĭ-a convenit, veḑĭ în **Sickel,** ***Monumenta graphica medii aevi,*** Wien, 1858 şi urm.

I

CEL MAĬ VECHĬU TEXT BIBLIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ

OLTENIA, CIRCA 1560.

Textul publicat maĭ la vale cuprinde aprópe întregul cap XXVI din Levitic, anume verseturile 3—41.

Scris pe doă foĭ de pergamenă, el se păstréză în Biblioteca Naţională din capitala Serbieĭ, MS. No. 61, de unde l'am copiat într'o călătoriă din 1871.

După scrisóre, după ortografiă şi după limbă, noĭ nu ne sfiim a'l numi «cel maĭ vechĭu text biblic în limba română».

Orĭ-cine îşĭ va da ostenéla de a'l compara cu documentul dela Bistriţa, pe care 'l dăm maĭ jos sub No. III, se va convinge că textul de faţă, presintând aceleaşĭ caractere esenţiale, este totuşĭ ce-va maĭ vechĭu.

El cată să fi fost scris în Oltenia, póte tot la Bistriţa, cam pe la anul 1560, ce-va maĭ mult saŭ ce-va maĭ puţin.

In ce mod şi 'n ce timp va fi rătăcit apoĭ în vecina Serbiă, acésta nu se scie.

Voĭu observa însă, că între manuscrise din acelaşĭ bibliotecă, care mĭ-a fost deschisă fără reservă, graţiă amiculuĭ meŭ Magazinovicĭ, atât de simpatic tuturor Românilor de pe când fusese la noĭ agent diplomatic din partea Serbieĭ, am vĕdut un mare numĕr de acte de ale Brancovenilor, deşi lipsa de timp nu-mĭ permisese a le cerceta de aprópe.

Ar fi de bănuit, prin urmare, proveninţa brancovenéscă a textuluĭ nostru biblic.

În orĭ-ce cas, el este maĭ vechĭu decât Psaltirea diaconuluĭ Coresi şi tipăriturele române de peste Carpaţĭ de pe la finea seculuĭ XVI, din

carĭ una, publicată în Orăştia la 1582 sub titlul de Палїа, cuprinde Genesea şi Exodul, dar — din nenorocire — nu şi Leviticul.*

Dintre trăsurele paleografice cele maĭ caracteristice ale acestuĭ text, este întrebuinţarea constantă a luĭ ь în loc de ъ pentru vocala nóstră obscură *ă*, întocmaĭ ca şi 'n documentul dela Bistriţa, apoĭ incertitudinea fórte semnificativă în transcrierea diftongului *oa*, confusiunea în usul semnuluĭ grafic ѫ, şi altele, pe carĭ le indic la urmă.

Singura traducere românéscă veche a Leviticuluĭ este cea cuprinsă în Библїа адекъ дꙋмнезеꙗска скриптꙋрѫ, publicată din ordinea luĭ Şerban Cantacuzin în Bucurescĭ la 1688, pe 932 pagine in folio, afară de şése foĭ suplementare la început şi una la sfîrşit.

Pentru a arăta diferinţa în stilul român la interval de un secol şi maĭ bine, noĭ reproducem în josul textuluĭ de pe la 1560 pasagiul ce-ĭ corespunde în ediţiunea din 1688.

(*) Cipar, *Principie de limbă*, Blaj, 1866, in-8, p. 104, şi *Crestomatia saŭ analecte*, Blaj, 1858, in-8, p. 46—82.

1. сь[1] вецı хи. ꙟбльндоу ꙟ токьмѣлеле мѣле
2. ши веци фи сокотиндоу. ши цииндꙋ. порь
3. нѹѣлеле мѣле. давою воаѡ плоае. ꙟ врѣме
4. дестоинникь. шї пѫмьнтꙋ[л] ва да хасна са.
5. шин лѣмнеле вор фи родитоѹре. ши мльти
6. шюѹль ва аѫꙋнџе. сторсꙋра. шї сторсꙋра
7. семьнѫтоѹра. шї веци авѣ пѫнь ла сациоѹ.
8. ши веци лькоѹи коѹ тьрие ꙟ цара вострѫ.
9. давою еоѹ паче ꙟ цара вострь. доѹрмивеци шї

(¹) Prima literă e scrisă cu roşu.

Де веци оумбла ꙟтрꙋ порꙋнчиле мѣле ши ꙟвъцътꙋриле мѣле веци пъꙁи ши ле веци фаче пре дѫнселе. Ши вою да плоае воаѡ ꙟ врѣмѣ еи, ши пъмѫнтꙋл ва да роаделе лꙋй, ши лѣмнеле кѫмпилор вор да роада лорь. Ши ва апꙋка воаѡ трееришꙋл кꙋлесꙋл, ши кꙋлесꙋль ва апꙋка съмѫнца, ши веци мѫнка пѫинѣ воастръ ꙟ сацїꙋ, ши веци лъкꙋи кꙋ ꙟтемеаре пре пъмѫнтꙋл

нимѣ ноу ва спъмьнта пре вои. гонивою а фарь живиниле рѣле сълбатиче де ꙟ пь мьнтȣ^л вострoу. ничи ѡсте ноу ва трѣче пре ꙟ цара вострь. гонивеци[1] пре врь жимашии воцри. ши ꙟнаинтѣ вострь ворь пика де армь. ши є̆ де ꙟтре вои ворь гони пре ѡ соуть. шї ѡ соуть пре ѕѣче мїи. кь врьжимашїи воцри вор пика ꙟнаинѣ (*sic*) вострь. кь еоу вою кьоута пре вои. ши вою крѣще пре вои. ши вою моулци пре вои. шї легьтоура мѣ коу вои ѡ вою ци нѣ. мьꙟнкавеци де ꙟ векоу. ши ачѣлѣ пеꙟтроу чѣлѣ ноѡ. ле веци льса ꙟнапои. ши локоу^л миеоу ва фї ꙟтре вои де лькоуи^т. ши сȣфлетȣ^л миеоу нȣ ва оурь пре вои. еȣ вою ꙟбла ꙟтре вои. шї еȣ вою хи. доумниѕеоу^л вострoу. вои ꙟкь веци хи ньродоу^л миеоу.

(1) Prima literă cu roşu.

вострȣ, ши ръсбою нȣ ва трѣче прен пъмѫнтȣл вострȣ. Ши вою да паче ꙟ пъмѫнтȣл вострȣ, ши веци дорми, ши нȣ ва фи кареле съ спае пре вой, ши вою пїарде хїаръ рѣле ден пъмѫнтȣл вострȣ, ши ръѕбою нȣ ва трѣче прен пъмѫнтȣл вострȣ. Ши веци гони пре връжмашїи воцри, ши вор кѫдѣ ꙟнаинтѣ воастръ кȣ оучидере. Ши ва гони ден вой чинчи пре ѡ сȣтъ, ши ѡ сȣтъ ден вой вор гони ѕѣче мїй, ши вор кѫдѣ непрїатенїй воцри ꙟнаинтѣ воастръ ꙟ сабїе. Ши вою къȣта престе вой, ши вою бл̾ви пре вой, ши вою крѣще пре вой, ши вою ꙟмȣлци пре вой, ши вою ꙟтъри фъгъдȣинца мѣ кȣ вой. Ши веци мѫнка веки ши векиле векилорь, ши веки ден фаца челорь ноаѡ веци скоате. Ши вою пȣне фъгъдȣинца мѣ ꙟтрȣ вой, ши нȣ ва оуръ сȣфлетȣль мїеȣ пре вой. Ши вою оумбла ꙟтрȣ вой, ши вою фи воаѡ дм̃незъȣ, ши вой вец фи мїе народь. Єȣ дм̃нȣль дмн̃ѕъȣл вострȣ че вамь

кь еоу сьнтȣ домноу^{л} доумнизеоу^{л} востроу.
чела кареле пре вои амоу адоу^{с} афарь де ꙟ жгипеть[1]
коу^{м} роби ачелора сь нȣ фици. ши жоугȣ^{л} а грома
зило^{р} вощри а^{м} фрьнть. коу^{м} ꙟ дерептате сь ꙟбла^{ц}
ꙗрь[2] сь мие ноу вецї хи ꙟгьдȣиндоу. шї ноу веци ф
аче тоѡте порьчѣлеле (*sic*) мѣле. ши сь веци хи оурѫн
доу ачѣсте порьнчи але мѣле. ши сȣфлетоу^{л} вострȣ
ва фи лепьдьндоу лѣцѣ мѣ. ши легьтоура мѣ ѡ (*sic*)
ѡ веци лепьда. еȣ[3] ꙟкь ачаста вою фаче коу вои.
ведѣвою пре вои кȣ коутремоури ши коу фоуги
чеи. коу фригоури. де кареле ва скьдѣ фаца вострь
ꙟ сȣфлетоу^{л} востроу. се вор доспи тоте рѣлеле. ши
че веци семьна. семьньтоура вострь. ѡ во^{р} мьꙟ
ка врьжимашїи вощри. асоупрь[4] де ачѣѫ. вою ꙟ
торче фаца мѣ ꙟ алѣноу^{л} востроу. шї вецї хи бѫ
тоуци. ꙟнаинтѣ врьжимашило^{р} вощри. ши

(1) Aci se termină prima pagină.
(2) Iniţiala cu roşu.
(3) Cu roşu.
(4) Prima literă cu roşu.

скось пре вой ден пъмѫнтȣль егупетȣлȣй, фїиндь вой роби, ши амь здробить легътȣра жȣгȣлȣй вострȣ, ши вамь адȣсь пре вой кȣ фалъ. Ѩръ де нȣ мъ веци аскȣлта, ниче веци фаче порȣнчиле мѣле ачѣстѣ. Че веци не аскȣлта де дѫнселе, ши жȣдекъцилор мѣле се ва ꙟгреȣѧ сȣфлетȣл вострȣ, ка вой съ нȣ фачеци тоате порȣнчиле мѣле, ка съ ръсипици фъгъдȣинца мѣ. Ши еȣ вою фаче аша воаѡ, ши вою пȣне пре вой липса, ши ръѧ ши гълбенарѣ ѡрбиндь окїй вощри ши сȣфлетȣль вострȣ топиндь, ши веци сѫмъна ꙟзъдарь семинциле воастре, ши ле ворь мѫнка ꙟпотривничїй вощри. Ши вою ꙟтъри фаца мѣ престе вой, ши веци кѫдѣ наинтѣ връжмашилорь

43. карии оурьскоу пре вои. ачеѧ се вор домни пре вои.
44. шї веци фꙋџи кьн^{д}оу нимѣ пре вои ноу ва гони.
45. ꙗрь[1] сь ноу веци нїчи аша ꙟгьдоуи мие. коу з҃ ѡ^{р}
46. маи таре вою бате пре вои. пе ꙟтро́у пькате
47. ле востре. шї вою фрьнџе жо^{с} пре троуфїѧ вострь
48. ши пре мьриѧ троуфїеи востре. шї чероу^{л} вострꙋ
49. ꙟл во (*sic*) фаче каши фероу^{л}. шї пьмьнтоу^{л} ка де
50. арамь. ши моуꙟка вострь ва пери. кь пьмьнтоу^{л} во
51. строу ноу шї ва да хасна. ши лѣмнеле пре кьꙟпоу^{л}
52. востроу нꙋ вор фи родиторе. ши[1] сь веци хї ꙟбль
53. ндоу ꙟ протива мѣ. ши ноу веци аскоулте (*sic*) пре
54. мине. де з҃ ѡ^{р} вою маи таре моулци бѫтьиле
55. пре вои. дꙋпь пькателе востре. живиниле сь
56. лбатиче де пьдоуре. вою тримите пре вои
57. кареле во^{р} мьꙟка. коконии воџри. ши до
58. битокоу^{л} востроу, шї пре вои во^{р} ꙟпоуцина[2]
59. ши кьрьрїле востре во^{р} поустии. сь[3] жрь (*sic*) нїчї

(1) Iniţiala cu roşu.
(2) Aci se termină a doua pagină.
(3) Iniţiala cu roşu.

воџри, ши ворь гони пре вой чеѧ че гонескꙋ пре вой, ши веци фꙋџи негонин-дꙋвъ нименѣ пре вой. Ши де нꙋм веци аскꙋлта ниче пънъ ꙟтратѫта, ши вою адаѡџе а въ черта пре вой кꙋ ране де з҃ ѡри пентрꙋ пъкателе воастре. Ши вою сꙋрпа семецїѧ мѫндрїеи воастре, ши вою пꙋне воаѡ черюл ка де хїер ши пъмѫнтꙋль вострꙋ ка де арамъ. Ши ва фи ꙟ дешърть вътрꙋтѣ воастръ, ши нꙋ ва да пъмѫнтꙋль вострꙋ сѫмѫнца лꙋй, ши лемнꙋль царинїй воастре нꙋ ва да роада лꙋй. Ши дꙋпъ ачаста де веци мѣрџе ꙟ кꙋрмеѯишь, ши нꙋ веци врѣ съ мъ аскꙋлтаци, вою адаѡџе воаѡ шапте ране, дꙋпъ пъкателе воастре. Ши вою тримите престе вой гадиниле чѣле сълбатиче але пъмѫн-тꙋлꙋй, ши вор мѫнка пре вой, ши вор топи добитоачеле воастре, ши пꙋцини

60. коу ачаста. ноу вь вецї ꙟбоуна. шї вецї хї ꙟбль

61. ндоу ꙟ алѣнȣ^{л} миеоу. еȣ ꙟкь вою ꙟбла ꙟ алѣноуль

62. вострȣ. шї де ҁ w^{р} маи таре w вою бате пентрȣ

63. пькателе востре. шї вою адоуче армь пре вои.

64. каре ва ста де бжсьоу. де пре легьтоура мѣ

65. каре амоу фькоуть коу вои. ши сь вь вецї адȣна во

66. и ꙟтроу wрашеле востре. тримитевою пре

67. вои морте де чоумь. шї де льꙟгоре. шї вою да пре

68. вои ꙟ мьна врьжмашило^{р} вощри. атоунче

69. вою лоуа спорю^{л} пьинеи. коу^{м} ҁиче моуерїле востре

70. ворь коче пьине. мьꙟкавецї шї нȣ вь вецї сьтȣ

71. ра. кьн вою лоуа спорюл. сь [1] жрь (*sic*) ничи кȣ ачѣстѣ

72. ноу вь веци ꙟвьца. че веци ꙟбла ꙟ алѣноу^{л} мїеоу

73. еȣ ꙟкь вою ꙟбла ꙟ алѣноу^{л} востроу. шї де ҁ w^{р} маи

74. таре вою педепсе (*sic*) пре вои. пеꙟтрȣ пькателе

75. востре. пьнж ꙟтратьта. коу^{м} вецї мьꙟка

(¹) Inițiala cu roșu.

вою фаче пре вой, ши пȣстїй вор фи кѫиле воастре. Ши кȣ ачѣстѣ де нȣ вѫ веци педепси, че веци мѣрџе кѫтре мине ꙟ кȣрмеҁишь. Вою мѣрџе ши еȣ кȣ вои кȣ мжнїе ꙟкȣрмеҁишатѫ. ши вою лови ши еȣ пре вой. де. ҁ. wри пентрȣ пѫкателе воастре. Ши вою адȣче престе вой сабїе, иҁбжндиндь, иҁбжнда фѫгѫдȣинцїй, ши веци фȣџи ꙟ четжциле воастре, ши вою тримите моарте престе вой, ши вѫ веци да ꙟ мжниле врѫжмашилорь вощри. Ка сѫ вѫ нѫкѫжѫскȣ пре вой кȣ липсѫ де пжине, ши вор коаче. ї. мȣери пжиниле воастре ꙟтрȣнь кȣпторю, ши вор да пжиниле воастре кȣ кȣмпѫна, ши веци мжнка ши нȣ вѫ веци сѫтȣра. Ѩрѫ де нȣм веци аскȣлта ниче кȣ ачѣстѣ, че веци мѣрџе кѫтрѫ мине ꙟ кȣрмеҁишь. Ши еȣ вою мѣрџе кȣ вой кȣ мжнїе ꙟкȣрмеҁишатѫ, ши вою черта ши еȣ пре вой де, ҁ, wри дȣпѫ шаделе воастре. Ши веци мжнка трȣпȣриле фечорилор вощри, ши трȣпȣ-
гелор воастре веци мжнка. Ши вою пȣстїи стжлпїи вощри, ши вою

76. карнѣ фечорило^{р} воцри. ши а фѣтело^{р} вост
77. ре. шї еȣ вою поустии пре вои. ши пре кипоу
78. риле востре еȣ ле вою ѕроби (*sic*) ши пре троупоуре
79. ле востре чѣле морте. еȣ ле вою ароуꙟка ка пре идо
80. ли воцри. ши ва оуръ пре вои сȣфлетоу^{л} миеȣ
81. шї вою фаче сь фие пȣстии ѡрашеле востре
82. шї еȣ вою поустїи пре локоуриле востре.
83. чѣле св҃нте. шї пре мїросенїѫ вострь чѣ бȣ
84. нь. ноу мие воѫ сь ѡ симцȣ. ꙟн[1] ачеста кипоу во
85. ю поустии пьмьнтоу^{л}. пьнь ꙟтратьта
86. коу^{м} врьжимашїи воцри. карїи лькоуескоу
87. ꙟтроу елоу. се ворь мира пре ель. пре вои во^{р}
88. ꙟпьрци ꙟтре пьгьни. ши вою траџе ар[2]
89. мь доупь вои. ши пьмьнтȣ^{л} востроу ва пȣ
90. стии. ши ѡрашеле востре во^{р} поустїи. атоу
91. нче ва фи пьмьнтоулȣи сьрбѫтоѡ^{р}. пьнѫ ве
92. ци хи ꙟ пьмьнтоу^{л} врьжимашило^{р} воцри. атȣ
93. нче ва фи пьмьнтоулоу^{и} сьрбѫтоѡ^{р} шї се ва ꙟ

(1) Iniţiala cu roşu.
(2) Aci se termină pagina a treia.

піѧрде чѣле де лемнȣ фъкȣте де мѫниле воастре, ши вою пȣне ѡаселе воастре песте ѡаселе боѕилор воцри, ши съ ва сȣпъра сȣфлетȣль міеȣ воаѡ. Ши вою пȣне четъциле воастре пȣстїй, ши вою пȣстїи сфинтеле воастре, ши нȣ вою мироси миросеніѧ жѫртвелоръ воастре. Ши вою пȣстїи еȣ пъмѫнтȣль вострȣ, ши съ ворь мира пентрȣ ель врѫжмашїй воцри, чѧ че лъкȣескȣ пре ель. Ши вою съмѫна пре вой ꙟ лимби, ши ва топи пре вой мергѫндь сабіѧ, ши ва фи пъмѫнтȣль вострȣ пȣстїю, ши четъциле воастре вор фи пȣстїй. Ѩтȣнче бине ва врѣ пъмѫнтȣль симбетиле лȣй, тоате ѕилеле пȣстїирїй лȣй. Ши вой веци фи ꙟ пъмѫнтȣль врѫжмашилор воцри, атȣнчѣ ва съмбъта пъ-

94. д̃лчи ꙟ сърбътоарѣ са къ пънь лоу фостоу пре е^{л}

95. наоу авоуть сърбѫтоѡр. кънд оу лоу вроу^{т}

96. трїбоуи. коу^{м} сь либь сърбѫтоѡ^{р}. атȣнче кь

97. ндȣ вои лцї лькоуить. ꙟтрȣ ель. де ꙟтраче

98. ж карїи вор рьмынѣ де ꙟтре вои. далевою

99. инїмь темьтоѡ^{р}. ꙟ пьмынтоу^{л} врьжимашї

100. лорь сѫи. пънь ꙟтратьта коумь де фрȣꙟѕа

101. сȣньтоѡ^{р} а лемноулоуи. во^{р} фȣџи ши аша ворь

102. фȣџи. ка шї ꙟнаинтѣ армеи. ши во^{р} пїка кь

103. ндȣ нимѣ пре еи ноу^{н} ва гони. ши во^{р} фȣџї оуноу^{л}

104. де алтоу. нимѣ де ꙟтре вои ноу ва коутеѕа рь

105. дика арма пре врьжимашоу^{л} сѫоу. кьче лоу

106. ꙟблать ꙟпротива мѣ. дерепть лчѣе еȣ ꙟкь

107. вою ꙟбла ꙟ алѣнȣ^{л} лор.

мѫнтȣль. ши вине ва врѣ симбетеле лȣи. тоате ѕилеле пȣстїирїй лȣй ва сѫмбѫта. кареле нȣ сѫмбѫтать ꙟ симбетеле воастре. кѫндь лѫкȣици пре дѫнсȣль. Ши челор рѫмаш ден вой воѫ адȣче робиме ла инема лорь. ла пѫмѫнтȣль врѫжмашилор лорь. шїи ва гони пре дѫншїй гласъ де фрȣнзѫ мȣтѫндȣсе. ши вор фȣџи ка кѫндь ар фȣџи дела рѫзбою. Ши ворь кѫдѣ негоницы де нимени. ши ва трѣче кȣ ведѣрѣ фрате пе фрате ка ши ла рѫзбою, негониндь нименѣ. ши нȣ веци пȣтѣ сѫ стаци ꙟпотрива непрїатнилорь воштри. Ши веци пери ꙟтрȣ лимби. ши ва мѫнка пре вой пѫмѫнтȣль врѫжмашилор воштри. Ши чей че ворь рѫмѫнѣ ден вой се вор стрика пентрȣ пѫкателе лорь. ши пентрȣ пѫкателе пѫринцилор лорь. ꙟ пѫмѫнтȣль врѫжмашилорь лорь. се ворь топи. Ши ворь рѫскȣмпѫра пѫкателе лорь. ши пѫкателе пѫринцилор лорь. пентрȣ кѫче лȣ кѫлкать. ши мȣ трекȣть кȣ ведѣрѣ пре мине, пентрȣ кѫче лȣ мерсȣ ꙟнаинтѣ мѣ ꙟ кȣрмезишь. Ши еȣ лꙟ мерсȣ кȣ ей кȣ мѫние ꙟкȣрмезишатѫ.

TRANSCRIPŢIUNEA

să veţi hi înblăndu în tocămélele(?) méle şi veţi fi socotindu şi ţiindu porăncélele méle, da-voĭu voao ploae în vréme destoinică, şi pământul va da hasna sa, şi lémnele vor fi roditoore, şi mlătişulŭ va ajunge storsura, şi storsura semănâtura, şi veţi avé până la saţiu, şi veţi lăcui cu tărie în ţara vostră; da-voĭu eu pace în ţara vostră, durmi-veţi şi nimé nu va spâmănta pre voi, goni-voĭu afară jivinile réle sălbatice de în pământul vostru, nici oste nu va tréce pre în ţara vostră; goni-veţi pre vrăjimaşii voştri, şi înainté vostră vorŭ pica de armă, şi 5 de între voi vorŭ goni pre o sută, şi o sută pre ḑéce mii; că vrăjimaşii voştri vor pica înain[t]é vostră, că eu voĭu căuta pre voi, şi voĭu créşte pre voi, şi voĭu mulţi pre voi, şi legătura mé cu voi o voĭu ţiné; măînca-veţi de în vecu, şi acélé peîntru célé noo le veţi lăsa înapoi; şi locul mieu va fi între voi de lăcuit, şi sufletul mieu nu va ură pre voi; eu voĭu înbla între voi, şi eu voĭu hi dumniḑeul vostru, voi încă veţi hi nărodul mieu, că eu săntu domnul dumniḑeul vostru, cela carele pre voi amu adus afară de în âghipetŭ, cum robi acelora să nu fiţi, şi jugul a gromazilor voştri am frăntŭ, cum în dereptate să înblaţi; ĭară să mie nu veţi hi îngăduindu şi nu veţi face toote poră[n]célele méle, şi să veţi hi urăndu acéste porănci ale méle, şi sufletul vostru va fi lepădăndu légé mé, şi legătura mé o veţi lepăda, eu încă acasta voĭu face cu voi : vedé-voĭu pre voi cu cutremuri şi cu fughicei cu friguri, de carele va scădé faţa vostră în sufletul vostru; se vor dospi tote rélele; şi ce veţi semăna, semănătura vostră o vor măînca vrăjimaşii voştri; asupră de acéâ voĭu întorce faţa mé în alénul vostru, şi veţi hi bâtuţi înainté vrăjimaşilor voştri; şi carii urăscu pre voi, aceâ se vor domni pre voi; şi veţi fugi căndu nimé pre voi nu va goni; ĭară să nu veţi nici aşa îngădui mie, cu 7 ori mai tare voĭu bate pre voi peîntru păcatele vostre, şi voĭu frănge jos pre trufiâ vostră şi pre măriâ trufiei vostre; şi cerul vostru îl vo[ĭu] face ca şi ferul, şi pămăntul ca de aramă, şi muînca vostră va peri, că pămăntul vostru nu-şi va da hasna, şi lémnele pre căînpul vostru nu vor fi roditore; şi să veţi hi înblăndu înprotiva

mé şi nu veţi asculte pre mine, de 7 *or*ⁱ voĭu mai tare mulţi bâtăile pre voi, după păcatele vostre; jivinile sălbatice de pădure voĭu trimite pre voi, carele *vor* mâînca coconii voştri şi dobitocu*l* vostru, şi pre voi *vor* înpuţina, şi cărările vostre *vor* pustii; să âră *(sic)* nici cu aćasta nu vă veţi înbuna şi veţi hi înblăndu în alénu*l* mieu, eu încă voĭu înbla în alénulŭ vostru, şi de 7 *or*ⁱ mai tare o voĭu bate pentru păcatele vostre, şi voĭu aduce armă pre voi, care va sta de bâsău de pre legătura mé care amu făcutŭ cu voi; şi să vă veţi aduna voi întru oraşele vostre, trimite-voĭu pre voi morte de ćumă şi de lăîngore, şi voĭu da pre voi în măna vrăjimaşilo*r* voştri; atunce voĭu lua sporĭu*l* păinei, cum ḑice : muerile vostre vorŭ coce păine, mâînca-veţi şi nu vă veţi sătura, că-i voĭu lua sporĭul; să âră *(sic)* nici cu acéste nu vă veţi învăţa, ce veţi înbla în alénu*l* mieu, eu încă voĭu înbla în alénu*l* vostru, şi de 7 *or*ⁱ mai tare voĭu pedepse pre voi, peîntru păcatele vostre, pănâ într'atăta cu*m* veţi mâînca carné fećorilo*r* voştri şi a fételo*r* vostre, şi eu voĭu pustii pre voi, şi pre chipurile vostre eu le voĭu zrobi, şi pre trupurele vostre céle morte eu le voĭu aruînca ca pre idoli voştri, şi va ură pre voi sufletu*l* mieu, şi voĭu face să fie pustii oraşele vostre, şi eu voĭu pustii pre locurile vostre cele svᵃnte, şi pre mirosenià vostră cé bună; nu mie, voâ să o simţu; în acesta chipu voĭu pustii pămăntu*l*, pănă într'atăta cu*m* vrăjimaşii voştri, carii lăcuescu întru elu, se vorŭ mira pre elŭ, pre voi *vor* înpârţi între păgâni, şi voĭu trage armă după voi, şi pămăntu*l* vostru va pustii, şi oraşele vostre *vor* pustii; atunce va fi pămăntului sărbâtoo*r*ᵉ pănâ veţi hi în pămăntu*l* vrăjimaşilo*r* voştri; atunce va fi pămăntulu*i* sărbâtoo*r*ᵉ şi se va îndᵘlci în sărbătoaré sa, că pănă au fostu pre e*l*, n'au avut sărbâtoorᵉ căndu au vru*t* tribui cu*m* să aibă sărbâtoo*r*ᵉ, atunce căndu voi aţi lăcuitŭ întru elŭ; de într'aceâ carii vor rămâné de între voi, da-le-voĭu inimă temătoo*r*ᵉ în pămăntu*l* vrăjimaşilorŭ săi, pănă într'atăta cumŭ de fruînḑa sunătoo*r*ᵉ a lemnului *vor* fugi, şi aşa vorŭ fugi ca şi înainté armei, şi *vor* pica căndu nimé pre ei nu-*i* va goni, şi *vor* fugi unu*l* de altu; nimé de între voi nu va cuteḑa rădica arma pre vrăjimaşu*l* său, căce au înblatŭ înprotiva mé, dereptŭ acée eŭ încă voĭu înbla în alénu*l* lor.

NOTANDA :

моуꙟка, мьꙟка, кьꙟпоул, льꙟгоре, ароуꙟка, фрȣꙟѯа, де ꙟ, пре ꙟ, де ꙟтре, пе ꙟтроу (dar şi пентрȣ), adecă *muînca, măînca, căînpul, lăîngore, aruînca, fruînḑa, de în, pre în, de întrе, pe întru,* în loc de *munca, măncà, câmpul, lăngóre, aruncà, frunḑa, din, prin, dintre, pentru*;

ь generalmente pentru *ă*, dar şi pentru *ŭ* în : ворь, алѣноуль, дерепть, ель, авоуть, коумь, ѫгипеть... ér unele cuvinte presintă ambele întrebuinţări tot-o-dată : мльтишоуль (mlătişulŭ), фрьнть (frănţŭ), фькоуть (făcutŭ), врьжимашїлорь (vrăjimaşilorŭ);

ѫ se confundă :

a) cu ь : пьнѫ, пѫнь şi пьнь, пѫмьнтȣл şi пьмьнтȣл, семьнѫтоура şi семьньтоура, вострѫ şi вострь, сьрбѫтоwре şi сьрбьтоарѣ...,

b) cu ѣ, ꙗ saŭ ѧ : ачѣѫ (acéea), троуфіѫ (trufiea), мьриѫ (măriea), ѫрь (ţară), мїросенїѫ (miroseniea),

c) cu аw : воѫ şi воаw,

d) în fine, îl găsim în : бѫтоуци, бѫтьиле, спѫмьнта, бѫсьоу şi — ce'ĭ maĭ curios — în ѫгипеть.

în loc de оа, maĭ adesea simplul о saŭ w : ꙟторче, тоте, востре, вострь, wсте, родиторе, морте (la substantiv şi la adjectiv), льꙟгоре, коче; uneorĭ оw : тоwте, родитоwре, сȣнктоwре, сьрбѫтоwре; maĭ rar оа : воаw (dar şi воѫ), плоае, сьрбьтоарѣ;

finalul *u* lung : ꙟбльндоу, сокотиндоу, циındоу, сьнтȣ (sum), кьндоу, амоу, оурьскоу, ꙟгьдȣиндоу, оурьндоу, лепьдьндоу, векоу (pentru векю), миеоу, еȣ, симцȣ, елоу (dar şi ель), аоу фостоу, лькоуескоу, алтоу, кипоу;

finalul *i* tot-d'a-una lung, chĭar în ноу шї ва да (nu-şĭ va da);

epenteticul *i* în пьине, пьинеи;

organicul *i* lipsesce în спѫмьнта (din спаймъ=*expav*i*men, cf. арамъ =aeramen);

фи şi хи se întrebuinţéză fără distincţiune, chĭar în aceiaşĭ frasă, de ex. : сь веци хи оурьндоу ачѣсте порьнчи але мѣле ши соуфлетоул востроу ва фи лепьдьндоу...;

infinitivul cu *e* pentru *a* şi *i* : сь ноу веци аскоулте... вою педепсе...;

posiţiunea pronumeluĭ personal în : сь мие нȣ веци хи ꙟгьдȣиндоу..., сь ноу веци нїчи аша ꙟгьдоуи мие...;

posiţiunea adverbuluĭ în : де 7 ѡри вою маи таре моулци бѫтьиле пре вои..., сь ноу веци нїчи аша ꙟгьдоуи...;

pe lîngă : де 7 ѡри, forma : коу 7 ѡри;

la condiţional, în loc de «când ar fi trebuit ca să aĭbă» — кьндоу лоу вроут трїбоуи коум сь аибь (cf. **Cipar**, *Principie*, p. 191—192);

întrebuinţările luĭ коум :

a) пре вои амоу адоус афарь де ꙟ ѫгипеть коум роби ачелора сь нȣ фици... лоу вроут трїбоуи коум сь аибь...,

b) коум ѕиче моуерїле востре ворь коче пьине...,

c) пьнѫ ꙟтратьта коум вецї мьꙟка..., пьнь ꙟтратьта коум врь-жимашїи... пьнь ꙟтратьта коумь де фрȣꙟѕа сȣньтоѡре а лемноулоуи вор фȣџи;

пре мїросенїѫ вострь чѣ боунь ноу мие воѫ сь о симцȣ, acolo unde în ediţiunea din 1688 : «нȣ вою мироси миросенїа ѫѫртвелорь воастре», lătinesce : «non olfaciam odorem sacrificiorum vestrorum», grecesce : «οὐ μὴ ὀσφρανθῶ τῆς ὀσμῆς τῶν θυσιῶν ὑμῶν»;

ведѣвою пре вои кȣ коутремоури ши коу фоугичен(?) коу фри-гоури...;

асоупрь де ачѣѫ...;

ачеѫ се вор домни пре вои...;

сь ѫрь нїчї кȣ ачаста ноу вь веци ꙟбоуна...;

морте де чоумь шї де льꙟгоре...;

вою адоуче армь пре вои каре ва ста де бѫсьоу...;

коконии воџри ши добитокоул вострoу...;

далевою инїмь темьтоѡре ꙟ пьмьнтоул врьжимашїлорь сѫи...;

мьтишоуль ва аѫȣнџе сторсȣра шї сторсȣра семьнѫтоура, acolo unde în ediţiunea din 1688 : «ва апȣка воаѡ треиришȣл кȣлесȣл ши кȣлесȣль ва апȣка сѫмѫнцл», lătinesce : «comprehendet vobis trituratio vindemiam, et vinde-

mia comprehendet sationem», grecesce : «καταλήψεται ὑμῖν ὁ ἀλοητὸς τὸν τρογητὸν, καὶ ὁ τρογητὸς καταλήψεται τὸν σπόρον»;

семьна, семьнътоура, cu primul *e* clar;

reflexivul се tot-d'a-una distins de condiționalul сь;

сь, afară de întrebuințarea sa la condițional, e pus isolat în loc de «dacă», întocmaĭ ca latinul *si*;

кипоуриле, cu *-uri-*, dár în acelașĭ rînd тронпоуреле, cu *-ure-*;

доумнизеоул;

алѣноул;

громазилор;

дерептате;

живиниле рѣле;

вржжимашїи;

хасна;

нимѣ;

ва коутеза рьдика, fără infinitivalul *a*.

II.

NOTIŢĂ PE O CARTE

GALAŢĬ, 1571.

Notiţa de maĭ jos este scrisă pe legătura uneĭ psaltirĭ nuscrise, care se află în Biblioteca Naţională din Bielgrad, No. 122 in-8.

Am copiat'o cam ĭute în călătoria mea din 1871, fără avut timp de a face un fac-simile.

O dâm aci numaĭ în interesul filologic, abstracţiune făcên paleografiă.

La marginĭ hărtia fiind ruptă pe alocurĭ, am indicat lips prin puncturĭ în reproducerea originaluluĭ, completându-le î după putinţă, în transcripţiune.

1. фїнꙙ^{д} кꙋмпъратъ ачѣстъ сф҃нтъ ѱ....

2. ши датъ помѣнъ. бесѣречен де ꙙ...

3. де ꙋ^{н} ворни^{к} анꙋме, ра^{д}, порекла лꙋ^{н}...

4. съ дезлегъ фїин^{д} ка (*sic*) вѣке. пентрачѣ...

5. ачеста ворни^{к}, ра^{д}, кареле ѡ дедѣсе пе...

6. ши не авъꙙ^{д} чине ѡ лега.

7. ꙗтъ цꙋпънѣса тъмъшое грекоаѧ съ афлъ

8. .·. ѡ дѣде ла меще^{р} де о легъ. ка съ аибѫ ши а

9. помѣнѫ. пеꙙтрачѣ че преѿ съ ва афла...

10. бесѣрека ди ꙟ гълаци. сѫ поменѣскъ ши пре

11. ра^{д} кареле ѡ аȣ да^{т}. ши пре пѫринцїи лȣ...

12. ши сѫ поменѣскъ ꙟ с^{т} литȣргїе. ши пре ачеши...

13. ...тома. ч^{д}. добра. ч^{д}. ра^{д}.

14. кѫ ѕиче ѕиче (*sic*) св҇нта скриптȣрѫ. блаже^{н} мѫ^{ж}. адекѫ

15. фериче де бѫрбатȣ^{л}, че нȣ мѣрџе спре сфатȣ^{л} не

16. кȣрацило^{р}. ши спре калѣ пѫкѫтошило^{р} нȣ...

17. ши спре скаȣнеле пїерѕѫторило^{р} нȣ шаде...

18. ꙟтрȣ лѣџа лȣ^{i} дȣмнеѕѫȣ ꙟ^{i} воа лȣ^{i}...

19. ...ꙟтрȣ лѣџѣ лȣ^{i} сѫ ꙟвацѫ ѕȣа...

20. † ѕ҃оа †

TRANSCRIPŢIUNEA

fiiin*d* cumpărată acéstă sf^{â}ntă ps[altire] şi dată poménă besérecei de în [Gălaţi] de u*n* vornic anume Ra*d*^{ul} porecla lu*i*... să dezlegă fiin*d* ca véche, pentr'acé... acesta vornic Ra*d*^{ul}, carele o dedése pe[rindĭ] şi neavăîn*d* cine o lega, ĭată g'upănésa Tămăşoe Grecoaĭa să află [de] o déde la meşte*r* de o legă, ca să aibă şi ĭa poménă; peîntr'acé ce preo*t* să va afla [la] beséreca di în Gălaţi, să pomenéscă şi pre Ra*d*^{ul} carele o au da*t*, şi pre părinţii lu... şi să pomenéscă în s^{fânt}a liturghie şi pre aceşti... Toma чед (cu copiĭ), Dobra чед (cu copiĭ), Ra*d*^{ul}, că ḑice ḑice sv^{â}nta scriptură : блажен мѫж, adecă ferice de bărbatu*l* ce nu mérge spre sfatu*l* necuraţilo*r* şi spre calé păcătoşilo*r* nu... şi spre scaunele pierḑătorilo*r* nu şĭade... întru légĭa lu*i* Dumneḑău ĭ*i* voĭa lu*i*... întru légé lu*i* să învaţă ḑua...

† 7079 (1571) †

Notanda:

фїꙟд şi фїинд:

пентрꙋчѣ şi пеꙟтрꙋчѣ:

лѣща şi лѣщѣ;

помѣнъ şi помѣнѫ:

сф̄нтъ şi св̄нтѫ:

де ꙟ şi дин ꙟ;

confusiunea între о şi оа, е şi ѧ : тъмъшое грекоаѧ;

не лѣсъꙟд чине ѡ легѧ. fără infinitivalul *a*:

кѧ în loc de кѧм:

gradaţiunea timpilor : аѕ дат. дѣде. дедѣсе;

щꙋпъндѣсѧ;

че преот съ ва афлѧ. în sens de «ori-ce preot...» ;

бърбатꙋл че нꙋ мѣрџе...:

спре = latinul *super*;

ꙟї = este;

finalul *i* pretutindenĭ întreg;

finalul *u* nu putea fi însemnat. tóte consónele finale fiind aruncate d'asupra rîndului. astfel că vocala ce le însoţesce se sub-înţelege;

reflexivul *se* nu e distins de condiţionatul *să* : съ дезлегъ... съ ꙟоменѣскъ...:

феріче де бърбатꙋл...:

пїерзъторилор:

ꙁꙋл.

III

MEMORANDUM DESPRE FACEREA UNUĬ ĬAZ DE MÓRĂ

EGUMENUL EVTEMIE, BISTRIŢA (distr. Vîlcea), 1573, DECEMBRE 21.

Originalul, scris pe o bucată de pergamenă gălbuiă de 28 $^1/_2$ centimetri în lăţime şi numaĭ 16$^3/_4$ în lungime, cu litere marĭ nelegate, nalte cam de 2 $^1/_2$—3 milimetri, se află în Archivul Statuluĭ din Bucurescĭ, între actele aşa numite «netrebnice» ale mănăstiriĭ Bistriţa din Oltenia.

Din dos, cu o mână posterióră, dar veche, este însemnat : ꙗзꙋл морїи ѿ бъбѣни.

In Cartularul saŭ «Condica» Bistriţeĭ, «ꙟтрꙋ каре саꙋ скрис хрисоавеле ши кърциле мошїилор», la aniĭ 1795—96, de către Dionisie Eclesiarcul,[1] in-fol., tomul I, fóia 296 verso, s'a copiat documentul în următorul mod :

Ꙗдекъ еꙋ Ѥфтимие Ѥгꙋменꙋл ѿ Бистрица, кꙋм съ съ щие че ам келтꙋит пре ꙗзꙋл дела моаръ дин Бъбѣнй, ꙟ зилеле лꙋй Ꙗлеѯандрꙋ водъ, Ꙗспрй гата ҂гѿ : ши зече вачй грасе, ши зече ѡй, ши в і рѫмъторй грашй. ши, ͞д : биволй, ши, ͞с : де ѡброаче де грѫꙋ, ши алте бꙋкате мꙋлте мѫнкътоаре, дечй лам фъкꙋт кꙋ мꙋлтъ трꙋдъ ши ѡстенѣлъ, ши ам плътит тот кꙋ стѫнжинꙋл де аꙋ сѫпат принтрег, дин апа Бистрицїй де ꙋнде съ ꙟчѣпе ꙗзꙋл пѫнъ

(¹) Acelaş de care e scris «Cronograful Ţereĭ Romănescĭ dela 1764 — 1815», publicat de **Papiŭ** în *Tesaur de monumente istorice*, t. 2, p. 159 — 236. Papiŭ observă în notă, p. 159 : «cine era Dionisie Eclisiarcul, nu puturăm afla. Din unele pasage ale cronicei pare a fi fost «de peste Olt.»—Afară de Condica Bistriţeĭ în 3 tomurĭ marĭ, acestuĭ neobosit călugăr, care se iscălesce «biv eclisiarh al episcopieĭ Rîmniculuĭ» şi «dascal slovenesc», i se maĭ datoresc : Condica Tismeneĭ în 2 gróse foliante, Condica mănăstiriĭ Obedénul 1 foliant, Condica mănăstiriĭ Jitian 1 foliant, Condica Govoreĭ etc. etc., pe lîngă sute de documente traduse din slavonesce, tóte conservate în Archivele Statuluĭ.

дин мошіа метохꙋлꙋй. iар фъръ че ам плътит. ам мънчит мꙋлт ши кꙋ иа-менїй мънтирїй ка сѫ фие сфинтей мънтирй де хранъ. iар чине сѫ ва аместека ꙟтрачест лꙋꙁꙋ. сѫ фие проклет де т҃ нї : сфинци пъринцй. ши де тот соборꙋл сфинтей мънтирй. ши каре егꙋменй нꙋ вор кꙋта сѫ цие ачест лꙋꙁ, сѫ ле фіе пъраше ла жꙋдеката чѣ ꙟфрикошатъ майка пречиста. ши ам сфършит ла лꙋна лꙋй декемв : к҃в : печетѣ мънтирїй ла лѣтꙋл ꙁ҃пв :

Să compare cine-va acéstă copiă cu originalul de maĭ jos. şi se va încredinţa că aprópe nicĭ un cuvînt nu este bine transcris.

Copistul a schimbat pretutindenĭ ortografia, a modernisat pronunciaţiunea, a tradus cuvintele slavice, a mers cu cutedarea pînă a preface pe ѫ în ши, ba chĭar a adăuga pe «чѣ ꙟфрикошатъ», care nu se află nicăirĭ în original; şi să nu se uĭte că acel copist era anume Dionisie Eclesiarcul, om nu fără cunoscinţe şi cu multă deprindere la citirea crisóvelor şi zapiselor.

Acésta ne dă mesura încrederiĭ ce putem pune, sub raportul limbeĭ şi al paleografieĭ, pe vechile copie române ale manuscriselor anterióre, bună-óră a cronicelor nóstre saŭ a cărţiĭ luĭ Negoiă-vodă.

Vom vedé însă maĭ la vale, că nicĭ ceĭ l'alţĭ condicarĭ mănăstirescĭ n'aŭ fost maĭ scrupuloşĭ.

O copiă mult maĭ exactă a acestuĭ document, deşi nu tocmaĭ perfectă, figurézá în Condica cea nouă a Bistriţeĭ, făcută de către Comisiunea Documentală la 1859, in-f., t. I, p. 253.

Ambele Condice, cea din urmă în treĭ exemplare identice, se află în secţiunea manuscriselor din biblioteca Archivelor Statuluĭ, la un loc cu maĭ multe alte preţióse cartulare mănăstirescĭ, pe carĭ le vom cita la locul lor.

Pecetea circulară întipărită pe céră, «sceau circulaire placard», sub cuvîntul сфършит din ultimul rînd, este de 4 centimetri în diametru; ea s'a stricat însă cu desăvîrşire, remănênd numaĭ locul eĭ, cu dese găurele, peste carĭ era lipită céra, de o culóre — se pare — galbenă închisă.

1. † аде^{к} еȣ евтеміе егȣменоу^{л} ѿ бистри^{ц}. кȣ^{м} сь^{с} щіе ча^{м} ке^{л}тȣи^{т}
пре іазȣ^{л} дела моарь дела бьбѣни

2. ꙟ ꙁилеле лоу алеѯа^{н}дро во^{д}. а^{с} гата ҂гѿ. ши і҃ ва^{ч} гра^{с}. ши і҃ ѡи.
ши. в҃і рьмь

3. тори граши ши д҃ биволи. ши. с҃. де ѡбороаче де грьȣ. ши а^{л}те боука

4. те моу^{л}те мьнкьтоаре ди^{ч} ла^{м} фькоу^{т} коу мȣ^{л}ть трȣ^{д} ши ѡстенѣль

5. ши а^{м} пльти^{т} то^{т} кȣ стьнжинȣ^{л} де аȣ сьпать принтре^{г} де ꙟ апа
би^{с}три

6. цеи де оунде се ꙟчѣпе. іаꙁȣ^{л} пь^{н} дин жосȣ^{л} метохȣлȣи. іарь фьрь
ча^{м} пльти^{т} а^{м} мȣ

7. нчить мȣ^{л}ть ши кȣ ѡаме́ніи мьнѫстиріи ка^{с} фіе сфь^{н}теи мьнѧстирі

8. де хра^{н}. іа^{р} чине се ва аместека ꙟтраче҇ іаꙁь сь фіе прокле^{т} де. т҃иі.
ѡ҃ци ши де

9. то^{т} сьборȣ^{л} сфьнтеи мь^{н}стири сь каре егȣмен^{н} нȣ во^{р} кьȣта сь
ціе аче҇ іаꙁь. сь ле фіе

10. пьрь^{ш} ла жȣдека^{т} маика прч^{с}та ши ла^{м} сфрьши^{т} м^{с}ца де^{к} ҃ка вь
лѣ^{т} ҂ꙁпв҃.

TRANSCRIPŢIUNEA

† adec^{ă} eu evtemie egumenu*l* wт (dela) Bistri*ț*^{a}, cu*m* să *s*^{e} ştie *ć*'a*m* che*l*tui*t* pre ĭazu*l* dela moară dela Băbéni în zilele lu Alexa*n*dro vo*d*^{ă}, a*s*^{pri} gata 3800, şi 10 va*ć*i gra*s*^{e}, şi 10 oi, şi 12 rămători graşi, şi 4 bivoli, şi 200 de oboroace de grău, şi a*l*te bucate mu*l*te măncătoare; di*ć*$_{i}$ l'a*m* făcu*t* cu mu*l*tă tru*d*^{ă} şi ostenélă şi a*m* plăti*t* to*t* cu stănjinu*l* de au săpatŭ printreg de în apa Bi*s*triţei de unde se încépe ĭazu*l* pă*n*^{ă} din josu*l* metohului; ĭară fără *ć*'a*m* plăti*t*, a*m* muncitŭ mu*l*tŭ şi cu oamenii mănâstirii, ca *s*^{ă} fie sfă*n*tei mănăstiri de hra*n*^{ă}; ĭa*r*^{ă} cine se va amesteca într'ace*s*t ĭazŭ, să fie procle*t* de 318 ѡ҃ци (părinţĭ) şi de to*t* săboru*l* sfă*n*tei mă*n*^{ă}stiri; să care e-

gume*n*ĭ nu v*or* căuta să ţie ace*st* ĭazŭ, să le fie părăşă la judeca*tă* maica prec*e*sta; şi l'am sfrăşi*t* м҃ца (luna) decemvrie 21 въ лѣт (în anul) 7082 *(*1573).

Notanda :

ь pentru *ă* : моарь, рьмьтори, мьнкьтоаре etc., dar şi pentru *ŭ* : мȣнчить, мȣлть, ꙗѕь, ér în cuvîntul сьпать (s*ă*pat*ŭ*)—ambele întrebuinţărĭ tot-o-dată;

ıѧѕь, dar maĭ jos : ꙗѕь;

мьнѫстирїи, dar maĭ jos : мьньстирї şi мьньстири;

Ӑлеѯандро cu finalul *o* pentru *u;*

лоѵ pentru лоѵи;

finalul *i* pretutindenea întreg : рьмьтори граши, биволи, мьньстири;

finalul *u* întreg numaĭ după vocală : еȣ, грьȣ, лȣ;

де ꙟ апа, dar maĭ jos : дин жосȣл, precum şi прин, nu пре ꙟ;

contracţiune принтрег=prin întreg;

се ꙟчѣпе, се ва аместека, dar la condiţional : сь цїе, сь фїе;

remarcabil accentul pe *e* în ѡамéнїи;

să pentru *dacă* : сь нȣ вор кьȣта;

dicĭ pentru *decĭ* : дич лам фькоѵт;

afară pentru *peste* : фьрь чам пльтит, ам мȣнчить;

la «mănăstire», genitivul cu *ii* : мьнѫстирїи, dar la «sfăntă», genitivul cu *ei* : свьнтеи.

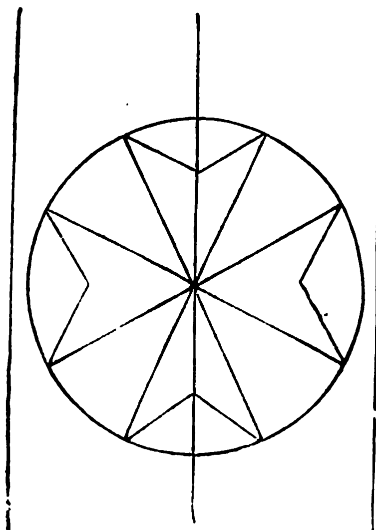
IV.

ZAPIS DE VÎNḐARE

ŞTEFAN DIACUL, BRÂHĂŞESCĬ (distr. Tecuciu), 1577, APRILE 4.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ, actele episcopieĭ de Roman, legătura 4.

E scris pe hârtiă de o culóre galbenă rădăciniă, fórte grosolană, pe o bucată de $20^{1}/_{2}$ centimetri în lungime şi 19 în lăţime, avênd următorul semn de fabrică :

Scrisórea e frumósă şi mare; literele sînt nalte cam de 2 milimetri.

Doă peceţĭ octogone de $1^{1}/_{2}$ centimetri în diametru, represintând nesce monograme saŭ arabescurĭ, sînt reŭ întipărite cu fum şi aprópe de tot şterse.

1. † адекъ еȣ петрѣ брахъш скриȣ ши мъртȣрисескȣ кȣ честȣ запис
2. ал меȣ. кȣм ам фостȣ кȣмпърат ѡ парте де ѡчинъ дин сат дин бръхъшещ.
3. де ȣнде аȣ фостȣ шезиндȣ кȣдрѣ. дин џȣмътате де сат а чинчѣ
4. парте. че са алѣџе партѣ анȣшкъи. ши а фрателȣi еи мътею.
5. ши еȣ ѡ ам вънȣдȣт лȣi дȣмитрȣ тѣхни. ши фемееi сале теклеи.
6. дерептȣ доаѡ сȣте ши треi зечi де флоринци бани тътъръщи.
7. ка съи хiе лȣi ѡчинъ ши мошiе ꙟн вѣчi неклътит. ши ꙟн токмал
8. нѣȣ фостȣ ѡна сȣлицашȣл. ши бȣрнар спътърел ши кочȣ бъдѣ
9. колѣ ши мȣлци ѡамин бȣни. ши еȣ щефан дiакȣл ам скрис. ши
10. пре маi маре крединце нѣм пȣс ши печециле ка съ се щiе. —

влт ꙁпе ап д дни

(L. S.) (L. S.)

TRANSCRIPŢIUNEA

† adecă e*u* Petré Brahă*ş* scri*u* şi mă*r*turise*s*cu cu ce*s*tu zapi*s* a*l* me*u*, cu*m* a*m* fo*s*tu cu*m*pără*t* o pa*r*te de ocină di*n* sa*t* di*n* Brăhăşe*st*ⁱ de u*n*de a*u* fo*s*tu şeḑi*n*du Cudré, di*n* g'umătate de sa*t* a ci*n*cé pa*r*te ce s'a alége pa*r*té Anu*ş*căi şi a fratelu*ĭ* ei Mătеĭu, şi e*u* o a*m* vă*n*du*t* lu*ĭ* Dumitru Té*h*ni şi femee*ĭ* sale Teclei, dere*p*tu doao sute şi tre*ĭ* ḑe*c*ⁱ de flori*n*ţi bani tătărăşti, ca să-i hie lu*ĭ* ocină şi moşie în vé*c*'i neclăti*tă*, şi î*n* tocma*lă* né*u* fostu Ona suliţaşu*l* şi Bu*r*na*r* spătăre*l* şi Coću Bădécolé şi mu*l*ţi oami*ni* buni, şi e*u* Ştefa*n* diĭacu*l* a*m* scri*s*, şi pre ma*ĭ* mare credi*n*ţe né*m* pu*s* şi peceţile ca să se ştie.

влт (anul) 7085 (1577) ap*rilie* 4 дни (ḑile).

NOTANDA:

finalul *u* întreg în честȣ, фостȣ, аȣ, шезиндȣ, дерептȣ, мъртȣрисескȣ...;

finalul *i* întreg pretutindenĭ;

цѹмътате;

pretutindenĭ дин, nu ден saŭ де ⷣ;

forma verbală : ѹнде аѹ фостѹ шезиндѹ Кѹдрѣ (cf. formele analoge în textul de sub No. I);

contracţiunea са алѣце, pentru се ва алѣце;

de 'naintea condiţionaluluĭ съ tot d'a-una ка : ка съ-и хїе, ка съ се цїе;

хїе pentru фїе;

reflexivul се distins de condiţionalul съ : съ се цїе;

nominativul singular : крединце;

numĭ proprie interesante : Кѹдрѣ, Бѹрнар, Кочѹ Бъдѣколѣ;

repetiţiunea : дин сат дин Бръхъшеци.

formaţiunea numilor locale : Брахъш — Бръхъшеци;

gradaţiunea timpilor : ам фостѹ кѹмпърат... ши... ам вѫндѹт;

зечи, nu зѣчи, şi фемееи, nu фемѣеи;

флоринци бани тътърѫци;

pleonasm : ѡчинъ ши мошїе;

Мътею, cu *ă;*

дерептѹ;

ѡамини;

genitivul femeesc cu *-ei :* фемееi, Теклеи, dar Ѧнѹшкъи;

меѹ, nu миеѹ.

V.

ZAPIS DE VÎNZARE

DRUŢEA, DISTRICTUL BACĂŬ, 1581, MARTIŬ 11.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ, actele mănăstiriĭ Caşin, legătura No. 9.

E scris pe hărtiă gălbuiă, lung de 28, lat de $18^{1}/_{2}$ centimetri, rupt în maĭ multe locurĭ, fără semn de fabrică.

Literele, cam de $2-2^{1}/_{2}$ milimetri în nălţime, sînt frumóse.

Peceţile, întipărite fórte grosolan cu cernélă, lucru nu tocmaĭ rar în vechile zapise române, dar pentru care în sigilografiă nu există vre-un termin tecnic(*), sînt nedescifrabile.

(*) cf. **Chassant et Delbarre**, *Dictionnaire de sigillographie*, Paris, 1860, p. 160 sqq.

1. † Ȣто а^{з} Дрȣцѣ скри^{ȣ} ши мь^{р}тоурисескоу е^{ȣ} коу че^{ст} ѕапи^{с} а^{л} міе^{ȣ}
2. коу^{м} а^{м} вь^{н}доу^{т} е^{ȣ} а мѣ па^{р}те де ѡчинь ди^{н} са^{т} ди^{н} поени
3. коу то^{т} венитоу^{л} а^{м} вь^{н}доу^{т} непотоуміе^{ȣ} лȣи[1] игна^{т} до
4. бо^{ш} ши сȣрорїи сале а^{л}беи преоутѣсїи дерептоу оу^{н} ка^{л}
5. ши треи ѕьчи де талере ка сь ле фїе ло^{р} дирѣ^{п}ть ѡчи^{н}
6. . . . їе . . . . ло^{р} ши непоцило^{р} ло^{р} . . . .

(1) **Urmézá** до, **şters apoĭ cu degetul.**

7. . . . . . вь^{н}доу^{т} пе^{н}трȣ кь фи . . . . .

8. на^{м} ка сь ле фїе ло^{р} дирѣ^{п}ть м . . їе ꙟ^{н} вѣчи. ди^{н} на . . .ѣ

9. лȣ^{і} доумитрȣ плешѣ вьтавȣлȣ^{н} де ни . . . щи. ши ми^{х}нѣ

10. ѿ та^{м}. ши косте . . . а^{р} ди^{н} стьнещи ши глига ди^{н} бȣчȣ^{ми}

11. ши боуда ди^{н} ма^{л} ши моу^{л}ци ѡамени бȣни дечи нои

12. ачéщи ѡамени кареи маи соу^{с} скрїе дакь а^{м} веѯоу^{т} то^{к}маль

13. де бȣнь вое нои ꙟ^{н}кь нѣ^{м} пȣ^{с} печециле пе^{н}трȣ маи маре

14. мь^{р}тоурїе ка сь сь щїе. влѣ^{т} ҂ѯпѳ. м^{с} ма^{рт} аі д^{н}

L. S.	L. S.	L. S.	L. S.

TRANSCRIPŢIUNEA

✝ Ѳто аз (ĭată eŭ) Druţé scri*ŭ* şi mă*r*turisescu e*u* cu ce*st* zapi*s* a*l* mie*u* cu*m* a*m* vă*n*du*t* e*u* a mea pa*r*te de ocină di*n* sa*t* di*n* Poeni cu to*t* venitu*l* a*m* vă*n*du*t* nepotumie*u* lui Igna*t* Dobo*ş* şi surorii sale A*l*bei preutésii dereptu u*n* ca*l* şi trei zăci de talere, ca să le fie lo*r* diré*p*tă oci*n*^{ă} [şi moş]ie... lo*r* şi nepoţilo*r* lo*r*... vă*n*du*t* pe*n*tru că fi[cĭori] n'am ca să le fie lo*r* diré*p*tă m[oş]ie ĭ*n* véci, di*n* na[int]é lu*i* Dumitru Pleşé vătavulu*i* de Ni... şti, şi Mi*h*nea ѡт там (tot de acolo), şi Coste... a*r* di*n* Stăneşti, şi Gliga di*n* Buc'u*mi*, şi Buda di*n* Ma*l*, şi mu*l*ţi oameni buni; deci noi aceşti oameni care-i mai su*s* scrie, dacă a*m* veḑu*t* to*c*mală de bună voe, noi ĭ*n*că né*m* pu*s* peceţile pe*n*tru mai mare mă*r*turie ca să să ştie... влѣт (în anul) 7089 (1581) м^{с} (luna) ma*rt*^{ie} 11 дн (ḑi).

Notanda:

ь tot-d'a-una pentru *ă*;

u final întreg: дерептоу, мьртоурисескоу, мїеȣ, скриȣ, ér în cele-l'alte cuvinte se sub-înţelege prin aruncarea ultimeĭ consóne d'asupra rîndului;

V.

ZAPIS DE VÎNZARE

Druţea, districtul Bacăŭ, 1581, martiŭ 11.

Originalul se aflá în Archivele Statuluĭ, actele mănăstiriĭ Caşin, legătura No. 9.

E scris pe hărtiă gălbuiă, lung de 28, lat de 18 1/2 centimetri, rupt în maĭ multe locurĭ, fără semn de fabrică.

Literele, cam de 2—2 1/2 milimetri în nălţime, sînt frumóse.

Peceţile, întipărite fórte grosolan cu cernélă, lucru nu tocmaĭ rar în vechile zapise române, dar pentru care în sigilografiă nu există vre-un termin tecnic(*), sînt nedescifrabile.

(*) cf. **Chassant et Delbarre**, *Dictionnaire de sigillographie*, Paris, 1860, p. 160 sqq.

1. ✝ Ꙋто а^{з} дрꙋцѣ скри^{ꙋ} ши мь^{р}тоурисескоу е^{ꙋ} коу че^{ст} ꙁапи^{с}а^{л} міе^{ꙋ}
2. коу^{м} а^{м} вь^{н}доу^{т} е^{ꙋ} а мѣ па^{р}те де ѡчинь ди^{н} са^{т} ди^{н} поени
3. коу то^{т} венитоу^{л} а^{м} вь^{н}доу^{т} непотоуміе^{ꙋ} лꙋи[1] игна^{т} до
4. бо^{ш} ши сꙋроріи сале а^{л}беи преоутѣсіи дерептоу оу^{н} ка^{л}
5. ши треи ꙁьчи де талере ка сь ле фіе ло^{р} дирѣ^{н}ть ѡчи^{н}
6. . . . іе . . . . ло^{р} ши непоцило^{р} ло^{р} . . . .

(1) Urméză до, şters apoĭ cu degetul.

7. . . . . . вь^{н}доу^{т} пе^{н}трȣ кь фи . . . . .

8. на^{м} ка сь ле фїе ло^{р} дирѣ^{п}ть м . . їе ꙟ^{н} вѣчи. ди^{н} на . . .ѣ

9. лȣ^{і} доумитрȣ плешѣ вьтавȣлȣ^{н} де ни . . . щи. ши ми^{х}нѣ

10. ѿ та^{м}. ши косте . . . а^{р} ди^{н} стьнещи ши глига ди^{н} бȣчȣ^{ми}

11. шй боуда ди^{н} ма^{л} ши моу^{л}ци wамени бȣни дечи нои

12. ачѐщи wамени кареи маи соу^{с} скрїе дакь а^{м} веѯоу^{т} то^{к}маль

13. де бȣнь вое нои ꙟ^{н}кь нѣ^{м} пȣ^{с} печециле пе^{н}трȣ маи маре

14. мь^{р}тоурїе ка сь сь щїе. влѣ^{т} ҂ѯпѳ. м^{с} ма^{рт} аї д^{н}

L. S.	L. S.	L. S.	L. S.

TRANSCRIPŢIUNEA

† Ѳто аѯ (ĭată eŭ) Druţé scriŭ şi mă*r*turisescu e*u* cu ce*st* zapi*s* a*l* mie*u* cu*m* a*m* vă*n*du*t* e*u* a mea pa*r*te de ocină di*n* sa*t* di*n* Poeni cu to*t* venitu*l* a*m* vă*n*du*t* nepotumie*u* lui Igna*t* Dobo*ş* şi surorii sale A*l*bei preutésii dereptu u*n* ca*l* şi trei zăci de talere, ca să le fie lo*r* diré*p*tă oci*n*ă [şi moş]ie... lo*r* şi nepoţilo*r* lo*r*... vă*n*du*t* pe*n*tru că fi[cĭori] n'am ca să le fie lo*r* diré*p*tă m[oş]ie î*n* véci, di*n* na[int]é lu*i* Dumitru Pleşé vătavulu*i* de Ni... şti, şi Mi*h*nea wт тaм (tot de acolo), şi Coste... a*r* di*n* Stăneşti, şi Gliga di*n* Bu-c'u*mi*, şi Buda di*n* Ma*l*, şi mu*l*ţi oameni buni; deci noi aceşti oameni care-i mai su*s* scrie, dacă a*m* veḑu*t* to*c*mală de bună voe, noi î*n*că né*m* pu*s* peceţile pe*n*tru mai mare mă*r*turie ca să să ştie... влѣт (în anul) 7089 (1581) м^{с} (luna) ma*rt*ie 11 дн (ḑi).

NOTANDA:

ь tot-d'a-una pentru *ă;*

u final întreg: дерептоу, мьртоурисескоу, мїеȣ, скриȣ, ér în cele-l'alte cuvinte se sub-înţelege prin aruncarea ultimeĭ consóne d'asupra rîndului;

i final întreg : поени, лѹи, албеи, треи зъчи...;

дерептоу cu де–, dar дирѣпть cu ди–;

tot-d'a-una дин, nicĭ-o dată де ѫ saŭ ден;

reflexivul *se* confundat în scriere cu condiţionalul *să* : сь сь щїе;

la condiţional сь este tot-d'a-una preces de ка : ка сь ле фїе, ка сь сь щїе;

la dativ : непотоумїеѹ;

la genitiv se confundă desininţele casuale femeiescĭ *ei* şi *ii* : сѹрорїи албеи преоутѣсїи;

лѹи игнат, лѹї доумитрѹ, nu лѹ;

мїеѹ;

зъчи (ḑecĭ) cu vocala obscură, dar везоут cu vocala clară;

în loc de «ómenĭ maĭ sus scrişĭ», construcţiunea sintactică : ѡамени каре-и маи соус скрїе;

numĭ locale : Поени, Бѹчѹми, Мал...;

numĭ personale : Дрѹцѣ, Добош, Ялба, Плешѣ, Глига, Боуда;

monetă : талере;

dacă = ital. *dacchè* : дакь ам везоут;

repetiţiunea : дин сат дин Поени (cf. textul de sub No. IV);

accentul pe *e* în ачéщи.

VI

O SENTINŢĂ

Tudor Logofĕt, Vlădescĭ (distr. Muscel), între 1583—1585, septembre 22.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ, între documentele schituluĭ Valea din districtul Muscel, legătura No. 18.

E scris întreg cu mâna luĭ Tudor logofĕt din Vlădenĭ, astăḍĭ Vlădescĭ, comună rurală din Muscel, pe unde se află, de asemenea, tóte cele-l'alte localităţĭ menţionate în document : Cotescii, Retivoescii, Mihăiescii, Ţigănescii, precum şi mănăstirea Vĭeroşul saŭ «Virăşu».

Scriitorul aparţinea, prin urmare, uneĭa din regiunile cele maĭ muntóse ale Românieĭ.

Datul aproximativ al documentuluĭ, afară de consideraţiunĭ paleografice, resultă din următórele :

Sălaşul de Ţigănĭ al Opriĭ, dăruit Marineĭ de către cumnată-sa jupănésa Ancă a logofĕtuluĭ Condrea — fondul procesuluĭ desbătut în textul de maĭ jos — figuréză în testamentul acesteĭa din urmă, scris în ḍiua morţiĭ eĭ la 17 august 1576 şi transcris în tóte Condicele mănăstiriĭ Vĭeroşul.[1]

Documentul de faţă ne spune, că pe acest Ţigan Oprea cu familia sa Marina îl vînduse vorniculuĭ Oancea «cându au foostu în ziléle lu Alixandru vodă celu bătrânu tatălu Mihnéeĭ vodă», adecă

(1) Acéstă mănăstire posedă treĭ Condice : I. din 1780, 1 vol. in-fol.; II. din 1807, 5 tom. in-16; III. din 1861, făcută de către Comisiunea Documentală, 1 vol. in-fol., în 2 exemplare. Testamentul jupăneseĭ Anca se află în cel de'ntăiŭ la fóia 164, în cel al 2-lea la foiele 68—70, în cel al 3-lea la pag. 120—122 după exemplarul No. I.

înainte de 1578, de vreme ce anul 1577 este ultimul din domnia luĭ Alexandru.

Dela anul 1577 pînă la darea sentinţeĭ din textul nostru aŭ trebuit să maĭ trécă vr'o câţĭ-va anĭ, în intervalul cărora a murit Ţiganul Oprea, lăsând fiĭu pe Calcĭul, şi a murit stăpînul sălaşuluĭ, vornicul Oancea, remânênd moştenitor fiĭul seŭ Preda.

În acest mod s'ar puté căuta datul aproximativ cam pe la anul 1580; dar atuncĭ se afla pe tron Mihnea, menţionat în document ca fiĭu al luĭ Alexandru-vodă, şi de aceĭa scriitorul, unul din judecătoriĭ ceĭ «luaţi pré răvaşelé domnescii», n'ar fi uĭtat, după tótă probabilitatea, de a pune : «măriei sale Mihneĭ vodă» în loc de a ḑice simplu : «Mihnéei vodă».

Iată de ce noĭ preferim intervalul dintre aniĭ 1583—1585, când domnĭa Petru Cercel, după care însă a venit érăşĭ Mihnea-vodă şi a stat apoĭ la domniă tocmaĭ pînă la 1589.

După ce am limpeḑit ast-fel punctul geografic şi pe cel cronologic, să venim la elementul paleografico-filologic.

Originalul e scris pe hărtiă gălbuiă de 30½ centimetri în lungime şi 20 în lăţime, avênd semn de fabrică un vultur cu doă capete sub o singură corónă cu o stea d'asupra, dar schiţat într'un chip atât de nehotărît, încât ne-a fost anevoiă de a'l scóte în fac-simile.

Textul s'a transcris în Кондика сфинтей ши дѹмнезеещїй мѫнѫстирй дин Вале, scrisă la 1801 «прин мѹлта невоинцѫ а лѹй Гewргїе Даскал ѿ сѹд Мѹшчел сатѹл Березоещїй», un volum in-fol., la fóia 112 verso, în următorul mod :

Нои Боерїи че ам фwст лѹаци прин рѫваше домнещи, пе анѹме тѹдор лwг : ѿ вълѫдѣни, ши войко лwг : ѿ котещїи, ши сѵмеwн питарюл ѿ ретевоещїй, ꙟнсѫ нѣѹ фwст лѹат преда фечорѹл wанчїи Дворникѹл дин михѫещи ши егѹменѹл дела мѫнѫстирѣ ѿ вирєш, ши стєпан лwг : ѿ цѫгѫнещїи, де сѫ кѫѹтѫм, пентрѹ рѫндѹїала ѹнѹи циган, анѹме калчѹл фечорѹл wпрїинїй, а лѹи испас, ал кѹи аѹ фwст, ши кѹи сѫ каде сѫл цїе. Дечи ной ачещи треи боерй, Ной ам оумблат пе ѹрма ачестѹи циган, ши аша ам афлат кѹ але ноастре сѹфлете, кѹм ачест циган че ѥсте маи сѹс скрис, аѹ фwст де мошїе ал жѹпѫнѣсїй анкѫй, жѹпѫнѣса кондреи лwг : ꙟтрѹ ачѣа жѹпѫнѣса

анка нaȣ фъкȣт коконй кȣ кондрах (*sic*) лwг : чи аȣ лȣат пре w сор а кондрей анȣме марика, де шаȣ фъкȣто де сȣфлет, ши юȣ дат ачест циган че юсте маи сȣс зис : wпрѣ исправъ татъл калчȣлȣй, ши ꙟкъ кънд w аȣ мъритат, мȣлтъ зѣстре юȣ дат, юр ꙟтрȣ ачѣа, кънд аȣ фост ꙟ зилеле лȣи Ѧлеѯандрȣ водъ челȣй бътрън, татъл михнеи водъ, марика аȣ фъкȣт токмѣлъ кȣ wаичѣ дворникȣл, татъл предїй, де юȣ вънд ȣт пре ачел циган, wпрѣ исправъ татъл калчȣлȣй, ши аȣ фwст де атȣнчи пънъ акȣма ачел циган ши кȣ фечорїй тот ай wаичей дворникȣл, юр дȣпъ моартѣ wаичей двор : лаȣ цинȣт преда фечорȣл лȣй. Шръ кънд аȣ фост акȣм, юр саȣ апȣкат ачещи боери че сѫнт маи сȣс зишй, ши кȣ егȣменȣл де ачест циган калчȣл фечорȣл wпрй, ка съл ꙗ : юръ апой нѣȣ фwст лȣат пре ной пре ръваше домнещй ка съ афлъм де рѫндȣл ачестȣй циган; дечи нои лȣѫнд кȣ але ноастре сȣфлете, съ фїе ши съл цїе Преда фечорȣл wаичеи дворникȣл, фїинд къ лаȣ кȣмпърат съи фїе де мошїе : Нои аша ам афлат кȣ але ноастре сȣфлете, ши мъртȣрисим, ши де акȣм съл цїе чине лаȣ ши кȣмпърат. — пис : мѣсца : септ : кв : дн.

Тȣдор лwгф :

Acéstă pretinsă copiă este maĭ mult un fel de traducere.

Georgie Dascălul a fost şi maĭ puţin scrupulos decât acel Dionisie Eclesiarcul, despre care noĭ am vorbit maĭ sus sub No. III.

El schimbă nu numaĭ ortografia, dar pînă şi cuvintele, începênd dela rîndul de 'ntâiŭ, unde pentru : нѣ аȣ фоwст лȣатȣ прѣ ръвашелѣ, pune : ам фwст лȣаци прин ръваше, şi pînă la rîndul din urmă, unde pe : ченѣ лаȣ ши кȣнпъратȣ, îl preface în : чине лаȣ ши кȣмпърат.

În rîndul 5 : фечорȣл wпрѣени лȣи исправъ, se preface în : фечорȣл wпрїнїй а лȣи испас; în rîndul 9 : наȣ фаптȣ, în : наȣ фъкȣт ; în rîndul 11 : ши w аȣ фаптȣ фечоwрȣ, în : шаȣ фъкȣто де сȣфлет; în rîndul 12 : шалтъ, este uĭtat; în rîndul 20 : ꙟлаȣ дъмȣ, devine : лȣѫнд; în rîndul 21 : кȣм se schimbă în фїиндкъ, etc.

În loc de a da o simplă copiă, noĭ reproducem aci textul întreg în fac-simile, redus cu ¼ din mărimea naturală.

Acest fac-simile este de o exactitate perfectă, fiind executat prin foto-tipiă.

Cele doă crucĭ, carĭ figurézä în rîndul 6, la margine şi d'asupra

cuvîntuluĭ вошрїн, nu aparţin textuluĭ, ci sînt făcute de o mână posterióră.

Trăsura filologică cea maĭ caracteristică a documentuluĭ de faţă este duplicarea vocalelor în unele cuvinte : феюоwръ, соwръ, фоwстъ, ноwии, пръдеени, анкаа, ашаа etc.

A crede că acéstă duplicare nu are nicĭ o raţiune, că adecă logofĕtul Tudor duplică printr'o pură fantasiă, fără nicĭ un Dumnedeŭ, *sans rime ni raison* după cum dice Francesul, este a necunósce principiele paleografice şi epigrafice.

Paleografia şi epigrafica ne învaţă că :

1. Ómeniĭ inculţĭ scriŭ aşa cum se pronunţă;[1]

2. O vocală duplicată în scriere indică o vocală lungă în pronunciaţiune.

Aşa în vechile inscripţiunĭ romane, dela Gracchĭ pînă la al treilea resboiŭ mitridatic, noĭ găsim pe lungul *a* expres prin *aa*, lungul *e=ee*, lungul *u=uu*, precum :

â=aa :	*ê=ee :*	*û=uu :*
faato	Feelix	fuueit
naatam	leege	iuus
paastores	ree	uutei
aara	seedes	arbitratuu
maanium	seese	luuci, etc.

Urme analóge ne întîmpină, de asemenea, în grafica celor-l'alte antice popóre italice : Umbri, Sabelĭ, Oskĭ.[2]

Fără a trece la alfabete orientale, unde am vedé, bună-óră, că sanscritul *a* lung आ nu este decăt *aa* अअ, ca şi la Elinĭ lungul ω=oo, aflâm acelaşĭ fenomen grafic pînă astădĭ la Germanĭ în *Haar*, *Meer*, *Aal*, *Paar*, *Schaaf*, *Loos*, *Beere*, unde duplicarea, curat prosodică, n'are nicĭ un punct de plecare etimologic.

(1) Cf. **Lepsius,** *Paläographie als Mittel für die Sprachforschung*, Berlin, 1834, p. 7 : «Je weniger ein Volk litterat ist, desto leichter geht noch die Schrift der Sprache nach.» — Ibid. p. 89 : «Jedes geschriebene Zeichen hatte ursprünglich seinen genau entsprechenden Werth in der Sprache, und jeder gesprochene Laut wurde ursprünglich seinem wesentlichen Theile nach geschrieben »

(2) **Corssen,** *Ueber Aussprache, Vokalismus und Betonung*, Leipzig, 1868, t. 1, p. 14—19.

Dintre vecinii noştri, lungimea vocalică există numai la Serbi şi la Ungurі.

In vechile monumente serbe noi o vedem represintată prin duplicare : ствaap, стpaax, кpaaль, пeтoora, бивaa, пoклисaapa, ér după ortografia latină a Croaţilor : *goost*, *goraa*, *silaa*, *stoo* etc.[1]

La Ungurі -- de asemenea; şi acésta deja în documente fórte vechi, în cari vocala cea lungă, în loc de a purta accent ca în ortografia maghiară de astădі, ne apare duplicată, precum, de exemplu, *ér* se scrie într'un act din 1294 : *eer*,[2] *hásfa* -- într'un act din 1309 *haasfa*,[3] *lán* — într'un act din 1326 *laan*,[4] *várfa* — într'un act din 1295 *naarffa*,[5] satul *Sóvar* într'un act din 1285 *Soowar*[6] etc.

Acéstă expresiune a lungimii vocalice prin duplicare, nici Ungurii n'aŭ luat'o dela Serbi, nici Serbii dela Latini saŭ dela Germani, nici Germanii saŭ Latinii din Asia, nici Românii dela vreunul din aceste popóre, ci la fie-care din ele ea s'a născut pe o cale independinte prin firésca resfrîngere a realităţii, căci nu trebuia decât o bună ureche pentru a băga de sémă ori-cine dela sineşi, că o vocală lungă ocupă timpul a doă vocale ordinare.

Remâne dară sigur că logofĕtul Tudor pronunţă lung vocalele cele duplicate în cowpȣ, фечowpȣ, aнкaa etc., şi dacă i se întîmplă câte-o dată a le pune cu o simplă vocală, acésta nu este o contradicţiune, ci numai o scăpare din vedere, obicînuită la ori-ce scriere cursivă.

Deci pe la 1580 graiul român din Muscel avea *cantitatea prosodică*, cu totul diferită însă de cea veche latină, căci *o* în cowpȣ e lung, pe când lătinesce, din contra, *o* în *sŏror* e scurt.

Une-ori sînt lungi tocmai silabele lipsite de *accent tonic*, precum în mowшїe, cuvînt repetat de doă ori.

(¹) **Miklosich**, *Vergl Lautlehre der slavischen Sprachen*, Wien, 1852, p. 321.
(²) **Fejér**, *Codex diplomaticus Hungariae*, t. 7, vol. 2, p. 247.
(³) Ibidem, t. 8, vol. 6, p. 6.
(⁴) Ibid. t. 8, vol. 3, p. 13'.
(⁵) Ib. t. 6, vol. 1, p. 371.
(⁶) Ib. t. 5, vol. 3, p. 276.

În genitivo-dativele пртѣдееии, шанчееии, lungimea lui *e* resultă din contracţiunea lui *e* din desininţa casuală nedefinită cu *e* din pronumele personal : пртѣде+еи, шанче+еи; iar în анкаа, al doilea *a* este articlul femeesc а, contras cu finalul а din numele propriŭ : анка+а.

Cu alte cuvinte, cantitatea prosodică din textul nostru este specifică română.

Acéstă explicaţiune, necontestabilă în privinţa vocalelor *a.o* şi *e*, se împedică totuşĭ, în aparinţă, de duplul *i* în ноwии, ръвашеѧѣ домнещїи, шанчеии, девїи, ачестѹии etc., în carĭ lungul *i* nu se póte înţelege.

O dificultate identică a existat în grafica latină, unde *aa*, *ee* şi *uu* represintaŭ pe vechile inscripţiunĭ lungimea în *a*, *e* şi *u*, dar *ii*, începênd dela epoca luĭ Cesar, se întrebuinţa adesea în nesce casurĭ, în carĭ vocala nu era lungă.

Aşa se scriea : *aiio* (ajo), *Pompeiius* (Pompejus), *proiiecit* (projecit); ér atuncĭ când după acest *ii*=*ĭ* (j) urmà ordinarul *i*, când adecă se pronunţa *ĭi* (ji), uniĭ gramaticĭ scrieaŭ chĭar treĭ *i* : *Pompeiii*, *coiiicit*, *eiiicit*, deşi generalitatea se mulţumĭa şi aci cu duplicarea. [1]

În acelaşĭ mod ca în *Pompeii* saŭ *coiicit*, dar pe o cale nedependinte de paleografia latină, duplul ии saŭ їи în ноwии, девїи, ачестѹии etc. din textul nostru nu póte avé vre-o altă valóre fonetică decât *ĭ*+*i* saŭ ½*i*+*i*, astfel că logofĕtul Tudor se vede a fi pronunţat : *nŏĭi*, *decĭi*, *acestuĭi*, în loc de pronunciaţiunea ordinară de atuncĭ, constatată prin cele-l'alte texturĭ din colecţiunea de faţă : *noi* (nu *noĭ*), *deci* (nu *decĭ*), *acestui* (nu *acestuĭ*), adecă aşa cum pronunţă Italianiĭ pe finalul *i* în *noi*, *dieci*, *lui*.

Duplicarea vocalică, pe o scară maĭ restrînsă, ne va maĭ întimpina maĭ la vale, unde vom vedé tot-o-dată, că lungul *a* maĭ în specià s'a mănţinut la Românĭ chĭar pînă la finea seculuĭ XVII, când nu se maĭ audĭa nicăirĭ lungul *o* saŭ lungul *e*.

Să se observe că *u* (ѹ) şi *ă* (ъ) duplicaţĭ, adecă lungĭ, nu

(¹) Corssen, I, p. 18.

se găsesc nicĭ la logofĕtul Tudor, nicĭ în cele-l'alte texturĭ române.

Dintre consóne, se duplică aci *t* în numele local Коттѣщїи, şi *n* între vocale în марiннаа şi Ѕннѕнн, ér de 'naintea gutureleĭ în анкаа.

Să fi avut óre Româniĭ în pronunciaţiune maĭ multe felurĭ de *n*, pe carĭ nu scieaŭ cum să le distingă în scriere?

Numaĭ alfabetul dêvanâgari e fericit de a avé semne deosebite pentru patru varietăţĭ de *n*, carĭ însă, maĭ mult saŭ maĭ puţin, une-orĭ maĭ diferenţiate prin sub-varietăţĭ, se află nescrise, ca fapt fonetic, aprópe în tóte graĭurile.[1]

Orĭ-cum ar fi, este cert că şi 'n limba latină exista un *n* maĭ slab alăturĭ cu un *n* maĭ tare, şi că acesta din urmă, din causa tărieĭ sale, fără vre-o raţiune gramaticală, se scriea adesea duplicat, anume între vocale.[2]

Cât privesce pe duplul *n* în ѧннкаа, ne aducem aminte, ca fenomen aproximativ, nu identic, scrierea latină din epoca decadinţeĭ: *Angnes* = *Agnes*, *ingnes* = *ignes*, *singnifer* = *signifer* etc., unde guturala, pe lîngă normalul *n* ce o însoţesce, a maĭ provocat pe un *n* parasitic.[3]

Dacă н şi нн trebuĭ considerate ca doă varietăţĭ nasale distinse în vechea fonetică română, atuncĭ o a treia varietate nasală maĭ constituia acel sunet pe care părinţiĭ noştri îl represintaŭ prin ꙟ saŭ ꙟн, căcĭ altmintrea nemic nu ĭ-ar fi împedecat de a scrie ън saŭ ѫн, fără a maĭ născoci într'adins semnul ꙟ, necunoscut paleografieĭ curat slavice.

Tóte acestea merită a fi studiate într'un mod maĭ adîncit.

Cele-l'alte particularităţĭ ale documentuluĭ, veḑĭ maĭ jos în Notanda.

(1) Cf. **Bindseil**, *Physiologie der Stimm-und Sprachlaute*, în *Abhandlungen*, Hamburg, 1838, p. 326—335.

(2) **Corssen**, I, 249.

(3) **Schuchardt**, *Der Vokalismus des Vulgärlateins*, Leipzig, 1866, t. I, p. 113—114.

[illegible]

TRANSCRIPŢIUNEA:

† nooii booiarii ce né au foost luatu pré răvaşelé domneştii, pré nume Tudoru logofet ѿ (dela) Vlădeni şi Voico logofet ѿ Cottéştii şi Simion pitar ѿ Rătivoeştii, însă né au fostu luatu Preda fećorul Oaanceii dvornic ѿ Mihăeştii şi egumănul de în mănăstiré ѿ Virăşu şi Stépanu logofet ѿ Ţigăneşti, de să cătămu préntu răndulu unnuii Ţigan annume Calc'ul fec'orul Opréeii lui Ispravă, al cui au foost şi cui se cade de să-lu ţiie; decii nooii aceştii trei booiarii, nooii amu ublatu pre urma acestuii Ţigan, şi nooii aşaa amu aflatu cu alé nooastré suflété, cum acestu Ţigan ce iasté maii sus scris au foost de mooşie alu jupăneaseii Anncăei, jupănéasa Condréei logofet; într'aceia jupăneasa Ancaa n'au faptu coconii cu Codré logofet, ce au luatu pré o sooru a Codréeii pré nume Marinna de şi o au faptu fec'ooru şi i-au datu acestu Ţigan ce iasté maii sus ḑis Opré Ispravă, tatălu Calc'uluii; şi încă căndu o-u măritatu, ş'altă multă ziestré i-au dat, iar tr'aceia căndu au foost în zilélе lu Alixandru vodă celu bătrănu tată Mihnéei vodă, Marinnaa au faptu tocmelă cu Oance dvornic tatălu Prédeeii de i-au văndutu pré acel Ţigan Opré Ispravă tatălu Calc'ului, şi au foost de atunce pănă acum acel Ţigan şi cu fec'oorii tootu alu Oanceeii dvornic, şi după moorté Oanceeii dvornic er l'au ţinutu Preda fec'oorului; iar căndu au foostu acum, iar se au apucatu aceştii boerii ce săntu maii sus ḑişi, şi cu egumănul, de acestu Ţigan Calćul fećorul Opréi de să-l iaa, iar apooii né a foost luatu pré nooii pré răvaşé domnéştii de să aflămu de răndul acestui Ţigan, dece nooii îlu dămu cu alé nooastré suflété să fie şi să-lu ţie Préda fec'orul Oanceeii dvornic, cum l'au cunpăratu să iii fie şi mooşie; nooii aşa amu aflatu cu alé nooastré suflété şi mărturisim, şi dămu să-lu ţie cené l'au şi cunpăratu: — писал (a scris) мѣсеца (în luna) септемвріе 22 дни (ḑile) Tudoru logofet.

NOTANDA :

Finalul *u* întreg : лȣатȣ, Тȣдорȣ, фоwстȣ, Бирхшȣ, Стѣпанȣ, кътъмȣ, рънд8лȣ, съ-лȣ, ꙟлȣ, амȣ, ȣблатȣ, афлатȣ, ачестȣ, алȣ, фаптȣ, соwрȣ, феҷоwрȣ, датȣ, татълȣ, къндȣ, мъритатȣ, челȣ, бътрънȣ, въндȣтȣ, тоwтȣ, цинȣтȣ, апȣкатȣ, сънтȣ, афлъмȣ, дъмȣ, кȣнпъратȣ;

în fapt finalul *u* e pronunţat pretutindenĭ fără excepţiune, dar nu se însémnă, după obiceiŭ, acolo unde ultima consónă e aruncată d'asupra rînduluĭ;

finalul *i* este întreg pretutindenĭ, chĭar în : де ши w (şĭ-o) лȣ фаптȣ... (cf. textul de sub No. I);

é în loc de simplul *e* : нѣ, прѣ, ръвашелѣ, ръвашѣ, Стѣпанȣ, прѣнтȣ, алѣноwастрѣ сȣфлѣтѣ (repetat de treĭ orĭ), ꙗстѣ, жȣпънѣаса, зиестрѣ (fără a fi articulat), зилѣле, ченѣ, póte fi un semn de muĭare consonantică : *nĭe, rĭe, lĭe* şi *tĭe,* după cum se pronunţă pînă astăḑĭ pe alocurĭ în Transilvania;

e în loc de *é* saŭ *ĭa* : токмелъ;

confusiune între *e* şi *é* saŭ *ĭa* : прѣ şi пре, ер şi ꙗр, боwꙗрїи şi боерїи, finalul -ѣщїи (Коттѣщїи) şi -ещїи (Рътивоещїи, Михъещїи, Цигънещїи), Пребдл şi Прѣда;

confusiune între е şi їи : деҷїи şi деҷе;

descompunerea luĭ ѣ (*é*) în *ea* : жȣпънеаса, жȣпънеасеnи... (cf. subscrierea grécă a logofĕtuluĭ moldovenesc Négoe din 1439 : Νεάγοτης, în Sguropoli *Hist. Concilii Florentini,* Hagae, 1660, p. 45);

o duplicat=ō : ноwии, фоwстȣ, ноwастрѣ, моwшїе, соwрȣ, феҷоwрȣ, феҷоwрїи, тоwтȣ, моwртѣ, апоwии;

a duplicat=ā : Ѡааnчеїи, ашаа, анкаа, мариннаа, съ-л ꙗа;

e duplicat=ē : Прѣдееии, Ѡанчееии;

i duplicat=*ĭi*=actualul *ĭ* : ноwии, ръвашелѣ домнещїи, ȣнн8ии, деҷїи, ачещїи треи боwꙗрїи, ачестȣии, маии, жȣпънеасеии, нлȣ фаптȣ коконїи, апоwии...;

t duplicat în коттѣщїи;

n duplicat între doă vocale : ѹнnѹни, аннѹме, Маринна;

n duplicat d'naintea guturaleĭ : Аннкъеи;

numile proprie terminate în ѣ și къ nu le schimbă la declinațiune : Аннкъеи, Ѡпрѣени, Михнѣеи, Кондрѣеи;

съ-лѹ цїне și съ-лѹ цїе;

чеиѣ=cine;

кѹнпъратѹ, cu н (cf. textul sub nr. I);

де în loc de ка : де съ кътъмѹ, де съ афлъмѹ, де съ-лѹ цїне, де съ-лѹ іа;

contracțiunea ѡѹ=o aŭ (cf. ὤνδρες=οἱ ἄνδρες);

lipsa de contracțiune : се аѹ=s'aŭ, нѣ аѹ=ne-aŭ;

de treĭ orĭ : аѹ фаптѹ, nicăirĭ «făcut»;

аѹ фаптѹ фечоwрѹ=a înfiit, deși este vorba despre o fétă;

де ѫ=din;

ѫтрачеа și numaĭ трачеа;

reflexivul *se* distins de condiționalul *să* : кѹи се каде де съ-лѹ цїне;

vocalisarea nasaleĭ : ѹалатѹ;

лѹ Алиѯандрѹ, dar лѹи Исправъ;

съини фїе, să nu se despartă óre : съ-ии и фїе, adecă «să-ĭ fie *luĭ*»?

ѯиестрѣ;

metatesa : прѣнтѹ = pentru;

соwрѹ = soră.

Pe basa celor de maĭ sus, *sub spe rati*, transcripțiunea curat f o n e t i c ă consecinte ar fi :

nōĭi bōĭarĭi ce nĭe au fōstu luatu prĭe răvașelĭe domnĭeștĭi, prĭe nume Tudoru logofetu ot Vlădenĭi și Voico logofetu ot Cottĭeștĭi și Simion pitaru ot Rătivoeștĭi, însă nĭe au fōstu luatu Prĭeda fec'ōrulu Oănceĭi dvornicu ot Mihăeștĭi și egumănulu de în mănăstiré ot Virășu și Stĭepanu logofetu ot Țigăneștĭi, de să cătămu prĭentu răndulu unnuĭi Țiganu annume Calc'ulu fec'ōrulu Oprĭéeĭi luĭi Ispravă, alu cuĭi au fōstu și cuĭi se cade de

să-lu ţile; decli nŏli aceştli trelі bŏlarli, nŏlі amu ublatu prle urma acestuli Ţiganu, şi nŏli aşă amu aflatu cu alle nŏastrle suflletle, cumu acestu Ţiganu ce Iastle mali susu scrisu au fŏstu de mŏşie alu jupănleaseli Ancăcli, jupanleasa Condréeli logofetu; într'acela jupănleasa Ancă n'au faptu coconli cu Codré logofetu, ce au luatu prle o sŏru a Codréeli prle nume Marinnă de şi o au faptu fec'ŏru şi I-au datu acestu Ţiganu ce Iastle mali susu ḑisu Opré Ispravă, tatălu Calc'uluľi; şi încă căndu o-u măritatu, ş'altă multă ziestrle I-au datu, Iară tr'acela căndu au fŏstu în zillele lu Alixandru vodă celu bătrănu tătălu Mihnéeli vodă, Marinnă au faptu tocmelă cu Oănce dvornicu tatălu Prledēli de I-au văndutu prle acelu Ţiganu Opré Ispravă tatălu Calc'uluľi, şi au fŏstu de atunce pănă acumu acelu Ţiganu şi cu fec'ŏrli tŏtu alu Oăncēli dvornicu, şi după mŏrtea Oăncēli dvornicu éră l'au ţinutu Prleda fĕc'ŏru-luľi; Iară căndu au fŏstu acumu, Iară se au apucatu aceştli bŏlarli ce săntu mali susu ḑişi, şi cu egumănulu, de acestu Ţiganu Calc'ulu fec'ŏrulu Opréeli de să-lu Iă, Iară apŏli nle au fŏstu luatu prle nŏli prle răvaşle domnleştli de să aflămu de răndulu acestuli Ţiganu, decli nŏli îlu dămu cu alle nŏastrle suflletle să fie şi să-lu ţile Prleda fec'ŏrulu Oăncēli dvornicu, cumu l'au cunpăratu să-li i fie şi mŏşie; nŏli aşă amu aflatu cu alle nŏastrle suflletle şi mărturisimu, şi dămu să-lu ţiie cenle l'au şi cunpăratu.

VII.

O SUBSCRIERE DOMNÉSCĂ

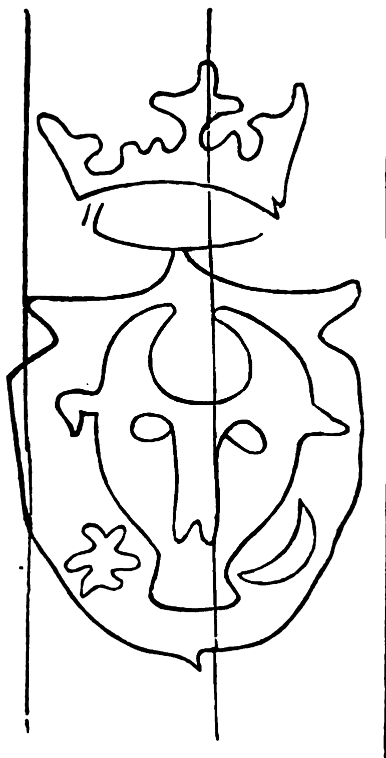
PETRU-VODĂ MIRCEA, IAŞĬ, 1583, AUGUST 4.

Documentul întreg, aflător în Archivele Statuluĭ între ale mănăstiriĭ Sf. Sava din Iaşĭ No. CLXXVIII, s'a reprodus de-mult, atăt textul slavic precum şi o traducere in-extenso, în a mea *Archivă Istorică a Românieĭ*, t. I, part. I (1865), p. 127.

Petru-vodă Mircea, atuncĭ Domn al Moldoveĭ, dându-şĭ titlul de «господаръ ѯемли Мѡлдовлахїи», dăruiesce mănăstiriĭ Sf. Sava de lîngă Ierusalim «un loc unde să-şĭ facă o biserică», pe care loc eraŭ deja «nesce case zidite de către domnia nóstră în tîrgul Ia-«şilor, pe locul ce 'l cumpărasem domnia mea drept 7000 aspri «banĭ gata domnescĭ (пинѣзи готови господарских) dela nevasta luĭ «Borcea dela Iaşĭ, numită în călugăriă Macrina, şi dela fiă-sa «nevasta luĭ Corpaciŭ...»

Publicat altă dată de către mine numaĭ cu scop istoric, actul a remas totuşĭ pînă acum inedit sub raportul paleografic, care este de astă dată tocmaĭ cel maĭ important.

Mare de 33 centimetri în lungime şi 22 în lăţime, originalul e scris pe o hărtiă gălbuiă fórte grosolană, al căriĭ semn de fabrică — puţin elegant, dar fórte clar — represintă *armele Moldoveĭ* în următorul mod :

Faţă cu acest semn moldovenesc de fabrică, ar puté cineva să conchidă, din pré-multă modestiă, cumcă hărtia în cestiune nu se confecţionă tocmaĭ în Moldova, ci unde-va în străinătate pentru Moldova; modestia însă n'ar fi aci la locul seŭ, căcĭ :

1. Nu există în istoria generală a fabricaţiunii de hărtiă din secolii XV—XVII nicĭ un exemplu de o asemenea commande en gros cu *arme naţionale;*

2. Armele naţionale se puneaŭ atuncĭ numaĭ şi numaĭ pe hărtia fabricată *la faţa loculuĭ.*

Aşa, bună óră :

a) Semnul primeĭ fabrice de hărtiă din Ungaria înfăţişéză «dupla cruce», adecă armele Ungarieĭ;

b) Semnul primeĭ fabrice de hărtiă din Braşov — o «corónă», armele Braşovuluĭ, numit de aceia nemţesce *Kronstadt;*

Semnul primeĭ fabrice de hărtiă din Cluj (Klausenburg) — cele «treĭ turnurĭ», carĭ închipuesc armele Clujuluĭ;

d) Semnul primeĭ fabrice de hărtiă din Sibiiŭ — «doă paloşurĭ încrucişate», armele Sibiĭuluĭ; şi aşa maĭ încolo.[1]

Am luat într'adins exemple din vecina Transilvaniă şi din Ungaria.

Decĭ, graţiă documentuluĭ de faţă, noĭ căpătâm o dovédă sigură, cumcă la 1583 exista deja în Moldova o fabrică de hărtiă.

Ungurii n'aŭ nicĭ eĭ vre-o alt-fel de probă despre prima lor hărtiă, pe care o constată numaĭ crucea cea duplă ca semn de fabrică, pe când cronicele şi generalitatea fântînelor istorice păstréză în astă privinţă cea maĭ adîncă tăcere.

Prima fabrică de hărtiă în Ungaria este de pe la 1554;
Prima fabrică de hărtiă în Transilvania este de pe la 1539;
Prima fabrică de hărtiă în Moldova este de pe la 1583;

Iată, negreşit, un fapt fórte preţios pentru istoria industrieĭ române.

Actul e scris întreg de mâna mitropolituluĭ Teofan, certificându-se apoĭ jos : de către dînsul, de către episcopul Georgiŭ de Rădăuţĭ, de către marele logofĕt Stroicĭ, de către al treilea logofĕt Andreĭu, şi în fine, maĭ sus la mijloc între toţĭ, de către însuşĭ Petru-vodă.

Aceste certificărĭ, fie-care de câte doă şi maĭ multe linie, înfăţişându-ne casul fórte rar de cincĭ specimene paleografice întrunite la un loc, le dâm aci, prin foto-tipiă, în fac-simile de mărime naturală.

Sub-scrierea Domnéscă, de asupra căriĭ se află între hărtie, «plaqué entre deux», sigilul oval de inel, «ὁ δακτύλιος», cam rĕŭ întipărit, de vr'o 10-12 milimetri în diametru, este pentru noĭ partea cea maĭ interesantă, fiind în limba română.

Asupra primeĭ linie verticale din prima literă : П(ѕсам мена домниа мелє), principele în adevĕr *pusese mâna*,[2] adecă a tras cernéla cu degetul în jos, şi apoĭ a preserat peste întréga subscriere nesce

(1) **Kemény,** *Die ältesten Papiermühlen,* în **Kurz,** *Magazin für Siebenbürgen,* t. I, (1844), p. 134 sqq.

(2) Despre diferite modurĭ, unele fórte cĭudate, de «a pune mâna», cf. **Guigue,** *De l'origine de la signature,* Paris, 1863, passim.

nâsip auriŭ, ale căruĭ urme s'aŭ conservat pînă astă-ḑĭ,—un elegant nâsip de treĭ secolĭ!

Altmintrea, deşi işĭ mânjĭa iscălitura—căcĭ aşa era obiceiul—şi deşi scriea slovele ca şi când n'ar fi sciut carte. — căcĭ şi acésta era datina Domnilor, carĭ credeaŭ că o literă nu póte fi majestósă, dacă nu va fi mare-mare, — Petru-vodă Mircea se pare totuşĭ a fi fost un principe destul de luminat.

Am veḑut maĭ sus, că luĭ i se datoresce înfiinţarea uneĭ fabrice de hârtiă în Moldova.

Un contimpuran ḑice despre dînsul că : «sciea turcesce şi grecesce» şi «iubĭa mult pe ómeniĭ învĕţaţĭ, cu carĭ vorbĭa despre astronomiă».[1]

Numaĭ slavonesce se vede că nu sciea, ceia-ce l'a şi silit a subscrie românesce.

Ori-cum ar fi, din miĭ de documente carĭ aŭ trecut prin mânele mele, crisovul de faţă este d'o cam dată cel maĭ vechĭu cu o subscriere românéscă a Domnuluĭ.

Intr'un alt document, din 11 septembre 1583, adecă posterior numaĭ cu o lună, scris tot de mâna mitropolituluĭ Teofan, pe hârtiă din aceiaşĭ fabrică şi aflător de asemenea între actele mănăstiriĭ Sf. Sava din Iaşĭ No. II, acest principe subscrie, érăşĭ cu litere marĭ, în doă linie strîmbe, numaĭ : Петрꙋ воевода.

(1) Δωρόθεος Μονεμβασίας, Βιβλίον ἱστορικὸν περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξόχους ἱστορίας etc., Veneţia, 1798, in-4, p. 455.—Despre ediţiunile anteriore ale acesteĭ cărţĭ, veḑĭ Σαθᾶς, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Atena, 1868, p. 222—4. — Cf. **Hasdeŭ**, *Din Moldova*, Iaşĭ, 1862, p. 21, şi Dr. **Barbu Constantinescu**, *Petru cel Schiop*, în *Columna luĭ Traian*, 1871, No. 45.— Despre relaţiunile luĭ Petru cel Schiop cu curtea din Roma, veḑĭ o mulţime de documente în **Theiner**, *Vetera monumenta Poloniae*, t. 3 (1863), p. 5 sqq., unde este şi subscrierea luĭ latinesce : «Petrus Princeps ac Dominus Moldaviae.»

TRANSCRIPŢIUNEA:

✝ пис оу Ꙗсωх влѣтω ҂зч҃а м҃цѧ ав д (S'a scris in Iaşi în anul 7091, august 4).

✝ сам господиник велѣл (Însuşi Domnul a poruncit).

и аз Строич логофет свѣдѣтел и ржка моа зде (Şi eŭ Stroicĭ logofet martur, şi mâna mea aice). и аз Ꙗдрею трети лωгофет сведѣтел и ржка моа зде (Şi eŭ A[n]dreĭu al treilea logofet martur, şi mâna mea aice).	Pus' am mena domnila-mele.	Ѳеофан митрополит зем-ли мωлдавской, свѣдѣ-телствꙋ ω сем, и власн ржкж (Teofan, mitropolitul ţereĭ moldovenescĭ, mărturisesc despre acésta, şi propria mână). Геωргїе епископ радꙋв-скїи, свѣдѣтелствꙋ ω сем, и власнж ржкж (Georgiŭ, episcopul de Rădăuţĭ, mărturisesc despre acésta, şi propria mână).

NOTANDA:

мена pentru мжна saŭ мѫна;

домина-меле = «domnié-mele», cu prima parte a composiţiunii nedeclinată, nu este o eróre gramaticală, ci resultatul analogiei, întocmaĭ ca în casul oblic «dumné-luĭ» saŭ «domnia-luĭ» în loc de «domniei-luĭ»;

меле, nu мѣле.

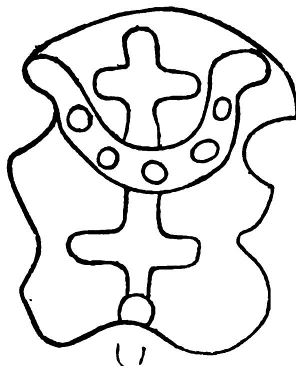
VIII.

O SENTINŢĂ

GHIORGHIE LOGOFĚT, MOLDOVA (Bărlad ?), 1588, APRILE 15.

Originalul, dintre actele episcopieĭ Roman No. IV, aparţine Archivelor Statuluĭ.

E scris cu cernélă rădăciniă, pe hărtiă grósă de o nuanţă gălbuiă afumată, lung de 29 ½, lat de 20 centimetri în fóiă, cu următorul semn de fabrică :

Literele, ceva maĭ micĭ de 2 milimetri la înălţime, cu distanţa de aprópe 1 centimetru între rîndurĭ, sînt clare, separate una de alta, dar nu frumóse.

Logofĕtul Ghiorghie, care a scris actul, nu e cunoscut; boierul Buciŭm însă, dela care emană sentinţa, este un personagiŭ fórte istoric.

Mare vornic al aşa numiteĭ ţĕrĭ de jos, adică gubernator al districtelor meridionale ale Moldoveĭ, cu reşedinţa în Bărlad, el era un bun ostaş.

Sub anul 1580, pe când domnia Iancu Sasul în intervalul dintre cele doă domnirĭ ale luĭ Petru-vodă Mircea, cronica luĭ Urechea ne spune :

«Iancul-vodă, prinḑênd de veste că Lăpuşneniĭ s'aŭ rădicat a«supra luĭ, îndată a trimis pre Bucĭum vornicul cel mare şi pre «Brut postelnicul cu óste împrotiva acelora, şi tămpinându-se «oştile la Balota, s'aŭ lovit de faţă, şi dând răsboĭu vitejesce de «îmbe părţile, aŭ perdut Lăpuşneniĭ răsboĭul...»[1]

La 1592, acusat de trădare, vornicul Bucĭum a fost omorît de către Aron-vodă, urmaşul luĭ Petru-Mircea.

Ne-o spune tot cronica luĭ Ureche :

«... s'aŭ rădicat Orheieniĭ şi Soroceniĭ cu un Domnişor ce-ĭ ḑi«cea Ionasco, pre carele l'aŭ fost ales dintre eĭ cap şi'ĭ puseră «nume Bogdan-vodă; éră Aron-vodă dacă a înţeles acésta, a dat «scire ţéreĭ să se strîngă, şi el fără zăbavă a eşit cu curtea şi cu «lefeciiĭ seĭ; şi maĭ 'nainte de ce a eşit din curte, a tăiat pre Bu«cĭum vornicul cel mare şi pre Trotuşén logofĕtul şi pre Paos vor«nicul, ḑicênd că-ĭ cu scirea lor...»[2]

Aşa dară actul de faţă s'a scris cu patru anĭ înainte de tragica mórte a vorniculuĭ Bucĭum.

Numele luĭ de botez era Condrea : «пана Кондри Бучума дворника долнѣи земли», după cum îĭ ḑice un crisov al luĭ Petru-vodă Mircea din 29 martiŭ 1583.[3]

Vitézul Condrea Bucĭum sciea óre să scrie?

Iată o cestiune fórte încurcată.

Sentinţa, pe care o publicâm maĭ la vale, ĭ-a scris'o logofĕtul Ghiorghie, ér boierul nostru nicĭ n'a sub-scris'o măcar, ci s'a mărginit a întipări prin fum, în josul actuluĭ, o pecete de inel de formă ovală, lungă de 22, lată de 11 milimetri în diametru, în care abia se maĭ póte recunósce un fel de monogramă.

Atragem atenţiunea asupra importanţeĭ juridice a acestuĭ do-

(¹) *Letopiseţile Moldoveĭ*, ed. Cogăln. I, t. 1, p. 201.
(²) Ibid., t. 1, p. 206.
(³) Archivele Statuluĭ, actele m-riĭ Galata, moşia Petricaniĭ pe Topoliţa.

cument, care ne dâ — am puté ḑice — o pagină întrégă din *Obiceiul pămîntuluĭ*, «le droit coutumier» al Românilor.

† Ѹто а^{з} Бȣчȣ^{м} ве^{л} дво^{р}не^{к} долнеи ӡмле дата^{м} ка^{р}тѣ мѣ аче^{с}то^{р}
ѡмене анȣме некорь ши щефа^{н} де^{н} сатȣ де^{н} мȣ^{р}щеще де пре
красна спре ачеꙗ ка сь фїе таре ши пȣтѣ^{р}нече а цинѣ па^{р}
тѣ де ѡчень де аколѣ а лȣ иѡна^{ш}ко бȣбо^{к} непотȣ^{л} попеи
лȣ мȣ^{р}гȣ пе^{н}трȣ кь^{ч} а^{ȣ} ȣче^{с} ȣ^{н} ѡ^{м} де а^{ȣ} мȣри^{т} ши ꙗ^{ȣ} пльте^{т} капȣ^{л}
некорь ши щефа^{н} дела мене ꙗ^{р} иѡна^{ш}ко бȣбо^{к} на^{ȣ} авȣ^{т} кȣ че пль
ти капȣ^{л}, че а^{ȣ} фъщетȣ ꙟ^{н}сь сь се щїе кь ми^{ȣ} да^{т} в҃і бои ꙗ^{р} не (*sic*)
неменеле де^{н} рȣделе лȣи сь на^{и}бь трѣбь а цине па^{р}тѣ лȣи
де ѡчень пе^{н}трȣ кь а^{ȣ} фо^{ст} фрацїе лȣи ма^{р}ко ши пе^{т}рѣ
де фаць на^{и}нтѣ мѣ ши на^{ȣ} авȣ^{т} пȣтѣре сь и пльтѣ^{с}
скь (*sic*) капȣ^{л} пе^{н}трȣ ачеꙗ ꙗ^{м} фькȣ^{т} ши нои аче^{с}ть скри
соаре а но^{ст}рь ка сь цїе аче мошїе па^{р}тѣ лȣ бобо^{к} ꙟ^{н} бȣ^{н}
паче, ꙗ^{р} де се ва афла ченева де^{н} рȣделе лȣи сь аибь а дарѣ
ачей. в҃і. бои ши треи га^{л}бене де чоботе лȣи неко^{р}
ши лȣ щефа^{н} ꙗ^{р} де нȣ се ва афла неменеле де^{н} рȣделе лȣи
сь ле пльтѣскь че а^{ȣ} да^{т} ꙗ^{р} иеи сь цїе ачѣ ѡчень ши
фечорие ло^{р} ꙟ^{н} вѣче аꙗ^{ст} скрию ши мъ^{р}тȣрисе^{с}кȣ кȣ аче
сть скрисоаре а мѣ сь се щїе—ши а^{м} скри^{с} е^{ȣ} гиѡ^{р}гїе
лѡгѡфьтȣ^{л} кȣ мьна мѣ аче^{с}ть скрисоаре сь се щїе—
(L. S.) ȣ ꙗ^{с} вьле^{т} ӡчв апри^{л} е҃і

TRANSCRIPŢIUNEA:

† Ѹто аӡ (ïată eŭ) Bucu*m* вел дворнек долнеи ӡемле (marele vornic al ţereĭ de jos) dat'a*m* ca*r*té mé ace*s*to*r* omene anume Necoră şi

Ştefa*n* de*n* satu de*n* Mu*r*geşte de pre Crasna, spre aceĭa ca să fie tare şi puté*r*nece a ţiné pa*r*té de ocenă de acolé a lu Iona*ş*co Buboc nepotu*l* popei lu Mu*r*gu, pe*n*tru căc*i* au uce*s* u*n* o*m* de a*u* murit şi ĭ-a*u* plăte*t* capu*l* Necoră şi Ştefa*n* dela mene, ĭa*r* Iona*ş*co Buboc n'a*u* avu*t* cu ce plăti capu*l*, ce a*u* fugetu; î*n*să să se ştie că mi-*u* da*t* 12 boi, ĭar nemenele de*n* rudele lui să n'a*i*bă trébă a ţine pa*r*té lui de ocenă, pe*n*tru că a*u* fo*st* fraţie lui, Ma*r*co şi Pe*t*ré, de faţă na*i*nté mé şi n'a*u* avu*t* putére să-i plătéscă capu*l*, pe*n*tru aceĭa ĭ-a*m* făcu*t* şi noi ace*s*tă scrisoare a no*s*tră ca să ţie ace moşie pa*r*té lu Boboc î*n* bu*n*ă pace, ĭa*r* de se va afla cene-va de*n* rudele luĭ, să aibă a daré acei 12 boi şi trei ga*l*bene de ćobote lui Neco*r*ă şi lu Ştefa*n*; ĭa*r* de nu se va afla nemenele de*n* rudele lui să le plătéscă ce a*u* da*t*, ĭa*r* iei să ţie acé ocenă şi fećorie lo*r* î*n* véce; aĭa*st*a scriĭu şi mă*r*turise*s*cu cu acestă scrisoare a mé să se ştie. — şi a*m* scri*s* e*u* Ghio*r*ghie logofătu*l* cu măna mé ace*s*tă scrisoare să se ştie. Ȣ іас вь лет (în Iaşĭ la anul) 7096 (1588) april*ie* 15.

NOTANDA:

ь tot-d'a-una =ă;

finalul *u* întreg : сатȣ, фȣџетȣ;

е în loc de finalul *i* întreg : ѡмене, Мȣрџеще, таре ши пȣтѣрнече, фрациїе, галбене, ꙟн вѣче;

medialul е=*i* : ȣчес, фȣџетȣ, плътет, мене, чене-ва;

е pentru ѣ : ачесть=«acéstă»;

diferenţiarea : ачесть şi аꙗсть;

confusiunea între е şi ѣ : a цинѣ şi a цине, ачѣ şi аче;

Бȣбок, dar şi Бобок;

infinitivul întreg : a дарѣ, pe lingă cel scurtat : a цинѣ;

oa în скрисоаре, dar numaĭ *o* în нострь, ѡмене;

contracţiunea ми-ȣ дат=«mĭ-aŭ dat»;

ачеи́, cu finalul и accentat;

скрию=scriĭ*u*;

dativo-genitivul : ꙋ Iwнашко, ꙋ Mꙋрꙋ, ꙋ Бокок, ꙋ Щефан, dar şi лꙋи Некорь;

нен=«eĭ» *(illi)*;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сь се щїе, де се ва афла, сь-и пльтѣскь... ;

duplul ьь în пльтѣскьь, alăturĭ cu simplul în пльтѣскь, fiind unic şi la finea cuvîntuluĭ, trebuĭ considerat ca resultând numaĭ din uĭtare;

prepoziţiunea repetată : ден сатꙋ ден Mꙋрџеще;

desininţa casuală repetată : непотꙋл попен лꙋ Mꙋрꙋ;

a ucide în sens numaĭ de «a lovi» : лꙋ ꙋчес ꙋн wм де лꙋ мꙋрит, încât a putut *ucide* şi fără ca să móră;

numĭ personale : Бꙋчꙋм, Mꙋрꙋ, Бꙋкок, Некорь;

numele local de rîuleţ : Красна (=slavicul красна «roşiă»);

termin juridic : фечорие = «averea ce trece la *fecĭorĭ*», prin analogiă cu мошие=«averea ce vine dela *moşĭ*», şi cu wчень (slav. wтьчина dela wтьць «tată»)=«averea ce vine dela *părinţĭ*»;

expresiunea juridică : (banĭ) де чокоте=«indemnisare pentru alergătură», literalmente «pentru rumperea cismelor»;

чокоте, pînă astă-ḑĭ la Moldovenĭ în sens de «cisme», ardelenesce чикоте «ein grosser sächsischer Stiefel»[1], de aceĭaşĭ origine cu rusul **чеботъ** «cismă», rutenul *czobit*, litvanul *czebatas*, tóte—prin comerciul pontic al Veneţianilor şi Genovesilor în vécul de mijloc—din italianul *ciabatta*= franc. *sabat* şi *savatte*, span. *zapato* şi *zabata* etc.[2];

чокоте, în sens juridic de «indemnisare pentru alergătură», îşĭ are părechĭa în *calceradigum*, *calciarium* saŭ *calzatum*, literalmente «pentru cisme», în dreptul costumar occidental din vécul de mijloc, precum bunăóră într'un act episcopal neapolitan din secolul IX : «et nullum impedi-

(¹) *Lexicon Budanum*, p. 117.

(²) Despre aceste diferite forme veḑĭ : **Mahn**, *Etymologische Untersuchnugen*, Berlin, 1855, p. 16;—**Matzenauer**, *Cizí slova ve slovanskych r'ečech*, Brno, 1870, p. ?4; — **Golembiowski**, *Ubiory w Polszcze*, Warszawa, 1830, p. 132, 141;—**Monlau**, *Diccionario etimológico de la lengua castellana*, Madrid, 1856, p. 468; — **Diez**, *Etymologisches Wörterbuch*, ed. 2, t. 1, p. 125;—**Scheler**, *Dictionnaire d'étymologie française*, Paris, 1873, p. 405, 410; —**Littré** etc.

«mentum nos aut posteri nostri eis facere praesumamus, aut *aliquod cal-«ciarium aut proemium quaerere...»* [1], ér franţusesce *chausses* într'un act din anul 1403 : «comme le prévost de Bar-sur-Aube eust fait adjourner «pardevant lui tous les habitans de Putevillé... à laquelle journée il dit «ausdiz habitans qu'il *venoit querir ses chausses...»* [2], de unde—póte—şi idiotismul frances «à propos de bottes», cu accepţiunea primitivă de : «a vorbi fel de fel de lucrurĭ numaĭ pentru a căpăta ce-va»;

cas juridic : Buboc din satul Murgescĭ omóră pe un om; pentru acésta trebuĭa una din doă : orĭ să fie descapitat, orĭ «să 'şĭ plătéscă capul», adecă să dea judecătoruluĭ, mareluĭ vornic al ţereĭ, o amendă de rescumpărare, anume «12 boĭ»; neputênd plăti, Buboc fuge; fugênd el, averea'ĭ, orĭ-câtă va fi, se va da aceluĭa ce 'l va înlocui la plata amendeĭ; judecătorul chiamă dară de 'ntâiŭ pe fraţiĭ vinovatuluĭ : Marco şi Petrea, carĭ însă «n'aŭ avut putere să-ĭ plătéscă capul»; atuncĭ se presintă din acelaşĭ sat ómenĭ de alt ném, Necoră şi Ştefan, plătesc amenda în cestiune şi capetă ast-fel «partea de ocenă» a luĭ Buboc; asupra acesteĭ averĭ remâne totuşĭ rudelor vinovatuluĭ dreptul de a o relua, întorcênd luĭ Necoră şi luĭ Ştefan ceĭ 12 boĭ, ér pe de asupra maĭ dându-le, ca indemnisare pentru ostenelele lor : треи галбене де чоботе.

(1) **Du Cange**, *Gloss. mediae Latinitatis*, ed. Henschel-Didot, t. 2, p. 27.
(2) Ibid., p. 26.

IX.

ISTORIA UNUÎ PROCES

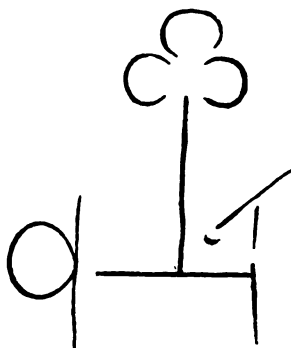
TÎRGU-JIU, 1591, OCTOBRE 13.

Originalul în Archivele Statuluĭ: actele Bistriţeĭ de peste Olt No. XXXI.

S'a transcris şi în Condica cea veche a acesteĭ mănăstirĭ din 1795, la fóia 678, fórte caligrafic, dar fórte necorect, după obiceiul cel constatat deja maĭ sus al luĭ Dionisie Eclesiarcul.

Ce-va maĭ bine s'a copiat în Condica cea nouă, t. 2.

Originalul e scris cu cernélă rădăciniă, în şirurĭ îndesate (5 pînă la 6 milimetri între rîndurĭ), cu litere cam de 2 milimetri, nelegate (afară de тр unit în monogramă verticală), pe hărtiă grósă aspră, fórte gălbuiă, lungă de peste 30, lată de peste 20 centimetri în fóiă, avênd următorul semn de fabrică, întru cât se póte distinge:

Litera pentru sonul *ă* este scrisă astfel, încât e greŭ a decide, dacă ar fi ъ saŭ ѣ.

Acest act se află în cea maĭ strînsă legătură cu un ordin, scris

tot românesce, dela «Рац Цꙋрџї вел бан ꙟ скаꙋнꙋл Краиовеi». Din acelaş an, pe acelaşi fel de hârtiă, cu aceiaşi cernélă şi chiar de aceiaşi mână, pe care'l vom publica în **Răvaşele Banilor Craiovei**.

Pe acelaşi fel de hârtiă, şi aprópe in aceleaşi condiţiuni paleografice, dar de o altă mână, este scris testamentul eroului acului nostru, «Moldovénul de in Scoarţa», cu treĭ-ḑecĭ de anĭ in urmă, in decembre 1621, aflător sub acelaşi numĕr între documentele mănăstirii Bistriţa.

Maĭ pe scurt, autenticitatea documentuluĭ, întru cât privesce epoca de redacţiune, e necontestabilă.

Sub raportul sintactic, el este un admirabil specimen de naraţiune juridica *ţĕrănéscă*, în care o desfăşurare firéscă a faptelor se unesce cu multă energiă.

În josul actuluĭ, numaĭ sub numele luĭ «Dumitru părcălab»— ḑic numele, ér nu iscălitură, căcĭ nicĭ unul dintre judecătorĭ n'a subscris cu propria sa mână – figuréză o pecete întipărită cu fum, rotundă, de 14 milimetri în diametru, represintând o figură şi o legendă nedesciifrabile; ceĭ-l'alţĭ toţĭ s'aŭ mărginit fie-care a întinge vîrful degetuluĭ în cernélă şi a lipi apoĭ câte o pétă sub numele respectiv, afară de unul singur, «Togan», care n'a făcut nicĭ măcar atâta.

1. † сѫ^{с} щїе кꙋ^{м} а^{ꙋ} ме^{р}сѫ мо^{л}довѣнꙋ^{л} де ꙟ скоа^{р}ца, де пре ꙋ^{н} кꙋ
стѫни^{л} наи^{н}тѣ лꙋ^{н} дꙋми^{т}рꙋ пѫ^{р}кѫ

2. лакꙋлꙋ^{н} де ꙟ тѫргꙋ^{л} жїюлꙋ^{н}, жѫлꙋиндꙋсе мо^{л}довѣнꙋ^{л}, кꙋ^{м} е^{л} а-
жꙋгѫндꙋ^{л} вр^{ѣ}ме де ан^{н}сѫ ш^{н} де нево^{е},

3. е^{л} сѣꙋ дꙋ^{с} ꙟ кѫтроѡ лꙋ пꙋтꙋ^{т}, пентрꙋ хранищѣ лꙋ^{н}, ш^{р} аче^{ст} ѡ^{м}
че скрїе ма^{н} сꙋ^{с} стѫни^{л}, е^{л} сѣꙋ

4. скꙋла^{т} де а^{ꙋ} ꙟтра^{т} ꙟ мошїа мо^{л}довѣнꙋлꙋ^{н}, неавѫн^{д}ѫ е^{л} ни^{ч} ѡ
тр^{ѣ}бѫ кꙋ ача мошїе, чи нꙋма^{н} ѕикѫ

5. нлъ, къ ла8 ѫзестрат сокр8съ8 фрателе л8нг8л8и, iар дака а8 ве-
нит молдовѣн8л де оунде а8 фwст,

6. ел ша8 гъсит мошiia ѫпрес8рат ши арат ши косит, де стънил, деч
молдовѣн8л а8 ап8кат въртwс

7. пре стънил, ѫ че кип iа8 ѫтрат ѫ мошiе, ши а8 мерсъ де фаць
амъндои наинтѣ ачест8и боiарї

8. че iасте маи с8с скрис д8митр8 пъркълаб8л, де а8 стът8т де фаць,
деч ѫтралт кип на8 щiiт стънил

9. к8м ва маи зич наинтѣ ж8декъцiеи, чи а8 зис къ ла8 ѫзестрат
к8 ачà мошiе л8нг8л к8 фратесъ8,

10. деч а8 тримис де а8 венит ши л8нг8л де фаць. наинтѣ л8и д8ми-
тр8 пъркълаб8л, ши сѣ8 мъртирисит (*sic*) ·

11. л8нг8л наинтѣ ж8декъцiеи, к8м на8 бъгат нич ел нич фратесъ8,
пре стънил ѫ мошiia молдо

12. вѣн8л8и, чи фъръ л8кр8 а8 ѫтрат ел ѫтрача мошiе, iаръ молдо-
вѣн8л сѣ8 мърт8рисит ѫнаинтѣ аче

13. л8и боiарин, къ нич ла8 бъгат ел ѫтрача мошiе нич фратесъ8, нич
а8 ав8т ени нич w аместекъ

14. кътръ, к8 мошiia молдовѣн8л8и, нич а8 фwст ф8наш к8 ел нич
нимик, деч а8 ръмас стънил

15. де ж8декат де наинтѣ пъркълаб8л8и, ши а дwнспръзѣче мецiiашї,
ши денаинтѣ ж8дец8л8и,

16. к8 вї, пъргарї, к8м съш цiе молдовѣн8л мошiia к8 б8нъ пач де а-
к8м ѫнаинте, къ iасте

17. а л8и мошiе мърт8рисит, ѫкъ а8 фwст атѣнчї м8лцї мецiiашї б8ни
де пре ѫ пре ж8ре,

18. де ѫ колиба^{ш} ко^{н}ка, ш^{н} де ѫ съ^{т}че^{л} ка^{м}брѣ, де копъчоа^{с} дръга^{н} кѹ фїюсъ^{ѹ} пъ^{т}рѹ, ш^{н} стън

19. чюлѣ де аколѣ, ш^{н} питѣ ѿ скоарца, бинти^{л} ѿ та^{м}, ѡпрїю^{н} а^{л} могъ^{н} ѿ та^{м}, да^{н}

20. чюрѣ, ѿ та^{м}, и дръга^{н} кѹ фїюсъѹ а^{р}ка ѿ та^{м}, въдисла^{в}, и тога^{н}, ши пен^{т}рѹ

21. креди^{н}ца пѹсѹнѣм ма (*sic*) жос ѫ лок де печеції ши дѣџетеле— м'ца, ѡ^{х}, дни, гі. в^{л}ъ ҂ѕ̄р

(puneri de deget) (L. S.)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† să *s*^{e} ştie cu*m* a*u* me*r*să Mo*l*dovénu*l* de în Scoa*r*ţa, de pre u*n*^{i} cu Stăni*l*^{ă} nai*n*té lu*i* Dumi*tr*u pă*r*călabulu*i* de în tărgu*l* Jiĭulu*i*, jăluindu-se Mo*l*dovénu*l*, cu*m* e*l* aju[n]găndu-*l* vr*é*me de li*p*să ş*i* de nevo*e*, e*l* séu du*s* încătroo au putu*t*, pentru hranişté lu*i*, ĭa*r* ace*st* o*m* ce scrie ma*i* su*s* Stăni*l*^{ă}, e*l* séu scula*t* de a*u* întra*t* în moşiĭa Mo*l*dovénulu*i*, neavăn*d*ă e*l* nic' o tr*é*bă cu ac'a moşie, ci numa*i* zicăn*d*ă că l'a*u* înzestra*t* socru-său fratele Lungulu*i*; ĭa*r* daca au veni*t* Mo*l*dovénu*l* de u*n*de au fo*st*, e*l* ş'a*u* găsi*t* moşiĭa înpresura*t*^{ă} ş*i* ara*t*^{ă} ş*i* cosi*t*^{ă} de Stăni*l*^{ă}, dec' Mo*l*dovénu*l* a*u* apuca*t* vărto*s* pre Stăni*l*^{ă} : în ce chi*p* ĭ-a*u* întra*t* în moşie? ş*i* a*u* mersă de fa*ţ*^{ă} amăndo*i* na*i*nté ace*s*tu*i* boĭari[n] ce ĭa*s*te ma*i* su*s* scri*s* Dumi*tr*u părcălab*u*l, de a*u* stătu*t* de fa*ţ*ă; dec' într'a*lt* chi*p* n'a*u* ştiu*t* Stăni*l*^{ă} cu*m* va ma*i* zic'^{e} na*i*nté judecăţie*i*, ci a*u* zi*s* că l'a*u* înzestra*t* cu ac'a moşie Lu*n*gu*l* cu frate-se*u*; dec' a*u* trimi*s* de a*u* veni*t* ş*i* Lu*n*gu*l* de fa*ţ*^{ă} na*i*ntea lu*i* Dumi*tr*u părcălabu*l*, ş*i* séu mărtirisi*t* Lu*n*gu*l* na*i*nté judecăţie*i*, cu*m* n'au băga*t* nic' e*l* nic' frate-său pre Stăni*l*^{ă} în moşia Mo*l*dovénulu*i*, ci fără lucru a*u* întra*t* e*l* într'ac'a moşie, ĭară Mo*l*dovénu*l* séu mărturisi*t* îna*i*nté acelu*i* boĭari*n*, că nic' l'a*u* băga*t* e*l* într'ac'a moşie, nic' frate-său, nic' a*u* avu*t* ei nic' o ame*s*tecătură cu moşiĭa Mo*l*dovénulu*i*, nic' a*u* fo*st* funa*ş*^{i} cu e*l* nic' nimic, dec' a*u* răma*s* Stăni*l*^{ă} de judeca*t*^{ă} de na*i*nté păr-

călabului şi a doi-spră-zéce megiîaşi, şi de nainté judeţului cu 12 pârgari, cum să-ş ţie Moldovénul moşia cu bună pace de acum înainte, că îaste a lui moşie mărturisită; încă au fost atunci mulţi megiîaşi buni de pre în prejure: de în Coîibaşi Coica, şi de în Sătcel Cambré, de Copăc'oasă Drăgan cu fiîu-său Pătru, şi Pité wт (dela) Scoarţa, Vintilă wт там (tot de acolo), Opriîan al Mogăi wт там, Dan Cîuré wт там, и (şi) Drăgan cu fiîu-său Arca wт там, и Vădislav, и Togan, şi pentru credinţa pusu-ném ma jos în loc de peceţi şi dégetele — м'ца wχ дни (luna octobre în ḑile) 13, влѣт (anul) 7100 (1591).

Notanda:

ultima consónă fiind pretutindenî aruncată d'asupra rîndului, finalul *u* nu se póte constata;

finalul *i* tot-d'a-una întreg : лтѕнчї мѕлцї мєџїлшї кѕни...;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : жълѕнидѕ-се, сѣѕ (=се лѕ) лѕє, сѣѕ (=се лѕ) скѕлат, dar сх-ш цїє, сх се цїє...;

кѕм pentru кх : сх се цїє кѕм..., жълѕнидѕ-се кѕм...., сѣѕ мхртирисит кѕм...;

pretutindenî де ꙟ=din;

де пре ѕнх кѕ...;

де пре ꙟ пре жѕре;

lungul *o* în кхтрѡ=cătrō;

дака=ital. *dacchè* : дака лѕ венит...;

хранящѣ;

лѕ лпѕкат вхртѡс пре...;

construcţiunea sintactică : ꙟтр'алт кип н'лѕ цїѕт кѕм ва маи зиче...;

de 2 orî genitivo-dativul жѕцекхцїеи=жѕдекхцї+еи;

genitivo-dativul : Могхи;

фхрх лѕкрѕ, în sens de : «pe nedrept»;

[illegible]

[illegible] =a perdut procesul;

[illegible] аѕ венит ае фаца...;

[illegible] nu este o simplă uitare;

[illegible]

[illegible]

[illegible] Стан[illegible]. Петр, [illegible]

[illegible] Кънѕаши...;

[illegible] 3 [illegible] spre mai multă [illegible] cѣ аѕ...; [illegible] ѫ мошіа Ма- [illegible] sintactică plină [illegible]

[illegible]

[illegible] au mersă), [illegible] мерѕънда (ci- [illegible] și зикънаѕ, [illegible] corespundinți: [illegible] și participiul «cal- [illegible] limbagiul documen- [illegible] au ruptă — [illegible] au bătută — [illegible]

[illegible] скріе маи [illegible] ѫ мошіа Ма[illegible] фаца [illegible]

(¹) Ca trăsură antropologică, compară [illegible] Africei: Schrumpf, Sesuto, în Zeitschrift [illegible] p. 459, er despre caracterul forte energic al [illegible] Fr. Müller, [illegible] Ethnographie, Wien, 1873, p. 153.

(²) Bojadschy, Macedono-wlachische Sprachlehre, [illegible] p. 75 sqq.

în documentul întreg semnele de punctuaţiune, adecă virgulele, sînt distribuite cu mult bun simţ;

cuvinte accentale : лꙋ́нгꙋлꙋи, ача́, н'аꙋ, лꙋ́крꙋ, бꙋ́ни, ꙟ пре жꙋ́ре...;

мꙟртирисит, dar şi мꙟртꙋрисит;

expresiunea juridică : фꙋнаши = proprietarĭ, ale cărora *funĭ* de pămînt se învecinaŭ;

фꙋне (cf. maĭ jos textul sub No. XI), de unde фꙋнаш, este o măsură agricolă, pe care o definesce crisovul luĭ Alexandru-vodă Mircea din 25 aprile 1572, conservat în Archivele Statuluĭ (Episcopia Buzeŭ No. LXXXVI), unde se ḑice : «ꙋжа по. вı҃. сежени», adecă «funea are 12 stînjenĭ», maĭ adăugându-se că o proprietate se măsurà cu funĭ numaĭ în lăţime : «ѿ широкꙋ»;[1]

judecata : де наинтѣ пꙟркꙟлабꙋлꙋи (cap districtual) ши а дѡи-спрꙟ-зѣче меџїяшї (proprietarĭ ruralĭ) ши де наинтѣ жꙋдецꙋлꙋи (cap municipal) кꙋ 12 пꙟргарї (proprietarĭ urbanĭ);

пꙟркꙟлаб = ung. *porkoláb* (germ. *Burggraff*), меџїяш = ung. *megyés* din *megye* (slav. межда), пꙟргар=ung. *polgár* (germ. *Bürger*), жꙋдец = un compromis de etimologiă poporană între slav. сѫдьць (serb. сꙋдац) şi românul жꙋдек (lat. *judico*).

(¹) Despre o măsură agricolă analogă, fórte veche în Occident, cf. **Du Cange,** *Gloss. med. Lat.* verbo *funis;* — **Fejér,** *Cod. diplomat. Hungariae,* t. 3, vol. 1, p. 159; — **Zawacki,** *Flosculi legum Poloniae,* Cracoviae, 1619, p. 84—5, etc.

X.

ZAPIS DE VÎNDARE

[illegible] [illegible], districtul Dîmboviţa, circa 1595.

Originalul in Archivele Statului: mănăstirea Golgota saŭ Gorgota No. 11.

S'a transcris destul de corect in Condica acestei mănăstiri, făcută de Comisiunea Documentală la 1854. in-fol., pag. 60.

Scrisorea e cursivă, de o mână bine exercitată, dar nerăbdătóre, de unde se explică, de exemplu, că in loc de [illegible] pune [illegible], ér in [illegible] maĭ aruncase din grabă un н de prisos de asupra, pe care apoĭ l'a şters.

Litera к se apropie pré mult de х, după cum am observat'o, între altele, şi în documentul precedinte.

Hârtia, nu tocmai grosă in comparaţiune cu cea obicinuită pe atunci, şi relativamente destul de albă, lungă de 31, lată de peste 21 centimetri, nu presintă nicĭ un semn de fabrică, care se afla, poté, pe fâşia ce lipsesce.

Datul aproximativ al documentului se restabilesce graţiă urmatorului sigil imprimat forte bine prin fum:

Din cele doĭ numĭ, carĭ figureză pe acest sigil: Строе şi Бар-[illegible], ultimul este al boeruluĭ «Radu postelnic de in Mănesti», autorul actuluĭ de faţă, ér cel de 'ntâiu este al fratelui seŭ Stroe,

de asemenea postelnic, ambiĭ menţionaţĭ împreună într'un crisov dela Mihnea-vodă din 23 maĭu 1590: «болѣрини господствами Барбꙋл и Строе ѿ Мънещи» (boieriĭ domnieĭ mele Barbul şi Stroe dela Mănescĭ), conservat tot între documentele mănăstiriĭ Golgota No. I.

Fraţiĭ Barbul şi Stroe aŭ fost fiĭ aĭ luĭ Dragomir vistier din timpul luĭ Vintilă-vodă: «родителїе им жꙋпан Драгомир вист... ещеж ѿ при дни Бентил воевода», după expresiunea aceluĭaşĭ crisov.

Maĭ pe scurt, actul de maĭ jos nu póte fi cu mult posterior anuluĭ 1590.

Sub raportul eraldic, vulturul cel quasi-imperial din sigil ar fi important la cas de a se puté urmări maĭ sus genealogia fraţilor Barbul şi Stroe, care însă, de o cam dată, se oprescę la părintele lor vistierul Dragomir, maĭ sciindu-se pe d'asupra numaĭ dóră atâta că acest din urmă avea şi el un frate «Tudor mare-logofĕt», amîndoĭ aduşĭ ca membri aĭ Divanuluĭ într'un crisov dela Petraşco-vodă cel Bun din 1555,[1] adecă:

NN

Tudor vel-logofet (1555) *Dragomir vel-visticr*

Barbul postelnic (1590) *Stroe postelnic*

1. † еꙋ барбꙋл пост де ꙟ мънещ скриꙋ ши мъртꙋриссескꙋ. кꙋ чест записул а міеꙋ
2. кꙋм тоатъ партѣ мѣ де ѡчинъ де ꙟн търбъчѣни. ꙟнсъ
3. а патра парте а мѣ. еꙋ ѡ ам вънꙋдꙋт. жꙋпънꙋлꙋи стоикъи
4. лофгътꙋл търъчѣнꙋл. дерепт. ҃ке. де галбени
5. ка съ фїе дꙋмнѣлꙋи моше кꙋ паче. де нимнѣ. ничи
6. ѡ бънтънтꙋюл (*sic*) съ наибъ. скрисам еꙋ.нѣнчюл ворник ѿ мънещи
7. кꙋ мъна мѣ. мсца априлїе ҃ї дни
8. мъртꙋрїи съши пꙋе мънле

(1) *Condica MS. Golgoteĭ*, pag. 57.

9. стєпа^н^ лѡ^г^. ши крѫ^с^тѣ лѡ^г^:

10. ши щєфꙋ^л^ по^ст^. ши илїє по^ст^
(L. S.)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† *eu* Bar*bul* pos^telnic^ de în Măne*şti* scriu şi mă*r*turise*s*cu cu ces^t^ zapi*s* a*l* mieu, cu*m* toată par*té* mé de ocină de în Tă*r*băcéni, î*nsă* a patra par*te a* mé, *eu* o a*m* vă*n*du*t* jupănului Sto*i*căi lo*g*^o^fătu*l* Tărăcénu*l* dere*p*^t^ 25 de ga*l*beni, ca să fie du*m*né-lui moşie cu pace, de nimin*é* ni*c*^i^ o bă*n*tă*n*tuïa*l*^ă^ să *n*'aibă: scris-a*m* *eu* Né*n*cïu*l* vornic ѿт (dela) Măne*şt*^i^i cu măna mé, м^с^ца (luna) aprilie 10 дни (ḑile). Mă*r*turii să-şi pue măn*l*e(?): Stepa*n* lo*g*^ofet^ şi Crăsté lo*g*^ofet^ şi Ştefu*l* pos^telnic^ şi Ilie pos^telnic^.

NOTANDA:

de ѿ = din;

мїєꙋ;

кꙋм pentru кѫ: мѫртꙋрисєскꙋ кꙋм тоатѫ партѣ...

rangul pus între numele de botez şi numele de familiă: Стоикѫи лѡгофѫтꙋл Тѫрѫчѣнꙋл, literalmente — ca construcţiune sintactică: «τῷ Stoïca ὁ scriba ὁ de Taracenis»;

дєрєпт;

ка сѫ фїє дꙋмнѣ-лꙋи мошиє кꙋ пачє;

бѫнтѫнтꙋꙗлѫ = «băntuélă», erόre grafică?

мѫн^л^є, cum όre să se citéscă? мѫнꙋлє saŭ мѫнєлє orĭ мѫнилє?

finalul *u* întreg: мѫртꙋрисєскꙋ;

finalul *i* întreg pretutindenĭ, chiar în сѫ-ши пꙋє;

diferenţiarea numilor personale: Стоикѫ, Стєпан şi Щєфꙋл, tόte = «Stephanus».

XI.

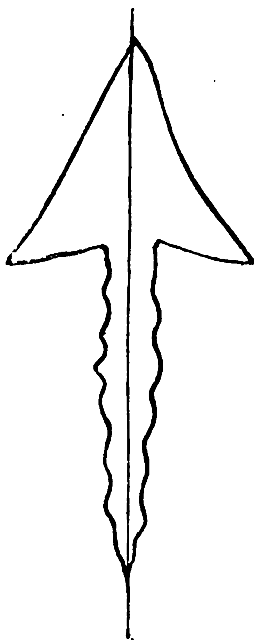
ZAPIS DE VÎNḌARE.

GLODENII (DISTR. PRAHOVA), 1596.

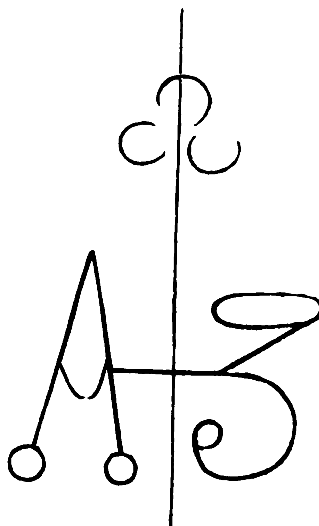
Originalul în Archivele Statuluĭ : mănăstirea Slobodia-luĭ-Enache No. XV.

In Condica cea veche a acesteĭ mănăstirĭ, compilată pe la finea secoluluĭ trecut de către un Chiriţă Gheorghie, «дасакалѹл словенеск ал школей домнещтй ѿ сфете Гешргїе векю», el s'a copiat bine-reŭ la fóia 357 verso.

E scris pe hărtiă subţire, prόstă, de nuanţă gălbuiă închisă, fóia fiind lungă de 30, lată de 21 centimetri, cu următorul semn de fabrică pe fóia II la mijloc :

Iar pe fóia I, jos, la margine :

Literele, de vr'o 3 milimetri la nălţime, cu distanţa de vr'o 4 n limetri între rîndurĭ, sînt grăbite, urîcióse, nelămurite, maĭ sémă ъ şi ѣ, carĭ cu anevoe se pot distinge una de alta.

Sub primele treĭ numĭ din quasi-iscăliturile, scrise tóte de ceiaşĭ mână, sînt pete de cernélă dela punerea degetelor.

Prin localitate, şi chĭar prin persónele în joc, acest doc ment stă într'o intimă legătură cu cel publicat maĭ departe s No. XII.

1. ✝ аде^{к} е^{ȣ} ми^{х}нѣ кȣ фратемие^{ȣ} драго^{н} шї кȣ непотȣ^{л}
2. мие^{ȣ} радȣ^{л} фїчорȣ^{л} лȣ^{н} їѡ^{н} ѿ глодѣнȣ^{л} дата^{м} ѕа
3. писȣ^{л} но^{с}трȣ ꙟ мънъ лȣ^{н} а^{р}бана^{ш} нѣпотȣ^{л} бъ
4. рескȣлȣ^{н} кȣ^{м} съ съ щїе къ а^{м} въ^{н}дȣ^{т} моши
5. а. де ꙟ глодѣнї пъ^{р}цїле нѡ^{с}трѣ къте съ
6. ва алеџе де^{н} бащїна дела мѡши нощіри
7. шї ꙗ^{р} ама^{н} въ^{н}дȣ^{т} лȣ^{н} а^{р}бана^{ш} де ꙟ фȣнѣ пȣ^{н}
8. па^{р}тѣ лȣ^{н} кътъ съ ва алеџе къ нѣ а^{ȣ} фо^{с}тȣ ш^{і}

9. ноѡ кȣм пърътȣръ дела пȣꙗ. ачаста мѡшї

10. а вънд ȣтам. нoi де бȣнъ воꙗ нoстръ нѣсилїт де

11. нїмеле дȣмнѣлȣi арбанашȣлȣi дерепт ȣгi. ї. бан

12. гата ка съ фїе дȣмнѣлȣi мѡшїа стътъто

13. ре шї фїчорилор дȣмнѣлȣi къц дȣмнезеȣ и ва да

14. ачаста мѡшиа вънд ȣтам кȣ щїрѣ мещїꙗ

15. шилор де ꙟ сȣс шi де жос фостаȣ ши алдамаша

16. рїи каре съ вор искълї маi жос шї пентрȣ маi аде

17. върата крединца пȣнѣм (*sic*) дежетеле ши искъ

18. лїтȣрїле ка съ съ крѣзъ — пис лѣт ꙁрд.

19. (punerĭ de deget :) еȣ михнѣ еȣ драгóю еȣ радȣл син їѡн

20. еȣ бълдѣ брат пȣꙗ ѿ глодѣн мартȣр | еȣ манѣ мартȣр ѿ там. еȣ добрѣ мартȣр

TRANSCRIPŢIUNEA:

† adec*ă* e*u* Mi*h*né cu frate-mie*u* Drago*i* şi cu nepotu*l* mie*u* Radu*l* fiŏoru*l* lu*i* Io*n* ѿ (dela) Glodénu*l* dat'a*m* zapisu*l* nostru în mănă lu*i* A*r*bana*ş* népotu*l* Bărescului cu*m* să să ştie că a*m* vă*n*du*t* moşia de în Glodéni pă*r*ţile no*s*tré căte să va alege de*n* baştina dela moşi noştri, şi ĭa*r* a[m] ma*i* vă*n*du*t* lu*i* A*r*bana*ş* de în funé Pu*i* pa*r*té lu*i* cătă să va alege, că né a*u* fo*s*tu ş*i* noo cu*m*părătură dela Puĭa, aćasta moşia vă*n*dut'a*m* no*i* de bună voĭa no*s*tră nésili*t* de nimele du*m*né-lu*i* A*r*banaşulu*i* dere*pt* u*ghi* 10 ba*n*[i] gata, ca să fie du*m*né-lu*i* moşia stătătóre, şi fiĕorilo*r* du*m*né-lu*i* că*ţ*[i] Du*m*nezeu i va da; aćasta moşia vă*n*dut'a*m* cu ştiré megiĭaşilo*r* de în su*s* şi de jo*s*, fo*s*t'a*u* şi a*l*damaşarii care să vo*r* iscăli ma*i* jo*s*, şi pe*n*tru ma*i* adevărata credi*n*ţa puné*m* dejetele şi iscăliturile ca să să crézä. пис лѣт (scris în anul) 7104 (1596). E*u* Mi*h*né. E*u* Dragoĭu. E*u* Radu*l* син (fiĭu) Io*n*. E*u* Bă*l*dé брат (frate) Puĭa ѿ (dela) Glodé*n*[i] ma*r*tu*r*. E*u* Mané ma*r*tu*r* ѿ т*а* (tot de acolo). E*u* Dobré ma*r*tu*r*.

Notanda:

фрате-миеѹ;

фїчорѹл, фїчорилор, cu *i* în loc de *e:*

finalul *u* întreg : фостѹ;

finalul *i* întreg pretutindenĭ;

лѹи Їwн, лѹи Ѧрванаш, nu лѹ;

numele satuluĭ variază : Глодѣнѹл şi Глодѣнї;

дат'ам ꙟ мѫнѫ лѹи...;

нѣпотѹл (= nĭepotul), нwстрѣ (= nostrĭe), нѣ аѹ фостѹ (= nĭe au fostu), нѣсилїт (= nĭesilit), пѹнѣм (= punĭem)*, — cf. actul de sub No. VI;

condiţionalul *să* nu se distinge grafic de reflexivul *se* : сѫ сѫ џїе, сѫ сѫ крѣзѫ...;

мwшиа, nu мwшиѩ;

де ꙟ, dar şi ден;

neconsecinţa sintactică : пѫрџїле... кѫте сѫ ва алеџе, nu : вор алѣџе, dar алдамашарїи каре сѫ вор искѫлї, nu : ва искѫлї;

амаи = ам маи;

ностръ, нwстрѣ, стѫтѫторе, fără *oa;*

нїмеле;

дерепт;

дѹмнеӡеѹ, cu *e* clar;

кѹмпѫратѹрѫ, cu medial *a* clar;

ѹги = galbenĭ unguresci ;

и ва да = îĭ va da;

ачаста мwшиа, адевѫрата крединца, de 2 orĭ articulat;

дежетеле, nu деџ- saŭ дѣџетеле;

(*) П   i o eróre grafică în loc de пѹсѹнѣм.

numile personale : Бъльдѣ, Ꙗрбанаш, Драгои saŭ Драгою, Добрѣ, Пꙋꙗ (la genitiv-dativ Пꙋи);

formalitatea juridică : ачаста мѡшиа вънд8т'ам к8 щїрѣ мещїꙗшилор де ꙟ с8с ші де жос, фост'а8 ши алдамашарїи каре съ вор искълї;

мещїꙗши, cf. textul de sub No. IX;

ф8нѣ, cf. acelașĭ text;

алдамашарїи din алдамаш = magh. *áldomás* (beutură la cumperare, Kauftrunk), cf. *Anonym. R. Belae*, ap. **Endlicher**, *Monum. Arpadiana*, p. 24 : «gavisi sunt gaudio magno valde, et more paganismo fecerunt *aldumás*, et gaudium annunciantibus diversa dona presentaverunt», și ibid. p. 18 : «more paganismo, occiso equo pinguissimo magnum *aldamas* fecerunt», de unde în legile maghiare ale luĭ Verböczi *áldomás* se traduce prin «victima emtionis», vedĭ **Ipolyi**, *Tatos*, în **Wolf**, *Zeitschrift f. deutsche Mythologie*, t. 2, p. 265;

termin juridic : мѡшїа стътъторе;

expresiunea juridică : бащїна дела мѡши нощри = bulg. баштинъ «patrimoniŭ» dela башта «tată».

XII.

ZAPIS DE VÎNḌARE

Glodenĭ (distr. Prahova), 1596.

Originalul se află la un loc cu al textuluĭ precedinte, fiind transcris de asemenea, destul de greşit, în aceiaşĭ condică la fóia 351.

Ambele din Glodenĭ şi ambele din 1596, aceste doă documente aŭ în vedere nesce împregĭurărĭ analoge, în carĭ sînt amestecate aprópe acelea-şĭ personage : «Arbanaş nepotul Berescululuĭ», fraţiĭ Dragoĭu şi Mihnea saŭ Manea cu nepoţiĭ lor, fraţiĭ Boldea saŭ Băldea şi Puĭa etc.

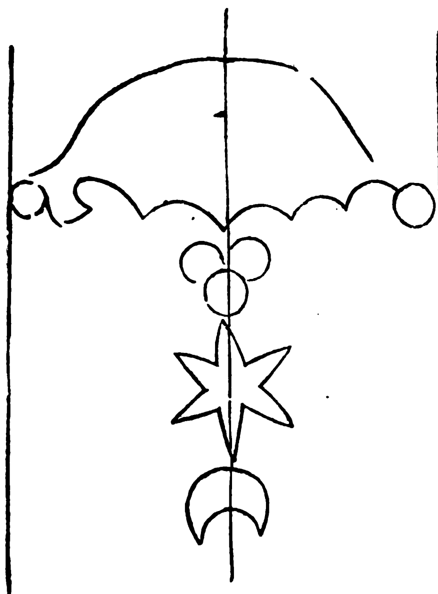
Actul de maĭ jos ne maĭ dâ un fapt cronologic, prin care se confirmă datul de «1596» al amîndurora, anume ne spune că părţile împricinate avuseseră un proces «ꙟнаинтѣ домнꙋлꙋи лꙋ Ꙗлеѯан-дрꙋ водъ ла диван», adecă cu vr'o cincĭ anĭ înainte, de vreme ce Alexandru-vodă Bogdan domnise între 1591—1592.

Deosebirile între ambele acte sînt :

Scrisórea, maĭ mică, în fond destul de urîtă, este aci totuşĭ relativamente maĭ frumósă şi maĭ lămurită.

Sub raportul ortografic, ea se distinge prin puţinătatea literelor aruncate d'asupra rînduluĭ, prin monogramatisarea grupurilor тѣ, рт şi ау (în cuvîntul Радул), prin nepunctatul ı în locul bipunctatuluĭ ï [illegible] l'alt document.

Lung de 31, lat de 22 centimetri în fóiă, actul de faţă este scris pe hârtiă maĭ mare, maĭ solidă, de o nuanţă cu mult maĭ deschisă, avênd următorul semn de fabrică:

Diverginţa însă cea maĭ pronunţată se rapórtă la limbă.

E cu anevoe a admite, că ambiĭ scriitorĭ vor fi fost născuţĭ şi trăiţĭ în aceiaşĭ localitate.

Deşi amîndoĭ aŭ scris în Glodenĭ, totuşĭ unul din eĭ, probabilmente autorul actuluĭ de faţă, cată să fi venit acolo de aĭurĭ.

Desbinarea dialectologică se începe dela primele şirurĭ, unde în loc de: дат'ам записꙋл ꙟ мъnъ лꙋи Ꙗрбанаш, citim: дат'ам записꙋл ла мъна Ꙗрбъnашꙋлꙋи, adecă articulatul «la măna» urmat de genitiv post-pus în locul nearticulatuluĭ «în mănă» urmat de dativ pre-pus, şi merge pînă la ultimul rînd, unde în numele personal Бълдѣ vocala obscură ъ se preface într'o vocală clară: Болдѣ.

Cele-l'alte particularităţĭ, fórte interesante, vedĭ maĭ jos în Notanda.

1. † аде^{к} е^{ȣ} дръгою кȣ фратеміе^{ȣ} манѣ ш^{и} кȣ непоцін міе^{и} акȣ^{м} ра^{д}уль

2. и добре дата^{м} записȣ^{л} ла мъна а^{р}бънашȣлȣ^{и} непотȣ^{л} берескȣлȣ^{и}

3. ди ꙟ глдѣни кȣ^{м} съ^{с} щіе ка^{м} въндȣтȣ ѡчина ди ꙟ глодени па^{р}тѣ

4. ноа^{ст}ръ тоа^{т} пен^{т}рȣ къ ача^{с}тъ ѡчи^{н} а^{м} авȣ^{т} глъчавъ ма^{и} диннате (sic) вр^{ѣ}

5. ме каа^{ȣ} датȣ пъринціи ло^{р} ба^{н} де а^{ȣ} плътитȣ силищѣ ди^{ч} сѣȣ

6. скȣлатȣ данȣ ш^{и} кȣ микȣ^{л}ши а^{ȣ} ꙟпресȣра^{т} локȣреле ноа^{ст}ре ш^{и}

7. нѣȣ фъкȣтȣ пе но^{и} мі^{р}ц де то^{т} дичи нои а^{м} ме^{р}ꙁȣ ꙟнаинтѣ

8. до^{м}нȣлȣ^{и}, л^{ȣ} алиѯандрȣ во^{д} ла дива^{н} ш^{и} а^{м} ръма^{с} пе да^{н} ш^{и} пе микȣ^{л}

9. ди^{ч} а^{р}бънашȣ^{л} апȣкъндȣ^{с} каре и скри^{ȣ} ма^{и} сȣ^{с} ди^{ч} арбънашȣ^{л} кȣ са^{ȣ}

10. лъса^{т} чи ꙗ^{р} а^{ȣ} мерсȣ ла жȣдекатъ чи нѣȣ ръма^{с} пе но^{и} де ба^{н}

11. съи плъти^{м} ди^{ч} но^{и} на^{м} авȣтȣ кȣ че плъти чи а^{м} въндȣ^{т} ѡчина

12. ача^{с}та каре ꙗ^{с}те скри^{с} ма^{и} сȣ^{с} дерептȣ ȣ^{г}. и҃і. ши аа^{м} при^{н}сȣ

13. ш^{и} даторіа ча вѣке то^{т} ꙟтрачеи ба^{н} ꙗ^{р} арбънашȣ^{л} съ фіе во^{л}ни^{к}

14. кȣ скрисоа^{р} ноа^{ст}ръ съ стъпънѣскъ мошіа ꙟ па^{ч} де акȣ^{м} к^{ȣ} фечори^{и}

15. и кȣ непоци лȣ^{и} ш^{и} къндȣ се а^{ȣ} фъкȣ^{т} аче^{с}та запи^{с} фо^{с}та^{ȣ} мȣ^{л}ци

16. ѡамени бȣни ди ꙟ пре жȣрȣль локȣлȣи карии ꙟши во^{р} пȣне

17. ма^{и} жо^{с} искълитȣриле ш^{и} пен^{т}рȣ адевъратъ крединцъ а^{м}

18. пȣ^{с} ш^{и} но^{и} искълитȣриле ма^{и} жо^{с} ка съ се кр^{ѣ}ꙁъ ле^{т} ҂ꙁрд

19. (puneri de deget :) † е^{ȣ} дръгою ѿ глодени е^{ȣ} манѣ врати е^{г} е^{ȣ} ра^{д}уа снъ іѡ^{н}

е^{ȣ} добре с҃нъ манеи ѡ та^{м} е^{ȣ} во^{л}дѣ вра^{т} пȣи^{и} ѡ та^{м} е^{ȣ} ше^{р}ба^{н} ма^{р}

TRANSCRIPŢIUNEA:

† adec^{ă} *eu* Drăgoĭu cu frate-mie*u* Mané ş*i* cu nepoţii mie*i* a-nu*m*^{e} Ra*d*ulŭ и (şi) Dobre dat'a*m* zapisu*l* la măna A*r*bănaşulu*i* nepotu*l* Berescului*i* di în Gl[o]déni, cu*m* s*ă* *s*$_{e}$ ştie c'a*m* văndutu o-cina di în Glodeni pa*r*té noa*st*ră toa*t*$_{ă}$ pen*t*ru că aćastă oci*n*$_{ă}$ a*m* avu*t* glăćavă ma*i* dina[in]te vr*é*me, c'aa*u* datu părinţii lo*r* ba*n*^{i} de a*u* plătitu siliştea, di*c*i séu sculatu Danu ş*i* cu Micu*l* şi a*u* în-presura*t* locurele noa*st*re ş*i* néu făcutu pe no*i* mi*r*ţ de to*t*, dici noi a*m* me*r*su înainté Do*m*nulu*i* l*u* Alixandru vo*d*$_{ă}$ la diva*n* ş*i* a*m* rămas pe Da*n* ş*i* pe Micu*l*; di*c*^{i} A*r*bănaşu*l*, apucăndu-*s*^{e} care-i scri*u* ma*i* su*s*, di*c*^{i} A*r*bănaşu*l* nu s'a*u* lăsa*t*, ci ĭa*r* a*u* mersu la jude-cată, ci néu răma*s* pe no*i* de ba*n*^{i} să-i plăti*m*, di*c*^{i} no*i* n'a*m* avutu cu ce plăti, ci a*m* văndu*t* ocina aća*s*ta care ĭa*s*te scri*s*$_{ă}$ ma*i* su*s* dereptu u*g*^{hi} 18, şi aa*m* pri*n*su ş*i* datoria cĭa véche to*t* într'acei ba*n*^{i}, ĭa*r* Arbănaşu*l* să fie vo*l*nic cu scrisoa*r*^{é} noa*st*ră să stăpă-néscă moşia în pa*c*^{e} de acu*m* c*u* fećori*i* и (şi) cu nepoţi[i] lu*i*; ş*i* căndu se a*u* făcu*t* ace*s*ta zapi*s*, fo*s*t'a*u* mu*l*ţi oameni buni di în pre jurulŭ locului, carii îşi vo*r* pune ma*i* jo*s* iscăliturile, ş*i* pen-*t*ru adevărată credinţă a*m* pu*s* ş*i* no*i* iscăliturile ma*i* jo*s* ca să se cr*é*ză. — лет (anul) 7104 (1596).+E*u* Drăgoĭu ѿ (dela) Glodeni. E*u* Mané брати ег (fratele luĭ). E*u* Ra*d*ul снъ (fiĭu) Io*n*. E*u* Dobre с҃нъ Manei ѡтам (tot de acolo). E*u* Bo*l*dé брат (frate) Pui*i* ѡтам. E*u* Şe*r*ba*n* ma*r*^{tur}.

NOTANDA:

ь=*й* : Радуль, жȣрȣль;

finalul *u* întreg : вънд*ȣ*тȣ, датȣ, плътитȣ, скȣлатȣ, Данȣ, фъкȣтȣ, мерсȣ, авȣтȣ, принсȣ;

finalul *i* întreg : мȣлци, ѡамени бȣни, ꙟши вор пȣне...;

oa păstrat cu îngrijire : ноастрѫ, ноастре, тоатъ, скрисоаре, ѡамени;

relativul *ce* distins de conjunctivul *ci* : н'ам авȣтȣ кȣ че плъти, чи ам вънд*ȣ*т...;

pentru *s'aŭ* treĭ forme : сѣ8 скѫлатѫ (= se-au), саѹ лѫсат (= s'au) şi се ля фѫкѫт (=se au);

şi în loc de де : ди ꙟ, дининте, дичи, ди ꙟ пре жѫрѫль;

pentru пре tot-d'a-una пе;

ал = ă : ал8 дат8, ам принс8, dar şi simplul а8, ам;

contracţiunea : кам (= că am), кау (= că au);

genitivo-dativul : лу Алиѯандру;

мие8, миеи;

фрате-мие8;

confusiunea între е şi ѣ : Глодѣни şi Глодени;

Береск8л8н, unde în textul precedinte : Бѫреск8л8н;

Болдѣ, unde în textul precedinte : Бѫлдѣ;

Манѣ, unde în textul precedinte : Мѫхнѣ;

Аркѫнаш, unde în textul precedinte : Арканаш;

Дрѫгою, unde în textul precedinte : Драгою;

локурле, cu — *ure* —, dar нскѫлит8риле, cu — *uri* —;

pronumele repetat : нѣ8 фѫк8т8 пе нои мирц..., нѣ8 рѫмас пе нои де кани..., fenomen analog cu formele sintactice spaniŏle ca : «el *le* ha dado *á el*», pe carĭ Mahn şi Steinthal le atribue influinţeĭ bascice (**Kuhn**, *Beiträge*, t. 1, p. 389);

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сѫ се крѣзѫ;

дереитѫ;

даторіа, моша, ни — на;

а numaĭ în : ча вѣке;

dela Манѣ — genitivo-dativul Манеи, dela Пѫсѫ — Пѫни;

«a prinde» în sens de «a cuprinde» : ам принс8 ши даторіа ча вѣке тот ꙟтр'ачеи кани;

demonstrativul *a* în : ачест-а ѯапис;

construcţiunea sintactică : пентр8 кѫ ачастѫ ачинѫ ам ав8т гѫлѫчавѫ маи дининте врѣме;

frasă remarcabilă : апȣкѫндȣ-се каре-и (=pe carĭ îĭ) скриȣ маи сȣс, ши Ꙗрбѫнашȣл нȣ с'аȣ лѫсат, чи ꙗр аȣ мерсȣ...;

дат'ам... ла мѫна Ꙗрбѫнашȣлȣи;

«a remăné pe cine-va» = «a'l face să pérḑă procesul» : ам рѫмас пе ан...., н'ѣȣ рѫмас пе нои...;

гѫлчавѫ = gălcévă;

idiotism : «a face pe cine-va *mirţ de tot*» = «a despuĭa» : н'ѣȣ фѫ-тȣ пе нои мирц де тот, unde în condică s'a copiat : морци! deşi cuvîntul e scris în original pe cât se póte de limpede;

мирц, formă scăḑută din марц, expresiune întrebuinţată pînă astă-ḑĭ de către jucătoriĭ de cărţĭ : «l'am făcut *marţ*»=«l'am bătut cu desăvîrşire», din italianul *marcio*, în dialecte *marzo* şi *marz*, termin de trictrac, trecut şi'n aşa numita «lingua franca» din porturile turcescĭ sub forma de *mârç*[1] şi corespunḑĕtor terminuluĭ frances de trictrac *bredouille*, care la figurat însemnéză de asemenea «a fi bătut cu desăvîrşire» : «être bredouille=être complétement battu».[2]

(¹) **Hyde**, *De ludis orientalibus*, Oxonii, 1694, lib. II : Historia Nerdiludii, p. 36.
(²) **Littré**, *Dict.*, t. 1, p. 413.

XIII.

ZAPIS DE SCHIMB.

PĂTRAȘCO PĂTURNICHE (?), SUCÉVA, 1597, IANUARIŬ 8.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ : Sf. Sava din Iașĭ No. XXXII.

E scris elegant, de o mână sigură, cu litere cursive măricele, cu distanța de 1 centimetru și maĭ bine între rîndurĭ, pe un petec de hârtiă subțire gălbuiă, lung de 21, lat de 16 ½ centimetri, în care se maĭ recunósce un fragment din semnul de fabrică, anume porțiunea de jos dintr'o acuilă imperială : ghiare, vîrfurĭ de aripe și códă.

Vlădică Agafton al Romanuluĭ, una din părțile contractante în zapisul de față, a ocupat scaunnul episcopal de doă orĭ : de 'ntâiŭ între 1584—89, apoĭ între 1597—1606.[1]

Actul nostru s'a redactat, prin urmare, în primul an din a doua vlădiciă.

Sigilul episcopal, rotund, placat pe céră verde, mare de 25 milimetri în diametru, s'a deslipit; maĭ jos, intipărită prin fum, este pecetea celuĭ-l'alt contractant, octogonă, de 10 milimetri în diametru, represintând nesce arabescurĭ.

1. † єȣ пътра^{ш}ко пътȣ^{р}нике, фа^{к} мъ^{р}тȣріє кȣ а
2. ча́стъ минкъ къ^{р}цȣлїє. кȣ^{м} амȣ авȣ^{т} ѡ' цига^{н}къ, ла
3. мънъстире, де бис^{т}рицъ, дѣчи нѣ^{м} то^{к}ми^{т} де
4. бȣнъ воꙗ ноастръ. ꙟтре влъдика ага^{ф}то^{н}

(1) Episc. Melchisedec, *Chronica Romanuluĭ*, Bucurescĭ, 1874, t. I, p. 218 sqq.

5. еп^с^коп8^л^ де рома^н^. дѣчи мїаа8 да^т^ w цига^н^къ

6. ан8ме фръсина. ши 8^н^ копи^л^ wнофреи, дѣ а^к^

7. м8 наи^н^те. ниме ди^н^ р8да мѣ, ка съ наи

8. бъ а пъръ аıа^с^тъ пъра ниче динеwаръ

9. ꙟ вѣчи, ꙟнаи^н^та чещїи хъ^р^тїи а ноа́стръ — скри^с^ ꙟ с8чавъ, ген ̃и

(L. S.) ан ⸗ѯ҃ре

(Subscriere nedescifrabilă) (L. S.)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† eu Pătra*ş*co Pătu*r*nike fa*c* mă*r*turie cu aćastă mică că*r*ţulie, cu*m* amu avu*t* o Ţiga*n*că la mănăstire de Bis*t*ri*ţ*ă; déci né*m* tocmi*t* de bună voĭa noastră între vlădica Aga*f*to*n* ep^i^*sc*^o^pu*l* de Roma*n*, déci miĭ-au da*t* o Ţiga*n*că anume Frăsina şi u*n* copi*l* Ono*f*rei; dé acmu nai*n*te nime di*n* ruda mé ca să n'aibă a pără aĭa*s*tă păra nice dineoară în véci înai*n*tĭa ceştii hă*r*tii a noas*t*ră. — Scri*s* în Su*c*'avă ghen^arie^ 8 ai 7105.

NOTANDA:

finalul *u* întreg : ам8;

finalul *i* întreg : дѣчи, вѣчи, чещїи;

diferenţiarea : аıастъ şi ачастъ, ba şi a treia formă частъ în genitivo-dativul чещїи;

ла мънъстире де Бистрицъ, nearticulat;

ниме;

дин, nu де ꙟ saŭ ден;

дѣ pentru де în дѣ акм8, дѣчи, dar şi де în : де бистрицъ;

accent în : ача́стъ, ноа́стръ;

se întrebuinţéză de o potrivă *punctul* şi *virgula,* fără vre-o raţiune logică;

neconcordarea sintactică : чещїи хъртїи а ноастръ;

ан în loc de анн;

копил în accepţiunea actuală de *puer*, nu în cea veche de şi însă în privinţa Ţiganilor, la carĭ Româniĭ — se vede — nu aŭ deosebirea de fiĭ *legitimĭ* şi *nelegitimĭ;*

акмꙋ = «acum»;

ниче;

фак мъртꙋріе;

динеѡаръ;

ка de'naintea luĭ съ : ка съ н'анкъ;

а пъръ аіастъ пъра;

ꙟтре în sens de «cu» : нѣм токмит де бꙋнъ воіа ꙟтре бъздик

deminutivul : кърцꙋлїе;

мїіаꙋ = *miĭ-au;*

numele personal : Пътꙋрнике;

casul juridic de schimb : o Ţigancă cu copil, probabilmente trînă, pentru o Ţigancă fără copil, probabilmente maĭ tînără.

XIV.

ZAPIS DE CUMPERĂTÓRE.

JUPAN NAN (?), BUNESCII DE JOS (DISTR. VÎLCEA), 1597, IULIŬ 3.

Originalul se conservă în Archivele Statuluĭ : episcopia Rîmnic No. XIV.

Acéstă episcopiă a posedat doă Condice, una veche şi alta nouă, carĭ însă, nefiind depuse la Archive, nu se scie unde se vor maĭ fi aflând.

Scris pe hărtiă grósă, gălbuiă închisă saŭ afumată, lungă de 28, lată de peste 20 centimetri în fóiă, cu următorul semn de fabrică, ale căruĭ conturnurĭ sînt reŭ definite :

Acest semn aparţine fabriceĭ de hărtiă dela Sibiĭu (Hermannstadt), figurând pe documente transilvane de pe la aniĭ 1573 pînă la 1592.[1]

Scrisórea, cu cernélă de o nuanţă rădăciniă, e frumósă, citéţă, peste 2 milimetri la nălţime, cu codiţe şi aruncături d'asupra fórte elegante, distanţa între rîndurĭ fiind cam de 1 centimetru.

(¹) **Kemény**, op. cit., tabela dela sfîrşit No. 15.

O particularitate ortografică rară, este că finalul *u* se scrie adesea chĭar în catul al doilea, alăturĭ cu consóna ce 'ĭ precede, de exemplu : кꙋмпъра^{тꙋ}, жо^{сꙋ}, да^{тꙋ} etc., în loc de a fi sub-înţeles în consónă, ca în maĭ totalitatea actelor de pe atuncĭ.

O pecete ovală, de vr'o 18—20 milimetri în diametru, n'a lăsat altă urmă decât a configuraţiuniĭ sale şi doă tăieture paralele verticale, petrecute orizontal prin o făşióră de hârtiă, peste care era lipită céra.

1. † съ се щїе кꙋ^{м} амꙋ кꙋ^{м}пъра^{тꙋ} еꙋ жꙋпа^{н} на^{н} ди^{н} бꙋнещи^{и} де жо^{сꙋ} ди^{н}
2. пъꙋлѣн^{и}. дела ста^{н}чю^{л}. ши дела фратесъꙋ бра^{н}. г҃. фъ^{л}чи[1]
3. ꙟ дѣ^{л}. ла брꙋ^{с}тꙋре^{тꙋ}. ш^{и}. в҃. ꙟ вале. ꙋна ꙟ^{н}гю^{л} къ^{р}сте^{и}
4. ша^{л}тъ ꙟ ма^{н}ко(?). дере^{п} а^{с} с҃о. ши лѣꙋ къ^{н}дꙋ^{тꙋ} ачещи^{и}
5. ѡме$^{н҃}$, че^{с} сꙋ^{с} скри^{ш} дѣ ло^{р} бꙋнъ вое. ш^{и} кꙋ щ^{и}рѣ тꙋтꙋрорꙋ
6. мещ^{и}ꙗшило^{р} ш^{и} ди^{н} сꙋ^{с}. ш^{и} ди^{н} жо^{сꙋ}. ш^{и} де^{и} крꙋчишꙋ^{л} локꙋлꙋ^{и}
7. ши аꙋ пꙋ^{с} мъртꙋрїе по^{п} ста^{н}чю^{л} ди^{н} бꙋнещи^{и}. и ѿ ѡ^{к}нъ по и^{м}
8. по^{п} ста^{н}чю^{л}. и по^{п} ко^{с}та^{н}ди^{н}. и старїца ди^{н} слът^{и}ѡаре по и^{м}
9. марїꙗ. и съ^{р}...а. ши^{и} (*sic*) ѡ аꙋ да^{тꙋ} жꙋпа^{н} на^{н} ачѣле фъ^{л}чи сфе^{н}те^{и}
10. мънъсти^{р} ла с҃ти іѡа^{н} ѯлатаꙋ^{стꙋ} дела ѡ^{к}на ча маре. ка съ^{и} фїе
11. помѣнъ ш^{и} лꙋ ш^{и} фечорило^{р} лꙋ^{и} аша съ се щ^{и}е:—пи^{с} м^{ѣ}ца ю^{л}. г. ди^{н}
12. ш^{и} аꙋ фо^{ст} трекꙋ^{ци} а^{н} дела ада^{мꙋ}. пънъ а^{к}мꙋ. ꙁре б^{г}ꙋ н҃шемꙋ
13. сла^{в} въ вѣки^{и} ами^{н} : ✕

(L. S.)

† Să se ştie cu*m* amu cu*m*păra*tu* eu jupa*n* Na*n* di*n* Buneşti*i* de jo*su*, di*n* Păuléni*i*, dela Sta*n*cĭu*l* şi dela frate-său Bra*n* 3 fă*l*ci în dé*l* la Bru*s*ture*tu*, ş*i* 2 în vale, una înghĭu*l* Că*r*ste*i* ş'a*l*tă în ma*n*co

(¹) Urméză cu altă mână şi altă cernélă : сꙋсь

(maĭ încoa?), dere*p* a*s*[pri] 270, şi léu vă*n*du*tu* aceşti*i* ome*n*[i] ce'*s* *sus* scri*ş*[i] dé lo*r* bună voe ş*i* cu ş*t*i*ré* tuturoru meg*i*ĭaşilo*r* ş*i* di*n* *sus* ş*i* di*n* jo*su* ş*i* de*n* crucişu*l* loculu*i*, şi au pu*s* mărturie po*p* Sta*n*cĭu*l* di*n* Buneşti*i*, и ѡт (şi dela) O*c*nă по имє (a-nume) po*p* Sta*n*cĭu*l*, и (şi) po*p* Costa*n*di*n*, и stariţa di*n* Slăt*i*oare по имє Mariĭa, и Sár... a, şi-*i* o au da*tu* jupa*n* Na*n* acéle fă*l*ci sfe*n*te*i* mănăsti*r*[i] la s[fe]ti Ioan злата8ст8 (gură de aur) dela O*c*na c'a mare, ca să-*i* fie poménă ş*i* lu ş*i* fec'orilo*r* lu*i*, aşa să se ş*t*i*e* :—пис м[ѣ]ца (scris în luna) ĭul[ie] 3 дни (ḑile), ş*i* au fo*st* trecu*ţi* a*i* dela Ada*mu* pănă a*c*mu 7105, бог8 нашем8 слава вѫ вѣки и амин (Dumneḑeuluĭ nostru slavă în vecĭ şi amin) : ✕

NOTANDA :

finalul *u* întreg : ам8 к8мпѫрат8, жос8, бр8ст8рет8, вѫнд8т8, т8т8рор8, дат8, Ꙗдам8, Злата8ст8;

finalul *i* întreg : фѫлчи, трек8ци, лок8л8и...;

de 6 orĭ дин, o dată ден, nicăirĭ де ꙟн;

simplul *o* pentru *oa* : ѡмени, dar şi *oa* : слѫтиѡаре;

s' pentru *sînt* : ѡмени че'с с8с скриши;

сфентеи;

formele л8 şi л8и : помѣнѫ ши л8 ши фечорилор л8и...;

construcţiunea sintactică curiósă : шѝ-и ѡ а8 дат8 ж8пан Нан ачѣле фѫлчи сфентеи мѫнѫстири...;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сѫ се щїе...;

numĭ personale : Нан, Бран, Станчюл, Кѫрстѣ (gen. Кѫрстеи)...;

ꙟнгюл = *angulus;*

дереп, fără finalul т;

аи = ani, cf. textul precedinte;

formalitatea juridică : лѣ8 вѫнд8т8 ачещии ѡмени че'с с8с скриши дѣ лор б8нѫ вое ши к8 щирѣ т8т8ро р8 мецїаш илор ши дин с8с ши дин жос8 ши ден кр8чиш8л лок8л8и.

XV.

ZAPIS DE DANIĂ

Mateĭu, distr. Mehedinţĭ (Cerneţ ?), 1599, decembre 15.

Originalul în Archivele Statuluĭ : actele Tismeneĭ XI.

S'a transcris în cele doă condicĭ ale acesteĭ mănăstirĭ, cea veche t. 2, fóĭa 94, şi cea nouă t. 1 (sub rubrica moşieĭ Ergheviţa), în ambele însă greşit, maĭ cu sémă în cea de'ntâĭu.

Erórea cea maĭ importantă, pe care aŭ comis'o amîndoĭ condicariĭ, este de a fi citit în text velétul 7150 (1641) în loc de 7108 (1599), luând adecă pe и (8) drept н (50), de unde resultă o diferinţă cronologică de aprópe jumătate-secol !

Acéstă greşélă este cu atât maĭ neiertată, cu cât ambele condicĭ copiază pe aceiaşĭ fóiă un crisov dela Mateĭu Basarab din 14 ianuariŭ 1647, în care se indică fórte limpede că textul de faţă — donaţiunea părţilor de moşiă ale fraţilor Stan popă şi Sărbul stolnic către mănăstirea Tisména — s'a scris «ѫкѫ дин «ꙁилеле лѹй Михай водѫ, шѝ тот аѹ цинѹт мѫнѫстирѣ Тисмѣна ачѣсте «мошїй дин Ѹргевица кѹ кѹнѫ паче».

Aşa dară datul actuluĭ este cu o deplină certitudine *1599*, aprópe cu un an înainte de mórtea luĭ Mihaĭu Vitézul.

Acest dat se confirmă prin tóte cele-l'alte condiţiunĭ ale documentuluĭ.

În adevĕr, chĭar între marturĭ figurézǎ aci unul din ostaşiĭ ceĭ maĭ cunoscuţĭ de aĭ luĭ Mihaĭu Vitézul, vestitul «Fărcaş-agă», *Farcas Aga* după cum îl scrie contimpurénul Walther, care ne maĭ spune că dînsul comandă un corp de treĭ miĭ Românĭ, Serbĭ

şi Ungurî, trimişî asupra Vidinuluî, dar bătuţî acolo de cătră Turcî.[1]

Acelaşî eveniment este povestit în cronica anonimă a Ţereî-Românescî în următorul mod :

«Îar când fu la Iulie 16 (anul 1597), alése Mihaîu-vodă oştî «care era maî de folos şi le puse cap pre Fărcaş-agă, şi-î trimise «la Diîu (Vidin) ca să'l dobândéscă, şi trecură Dunărea pre la «Sdegla, ér Turciî încă le prinse de véste mulţime cu totul, şi nu «eşiră să se lovéscă de faţă, ci se ascunseră de făcură meşteşug; «că mergênd oştile luî Mihaîu-vodă făr'de nicî un témet, ér Tur«ciî îî loviră de faţă şi fără véste, şi fu resboîu tare multă vréme, «însă cea de apoî biruiră Turciî...»[2]

Bălcescu numesce fórte bine pe Fărcaş-agă : «general maî mult «voînic decât norocos».[3]

Bătrînul Fotino auḑise, nu se scie de unde, o legendă întrégă despre acest personagiŭ; o legendă pe care el o dă ca fapt istoric, căriîa noî însă, pînă la vre-o umbră de probă, nu-î putem acorda, cel mult, decât valórea uneî tradiţiunî poporane.

Fárcaş-aga — ḑice el — fusese de'ntâîu popă, numit Stoîcă, din satul Fárcaş în districtul Romanaţ, dar arătându-se voînic în resbóie, Mihaîu Vitézul l'a res-popit şi l'a făcut agă, adecă cap peste pedestrime.[4]

Adevĕrul este că 'n districtul Romanaţ se află vr'o treî sate numite Fárcaş; însă localităţî cu acest nume de origine maghiară — ungauresce *farkas* «lup», literalmente «codat», dela *fark* «códă» — se găsesc multe şi pe aîurî în România.[5]

(1) *Res gestae Michaëlis*, în **Papiŭ**, *Tesaur de monumente*, t. 1, p. 25 : «Postea trium «millium eorundem Walachorum, Serviorum et Ungarorum agmen sub Farcas Aga ductore «ad Bdin civitatem vergens.....»

(2) *Magazin istoric*, t. 4, p. 285-6.

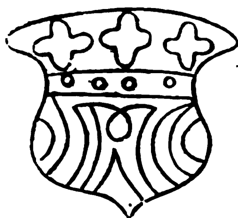
(3) *Istoria luĭ Mihaîu Vitézul*, în *Revista Română*, t. 2, p. 302.

(4) Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας, Viena, 1818, t. 2, p. 128 nota : «Οὗτος ὁ Φάρκας ἦν «ἱερεὺς κοσμικὸς καὶ ὠνομάζετο Παππᾶ Στόϊκας, ἀπὸ χωρίον Φαρκάσι τοῦ θέμα«τος Ῥωμανατζίου· μὲ τὸ νὰ ἦτον δὲ εἰς τὴν ἀνδρείαν περίφημος, ἔστειλεν ὁ Μιχαὴλ «Βοεβόδας etc.»

(5) **Frunḑescu**, *Dicţionar topografic*, p. 188—9.

Judecând după textul nostru, în orĭ-ce cas, Fărcaş-agă pare a fi fost Oltén.

Actul e scris pe o jumătate-cólă de hărtiă grósă, de culóre afumată, lung de 29½, lat de 20 centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest semn aparţine fabriceĭ de hărtiă dela Braşov din a doua jumătate a secoluluĭ XVI.[1]

Literele sînt semi-cursive, maĭ mult cum se scrieaŭ crisóvele decăt zapisele, nalte de vr'o 2 milimetri, cu o distanţă de aprópe 1 centimetru între rîndurĭ.

Litera *e*, fie majusculă saŭ minusculă, are forma celeĭ de tipar : Ѥ, є.

Grupurile въ, др, ду (în рдᵈу–). sînt scrise în monograme.

Litera pentru sonul *ă* şovăesce prin formă între ъ şi ь.

In josul actuluĭ sînt întipărite cu fum cincĭ peceţĭ, din carĭ cele treĭ maĭ micĭ, puse d'asupra numilor : мар, драг şi іwн, nu se disting destul de bine, dar cele doă maĭ marĭ, fórte clare, ni s'aŭ părut a fi atăt de interesante, încăt le dâm aci în fac-simile.

Cea de'ntăiŭ, d'asupra numeluĭ ник, este următórea pétră gravată (camée), a căriĭ explicaţiune mitologică — arcul indică pe Diana[2],—o lăsâm altora :

(¹) **Keméay**, op. cit., tabela No. 8 şi 9.

(²) Regret de a nu avé la disposiţiune în momentul de faţă pe **Prendeville**, *Photographic fac-similes of the antic gems*, London, 1858, în 4, unde — dacă nu mĕ înşélă memoria— mi se pare a fi veḑut un cameŭ analog.

Camee de acéstă natură, unele de o rară eleganţă, ne întîmpină adesea figurând ca peceţi în zapisele române din secolii XVI—XVIII.

Ele ar merita a fi studiate maĭ cu dinadinsul sub raportul archeologic.

Cea-l'altă pecete este a luĭ Fărcaş-agă, corespunḑênd pe deplin prin emblemă cu caracterul vitejesc al acestuĭ general : «o mână cu iatagan, ér d'asupra scris фркашь».

Iată-o :

In fine, textul nostru presintă un specimen fórte rar de *cryptographia* română, «l'écriture en chiffres ou en caractères déguisés».

Acest mod secret de a scrie a fost întrebuinţat la diferite popóre din anticitatea cea maĭ depărtată.

«Jules César — ḑice benedictinul Dom de Vaines[1] — écrivait «des lettres en chiffres, que cet empereur appelait *caecas litteras*, «des lettres occultes, parce que ces sortes d'écritures sont seule«ment intelligibles à ceux avec qui on est convenu des caractères. «César employait le *d* pour l'*a*, et ainsi des lettres suivantes. Au«guste écrivait également en chiffres, mais il mettait *b* pour *a*, «*c* pour *b*, et ainsi de suite, transposant toutes les lettres. Au «moye-âge, cet art devint à la mode; mais chacun s'en servit «assez arbitrairement. Les uns retranchèrent les cinq voyelles, «et les remplacèrent par des point, l'*i* par un points, l'*a* par deux, «l'*e* par trois, l'*o* par quatre, et l'*u* par cinq. D'autres substituè«rent à chaque voyelle la lettre qui la suit immédiatement dans «l'ordre alphabétique, laissant pourtant à ces consonnes leur va«leur propre : ainsi *b* servait pour *a* et pour *b*, *f* pour *e* et pour

(¹) *Dictionnaire raisonné de diplomatique,* Paris, 1863, t. 1, p. 629. — Cf. **Natalis de Vailly**, *Eléments de paléographie,* Paris, 1838, t. 1, p. 425, şi maĭ ales marea operă a Benedictinilor : *Nouveau traité de diplomatique,* Paris, 1750-65, t. 2, p. 628, şi t. 3, p. 508-11.

«*f*, *k* pour *i* et pour *k*. Mais, en ce genre rien n'est plus célèbre «que l'alphabet secret du cardinal de Richelieu. Saint Boniface, «évêque de Mayence, passe pour avoir porté cet art d'Angleterre «en Allemagne...»

Eĭ bine, scriitorul din textul nostru a credut şi el de cuviinţă a'şĭ sub-semna numele într'un mod criptografic : пис ѧ^г. ӡѧѱив, adecă : «am scris ѧг. ӡѧѱив».

Cine să fie óre acest ѧг. ӡѧѱив?

Slovele ѧг fiind separate de rest printr'un punct, este învederat că ele forméză un cuvînt deosebit, compus numaĭ din doă litere.

Acéstă împregĭurare ne deschide calea descifrăriĭ.

După пис, slavonesce «am scris», este lucru firesc să urmeze un «eŭ», slavonesce аз.

Căpătâm prin urmare, de o cam dată ca ipotesă, valórea a doă semne secrete : ѧ este *a*, ér г este *z*.

Cu acéstă mică provisiune, cată să ne adresâm acum către diferite alfabete criptografice cunoscute din trecut, cercetând : în care anume din ele un *a* se exprimă prin ѧ şi un *z* prin г?

In Occident nu găsim nemic analog, şi nu este de mirare.

Criptografia română trebuĭa să se fi inspirat nu din Occident, ci dela Slavĭ saŭ dela Grecĭ, una din doă, căcĭ înseşĭ literele ѧ, ӡ, ѱ, nu se află pe aĭurĭ.

Celebrul Montfaucon scrisese un capitol întreg despre criptografia grécă.

Alergâm acolo, — şi ce vedem?

Un alfabet, în care ѧ (ϑ) este а (α), г (γ)=з (ζ), ӡ=м (μ), ѱ=т (τ), и (η)=в (β) şi в (β)=и (η)[1].

Decĭ : ѧг. ӡѧѱив=аз матви, adecă : «eŭ Mateĭu».

матви, paleo-slavonesce матѳаиѝ»,[2] se apropiă prin в de forma ruséscă : **Матвѣй**.

(¹) **Montfaucon**, *Palaeographia graeca*, Paris, 1708, p. 288, unde se maĭ observă, că scriitoriĭ grecĭ din evul mediŭ obicĭnuiaŭ a pune în acest mod maĭ cu sémă numile lor şi adnotaţiunile finale.

(²) **Miklosich**, *Lex. palaeoslov.*, p. 364.

O asemenea descifrare a criptografieĭ române póte fi când-va de o mare importanţă.

Să observăm însă, că Româniĭ aveaŭ nu una, ci maĭ multe sisteme criptografice.

Iată încă un specimen, pe care de asemenea ni s'a nemerit a'l descifra.

Intr'un crisov al mănăstiriĭ Tisména pentru satul Groşanĭ dela vodă Mircea Ciobanul din 3 septembre 1559, scriitorul şĭ-a însemnat numele criptograficesce : ʙλѧѱχ^λ [1].

Condica cea veche a Tismeneĭ a transcris acéstă enigmă prin «Матей.» [2]

Condica cea nouă—prin «Barbul» [3]

ʙλѧѱχλ nu este nicĭ «Mateiŭ», nicĭ «Barbul».

Gramaticul ascuns sub acéstă criptogramă adaugă că se trage din satul Negescĭ : «ѿ негешин».

Fiind-că în aceĭaşĭ epocă, după mersul firesc al lucrurilor, nu puteaŭ fi doĭ scriitorĭ domnescĭ din acelaşĭ sat Negescĭ avênd ambiĭ câte un nume compus din 6 litere, criteriul cel sigur de a descifra pe ʙλѧѱχλ este de a căuta în crisóvele dintre aniĭ 1550 — 1560 numele cel adevĕrat din *6 litere* al unuĭ gramatic ce se ḑice a fi «din Negescĭ».

Acest nume se găsesce, ce-ĭ dreptul, în crisovul luĭ Petraşcu-vodă cel Bun din 10 maiŭ 1555, scris cu aceleaşĭ caractere de «братѹл ѿ негешин».[4]

Decĭ ʙλѧѱχλ este = братѹл, «Bratul», unul din numile cele maĭ obicĭnuite la strămoşiĭ noştri, de unde s'aŭ format atâţĭa *Brătianĭ*, *Brătescĭ*, *Brătăşenĭ*, *Brateşĭ*, *Bratile*, *Brătulenĭ*, *Brătulescĭ* etc. în nomenclatura topografică a Românieĭ.

Sistema criptografică consistă aci în schimbarea numaĭ a literelor mediale ale cuvîntuluĭ, remânênd neatinse cea iniţială şi cea finală.

(¹) *Archiva Statuluĭ, Tisména* XIII.
(²) *Condica Ms. Tismeneĭ* 1787, t. 1, fóia 182 verso.
(³) *Condica Ms. Tismeneĭ 1860*, t. 1, exempl. 1, p. 315.
(⁴) *Archiva Statuluĭ, Episc. Buzĕŭ* LXXI.

Din cele mediale: ɹ$=r$. ᴀ$=e$. ѱ$=t$. ɣ$=u$.[1] patru litere, din carĭ doă, adecă ᴀ şi ѱ, au acelaşi valóre ca şi 'n cea de'ntâiŭ criptogramă.

Alte specimene de criptografia română, pentru cine ar cerca să le descifreze, sint:

ваг. все. intr'un crisov dela vodă Alexandru Mircea din 8 ianuariŭ 1569. pe care eŭ citesc: и аз Іwн «şi eŭ Ion»;[2]

тaɣ. щеѱѣ, intr'un crisov dela vodă Radu dela Afumaţĭ din 1 iuniu 1526.[3] etc.

1. † вх име ѿца и сна и стгw дха. скрисам нwи непwци попен лѹ стан

2. ши ли сто'никѹи (*sic*) сръбѹлѹи де чернецъ. анѹме стънил ши никола

3. ши рауд. ши еѹ преѹтѣс ши столничѣса. чѣста а нwастръ скрипт тѹр

4. кѹм със щїе. чаѹ фъгдѹит пърин ци нощри чес маи сѹс скриш попа ши

5. стол никѹл сръбѹл. ла морт ѣ лwр. съ де свин теи мънъстири тис мене н

6. wчине. анѹме. бистрица. кът ва. фи парт ѣ лwр тwатъ

7. ши аргебица жѹмътате. ши тънтава тwатъ. кѹ тwт

8. хотарѹл. ашиж'лере ши нои лъсъм ши дъм. дѹпъ морт ѣ лwр

9. кърциле ачестwр wчне чес маи сѹс зис. ла свнта мънъстире

10. кѹм лѹ еи лъсат кѹ ал лwр кѹвънтъ. ши ...къ съ нѹ ва фи кредїнца

11. нwлw. мъртѹрїе ес никола арм. ши фаркаш аг. и їwн кwм

12. ши гинѣ прък. ши барбѹл ключ ши стънил де...ник. ши тот съборѹл

13. съ сте. кърциле ачестор wчине ла свнта мънъстире. кѹмѹ лѣѹ

(1) Cf. **Montfaucon**, loco cit.
(2) *Archiva Statuluĭ*, *Tisména* XI.
(3) Ibid. *Cotrocenĭĭ* LIX.

14. да^{т} аче^{и} пѫринци аи нощри. пѫ^{н} аѹ фо^{с}тѫ вїи. сѫ фїе мошїи

15. ѡхa^{б}ниче сви^{н}теи мѫстири (*sic*). пі^{с} ѧ^{г}. ӡѧѱив. м^{с}ца де^{к} еї д$^{-}$ни

въ лѣ^{т} ӡри .˙. †

16. (L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)
мар драг ник іѡн фар

TRANSCRIPȚIUNEA :

† въ име ѡтца и сына и свѧтагѡ дѹха (în numele Tatăluĭ şi Fiĭu-luĭ şi Sântuluĭ Duh), scris'a*m* noi nepoţi pope*i* lu Sta*n* şi ai sto*l*-nicu[lu]i Srăbului de Ce*r*neţŭ, anume Stăni*l*^{ă} şi Nicóla şi Ra^{d}u*l* şi e*u* preutés^{a} şi sto*l*nicésa césta a noa*s*tră scri*p*tu*r*^{ă}, cu*m* să *s*^{e} ştie c'au fă*g*^{ă}dui*t* pări*n*ţi noştri ce'*s* mai su*s* scri*ş*^{i} : popa şi sto*l*nicu*l* Srăbu*l* la mo*r*té lo*r* să de svi*n*tei mănăstiri Ti*s*mene*i*, ocine a-nume : Bi*s*triţa, cătă va fi pa*r*té lo*r* toată, şi Arghevița jumă-tate, şi Tă*n*tava toată cu to*t* hotaru*l*, aşij*d*ere şi noi lăsă*m* şi dă*m* după mo*r*té lo*r* cărţile ace*s*to*r* oc^{i}ne ce'*s* mai su*s* zi*s*^{e} la sv^{ă}nta mă-năstire, cu*m* au ei lăsa*t* cu a*l* lo*r* cuvă*n*tŭ; şi încă să nu va fi cre*dĭ*nţa noao, mărturie e*s*^{te} Nicola ar*m*^{aş} şi Fa*r*ca*ş* a*g*^{ă} şi Io*n* co-*m*^{is} şi Ghiné pră*c*^{ălab} şi Ba*r*bu*l* clĭuc^{er} şi Stăni*l*^{ă} de... ni*c* şi to*t* să-boru*l*, să ste cărţile ace*s*to*r* ocine la sv^{ă}nta mănăstire, cumu léu da*t* acei părinţi ai noştri pă*n* au fo*s*tŭ vii, să fie moşii oha*b*nice svi*n*tei mă[nă]stiri. пис (am scris) ѧг (=аӡ=eŭ) ӡѧѱив (=матви= Mateĭu) м^{с}ца дек еї дни въ лѣт (luna decembre în 15 ḑile, în anul) 7108 (1599) .˙. †

Ma*r*$^{ia(?)}$ Dra*g*^{a} Nic^{ola} Io*n* Fa*r*^{caş}

NOTANDA :

finalul *u* expres : кѹмѹ;

finalul *i* expres maĭ pretutindenĭ;

oa în : тѡатѫ, нѡастрѫ, нѡаѡ, dar numaĭ *o* în мортѣ(repetat de 2 orĭ);

сѫ де (= să *dea*), сѫ сте (= să *stea*);

сз cu sens de «dacă» : сз нȣ ва фи кредїнца;

construcţiunea sintactică : кȣм аȣ еи лзсат кȣ ал лѡр кȣвзнтз;

скриптȣрз = «scrisóre»;

«sînt» redus la *s'* : че 'с маи сȣс (de 2 orĭ);

numele personal etnic Срзбȣл (=Serbul), cu care compară pe Молдовѣнȣл din textul sub No. IX şi pe Арбзнашȣл (= Albanesul) din texturile sub No. XI—XII;

свинтеи (de 2 orĭ);

pleonasm juridic : лзсзм ши дзм...;

finalul з = *ŭ* : Чернецз, кȣвзнтз, аȣ фостз, pentru ultima formă însă cf. cele ḑise în Notanda la textul No. IX;

и pentru *ĭ* : непоци [попеи], пзринци [ноцри];

чѣста а нѡастрз скриптȣрз;

flexiunea demonstrativuluĭ *a* : singular bărbătesc : а л лѡр кȣвзнтз, singular femeiesc : а нѡастрз скриптȣрз, plural bărbătesc : непоци аи столникȣлȣи, пзринци аи ноцри...;

ашиждере = «de asemenea», nu din fantasticul *aşa-şi-de-éră* = *aeque-sic-sic-de-iterum*, precum pretinde d. Cihac, care scrie «aşişĭdere» [1], ci din *aşi* (de unde *aşa* prin *aşia* = *aşi* + demonstrativul *a* ca în «aice*a*», «atun*a*», «atunc*ĭa*» etc.), construit apoĭ în *aşi*-ждере prin analogiă cu vechĭul serb тако-ждере, modernul serb *takod'er* «de asemenea» (paleo-slavicul такожде же, adecă тако «sic» + жде «libet» + же «vero», cu trecerea luĭ еже în *ere* după o particularitate a fonetismuluĭ serb) [2], ér finalul *re* din *aşijdere*, éráşĭ prin analogiă, s'a adaus apoĭ către adverbul cu sens opus «altminte-*re*» în loc de primitivul *altminte*; [3]

(¹) **Cihac**, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, Francfort, 1870, p. 275.

(²) Cf. **Miklosich**, *Vergl. Lautlehre*, p. 336, şi maĭ ales *Lex. palaeoslov.* p. 192, verbo же.

(³) Să observâm că *altmintere* saŭ *altmintre* saŭ *almintre* — căte trele forme de o potrivă întrebuinţate—după ce s'a altoit cu *re* dela *aşijdere*, s'a maĭ amplificat în *almintre-lea* prin analogiă cu *aldoi-lea*, de care geniul poporan l'a apropiat din doă cause : 1. causa externă—iniţialul *al* în ambele; 2. causa internă—înrudirea ideielor de «alt» şi «al-doilea» (cf. unul—*altul*, unul — *al-doilea*). Importantisima acţiune a analogieĭ în limba română, care n'a fost pînă acum nicĭ o dată studiată, pe de o parte va da linguistuluĭ în genere un seceriş dintre cele maĭ bogate, ér pe de alta va împedeca în viitor pe ceĭ ca d. Cihac de a maĭ născoci minunăţie al-de : *aeque-sic-sic-de-iterum*.

termin juridic : мошїе wχабникъ = «moşiă pentru tot-d'a-una» saŭ menită a trece la posteritate», literalmente «oprită [a se înstrăina în nêm]», dela slavicul wχаб-и-ти (сѧ) «a se abţine»;

Ѧргевица, astă-ḑĭ *Erghevița*, cu *ar*=*er*;

numĭ personale : Стан, Стънилъ, Гинѣ, Барбѹл...;

numĭ locale : Ѧргевица (=*Arg*+*ev*+*ița*, din radicala *arg*=?), Тън-ѣса...

XVI.

TESTAMENT

GRAMA, BUDESCII (DISTR. ILFOV), INAINTE DE 1600.

Originalul în Archivele Statuluĭ : Mitropolia din Bucuresci No. XIV.

In Condica Mitropolieĭ — ş é p t e - s p r e - ḑ e c ĭ gróse folianturĭ! — s'a transcris în tomul II, compilat în 1805, la fóia 201 retro, în următorul mod :

Скрисам еꙋ Негре фрателе Недеи, пентрꙋ съ съ щие къ маꙋ фост робит Тътарїи, дечи ам скъпат дела Тътари тъıат, ши плин де вїерми, дечи маꙋ кътат фратемїеꙋ Недѣ ши маꙋ спълат пънъ ла врѣме де моарте, деч ам лъсат еꙋ кꙋ сꙋфлетꙋл мїеꙋ че ıасте партѣ мѣ де мошие дин Фръмꙋшани, съ фие ла мѫна фръцинимїеꙋ Недеи, пентрꙋ съ мъ слꙋжаскъ ши съ мъ поменѣскъ, де тоате де че ва требꙋи. Аша ам лъсат еꙋ кꙋ сꙋфлетꙋл мїеꙋ ла моартеа мѣ, ши ам пꙋс ши мартори, попа дин Бꙋдещи, ши Пъдꙋре ши Тодер, ши Стан Зорил, ши Іван, ши Параскива, ши Драгомир. Іар кареле съ ва скꙋла съ ıа мошиѧ дела фратемїеꙋ Недѣ, съ фие блестемат де 318 сфинци пъринци, ши съ нꙋ аибъ ꙋнде вени дꙋпъ мине. Ши съ щие тот ѡмꙋл къ нꙋ сѫнт даторю ничи ꙋнꙋи ѡм, фъръ де Радꙋлꙋй Мънзꙋлꙋи ꙋ костанде, къ акꙋм е врѣмѣ де апой. Ши ам скрис еꙋ Грама дин Бꙋдещи.

Acéstă transcripţiune nesocotesce cu desăvîrşire, după obiceiul condicarilor mănăstiresci în genere, tóte particularităţile filologice şi paleografice ale textuluĭ.

Hârtia, lungă de 30, lată de 20 centimetri în fóiă, nu presin niciĭ un semn de fabrică.

Lipsind, pe de altă parte, datul cronologic, precum şi ori-

noţiune asupra persónelor menţionate în act, singurele criterie, ce ne maĭ remân despre epoca luĭ, sînt de o cam dată limba şi grafica.

Scrisórea, cu cernélă négră gălbuiă, în şirurĭ drepte la distanţă de 8—9 milimetri, cu litere de vr'o 2 milimetri la nălţime, este de o mână exercitată, însă bătrînéscă, judecând după unele trăsure tremurate.

Semnul pentru *e*, mic şi mare, este întocmaĭ ca în documentul de maĭ sus din 1599, ér cuvîntul «eu» e scris pretutindenĭ cu *e* capital.

Scriitorul face puţine aruncăture, érăşĭ ca în documentul precedinte, dar în locul lor îĭ place a trage d'asupra cuvintelor câte un segment acolo unde nu este nicĭ o trebuinţă, bună óră: фрателе, скѫпатѫ, пона etc.

Pentru *i* se găsesce numaĭ и, nicĭ o dată ї, afară de cifra тїи (318).

ѫ nu se pré deosebesce de forma obicĭnuită pentru ь.

In genere, deşi maĭ măruntă, scrisórea se asémenă mult cu a textuluĭ bistriţén din 1573, publicat maĭ sus sub No. III, în care litera е şi segmentul d'asupra rînduluĭ, acestea doă maĭ ales, presintă aceiaşĭ formă.

Ca pură ipotesă — căcĭ paleografia slavo-română ne existând încă, ar fi ilusoriŭ de a trage din ea nesce conclusiunĭ sigure — ca pură ipotesă, noĭ am fi dispuşĭ a crede, că áctul de faţă s'a scris ce-va înainte de 1600 de către un gramatic care, prin vrîstă şi prin crescere, aparţinea maĭ mult anilor 1560—70.

Cât pentru cel-l'alt indice: l i m b ă, lăsâm să vorbéscă însuşĭ textul.

Eram cât p'aci să uĭtâm elementul istoric al actuluĭ: testatorul se plânge că fusese robit şi a «скѫпат дела Тѫтарѫ тѫıатȣ ши пленȣ де сфирми».

Acésta ne aduce a-minte un act din aceiaşĭ epocă, adecă circa 1600, pe care l'am publicat în *Archiva Istorică* t. 1, part. 1, p. unde un vlădică Pafomie se vaietă şi el că «л'аȣ тѫıат Тѫтарии».

1. ✝ скриса^{м} еȣ негре фрателе недеи пе ꙟ^{н}трȣ съ се щ^{е}и къ м

2. робитȣ тътаръие (*sic*) де^{ч} амȣ скъпа^{т} дела тътаръ тъꙗт

3. пленȣ де ви^{р}ми дече маȣ къȣтатȣ фратемиȣ недѣ ши маȣ

4. спълатȣ пънъ ла врѣме де мо^{р}те дече амȣ лъсатȣ еȣ кȣ

5. сȣфлетȣ^{л} миȣ че ꙗ^{с}те па^{р}тѣ мѣ де ѡ^{ч}нъ де ꙟ фрȣ^{м}шане

6. фие ла мъна фръценемиȣ недеи пе ꙟ^{нт}рȣ съ мъ слȣжа^{с}къ

7. ши съ мъ помене^{с}къ де тоѡте де че ва требȣи аша амȣ

8. лъсатȣ е^{ȣ} кȣ сȣфлетȣ^{л} миȣ ла мо^{р}теа мѣ ши амȣ пȣ^{с} шъ

9. амȣ пȣ^{с} ши мъ^{р}тори попа де бȣде^{щи} ши пъдȣре ши

10. тодерȣ ши ста^{н} ѕоре^{л} ши ива^{н} ши пара^{с}кива ши дра^{г}ми^{р}

11. ꙗръ кареле се ва скȣла съ ꙗ ѡ^{ч}на дела фратемиȣ недѣ съ

12. блъ^{с}тема^{т} де т̄їи де ѿце ши съ наибъ ȣ^{н}де вене дȣпъ

13. мене ши съ щіеи тотȣ ѡмȣ^{л} къ нȣ съꙟ^{н}тȣ даторю не^{ч}

14. ȣнȣи ѡ^{м} фъръ де радȣ^{л}и мъꙟ^{н}зȣ^{л}и ̄и ко^{с}та^{н}де къ акȣм е

15. врѣмѣ де апоеи.

16. ши амȣ скри^{с} е^{ȣ} грама де бȣде^{щи}

TRANSCRIPŢIUNEA:

† scris'a*m* eu Negre fratele Nedei peî*n*tru să se ştei că fos^{t} robitu Tătarăie, dec^{e} amu scăpa*t* dela Tătară tăĭatu şi de vi*r*mi, dece m'au căutatu frate-miu Nedé şi m'au spălatu la vréme de mo*r*te, dece amu lăsatu eu cu sufletu*l* miu ce pa*r*té mé de oc^{i}na de în Fru*m*şane să fie la măna frăţene-mi dei peî*nt*ru să mă sluja*s*că şi să mă pomene*s*că de toote de trebui, aşa amu lăsatu e*u* cu sufletu*l* miu la morté mé şi am şă amu pu*s* şi mă*r*tori popa de Bude*șt*^{i} şi Pădure şi Tod Sta*n* Zore*l*$^{\breve{a}}$ şi Iva*n* şi Para*s*kiva şi Dra*g*^{o}mi*r*; ĭară carele scula să ĭa oc^{i}na dela frate-miu Nedé, să fie blă*s*tema*t* de

ѿцє (părinţĭ) şi să n'aibă u*n*de vene după mene, şi să ştei totu omu*l* că nu săĭ*n*tu datorĭu nec[e] unui o*m* fără Radu*l*[ui] Măĭnzu*l*[ui] 8 co*s*ta*n*de, că acu*m* ei vrémé de apoei. Şi amu scri*s* e*u* Grama de Bude*şt*[i].

Notanda:

finalul *u* întreg : робитȣ, тъıатȣ, пленȣ, къȣтатȣ, амȣ лъсатȣ, Тодерȣ, тотȣ, съѫнтȣ;

finalul *i* expres prin е, ен, не, н :

a) i=е : Фрȣмшане (=Frumşani), вене (=venĭ),

b) i=ен : апоен (=apoi),

c) i=не : Тътаръне (=Tătarăi),

d) i=н : вирми, ȣнȣи, мъртори etc.;

oa prin simplul o : морте, мортѣ;

oa prin ow (=ō) : тоwте (cf. textul de sub No. I);

съ н'анбъ ȣнде вене (=venĭ) дȣпъ мене (=mine);

medialul *i*=е : мене (mine), пленȣ (=plinu), фръцене-минȣ (=frăţine-), cf. textul No. VIII;

ши, dar şi шъ;

ен (=ĭĭ=este);

construcţiunea sintactică : нȣ съѫнтȣ даторю нече ȣнȣи wм фъръ де Радȣлȣи;

prepoziţiunea repetată : де тоwте де че ва требȣи;

articolatul кареле=«acela care»;

блъстемат, cu *e* clar;

-en- şi *-în-* scris prin еѫн şi ъѫн : пеѫнтрȣ, деѫ, мъѫнзȣлȣи, съѫнтȣ (=sum);

medialul *-ĭe*=и : минȣ (=миеȣ), вирми (=виерми);

de 2 orĭ : съ се щеи (=ştie);

dela «Tătaru», nominativ plural nearticolat : Тътаръ, articolat : Тътаръне;

nominativ : фрате-миȣ, genitivo-dativ : фръцене-миȣ;

simplul *să* în loc de *ca să* : пеꙟтрȣ сѫ мѫ слȣжаскѫ;

reflexivul *se* distins de condiționalul *să* : се ва скȣла сѫ ꙗ, сѫ се цꙗи;

е pentru ѣ : сѫ мѫ поменескѫ;

numĭ personale : Негре, Недѣ (genitivo-dativ : Недеи), Пѫдȣре, Зореꙗ (Zorilă?), Мѫꙟнѕȣл...;

monetă : костанде.

XVII.

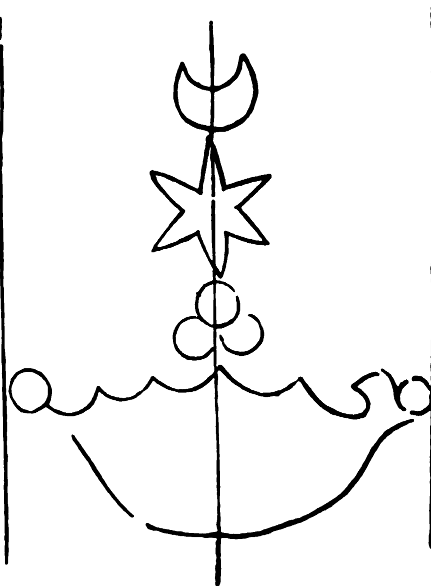
ZAPIS DE VÎNḌARE.

IVAN DIN BRESCĬ, BELEȚIĬ (DISTR. MUSCEL), CIRCA 1600.

Originalul în Archivele Statuluĭ : m-rea Câmpulung No. VI. S'a transcris destul de corect, la pag. 111, în Condica acesteĭ inăstirĭ, compilată la 1855.

Datul cronologic lipsesce, dar în acelaşĭ pachet se află un cri-v dela Radu-vodă Mihné, din 10 martiŭ 1623, din care resultă «Татѹл де ꙟ Белеци», unul dintre actorii în actul de față, îşĭ mpăra pămînturĭ anume : «ꙟкъ де ꙟ ѕилеле лѹ Михаю водъ».

Actul e scris pe o frumósă hártiă, solidă şi luciósă, lungă de 0½, lată de 21½ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest semn de fabrică, pe care noĭ l'am vĕḑut deja maĭ sus în textul No. XII *din anul 1596*, probéză şi el că zapisul s'a scris circa 1600.

Aci este locul de a trage atenţiunea maĭ cu dinadinsul asupra importanţeĭ mărcelor de hârtiă pentru a fixa datul saŭ pentru a puté verifica, pe lîngă alte criterie, autenticitatea unor documente; importanţă capitală, pe care aŭ indicat'o de-mult paleografiĭ germanĭ[1] şi care totuşĭ mereŭ, aprópe tot-d'a-una, scapă din vederea acelora ce adună acte, şi acésta nu numaĭ la noĭ, unde diplomatică nu s'a pomenit încă, dar pînă şi 'n bătrînul Occident.

Scrisórea, cu o cernélă rădăciniă închisă, este de o rară uricĭune, deşi clară : în şirurı strîmbe, cu litere gróse şi nesimetrice, cu dese ştersetur ĭ, înlocuite une-orĭ prin cuvinte saŭ slove scrise d'asupra.

Iscălitura luĭ «Дѹмитрашко пъхарник», în monograme şi cu treĭ grife de-desupt în formă cam de φ, nu este nicĭ ea frumósă.

Sub raportul linguistic, acest text ne înfăţişéză o particularitate fórte remarcabilă.

Infinitivul «aflà» este scris : афлаχ, adecă *aflah*.

Deşi maĭ jos ne întîmpină şi forma афла, totuşĭ χ (=h) din cel-l'alt variant nu este o greşélă, ci un fonetism propriŭ graĭuluĭ din satul Beleţı în tot cursul seculuĭ XVII.

Acest sat din munţiĭ Muscelului, anume în plasa Podgorieĭ, forméză o singură comună cu satele Albute, Negrescĭ şi Zgripţescĭ, dintre carĭ Negresciĭ se şi menţionéză în actul nostru.

In acelaşĭ pachet al mănăstiriĭ dela Câmpulung se conservă patru zapise, scrise de mâna unuĭ popă Dancu din Beleţĭ, în carĭ tóte găsim pe parasiticul *h* după vocala dela finea cuvîntuluĭ, şi iată în ce fel :

I. Zapis din 18 iuniŭ 1654 :

a) сѫ фїє дє марєχ (=mare*h*) крєдинцѫ ла мѫнаχ (=mâna*h*) лѹ Бєнтилѫ.

(1) **Fischer,** *Versuch die Papierzeichen als Kennzeichen der Alterthumskunde anzuwenden*, in *Beschreibung typographischer Seltenheiten*. Nurnberg, 1800—4. t. 6. p. 137—74.—**Ebert,** *Zur Handschriftenkunde*, Leipzig. 1825. t. 1, p. 29—32.

b) бани гатаχ (=gata*h*),

c) мъртѕріе прѣнѕмеχ (=pre-anume*h*);

II. Zapis dīn 12 februariŭ 1657 :

a) мареχ (=mare*h*) крединцъ,

b) ши Стоикаχ (=Stoica*h*),

c) бѕнъ вое меχ (me*h*),

d) кѕмпърътоареχ (=cumpărătóre*h*),

e) бани гатаχ (=gata*h*),

d) прѣнѕмеχ (=nume*h*).

De asemenea într'un zapis din 2 ianuariŭ 1661 şi într'un alt din 27 ianuariŭ 1669.

In acelaşĭ pachet maĭ este un zapis dela un «Негре фечор Фръчен», din 23 iuliŭ 1665, care nu e scris de popa Dancu şi 'n care totuşĭ citim : «ам пѕс ӡиωаχ (=zioa*h*)».

Fie dară cât de cĭudat, fenomenul există; este sigur că ţeraniĭ dintr'o parte a Muscelului pronunţaŭ în secolul XVII — dacă nu maĭ pronunţă şi astăḑĭ — : gata*h*, nume*h*, măna*h*, mare*h*, a me*h*, Stoicah, cumpărătóre*h*, zioa*h*...; cu alte cuvinte, eĭ însoţĭaŭ pe vocala cea finală de un fel de aspiratiune, pe care nu scieaŭ s'o scrie cu slove altfel decât prin χ.

Trăsura cea caracteristică este, că 'n tóte aceste exemple, afară de pronumele personal *meh* (=mea), vocala finală cea aspirată urméză anume după silaba asupra căriĭ apésă accentul tonic, adecă numaĭ în vorbe paroxitone : *gátah*, *númeh* etc.; ba chiar şi pronumiĭ personalĭ cată să fi fost rostiţĭ la Românĭ tot d'a-una într'o legătură enclitică cu numele ce le precede, căcĭ altmintrea — vocalele cele accentate fiind scutite de dispariţiune — nicĭ o dată «voea mea» saŭ «capul teŭ» n'ar fi devenit «voe-mĭ» şi «capu-ţĭ», încât nicĭ chĭar *meh* nu avea accent.

Aşa dară aspiraţiunea servĭa în casul de faţă pentru a întări pe o vocală îndoit slabă : 1. slabă prin posiţiunea sa la finea cuvîntuluĭ; 2. slabă prin vecinătatea uneĭ silabe maĭ tarĭ.

Un rol cam analog jócă în limba persiană aşa numitul «*h* quiescent», care se pronunţa óre-când, dar astăḑĭ a remas numaĭ ca un simplu semn grafic : «Litera *h* finalis praecedenti vocali brevi «*a* (et *i* : *kih*, *c'ih*) tanquam sustinendae addita».[1]

(1) **Vullers**, *Grammatica linguæ persicæ*, Gissæ, 1870, p. 68, § 92—3.

Ḑic «un rol *cam* analog», căcĭ nu trebuĭ să uĭtâm că : 1. la Persĭ tóte silabele finale *ah* saŭ *eh* sînt tot-o-dată accentate, ceia-ce nu se potrivesce cu exemplele române; 2. în cele maĭ multe cuvinte persiane finalul *ah* saŭ *eh* este organic, adecă provine din scăderea sufixuluĭ primitiv *aka*.[1]

La Germanĭ, pe de altă parte, ba în vechime şi la unele popóre italice, precum la Umbri şi la Oskĭ, *h* este saŭ a fost unul din mijlócele de a lungi o vocală, ceia-ce éră̆şĭ nu e alt-ceva în fond decât o întărire.

Când vocala nu oferĭa urechiĭ nemic aspirat, grafica exprima lungirea eĭ prin duplicare : *aa*, *ee* etc., după cum am vĕḑut şi la Românĭ într'o sémă din texturile de maĭ sus; când însă o aspiraţiune era cât de puţin simţibilă pentru auḑ, atuncĭ se scriea *ah*, *eh*, *ih*...[2]

In fine, în latinitatea din evul mediŭ *h* se intercala între doă vocale vecine, carĭ eraŭ altmintrea în pericol de a se contopi, adecă de asemenea un soĭu de întărire, precum : *cohactus* (=coactus), *trahicit* (=traiicit), *dihaconus* (=diaconus), saŭ chiar astăḑĭ franţusesce în *trahir* (=vechĭu frances «traĭr»).[3]

Nu maĭ adăugâm, că şi 'n limbile semitice există un *h* întăritor al vocaleĭ.[4]

Maĭ pe scurt, finalul *h* în graĭul român dela Beleţĭ îşĭ află, ca fapt fisiologic, o perfectă justificare în limbile cele maĭ diverse, dar presintă în acelaşĭ timp un caracter propriŭ, o individualitate independinte.

Este semnificativ, că textul de maĭ jos, ca şi cel publicat sub No. VI, ambele atât de interesante pentru vocalismul român, unul cu lungirea vocaleĭ prin duplicare, cel-l'alt cu întărirea eĭ prin aspiraţiune, ne vin de o potrivă din Muscel!

1. ☩ адеᵏ рада фата л8 винти де белеᶣ скрисаᵐ ӡабис8ˆ (*sic*) ме8

(¹) **Fr. Müller,** *Das Suffix ka im Eranischen*, în **Kuhn,** *Beiträge*, t. 3, p. 481—3.

(²) Veḑĭ despre acésta un capitul bine cugetat in **Höfer,** *Zur Lautlehre*, Berlin, 1839, p. 253—7, unde între altele : «Die Sache ist also die : man drückt die Debnung aus, wie sie «sich zu hören gab». — Cf. **Corssen,** *Aussprache*, t. 1, p. 98.

(³) **Schuchardt,** *Vokalismus*, t. 2, p. 524—5.

(⁴) Cf. **Spiegel,** în **Kuhn,** *Beiträge*, t. 7, p. 101.

2. ла мъна ȣкимеȣ пътрȣ ши ла върȣмеȣ татȣл брат его
3. ши върȣмеȣ драгȣл и бра его съ фиꙗ де марꙗ кредин
4. ць ла мъна лорь кȣм със щїꙗ къ лѣм въндȣт парта
5. ма де мошиꙗ кътъ съ ва афлах ди хота
6. рȣл негрещелор панъ (*sic*) ꙟтрал прибоꙗнилор
7. кътъ съ ва гъси вери ꙟн сатъ вер ꙟн апъ вер ȣскат
8. вер ꙟ кънпъ кът съ ва афла вер де мошиꙗ вер де кȣпъ
9. рътȣре ши парте ма де моръ ши де виꙗ дила ци
10. гънещ къ тъ съ афла партѣ ма ши фъкȣтъ ши не
11. фъкȣт ши ам датъ дерептъ бан гата ȣг аї
12. ши ла ачаста ток фостаȣ ѡмени бȣни мъръ
13. тȣриꙗ анȣме татȣл дин белец и радȣл де колѣ
14. и шербан ѿтам и пързвȣл ши стан вътафȣл
15. дин бȣкȣрещ ши дȣмитрашко пъхръникȣл
16. ши алац фрац каре шор пȣне искълитȣре ман
17. жос ши амъ скрис еȣ иван дин брещ

(Subscris :) аз дȣмитрашко пъх искал

(punerea degetuluĭ :) еȣ рада фата лȣ винтилъ

TRANSCRIPȚIUNEA:

† adec[ă] Rada fata lu Vinti[lă] *de Belei* scris'*am* zabisu*l* me*u* la ıáăna uchi-me*u* Pă*t*ru şi la văru-me*u* Tatu*l* брат его (fratele luĭ) şi văru-me*u* Dragu*l* и бра[т] его (şi fratele luĭ) să fiĭa de marĭa credin*ţ*ă la măna lorŭ, să *s*[ă] ştiĭa că lé*m* vă*n*du*t* par*t*ĭa mĭa de moşiĭa :ătă să va afla*h* di[n] hotaru*l* Negreştelo*r* pană într'a*l* Priboĭanilo*r*, cătă să va găsi, veri i, satŭ, ve*r*ⁱ în apă, ve*r*ⁱ usca*t*, ve*r*ⁱ în :ânpŭ, cătă să va afla ve*r*ⁱ de moşiĭa ve*r*ⁱ de cupărăture, şi pa*r*te

mïa de moră şi de viïa dila Ţigăne*şt*[i] *cătă* să [va] afla pa*r*té *mïu*. şi făc*u*tă şi defăcu*t*[ŭ], şi a*m* datŭ dereptŭ ba*n*[i] gata u*gh*[i] 11, şi la aćasta toc[mélă] fos*t*'au omeni buni mărăturiïa, anume : Tatu*l* di*n* Bele*ţ*[i] и (şi) Radu*l* de colé и Şe*r*ba*n* ѿтам (de acolo) и Părăvu*l* şi Sta*n* vătafu*l* di*n* Bucure*şt*[i] şi Dumitra*ş*co pă*h*[ă]rănicul şi ala*ţ*[i] fra*ţ*[i] care ş'o*r* pune iscăliture ma*i* jo*s*, şi amŭ scri*s* e*u* Iva*n* di*n* Bre*şt*[i]. аꙁ (eŭ) Dumi*tra*ş*co* păh[ărnic] искал (am subscris), e*u* Rada fata lu Vi*n*tilă.

NOTANDA :

finalul *ŭ* nu e întreg nicăirĭ;

finalul *u* jumătăţit : лоръ (= lorŭ), амъ (= amŭ), датъ, дерептъ. сатъ, къппъ;

pentru *oa* numaĭ simplul *o* : морѫ, ѡмени;

дин, şi o dată cu perderea finaluluĭ н : ди хотарꙋл, în loc de дин...;

de asemenea н perdut : ꙋнки-меꙋ (=unchi-meu), кꙋпърътꙋре (=cunpărăture);

дила;

меꙋ, nu мїеꙋ;

лꙋ Винтилъ;

върꙋл, în sens de «fratele unchĭuluĭ»;

фраци, în sens de toţĭ veciniĭ saŭ locuitoriĭ din acelaş sat;

pluralul cu *-ure* : кꙋпърътꙋре, искълитꙋре;

ѧ pentru е : сѧ фиѧ, сѧ сѧ щїѧ, марѧ (nearticulat), мошиѧ (nartic.), виѧ (neart.);

алаци = «ceĭ-l'alţĭ»;

contracţiunea : шор = «îşĭ vor»;

reflexivul *se* nedistins de condiţionalul *să* : сѧ сѧ щїѧ;

ꙁабисꙋл = zapisul, póte cu б numaĭ din greşélă;

пънъ = «pînă», formă cu atât maĭ de notat, cu cât originea cuvintuluĭ

pînă este de tot obscură, și negreșit că n'a brodit'o d. Cihac, când o **caută** în latinul *per-ad* (!); [1]

вєрн = orĭ = lat. *vel;*

кѫнпѫ (= cănpŭ);

un parasitic *ă* desvoltat lîngă *r* : мѫрѫтѹрнѧ, Пѫрѫвѹл, пѫхѫрѫникѹл, fenomen fonetic fórte important, cunoscut în gramatica sanscrită sub numele de *svarabhakti* (ruptură de son) și pe care linguistica l'a urmărit pînă acum cu mult interes în diverse limbĭ ario-europee : cf. medio-latinul *urebem=urbem*, *peregere = pergere*,[2] oskicul *sakarater* = lat. *sacratur, teremnattens = terminaverunt*[3] etc.;[4]

deosebirea juridică între averea moștenită și averea căpătată : вєрн дє мошна, вєрн дє кѹпѫрѫтѹрє;

infinitivul афлаχ = aflà, vedĭ maĭ sus introducerea la acest text;

numĭ personale : Радѹл și Рада, Татѹл, Драгѹл, Пѫрѫвѹл, Бинтилѫ...

(¹) **Cihac,** *Dict. d'étym.*, p. 215.
(²) **Schuchardt,** op. cit., II, p. 406, 416 etc.
(³) **Corssen,** op. cit., II, p. 384 sq.;
(⁴) Vedĭ maĭ ales **Benfey** în *Orient und Occident*, t. 3 (1864), p. 25-6, 32, 36, și **Johannes Schmidt,** *Zur Vocalismus*, întregul tom 2 (1875).

NNo. XVIII—XXIII.

CRISÓVE

DELA

SIMEON MOVILA

1601—1602.

Crisóvele dela Simeon Movilă aŭ un interes întreit :

1. Ele sînt fórte rare, astfel că Fotino mărturisesce că nu i s'a întâmplat a vedé decăt abia unul singur, [1] pe când noĭ publicâm aci nu maĭ puţin de cincĭ, tóte romănesce, afară de carĭ maĭ cunóscem vr'o căte-va scrise slavonesce.[2]

2. De când şi pînă când a domnit Simeon Movilă în Ţéra-Romănéscă, este o cestiune încurcată, pe care istoricii nostri, Românĭ şi străinĭ, n'o limpeḑesc de loc.[3]

3. În fine — şi asupra acestuĭ punct mě voĭu opri maĭ cu stăruinţă, — din căte crisóve, adecă diplome domnescĭ, îmĭ sînt cunoscute pînă acuma, cele maĭ vechĭ scrise romănesce sînt anume dela Simeon Movilă.

In acest mod, pînă la probă contrară, onórea introduceriĭ limbeĭ naţionale în cancelaria princiară, cel puţin în Ţéra-Romănéscă, aparţine familieĭ Movilescilor, a căriĭa politică totuşĭ, precum se scie saŭ se crede, nu era nicĭ decum naţională.

(1) Ἱστ. τῆς Δακίας, t. 2, p. 146 : «Σώζεται τούτου καὶ ἐν χρυσόβουλλον με ἔτος παλαιόν 7110.»

(2) De exemplu, din 28 aprile 1602 (m-rea Glavacĭoc No. XXIII), din 13 aprile 1601 (ibid. No. XXIX) etc.

(3) **Engel, Sincaĭ, Tunusli, Aron Florian,** etc. După **Laurian**, *Ist. Romănilor*, ed. 2, Buc. 1862, p. 432, ar trebui să créḑă cine-va că Simeon Movilă n'a domnit decăt vr'o căţe-va minute!

Să fie óre permis de a cerceta causa acesteĭ neaşteptate innovaţiunĭ?

Ne vom mărgini, de o cam dată, a propune o simplă ipotesă.

La 15 maĭu 1601 — datul celuĭ de'ntâiŭ din cele cincĭ crisóve de maĭ jos — Mihaĭu Vitézul trăia încă, ducênd un traĭu de tabără peste Carpaţĭ, unde a fost măcelărit peste treĭ lune.

Simeon Movilă, năvălit în Ţéra-Românéscă cu o cétă de Polonĭ şi Moldovenĭ, era un usurpator.

Crònica munteneścă dice despre el:

«Că fiind Mihaĭu-vodă la Ardél, în multe felurĭ de primejdiĭ «dela aĭ luĭ vrajmaşĭ, Ungurĭ, Nemţĭ, Léşĭ, Turcĭ, şi fiind cu dîn«şiĭ în luptă multă vréme, atuncĭa şi Simion-vodă, reul vrăjmaş, «vrémea şi-a găsit, că a venit aicĭ în Ţéra-Românéscă cu Léşĭ şi «cu Moldovenĭ de a gonit pre Dómna luĭ Mihaĭu-vodă şi pre fiĭu«seŭ Nicóla-vodă, şi a şedut aicĭa Domn în ţéră, găsind'o fără «stăpânire, numaĭ ce eraŭ Buzesciĭ câte-şĭ-treĭ fraţiĭ, că se hicle«nise de către Mihaĭu-vodă şi se închinase la Simion. O săraca de «ţéră, ce a păţit atuncĭa cu Léşiĭ şi cu Moldoveniĭ! că aŭ prădat «şi aŭ jăhuit tótă ţéra, şi mănăstirile, şi boĭarĭ, şi săracĭ, pînă «ce aŭ luat tot ce aŭ găsit la dînşiĭ. Atuncĭa Buzesciĭ, vedênd a«tâta reutate, n'aŭ maĭ putut răbda, ci aŭ fugit peste Olt la Cra«iova etc.»[1]

Mihaĭu Vitézul, orĭ-ce s'ar dice, avea apucăture aristocratice, permiţênd boierilor şi chĭar ajutându-ĭ de a apăsa poporul, de unde însăşĭ clăcăşia a purtat la noĭ în secolul XVII caracteristicul nume de «legătura luĭ Mihaĭu-vodă»,[2] măcar-că de fapt fusese maĭ de'nainte.

Simeon Movilă, ca antagonist, trebuia să se arate democrat.

Inlocuirea limbeĭ slavice în cancelaria domnéscă prin graiul

(¹) *Magaz. istor.*, t. 4, p. 301. —Vedĭ mult maĭ pe larg în ceĭ doĭ contimpuranĭ: **Heidenstein,** *Rerum Polonicarum libri XII*, Francofurti, 1672, in-f., p. 376—7, şi **Spontoni,** *Historia della Transilvania*, Venetia, 1638, in-4, p. 189—191.

(²) **Bălcescu,** *Starea socială a plugarilor*, în *Magaz. ist.*, t. 2, p. 237—8, 278.

p o p o r a n, întâmplată într'un mod atât de brusc, să nu fi fost óre o consecinţă a acesteĭ situaţiunĭ?

Iată o întrebare.

Orĭ-cum ar fi, crisóvele luĭ Simeon Movilă sînt fórte importante.

Vom maĭ adăoga o vorbă despre doă acte, de asemenea în limba română, dela văduva acestuĭ principe.

Simeon Movilă — nĭ-o spune cronica luĭ Miron Costin — avusese «feciorĭ cincĭ : Mihăilaş, Gavril, Moise, Ioan şi Pătraşcu», dintre carĭ cel de 'ntîĭu a reuşit să apuce pe o clipă domnia Moldoveĭ.[1]

Ca regentă, póte din caŭsa tinereţeĭ acestuĭ Mihăilaş, se vede a fi fost mumă-sa Marghita, căcĭ există dela dînsa o interesantă p o r u n c ă către vătavul şi municipalitatea dela Pétra, prin care sînt scutiţĭ de dărĭ «6 butnari şi 2 puntaşi» de acolo.

Acest document, fórte scurt, noĭ l'am publicat în *Archiva istorică*, t. I, part. I, p. 70.

Un alt act dela aceiaşĭ Marghită, remas quasi-inedit, de óră-ce d. C. D. Aricescu l'a reprodus în *Revista istorică a Archivelor* (broşura I, 1874, p. 113) într'un mod i m p o s i b i l, îl vom da maĭ jos ca apendice la crisóvele luĭ Simeon Movilă.

(¹) *Letopis.* ed. Cogălnic. I, t. 1, p. 227—8.

XVIII.

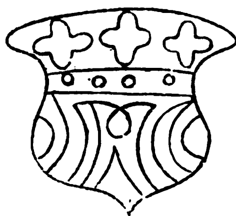
ÎNTĂRIRE DOMNÉSCĂ.

(UN SCRIITOR MOLDOVÉN), TÎRGOVIŞTE, 1601, MAIŬ 15.

Crisovul dela Simeon Movilă, publicat maĭ la vale, se află în original în Archivele Statuluĭ, pintre cele aşa numîte «netrebnice» dela Tisména.

S'a transcris în ambele condice ale acesteĭ mănăstirĭ, în cea veche t. 1, fóia 589 verso, în cea nouă t. 3, p. 651—52, dar în amîndoă fórte necorect, astfel că pînă şi numele capitaleĭ Tîrgovişte, scris Трѫговище cu тр unit în monogramă, copistul l'a citit *Zăgăeşti*!

Crisovul e scris pe hărtiă, nu tocmaĭ grósă, gălbuiă, lungă de 30, lată de 21 centimetri, cu semnul de fabrică dela Braşov, întocmaĭ ca în textul publicat maĭ sus sub No. XV :

Acest semn de fabrică, în genere, este cel maĭ obicĭnuit în actele muntene de pe la finea secoluluĭ XVI, ceia-ce probéză că hărtia transilvană era pe atuncĭ la noĭ cea maĭ respăndită.

Documentul a fost ce-va maĭ lung în fóiă, căcĭ în starea'ĭ actuală el este forfecat jos, aşa că din numele scriitoruluĭ a maĭ re-

mas numaĭ litera ш, care fusese aruncată d'asupra, bună-óră ca în ІІнѫш, Пѫтраш ко etc.

Obiceiul de a iscăli gramaticul jos în colţul actuluĭ, ér nu sus în rînd cu velétul, este moldovenesc, străin crisóvelor şi chiar zapiselor muntene din epoca ce ne preocupă, ceĭa-ce ne face a conchide, că scriitorul, ca şi Simeon Movilă, va fi fost din Moldova.

Scrisórea e cursivă, dar rară, cu litere marĭ de vr'o 3 milimetri şi o distanţă de peste 1 centimetru între rîndurĭ.

Sigilul domnesc, rătund, de 18 milimetri în diametru, presintă la mijloc pe vulturul muntenesc cu crucea în cĭoc, ér înpregĭur : ✝ СИМЕѠН М ОГИЛА ВОИВОДА.

La locul lăsat gol între м şi о, sînt doă săbiĭ încrucişate, blazonul Movilescilor.[1]

Subscrierea princiară este :

Sub raportul curat istoric, vom observa că actul s'a scris atuncĭ când Simeon Movilă trăia încă bine cu puternica familiă a Buzescilor, căcĭ se consulta anume cu : «џѹпѫнѹл Радѹ чѣѹ фост клѹчар Бѹзескѹл», unul dintre ceĭ treĭ fraţĭ carĭ, maĭ tărḑiŭ, l'aŭ bătut şi alungat din ţéră.

1. ✝ млтїю бжїю иѡ симеѡн могила воевода гсднѫ. датам дѹмнѣмѣ карта

(¹) Veḑĭ **Niesiecki,** *Herbarz Polski*, verbo Mohyla.

2. д8^{М}нимѣле. к8^{Н}вѫцѫт8ра д8^{М}нимѣле. р8гѫторюл8и но^{С}тр8

3. ег8мѫн8л8^{И} де ти^{С}мана. ши а то^{Т}. сѫбор8^{Л} де аколо. спре

4. ачѣста ка ди сѫ хїе во^{Л}ни^{Ч}. ши п8та^{Р}ни^{Ч}. к8 ка^{Р}тѣ д8^{М}нимѣле

5. а цинѣ ши а л8а де^{Н} то^{Т} венит8^{Л}. че ва хи де жѫмѫта^{Т}е

6. де ба^{Л}та би^{С}трецѫл8^{И}. к8^{М} а8 цѫн8^{Т} ши маи^{Н}та. ꙟ^{Н} ѕилеле

7. а^{Л}то^{Р} до^{М}ни. пе^{Н}тр8 че а^{М} вѫѕ8^{Т} до^{М}нѣмѣ. кѫ^{Р}циле а^{Л}то^{Р}
до^{М}ни

8. бѫтрѫни. ши мѣ8 мѫ^{Р}т8риси^{Т} наи^{Н}тѣ д8^{М}нимѣла *(sic)*.

9. ѱ8пѫн8^{Л} рад8^{Л} чѣ8[1] фо^{С}т8 кл8ча^{Р}. б8ѕе^{С}к8^{Л}. де кѫте ѡри

10. а8 вѫ^{Н}д8^{Т} до^{М}нїи бѫ^{Л}циле. ꙗрѫ кѫл8гѫрїи. то^{Т} а8 цѫн8^{Т} жѫмѫ-
та^{Т}е

11. де^{Н}трачѣ ба^{Л}тѫ. ши вамешїи л8кр8 на8 ав8^{Т}. ниче ли са8 цѫн8^{Т}

12. ꙟ^{Н} самѫ дечи д8^{М}нѣме. ꙟ^{Н}кѫ ма^{М} мило^{С}тиви^{Т} шѣ^{М} мил8и^{Т}
дере^{ПТ} ачѣ

13. та *(sic)* ниме сѫ н8 аибѫ а ѡпри пре^{С}пре ѕиса д8^{М}нимѣле
ши^{Н}тра^{ЛТ}

14. ки^{П} сѫ н8 хїе |L. S.| пи$^{С.}$ 8 трѫгови^{Щ} в^{Л} /ѕ͠рѫ маю е͠ї д͠ни

15. са^{М} гп^{Д}вами велѣ^{Л}

(Subscris :) Симеѡн воевода.

† велици болѣ^{Р} 8ни^{Л}.

ш̄ (?)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† милостїю божїю Иѡаннѫ Симеѡнѫ Могила воевода господинѫ (cu mila luĭ Dumneḑeŭ Ion Simeon Movilă vodă, Domn). Dat'am dumné-mé

(1) Gramaticul pusese de'ntăiŭ slavonul бив (fost) şi apoĭ, aducêndu-şĭ aminte că scrie românesce, l'a şters şi l'a înlocuit prin чѣ8.

cartîa dumni-méle cu'nvăţătura dumni-méle rugătorîului nostru egumănului de Tismana şi a tot săborul de acolo, spre acésta ca di să hie volnici şi putîarnici cu carté dumni-méle a ţiné şi a lua den tot venitul ce va hi de jumătate de balta Bistreţului, cum au ţănut şi maintîa în zilele altor domni, pentru ce am văzut domné-mé cărţile altor domni bătrăni, şi méu mărturisit nainté dumni-mélîa g'upănul Radul céu fostu clucar Buzescul, de căte ori au văndut domnii bălţile, îară călugării tot au ţănut jumătate dentr'acé baltâ, şi vameşii lucru n'au avut nice li s'au ţănut în samă, deci dumné-me încă m'am milostivit şém miluit; derept acé[s]ta nime să nu aibâ a opri prespre zisa dumni-méle, şi 'ntr'alt chip să nu hie, пис 8 (scris în) Trăgovişte влет 7109 (în anul 1601) maîu 15 дни (zile), сам господствами велѣл (însăşî domnia mea a poruncit).

Simeon voevoda.

✝ велици болѣри ꙋчили (mariî boierî aŭ învăţat).

....ş (?)

N O T A N D A :

finalul *u* întreg : фостꙋ, în cele-l'alte cuvinte ultima consónă fiind aruncată d'asupra rînduluî;

finalul *i* întreg pretutindenî;

confusiunea grafică între ѣ şi ѧ : картѣ şi картѧ, маинтѧ şi наинтѣ;

aceîaşî confusiune între е şi ѧ : дꙋмни-мѣле şi дꙋмни-мѣлѧ;

ж numaî la finea cuvintelor : балтж, аибж;

formă triplă : дꙋмнѣ-мѣ, домнѣ-мѣ şi дꙋмнѣ-ме;

цинѣ cu *i*, dar цжнꙋт cu *ă*;

а ca prepoziţiunea dativuluî : дат-ам ....егꙋмжнꙋлꙋи де Тисмана ши а тот сжборꙋл;

pleonasm de stil juridic : а цинѣ ши а лꙋа...;

ниче, dar дечи;

ден;

маинтѧ (magis ante)=«maî nainté» (magis in ante);

пентрȣ че, în sens de «pentru că»;

ниме;

џȣпънȣл cu џ, dar жȣмътате cu ж;

сѫ хїе, ва хи, nu ѳ-;

шѣм = «şe-am», nu contracţiunea ordinară шам;

remarcabil conjunctiv : ка ди сѫ хїе (ut sint);

кȣ'невъцътȣра, în sens de : «cu porunca»;

rangul pus între numele de botez şi acel de familiă : Радȣл чѣȣ фостȣ клȣчар Бȣзескȣл,—cf. maĭ sus textul No. X;

в и в клȣчар scris şi apoĭ şters, înlocuindu-se cu чѣȣ фост клȣчар, indică stăruinţa logofeţilor de a se desbăra de formule slavice;

în frasa : де кѫте wри аȣ вѫндȣт домнїи вѫлциле, «văndut» are sensul de «arendat»;

fórte importantă e forma преспре = «peste», şi anume :

sub raportul fonetic, ca trecere a luĭ *p* în *t* în vecinătatea luĭ *r* (cf. *pricoliciu*=*tricoliciu*) şi'n vecinătatea luĭ *s* (cf. *creţ*=*crit*- din *crispus*);[1]

sub raportul morfologic, ducêndu-ne la latinul *per-super* în loc de *per-extra*, după cum credea d. Cihac din necunóscerea prototipuluĭ преспре[2], ba şi пресне, precum vom vedé în textul ce urméză.

(¹) In genere *p*=*t* este în linguistică de o raritate nespusă. Cf. **Curtius**, *Grundzüge d. griech. Etymologie*, ed. 4 (1873), p. 187—9, şi **Pictet**, *Les origines indo-européennes*, t. 1, p. 224. Ca fenomen analog, este în dialectul grec tzaconic *ph*=*th* : βαθή (=βαφή), θυτέ (=φυτόν) etc., vedĭ **Deville**, *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 84.

(²) **Cihac**, *Dict. d'étymol.*, p. 215.—Tot acolo *spre* se derivă din *ex-per*, deşi maĭ sus, p. 107, însuşĭ autorul descompune *sprincéna* în «super-in-gena», comiţênd însă şi aci o erore, căcĭ *g'* (џ) nu se rădică la *c'* (ч), ér *sprincéna*, la Macedo-românĭ *sufrancéoa* (pentru *-n-* cf. portugesul «sobrancelha») este pur şi simplu latinul plural *supercilia*, cu *l* trecut la Românĭ în *n* întocmaĭ ca în *sémăn* din *similis* (cf. portugesul *semelhar*). **Nemnich**, *Polyglotten-Lexicon der Naturgeschichte*, Hamburg, 1793, in-4, t. 2, p. 1402, aduce forma română : «sprincélele». Orĭ-de-unde o va fi luat, ea este cea primitivă. *Spre* în «sprincénă» fiind dară *super*, nu înţelegem, pentru ce simplul *spre* trebuĭ să fie *ex-per* (!), şi nu tot *super*? In privinţa accentuluĭ, alăturĭ cu latinul *super* cf. grecul ὑπέρ. E şi maĭ curiósă procederea d-luĭ *Cipar, Gramatica*, t. 1, Buc. 1869, care la pag. 370 scie că *spre* e *super*, ba cunósce şi forma *prespre*, despre care dice că este «în loc de *preste* de acum», şi totuşĭ la pag. 367 declară că *preste* e «strămutatu» din *prestră*, — o contradicţiune fără păreche!

XIX.

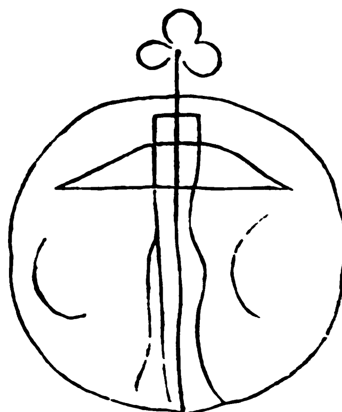
INTĂRIRE DOMNÉSCĂ.

ALEXA, FĂRĂ LOC, 1602, APRILE 8.

Originalul în Archivele Statuluï : Tisména, moşia Borescił.

S'a copiat de o potrivă necorect în ambele condice ale mănăstiriï, în cea veche t. 1, p. 359, şi în cea nouă t. 1, p. 544.

E scris pe hărtiă destul de fină, lungă de 28 ½, lată de 20 ½ centimetri, cu următorul semn de fabrică[1] :

Pecetea este întocmaï ca în documentul precedinte, dar subscrierea domnéscă e maï puţin încărcată de cernélă.

Scrisórea este elegantă şi subţire, literele fiind cam de 2 milimetri, ér distanţa între rînduri de 1 centimetru.

Crisovul s'a dat în urma victorieï luï Simeon Movilă asupra rivaluluï seŭ Radu-vodă Mihnea, pe care 'l susţineaŭ Buzescił ceï resculaţï şi despre care ḑice puţin parlamentar : «кѫндȣ саȣ рѫдикат нещe лотри кȣ Радȣл-водѫ.»

(1) Acelaşï semn de fabrică, maï clar în unele puncturï, îl vom reproduce în *Acte municipale* după un document tot din 1602 (m-rea Golgota No. V).

1. ✝ Ӏѡ симиѡⁿ могила воиво^да. бжїю млᶜтїю гᶜпᵈрꙋ ʒемли вла-кои. дата^м до^мнїа мѣ

2. ши а^м милꙋи^т. боıаринꙋ^л до^мнїеи мѣле преда ци^нцерѣнꙋ^л. кꙋ са-тꙋ^л боръщїи ши кꙋ баıа.

3. ꙟ жꙋдецꙋ^л мехеди^нцилѡ^р, къче каꙋ фо^ст лꙋи де мошїе маи дѣ-и^нте врѣме.

4. ши а^лтъ пе^нтрꙋ че аꙋ слꙋжи^т ши саꙋ невои^т ла слꙋ^жба до^мнїеи мѣле. къ^ндꙋ саꙋ рьдика^т

5. кꙋ ме^хди^нцїи [1] кꙋ радꙋ^л во^д. де^ч ка съи хїе лꙋи. сате де мошїе кꙋ то^т венитꙋ^л ло^р.

6. дела до^мнїа мѣ. пънъ ꙟ вѣ^к. ши нименилє съ нꙋ съ маи амѣ^с-тече пре^спе ка^ртѣ

7. до^мнїеи мѣле. [L. S.] вл^ѣтѡ ≠ʒрі м^сца а^п и.

8. ✝ са^м г^сднъ каʒа^л.

(Subscris :) Симеѡн воевода.

✝ алеѯа

TRANSCRIPŢIUNEA :

✝ Иѡаннъ Симиѡнъ Могила воевода божїю милостїю господарꙋ земли влашкои (Ion Simeon Movila vodă, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnul Ţereĭ-Românescĭ), dat'a*m* do*m*niĭa mé şi a*m* milui*t* boĭarinu*l* do*m*niei méle Preda Ţi*n*ţerénu*l* cu satu*l* Borăştii şi cu Baĭa în județu*l* Mehedi*n*ţilo*r*, căce c'au fo*s*[t] lui de moşie mai déi*n*te vréme, şi a*l*tă pe*n*tru ce au sluji*t* şi s'au nevoi*t* la slu*j*ba do*m*niei méle, că*n*du s'au rădica*t* ne*st*[e] lotri cu Radu*l* vo*d*[ă], dec[i] ca să-i hie lui

(¹) Inainte fusese scris : не^щ лотри, din care se maĭ cunósce щ şi finalul три, apoĭ s'a ras şi s'a pus : кꙋ мехединцїи.

sate de moşie cu to*t* venitu*l* lo*r* dela do*m*niĭa mé până în véc, şi nimenile să nu să mai amé*s*tece pre*s*pe ca*r*té do*m*niei méle, влѣто ‘зрі мѣсаца (în anul 1602, luna) a*p*[rilie] 8, сам господинъ казал (însuşĭ Domnul a poruncit).

Simeon voevoda.

† Alexa.

Notanda:

finalul *u* întreg : кънд8;

нименилє;

reflexivul *se* confundat grafic cu condiţionalul *să* : съ н8 съ маи амѣстєчє;

алтъ, în sens adverbial de «secundo»;

маи дѣинтє врѣмє (=mai de-*ainte*...);

пєнтр8 чє, în loc de «pentru-că»;

късчє к'а8=căcĭ că..., etimologicesce *quoque-quod* (ca formă късчє *quoque*:: нєчє : *neque*, ér ca transiţiune de ideĭ—късчє : *quoque*:: slavic modern бо «quia» : slavic vechĭu бо «quoque»:: germ. *denn* «quia» : *denn* «quoque» :: grec γάρ etc.);

прєспє=«preste» , formă fórte remarcabilă, despre care veḑĭ Notanda la textul precedinte;

лотри, nu ca «hoţĭ», ci ca «ómenĭ fără căpătĭŭu»;

pronumele repetat pentru maĭ multă demonstraţiune : ка съ-и хїє л8и;

ж8дєц8л Мєхєдинцилѡр;

ам мил8ит боıарин8л, fără прє la acusativ.

XX.

PORUNCĂ DOMNÉSCĂ.

FĂRĂ LOC, 1602, APRILE 13.

Originalul în Archivele Statuluĭ : mănăstirea Radu-vodă No. XXIII.

În condica acesteĭ mănăstirĭ nu s'a copiat.

E scris pe hărtiă tare, dar nu grósă, gălbuiă, lungă de 31 ½, lată de 20 ½ centimetri, cu semnul de fabrică :

Pecetea şi subscrierea domnéscă sînt ca în cele doă NNo. de maĭ sus.

Scrisórea, maĭ îndesată decăt în textul precedinte şi cu o cernélă rădăciniă maĭ deschisă, nu distinge destul de bine pe z de ь.

1. ✝ мл^{с}тїю б҃жїю ї҃w симеw^{н} могила воево^{да} и г^{сд}нъ. дава^{т} г^{сд}во-
ми сїе повел^{ѣ}нїе г^{сд}вами. калѹгеро^{м}.

2. ѿ с҃та мона^{с}ти^{р} ѿ бѹ^{к}ре^{щ} че ѭ^{с}те а́ стеле^{н}. ка съ фїе тари ши
пѹтѣрни^{ч} кѹ ка^{р}тѣ

3. до^{м}нїеи мѣле. а^{ш} цинѣрѣ морїле дела длъга. кѹ^{м} аѹ фо^{ст} ци-
нѹ^{т} ши ма^{и} денаи^{н}те

4. врѣме. дере^{п}тѹ че съ^{нт} кѹ^{м}пърате дела дѣ^{т}ко ключѣрю^{л}. дерептѹ
ачѣїа нимѣ

5. съ найбъ аи wпри пре^{с}те картѣ до^{м}нїеи мѣле. къ лѣѹ кѹ^{м}пъра^{т}
стелѣ спътарю^{л}

6. аче^{л} са^{т} длъга ши кѹ ачѣле молрѐ ѕа ѩм҃е а^{с}. ши ѕѣче ко^{ц} де
по^{с}та^{в}. ши. к҃ де ко^{ц}

7. де а^{т}ла^{ѕ}. дереп^{т} ачѣѭ нимѣ съ нѹ се и^{с}питѣ^{с}къ пре^{с}те ачѣ-
^{с}та карте а до^{м}нїе

8. мѣле. ши вои слѹџиле лѹ^{и} џефа^{н} коми^{с} каре^{н} во^{р} фи ачїи съ
аве^{ц} а еши де ачїи дела

9. са^{т} къ де нѹ ве^{ц} еши до^{м}нїѭ мѣ вою тримѣте ни^{щ} а^{р}ма^{ш} де
въ во^{р} адѹ^{ч} лега^{ц} ла до^{м}нїѭ

10. мѣ. аша въ гръе^{с}кѹ. ши ма^{и} мѹ^{лт} съ нѹ^{и} дѣвьлѹи^{ц} пре кълѹ-
гъри аша въ гръе^{с}кѹ

11. до^{м} нїе мѣ. ина^{к} да нѣ^{ст} по рѣ^{ч} г^{сд}вами. пи^{с} м^{с}ца а^{п} г҃ ї д҃ни

12. са^{м} г^{сд}нъ каза^{л} (L. S.) лѣ^{т} ѕ҃рї

(Subscris :) симеwн воевода

па^{н} ѭнаки ѹчи

TRANSCRIPŢIUNEA:

† милостїю божїю Іωаннъ Симеωн Могила воевода и господинъ, давaт господствоми сїе повелѣнїе господствами калȣгером ωт свѧта монастир ωт (cu mila luĭ Dumneḑeŭ Ion Simeon Movilă, vodă şi domn, dă domnia mea acéstă poruncă a domnieĭ mele călugărilor dela sânta mănăstire din) Buc^{u}re*șt*^{i} ce ĭa*s*te a Stele*ĭ*, ca să fie tari şi putérni*c*^{i} cu ca*r*té do*m*niei méle a-*ș*^{i} ţinéré morile dela Dlăga, cu*m* au fo*st* ţinu*t* şi ma*ĭ* denai*n*te vréme, dere*p*tu ce să*n*^{t} cu*m*părate dela Dé*t*co clĭucérĭu*l*; dereptu acéĭa nimé să n'aibă a-i opri pre*s*te carté do*m*niei méle, că léu cu*m*păra*t* Stelé spătarĭu*l* ace*l* sa*t* Dlăga şi cu acéle moare ꙁа (pentru) 45,000 a*s*^{pri} şi zéce co*ț*^{i} de po*s*ta*v* şi 20 de co*ț*^{i} de a*t*la*z*, derep*t* acéĭa nimé să nu se i*s*pité*s*că pre*s*te acé*s*ta carte a do*m*nie-méle; şi voi, slugile lu*ĭ* Ştefa*n* comi*s*, care*ĭ* vo*r* fi acii, să ave*ț*^{i} a eşi de acii dela sa*t*, că de nu ve*ț*^{i} eşi, do*m*niĭa mé voĭu triméte ni*șt*^{e} a*r*ma*ș*^{i} de vă vo*r* aduc^{e} lega*ț*^{i} la do*m*niĭa mea; aşa vă grăe*s*cu, şi ma*ĭ* mu*l*^{t} să nu-*ĭ* învălui*ț*^{i} pre călugări, aşa vă grăe*s*cu do*m*nie-mé; инак да нѣст по рѣчи господствами, пис мѣсяца априлїа гї дни, сам господинъ казал, лѣт ꙁрї (altfel să nu fie, după vorba domnieĭ mele; s'a scris ale luneĭ luĭ aprile în 13 ḑile; însuşĭ Domnul a poruncit; în anul 1602).

Simeon voevoda.

пан Іѡнаки ȣчи (domnul Ianachi a învăţat).

Notanda:

finalul *u* întreg: гръескȣ, дерептȣ;

finalul *i* se sub-înţelege maĭ adesea în consóna aruncată d'asupra rîndului: арма^{ш}, лега^{ц}, аве^{ц}...;

infinitivul întreg: а-ши цинѣрѣ;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să*: сѫ нȣ се испитѣскъ;

лȣи, нu лȣ;

домнїє-мѣ, домнїє-мѣле, cu «domnie» neflexionat, dar şi : домнїеи мѣле;

дерептѹ че, în sens de «pentru-că»;

нимѣ;

cuvinte accentate : а́ мори́ле, моарѐ, ачѣіа̀, н'ан'къ;

dela «moară» pluralul nearticulat : моарѐ, nu мори, dar cel articulat мори́ле;

атлаз, stofă de mătase (satin) = bizantul ἀτλάζι = rusul **атласъ** = turcul *athlas*;

particularitatea economică : un sat cu morĭ vîndut pe 45,000 aspri + *10 coţĭ de postav + 20 coţĭ de atlaz;*

pentru sintaxă : вои, слѹџиле лѹи Щефан комис, кареи вор фи ачїи, съ авеци а еши де ачїи дела сат;

vocativ : слѹџиле, nu слѹџилор;

армаш, literalmente «om de arme», devenit simplu agent poliţienesc : вою тримѣте неще армаши де съ вор адѹче легаци, întocmaĭ ca în Francia *gendarme* (= gens d'arme), deşi acéstă scădere logică identică a provenit în fie-care ţéră pe o cale propriă;

repetiţiunea pentru maĭ mare vigóre (δεῖξις τοῦ νοῦ) : аша въ гръескѹ, ши маи мѹлт съ нѹ-и ѧвъдѹици пре кълѹгъри, аша въ гръескѹ, frasă în care se maĭ cuprinde în acelaş timp o altă repetiţiune pentru maĭ multă claritate (δεῖξις τῆς ὄψεως) : съ нѹ-и (= nu pre eĭ) ѧвъдѹици пре кълѹгъри.

XXI.

PORUNCĂ DOMNÉSCĂ.

GHERGHI, (TÎRGOVIŞTE?), 25 IUNIŬ (1602).

Originalul în Archivele Statuluĭ : mănăstirea Zlatar No. XI, fără ca să fie copiat în vre-o condică.

E scris pe o fóiă de hărtiă la fel cu cele precedinţĭ, lungă de 31, lată de 21 centimetri, care fiind încleĭată din dos cu o altă hărtiă — şi acéstă deja în secolul XVII, când s'a inscris acolo : карте лѹ сьмнѡн могила вѡдъ ꙁа (pentru) мошїа ѿ (dela) сълкѹца жѹмътате, — semnul de fabrică abia se maĭ póte discerne : doă florĭ de crin unite prin base.

Scrisórea, cu cernélă rădăciniă, e ne'ngrijită, când maĭ mare, când maĭ măruntă, cu multe litere reŭ determinate, ér distanţa între rîndurĭ este aprópe de 1 centimetru.

Sigilul domnesc, care fusese placat pe céră roşiă, mare de 4 centimetri în diametru, s'a deslipit.

Iscălitura princiară, cu cenobar, e făcută în monograme lungĭ (15—17 milimetri) şi subţirĭ de mâna gramaticuluĭ, adecă ceia-ce se chiamă în paleografiă «signature apparente» ,—lucrul cel maĭ ordinar, ba am puté ḑice chiar exclusiv, abia cu doă-treĭ excepţiunĭ, în crisóvele române pînă la 1600.

Fórte instructiv sub raportul juridic, după cum se va vedé maĭ jos în Notanda, textul de faţă ne presintă tot-o-dată o interesantă particularitate istorică, şi anume aceĭa că ne apare aci ca mare-logofăt al luĭ Simeon Movilă acelaşĭ «Ѳїѡдосїе» , care pînă acum era cunoscut numaĭ ca sluga cea maĭ credinciósă a luĭ Mi-

haĭu Vitézul şi, prin urmare, ca duşman înverşunat al Movilescilor.

Mare-logofăt al luĭ Mihaĭu în curs de maĭ mulţĭ anĭ, acest Teodosie — om cu destulă sciinţă de carte — scrisese românesce pe la 1597 o entusiastă biografiă a eroului, pe care Germanul Baltazar Walther, petrecĕtor în Tîrgovişte, a şi tradus'o atuncĭ lătinesce, după cum mărturisesce însuşĭ în prefaţă : «Junio et Julio mensibus anni 1597, brevem quendam rerum gestarum, *Walachico sermone a Dn. Cancellario conceptum*, atque «ab ipso Waiwoda approbatum contextum, in aula Targowistea «obtinebam».[1]

Cum de s'a împăcat dară marele nostru logofăt cu usurpatorul Simeon Movilă ? [2]

Textul de maĭ jos nu ne-o spune.

Să nu ne grăbim însă a acusa din sentimentalism.

Când judecâm cu sânge rece, pe basa fântînelor istorice, logofătul Teodosie reese la lumină, din contra, ca un mare patriot şi ca cel maĭ profund om de Stat dintre boiariĭ românĭ de pe atuncĭ, care însă trebuia să fi fost fórte supărat pe Mihaĭu-vodă — eroŭ, dar nu diplomat — şi ĭată cum :

După ce Ţera-Românéscă se liberase de Turcĭ prin victoria dela Călugărenĭ, logofătul Teodosie combătea nefericitul plan al Banuluĭ Mihalcea de a cuceri cu orĭ-ce preţ Transilvania şi stăruĭa ca lucrurile să se mărginéscă d'o cam dată cu independinţa cea dobândită; când însă n'a fost ascultat, atuncĭ, din cel maĭ mo-

(1) D. **Papiŭ**, *Tesaur de monumente*, t. 1, p. XII, ḑice : «Incât pentru Logofătul care «compuse descrierea română, s'ar cere a sci : cine era Logofătul luĭ Mihaĭu pre la anii «1595—7, lucru ce sperâm că se va puté sci cu timpul». — Cestiunea este de a sci, nu cine a fost «Logofătul», căcĭ *logofeţĭ* eraŭ mulţĭ, dar cine a fost «marele Logofăt» (Cancellarius), care era numaĭ unul, şi nu între aniĭ 1595—7, căcĭ divanul princiar se modifica în parte la fie-care 1 septembre, ci numaĭ în lunele Iuniŭ-Iuliŭ 1597, căcĭ Walther vorbesce anume despre marele logofăt d e a t u n c ĭ. Eĭ bine, în crisovul luĭ Mihaĭu din 30 *iuliŭ* 1597 (mănăstirea Câmpu-lung, pe satul Grădiştea) marele logofăt este — Teodosie. El ocupa însă acest post deja din 1596, cu un an maĭ nainte, precum arată un alt crisov dela Mihaĭu, din 10 iuniŭ 1596 (m-rea Rîmnic No. I).

(2) Ĭată toţĭ boiariĭ ceĭ marĭ aĭ luĭ Simeon Movilă, după un crisov al luĭ scris slavonesce din 20 iuniŭ 1602 (Archivul Statuluĭ, Bistriţa din Olteuia No. LIV) : Dan mare-vornic, Teodosie mare-logofăt, Pană mare-vistiar, Ĭanachi mare-spatar, Ştefan mare-comis, Gherghina mare-stolnic, Costandin mare-paharnic şi Dumitrachi mare-postelnic.

derat devenind cel maĭ radical, el propunea luĭ Mihaĭu de a extermina pe toţĭ Unguriĭ din Ardél, căcĭ numaĭ ast-fel va puté să 'şĭ asigure cucerirea; dar şi acum sfatul seŭ a fost respins din causa contra-sfatuluĭ umanitar al cluceruluĭ Radu Buzescu, vechĭu amic al Maghiarilor.

Ungurul Wolffgang Bethlen ḑice :

«Logofătuluĭ Teodosie, care era om în vrîstă şi renumit la toţĭ «prin onorabilitatea sa, nu-ĭ plăcea invasiunea Transilvanieĭ.»[1]

Un alt contimpuran ne spune :

«Teodosie, logofătul cel de pe vremea luĭ Mihaĭu-vodă, era om «bătrîn şi reŭ către Ungurĭ. El a şi aţiţat pre Mihaĭu-vodă să «taie pre Ungurĭ, şi s'ar fi şi întâmplat de vr'o câte-va orĭ, de nu «s'ar fi împotrivit Radul Cluciarul (Buzescu)».[2]

Prin urmare, Mihaĭu nu asculta pe marele seŭ logofăt.

Dar să'l fi ascultat, se maĭ întâmpla óre şi atuncĭ catastrofa dela Turda?

Nu.

In orĭ-ce cas, lăsând la o parte nestatornicia politică cea scusabilă a logofătuluĭ Teodosie, cată să regretâm fórte mult perderea scrieriĭ sale române din 1597, căcĭ ea ar fi trebuit să ocupe un loc de onóre tocmaĭ în colecţiunea de faţă.

In lipsă'ĭ dâm aci subscrierea cea bătrînéscă a acestuĭ remarcabil Român, aşa după cum o găsim într'un crisov al luĭ Mihaĭu Vitézul din 18 ianuariŭ 1597 (Mitropolia Bucurescĭ No. CXXXII):

(¹) **Bethlen,** *Historia de rebus Transsylvanicis*, Cibinii, 1785, t. 4, p. 336: «Non deerant tamen e Bojaronibus aliqui, quibus consilia de invadenda Transilvania displicerent. «In his Theodosius Logoffet alias Cancellarius, vir provectae aetatis, et probitatis opinione «ad omnes commendatus.»

(²) **Şincaĭ,** *Cron.*, II, p. 276.

1. † мастїею бжїею iѡ симиѡн могила воеводa и гсднъ влашкои земли
пишет гсдвоми болѣриним гсдвами

2. водà лѡг и сидори бані кралювскнм. дѹп ачѣю въ гръескѹ домнїа
мѣ пънтрѹ рънд8л

3. лѹ хамза. ѿ спинѣни. каѹ венит наинтѣ домнимѣле де сѣѹ желѹнт кѹм лѹ фост кѹмпърат

4. калот бан жѹмътате де сатѹ ден съ лкѹцъ дела сътѣни. юр дѹп моартѣ лѹ

5. калот бан и'и сѣѹ скѹлат ачеи ѡамен жѹмтате де съ лкѹц. де сѣѹ пърът кѹ

6. кѹмнацїи лѹ калот бан кѹ хамза и првѹл. ши ашаѹ фост пъртѹ ачеи

7. рѹмъни наинтѣ домнимѣле. кѹм юѹ фост кѹмпърат кѹ силà ши фър воѧ

8. лѡр дер домнїа мѣ лѣм фост дат лѣцѥ ачелѡр рѹмъни вї боѧри съ жѹре

9. кѹм юѹ кѹмпърат калот бан фър воѧ лѡр ѧкъ ден чела рънд ши шаѹ пѹс зиѡа

10. ла винерѣ маре кѹм съ кїе кѹ лѣцѣ съ жѹре ѧ диванѹл домнимѣле. деч

11. кънд аѹ фост ла з... ла сорок и и наѹ венит ши дѣчїѧ ѧ коач ѧр наѹ маи

12. вени...... дерепт тачѣю ѧ врѣм че вер (*sic*) ведѣ часть карте а домнимѣл

13. ꙗ[р] вои сꙁ кꙁѹта[ц] сꙁ ле лѹѡ́аци рꙁвашеле дела чей ѡаме[н] сꙁ ле да[ц] ла мꙁна

14. лѹ ха[м]ꙁа. ши сꙁ ꙗибꙁ ай цинѣ ша фи еи рѹмꙁни кѹ[м] сѣѹ вꙁ[н]-дѹ[т] ꙗ[р] кѹи

15. се ва пꙁрѣ стрꙁ[м]бѹ сꙁ віе де фа[ц] наи[н]тѣ до[м]нимѣле. инакꙁ да нѣ[ст] по ре[ч]

16. г[са]вами. и[с] аїѡ[л]сїе велики лѡ[г]фе[т]. пи[с] герги м[с]ц ю[н] ке ди

† Іѡ Симїѡн воевода (L.S.) милостїю божїю господинъ

TRANSCRIPȚIUNEA:

† милостїею божїею Іѡаннꙁ Симиѡнꙁ Могила воевода и господинꙁ влашкои земли (cu mila luĭ Dumneḑeŭ Ion Simeon Movilă, vodă şi domn al Țereĭ-Româneseĭ), пишет господствоми болѣриним господствами Вода логофет и Сидори бани краловским (scrie domnia mea boiarilor domnieĭ mele luĭ Vodà logofăt şi luĭ Sidor, banĭ de Craĭuva). Du*p*[ă] acéĭa vă grăescu do*m*niĭa mé pă*nt*ru ră*n*du*l* lu Ha*m*za ѿ (dela) Spinéni, c'au veni*t* nai*n*té do*m*ni-méle de séu jelui*t*, cu*m* au fo*st* cu*m*păra*t* Calo*t*[ă] ba*n* jumătate de satu de*n* Să*l*cuță dela săténi, ĭa*r* du*p*[ă] moa*r*té lu Calo*t*[ă] ba*n* ii séu scula*t* acei oame*n*[i] ju*m*[ă]tate de Să*l*cu*ț*[ă] de séu pără*t* cu cu*m*nații lu Calo*t*[ă] ba*n* cu Ha*m*za и (şi) Prăvul, şi aş'au fo*st* părăt*u* acei rumăni nai*n*té do*m*ni-méle, cu*m* l-au fo*st* cu*m*păra*t* cu sila şi fă*r*[ă] voĭa lo*r*, de*c*[i] do*m*niĭa mé lé*m* fo*st* da*t* lége acelo*r* rumăni 12 boĭari să jure, cu*m* ĭ-au cu*m*păra*t* Calo*t*[ă] ba*n* fă*r*[ă] voĭa lo*r* încă de*n* cela ră*n*[d], şi ş'au pu*s* zioa la vineré mare, cu*m* să vie cu légé să jure în divanu*l* do*m*ni-méle; de*c*[i] că*n*[d] au fo*st* la z[ioa] la soro*c* ii n'au veni*t*, şi déciĭa incó*c*[e] ĭa*r*[ă] n'au mai veni[t]... dere*p*t-acéĭa în vré*m*[e] ce ve*r* vedé éa*s*tă ca*r*te a do*m*ni-mé*l*[e], ĭa*r*[ă] voi să căuta*ț*[i] să le luoați răvaşele dela cei oame*n*[i] să le da*ț*[i] la măna lu Ha*m*za, şi să aibă a-i ținé ş'a fi ei rumăni cu*m* séu vă*n*du*t*; ĭa*r*[ă] cui se va păré stră*m*bu, să vie de fa*ț*[ă] nai*n*té do*m*ni-méle, инакꙁ да нѣст по речи господствами (altfel să nu

fie, după vorba domniei mele), исправи Ѳїѡдосїе великий лѡгофет, пиш. Герги мѣсаца юнїа ке дни (a executat marele logofăt Teodosie, a scris Gherghi, ale lunei lui iuniŭ în 25 ḑile).

NOTANDA:

finalul *u* întreg : гръескꙋ, пъратꙋ, стръмбꙋ, сатꙋ;

finalul *i* întreg pretutindenĭ;

oa : моартѣ, ꙟкоаче, ѡамени;

сѣꙋ (=se-aŭ) în loc de саꙋ (=s'aŭ) : сѣꙋ желꙋит, сѣꙋ скꙋлат, сѣꙋ пърът;

contracţiunea ашаꙋ=«aşa aŭ»;

ден;

лꙋ Хамза, лꙋ Калотъ;

ръвашеле=*acte* în genere, fie oficiale saŭ particulare;

сълкꙋцъ, deminutiv care presupune салкъ, nu салче;

demonstraţiunea repetată : и и сѣꙋ скꙋлат ачеи ѡамени..., лѣм фост дат лѣџе ачелор рꙋмъни;

preposiţiunea repetată : ла зиѡа ла сорок, кꙋ кꙋмнацїи... кꙋ хамза;

imperativul лꙋѡ́аци;

cuvinte accentate : лꙋѡ́аци, силá, и́и;

ӥи=«illi», dar şi еи;

ачеи şi чеи;

домни-мѣле;

expresiunea juridică : съ вїе кꙋ лѣџѣ съ жꙋре ꙟ диванꙋл...;

кꙋм съ вїе=*ca* să vie;

ꙟ врѣме че=fiindcă;

вер ведѣ (=veĭ...) pus la plural în loc de веци;

ḑicerea : ꙟкъ ден чела рънд, făcênd alusiune la prima domnire a luĭ Simeon Movilă, înainte adecă de a fi fost gonit de cătră Buzescĭ la 1601;

numĭ personale : Вода, Хамза (turc ?), Калотѫ, Прѫвȣл, Герги;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : се ва пѫрѣ, сѫ віе;

рȣмѫни=«ţeranĭ carĭ s'aŭ vîndut clăcaşĭ de bună voe» : сѫ винѫ а-и цинѣ ш'а фи еи рȣмѫни кȣм сѣȣ вѫндȣт, fiindcă n'aŭ putut să probeze că : ѭȣ фост кȣмпѫрат кȣ сила ши фѫрѫ воѭ лор;[1]

12 боѭри=*conjuratores* din legislaţiunea germană medievală : лѣм фост дат лѣџе ачелwр рȣмѫни 12 боѭри сѫ жȣре...;[2]

particularitatea administrativă : 2 Banĭ aĭ Craioveĭ, nu unul singur : Вода лwгофет и Сидори бани кралювским, cf. crisovul din 1486 (*Columna luĭ Traĭan*, 1876, p. 469), unde figurézā de asemenea 2 Banĭ aĭ Craioveĭ : «жȣпан Димітрȣ Гиздавьц и жȣпан Дѣтко бани тои стране».

(¹) Cf. la Ruşĭ **крестьянинъ** «ţeran» şi «rob», literalmente «creştin», ca şi când stăpîniĭ ar fi fost păgânĭ. **Maciejowski** (*Historya prawodawstw*, ed. 1, t. 1, § 74, p. 153) crede că *sebr*, «ţeran» în legislaţiunea serbă din evul mediŭ, nu este alt ce-va decât «Serb»; acéstă etimologiă însă e dubiósă. La Germanĭ, «ţeraniĭ» ne apar une-orĭ sub epitetul de «Germani», vedĭ **Savigny**, *Hist. du droit romain au moyen-âge*, trad. Guenoux, Paris, 1839, t. 1, cap. IV, § 56, p. 137—40. Tóte acestea nu probézā însă, că la Slavĭ saŭ la Germanĭ nobleţa nu era de aceiaşĭ naţionalitate cu poporul de jos, stăpâniĭ diferind prin sânge de sclavĭ, ci arată numaĭ că clasa domnitóre, şi acésta pretutindenĭ, nu voiă să fie cuprinsă sub acelaşĭ nume cu plebea.

(²) Ce-va cu totul deosebit de *juriŭ*, cu care eŭ, prin eróre, îl confundasem altă dată (*Archiva istorică*, t. 3, p. 145—157). **Montesquieu**, *Esprit des lois*, l. XXVIII, ch. 13, resumă în următorul mod acéstă sistemă de probe negative, după vechea legislaţiune francă ripuariă, alemană, bavară, turingă, frisonă, saxonă, longobardă şi burgundă : «Celui contre qui on «formait une demande ou une accusation pouvait, dans la plupart des cas, se justifier, en ju«rant, avec certain nombre de témoins, qu'il n'avait point fait ce qu'on lui imputait. Le nom«bre des témoins qui devaient jurer augmentait selon l'importance de la chose.»

XXII

PORUNCĂ DOMNÉSCĂ.

TÎRGOVIŞTE, 1602, APRILE 6.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ, între actele aşa numite «netrebnice» ale Tismeneĭ.

In condica cea nouă a acesteĭ mănăstirĭ nu s'a copiat, ér în cea veche s'a transcris în t. 1, f. 25 verso, însă—ca tot-d'a-una — în modul cel maĭ necorect.

E scris pe o fóiă de hărtiă gălbuiă, fórte aspră, lungă de 31½, lată de 20¼ centimetri, fără semn de fabrică.

Pecetea domnéscă, placată pe céră roşiă,. de vr'o 15 milimetri în diametru, s'a deslipit.

Scrisórea, cu cernélă rădăciniă, e elegantă, maĭ ales ⸸ şi literele monogramatisate тр şi ѡр, ér distanţa între rindurĭ este de vr'o 9 milimetri.

In privinţa istorică, e remarcabilă naivitatea, cu care Simeon Movilă mărturisesce, că ómeniĭ seĭ, «Лѣши» şi «Молдовѣни», despuiaŭ aşa ḑicênd oficialmente Ţéra-Românéscă, astfel că trebuĭa un privilegiŭ special, o «слобозїе»—cuvînt înscris din dosul documentuluĭ de faţă — pentru ca o localitate să pótă fi scutită de acéstă legitimă pradă!

1. † мл^{с}тїю бж҃їею їѡ симїѡ^{н} могила воево^{да} и г^{сд}нъ. дава^{т} г^{сд}воми сїе повелѣнїе г^{сд}вами

2. ст҃ѣи мона^{с}ти^{р} г^{с}мми (*sic*) ти^{с}мѣана. иде^{ж} е^{ст} хра^{м} ȣспенїе прѣ^{с}теи вл^{д}чцъ н҃ши бцҫ

3. ка сѫ фїе аль е^н сатȣ анȣме ти^с мѣана ѫ па^ч де лѣ^ш. де мо^л-довѣни. де бани

4. де сѫ наи^б трѣба^б а ме^р це сѫ^н жȣдече сaȣ сѫ^н прада^де ѫ^т рȣ еи ши де ка^н де ѡла^к

5. ши де тоѡате слȣ^ж беле дȣ^м нїи мѣле. пѫ^н трȣ кѫ ꙗ^м^ȣ ꙗ^р та^т до^м нїе мѣ

6. нȣма^н сѫ фїе де ^т р ^ѣ ба све^н теи мона^с ти^р че ва фи. дере^п тȣ а-чѣꙗ ши воѡа

7. тȣтȣрѡ^р слȣџилѡ^р до^м нїе мѣле карїи вецѝ ѫбла пре ѫ ме^с рери ши слȣ^ж бе^л

8. до^м нїе мѣле. де врѣме че ве^ц^н ведѣ ка^р тѣ до^м нїе мѣле ꙗрѫ вои сѫ авѫци

9. а вѫ фери де аче^л сатȣ. ши де свѫ^н та мона^с ти^р сѫ нȣи бѫ^н-тȣи^ц^н де ними^к

10. ни^ч сѫ се плѫ^н гѫ калȣгерїи ѿ с҃та мона^с ти^р ни^ч де ȣнȣ^л де ѫ вои де акȣ^м

11. наи^н те наи^н тѣ до^м нїе мѣле кѫ бине сѫ ци^н^ц кѫ маре рȣшине вецѝ пѫц^н

12. де кѫ^т рѫ до^м нїе мѣ. инако да нѣ^с по ре^ч г^д вами пи^с м҃ца а^п ѕ҃ дне

13. са^м г^сд нѫ велѣ^л (L. S.)

14. пи^с ȣ ^т рѫ^г ви^щ лѣ^т ҂ꙁрї

15. ȣ^ч ве^л лѡ^г фе^т

TRANSCRIPŢIUNEA:

† милостїю божїею Іwаннъ Симїwнъ Могила воевода и господинъ, дават господствоми сїе повелѣнїе господствами свѧтѣи монастири господствами Тисмѣана идеже ест храм ѹспенїе прѣсвѣтеи (saŭ : прѣчистеи) владычицъ нашеи богородицъ (cu mila luĭ Dumneḑeŭ, Ion Simion Movilă, vodă şi domn, dă domnia mea acéstă poruncă a domnieĭ mele sânteĭ mănăstirĭ a domnieĭ mele Tisména, unde este templul adormiriĭ présânteĭ stăpîneĭ nóstre Născătóreĭ luĭ Dumneḑeŭ), ca să fie alŭ *ei* satu anume Ti*s*méana în pa*c*[e] de Lé*ş*[i], de Mo*l*dovéni, de Bani, de să n'ai*b*[ă] tréa*b*[ă] a me*r*ge să-*i* judece sau să-*i* praa*de* în*t*ru ei, şi de ca*i* de ola*c* şi de tooate slu*j*bele du*m*nii-méle, pă*n*tru că ïa*m*[u] ïar-ta*t* do*m*nie-mé, numa*i* să fie de *tré*ba sve*n*tei mona*s*ti*r*[i] ce va fi, dere*p*tu acéïa şi vooa tuturo*r* slugilo*r* do*m*nie-méle, carii veţi înbla preîn me*s*[e]reri şi slu*j*be*l*[e] do*m*nie-méle , de vréme ce ve*ţ*[i] vedé ca*r*té do*m*nie-méle, ïară voi să avăţi a vă feri de ace*l* satu şi de svă*n*ta mona*s*ti*r*[e], să nu-i bă*n*tui*ţ*[i] de nimic, nic[i] să se plă*n*gă calugherii ѿ свѧта (dela sânta) mona*s*ti*r*[e] nic[i] de unu*l* de în voi de a-cu*m* nai*n*te nai*n*té do*m*nie-méle, că bine să şti*ţ*[i] că mare ruşine veţi pă*ţi* de că*t*ră do*m*nie-mé, инако да нѣст по речи господствами, пис мѣсаца априлїа ѕ дне, сам господинъ велѣл, пис ѹ Тръговище лѣт ӡрї, ѹчинии велики лwгофет (alt-fel să nu fie, după vorba domnieĭ mele, scris ale luneĭ luĭ aprile în 6 ḑile; însuşĭ Domnul a poruncit; scris în Tîrgovişte în anul 7110; a executat marele logofăt).

NOTANDA:

finalul *u* întreg : сатѹ, дерептѹ, амѹ;

finalul *u* jumătăţit : аль еи = al*ŭ* ei;

finalul *i* întreg chïar atuncĭ când ultima consónă este aruncată d'asupra rîndului;

пре ꙟ = prin, де ꙟ = din;

свѫнта, la genitivo-dativ : свентеи;

a lung : Тисмѣана (= Tismeāna), сѫ-и прааде (= prāde), трѣабѫ (= treābă), dar şi трѣба;

o lung : тоwате (= tōate), воwа (= vōa);

vorbe străine cu vocalism neasimilat : калѹгерїи (καλόγηροι, καλογερεύω în **Passow** No. 444, vers. 10), nu кѫлѹгѫрїи, şi монастире (μοναστήριον), nu мѫнѫстире;

e trecut în vocală obscură : авѫци, пѫнтрѹ;

мерџе, nu мѣрџе;

јкѹм, nu акмѹ;

де сѫ наибѫ = ca să n'aĭbă;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сѫ се плѫнгѫ;

ɉбла, nu ѹмбла;

formă duplă : дѹмнїи-мѣле şi домнїе-мѣле ;

particularitate administrativă : Бани, la plural, nu un singur «Ban» de Craĭova, cf. textul precedinte;

каи де wлак «caĭ de curier» = turc. *ûlaq* «curier» ;

vocativ : в о w а тѹтѹрwр слѹџилwр;

де врѣме че, acolo unde în textul precedinte : ɉ врѣме че ;

pentru sintaxă : де врѣме че веци ведѣ картѣ домнїе-мѣле, ѩрѫ вои сѫ авѫци а вѫ фери...;

frasă energică : бине сѫ щици кѫ маре рѹшине веци пѫци де кѫтрѫ домнїе-мѣ;

м е с е р е р и ши слѹжбеле домнїи мѣле, unde în Condică se transcrie : м и л о с т е н ї и ши слѹжбеле..., adecă месерѣре = милостенїе, din punct în punct latinul *miserere*, conservat la clasicĭ numaĭ în forma pasivă *misereri*, arcaism român dintre cele maĭ remarcabile.

XXIII.

ZAPIS DE ZÀLOG.

Popa Vasilie, Bîrlad, 1603, iuniŭ 14.

Originalul în Archivele Statuluĭ, actele Scólelor din Moldova No. I.

Nu este copiat nicĭ într'o condică din cele în ființă.

E scris pe o frumósă hârtiă turcéscă, grósă şi luciósă, avênd ca semn de fabrică treĭ semi-lune de mărime gradată (cea maĭ mare lungă de 4$^{3}/_{4}$ centimetri, cea maĭ mică de 3), cu córne fórte încovoiate, întocmaĭ prin formă — nu şi prin mărime — cu semnul de fabrică reprodus maĭ jos în textul No. XXIV.

Din întréga cólă, lungă de 33, lată de 23 centimetri în fóiă. s'a conservat numaĭ fóia cea scrisă, ér din cea-l'altă abia $^{1}/_{3}$, pe care se află adnotațiunea : прекȣм скриȣ еȣ Крȣчам etc.

Scrisórea, cu litere nalte de vr'o 3 şi cu distanța între rîndurĭ de 11 — 12 milimetri, e fórte împrăştiată, ast-fel că între cuvinte este un gol aprópe de 1 centimetru, ba chĭar şi între slove vr'o 2 milimetri.

Cernéla e maĭ mult négră.

Textul de fată presintă un mare interes linguistic.

1. † крȣчан бȣмбар фъкȣтам ʒаписȣл мїеȣ ла мъна лȣи
2. кикош стол никȣлȣи ши еȣ кица прекȣм ам пȣс ʒълог џȣ
3. мътати ди сатъ ди сърбе чи ести пи апа бър
4. ладȣлȣи кȣ локȣри ди присѣчи кȣн вад ди моръ пи

5. апа бъ^{р}ладȣлȣ^{н} дре^{п}тъ ѡ : р҃ : ди ле^{н} ѱ в҃ лȣни

6. ꙗ^{р} не^{д}фїи^{н} банїи пънъ ла ѕи съ фїе мошїе фичо

7. рило^{р} ши непоцило^{р} ши а тоатъ семи^{н}цїе лȣ^{н} вѣ^{ч} ди

8. вечи ши а^{м} ма^{н} въ^{н}дȣ^{т} : м҃ : ди пъмъ^{н}тȣри ѱ м҃ :

9. ди ле^{н} ла рȣ^{п}тȣръ ди^{н} кожени ди^{н} хота^{р}е си^{рб}ло^{р} ши къ^{н}дъ

10. а^{м} фъкȣ^{т} аестъ ѕапи^{с} аȣ фо^{ст} шо^{л}тȣѕȣ^{л} са^{н}дȣ^{л}

11. ди бъ^{р}ла^{д} кȣ : вї҃ : пъ^{р}га^{р} кари ма^{н} ѱо^{с} са^{ȣ} пȣ^{с}

12. печецили глигори (*deget*) гаври^{л} (*deg.*), дȣмитра^{ш}къ (*deg.*)

13.	некȣлаю (*d.*) иѡнъ (*d.*) ȣ^{р}сȣ^{л} (*d.*) гȣю^{л} (*d.*) къѕакȣ^{л} (*d.*) де		прекȣ^{м} скри^{ȣ} е^{ȣ} крȣ
14.	дю^{л} (*d.*) ташлика (*d.*) ȣ^{р}сȣ^{л} (*d.*) дȣ-митра^{ш}къ (*d.*)		ча^{м} бȣ^{м}ка^{р} ди са^{р}
15.	ласти ѡмени си^{н}тъ то^{ц} ди^{н} тъ^{р}гъ ди^{н} бъ^{р}ла^{д}		фачи во сми^{н}та
16.	съ а^{н}бъ а фачи ши дреси до^{м}нешн (*sic*) пи скрисоре но^{с}		лъ недъ^{н}дъ банїи ла ѕи съ^{н} дѣ ла ѕи ѡ^{р}
17.	попа	тръ пекȣ^{м} ма^{м} искъли^{т} е^{ȣ} крȣча^{м} бȣ^{м}ба^{р} (*deg.*)	чини ва фи ди^{н} се
18.	васили а^{м}	еȣ кица мꙗ^{м} пȣ^{с} дешитȣ^{л} (*d.*) кȣ фичорȣ^{л} мїе^{ȣ} ко^{с}-мица	ми^{н}цїе мѣ съ аи
19.	скри^{с} ѕапи	въ ле^{т} ѕраї ми^{ш}ца юни ^{дї}	бъ а ^{н}скоди пи
20.	сȣ^{л} ѿ коже^{н}		ѕа[пи]сȣ^{л} ꙗ^{р} чели м҃ ѕе^{ч}
21.			ди пъмъ^{н}тȣ^{р} во^{р} ста
22.			ди^{н} си^{р}би ла мъ^{н} дȣ^{м}са

TRANSCRIPȚIUNEA:

† Crućan Bumbar făcut'am zapisul mieu la măna lui Kikoș stolnicului și eu Kița, precum am pus zălog gumătati di satŭ di Sărbe ci esti pi apa Bărladului, cu locuri di prisėci, c'un vad di moră pi apa Bărladului, dreptŭ o 100 di lei în 2 luni; ĭar nefiin[d] banii pănă la zi, să fie moșie fićorilor și nepoților și a toată seminție lui vėc[i] di veci, și am mai văndut 40 di pămănturi în 40 di lei la ruptură din Cojeni din hotare[le] Sirb[i]lor, și căndŭ am făcut aestŭ zapis aŭ fost șoltuzul Sandul di Bărlad cu 12 părgar[i], cari mai g'os s'au pus pecețili: Gligori, Gavril, Dumitrașcŭ, Neculaĭu, Ionŭ, Ursul, Guĭul, Căzacul, Dedĭul, Tașlica, Ursul, Dumitrașcŭ, aĭasti omeni sintŭ toț[i] din tărgŭ din Bărlad; să aibă a[s]faci și dresi domnești pi scrisore nostră, pecum m'am iscălit eu Crućam Bumbar. Eu Kița mĭ-am pus degitul cu fićorul mieu Cosmița въ лѣт 7111 мѣсѧца (în anul 1603, luna) ĭuni[e] 14.

(Adnotațiunea la marginea din drėptă:)

Popa Vasili am scris zapisul ѿ (dela) Cojen[i].

(Adnotațiunea la marginea din stînga:)

Precum scriu eu Crućam Bumbar: di s'ar faci vo smintală, nedăndŭ banii la zi, să-i dé la zi or cini va fi din seminție mé, să aibă a iscodi (saŭ: a-i scodi) pi zapisul, ĭar celi 4 zec[i] di pămăntur[i] vor sta din Sirbi la măn[a] dum[i]sa[le].

NOTANDA:

finalul *u* nu e întreg nicăirĭ;

ъ, afară de ecuivalintele seŭ ordinar *ă*, exprimă pe finalul *u* jumătățit: сатъ, къндъ, синтъ, дъндъ, търгъ, Дѹмитрашкъ, Іwнъ, дрептъ;

o deosebită predilecțiune de a reduce pe finalul *e* la *i*: чи ести пи апа (=c*e* est*e* p*e*...), џѹмътати ди сатъ (=ǵumătat*e* d*e*...), дреси, чели, печецили, ди с'ар фачи (=d*e* s'ar fac*e*), чини;

predilecțiune pentru џ: џос, џѹмътати;

i pentru *e* la mijloc: деџитѹл, фичорѹл, дин (nu ден saŭ де ѫ);

i pentru ъ saŭ ѫ : синтъ (=sînt);

e pentru ѣ saŭ ꙗ : ести (=ꙗсте), дреси (=дирѣсе), деꙋитꙋл (=дѣꙋетꙋл), вечи (dar şi вѣчи);

a pentru ѣ : сминталъ;

дрептъ, nu дирепт, şi дреси, nu дирѣсе=«documente»;

лꙋи, nu лꙋ;

formă duplă : Сърбе şi Сирбе, numele satuluĭ «Sărbiĭ»;

preposiţiunea repetată : ди сатъ ди Сърбе, дин търгъ дин Бърлад;

a ca preposiţiunea dativuluĭ : непоцилор ши а тоатъ семинціе;

oa în тоатъ, dar simplul *o* în моръ, ѡмени, скрисоре ностръ;

pentru sintaxă : пъргари кари маи ꙋос с'аꙋ пꙋс печециле;

vocalisarea luĭ *r* : во (=vr'o) şi пекꙋм (dar şi прекꙋм);

лестъ ꙁапис, ласти ѡмени;

вѣчи ди вечи=pentru tot-d'a-una;

печецили în sens de simple punerĭ de deget;

Крꙋчан şi Крꙋчам, o trecere remarcabilă a finaluluĭ *n* în *m*, cu care cf. кꙋчин=кꙋчюм şi tendinţa unor dialecte italiane de a schimba tot-d'a-una pe finalul *n* în *m* : *bene*=*bem*, *asino*=*asem* etc.[1];

expresiunea juridică : а искоди пи ꙁаписꙋл=a urmări implinirea banilor din valórea lucruluĭ ipotecat;

expresiunea topografică : рꙋптꙋръ= ?

шолтꙋꙁꙋл «cap municipal»=polon. *szoltys*=germ. *Schultheiss;*

numĭ personale : Крꙋчан saŭ Крꙋчам, Кикош, Гꙋюл, Кица, Сандꙋл (= Alexandru), Глигори (=*Gri*gorie), Къꙁакꙋл (cf. Молдовѣнꙋл, Ѧрбанашꙋл şi Сърбꙋл în Notanda la textul No. XV), Дедюл, Ташлика;

мишца pentru мѣсаца arată cum logofeţiĭ puneaŭ formulele slavice fără ca să maĭ scie măcar cum să le scrie.

(1) **Azzolini,** *Vocabolario roveretano e trentino,* Venezia, 1856, passim. — Ca fenomen ario-europeŭ în genere, cf. **Jo. Schmidt,** *Zur Geschichte des Vocalismus,* t. 2 (1875), p. 268.

XXIV.

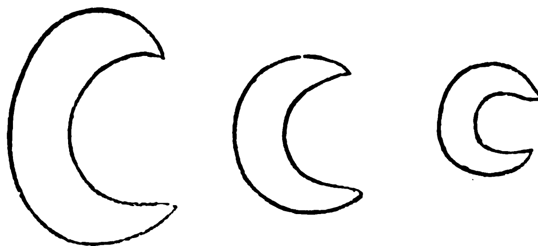
ZAPIS DE VÎNDARE

DISTRICTUL VLAŞCA, 1604, APRILE 10.

Originalul în Archivele Statuluĭ : Stavropoleos No. V.

Acéstă mănăstire n'are nicĭ o condică.

E scris pe hărtiă turcéscă albă, grósă, lungă de 31 , lată de 21 ½ centimetri, cu următorul semn de fabrică pe prima fóiă :

Scrisórea, avênd litere nalte de 2 şi o distanţă între rîndurĭ de 7 milimetri, cu cernéla négră, este acea a manuscriselor, nu a zapiselor saŭ a crisóvelor, adecă quasi semi-uncială, reproducênd caracterele de tipar ; de asemenea şi iscăliturele : **Стань Мерешѹ, Ѡпрѣ пост, Стань** şi **пwпа Костандин**, făcute tóte de o singură mână în trăsure subţirĭ nalte de 12—15 milimetri, de felul semnăturelor domnescĭ celor aparente, imitéză titlurile monogramatice dela începutul capitolelor în vechile cărţĭ cirilice.

Din cele-l'alte patru iscălituri, reproducem aci în fac-simile pe a postelniculuĭ Para şi pe a logofătuluĭ Baĭcu :

Iscălitura celuĭ de'ntâiŭ este scrisă cu cernélă rădăcinie, pe când în restul actuluĭ cernéla e négră.

Să se observe că grifa saŭ codiţa dela ambele iscăliture înfăţişéză acelaşĭ caracter, pe care de asemenea îl vom găsi maĭ la vale şi 'n iscălitura Banuluĭ Udrea, deşi prin scrisóre câte-trele iscăliturele se deosedesc cu desăvîrşire.

Din cele şépte peceţĭ, întipărite prin fum într'un mod fórte nehotărît, una rătundă, cele-l'alte maĭ mult saŭ maĭ puţin octogóne, între 12—15 milimetri în diametru, nicĭ una nu este de reprodus în fac-simile, căcĭ chĭar pe cele maĭ clare abia se póte distinge : pe a luĭ Baicu — ceva ca numele seŭ, pe a luĭ Oprea — un călăreţ, pe a luĭ Drăghicĭu — par'că ar fi o albină saŭ un flutur.

Textul de faţă este în cea maĭ strînsă legătură cu cel ce-ĭ urméză maĭ jos, prin care, însemnat deja sub raportul filologic, el maĭ câştigă şi o importanţă istorică.

Satele menţionate în ambele texturĭ se află la nordul districtuluĭ Vlaşca, nu departe de hotarele Dîmboviţeĭ, şi étă de ce unul din aceste acte este scris chĭar în Tîrgovişte.

1. Адекъ еȣ пара постелникȣл ꙟпреȣн кȣ жȣпънеса мѣ малама, шин
2. кȣ сокръ ме. самфира. скрїимь шин мъртȣрисим кȣ ачеста ал но-
стрȣ
3. запис. ка съ фїи дъ маре крединцъ. ла мъна попеи станчȣлȣи.
ка съи
4. фїе лȣи. ѿчинь ѿ кръторжани. дъ ꙟн пласа дъ сȣс, а патра парте
де ꙟн сат

5. дъ ꙟ къмп8 ши дъ ꙟ апъ ши дь ꙟ пъд8ре, ши дь ꙟ селище са-т8л8й.

6. ши дь престе тот хотар8л. кьть ва фи пентр8 къ ачесть парте дь мошїа,

7. че скрїе маи с8с фост8 дат попа стан ч8л. ꙟ мьна хризїи пор-тар8л. ши

8. ж8пьнесїи л8и самфиры и ши бан8л8и анд реꙗ къл8гър8л бани гата

9. аспри. ꙟк. ка съи фїи л8и мошїе. стътьтоꙍаре. ши фечорилꙍр л8и

10. ꙗр чине се ва ск8ла дъ ꙟ нем8л ностр8. ачела съ н8 фїи волник8 престе зи

11. са ностръ. къ амь п8с ши блестемь. ка съ фїе аф8рисит ши проклет.

12. дь тїї. ѿць иже с8т въ некїи. ши амь п8с ши боꙗре мьрт8рїе ам

13. мѣ. стан мир ш8 лꙍг ѿ кът8н. и ꙍпрѣ пост, ѿ прежбь. и стан л8 дръ

14. гич. попа костан дин ѿ роать шърбань ѿ п8рани, баико лꙍг ѿ дръ-гинеще

15. ши пентр8 маи маре кредин ць п8с8немь печециле ши искълет8рил

16. пис мсца ап ї дни въ лет ꙁрвї

(subscrişĭ :) † пара пꙍст

(L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)

† стань мерш8 † ꙍпрѣ пост. стань † пꙍпа кꙍстандин

(L. S.) (L. S.) (L. S.)

† станил (?) дръгич8 † шърбан8 † баик8 лог

TRANSCRIPŢIUNEA:

† Adecă e*u* Para po*s*te*l*nicu*l* înpreu*n*^{ă} cu jupănesa mé Malama şi cu socră-me Sa*m*fira, scriimŭ şi mă*r*turisi*m* cu ace*s*ta a*l* nos*t*ru zapi*s*, ca să fii dă mare credi*n*ţă la măna popei Sta*n*c'ulu*i*, ca să-i fie lu*i* otcină ѿ (dela) Crătojani, dă î*n* plasa dă su*s* a patra pa*r*te de î*n* sa*t*, dă în că*m*pu şi dă în apă şi dă în pădure, şi dă în selişte satuluĭ, şi dă preste to*t* hotaru*l* cătă va fi, pe*nt*ru că ace*s*tă pa*r*te dă moşiĭa ce scrie ma*i* su*s* fo*s*t'a*u* da*t* popa Sta*n*ću*l* în măna Hrizii po*r*taru*l* şi jupănesii lui Sa*m*firă*i* şi Banulu*i* A*n*dreĭu călugăru*l* bani gata aspri 20,000, ca să-i fii lu*i* moşie stătătooare, şi fećorilo*r* lu*i*, ĭa*r* cine se va scula dă în nemu*l* nos*t*ru, acela să nu fii vo*l*nicu pre*s*te zisa nos*t*ră, că amŭ pu*s* şi blestemŭ ca să fie afurisi*t* şi procle*t* dă 318 штець иже с8т въ Некїи (părinţĭ ce sînt în Nicea), şi amŭ pu*s* şi boĭare mă*r*turie anumé : Sta*n* Mi*r*^{e}şu lo*g*^{ofăt} ѿ Cătu*n*^{i}и (şi) Opré po*st*^{elnic} ѿ Prejbă, и Sta*n* lu Drăghi*ć*, popa Co*s*ta*n*di*n* ѿ Roată, Şă*r*banŭ ѿ Purani, Ba*i*co lo*g*^{ofăt} ѿ Drăghineşte, şi pe*nt*ru ma*i* mare credi*n*ţă pusu-nemŭ peceţile şi iscăleturile, пис мѣсаца априлїа ї дни въ лет ѕзрвї (scris ale luneĭ luĭ aprile în 10 ḑile, în anul 1604).

† Para po*st*^{elnic}. † Stanŭ Me*r*^{e}şu. † Opré po*st*^{elnic}. Stanŭ. † popa Co*s*ta*n*di*n*. Sta*n*i*l* Drăghiću.[1] † Şă*r*banu. † Baicu lo*g*^{ofăt}.

NOTANDA:

finalul *u* întreg : къмп8, волник8, Шърбан8 (dar şi Шърбань =Şărban*ŭ*), Мирешѕ (şi Мереш8), Дръгич8;

finalul *u* jumătăţit : скрїимь, амь, блестемь;

ă expres prin ъ, dar şi prin ь, une-orĭ chiar ъ şi ь în aceleaşĭ cuvinte : мъна şi мьна, ж8пънеса şi ж8пьнесїи, кълѕгьр8л, стътьтоwаре, ba o dată şi prin ы : Самфиры;

ь pentru *ă*, dar şi pentru *ŭ*;

(1) Saŭ «Stan lu Drăghiću», finea cuvintuluĭ «Stan» nefiind clară.

їи pentru їє : скрїнмь, сх фїи (dar şi сх фїє);

în, scris ӂ şi ӂн;

din, scris де ӂн, дъ ӂн, дъ ӂ, дь ӂ;

de, scris де, дъ şi дь;

finalul *i* jumătăţit, de o raritate extremă pe atuncĭ : сатꙋлꙋй;

е pentru ѣ : жꙋпънеса, немꙋл (=ung. *ném*), пꙋсꙋнемь (=«pusunemŭ» pentru «pusu-ne-am»), ачесть (=ачѣстъ), Прежбь (satul actual Прѣжбъ);

e pentru *i* : искълетꙋриле;

жꙋпънеса, la genitivo-dativ : жꙋпьнесїи, în sens de «nevéstă»;

жꙋпънеса-мѣ, dar сокръ-ме;

Самфира, la genitivo-dativ Самфирьи (=Samfirăi);

ѣ şi а pentru е : анꙋмѣ, мошїа (nearticulat);

e pentru finalul *i* : боꙗре (=boĭari), Дръгичеще;

oa=ō : стътьтоѡаре;

oa : роать (=roată), dar numaĭ *o* : нострь;

forme duple : мѣ şi ме, Шърбань şi Шърбанꙋ, фїи şi фїе, Банко şi Банкꙋ, Мирешꙋ şi Мерешꙋ...;

pleonasm curios, compus dintr'o vorbă grécă şi o vorbă slavică cu acelaşĭ înţeles : афꙋрисит (=grec. ἀφορίζειν) ши проклет (=slav. проклати);

плаcа=slav. плаcа «zonă» saŭ «regiune»;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : се ва скꙋла, сх фїи;

лꙋ, în Стан лꙋ Дръгич, ór pe aĭurĭ : лꙋи;

cuvinte accentate : Пꙋрани́, Крътожани́, жꙋпънеса́;

cuvînt străin neasimilat : ѡтчинь, nu ѡчинь;

numĭ locale : Пꙋрани, Крътожани, Прежбь, Роать, Кътꙋни;

numĭ personale : Пара, Малама, Хризѣ, Банкꙋ, Мерешꙋ, Дръгичꙋ...;

sintaxă : un «pentru» lăsat la o parte spre a nu se repeta de doă orĭ : «пентрꙋ къ [pentru] ачесть парте... фост'аꙋ дат попа.... бани гата аспри 20,000»;

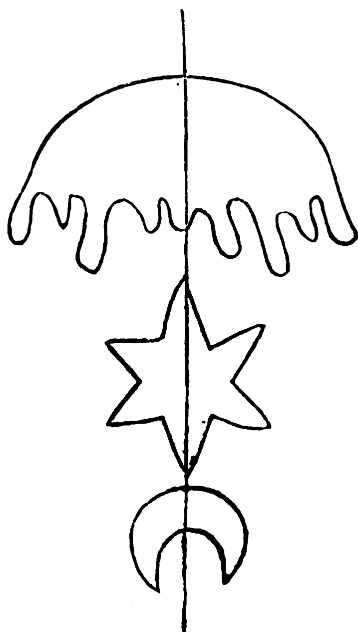
XXV.

ZAPIS DE VÎNZARE

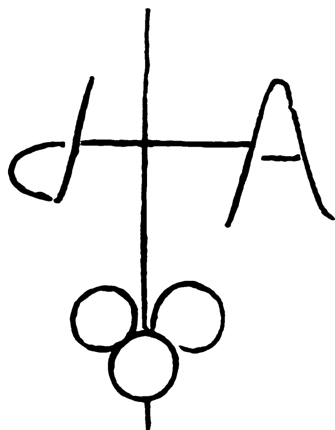
TÎRGOVIŞTE, 1605 SAŬ 1608, IULIŬ 28.

Originalul se află la un loc cu al textuluĭ de maĭ sus.

E scris pe hărtiă de aceiaşĭ calitate, mare de 29 $^1/_2$ centimetri n lungime şi 21 în lăţime, dar presintă alte semne de fabrică, ınume pe fóia cea scrisă :

ır pe cea-l'altă fóiă :

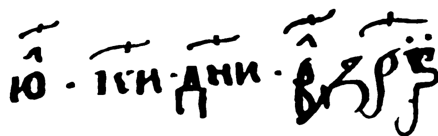
Scrisórea este întocmaĭ ca în cel-l'alt text.

De asemenea sînt aceleaşĭ aprópe tóte persónele puse în călugărul Andreĭu, logofătul Stan Mereş, postelnicul Oprea gofătul Baĭcu, popa Constantin din Rótă, ér în locul luĭ St luĭ Drăghicĭu apare pe scenă tată-seŭ «Drăghicĭu bătrînul».

Maĭ pe scurt, ómeniĭ, hărtia şi chiar scriitorul fiind ide este învederat că ambele acte s'aŭ născut în acelaşĭ interv timp.

Cu tóte acestea, anul documentuluĭ de faţă nu este preci

Pe când în cel-l'alt text se citesce fórte limpede «въ лѣт (=7112=1604), în cest de acuma, logofătul ajungênd la tul rînduluĭ, unde nu mĭa încăpeaŭ multe litere, scrie :

adecă pe de o parte scurtéză pe «въ лѣт» în «вл», ér pe de légă ultimele cifre ale velétuluĭ într'o monogramă, monog însă atăt de curiósă, încăt o póte citi cine-va în doă felurĭ ѕрг̃і (=7113=1605), orĭ ѕрѕ̃і (=7116=1608).

Noĭ din parte-ne nu ne bizuim a ne pronunţa cu sigura favórea unuia saŭ altuĭa din aceste modurĭ de a citi.

In orĭ-ce cas, cât pentru cronologiă, distanţa între 1605 şi 608 nu este mare.

In textul presinte principalul personagĭu este unul din ceĭ maĭ bunĭ hatmanĭ aĭ luĭ Mihaĭu Vitézul, «hatman» prin excelinţă, singurul pe care cronicele îl numesc une-orĭ χατμαη, deşi acest rang nu exista în Ţéra-Românéscă, — vestitul Ban Udrea, vîndênd un sat pe care : «м'аꙋ фость милꙋить Михаю воевод».

Banul Udrea nu era un simplu cap de *guerillas* ca Fărcaş-agă, ci un general în tótă puterea cuvîntuluĭ, pe care Mihaĭu-vodă îl întrebuinţa în expediţiunile cele maĭ grele, şi maĭ tot-d'a-una cu isbîndă.

Aşa a fost, bună óră, victoria sa asupra luĭ Hafiz-paşă la 1598, despre care contimpuranul Stavrino ḑice :

«Sultanul trimite pe Afis-paşă, om fórte vitéz. Acesta îşĭ aşéḑă «tabăra la Nicopole, avênd 16,000 ostaşĭ bunĭ şi 32 tunurĭ. . . . «Mihaĭu mişcă înainte pe Udrea, cu contingentul de Moldovenĭ, «1000 Căzacĭ şi 1000 Dorobanţĭ. Udrea trece îndată peste Dunăre «cu óstea şi sfărâmă tabăra luĭ Afis-paşă» :

Τότε γοργὰ ἐπέρασεν ὁ Οὔδρας τὸ φουσάτον,
Τὸ τάμπαρον τ' 'Αφὴς Πασιὰ, φέρνει-το ἄνω κάτω·
K'οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐστάθησαν, διὰ νὰ πολεμήσουν,
Μὸν ἔδωκαν εἰς τὸ φευγιὸν, καὶ τρέχαν νὰ γυρίσουν·
Καμήλαις, βίον, ἅρματα, τ'ἄφηκαν πομπιασμένοι,
Καὶ φεῦγαν, σὰν δὲν ἤθελαν, γυμνοὶ κ'ἐντροπιασμένοι...[1]

După cucerirea Moldoveĭ, Mihaĭu-vodă pusese acolo pe Banul Udrea în capul administraţiuniĭ.[2]

Nu maĭ menţionâm serviciele maĭ mărunte, fie în lupte de peste Carpaţĭ, fie în acelea contra Polonilor.[3]

Contra Polonilor, bună-óră, într'o bătăliă de lîngă Argeş, comandând avant-garda românâ, el a susţinut de treĭ orĭ atacul uneĭ armate mult maĭ numeróse şi n'a dat dos decât după ce a perdut 1500 de ómenĭ, înlesnind ast-fel luĭ Mihaĭu timpul de a se retrage şi a se pune la adăpost.

(¹) In **Papiŭ,** *Tesaur,* I, p. 300.
(²) *Magaz. ist.,* IV, p. 297.
(³) Ibid. p. 293. — **Heidenstein,** p. 358 etc.

Un oficer polon, Otfinowski, care fusese el-însuşĭ în acea luptă, a descris'o în versurĭ, unde mărturisesce despre vitejia luĭ Udrea :

. . . trzykroć meźnie z nami sie potkali . . .[1]

Banul Udrea a avut noroc să'l cânte poeţiĭ, nu numaĭ grecesce şi polonesce, dar cu atât maĭ mult, negreşit, romănesce.

Reposatul Bolintinénu ĭ-a consacrat o poemă întrégă, intitulată : «Andreĭu saŭ luarea Nicopoluluĭ de Românĭ».

In acéstă operă puţin nemerită a poetuluĭ — el singur o numĭa «slabă» — Udrea este un tînăr Moldovén, care ĭubesce pe mîndra şi avuta Mariă, dar neputênd s'o ĭea, plécă la resboĭu sub stégul luĭ Mihaĭu Vitézul :

«Andreĭu se pornesce de astăḑĭ în lume,
«Să'şĭ facă prin arme avere şi nume,
«Căcĭ póte Marieĭ să fie el drag,
«Dar lumea'ĭ cĭudată... Andreĭu e sărac.
«Andreĭu se pornesce, şi cine nu scie
«Câţĭ plécă la arme să nu maĭ revie?»

In resboĭu cu Turciĭ, frumósa Bulbuli, féta paşeĭ de Nicopole, vede pe Udrea şi 'l îndrăgesce, deşi el n'o cunósce; travestită apoĭ în sclav negritén, ea îl însoţesce la întórcere în ţéră, unde, acum vestit şi bogat, el se grăbesce la Maria, care'ĭ promisese că'l va aştepta, dar o găsesce măritată şi—eroul móre de apoplexiă, ér pe mormîntu'ĭ se jertfesce, neapărat, şi credincĭósa Bulbuli.[2]

Precum vedeţĭ, Bolintinénu n'a brodit'o bine.

Afară de cele-l'alte neajunsurĭ, vom aminti numaĭ unul : Banul Udrea putea să fi fost tînăr, dar nu era Moldovén.

Moldovén, dintre generaliĭ luĭ Mihaĭu Vitézul, era spătarul Mîrzea, după cum vom vedé maĭ la vale; despre Banul Udrea însă acésta nu resultă de nicăirĭ.

Din contra, după contimpuranul Heidenstein, el ar fi fost înrudit, «propinquitate conjunctus», cu Petru-vodă Cercel[3], ér prin urmare şi cu Mihaĭu Vitézul; dar ca ce fel de înrudire anume, acésta nu se scie.

După documentul precedinte, s'ar puté conchide că Banul Udrea

(1) **Otfinowski,** *Fowodzenia niebezpiecznego w Multaniech opisanie*, Krakow, 1601, in-4 o broşură de o raritate nepovestită. — Cf. tot despre acésta pe **Miron Costin,** *Lesopis.* Cogăln. I, t. 1, p. 225.

(2) **Bolintinénu,** *Poesiĭ vechĭ şi noue*, Buc. 1855, p. 299—328.

(3) **Heidenstein,** p. 286.

avea o soră numită Samfira, măritată după «Hrizea portarul» şi pe a cării fétă, ce'ĭ ḑicea Malama, o ţinea în căsătoriă «Para postelnicul», adecă :

NN.

Udrea Banul — Samfira —Hrizea portarul

Malama — Para postelnicul.

Orĭ-cum ar fi fost, este însă un punct pe care Bolintinénu se pare că l'a ghicit, şi anume când ḑice :

«Andreĭu era însă o rară fiinţă,
«O inimă plină d'amor şi credinţă,
«Gândind ca feciόra ce'n junĭ ochişorĭ
«Se 'nbată de tóte, de vise, de florĭ....»

In adevăr, Banul Udrea se vede a fi fost «o rară fiinţă», o natură romantică, nobilă, cavaleréscă; leŭ în bătaiă, dar nicĭ o fântînă istorică — şi'l menţionéză cam multe — nu'l acusă de cruḑime, după cum acusă pe tovarăşiĭ seĭ Baba-Novac, Georgiŭ Ratz, Deli-Marcu, Mîrzea etc.; credincĭos Domnuluĭ, el nicĭ chĭar după mórtea luĭ Mihaĭu-vodă n'a voit să trécă la un alt stăpîn, căc nu putea fi nicĭ unul de séma Vitézuluĭ, ci a preferit maĭ bine..... să móră de apoplexiă pentru o femeiă? după cum îl zugrăvesce Bolintinénu..... nu, ci să ésă din lume într'un mod maĭ bărbătesc, dar şi maĭ poetic tot-o-dată, retrăgêndu-se — dînsul, cel maĭ mare boier — într'o bĭată mănăstire :

. . . . Haec est
Vita solutorum misera ambitione gravique!
(*Horat.* Sat. I. 6.)

Călugăria luĭ Udrea este un fapt istoric pînă aci necunoscut, pe care ni'l desvăluesc acum texturile nóstre.

Miron Costin ḑice că Banul Udrea, ca şi ceĭ-l'alţĭ boierĭ, «s'a închinat la Simeon-vodă».[1]

Nu este şi nu póte fi adevărat, căcĭ :

1. Intre boieriĭ luĭ Simeon Movilă el nu figuréză nicăirĭ;

2. In aprile 1604, precum am vĕḑut în textul precedinte, el era deja *călugăr*, şi negreşit nu de atuncĭ, ér după usul mona-

(¹) *Letop.* ed. Cogăln. I, t. 1, p. 226.

stic trebuia maĭ întâiŭ să fi fost maĭ mult timp *frate*,[1] ast-fel că intrarea'ĭ în mănăstire cată să se fi întâmplat pe la 1601.

Când dară maĭ putea el să se fi «închinat la Simeon-vodă»?

Călugărit, fostul Ban al Craioveĭ, al doilea personagiŭ după Vodă, Udrea nu înceta totuşĭ de a se întitula : «Ѧндрею кълꙋгъpꙋл карилє амꙋ фостꙋ Банъ», ér în subscrierea sa el punea simplu : «Ѧндрии Банꙋл».

Acéstă iscălitură, care arată pe un bun scriitor şi o mînă nu bătrînă încă, ĭat'o :

«Andreĭu» nu este decât o formă bisericéscă a numeluĭ nostru poporan *Udrea*, cu care se confundă însă şi «Adrian», generalmente pronunţat «Andrian», precum este, de exemplu, în numele oraşuluĭ «Adrianopole», turcesce *Edreneh*, franţusesce *Andrinople*, romănesce *Udriŭ* : «Ѧндрїанополи саꙋ Оүдрїюль».[2]

De altmintrea, numele *Udrea* era odată atât de respăndit la Românĭ, încât a remas chiar proverbul : «care cum venĭa, tot Udrea 'l chiăma».[3]

O formă femeiască a acestuĭ nume, *Udrişcă*, o vom găsi într'un text maĭ jos.

Cele-l'alte patru subscrierĭ sînt tóte de asemenea făcute de mână propriă, cu o cernélă gălbuiă, afară de a luĭ Костандин дїакон, care, ca şi a Udriĭ, e scrisă cu cernélă négră.

Peceţile, micĭ, reŭ întipărite prin fum, nu presintă nicĭ o figură bine determinată.

(¹) Soborul I şi II canon 5, în **Aristin**, *Indreptarea legiei*, Tîrgovişte, 1652, reproducerea cea nouă p. 119, prevede un termin normal de 3 anĭ de noviciat saŭ «ispită, iscodire, căutare şi cercetare». — Cf. **Silbernagl**, *Verfassung sämmtlicher Kirchen des Orients*, Landshut, 1865, p. 51.

(²) **Amfilohie**, *De obşte gheografie pre limba moldovenéscă*, Iaşĭ, 1795, in-4, p. 15.

(³) **A. Pann**, *Povestea vorbiĭ*, Bucur., 1833, t. 3, p. 25.

1. † Въ име ѡ҃ца и сн҃а и ст҃го дх҃а аминъ еꙋ андрею кълꙋгърꙋ^{л}.

2. кариле амꙋ фостꙋ банъ. скрисамъ ȥаписꙋ^{л} ме^{ꙋ} ка сь фїи де маре

3. креди^{н}цъ. ла мънá жꙋпънꙋлꙋ^{и} пътрꙋ ѡнческъ ши фечорилѡ^{р} лꙋ^{и}.

4. ѡнчеи ши лꙋ ста^{н}че. кꙋмъ съ се щїе къ лемъ въ^{н}дꙋтъ сатꙋ^{л}.

5. кратожанїи ѿ сꙋ^{д}. вла^{ш}. дере^{п}тꙋ ҂л҂д аспри гата каре сатъ.

6. маꙋ фостъ милꙋитъ. михаю воево^{д} ши амъ въ^{н}дꙋтъ е^{ꙋ} де а ме

7. бꙋнъ воа фъ^{р} дъ ничи ѡ невое. ка съ лефїе лѡ^{р} сатꙋ^{л} стъ^{т}торꙋ

8. ши де мошїи ши ѡхабникъ. лꙋи́ ши фечорилѡ^{р} лꙋ^{и}. кꙋ^{м} а^{ꙋ} фо^{ст}

9. ши ма^{и} де наинте време алъ лѡ^{р}. ши ла то^{к}мела но^{ст}ръ фо^{с}та^{ꙋ} ши

10. боѩре мъ^{р}тꙋрїе анꙋме ста^{н} лѡ^{ф}тꙋ^{л} мере^{ш} ѿ кътꙋ^{н}. и ѡпрѣ

11. по^{ст}. ѿ прежъ^{в} и дрьгичь ста^{р}. ѿ гратїе. и ба^{н}ко лѡ^{ф}.

12. ѿ бꙋтещи. и коста^{н}динъ дїако^{н} ѿ ротъ. ши аче^{с}тъ то^{к}ме^{л}

13. фъкꙋтꙋсе^{ꙋ} ѫ четáте ѫ търговищи. ши пе^{н}трꙋ ма^{и} маре креде

14. нцъ пꙋсꙋмимъ ши печете. пи^{с} м^{с}ца ю^{л} к҃и дни в^{л} ҂з҃рї...

[L. S.] [L. S.] [L. S.] [L. S.]

15. † ста^{н} логофътꙋ мерешꙋ † а^{н}дри^{н} банꙋ^{л} † ѡпрѣ по^{ст} † дръгиче.

[L. S.]

16. † ко^{с}та^{н}ди^{н} дїако^{н}.

TRANSCRIPŢIUNEA:

† Въ име ѡтца и сына и сватаго дꙋха аминъ (în numele Tatăluĭ şi Fiĭuluĭ şi Sântuluĭ Duh, amin). Eu Andreĭu călugăru*l* carile amu fostu Banŭ, scris'amŭ zapisu*l* me*u* ca să fii de mare credi*n*ţă la mână jupânulu*i* Pătru Oncescŭ şi fećorilo*r* lu*i*, Oncei şi lu Sta*n*ce, cumŭ să se ştie că le'mŭ vă*n*dutŭ satu*l* Crătojanii ѡт сꙋдство (din districtul) Vla*ş*^{ca} dere*p*tu 34,000 aspri gata, care satŭ m'au fostŭ

miluitŭ Mihaĭu voevod, şi amŭ văndutŭ eu de a me bună voĭa, făr' dă nici o nevoe, ca să le fie lor satul stăt[a]toru şi de moşii şi ohabnicŭ, luĭ şi fećorilor luĭ, cum au fos[t] şi maĭ de nainte vreme alŭ lor, şi la tocmela nostră fost'au şi boĭare mărturie, anume: Stan lo[go]f[ă]tul Mereş ѿ (dela) Cătun[i], и (şi) Opré pos[t]elnic ѿ Prejăv, и Drăghićŭ стар (bătrînul) ѿ Gratie, и Baico lo[go]f[ă]tul ѿ Buteşti, и Costandinŭ diĭacon ѿ Rotă, şi acestă tocmel[ă] făcutu-se-u în cetáte în Trăgovişti, şi pentru maĭ mare credenţă pusu-mi'mŭ şi pecete, пис (scris) м[с]ца (luna) ĭul[ie] 28 дни (ḑile) влет (în anul) 711... (160...?) † Stan logofătu Mereşu. † Andriĭ Banul. † Opré pos[telnic]. † Drăghice. † Costandin diĭacon.

NOTANDA:

finalul ȣ întreg : дерептȣ, амȣ фостȣ, стѫтѫторȣ, Мерешȣ;

finalul ȣ jumătăţit fórte des : Бань, скрисамь, Ѡнческъ, кȣмь, сать, фость, милȣить, амь вѫндȣть, ѡхабникъ, аль, Дръгичь, Костандинъ, пȣсȣмимь;

ь şi ъ întrebuinţaţĭ ambiĭ de o potrivă pentru ă şi ŭ;

e trecut în i : Ѧндрии (dar şi Ѧндрею), карилє (=carele), сь фїи (dar şi сѫ фїє). Тръговищи, мошїи (la singular);

e pentru actualul i : боѧрє (la plural), кредєнць (dar şi кредиць);

ь=є : Дръгичь şi Дръгичє;

o pentru oa : Ротъ, ностръ;

duplă formă a genitivo-dativuluĭ : Ѡнчєи ши лȣ Станчє;

є pentru ѣ : времє (nu врѣмє), а мє, фѫкȣтȣсєȣ (=făcutu-se-au), пєчєтє (nu пєчѣтє), ачєсть токмєль (=acéstă tocmélă);

а pentru є : а мє бȣнъ воѧ, dar : нич ѡ нєвоє;

и pentru ы : пȣсȣмимь (=pusu-mi-amŭ);

дь (=dă) şi дє;

reflexivul se distins de condiţionalul să : сѫ сє фїє;

prepositiunea repetată : ↑ четате ↑ Тръговищи;

rangul pus între numele de botez şi între poreclă : Стан логофътȣл Мереш;

cuvinte accentate : мъná, четáте, лȣй;

pentru sintaxă : каре сать маȣ фость милȣить Михаю воевод;

numĭ locale : Гратїе, Бȣтещи, Прежъв (=Прежбь din textul precedinte).

XXVI.

O MĂRTURIĂ

Popa Tiful, Mircescĭ (distr. Vlaşca), 1606, aprile 15.

Originalul în Archivele Statuluĭ : Mitropolia din Bucurescĭ No. CXVI.

In condica Mitropolieĭ s'a transcris în t. 9, p. 239, în următorul mod :

Сѫ сѫ щие кѫ аȣ авȣт ȣнкїашȣл Фȣгле мошие ꙟ Мирчещи, ѡ жȣмѫтат *(sic)* **де фȣнїе де мошие, ши аȣ авȣт ȣнкїашȣл Фȣгле ѡ бранище алѣсѫ, бранище минѣскѫ а лȣи Шербȣл татѫл Фȣглеи, ши мѫртȣрие. Роман Минескȣл, ши Радомир, ши Балотѫ, ши Снѣгѫ, ши Тома Робȣл, ши Щефан Грама, Михаи, ши Фрѫцилѫ ѡтам, ши Мѫтоша Берчюл; динтр'ачастѫ мошие аȣ дат Шербȣл ȣн лок Воинеи, пентрȣ ѡ Владѫ, ши аȣ фост мѫртȣрие ши Казан, ши ам скрис еȣ попа Тифȣл, ши аȣ фост мȣлци ѡамени бȣни ла моартѣ Фȣглеи; ꙗр чине сѫ ва скȣла сѫ факѫ алт чева, сѫ фие афȣрисит де 318 пѫринци, ши сѫ фие афȣрисит ши анаѳема; ши аȣ рѫмас ачест сѫрак Ѹдрика сѫ нȣ сѫ бѫнтȣꙗскѫ де нименѣ; писах месеца априлїе 15 дни в лѣт 7114 : —**

⊙ Роман. ⊙ Радомир. ⊙ Балотѫ. ⊙ Снѣгѫ. Тома. Щефан. ⊙ Михаи. ⊙ Фрѫцилѫ. ⊙ Мѫтоша. ⊙ Берчюл. ⊙ Казан. ⊙ Попа Тифȣл.

Ши доаѡ фѣце де арие ши кȣ фѫтѫчюне ши ȣн пȣц ши локȣ де бисерикѫ ачѣстѣ аȣ фостȣ тоате але Фȣглеи де бащинѫ дин Мирчещй.

In acéstă transcripţiune copistul s'a silit numaĭ a surprind înţelesul actuluĭ; şi nicĭ chiar aci el n'a fost tot-d'a-una noroco-

căcĭ dintr'o femeiă «mătuşa Bercil» a făcut un bărbat «Mătoşa Bercĭul», dintr'un bărbat «Vlad» a făcut o femeiă «Vladă», dintr'o fată «săracă Udrişcă» a făcut un băiat «săracul Udrica» etc.

În adevăr, precum ne vom încredința îndată, opera luĭ «popa Tiful» din Mircescĭ nu este tocmaĭ uşóră de descifrat.

Actul e scris pe o fóiă de hărtiă gălbuiă, subţire, lungă de 31, lată de $21^{1}/_{2}$ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Ca specimen de scrisóre, reproducem maĭ jos în text primul rînd în fac-simile, maĭ adaugând aci că cernéla e fórte négră, ér şirurile sînt strîmbe, scrise la o distanţă inegală (dela 3 milimetri pînă la 1 centimetru), şi nu tóte de aceiaşĭ lungime (dela 14 pînă la 20 centimetri).

Sub fie-care iscălitură, tóte scrise de mâna luĭ popa Tiful, este câte o pată de cernélă dela punerea degetuluĭ.

De asupra celor maĭ multe cuvinte, întocmaĭ ca în textul publicat maĭ sus sub No. XVI, scriitorul aruncă câte un segment fără nicĭ o trebuinţă : мирчещє, попа etc.

Este şi maĭ curios că d'asupra luĭ ѕ, scris maĭ mult ca V, figuréză pretutindenĭ doă puncturĭ, ba une-orĭ popa Tiful nu cruţă acest lux de punctuaţiune nicĭ chiar d'asupra luĭ н, ж, є, după cum se póte vedé în rîndul cel fac-similat.

Dintre persónele menţionate în act, pe unele le găsim, de asemenea, într'un crisov din 13 maĭu 1620 dela Gavril Movilă, relativ tot la satul Mircescĭ, şi anume : Bercĭul, Balotă şi Roman.

Despre însemnătatea filologică a acestuĭ text, vedĭ maĭ jos Notanda.

Aci vom face numaĭ o observaţiune.

El este tot ce póte fi maĭ r u s t i c.

Intr'însul noĭ găsim cele maĭ stereotipe trăsure ale aceluĭ g r a ĭ u ţ e r ă n e s c, prin care se caracterisă unele scrisorĭ şi inscripţiunĭ latine din vécul de mijloc.[1]

Aşa este, bună óră, acea perpetuă confusiune între *e* şi *i*, *u* şi *o*, despre care deja Mabillon ḑicea în privinţa documentelor latine mediane : «immutatio frequens est *e* pro *i* et vice-versa, i-«temque *u* pro *o*, quae immutatio etiam familiaris fuit apud vete-«res Romanos.»[2]

Maĭ cu sémă semnificativ este în textul nostru *u*=*o* şi *o*=*u*, fenomen pe care nu'l vedem maĭ de loc în cele-l'alte documente din colecţiunea de faţă.

Lepsius a demonstrat, că alfabetul greco-latin primitiv nu distingea pe *u* de *o*, şi prin urmare niciĭ graĭul cel viŭ al poporuluĭ din Elada şi din Italia nu cunoscea vre-o deosebire între ambele sonurĭ, pronunţând o singură vocală mixtă, adecă nicĭ *o*, nicĭ *u*, ci un fel de *o* şi *u* tot-o-dată.[3]

Archaismele, fie lexice, fie curat fonetice, persistă une-orĭ într'un bĭet colţuşor imperceptibil, într'un atom din totalitatea naţiuniĭ, după ce aĭurĭ s'aŭ perdut fără urme; ţeraniĭ dela Mircescĭ din plasa Néjlovuluĭ, cu popa Tiful în frunte, nu-şĭ închipuiaŭ, de sigur, pe la 1600, că eĭ pronunţă vocalele întocmaĭ aşa după cum le rostĭaŭ, cu miĭ de anĭ înainte, străbuniĭ din epoca unităţiĭ etnice greco-italice!

(1) **Fumagalli,** *Delle istituzioni diplomatiche,* Milano, 1802 t. 1, p. 267—94.

(2) **Mabillon,** *De re diplomatica,* Neapoli, 1789, t. 1, p. 61.

(3) **Lepsius,** *De tabulis Eugubinis*, Berolini, 1833, p. 76 — 9. — Idem, *Paläographie als Mittel für die Sprachforschung*, Berlin, 1834, p. 60 : «Im Griechischen und Lateinischen «dagegen ist das *o* nicht wie im Sanskrit und Hebräischen eine Nüance vom *a*, sondern von «*u*..... die Paläographie auffallend bestätigt und durch Vergleichung der Semitischen Al-«phabete lehrt, dass V (die alte Form des Griechischen υ und im Etruskischen und Umbri-«chen die einzige Form für *o* und *u*) ursprünglich gar kein von O verschiedenes Zeichen war.»

2. де ф8не де мош^{и}е ше а8 во^{т} 8кеш8^{л} ф8гле 8 бране

3. ще алесъ бранеще минескъ а л8 ^{ше}рбо татъл8

4 ф8гле^{и} ше мърторіе романъ минеско^{л} ше радомир8

5. ше балотъ ше снѣгь ше тома робо^{л} ше щефанъ

6 грама михаю ше фръцель ѿ тамъ ше мътоша

7. берчюи де ꙟтрачестъ мош^{и}е а8 дато шербо

8. 8ꙟ локо боне^{и} пеꙟтро владъ ше а8 ф8ст8

9. мъртѹріе ше казанъ ше амо скрисо е^{8} попа

10. тиф8^{л} ше а8 ф8сто молци ѡмене бони ла мор^{т}е

11. ф8гле^{и} ꙗръ чене се ва ск8ла съ факъ ал^{т}ь чева

12. съ ф^{и}е афѹриситъ де т̄ ше ї̄н ѡ^{с}теци (*sic*) ше съ фи^{и}

13. афѹр^{с}и^{т}8 ше анатима пис мѣсица априліе еї̄

14. ше а ръмасо ачестъ съракъ 8дриска съ но 8 бъꙟто-ꙗскъ

15. немене въ л^{и}то : ꙁрдї

16. рома^{н} (*deget*) ра^{д}ѹмиро (*deg.*) бало^{т}ъ (*d.*) снегъ (*d.*) тома (*d.*) щефа^{н} (*d.*) михаю (*d.*).

17. фръци^{л} (*d.*) мътоша берчю^{и} (*d.*) казанъ (*d.*) попа тиф8^{л} (*d.*).

18. ше доа феце да арие ше 8 фътъченъ ше 8 поц8

19 ше л8к8 де бесѣрекъ ачесте а8 ф8ст8 т8те а ф8с^{т}8

20. але ф8глїе ше а ф8гле де бащенъ де мирчещи.

reflexivul *se* distins de condiționalul *să* : сѫ се цине;

cuvîntul slavic щтеци prefăcut în щстеци, — óre prin vr'o etimolog poporană (de ex. *osteț* «luptător», dela *óste*)? saŭ prin influința tenueĭ urméză (cf. ascut, lespede...)?

pentru sintaxă : ачесте аѹ фѹстѫ тѹте а фѹстѹ але Фѹгліе, ше а Фѹ де бащенѫ, cu doă repetițiunĭ demonstrative;

numĭ bărbătescĭ : Фѹгле,[1] Балотѫ, Снѣгь, Радомирѹ, Минескол, Шере Берчѣ, Фрѫциль, Казанѫ, Тифѹл...;

nume femeesc : Ѹдриска;

terminĭ agricolĭ : феце да арие, фѫтѫченѫ (= *fătăcină* din *fătăciun* ca *mortăcină* din *mortăciune*), бранеще (= pădure oprită de tăiat);

бранеще din slavicul бранити «oprire», ca medio-latinul *parcus* d *parcere* și provențialul *deves*=«bois *défensable*»;[2]

фѹне, vedĭ texturile No. IX și XI.

(1) Tot așa se chiămа un boier din Moldova la 1641 : «Басиліе Фѹгле ворникѹл д Брладѹ», *Arch. Statuluĭ, m-rea Rachitósa X.*

(2) *Revue des langues romanes*, t. 4 (1873), p. 218.

courcissements grossis» dintre cele maĭ imposibile, fără nicĭ un singur exemplu în fonologia română; [1]

confusiunea între *u* şi *o* în aceleaşĭ cuvinte : мърторіе şi мъртȣріе, Радомирȣ şi Радȣмиро, локо şi лȣкȣ, фȣстȣ şi фȣсто;

confusiunea între *i* şi *e* : ȣкишȣл şi ȣкешȣл, Мирчещи şi Мирчеще, Фръцель şi Фръциль, съ фие şi съ фии;

e pentru *i* : чене (=cine), ѡмене, şi pretutindenĭ ше în loc de ши;

e pentru ѣ saŭ ꙗ : Минескъ (=Minéscă), ачестъ мошие, Снегъ (dar şi Снѣгъ), феце (nu фѣце);

ю pentru е : Берчюи în loc de Берчеи;

simplul *o* pentru *oa* : ѡмене, морте;

доа = doă;

ж muĭat : жюмътате;

да арие, în loc de де...;

ȣꙟ=*uîn*=*un*, пеꙟтро=*peîntro*=*pentru*, бъꙟтоꙗскъ=*băîntoĭască*=*băntuĭ ască*, де ꙟ;

disparițiunea luĭ н : ȣкешȣл (= uncheşul) şi ȣ (= un), pe lîngă care însă şi ȣꙟ, cf. maĭ sus textul No. XVII;

remarcabilă aferesă : вот (de 2 orĭ) pentru лвȣт;

Фȣгле, cu triplul genitiv : Фȣглеи, Фȣглїе şi а Фȣгле;

а лȣ Шербо;

pe lîngă лȣ фȣстȣ — а фȣстȣ, precum şi а ръмасо;

(¹) **Cihac,** *Dict. d'étym.*, p. 182. — Pronumele nostru *o*, fie ca numeric, fie ca personal, adecă avênd o duplă întrebuințare, dar fiind acelaşĭ în fond, provine din *va*, după cum şi din a treia persónă singulară a indicativuluĭ presinte *va* poporul a făcut tot *o* : «*o* să fie»=«*va* să fie», după cum din maghiarul «*város*» avem «*oraş*», din latinul *vel* prin forma română veche «*vare*» s'a născut «*orĭ*», etc. Este radicala pronominală ario-europeă *va*, de unde de asemenea : zendicul *ava* «acela», slavicul овъ-ова, grecul αὐ=*ava* în αὐ-τός (cf. **Bopp,** *Gramm. comparée,* trad. Bréal, t. 2, p. 356) şi albanesul *ai*, forma veche *avi* «acela» şi «el» (cf. **Camarda,** *Saggio sulla lingua albanese*, Livorno, 1864, p. 209). E fórte interesant că primitivul *ava* a scăḑut la *o* şi *u* nu numaĭ la Românĭ, dar şi 'n familia eranică : în dialectul huzvaretic *ô*, în dialectul parsic *ói* (=forma albanesă *ai*), în limba persiană modernă *ô*, în dialectul bucharic *u*, etc. (**Justi,** *Handbuch der Zendsprache*, p. 32). Maĭ pe scurt, pronominalul *o* este la Românĭ un rest ante-roman.

reflexivul *se* distins de condiționalul *să* : сѫ се цине;

cuvîntul slavic ѡтеци prefăcut în ѡстеци, — óre prin vr'o etimolog
porană (de ex. *osteț* «luptător», dela *óste*)? saŭ prin influința tenueĭ
urméză (cf. ascut, lespede...)?

pentru sintaxă : ачесте аȢ фȢстȢ тȢте а фȢстȢ але ФȢгаїе, ше а Фȣг
де бащенѫ, cu doă repetițiunĭ demonstrative;

numĭ bărbătescĭ : ФȢгле,[1] Балотѫ, Снѣгь, РадомирȢ, Минескол, Шерб
Берчѣ, Фрѫциль, Казанѫ, ТифȢл...;

nume femeesc : Ȣдриска;

terminĭ agricolĭ : феце да арие, фѫтѫченѫ (= *fătăcină* din *fătăciu*
ca *mortăcină* din *mortăcĭune*), бранеще (= pădure oprită de tăiat);

бранеще din slavicul бранити «oprire», ca medio-latinul *parcus* d
parcere și provențialul *deves*=«bois *défensable*»;[2]

фȢне, vedĭ texturile No. IX și XI.

(¹) Tot așa se chiăma un boier din Moldova la 1641 : «Василїе ФȢгле ворникȢ
БраадȢ», *Arch. Statuluĭ, m-rea Rachitósa X.*

(²) *Revue des langues romanes*, t. 4 (1873), p. 218.

XXVII
NOTIŢĂ DE CUMPĂRĂTURE.

Curescĭ sau Bogata (distr. Ilfov), 1606, Maiŭ 8.

Originalul în Archivele Statuluĭ: episcopia Argeş No. LXXXIX. In Condica acesteĭ episcopie nu s'a copiat.

E scris pe o fóiă de hârtiă grósă şi aspră, lungă de 32, lată de 21 centimetri, fără semn de fabrică, care se afla — probabilmente — pe fóia ce lipsesce.

Scrisórea, cu cernélă négră, cu litere drepte, nalte de 4 milimetri, şi cu distanţa între rîndurĭ de 1 centimetru, presintă ceva intermediar între cursiva zapiselor şi semi-unciala manuscriptelor.

Este greŭ a distinge pe ъ de ь.

1. † Съ се щїе къ... ъ^{н} пъра^{т} ста^{н} добрикъи^{и} пъ^{м} нът8ри дела
2. негослава пъмъ^{н} т8ри. ѕ̄ї. ѡ^{п} т8 тр8 къ^{н} пъ. ꙗ^{р} ѡ^{п} тъ тра^{л} тъ
3. къ^{н} пъ ди^{н} ӡилеле Ми^{в} ни^{и} во^{д}. дир^{ѣ} птъ. ҂д. де а^{с} при де а^{р}
4. ци^{н} т8. ши ꙗ^{р} а^{8} к8^{н} пъра^{т} ста^{н} добрикъи^{и} па^{р} те л8 стреӡе
5. тоа^{т} къ^{т} се ва алеце(*) де пе^{с} те то^{т} хота^{р} л8. ди^{н} апа
6. цемени^{и} пъ^{н} вале п8^{р} къреци^{и}. ꙗ^{р} а^{8} къ^{н} пъра^{т} д8митр8 пъ^{р} ток
7. па^{р} те л8 прав^{ц} ши а л8 ко^{с} тади^{н} тоа^{т} къ^{т} се ва алѣце
8. пе ѡ^{ч} на блъ^{н} де^{с} къ. де^{н} чи^{н} пъ^{н} чи^{н} ди апа цемени^{и} пънъ
9. вале пъ^{р} къреципо^{р} дирептъ ҂̄ѕ̄.л̄. ве^{д} ви^{н}. ва^{д} ра кътѣ ко^{с} да

(*) Aci de asupra, cu acciaşĭ mână şi cernélă, e scris: дире^{п} т8 ҂е.

XXVIII

O DELIMITAŢIUNE

DISTRICTUL VÎLCEA, 1608, APRILE 15.

Originalul în Archivele Statuluĭ : Cozia II.

Scris pe o fóiă de hărtiă afumată, fórte stricată, lipsind un mare petec la mijloc, lungă de 29 $^1/_2$, lată de 20 centimetri, fără semn de fabrică.

Scrisórea, cu cernélă gălbuiă, e frumósă, dréptă şi îndesată, cu litere nalte de 2 milimetri şi cu o distanţă de 5 milimetri între rîndurĭ.

Cele şése peceţĭ, întipărite prin fum, sînt fórte nedistinse : abia se maĭ póte recunósce pe una din ele un leŭ în piciŏre cu códa rădicată, adecă ceia-ce se chiamă «lion passant» în eraldică.

Actul s'a transcris la 1778 în condica cea veche a Cozieĭ, fóia 59, pe când nu era încă rupt, ast-fel că acéstă copiă, deşi fórte defectósă ea-însăşĭ, ne va înlesni totuşĭ a completa, negreşit între parentesĭ, lacunele ce există în starea actuală a textuluĭ; din nenorocire însă, condicarul a uĭtat cu desăvîrşire de a copia rîndurile 15—16, tocmaĭ cele maĭ stricate.

Sub raportul ortografic, acest act se caracterisă printr'o deosebită predilecţiune pentru ĭ, pe care 'l pune în loc de ī şi chĭar de и.

† скрисам нои ѹ боꙗр карїи ам фость хотарнич ши токмѣлнич

сфинтеи

мънъстир дела козїꙗ. ꙗсъ егѹмен лѹ фостѹ пърїнтел пахомїе

деч лѹ

авѹтъ пър кѹ саркиꙁ де вѹжорани пънтрѹ къ аѹ авѹтъ саркиꙁ ѡч-

нъ депреѹн

кѹ сфънта мънъстире деч нѣѹ лѹатъ егѹменѹл денъпреѹнъ кѹ

саркиꙁ пре ръваше домнещї дич нои ꙗкъ ам мерсѹ пре кѹвънтѹл

домнѹ нострѹ де ам кътатъ ши ам кълкатѹ ѡчна сатѹлѹи

богдънещїи дела ѡлтъ дич ам афлатъ пре саркиꙁ мощѣн къ аѹ

фостъ кѹмпърат саркиꙁ ꙗкъ дин зилеле михнеи вод ши ꙗм къ-
ѹтатъ

ши кърциле лѹ саркиꙁ че аѹ авѹтъ де мошїе дич нои ꙗкъ ам

фъкѹтъ кар

тѣ дела мъна [ноа]стръ лѹ саркиꙁ съш цїе мошїꙗ пре кърци че аѹ
авѹт[ъ]

ꙗсъ ам хотъ[рътъ] кълпѹл кѹ пъдѹрѣ де ам фъкѹтъ ѡчна лѹ сар-
киꙁ [в]

кодри ѹн [кодрѹ пре] лън [гъ х]отарѹл кълимънещїлор ши ам пѹс
п[їа]

тръ [дин коаче де валѣ маре] ши съ мѣргъ ачел кодрѹ дин апа

ѡлтѹ[лѹи]

кѹ [пъдѹрѣ кѹ тотъ пънъ ла хо]тарѹл мѹерещїи ши челалалт кодрѹ
пре................. щїи ши прин пъдѹре пре слѣмѣ...

п............... е пре мѹерѣска пън ла мерїи кърнѹлѹи...

алътѹрѣ... [пълѹ]иченѣска предечиндѣ шни де кътръ селищѣ

18. бо^{гд}нещîло^{р} 8[нде по]го^{р} калѣ кар8л8и дела р8^{д}. ши к8 пъд8рѣ
к8 то^{т}
19. пънъ ѫ хотар8^{л} м8рещîи. ꙗ^{р} селищѣ съ ѡ цїе пре к8^{м}пърът8^{р}
20. ши лѣ8 фо^{с}тъ [алѣ]съ ма^{н} денаи^{н}те врѣме де мощѣнїи сăт8л8и
21. де са8 щї8тъ па^{р}тѣ влъд8цѣскъ чи а^{м} але^{с} съ цїе са^{р}ки^{з} $\overline{.в.}$
пъ^{р}ци
22. ши к8 вад8^{л} морїи ди^{н} селище. ꙗ^{р} ѡ па^{р}те де селище де^{с}пре
23. мал8^{л} рош8 алът8рѣ к8 валѣ ѫ жо^{с} ка^{р} па^{р}те а^{8} фо^{ст} а сире^{н}
съ а^{н}бъ а
24. ѡ цїнѣ коꙁїꙗнїи ди^{ч} нои ачещи $\bar{ѕ}$ боꙗ^{р} ан8^{м} пъ^{р}в8^{л} лѡ^{г} ѿ р8да
25. и фръ^{н}к8^{л} ѿ потъроша^{н} и а^{н}ге^{л} ко^{м} ѿ съ^{р}чинещи и преда ло^{г}
ѿ бъ^{р}се^{щ}
26. и гїѡка ѿ съ^{м}боти^{н} и х8^{д} ѿ дьещи но^{н} аша а^{м} але^{с} ши мъ^{р}т8-
риси^{м}
27. к8 с8флетеле ноа^{с}тре. ши пе^{н}тр8 креди^{н}ца нѣ^{м} п8^{с} ма^{н} жо^{с} пе
28. чещи^{л} ка съ^{с} крѣ^{з} пис $\overline{мца}$ апри^{л} еї^{дн} в^{л} ^{т}ъ $\overline{ꙁрѕї}$

(L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† scris'a*m* no*i* 6 boïa*r*^{i} carii a*m* fo*s*tŭ hota*r*nic^{i} şi tocămé*l*nic^{i} sfi*n*tei mănăsti*r*^{i} dela Coziĭa, însă egume*n* au fo*s*tu părinăte*l*^{e} Pahomie; de*c*^{i} au avutŭ pă*r*ă cu Sa*r*kiz de Bujorani pă*nt*ru că a*u* avutŭ Sa*r*kiz o*c*^{i}nă depreu*n*^{ă} cu sfănăta mănă*s*tire, de*c*^{i} néu luatŭ egumenu*l* denăpreună cu Sa*r*kiz pre răvaşe do*m*neşti, di*c*^{i} noi încă a*m* me*r*su pre cuvănătu*l* do*m*nu-no*s*tru de a*m* căutatŭ şi a*m* că*l*catu o*c*^{i}na satului Bo*g*dăneştii dela O*l*tŭ, di*c*^{i} a*m* aflatŭ pre Sa*r*kiz moştén, că a*u* fo*s*tŭ cu*m*păra*t* Sa*r*kiz încă di*n* zilele Mi*h*nei vo*d*^{ă}, şi I-a*m* căutatŭ şi că*r*ţile lu Sa*r*kiz ce a*u* avutŭ de moşie,

dici noi încă *am* făcutŭ *carté* dela măna [noa]*s*tră lu Sa*r*kiz să-*ș*i ție moșăĭa pre căr*ți* ce a*u* avutŭ; însă a*m* hotă[rătŭ] că*m*pu*l* cu pădure de a*m* făcutŭ ocina lu Sa*r*kiz 2 codri, u*n* [codru pre] lă*n*-[gă ho]taru*l* Călimăneștilo*r*, și a*m* pu*s* p[ia]tră [dincoace de valé mare] și să mérgă ace*l* codru di*n* apa O*l*tu[lui] cu [pădure cu totŭ pănă la ho]taru*l* Muereștii, și cela-l'a*lt* codru pre . . . . [Muere]-știi și prin pădure pre slémé . . . p . . . . e pre Muerésca pa*n*ă la merii Că*r*nului . . . alăture . . . . [Plăv]icenésca pre deci*n*dé, *și* de către seliște Bo*gd*ăneștilo*r* u[nde po]go*r*ă calé carului dela Ru*d*a, și cu pădure cu to*t*, pănă în hotaru*l* Muereștii, ĭa*r* seliște să o ție pre cu*m*părătu*r*i, și léu fo*s*tŭ [alé]să ma*i* denai*n*te vréme de moșténii satului de s'au știutŭ pa*r*té Vlăduțéscă; ci a*m* ale*s* să ție Sa*r*kiz 2 pă*r*ți și cu vadu*l* morii di*n* seliște, ĭa*r* o pa*r*te de se-liște de*s*pre malu*l* roșu, alăture cu valé în jo*s*, ca*r*e pa*r*te a*u* fo*st* a Sire*i*, să a*i*bă a o ține Coziĭanii; dici noi acești 6 boĭa*r*i, anu*m*e Pă*r*vu*l* lo*g*ofăt ѿ (dela) Ruda и (și) Fră*n*cu*l* ѿ Potăroșa*n*i и A*n*ghe*l* comis(?) ѿ Să*r*ăcinești и Preda lo*g*ofăt ѿ Bă*r*se*ș*t*i* и Ghioca ѿ Să*m*bo-ti*n* и Hu*d* ѿ Dăești, no*i* așa a*m* ale*s*, și mă*r*turisi*m* cu sufletele noa*s*tre, și pe*n*tru credi*n*ța né*m* pu*s* ma*i* jo*s* pecețil*e* ca să *s*ă crézа, пис мѣсаца (scris în luna) apri*l*ie 15 дни (dile) вълѣтъ 7116 (în a-nul 1608).

Notanda:

finalul *u* întreg : мерсѹ, фостѹ (dar și фостъ), кълкатѹ;

finalul *u* jumătățit fórte des : авѹтъ (= avut*ŭ*), лѹатъ (= luat*ŭ*), кѫѹтатъ (= căutat*ŭ*), Ѡлтъ...;

un *ă*, vocală irațională, ce-va ca *schwa* semitic, de 3 orĭ între *n* și *t* : пърїнътеле (=pări*năt*ele), сфънъта (=sfă*năt*a), кѹвънътѹл (=cuvă*năt*ul), și o dată între *k* și *m* : токъмѣлничи (=to*căm*élnici), dintre carĭ cu forma céstă din urmă cf. токъмѣлеле în textul publicat maĭ sus sub No. 1 și vo-cala irațională între *c*—*m* la Romanĭ în cuvinte împrumutate dela Grecĭ : «Al*gem*eon» din 'Αλκμαίων, «Al*cum*ena» din 'Αλκμήνη, «dra*chum*a» din δραχμή, «Te*cum*essa» din Τέκμησσα, «a*cum*e» din ἀκμή, etc.,[1] ér pentru

[1] **Schuchardt,** op. cit. II, p. 395, 408, 425.

XXIX—XXX.

CUMPĂRĂTURELE SPATARULUÏ MÎRZEA.

CIRCA 1608—1609.

Intre aniĭ 1568—1577, sub Alexandru-vodă Mircea, se întâmplase un proces scandalos, care nu este fără interes pentru istoria socială a epoceĭ.

Proprietar al satuluĭ Berilescĭ din districtul Ilfov era un boier de ţéră numit Şuşan, după mórtea căruia averea 'ĭ trebuia să tréca la copiiĭ seĭ, anume la treĭ fete: Stana, Nécşa şi Rada, şi la un băiat: Dispot; cele doă surorĭ maĭ marĭ însă gonĭaŭ pe unicul lor frate, sub cuvînt că el n'ar fi fost născut din Şuşan, căcĭ—ḑiceaŭ ele: «ест бил прихватил бащꙋ им Шꙋшан по матерѫ Диспотов на име «Воика злаа хωдца сѫс един Ѧциганин блꙋд сътворила, таж ωна ест ꙋтекла «понеж ест хотѣл Шꙋшан да ю загꙋбит, а после Воика ωна ест родїла тог «синъ виш рѣх Диспод ѿ под плетїе ꙗкож един копел, и рекла ест Воика «матерѫ Диспотов понеж ест била непразна ѿ Шꙋшан (tatăl lor Şuşan «prinsese pe muma luĭ Dispot, numită Voĭca, cu umblărĭ rele, *a-«vênd ea a face cu un Ţigan*, şi dînsa a şi fugit atuncĭ, find-că «Şuşan voĭa s'o ucidă, ér după aceĭa Voĭca *a născut pe acel fiŭ «maĭ sus ḑis Dispot pe sub gardurĭ ca pe un bastard*, şi pretindea «Voĭca, muma luĭ Dispot, cumcă a remas îngreunată de Şuşan)».

Acest proces *turpis causa*, care ne arată că la 1570 lumea nu era maĭ bună decum este astăḑĭ, e descris pe larg într'un crisov al luĭ Mihné-vodă Alexandru din 11 februariŭ 1586, păstrat în Archivele Statuluĭ: Mitropolia Bucurescĭ No. VIII.

Faţă cu cérta între copiiĭ luĭ Şuşan, divanul domnesc a acor-

dat luĭ Dispot dreptul de a-şĭ dovedi legitima filiaţiune prin 12 conjurătorĭ: «дал ест закwн Дипотов. ві҃. болѣри, да заклет како ест «рожден Дипод ѿ тѣло Шѹшанов (ĭ-a dat luĭ Dispot lege 12 boierĭ, «ca să jure că este născut Dispot din corpul luĭ Şuşan)»,—ceia-ce s'a şi făcut, conjurătoriĭ jurând— nu se scie pe ce fel de temeiŭ— cumcă «Dispot a eşit din corpul luĭ Şuşan», şi atuncĭ averea a fost adjudecată *pro indiviso* la căte-şĭ-patru: Stana, Nécşa, Rada şi Dispot: «ꙗкож да бѹдет тwг брат със тех вишречени сестри д҃. братїе «нераздѣлени (ca să fie acel frate cu acele maĭ sus ḑise surorĭ 4 fraţĭ «nedespărţiţĭ)».

Stana, cea maĭ mare fétă a luĭ Şuşan, era măritată după un boierinaş numit Preda, «vătăv ѿ Cacaleţĭ», pe care de asemenea îl menţionéză crisovul luĭ Mihnea, ér maĭ pe larg un crisov dela Radu-vodă Mihné din 16 novembre 1620.

Tóte astea s'aŭ petrecut înainte de 1577; prin urmare, în cele doă documente de maĭ jos noĭ avem a face cu nesce ómenĭ ce a-parţin deplin seculuĭ XVI.

Actele de maĭ sus, ca şi cele-l'alte ce vor fi citate acum îndată, se conservă în acelaşĭ pachet No. VIII al Mitropolieĭ din Bucurescĭ.

Actorul principal în ele, cumpărătorul satuluĭ Berilescĭ dela familia luĭ Şuşan, este un personagiŭ fórte istoric: marele spatar Mîrzea.

Cu ocasiunea texturilor precedinţĭ noĭ am făcut deja cunoscinţă cu câţĭ-va dintre ceĭ maĭ remarcabilĭ campionĭ aĭ luĭ Mihaĭu Vitézul: Banul Udrea, agă Fărcaş, logofătul Tudosie.

Nu maĭ puţin celebru este spatarul Mîrzea.

In armata luĭ Mihaiŭ-vodă eraŭ doĭ căpitanĭ cu acest nume, probabilmente fraţĭ, pe carĭ contimpuraniĭ îĭ deosebĭaŭ prin epitetele de «Mîrzea cel mare» şi «Mîrzea cel mic».

Eroul nostru este «Mîrzea cel mare», menţionat maĭ adesea în fântine istorice, ajuns la culmea ierarchieĭ boerescĭ şi al căruĭa numele de botez era Vasilie, [1] pe când cel-l'alt Mîrzea — numele luĭ de botez nu se scie—a jucat un rol relativamente neînsemnat şi de o durată fórte scurtă.

(¹) Bethlen, op. cit. t. 5, p. 147.

XXIX—XXX.

CUMPĂRĂTURELE SPATARULUÏ MÎRZEA.

CIRCA 1608—1609.

Intre aniï 1568—1577, sub Alexandru-vodă Mircea, se întâmplase un proces scandalos, care nu este fără interes pentru istoria socială a epoceï.

Proprietar al satuluï Berilescï din districtul Ilfov era un boier de ţéră numit Şuşan, după mórtea căruïa averea 'ï trebuïa să trécă la copiiï seï, anume la treï fete: Stana, Nécşa şi Rada, şi la un băiat: Dispot; cele doă surorï maï marï însă gonïaŭ pe unicul lor frate, sub cuvînt că el n'ar fi fost născut din Şuşan, căcï—ḑiceaŭ ele: «ест бил прихватил бащ8 им Ш8шан по матеръ Диспотов на име «Воика злаа хωдца със един Яциганин бл8д сътворила, таж ωна ест 8текла «понеж ест хотѣл Ш8шан да ю заг8бит, а после Воика ωна ест родıла тог «синъ виш рѣх Диспод ѿ под плетїе ıакож един копел, и рекла ест Воика «матеръ Диспотов понеж ест била непразна ѿ Ш8шан (tatăl lor Şuşan «prinsese pe muma luï Dispot, numită Voïca, cu umblărï rele, *a-«vênd ea a face cu un Ţigan*, şi dînsa a şi fugit atuncï, fiind-că «Şuşan voïà s'o ucidă, ér după aceïa Voïca *a născut pe acel fiiŭ «maï sus ḑis Dispot pe sub gardurï ca pe un bastard*, şi pretindea «Voïca, muma luï Dispot, cumcă a remas îngreunată de Şuşan)».

Acest proces *turpis causa*, care ne arată că la 1570 lumea nu era maï bună decum este astăḑï, e descris pe larg într'un crisov al luï Mihné-vodă Alexandru din 11 februariŭ 1586, păstrat în Archivele Statuluï: Mitropolia Bucurescï No. VIII.

Faţă cu cérta între copiiï luï Şuşan, divanul domnesc a acor-

Să revenim însă asupra celor doă texturĭ, publicate maĭ la vale.

Datul cronologic lipsesce, dar nu este greŭ de a'l lămuri printr'un crisov dela Alexandru-vodă Iliaş din 1 iuniŭ 1617, aflător în acelaşĭ pachet şi unde se ḑice că cumpărăturele făcute prin actele de maĭ jos aŭ fost confirmate la timpul lor printr'un crisov al luĭ Radu Şerban, care crisov însă: «загинѹла их бъсех книги емѹ за «ѡчинѹ къда ест излъзил Радоул-водъ Шербан ѿ зде ѿ земле въ Молдавское «когдаж извадил га ест Батръ Габръ (a perit cu tóte crisóvele de moşiă «atuncĭ când a fugit Radu-vodă Şerban de aicĭ din ţéră în Moldo-«va, fiind gonit de Bator Gabor).»

Se scie că alungarea luĭ Şerban-vodă de către Gabriel Bathori se întâmplase la 1610.[1]

Trebuĭ să admitem dară, că cumpărarea moşieĭ, anterióră confirmaţiuniĭ domnescĭ, care şi acésta este anterióră invasiuniĭ luĭ Bathori, avusese loc cam între 1608 — 1609.

O dată acest punct stabilit, maĭ este un altul, şi anume că textul No. XXIX s'a scris când maĭ trăia încă vătavul Preda, ér textul No. XXX deja un timp óre-care după mórtea luĭ, când jupânésa Stana a remas văduvă.

Decĭ: dacă textul No. XXX datéză circa 1609, textul No. XXIX este neapărat circa 1608.

1608 şi 1609 sînt aci doă daturĭ extreme, maĭ jos de carĭ nu este permis a ne pogorî; dar nemic nu împedecă, din contra, ca ambele texturĭ să fie cu cincĭ saŭ şése anĭ maĭ vechĭ, adecă de pe la 1603—1604.

Crisovul dela Alexandru-vodă Iliaş, căruĭ îĭ datorim acéstă lămurire cronologică, ne arată tot-o-dată, că la 1617 Mirzea nu se maĭ află în Moldova, ci s'a re'ntors deja în Ţéra-Românéscă, unde a luat din noŭ postul de mare-spatar.

Tóte actele moşieĭ Berilescĭ sînt transcrise, nu pré exact, în condica cea veche a Mitropolieĭ din Bucurescĭ, t. 2, începênd dela fóia 115.

(1) Engel, I, p. 277.

XXIX
NOTIŢĂ DE CUMPĂRĂTURE

(Berilesci, distr. Ilfov, circa 1608)

Scris pe o fóiă de hărtiă, puţin gălbuiă, lungă de 33, lată de 21 centimetri, cu un semn de fabrică reŭ determinat : ce-va ca un scut oval înflorit pe la mărginĭ.

Scrisórea, cu cernélă rădăciniă, e frumósă, cu elegante codiţe şi aruncăture d'asupra, cu litere maĭ micĭ de 2 şi o distanţă între rîndurĭ de 8—9 milimetri.

Din cele treĭ peceţĭ, rătunde, întipărite cu fum, numaĭ cea din mijloc, de 16 milimetri în diametru, este maĭ clară, avênd scris pe ea în gĭur cu slove marĭ: † ПРѢДЯ БѢТЯХ, ér în mijloc o mică figură nedistinsă.

Prin formă literele ь şi ъ se confundă.

1. † съ се щїе къ aȣ кȣ^{м}пъра^{т} жȣпа^{н} мь^{р}ʒѣ ве^{л} спа^{т} ѡчи^{н} ꙟ бе-
рїле^{щ} дела преда ꙟсь де па^{р}те лȣ шȣша^{н} а па^{т}ра

2. па^{р}те шъ кȣ вечина^{ш} анȣме бьла^{н} и михъи^{л} и дра^{г}ми^{р} и пь-
вȣ^{л}. шъ ıа^{р} aȣ кȣ^{м}пъра^{т} ѡчи^{н} ꙟ бериле (sic)

3. ıа^{р} дела преда де ꙟтра патра па^{р}те а патра па^{р}те дела ди[illegible]
ıа^{р} де ꙟ па^{р}тѣ лȣ шȣша^{н}

чина^{ш} анȣме дȣце и ра^{д}ȣ и ста^{н} ꙟсъ ꙟпреȣ^{н} aȣ пȣ^{т}

скри^{с} мошъе ꙟ а^{с}при ѕȣѱ

5. † шь ꙗр аȣ кȣмпърат ѡчин ꙟ Берилещ ꙗр дела Преда ꙟсъ де ꙟ
парте Влалдꙋ а чинче парте шъ кȣ вечин

6. анȣме Тихȣл и Мȣшат и Манѣ ꙟсь тот ꙟтрачестȣ прец чїе маи
сȣс скрис

7. † ꙗр аȣ кȣмпърат ѡчин ꙟ Берилещ дела Марїꙗ фата Влалдꙋ к
фȣнии Дерептȣ аспри /ꙗ шъ кȣ

8. ȣ рȣмьн анȣ (sic) шърб аȣ вънднȣт де а лор бȣн вое шь алдъмь-
шар анȣме Аврам пос и Щефȣл пос

9. и Костантин фрателе лȣ Дънишор лог де Бȣѕьȣ и Бълан и Ми-
хъил и Тихȣл и Дȣц и Драгмир

10. и Влалдꙋ де аколе де сат де Берилещ ꙗр ачештїи маи сȣс скрис
ѡчин семнеле и сънтȣ ꙟ лȣгȣ де ꙟ дрȣмȣл

11. лȣ Кончакȣ пън ꙟ Матка съпьтȣрiи сȣтȣ Коста лȣпїеи шь ꙟ латȣ
де ꙟ хотарȣл .

12. Герґїцеи . . . . с . . . . н пънъ ꙟ хотарȣл Нетеѕещилор

(L. S.) (L. S.) (L. S.)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† să se ştie că au cu*m*părat jupa*n* Mă*r*zé велики (mare) spat*ar* o-
*n*ă în Berileșt*i* dela Preda, însă de pa*r*te lu Şuşa*n* a pa*t*ra pa*r*te
cu vecinaș*i* anume Băla*n* и (şi) Mihăi*l* и Dra*g*omi*r* и Pă*r*vu*l*; şă
r au cu*m*părat ocin*ă* în Berile[şti] ĭa*r* dela Preda deîntr'a patra
*r*te a patra pa*r*te dela Di*s*po*d*, însă ĭa*r* de în pa*r*té lu Şuşa*n* şă
vecinaș*i* anume Duţe и Ra*d*u*l* и Sta*n*, însă înpreu*n*ă au plăt*it* a-
*s*tă mai su*s* scri*s*ă moşăe în a*s*pri 6700; † şă ĭa*r* au cu*m*părat
*in*ă în Berileș*t*i ĭa*r* dela Preda, însă de în pa*r*te Vla*d*u*l*ui a ci*n*ce
*r*te şă cu veci*n*aşi anume Tihu*l* и Muşa*t* и Mané, însă to*t* într'a-
*s*tu pre*ț* cie mai su*s* scri*s*; † ĭa*r* au cu*m*părat oci*n*ă în Berileș*t*i

dela Mariĭa fata Vla^{d}ul^{ui} 2 funi dereptu aspri 9000 şă cu u rum ahu^{me} Şarb; au vămdut de a lor bun^{ă} voe; şă aldămăşar^{i} anum Avram pos^{telnic} и Ştefuľ pos^{telnic} и Costantin fratele lu Dănişor log de Buzău и Bălan и Mihăil и Duţ^{e} и Drag^{o}mir и Vla^{d}ul de acole sat de Berileşt^{i}; ĭar aceştii maĭ sus scris^{e} ocin^{e} semnele i săntu: lugu — de în drumul lu Concacu păn^{ă} în matca săpăturii sutu c sta Lupiei, şă în latu de în hotarul Gherghiţei... s... n până în h tarul Netezeştilor.

NOTANDA:

finalul *u* întreg: ачестȣ, дерептȣ, сȣтȣ (=suptu), сънтȣ (=sunt) лȣгȣ, латȣ, Кончакȣ;

n vocalisat: лȣгȣ (=lungu), ȣ (=un), де in loc de ден (: де парт лȣ шȣшан), cf. maĭ sus textul No. XXVII;

пт asimilat în т: сȣтȣ (=suptu);

е pentru ѣ: ачестъ мошъе (=acéstă...), семнеле (nu: сѣмнеле), а чинч парте (=ă cincé...);

ъ pentru *i* după *ş*: мошъе, шъ şi шь—nicăirĭ ши;

ъ pentru *e* după *ş*: Шърб (=Şerb);

o pentru *oa*: коста (=cósta);

«a plăti *în*...»: аȣ плътит ꙟ аспри...;

genitivo-dativ femeesc: ачештїи (=acestei), съпътȣрiи, dar şi cu *ei* Гергицеи, Лȣпїеи;

genitivo-dativ bărbătesc: лȣ Шȣшан, лȣ Дънишор, лȣ Кончакȣ;

substantiv nearticulat de'naintea genitivuluĭ: парте лȣ Шȣшан, dar ş партѣ лȣ Шȣшан;

...деꙟн;

чїе=«ce este»: пpец.и ї е ман.сȣс;

prepositiunea repetată de treĭ orĭ: де аколе де сат де Берилеции;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să*: съ се цїе;

фȣни, vedĭ texturile No. IX etc.;

алдъмъшари, vedĭ textul No. XI;

pentru sintaxă: ачештїн маи сѫс скрисе ѡчиие семнеле и (=iĭ) сѫнтѕ;

вечинаш și рѕмьи, de o potrivă=«clăcaș»;

sub raportul juridic, e ciudat de a vedé ca *aldămășarĭ* în textul de față ocmaĭ pe ceĭ vinduțĭ ca clăcașĭ: Бѫлан, Михѫил etc., carĭ astfel beaŭ entru propria lor robire, și acésta de 'mpreună cu nesce boierinașĭ ca «Aram postelnic», «Șteful postelnic» și «fratele lu Dănișor logofăt», cela-ce probéză că clăcășia,—condițiunea de вечинашн și рѕмьни—era departe de a fi fost r o b i ă în sensul ordinar al cuvîntuluĭ;

numĭ personale: Бѫлан, Драгомир, Пѣрвѕл, Днслод, Дѕце, Тихѕл (cf. Тифѕл în textul No. XXVI, adecă $f=h$), Мѕшат, Манѣ, Шѫрк, Дѫнишор, Кончакѕ;

дрѕмѕл лѕ Кончакѕ, termin topografic încă din epoca dominațiuniĭ Cumanilor în România, cf. «**Кончакъ ему слѣдъ правитъ** (*Končakŭ* îl urmăresce)» în antica poemă rusă despre expedițiunea luĭ Igor, unde Končak este numele unuĭ celebru principe cuman, același din Cronica rusă dela Kiev, în care pe la aniĭ 1169—70 el este menționat în următorul mod la un loc cu tribul tătăresc al B e r e n d e i l o r: «**Половци дикiи, Кончакъ съ родомъ своимъ и съ вои и Берендичи** (sălbatecii Cumanĭ: *Končakŭ* cu némul seŭ și cu óstea și *Berendeiĭ*)»[1], de unde la noĭ de asemenea numele personal *Berendeiŭ* și maĭ multe numĭ locale: *Berendeiŭ*, *Berendésca*, *Berendescĭ* etc.;[2]

genitivo-dativul *Лѕпїеи* dela «Lupia», nume de sat, astădĭ *Lipia*, cu trecerea inițialuluĭ *lu* în *li*, cf. latinesce *lubet*=*libet* etc.;

вѫтаҳ, pe pecetea luĭ Preda, = «vătav», din forma primitivă вѫтаг, de unde actualul deminutiv «vătăjel» (cf. polonul *watażka*), adecă $g=h=v$.

(¹) Карамзинъ, ed. Einerling, t. 3; nota 3; cf. ibid. notele 58, 60, 67, 68 etc.

(²) Despre importanța elementuluĭ cumanic în România, vedĭ studiul meŭ *Originile Craiovei*, §§. 12—15.

XXX.

O SCRISÓRE DE FEMEIĂ.

(Berilescĭ, distr. Ilfov, circa 1609).

După ce am dat doă-ḑecĭ şi noă texturĭ bărbătescĭ, vom reproduce acum unul femeiesc; unul singur, dar dintre cele maĭ remarcabile.

Este scris pe o fóiă de hărtiă subţire, gălbuiă, lungă de 31½, lată de 21 centimetri, cu un semn de fabrică puţin distins, astfel că ne-a fost anevoe de a'l copia.

Jos, în loc de pecete, este placată o bucăţică de céră galbenă, rătundă, de 12 milimetri în diametru.

Scrisórea, cu cernélă négră, e măruntă şi îndesată, slovele fiind maĭ micĭ de 2 milimetri la nălţime, ér distanţa între rîndurĭ de vr'o 7 milimetri.

Literele sînt : unele pré-plecate în drépta, altele verticale, o sémă pré-plecate în stînga, ceia-ce peste tot le dă un aspect disgraţios.

S'ar puté bănui că actul s'a scris de o mână de femeiă, adecă de către însăşĭ jupănésa Stana, care însă în orĭ-ce cas, chiar de nu l'a scris, cel puţin l'a dictat, după datina femeielor agra-
'n.[1]

...aţiunea luĭ *a* lung (AA=ā), prin confusiunea între *o* şi ...'ul e în ...(=ĭe) şi trecerea luĭ în *i*, precum şi prin ...fórte interesante pentru vocalismul român.

[1] ...1, p. 275 : «strumenti dettati a 'notaj da femmine rozze.»

est text rivaliséză cu cele publicate maĭ sus sub NNo. VI şi XXVI, sub raportul sintaxeĭ — le şi le întrece.

1. ✝ скри^{с} е^{ȣ} стана пъ^{н} ла а^{л} но^{с}трȣ чи^{с}ти^{т} ши дирегътȣ^{р} жȣпа^{н} мръѕѣ

2. марелѣ спа^{т} мȣ^{л}тъ сънътате тремѣцȣ дȣ^{м}нитале. ши мъ ꙟ^{н}-ки^{н} кȣ ка^{п}ȣ^{л}

3. ла пъмъ^{н}тȣ. ла дȣ^{м}нитаа ши ла жȣпънѣсаа дȣ^{м}нитале. кȣ^{м} цѣѡ фо^{с}тȣ милъ

4. маи дѣнаинтѣ врѣмѣ дѣ ѡкѣшȣ^{л} предаа. аша съ ци фие милъ дȣ^{м}нитале ши

5. дѣ капȣ^{л} ми^{ȣ} къ е^{ȣ} астъѕи съ^{н}тȣ ꙟ полаа дȣ^{м}нитале. ши ми^{н} нѣдѣждѣ нȣ

6. маи при дȣ^{м}ниѕи^{ȣ} ши пре дȣ^{м}нитаа. ꙗръ нои кȣм^{ȣ} амъ гръитȣ маи дѣнаи

7. тѣ врѣмѣ. дѣ саа^{т}дѣ бърелѣще. съ фïи даа^{т} дѣ нои съ фïи дȣ^{м}ниталѣ мȣши^{н}

8. ши кȣкȣнилȣрȣ до^{м}нитале ши нипоцилȣ^{р} ши стринипоцилȣ^{р}. ши ла даа^{т}

9. ѡкѣшȣ^{л} бърелѣщи^{н} ши ла мȣ^{р}тѣ лȣ^{н}. съ фïи а ж^{н}па^{н} мръѕѣ мареле спа^{т}. ши

10. мъ^{р}тȣри^{н} а пȣ^{с}. дѣ ꙟ какалеце ра^{д}ȣ^{л} нипо^{т}съѡ ши жипа^{н} жипа ѿ бȣѕъ^{ȣ}. и вла^{д}ȣ^{л}

11. по^{ст} дѣ пожирѣще. ши игомънȣ^{л} ѿ пи^{н} аномѣ харитаа. и драгиꙗ бȣѕȣꙗнȣ^{л}

12. и нъкȣла жȣдицȣ^{л}. и фа^{р}ка^{ш} ю^{ѕ} ба^{ш} и лȣпȣ^{л} ю^{ѕ} ба^{ш}. ꙗръ дȣ^{м}-нитале съ ци фïи

13. милъ дѣ кап8л ми8 ши дѣ ѡмѣнии ми ни аръ чиши съ ва лѣпъ-
даа дѣ ↑ к8въ нтъ

14. чи а м8 гръи т к8 д8 м нитаа ѡре до м нитаа ѡре нои съ фїи блъ-
с тимаа т тиї

15. ѡтъ ц чи с въ ники н. ачѣꙗ ни ро г м 8 д8 м нита л ши жипъи.... д8 м-
нита лѣ ши

16. ши кокон8 н д8 м нита л. ши д8 м ни ꙁи 8 съ въ адаѡ г ꙁелѣ ши а н
до м нилво с тъ ами н

17. пи с м с ца ю ли еї д л нъ

(L. S.)

TRANSCRIPȚIUNEA :

† scris e*u* Stana pă*n* la a*l* nostru cistî*t* și diregătu*r* jupa*n* Mrăzé marelé spa*t*^{ar} mu*l*tă sănătate treméţu du*m*nitale și mă în-chi*n* cu ca*pul* la pămă*n*tu la dumnitaa și la jupănésaa du*m*nitale; cu*m* ţéo fos*t*u milă mai dénăité vrémé dé ochéșu*l* Predaa, așa să ţi fie milă du*m*nitale și dé capu*l* mi*u*, că e*u* astăzi să*n*tu în polaa du*m*nitale, și mi-i nédéjdé numai pri Du*m*niziu și pre du*m*nitaa, ĭară noi cum*u* amŭ grăitu mai dénaité vrémé dé saa*t* dé Băre-léște, să fii daa*t* dé noi să fii du*m*nitalé mușii și cucuniluru do*m*-nitale și nipoţilu*r* și strinipoţilu*r*, și l'a daat ochéșu*l* Băreléștii*i* și la mu*r*té lu*i* să fii a jipa*n* Mrăzé marele spa*t*^{ar}, și mă*r*turi*i* a pu*s* : dé în Cacaleţe Ra*du*l nipo*t*^{n}-său și jipa*n* Jipa ѿ (delă) Buză*u* и (și) Vla*du*l pos*t*^{elnic} dé Pojiréște și igomănu*l* ѿ Pi*n* anomé Haritaa, и Draghiĭa Buzuĭanu*l* и Năcula judiţu*l* и Fa*r*ca*ș* ĭuzba*ș* и Lupu*l* ĭuzba*ș*; ĭară du*m*nitale să ţi fii milă dé capu*l* mi*u* și dé oméni*i* mi*i*, ară cini să va *l*épădaa dé în cuvă*n*tŭ ci a*m*u grăi*t* cu du*m*nitaa, ore domnitaa ore noi, să fii blăstimaa*t* 318 ѡтъц (părinţĭ) ci*s* въ Никии (în Nicea); acéĭa ni ro*g*^{ă}mu du*m*nita*l*^{e} și jipăn[ései] du*m*-nitalé și și coconu*i* du*m*nita*l*^{e}, și Du*m*nizi*u* să vă adao*g*^{ă} zelé și a*i* do*m*niĭavostă, ami*n*, пис мѣсаца (scris în luna) ĭu*l*i^{e} 15 днъ (di)

NOTANDA

finalul *u* întreg : кѕмѕ, кѕкѕнилѕрѕ, грѫитѕ, сѫнтѕ (sum), фостѕ, пѫмѫнтѕ, тремѣцѕ, рогѫмѕ;

finalul *u* jumătăţit : кѕвѫнтъ (=cuvănt*ŭ*);

finalul *u* întreg şi jumătăţit : амѕ şi амъ;

finalul *i* întreg chiar în астѫзи;

u pentru *o* : мѕшии (=moşie), нипоцилѕр (=nepoţilor), стрииипоцилѕр, диређѫтѕр (=diregător);

o pentru *u* : цѣѡ фостѕ (=ţĭ-a*u*...), рогѫмѕ (=r*u*gămu), ѡкѣшѕл (=*u*ncheşul), игомѫнѕл (=ig*u*mănul), аномѣ (=an*u*me), сѫѡ (=să*u*);

u pentru *oa* : мѕртѣ (m*oa*rtea);

u şi *o* în acelaşĭ cuvînt : кѕкѕнилѕрѕ (=coconiloru) şi коконѕи (=conului), дѕмнитале şi домнитале, дѕмнитаа şi домнитаа;

o pentru *oa* : востъ (=v*oa*stră), ѡмѣнии (=*oa*menii);

ѣ pentru е : зелѣ (=zil*e*), аномѣ (=anum*e*), дѕмниталѣ (dar şi дѕмнитале), мареλѣ (dar şi мареле), дѣ (=d*e*), ѡмѣнии (=óm*e*nii);

i pentru *e* : нипоцилѕр (=n*e*poţilor), стрииипоцилѕр, нипотѕ-сѫѡ, чи (=c*e* : кѕвѫнтъ чи амѕ грѫит, şi ѿтѫц чи̂с въ Никии), чини (=cin*e*), вѫѫстимаат, жѕдицѕл (=jud*e*ţul), мѕшии (=moşi*e*), сѫ фїи (=fi*e*, de 5 orĭ), ни (=n*e* : ни рогѫмѕ), миѕ (=m*e*u), мии (=m*e*i), дѕмнизиѕ (=dumn*e*z*e*u, de 2 orĭ);

ъ pentru *e* în cuvinte străine : Пѫкѕлл, ѡтѫц;

i pentru *ă* : стрииипоцилѕр (=*stră*...);

e pentru *i* : Пожӣрѣщие (=ş*ti*), Бѫрелѣщие (şi Бѫрелѣщии), Какалеце (=ţ*i*), зелѣ (=z*i*le);

confusiunea între *e* şi *i* : пре şi при;

confusiunea între *u* şi *i* : жѕпан şi жипан (de 3 orĭ);

confusiunea între ꙗ şi а : ꙗрѫ şi арѫ;

n vocalisat : аи (=a*n*i), ѡкѣшѕл (=u*n*chéşul, de 2 orĭ), дѣнаите (=dénai*n*te, de 2 orĭ), чистит (=ci*n*stit);

13. милъ дѣ капꙋ ми ши дѣ ѡмѣнии дум.. аръ чиши съ.м лѣ-
дал дѣ ѫ кꙋвъ нтъ

14. чи а мꙋ грзи т кꙋ дꙋ мнитал ѡре до мнитал ѡре нои съ фїи мл-
стимал т тиї

15. цтъ ц чи въ ники. ачѣл ни ро м дꙋ мнита ши жипън.... дꙋ-
нитал ѣ ши

16. ши коконꙋ и дꙋ мнита. ши дꙋ мнизи ꙋ съ въ адаѡ г зелѣ ши
до м никаво стъ амин

17. пи с м ца ю ли еї д анъ

(L. S.)

TRANSCRIPȚIUNEA:

† scris eu Stana păn la al nostru cistit și diregătur jupan Mrăzé marelé spat multă sănătate treméțu dumnitale și mă închin cu capul la pămăntu la dumnitaa și la jupănésaa dumnitale; cum țéo fostu milă mai dénaité vrémé dé ochéșul Predaa, așa să ți fie milă dumnitale și dé capul miu, că eu astăzi săntu în polaa dumnitale, și mi-i nédéjdé numai pri Dumniziu și pre dumnitaa. Iară noi cumu amŭ grăitu mai dénaité vrémé dé saat dé Bărléște, să fii daat dé noi să fii dumnitalé mușii și cucuniluru domnitale și nipoțilur și strinipoțilur, și l'a daat ochéșul Băreléștii și la murté lui să fii a jipan Mrăzé marele spat, și mărturii a pus: în Cacalețe Radul nipot-său și jipan Jipa ѿ (dela) Buzău и (și) postelnic dé Pojiréște și igomănul ѿ Pin anomé Haritaa. Ila Buzulanul и Năcula judițul и Farcaș iuzbaș и Lupul Iară dumnitale să ți fii milă dé capul miu și dé oménii mii. .. să va lépădaa dé în cuvăntŭ ci amu grăit cu dumnitaa. mnitaa ore noi, să fii blăstimaat 318 ѡтъц (părinți) ci-i ... (în Nicea); acéla ni rogimu dumnital și jipăn[ései] dum... i și cocoanii dumnital, și Dumniziu să vă adaogi zelé și milavostă, amin, пис мѣсаца (scris în luna) iuli 15 дадиъ (di).

NOTANDE

finalul *u* întreg : кȣмȣ, кȣкȣнилȣрȣ, гръитȣ, сънтȣ (sum), фостȣ, пъмънтȣ, тремѣцȣ, рогъмȣ;

finalul *u* jumătăţit : кȣвънтъ (=cuvânt*ŭ*);

finalul *u* întreg şi jumătăţit : амȣ şi амъ;

finalul *i* întreg chiar în астъӡи;

u pentru *o* : мȣшии (=moşie), нипоцилȣр (=nepoţil*o*r), стринипоцилȣр, дирегътȣр (=diregăt*o*r);

o pentru *u* : цѣѡ фостȣ (=ţi-a*u*...), рогъмȣ (=r*u*gămu), ѡкѣшȣл (=*u*ncheşul), игомънȣл (=ig*u*mănul), аномѣ (=an*u*me), съѡ (=să*u*);

u pentru *oa* : мȣртѣ (m*oa*rtea);

u şi *o* în acelaşi cuvînt : кȣкȣнилȣрȣ (=c*o*c*o*nilor*u*) şi коконȣи (=coconului), дȣмнитале şi домнитале, дȣмнитаа şi домнитаа;

o pentru *oa* : востъ (=v*oa*stră), ѡмѣнии (=*oa*menii);

ѣ pentru е : ӡелѣ (=zil*e*), аномѣ (=anum*e*), дȣмниталѣ (dar şi дȣмнитале), марелѣ (dar şi мареле), дѣ (=d*e*), ѡмѣнии (=óm*e*nii);

i pentru *e* : нипоцилȣр (=n*e*poţilor), стринипоцилȣр, нипотȣ-съѡ, чи (=c*e* : кȣвънтъ чи амȣ гръит, şi ѡтъц чи'с въ Никии), чини (=cin*e*), блъстимаат, жȣдицȣл (=jud*e*ţul), мȣшии (=moşi*e*), съ фіи (=fi*e*, de 5 orî), ни (=n*e* : ни рогъмȣ), миȣ (=m*e*u), мии (=m*e*i), дȣмниӡиȣ (= dumn*e*z*e*u, de 2 orî);

ъ pentru *e* în cuvinte străine : Ньк8ла, ѡтъц;

i pentru *ă* : стринипоцилȣр (=*stră*...);

e pentru *i* : Пожирѣще (=şt*i*), Бърелѣще (şi Бърелѣщии), Кдкалеце (=ţ*i*), ӡелѣ (=z*i*le);

confusiunea între *e* şi *i* : пре şi при;

confusiunea între *u* şi *i* : жȣпан şi жипан (de 3 orî);

confusiunea între ꙗ şi а : ꙗръ şi аръ;

n vocalisat : ан (=a*n*i), ѡкѣшȣл (=u*n*chéşul, de 2 orî), дѣнаинте (=dénai*n*te, de 2 orî), чистит (=ci*n*stit);

XXXI

CATASTIHUL AVERIĬ MĂNĂSTIRIĬ GALATA

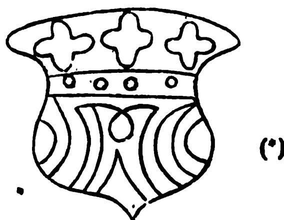
(IAŞĬ), 1588, NOEMBRE 4—25.

Publicaţiunea de faţă era deja fórte înaintată, când pré-stimatul nostru amic şi coleg d. D. A. Sturdza, ale căruĭa vaste cunoscinţe şi preţióse colecţiunĭ alérgă tot-d'a-una cu rîvnă înaintea acelora ce brăzduesc câmpul istorieĭ naţionale, ne-a comunicat documentul de maĭ jos, cel maĭ lung în limba română din secolul XVI şi cel maĭ interesant sub raportul lexic.

D. Sturdza a însoţit textul de o notiţă, din care extragem următórele :

«Documentul acesta aparţinea reposatuluĭ Eudoxiŭ Hurmuzachi, şi a venit în «proprietatea mea prin donaţiunea ce mĭ-a făcut venerabilul meŭ amic George «Hurmuzachi.

«El formézá o condicuţă, scrisă pe foiţe lungĭ de 33, late numaĭ de 10 centi«metri, pe hărtiă gălbuiă grósă, cu semnul de fabrică dela Braşov, şi anume :

 (*)

(*) Cf. maĭ sus texturile No. XV şi XVIII.

«Scrisórea, cu cernélă négră bună, e mare şi frumósă.

«Condicuţa cuprinde peste tot 18 foĭ, din carĭ 27 pagine sînt scrise de aceiaş «mână de gramatic, ultimele 2 sînt lăsate albe, ér pe cea d'întâiŭ este o apostil «făcută de însăşĭ mâna Domnuluĭ moldovenesc Petru Schiopul, precum e lesne «constata alăturând'o cu fac-similul publicat de d. B. P. Hasdeŭ.[1]

«Acest catastih al mănăstiriĭ Galata s'a scris cu ocasiunea dăriĭ de sémă, căr «egumenul Anastasie a predat tótă averea mănăstiréscă în mânile dichiuluĭ Ge «vasie în presinţa comisaruluĭ domnesc Caraghiuzăle stolnic, ceia ce s'a întâmpl «la 4 noembre 1588, ér la 15 noembre s'a pus apoĭ apostila princiară.

«Averea mănăstiriĭ este compusă din :

«1. 16 moşie şi anume : Vălcesciĭ, Teişoriĭ, Hrişcaniĭ, Plopiĭ, Belcesciĭ, Pizdeniĭ, Sadna, Tămăşaniĭ, Şiviţa, Mihăilesciĭ, Vorovesciĭ, Mînjesciĭ, Pětresciĭ, Mînzesciĭ, Fălfoesciĭ, Drăgănesciĭ;
«2. 4 heleştee;
«3. 21 morĭ;
«4. 6 piue;
«5. 2 vultorĭ;
«6. 1 pod umblător;
«7. 16¼ fălcĭ vie;
«8. 19 sălaşe de Ţiganĭ;
«9. 1 povarnă;
«10. vite : 192 cornute,
« 109 caĭ,
« 1128 oĭ,
« 140 porcĭ,
« 484 stupĭ;
«11. «bucate» anume :
« 32 buţĭ de vin,
« 52 putine de brînză,
« 1 putină de unt,
« 1100 drobĭ de sare,
« 1 majă de morun,
« 1 majă de crap,
« 1 berbenţă de rînze,
« 1 bute şi 12 jumătăţĭ de miere,
« 2 putine de póme murate,
« 1 cant făină,
« 280 stogurĭ fîn,
« 1 stog bob,
« 10 stogurĭ grâŭ,
« 4½ stogurĭ ovăs,
« 4 stogurĭ orḑ,
« 3 stogurĭ mazere,
« 3 stogurĭ săcară.
« 3 stogurĭ hrişcă,
« 52 stogurĭ mălaiŭ,
« 80 mierţe grâŭ,
« 300 mierţe «sîrjiţă»,
« 21 mierţe hrişcă,
« 60 mierţe slad,
« 60 mierţe mălaiŭ;
«12. obiecte de gospodăriă :
« 1 car,
« 2 cociĭ,
« 2 cuţite cu mânere,
« 27 «pecerpele»,
« 444 «bucşĭ de fîntână»,
« 52 sape,
« 25 covóre,
« 2 odélurĭ,
« 1 cergă,
« 1 «pilotă»,
« 1 faţă de perină,
« 4 peşchire,
« 6 mese,
« 56 tipsiĭ,
« 87 talere,
« 27 căldărĭ,
« 4 gratiĭ,

(1) Veḑĭ maĭ sus textul No. VII.

2 pirostiĭ,
6 sfredele,
4 hîrleţe,
9 fiere de ferestre,
4 cuie de car,
4 cuie micĭ,
2 cârlige de maghernitsă,
3 securĭ,
1 tigae,
1 «sinie»;
eşminte bisericescĭ :
6 zavese,
18 póle de icóne,
14 dvere,
14 patrafire,
7 orare,
11 «naracleţe»,
1 aer,
14 procoveţe,
2 tetrapode,
6 «şirince»,
9 brâe,
1 caftan,
17 felóne,
18 stihare,
1 antimins,
2 grobnice;
ıdóre :
2 chivote,
2 cădelniţe,
2 potire,
4 sfeşnice,
63 icóne ferecate şi neferecate,
1 taler,
1 canaf de policandru,

« 1 tipsiă,
« 3 crucĭ,
« 1 iconostas,
« 1 inel,
« 7 cupe,
« 16 lingure,
« 1 medelniţă,
« 1 umivalniţă,
« 1 scafă,
« 1 ibric,
« 1 sticlă,
« 32 oă de struţ şi de lemn,
« 1 stég,
« 12 fĕcliĭ scumpe,
« 50 petele de aur;
15. cărţĭ :
« 4 tetravangele,
« 1 praxă,
« 1 «angaréte»,
« 2 trióde,
« 3 psaltirĭ,
« 12 minee,
« 1 tipic,
« 1 céslov,
« 1 molitvelnic,
« 7 liturgie,
« 2 cărţĭ de cântare,
« 1 praznic,
« 1 «zlatoust»,
« 1 «lesviţă»,
« 1 bibliă;
«16. 12 urice;
«17. banĭ : 9000 aspri banĭ gata,
7000 dăruiţĭ aspri,
16000 aspri a se maĭ da.»

tră notiţa d-luĭ Sturdza, vom adăuga următórele.

.năstirea Galata a fost întemeiată de vodă Petru Şchĭopul ă rîndurĭ : de'ntâiŭ la 1576, într'o vale, unde — ḑice cro-ul — «nu după multă vréme s'a risipit»[1]; apoĭ a doua óră

[1] *etopiseţe* ed. Cogăln. I, t. 1, p. 200.

pe dél, la 1583 : «dacă s'a aşeḑat Petru-vodă la domniă, n'a lă-«sat în deşert pomana sa mănăstirea Galata, care o zidise întâiŭ «în vale şi se risipise, ci cu tótă nevoinţa a silit de a zidit Galata «den dél, care trăesce şi pînă astăḑĭ.»[1]

Catastihul de faţă s'a scris, prin urmare, peste vr'o cincĭ anĭ după fundarea mănăstiriĭ.

Muntén de origine, dar Domn al Moldoveĭ, Petru-vodă a reuşit a înavuţi Galata prin donaţiunĭ nu numaĭ dela Moldovenĭ, dar şi dela Muntenĭ tot-o-dată ; astfel, pintre donatoriĭ menţionaţĭ în catastih, Dragomir vornicul, Pătru banul, Mitrea vornicul, póte şi Radul cĭaşnic — numele «Radul» fiind fórte rar în Moldova — aŭ fost boierĭ muntenĭ.

Din cele-l'alte personage concurse la fundaţiunea Galateĭ, pe «vlădica Agafton» noĭ l'am întâlnit deja în textul No. XIII din 1597 ca episcop de Roman, ér «logofătul cel mare» nu este alt cineva decât celebrul Stroicĭ, subscris maĭ sus în textul No. VII din 1583 şi a căruĭa remarcabilă personalitate, ca bărbat de Stat şi ca cel de'ntâiŭ ce s'a încercat a scrie româneşce cu litere latine, noĭ am descris'o aĭurĭ.[2]

Nu putem trece însă înainte fără a ne opri o clipă asupra a doĭ donatorĭ, menţionaţĭ de asemenea în catastih, carĭ ambiĭ, Arnăuţĭ de viţă, ajunseseră în Moldova sub Petru Schĭopul la culmea puteriĭ şi aŭ căştigat chiar, pînă la un punct, o reputaţiune europeană.

Aceştiĭa sînt : Brut postelnicul şi Zota spătarul.

Bartolomeŭ Brutti, rudă cu vestitul vizir Sinan-paşă, fusese căt-va timp agent diplomatic al Veneţieĭ la Constantinopole;[3] după aceĭa a remas tot acolo în serviciul ambasadeĭ spaniole şi a concurs mult pe lîngă Pórta Otomană la trimiterea luĭ Petru-vodă ca Domn al Moldoveĭ; din recunoscinţă, acesta l'a chiămat în ţéră, l'a făcut boier mare şi l'a acoperit cu averĭ.[4]

(1) *Letopis.* t. 1, p. 203.
(2) **Hasdeŭ,** *Viaţa şi scrierile luĭ Luca Stroicĭ,* Bucurescĭ, 1864, in-16.
(3) **Bulengerus,** *Historia sui temporis,* Lugduni, 1619, p. 283. — **Maurocenus,** *Historia Veneta,* Venetiis, 1623, lib. XIV, an. 1591.
(4) Un raport al luĭ Germigny din 1580 în **Charrière,** *Négociations de la France dans le Levant,* t. 3, Paris, 1853, p. 913.

Sub Iancu-vodă Sasul, în intervalul dintre cele doă domnirĭ ale luĭ Petru Schĭopul, Brutti se bucură de aceĭaşĭ înaltă posiţiune.

Catolic gelos, dînsul a făcut tot ce ĭ-a stat în putinţă pentru a respăndi catolicismul în Moldova, şi isbutise chĭar de a introduce la noĭ pe jesuiţĭ;[1] cu tóte acestea, pe când cerea dela Curtea Papală epitetul de «patron al bisericeĭ apostolice în România», el nu se sfiĭa de a figura în acelaş timp între donatoriĭ mănăstiriĭ ortodoxe dela Galata!

Brutti era şi ostaş între cele-l'alte; aşa maĭ sus, în introducerea la textul No. VIII, noĭ l'am veḑut învingênd la 1580, impreună cu vornicul Bucĭum, o revoltă a Basarabenilor contra luĭ Iancu-vodă.

Avuţiele cele marĭ aŭ perdut însă pe agerul Albanes : pe când Aron-vodă era încă particular, Brutti ĭĭ împrumutase o sumă însemnată de banĭ; ajungênd apoĭ la Domniă şi neputênd saŭ nevrênd să'ĭ plătéscă, acest principe a descoperit un alt mijloc de a se răfui, şi anume a poruncit armaşilor la 1591 ca să înece pe bietul creditor în Nistru.[2]

Acesta a fost tragicul sfîrşit al postelniculuĭ Brutti.

Cel-l'alt Albanes, spătarul Zota, este un personagĭu nu maĭ puţin interesant.

Porecla luĭ era Tzigara, ér Zota, saŭ maĭ bine Zotu, numele seŭ de botez : Ζώτος ὁ Τζηγαρᾶς.

Născut dintr'o familiă albanesă din Ianina, el avea fraţĭ Apostol Tzigara şi Panoson Tzigara.

Venit nu se scie cum în graţia luĭ Petru Schĭopul, Zota a ajuns, în vrîsta numaĭ de 37 anĭ, mare-spatar în Moldova şi ginere al luĭ vodă, luând în căsătoriă pe domniţa Maria.

La urcarea pe tron al luĭ Aron-vodă, Zota fusese de'ntăiŭ bine veḑut de către acest principe;[3] maĭ în urmă însă, căḑut pe semne

(1) Veḑĭ despre acésta o mulţime de acte în **Theiner**, *Monumenta Poloniae*, t. 3, p. 5 şi altele, unde Brutti işĭ dă titlul de «Gran Camarier di Moldavia et Capitano di Lapusna.»

(2) **Bielski**, *Kronika polska od 1587 do 1598*, Warszawa, 1851, p. 164.—Maĭ veḑĭ despre Brutti, **C. Esarcu**, *Archivele Veneţieĭ*. în *Columna luĭ Traian* 1876, p. 280; — **Hasdeŭ**, *Istoria toleranţeĭ religióse în România*, ed. 2, Buc. 1865, etc.

(3) *Letopis.*, t. 1, p. 209.

în prepus din causa înrudiriĭ sale cu Petru Şchĭopul, a fost silit a emigra şi a murit la 1599 în Veneţia, lăsând un lung testament italianesce, din care resultă că avea maĭ mulţĭ copiĭ, băieţi şi fete.[1]

O ramură din familia Tzigara există pînă astă-ḑĭ în Ţéra-Romănéscă, uniĭ în Vlaşca, alţiĭ peste Olt, în districtul Dolj, dacă nu mĕ înşélă memoria.

Apostol Tzigara, fratele erouluĭ nostru, dând la lumină pe la 1630 o istoriă universală în limba grécă, scrisă de mitropolitul Doroteŭ de Monembasia şi al căriĭ manuscris fusese óre-când în posesiunea luĭ Zota,[2] a publicat acolo şi portretul acestuia reprodus apoĭ în cele-l'alte ediţiunĭ ale cărţiĭ.[3]

In gĭurul portretuluĭ este scris : Εἰκών τοῦ λαμπροτάτου κυρίου Ζωτ τοῦ Τζηγαρᾶ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, προτοσπαθαριου καὶ γαμβροῦ τοῦ γαληνοτ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Πέτρου Βοιβόδα (icóna luminatuluĭ domn Zota Tzigara din Ianina, marele spatar şi ginerele serenisimuluĭ principe a tótă Moldovlachia, domnuluĭ domnului Petru-voevod), ér la drépta imaginiĭ : ἐτῶν λζ (de anĭ 37).

Acest portret e fórte interesant pentru noĭ, maĭ cu deosebire prin aceia că ne arată portul unuĭ mare-spatar moldovenesc din secolul XVI : acea căcĭulă de blană, din care ese sus şi se lasă pînă pe spate o lungă códă, probabilmente de catifea; acea dantelă la gît; acele scumpe stofe înflorate ale şubeĭ şi ale hainei, pumnarul etc.

Şi altmintrea, sub raportul curat artistic, portretul spatarului Zota nu este fără importanţă, de vreme-ce a eşit din mâna unei celebrităţĭ : a luĭ Antonio Bosio, atăt de cunoscut prin opera sa postumă despre catacombele Romeĭ.[4]

Acest portret, ĭată 'l :

(1) Veḑĭ acest testament în **Sathas**, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, t. 3, Veneţia, 1872, p. XCV—CI.

(2) Acéstă istoriă universală s'a tradus din grecesce în romănesce de cătră un Ion Balomirăĭ din Braşov în a doua jumătate din secolul XVII. Manuscrisul romănesc se află în Museul Hohenzollern din Sigmaringen, unde l'a descoperit Schuchardt. Veḑĭ **Gröber**, *Zeitschrift für romanische Philologie*, t. 1, 1877, p. 484.

(3) Despre diferitele ediţiunĭ ale acesteĭ cărţĭ, veḑĭ **Sathas**, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Atena, 1868, p. 222—4.

(4) **Antonio Bosio**, *Roma sotterranea, opera postuma publicata da C. Aldobrandini*, Roma, 1632, fol.— Cf. **Boldetti**, *Osservazioni sopra i cimeteri*, Roma, 1720, fol.

ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΖΩΤΟΥ ΤΟΥ ΤΖΙΓΑΡΑ ΤΟΥ ΕΞ
ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΤΑΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΠΑΣΗΣ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΣ ΚΥ ΚΥ ΠΕΤΡΟΥ ΒΟΙΒΟΔΑ
ΕΤΩΝ ΛΖ
Reprod. foto typo Socecu, Sander & Teclu, Bucuresci

Să revenim la catastihul de maĭ la vale.

Particularitățile sale linguistice vor fi studiate maĭ jos în No-
ɔanda; chĭar aci însă vom atrage atențiunea asupra unuĭ fenomen
grafic, care ni se pare a fi de o mare însemnătate fonetică și în
privința căruĭ se cere o desvoltare ce-va maĭ pe larg.

Autorul, saŭ maĭ corect scriitorul catastihuluĭ, deosebesce doă
feluri de *z*, adecă ʒ şi ѕ.

Cu ʒ sînt scrise :

la începutul cuvîntuluĭ :

Ʒота (nume propriŭ),

ʒарба (nume de stofă),

Ʒлатоѹстъ (nume propriŭ),

ʒавѣсъ,

ʒиле,

ʒалог;

a mijlocul cuvîntuluĭ :

Карагюʒѣле (nume propriŭ),

ѕвѣʒдъ,

праʒниче,

лоаʒе,

Пиʒдени (nume de sat);

la sfîrșitul cuvîntuluĭ :

ѡбраʒ,

атлаʒ,

ѡрʒ-ѹ,

ѭʒ-ѹри.

Cu ѕ sînt scrise :

la începutul cuvîntuluĭ :

ѕвѣʒдъ;

la mijlocul cuvîntuluĭ:

верѕи,

тръктаѕи,

рънѕе,

брънѕъ,

маѕаре;

la sfîrșitul cuvîntuluĭ:

în prepus din causa înrudiriĭ sale cu Petru Şchĭopul, a fost silit a emigra şi a murit la 1599 în Veneţia, lăsând un lung testament italianesce, din care resultă că avea maĭ mulţĭ copiĭ, băieţĭ şi fete.[1]

O ramură din familia Tzigara există pînă astă-dĭ în Ţéra-Românéscă, uniĭ în Vlaşca, alţiĭ peste Olt, în districtul Dolj, dacă nu mĕ înşélă memoria.

Apostol Tzigara, fratele eroului nostru, dând la lumină pe la 1630 o istorie universală în limba grécă, scrisă de mitropolitul Doroteŭ de Monembasia şi al căriĭ manuscris fusese óre-când în posesiunea luĭ Zota,[2] a publicat acolo şi portretul acestuia reprodus apoĭ în cele-l'alte ediţiunĭ ale cărţiĭ.[3]

In gĭurul portretuluĭ este scris : Εἰκών τοῦ λαμπροτάτου κυρίου Ζωτ τοῦ Τζηγαρᾶ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, προτοσπαθαριου καὶ γαμβροῦ τοῦ γαληνοτ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Πέτρου Βοιβόδα (icóna luminatuluĭ domn Zota Tzigara din Ianina, marele spatar şi ginerele serenisimuluĭ principe a tótă Moldovlachia, domnuluĭ domnului Petru-voevod), ér la drépta imaginiĭ : ἐτῶν λζ (de anĭ 37).

Acest portret e fórte interesant pentru noĭ, maĭ cu deosebire prin aceia că ne arată portul unuĭ mare-spatar moldovenesc din secolul XVI : acea căcĭulă de blană, din care ese sus şi se lasă pînă pe spate o lungă códă, probabilmente de catifea ; acea dantelă la gît ; acele scumpe stofe înflorate ale şubeĭ şi ale hainei, pumnarul etc.

Şi altmintrea, sub raportul curat artistic, portretul spatarului Zota nu este fără importanţă, de vreme-ce a eşit din mâna uneĭ celebrităţĭ : a luĭ Antonio Bosio, atât de cunoscut prin opera sa postumă despre catacombele Romeĭ.[4]

Acest portret, ĭată 'l :

(1) Vedĭ acest testament în **Sathas**, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, t. 3, Veneţia, 1872, p. XCV—CI.

(2) Acéstă istorie universală s'a tradus din grecesce în românesce de cătră un Ion Baburzăĭ din Braşov în a doua jumătate din secolul XVII. Manuscrisul românesc se află în Museul Hohenzollern din Sigmaringen, unde l'a descoperit Schuchardt. Vedĭ **Gröber**, *Zeitschrift für romanische Philologie*, t. 1, 1877, p. 484.

(3) Despre diferitele ediţiunĭ ale acesteĭ cărţĭ, vedĭ **Sathas**, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Atena, 1868, p. 222—4.

(4) **Antonio Bosio**, *Roma sotterranea, opera postuma publicata da C. Aldobrandini*, Roma, 1632, fol. — Cf. **Boldetti**, *Osservazioni sopra i cimeteri*, Roma, 1720, fol.

Reprod. foto typo Socecu, Sander & Teclu, Bucuresci

55. † кг де кълдъре

56. † д гратіе

57. † в пиростіи

58. † д кълдаре маре де бере

---

59. † а ток кȣ ві. талцере де

60. ла логофътȣл чел маре —

61. † ѕ. сврѣдел

62. † д хърлѣцѣ

63. † ѧ. фіере де ферестре

64. † в. кȣе маре де кар,

65. † д. маи мичіи

66. † в. кърлице де магернниц

67. † г. сакȣре

68. † а тигаи

69. † а сініе маре (*)

---

70. ЧИЧȢ ДȢ ВȢШМИНТȢ ВȢСѢРȢЧȢИ

71. ШИ ДȢ КЯРЦІИ

72. † а тетрѣвагел фере

73. кате — :

---

74. † в. кивоте де арцинтȣ

75. † в. кѫделнице дърцинтȣ

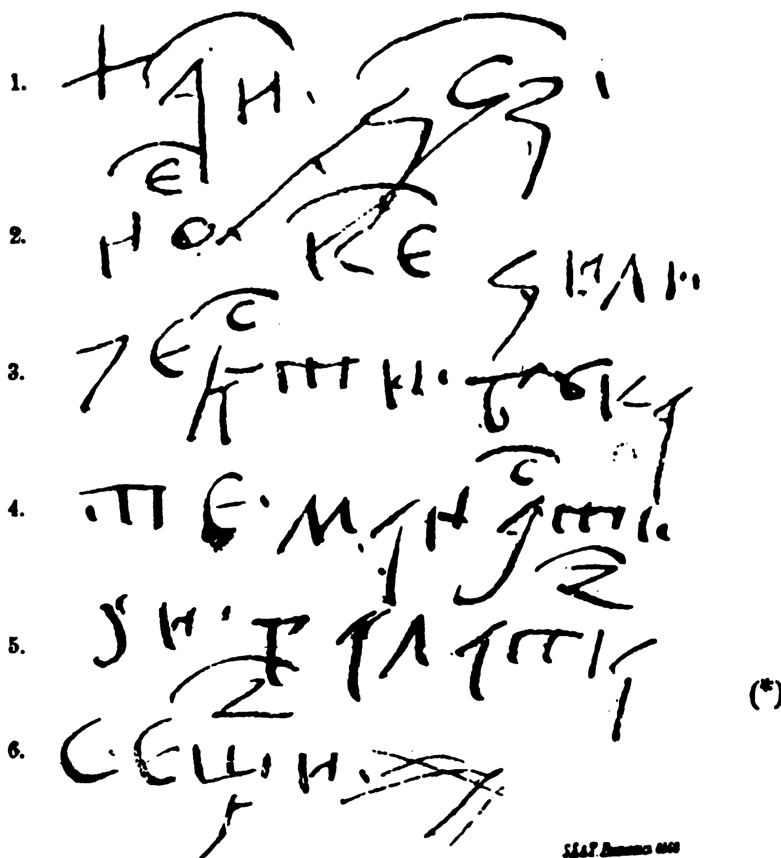
76. † к. кѫци кȣ кѫнафи ши кȣ

(*) Această liniă este după original.

Sub raportul ortografic, catastihul nostru se maĭ distinge prin désa întrebuinţare a litereĭ ж, fórte rară în cele-l'alte texturĭ din colecţiunea de faţă, prin puţinătatea aruncăturelor d'asupra, şi prin aceĭa că consóna finală apare de o mulţime de orĭ neînsoţită de ъ, ь saŭ ь, deşi e scrisă în rînd, ér nu d'asupra rîndu-luĭ, — lucru aprópe fără exemplu în grafica română de pe a-tuncĭ.

Scrisórea de mână a luĭ Petru-vodă Şchĭopul o reproducem în fac-simile.

Ĭată-o :

(*) După acéstă apostilă domnéscă, pusă în fruntea pagineĭ I, urméză apoĭ 1½ fóiă nescrisă. Textul se începe dela pagina 5.

† ВЛТО ҂ЗЧЗ М^{с}ЦА НОЕ^{в} Д
† ЧИЧЕ КАТА^{с}ТИ^{х} ДЕЛА МАНА^{с}ТИРЕ
ДЕЛА ГАЛАТА. СѪ СѪ ЦИИЕ ДЕ ВЕШ
МИНТЕЛЕ БЕСЕРЕЧЕИ. ШИ ДЕ АРЖИ^{н}
ТȢ ШИ ДЕ КОВОАРЕ. ШИ ДЕ БАНЇИ
ШИ ДЕ КАИ ШИ ДЕ КАРѪ ШИ ДЕ ТѠ^{т}
ДОБИТОКȢ^{л} ШИ ДЕ ТОАТЕ БȢКАТЕ
ЛЕ КѢНДȢ АȢ ФОСТȢ ЕГȢМЕНЬ
АНАСТАСЇЕ ДЕ ШАȢ ДА^{т} САМА ЛА
КАРАГЮЗѢ^{л} СТОЛНИКЬ ШИ ТОА^{те}
ААСТѢ САȢ ДА^{т} ЛА МѢНА ЛȢ^{и} ГЕРВАСЇЕ
ДЕКЇЮЛȢИ — :
† ВЇ. КОВОАРЕ ДЕ ДЕМȢ^{л}ТȢ
† В. ПѢРЕЦИ АРА ДЕ ДЕМȢ^{лт}
† Д. КОВОАРЕ СКȢМПЕ НОАА — :
† В. А^{л}БЕ ШИ ДОАѠ РОШЇИ
† ЅЇ. КОВОАРЕ ДЕЛА ВОЕВОДѢ — :
А. КОВО^{р} РОШЇИ ДЕЛА ДРАГОМИ^{рȣ}
ДВѠРНИКА — :

---

† А. КОВОР А^{л}БȢ ДЕЛА МИ^{т}РѢ ДВО^{р}НИ^{к}
† А. КОВО^{р} ВЕРДЕ ДЕЛА ȢНЬ ЧАȢШЬ
† А. КОВОР ГА^{л}БѪ^{н} ДЕЛА ХЕ^{т}МА^{н}
† А. КОВОР ДЕЛА БРѢЛѢДАНȢ^{л}
† А. КОВОР А^{л}БȢ ДЕЛА КО^{р}ЦИНЪ

н. де канафи

…матрафирь де сръма. кȣ
ві̄ настȣри ши кȣ ѕ̄. ка
нафи
† а̄. аѡрар де сърма кȣ д̄. ка
нафи
† а̄. пърѣке де нъраклеце.
де сръма ши кȣ ѡбраꙁе
† а̄. поале де иконе де ꙁарба
пре марџине кȣрши
никȣ негрȣ
† г̄. двере де ꙁарба албастре
ши кȣ ротеле де аȣрь
† а̄. ꙁавѣсъ де ꙁарба ши кȣ фло
риле албе де фир
† в̄. ꙁавѣсе че сънтȣ маи пре
сȣсȣ де праꙁниче ши де
моленїи де чѣтма рошїи
ши кȣ ротеле де фир
† а̄. проковець де тратаюдȣ
де ꙁарба. албȣ ши кȣ
флоре ши пре марџине

адамаскъ вѣрде

† кг҃ де кълдѫре

† д҃ гратїе

† в҃ пиростїи

† д҃ кълдаре маре де бере

---

† а҃ токъ кѹ вї҃. талцере де ла логофътѹл чел маре —

† ѕ҃. сврѣдел

† д҃ хѫрлѣцé

† а҃. фїере де ферестре

† в҃. кѹе маре де кар,

† д҃. маи мичїи

† в҃. кърлице де магерниц

† г҃. сакѹре

† а҃ тигаи

† а҃ сїнїе маре (*)

ЧИЧЕ ДЕ ВЕШМИНТЕ БЕСЪРЕЧЕИ

ШИ ДЕ КЯРЦЇИ

† а҃ тетрѣвагел фере кате — :

---

† в҃. кивоте де арцинтѹ

† в҃. кѫделнице дѫрцинтѹ

† в҃. кѫци кѹ кѫнафи ши кѹ

(*) Acéstă liniă este după original.

ниче де адамаскъ рошї
† а̄. ȥавѣсѫ де та^{ф}тѫ а^{л}ба
стръ
† а̄. тратапо^{д} де адама
скъ галбъна к8 фло
ре албе
† д̄. проковеце де адама
скъ фъра канафїи
в̄. проковеце де а^{т}ла^{ȥ} а^{л}
бастрѫ
д̄. ширинче де та^{ф}тъ
албастръ пестре
икоане
† г̄. двери де беникь рошїи
ши к8 цинте де а8р8

д̄. поале де адамаскъ га^{л}
бени ши к8 флоре а^{л}
бе ши пре марџине а^{т}
лаȥ8 м8шкїи
† а̄. проковець де че^{т}ма ро
шїи ши к8 флоре ши пре
марџине а^{т}ла^{ȥ} а^{л}ба^{с}
тр8 — :

————————————————(*)

(*) Liniă din original.

196. † чиче вешминтеле превце
197. ции
† г҃. фелшане де адамаскъ
албе
† а҃. фелонь де атлаз рошїи
† а҃. фелонь де адамаскъ
202. албастръ
† а҃. фелон де адамаскъ
мохрътъ
5. † а҃. фелон. де адамаскъ
6. вѣрде дела ростан ага
† а҃. фелон. де ѕарба де
208. ла столникȣл костан
209. динь

---

210. † г҃. стихаре де адамаскъ
211. кȣ ѡбраѕе ши кȣ фло
212. ре —
213. † в҃. стихаре верѕи де атлаз
214. † а҃. стихар де адамаскъ
215. галбѣна
216. † а҃. стихар де адамаскъ
217. кȣ ѡбраѕе албе ши
218. мохорътъ
219. † а҃. стихар де атлаз нѣгрȣ

дела владика. ага
фтонь
† д̄. фелоане де кꙋ^{т}ни мо^{х}
рътъ
† г̄. стиха^{р} де кꙋ^{т}ни мо^{х}
рътъ
† в̄. фелоане де кꙋ^{т}не
албе
† а̄. стиха^{р} де кꙋ^{т}ни
а^{л}бꙋ — :

---

† а̄. антимись де а^{т}ла^{ꙁ}
рошїи кꙋ слове де а
ꙋрь —
† а̄. грѡбникꙋ де ада
маскъ мо^{х}рътъ
† а̄. гробникь де ꙋ^{р}ши
ни^{к} рошїи дать
де драгомири
† д̄. фелоане де богасїнꙋ
† ѕ̄. стихаре а^{л}бе де богаси^{н}
† д̄. патрафире де ꙁа^{р}ва
къте кꙋ ѕ̄. къна^{ф}
† а̄. патрафирь де ада
маскъ вѣрде кꙋ ѕ̄

† а̄. проковець де иванггелïе де
ачелашь виг8 ши пре марџи
не адамаскъ вѣрде ши к8
д̄ кънафи
† а̄. проковеци де ѕарба ши
к8 флориле алби ши пре
марџине. де а^{т}лаѕ м8ш
ки к8 па^{т}р8 кънафи
† в̄. проковець де ѕарба де^{н}
трачелашь виг8 пре ма^{р}
џине 8ршиник8 негр8
ши к8 ѡпт8 канафи
† а̄. двере маре че стъ ꙟтре
стълпи де чѣ^{т}ма рошïе
к8 ротеле
† в̄. поале че ста8 ꙟ^{н} ти^{н}дъ ꙟтре
стълпи де адъмъ^{с}къ к8
ѡбраѕе
† в̄. поале де чѣ^{т}ма рошïи к8 џи^{н}
те де фир8 — :

---

† д̄. поале де икоане де адама
скъ рошïи че сънт8 ꙟ то
ате ѕиле —
† г̄. двери де адамаскъ рошïи
† в̄. ѕавеси ма^{н} пре с8с8 де пра^{ѕ}

268. ꙟпрецꙋр кꙋ атлаз роши.

---

269. † д̄. поале ꙗрѣши ꙟтра

270. челашь ѡбраз

271. † а̄. тратапод ꙗрж ꙟ

272. трачеле ѡбраѕе

273. † а̄. проковеце ꙗрѧ

274. ꙟтрачеле ѡбраз

275. † а̄. стихар де богасиꙋ

276. албꙋ дела костантин

277. † в̄. ширинче бꙋне скꙋ

278. мпе

279. † а̄. кафтан кꙋ дӣ нас

280. тꙋре дела медеѧ

---(*)

281. † чиче арџинтꙋл дат дела пѣ

282. трꙋ воеводѣ

283. † в̄. кꙋпе дарџинтꙋ кꙋ лоѧ

284. ѕе полꙋите

285. † а̄. кꙋпа маи мика

286. † вӣ. лингꙋре дарџинтꙋ

287. † а̄. мѣделница де арама

---

288. † а̄ ꙋмивалницѣ

289. † а̄. ибрик полеить

(*) Liniă după original.

196. † чиче вешминтеле прeѹце
197. ши
198. † г҃. фелѡане де адамаскъ
199. а^{л}бе
200. † а҃. фелонь де а^{т}ла^{з} рошїи
201. † а҃. фелонь де адамаскъ
202. албастръ
203. † а҃. фелон де адамаскъ
204. мо^{х}ръгъ
205. † а҃. фелон. де адамаскъ
206. вѣрде дела роста^{н} ага
207. † а҃. фелон. де ꙁарба де
208. ла сто^{л}никѹл коста^{н}
209. динь

---

210. † г҃. стихаре де адамаскъ
211. кѹ ѡбраꙁе ши кѹ фло
212. ре —
213. † в҃. стихаре верѹи де а^{т}ла^{з}
214. † а҃. стихар де адамаскъ
215. галбѣна
216. † а҃. стихар де адамаскъ
217. кѹ ѡбраꙁе албе ши
218. мохоръгъ
219. † а҃. стиха^{р} де а^{т}ла^{з} нѣгрѹ

313. тѫтинесѫ8 ши

314. аре а да /дї аспри

315. † а. к8пѫ дарцинт8

316. дела драгомири

317. † а. скафа дарцинт8 а

318. ре дела драгомир

319. † д. линг8ре дарцини(*)

320. т8 арѫ дела дра

321. гомирь —

——————————————————(**)

322. чиче икоанеле бесѣречеи

323. † д. икоане маре —

324. † зї. икоане моленїе

---

325. † зї. празниче

326. † ѧї. иконици ꙟ горѫ

327. и ꙟ полигандр8

328. † лв. де ѡлѫ ши де

329. стр8ць ши де

330. лемн8

331. † а. стѣг к8 кр8че

332. де араме

333. † вї. фѫклѫи ск8м

334. пе

——————————————————(***)

(*) Ultimul и e șters apoĭ de o altă mână.
(**) Linia după original.
(***) Idem.

чиче бȣкателе ши

винȣл ши де алте

бласе

† а҃. маже де морȣ^{н}

9. † а҃. берберице де рън

ѳе

† а҃. маже де кра^{п}

† а҃. бȣте де мїере

---

43. † а҃. жȣматате де мї

344. ере стреде

345. † аї҃. жȣматеце де мїе

346. ре ден блъчещи

347. † в҃. пȣтине де поаме

348. мȣрате

349. † иї҃. стогȣре де фън

350. † а҃. кантъ де фанина

351. † а҃. ка^{р} маре де а҃.

352. кан^{о}

353. † в҃. кочїи

354. † в҃. кȣците кȣ мѫ

355. нѫре

356. † кѕ҃. де печерпеле де лȣ^{т}

357. † ȣмд҃. де бȣкши де фъ^{н}

358. тъна де ѡцель

268. ꙟпрецꙋр кꙋ атлаз рошии.

---

269. † д҃. поале юржши ꙟтра
270. челашь ѡбраз
271. † а҃. тратапод юрж ꙟ
272. трачеле ѡбразе
273. † а҃. проковеце юра
274. ꙟтрачеле ѡбраз
275. † а҃. стихар де богасꙋ
276. албꙋ дела костантин дин
277. † в҃. ширинче бꙋне скꙋ
278. мпе
279. † а҃. кафтан кꙋ д҃і нас
280. тꙋре дела медеа

---(*)

281. † чиче арџинтꙋл дат дела пъ
282. трꙋ воеводъ
283. † в҃. кꙋпе дарџинтꙋ кꙋ лоа
284. зе полꙋите
285. † а҃. кꙋпа маи мика
286. † в҃і. лингꙋре дарџинтꙋ
287. † а҃. мѣделница де арама

---

288. † а҃ ꙋмивалницъ
289. † а҃. ибрик полеить

(*) Liniĭ dupĭ original.

426. † ѕа. стогȣре де фънȣ

427. † а. стогȣ де малаю

42 † иа. стогȣре де фън

дела хрикани

† ѕ. стогȣре ла петрещ

де фънȣ

. † ѕ. де стȣпи

——————————(*)

чиче дела садна

434. † п. де стȣпи

435. † к. де порчїи

436. † в. стогȣре де са

437. карж

438. † а. стог де хришка

439. † а. стог де маȣарн

440. † н. мирце де малаю

---

441. † ѡ поваарне кȣ васе

442. † н. стогȣре де фънȣ

443. † а. стог ши цюматате

444. де ѡвъсȣ ла тж

445. мжшани

——————————(**)

446. † чиче сателе

447. † вжлчещи кȣ е мори

448. ши кȣ д. пїѡ ши

(*) Liniĕ dupĕ original.
(**) Idem.

кȣ ѡ ȣлтоаре.
† теишори кȣ халѫщеȣ[и]
† хришкани
† плопи кȣ в̄ хѫлещие[и]
† бе[л]чещи кȣ моара
† пи[з]дени кȣ а̄ моарѫ
† са[л]на кȣ д̄ мори ши
кȣ доȣ пїѡ ши кȣ ѡ вȣ[л]
торе ши кȣ подȣ[л] дмла
тор

---

† тъмѫшанїи
† михаилещи кȣ г̄ мо[р][и]
† ворѡвещи
† мънѫѫщи кȣ а̄ мо[р]
† пѫтрещи
† мънѕещи
† фѫ[л]фоещи
† драганещи кȣ мѕȣри
† шивица кȣ ѕ̄ мори
ши кȣ р̄ порчїи
† аї̄. салаши де ци
гани
† ї̄. фълче де вїе ла
ко[т]нарю
† е̄. фа[л]че де вїе ла во

335. чиче бȣкателе ши
336. винȣл ши де алте
7. вāсе
† а̄. маже де морȣн
† а̄. бербенце де рън
ѕе
† а̄. маже де крап
† а̄. бȣте де міере

---

† а̄. жȣматате де мї
344. ере стреде
345. † аї̄. жȣматеце де міе
ре ден влъчещи
347. † в̄. пȣтине де поаме
348. мȣрате
349. † иї̄. стогȣре де фън
350. † а̄. канть де фанинá
351. † а̄. кар маре де д̄.
352. каи°
353. † в̄. кочїи
354. † в̄. кȣците кȣ мѫ
355. нѫре
356. † кѕ̄. де печерпеле де лȣт
357. † ȣмд̄. де бȣкши де фън
358. тъна де ѡцель

359. † ѧр. дрwби де саре

---

360. † нв. де сапе
361. † ки. де бꙋци де вин
362. дела котнар
363. † д. бꙋци дела воро
364. вещи
365. † и. пꙋтине де бр
366. нꙋѫ
367. † в. фwи брѫнꙋѫ
368. де wи
369. † а. пꙋтине де ꙋнт

---(*)

370. чиче пѫне ши фѫнꙋл ши
371. добитокꙋл. дела
372. плопїи
373. † е. стогꙋри де грѫꙋ
374. де естимпꙋ
375. † г. стогꙋре де грѫꙋ
376. де анꙋ
377. † г. стогꙋре де wрꙁꙋ

---

378. † а. стог де сакар
379. † а. стогꙋ де малаю
380. † м. стогꙋре де фѫнꙋ

(*) Liniă după original.

† ли. де бои маре

382. † мд. де вачїи маре

† кг. де трети[н] вачи

† ка. вачїи ꙟтерцїи

† ѕ. вѹхаю[н]

† кв. де вице[л]

† иї. де вицеи

† вї. воѹлеци ꙟте[рѹ]ци

† ѧ. воѹлеи трети[н]

рчв (*)

† ї. каи патрари

† е. ка[н] третине

393. † е. калѹшеи стрижи

394. ачи

395. † е. апе стрижи

396. ачїи

397. † вї. апе третине

398. † вї. апе маре сте[р]

399. пе

400. † ли. апе маре ꙟсъ

401. пѕ кѹ армасарю[л] (**)

402. † ψзв. де ѡи

(*) Intocmaĭ așa în original.
(**) Idem.

† с͞зи. вербечїи

|ѧал| *

† ͞і. каиⷩ телѣгаре

† ͞в. каи негри ла вѫⷧ

чещи

† ͞д. каи арѫ

чиче бѹкателе дела вла

чещи

† ͞п. мирце де грѫѹ

† ͞т. мирце де сѫржицъ

† ͞ка. мирце де хриⷲка

† ͞з. мирце де слаⷣ

† ͞і. мирце де малаю

† ͞в. стогѹре де маѹаре

† ͞а. стоⷢ де бобѹ

† ͞г. стѡгѹре де ѡвъⷭ

† ͞а. стоⷢ де хришка

† ͞а. стоⷢ де ѡрзѹ **

† ͞чд. де стѹпїи

† ͞чи. де ѡи

† ͞к. де порчїи

ЧИЧЕ ДЕЛЯ ТЕИШОРЪ

.ѧа în original.

ѡр e scris în monogramă.

426. † з̄а. стогꙋре де фꙟнꙋ

427. † а̄. стогꙋ де малаю

† н̄а. стогꙋре де фꙟн

дела хрикани

† з̄. стогꙋре ла петрещи

де фꙟнꙋ

† з̄. де стꙋпи

————————————— (*)

чиче дела садна

34. † п̄. де стꙋпи

435. † к̄. де порчїи

4 † в̄. стогꙋре де са

карꙟ

438. † а̄. стог де хришка

439. † а̄. стог де маварн

440. † н̄. мирце де малаю

---

441. † ѡ поваарне кꙋ васе

442. † н̄. стогꙋре де фꙟнꙋ

443. † а̄. стог ши џюматате

444. де ѡвꙟсꙋ ла тꙟ

445. мꙟшани

————————————— (**)

446. † чиче сателе

447. † вꙟлчещи кꙋ е̄ мори

448. ши кꙋ д̄. пїѡ ши

(*) Liniă după original.
(**) Idem.

кȣ ѡ ȣлтоаре.
† тенишори кȣ халжщеȣи
† хришкани
† плопи кȣ в҃ хжлещеи
† белчещи кȣ моара
† пиздени кȣ а҃ моарж
† сална кȣ д҃ мори ши
кȣ доȣ пїѡ ши кȣ ѡ вȣл
торе ши кȣ подȣл ѫмла
тор

---

† тжмжшанїи
† михаилещи кȣ г҃ мори
† ворѡвещи
† мжнжжщи кȣ а҃ мор
† пжтрещи
† мжнѕещи
† фжлфоещи
† драганещи кȣ ѩзȣри
† шивица кȣ ѕ҃ мори
ши кȣ р҃ порчїи
† ѧ҃ї. салаши де ци
гани
† ї҃. фжлче де вїе ла
котнарю
† е҃. фалче де вїе ла во

ровеџи

---

† а҃. фа^{л}че ши џюматате
ла ꙗши
† с҃. ст8пи ла кърн8^{л} т8до^{р}
десѣтинѫ дела васл8^{и}
ꙟсѫ н8маи а8 фост8
р҃. даци де десѣтинѫ
арѫ а^{к}м8 сѫнт8 до
аѫ
† н҃ де ст8пи ла брани
џа
т8до$^{\text{р8}}$ кѫл8гѫр8^{л} са8
да^{т} к8 присака ши к8
ст8пи ши к8 то^{т} доби
ток8^{л} ши де ва ꙟторче
аминтрилѣ се фїе лепѫ
да^{т} де лѣже

TRANSCRIPŢIUNEA:

ai 7097 (1588) noe^{vrie} 25 zili; ce ĭa*s*ti bucate manastiri Galata*i* se ştii.

† въ лѣто (in anul) 7097 (1588) мѣсѧца (luna) noe*v*^{rie} 4.

† cice cata*s*ti*h* dela mana*s*tire dela Galata, să să ştie de veşmintele beserecei şi de arji*n*tu şi de covoare şi de banii şi de cai şi de cară şi de to*t* dobitocu*l* şi de toate bucatele, căndu au fostu egumenŭ Anastasie de ş'au da*t* sama la Caraghĭuzél^{e} stolnicŭ, şi toa*te* aĭasté s'au da*t* la măna lui Ghervasie dechiĭului :

† 12 covoare de demultu; † 2 păreţi ĭarĭa de demul'; † 4 covoare scumpe noaĭa. † 2 albe şi doao roşii; † 16 covoare dela voevodă; † 1 covoru roşii dela Dragomir дворника (vorniculuĭ); † 1 covor albu dela Mitré дворник; † 1 covor verde dela unŭ ćauşŭ; † 1 covor galbăn dela hetman; † 1 covor dela Brălădanul; †1 covor albu dela Corştină; † 1 covoru albu dela Slav Ţig^anul (?); † 1 covor roşiu dela Costandin stolnicul; † 1 covor roşiu Brut postelniculŭ; † 9 covoare dela boĭarii; † 1 otghél de zarba dela stolnicul Costandinŭ; † 1 otghél dela Dragomirŭ; † 1 pilota petriţa dela Dragomirŭ; † 1 faţa de perina ĭaré dela Dragomir; † 1 cerga vănat^ă dela Dragomir; † 3 peşchir dela воеводї; † 1 peşchir dela Rustam; † 1 masa dela Rostam ĭare; † 5 mése dela воеводї ĭaré; † 52 tepsie dela voevoda; † 4 tepsie dela Dragomiru; † 25 talgere cu doaă tocure de rame dela voevodă; † 8 talgere de plum dela Costantin stolni[cul]; † 23 de căldăre; † 4 gratie; † 2 pirostii; † 4 căldare mare de bere; † 1 toc cu 12 talgere dela logofătul cel mare; † 6 svrédel^e; † 4 hărléţe; † 9 fiere de ferestre; † 2 cue mare de car; † 4 mai micii; † 2 cărlige de maghernit^ă; † 3 sacure; † 1 tigai; † 1 sinie mare.

Cice de veşminte besérecei şi de carţii: † 1 tetrévaггel ferecate; † 2 chivote de argintu; † 2 cădelniţe d'ărgintu; † 2 căţi cu cănafi şi cu măhreme albii; † 1 potir de argintu cu discos, cu zvézdă şi cu lingure de'rgintu; † 2 svéşnice de argintu; † 1 panaghiĭar de arg'untu; † 1 talgir de pethlébi de'rgin'; † 1 icona pantocrator ferecat^ă; † 1 icoana săpată şi ferecate; † 1 canafi mare ce ĭaste sup policandru, scumpu şi cu margaritar; † 1 tepsie de argintu de coliva; † 1 cruce ferecate şi sapate; † 1 cruce gălbăna, numai la codiţa ferecate; † 1 cruce albă neferecată; † 1 icona moschicescu ce ĭaste asupra dverei царска (împărătéscă); † 1 icona moschićască şi foa[r]te frumoase précista; † 1 icoana précista şi cu fiul; † 1 iconostasŭ; † 2 svéşnice mare de areme; † 1 praxeu; † 1 anghirĭate; † 1 triod митар (vameşul) fariseĭu; † 1 triod penticostar; † 3 psaltire; † 12 minée; † 1 tipicŭ; † 1 ćasloveţi; † 1 molităvnic; † 7 lutirghi; † 2 cărţi de căntare; † 1 carte a praznicului; † 2 tetruvanггel^uri neferecate; † 1 aeru tot sărma; † 1 tetruvaггel puţinel ferecat, dela Brălădan; † 1 златоѹсть сфетїи (gură de aur săntul) Feodor; † 1 lesviţă şi свати (săntul) Ifrim; † 1 biblei.

† Veşmintele besérecei: † 1 царска (împărătésca) cosută cu sărma; † 2 poale de srăma la icoane şi cu 50 de canafi; † 1 patrafirŭ de srăma

[illegible] † 1 aorar de sârma cu 4 canafi; † 1 [illegible]
[illegible] şi cu obraze; † 1 poale de icone de zarba, pre [illegible]
[illegible] † [illegible] de zarba albastre şi cu rotele de aurû;
[illegible] şi cu florile albe de fir; † 2 zavése, ce sântu mai pre
[illegible] de cétma, roşii şi cu rotele de fir; † 1 pro-
[illegible] de zarba, albu şi cu flore şi pre margine adamască
[illegible] de [illegible] de acelaşû vigu şi pre margine ada-
[illegible] † 1 procoveţi de zarba şi cu florile albi şi pre
[illegible] cu patru canafi; † 2 procoveţû de zarba dentr'a-
[illegible] urşinicu negru şi cu optu canafi; † 1 dvere mare
[illegible] de cétma roşie cu rotele; † 2 poale ce stau în tindă
[illegible] cu obraze; † 2 poale de cétma, roşii cu ţinte de
[illegible] de adamască roşii ce sântu în toate zile; † 3 dveri
[illegible] † 2 zavesi mai pre susu de praznice, de adamască ro-
[illegible] de tafta albastră; † 1 tratapod de adamască galbăna cu
[illegible] procoveţe de adamască fâra canafii; † 2 procoveţe de atlas
[illegible] de tafta albastră pestre icoane; † 3 dveri de benică,
[illegible] de auru; † 4 poale de adamască, galbeni şi cu flore albe
[illegible] muşchii; † 1 procoveţû de cetma roşii şi cu flore şi
[illegible] albastru.

[illegible] preuţeşti: † 3 feloane de adamască albe; † 1 felonû
[illegible] † 1 felonû de adamască albastră; † 1 felon de adamască
[illegible] † 1 felon de adamască vérde dela Rostan-aga; † 1 felon de zarba
[illegible] Costandinû; † 3 stihare de adamască, cu obraze şi cu flore;
[illegible] de atlas; † 1 stihar de adamască galbăna; † 1 stihar de
[illegible] cu obraze albe şi mohorâtă; † 1 stihar de atlaz négru dela vla-
[illegible]; † 4 feloane de cutni moh°râtă; † 3 stihar° de cutni mo-
[illegible] † 2 feloane de cutne albe; † 1 stihar de cutni albu; † 1 antimisû
[illegible] roşii, cu slove de aurû; † 1 grobnicu de adamască moh°râtă;
[illegible] de urşinic roşii, datû de Dragomiri; † 4 feloane de bogasiiu;
[illegible] albe de bogasi; † 4 patrafire de zarba câte cu 6 cănafi;
[illegible] patrafirû de adamască vérde, cu 6 canafi; † 1 patrafir de adamască
[illegible] dela Rostam; † 3 aorar° de zarba câte cu patru canafi; † 5 pe-
[illegible] naraclite de zarba; † 5 brâe de matase cu canafi; † 4 brâe prosté;
[illegible] de matase; † 7 patrafiră de adamască albastră, şi roşii, şi negré;
[illegible] aorar° de [illegible]; † 5 pereche de narecleţe; † 1 procoveţû de zarba,

înpreg'ur cu orşinicu négru, dela Zota spătaru; † 3 dvere de adamască vérde şi cu firu, înpreg'ur cu atlaz roşi[i]; † 4 poale iarăşi într'acelaşŭ obraz; † 1 tratapod iară într'acele obraze; † 1 procoveţe iarîa într'acele obraze; † 1 stihar de bogasiu albu dela Costandin; † 2 şirince bune scumpe; † 1 caftan cu 14 nasture dela Medeia.

† Cice argintul dat dela Pătru voevodă: † 2 cupe d'argintu cu loaze poluite; † 1 cupa mai mica; † 12 lingure d'argintu; † 1 médelniţa de arama; † 1 umivalniţă; † 1 ibric poleitŭ; † 1 sticla cu mur; † 11 urice pren satele manastirei; † 19,000 as^pri bani gata; † 1 uric pusu zalog derepŭ 3,000 aspri; † 50 de trătazi de petéle de aurŭ leşescŭ; † 1 potir d'arjintu dela Radul ćaşnic; † 1 cupa mică dela Coste; † 1 cupocŭ d'argintu dela Costandin stolnic; † 1 inelŭ de aur iarîa dela Costantin stolnic; † 1 cupa d'argintu iarîa dela Rostam; † 6,000 as^pri ce au dat Banul Pătru dereptu sufletul tătine-său, şi are a da 14,000 aspri; † 1 cupă d'argintu dela Dragomiri; † 1 scafa d'argintu iare dela Dragomir; † 4 lingure d'arginitu iarîa dela Dragomirŭ.

Cice icoanele besérecei: † 4 icoane mare; † 17 icoane молебніе (rugăciune); † 17 praznice; † 19 iconiţi în горѫ (sus) şi în poligandru; † 32 de oaă, şi de struţŭ şi de lemnu; † 1 stég cu cruce de arame; † 12 făclăi scumpe.

Cice bucatele şi vinul şi de alte vaase: † 1 maje de morun; † 1 berbenţe de rănze; † 1 maje de crap; † 1 bute de miere; † 1 jumatate de miere strede; † 11 jumateţe de miere den Vlăceşti; † 2 putine de poame murate; † 18 stogure de făn; † 1 cantŭ de fanina; † 1 car mare de 4 cai; † 2 cocii; † 2 cuţite cu mânăre; † 27 de pecerpele de lut; † 444 de bucşi de făntăna, de oţelŭ; † 1,100 drobi de sare; † 52 de sape; † 28 de buţi de vin dela Cotnar; † 4 buţi dela Voroveşti; † 8 putine de brânză; † 2 foi brânză de oi; † 1 putine de un^t.

Cice pâne şi fănul şi dobitocul dela Plopii: † 5 stoguri de grâu de estimpu; † 3 stogure de grâu de anu; † 3 stogure de orzu; † 1 stog de sacar^ă; † 1 stogu de malaiu; † 40 stogure de fănu; † 38 de boi mare; † 44 de vacii mare; † 23 de tretin^e vaci; † 21 vacii înterţii; † 7 buhaiui; † 22 de viţel^e; † 18 de viţei; † 12 bouleţi interuţi; † 9 boulen^i tretin^i; [peste tot:] 192; † 10 cai patrari; † 5 cai tretine; † 5 caluşei strijiiaci; † 5 iape strijiiacii; † 12 iape tretine; † 12 iape mare sterpe; † 38 iape mare, însă cu armasariul; [peste tot:] 87; † 762 de oi; † 268 berbecii;

[peste tot :] 1030; † 10 cai telégare; † 2 cai negri la Vâ*l*ceşti; † 9 cai ĭară.

Cice bucatele dela Vlăceşti : † 80 mirţe de grâu; † 300 mirţe de sârjiţă ; † 21 mirţe de hrişca ; † 60 mirţe de sla*d*; † 10 mirţe de malaĭu; † 2 stogure de mazare; † 1 sto*g* de bobu ; † 3 stogure de ovăs ; † 1 sto*g* de hrişca; † 1 sto*g* de orzu; † 94 de stupii; † 98 de oi; † 20 de porcii.

Cice dela Teişoru : † 61 stogure de fânu; † 1 stogu de malaĭu; † 51 stogure de fâ*n* dela Hri[ş]cani; † 60 stogure la Pe*t*re*şt*ⁱ de fânu; † 60 de stupi.

Cice dela Sa*d*na : † 80 de stupi ; † 20 de porcii ; † 2 stogure de sacară; † 1 sto*g* de hrişca; † 1 sto*g* de maza*r*ⁱ; † 50 mi*r*ţe de malaĭu; † o povaarne cu vase ; † 80 stogure de fânu ; † 1 sto*g* şi gĭumata*te* de ovăsu la Tâmâşani.

† Cice satele : † Vâlceşti cu 5 mori şi cu 4 pio şi cu o ultoare; † Teişori cu halâşteu-i; † Hrişcani; † Plopi cu 2 hâleşte*i*; † Be*l*ceşti cu moara; † Pi*z*deni cu 1 moară; † Sa*d*na cu 4 mori şi cu dou pio şi cu o vu*l*tore şi cu podu*l* înmlator; † Tămâşanii; † Mihaileşti cu 3 morⁱ; † Voroveşti; † Mănjâşti cu 1 morᵘ; † Pâtreşti; † Mănzeşti ; † Fâ*l*foeşti; † Draganeşti cu ĭazuri; † Şiviţa cu 6 mori şi cu 100 porcii; † 19 salaşi de Ţigani; † 10 fălce de vie la Co*t*narĭu; † 5 fa*l*ce de vie la Voroveşti; † 1 fa*l*ce şi gĭumatate la Ĭaşi, † 200 stupi la Cărnu*l* Tudo*r*, desétină dela Vaslu*i*, însă numai au fostu 100 daţi de desétină, ĭară a*c*mu săntu doaă; † 50 de stupi la branişta.

† Tudor*u* câlugâru*l* s'au da*t* cu prisaca şi cu stupi şi cu to*t* dobitocu*l*; şi de va întorce amintrilé, se fie lepâda*t* de léje.

Notanda :

finalul *u* întreg : кѫндȣ, фостȣ, демȣлтȣ, арџинтȣ, алкȣ, рошїȣ, скȣмпȣ, аерȣ, сѫнтȣ (sunt), сȣсȣ, тратаподȣ, вигȣ, ѡптȣ, фирȣ, атлаѯȣ, спѫтарȣ, ѡршиникȣ, пȣсȣ, лемнȣ, тимпȣ, анȣ, ѡрѯȣ, малаю, стогȣ, фѫнȣ, бобȣ, Теишорȣ, ѡвѫсȣ, Тȣдорȣ, коворȣ, Драгомирȣ;

finalul *u* jumătăţit : егȣмень, столникь, Костандинь, Драгомирь, ȣнь чаȣшь, постелникȣль, иконостась, Златоȣсть, патрафирь, кеникь, Ѧгафтонь, дать, полеить, кȣпокь, каить, инель, стрȣць, ѡцель;

finalul *u* despărut saŭ negles cu desăvirşire , deşi consóna finală nu e

aruncată d'asupra rîndului : ѡтгѣл, ковор, Костандин, пешкир, фелон, добитокѕл, винѕл, столник, арџинтѕл, стихар, Котнар (dar şi Котнарю), дат, хетман, чел, логофѫтѕл, сѕп, пентикостар, фир, ꙟпреџѕр, фѫн;

finalul *u* intreg şi jumătăţit in aceleaşi cuvinte, saŭ chiar despărut : лѕрѕ şi лѕрь, грωвникѕ şi гробникь, дерептѕ şi деречь, Драгомирѕ—Драгомирь—Драгомир, коворѕ şi ковор, фѫнѕ şi фѫн;

finalul *i* intreg : верѕи, пѫреци, тратаѕи, бѕци, коѕлеци, преѕцеции, даци, кѫрци...;

finalul *i* conservat în юрѫши, dar perdut în ачелашь;

neaccentatul *a* conservat clar, fără a trece în vocală obscură : жѕматате-џюматате-жѕматеце, манастире (genitivo-dativ : манастири şi манастиреи), Галата (genitivo-dativ : Галатаи), сапате (dar şi сѫпатѫ), канафи (dar şi кѫнафи), патрафир, ѯалог, фанина, малаю (de 4 orĭ), патрари, калѕшеи, армасарюл, ꙟмлатор, Драганешии, салаши, халѫциеѕ, владика, матасе (= ital. *matassa* = gr. μεταξα), маѕаре;

conservarea neaccentatuluĭ *o* : косѕтѫ (= c*u*sută);

vocalism străin conservat intact : хетман (= polonul *hetman*), пантократор, маргаритар etc.;

фїере, мїере, din 3 silabe, precum dovedesce strămutărea : мї-ере;

parasiticul *i* între *n* şi *t* : арџинитѕ, cf. textul No. XXVIII;

parasiticul *u* după *r* : ꙟтерѕци=înterţi;

ѫн trecut în ин : тѫтине-сѫѕ;

a pentru ѣ : Брѫлѫданѕл (= Brălăd*é*nul), маса (plur. мѣсе), браниџа pentru браниџѣ (cf. maĭ sus textul No. XXVI);

a pentru *e* : сакѕре (secure?), патрафирь (= slav. петрахиль = gr. ἐπιτραχήλιον), тратаподѕ=τετραπόδιον, сакарѫ (=lat. *secale*) de 2 orĭ;

а pentru ѫ : карцїи (= c*ă*rţi) dar şi кѫрци, вѫнатѫ (= vănăta), фѫра = far*ă* : фѫра канафїи);

е pentru ѣ : ачеле (nu ачѣле), печерпеле (nu печерпѣле);

e pentru *o* : печерпеле=slav. почьрпало;

ѣ pentru е : простѣ (= pr*ó*ste), негрѣ (=negr*e*), телѣгаре (=telegari);

и pentru е : ивангглїе;

formă duplă : тетрѣваггел şi тетрȣвангтел;

cincĭ varianturĭ pentru «Iară» : ꙗрӡ, ꙗрѫ, ꙗра, ѧра, ѧре;

ӡ=и : фѫклӡи=actualul «făclĭĭ»;

confusiunea între *o* şi *u* : Рȣстам şi Рѡстам, ȣршиникȣ şi ѡршиникȣ;

confusiunea între *e* şi *i* : dela пӡрѣке pluralul переки şi переке, стогȣре şi стогȣри, настȣри şi настȣре, кȣтни şi кȣтне, ѕили şi ѕиле, масаре şi масари, асти şi асте, ции şi цие;

confusiunea între е şi ѣ : бесеречеи şi бесѣречеи, верде şi вѣрде, четма şi чѣтма, негрȣ şi нѣгрȣ;

confusiunea între *i* şi *u* : арџинтȣ şi арџȣнтȣ;

confusiunea între *a* şi *ă* (ӡ, ѫ) : адамаскӡ şi адӡмӡскӡ, галбѫн-галбӡна-гӡлбӡна, халѫщеȣ (ung.=*halastó*)—la plural хѫлӡщеи, канафи şi кӡнафи;

confusiunea între ь şi и : проковець şi проковеци (la plural проковеце), Драгомирь şi Драгомири (de 2 orĭ);

confusiunea între ӡ şi ѫ : Тӡмѫшани şi Тӡмѫшанїи, тафтӡ şi тафтѫ, албастрӡ şi албастрѫ, Бѫлчещи şi Блӡчещи, ꙟсӡ şi ꙟсѫ, Пӡтрȣ şi Пѫтрȣ...;

confusiunea între *o* şi ѫ : доаѡ şi доаѫ;

triplă formă : нӡраклеце, нараклице şi нареклице;

аастѣ (= aĭasté) pentru «acéstea»;

ноаа, nominativ plural feminin dela «noŭ»;

oa : ковоаре, тоате, моара, моарѫ (dar şi морӡ), ноаа, доаѡ şi доаѫ (dar şi доȣ), ȣлтоаре (dar şi бȣлторе), икоана (dar şi икона), фрȣмоасе, поале, фелѡане, лоаѕе, ѡаѫ, поаме;

oa formând 2 silabe, precum arată separaţiunea тоате în doă şirurĭ : то-ате, şi доаѫ în до-аѫ;

аа=ā : ваасе, unde *a* este lung şi latinesce : vāsum, dar : ѡ повaарне кȣ васе, unde «vase» are un singur *a*, duplicaţiunea fiind transpusă în повaарне = slav. поварьнꙗ «bucătăriă»;

finalul *i*=*e* : 1 тигаи (=тигае), флориле албе (dar şi флоре албе), поале галбени, салаши (=salaşe), хѫлӡщеи (=hălăştee);

finalul їи pentru simplul и : 4 (кѕе) маи мичїи, де карцїи (=«cărți»), дела боарїи (=boіari), фѫра канафїи (=canafi), 21 вачїи (=vaci), 20 де порчїи, 94 де стѕпїи (dar maĭ jos de 2 orĭ : де стѕпи), 100 порчїи, мѕшкїи și мѕшки...;

finalul їи pentru е : мѫхреме албїи, апе стрижиачїи;

finalul їи pentru їѕ : рошїѕ, dar de 5 orĭ рошїи (коворѕ рошїи, проковець рошїи, атлаѯ рошїи, ѕршиник рошїи), богасиѕ și богасии saŭ богасїиѕ;

finalul е = и : каи третине (= tretini), каи телѣгаре (=telegari), 5 фѫлче (=fălci), кѫлдѫре (=căldări), мѫнѫре (=mânări), 4 гратїе (=gratii);

vocalisarea inițialuluĭ v : ѕлтоаре, lîngă care însă și вѕлторе;

алмѣнтрилѣ din «altmintrilé»;

l trecut în r : патрафирь din πιτραχῆλι, поликандрѕ=πολυκάνδηλον, шршиникѕ = ital. *oloserico;*

c trecut în *g :* поликандрѕ și полигандрѕ;

h trecut în *f :* патрафирь din πιτραχῆλι;

в trecut în л : нараклице = slav. нарѫквица «mănușă», cf. слобод din свобод- și брѣслѫ din братство prin forma intermediară брасвѫ;

д trecut în *g :* вигѕ (de 2 orĭ) ca sinonim cu шбраѯ, din slav. видъ «formă» saŭ «chip», cf. *ucig* pentru *ucid, putregaĭu* din *putred, mucegaĭu* din *muced* etc.;

д trecut în *tg* : штгѣл (plapomă) din slavicul шдѣло;

r trecut în *n* : фанина = *farina,* шршиникѕ = it. *oloserico;*

ле = лѕ : полеить, dar la plural полѕите;

nb asimilat în *nm* : ѫмлатор (=î*nm*lator) din ѫблатор (=î*nb*lator);

confusiunea între џ și ж : аржинтѕ și арџинтѕ, жѕматате și џюматате, лѣже pentru лѣџе;

confusiunea între finalul м și н în numele propriŭ : Ростан, Рѡстам și Рѕстам, — cf. Крѕчан și Крѕчам în textul No. XXIII;

vocalisarea luĭ *n :* анѕ, la plural ан=ani;

бръе (de 3 orĭ) pentru actualul «brâne»;

perderea luĭ *b* după *m* : плѹм = *plumb;*

пт asimilat în п : сѹп;

талцир, plur. талцере=germ. *Teller* cu *lg'* din *lĭ*, ca la Italianĭ în dialectele venete : *familgia* din *familia*, *elgi* din *ille* etc.;[1]

хърлѣце, plural dela *hărleţ*, din slav. рылыць, cu o remarcabilă proteză a luĭ *h* atras de iniţialul *r*, întocmaĭ ca în *hrăpesc* din *răpesc* = lat. *rapio*, lîngă care, printr'un fenomen fonetic analog, grecul ἁρπάζω=*harp-*;[2]

metatesa : лѹтирги pentru литѹрги, молитъвник din молитвьникъ, библеи pentru библие;

metatesa luĭ *r* : Бръхъданѹл (dela Бърлад = Брълад), сърма şi сръма, тратаподѹ=τετραπόδιον, пестре=«preste», тръхтаѡ=τετράδια, петрица=πτερύγιον, проковець=slav. покровьць;

metatesa luĭ *l*: Блъчещи şi Бълчещїи;

pluralul cu *-ure* : токѹре, настѹре (dar şi настѹри), лингѹре, стогѹре (dar şi стогѹри);

pluralul cu *-ră* pentru *-re* : каръ, патрафиръ (dar şi патрафире);

pluralul мъхреме dela «măhramă», astăḑĭ «năframă» prin *m* = *n* şi *h*=*f*, din turcul *makhramâ*, neogr. μαχραμᾶς, serb. махрама şi марама etc.:

dela «floare» pluralul nearticulat флоре, cel articulat флориле;

dela «pio» pluralul tot aşa: 4 пїѡ, 2 пїѡ;

articularea anormală : де адамаскъ галбъна (aşa de 3 orĭ), кѹпа мик а, мѣделница де арама, бѹкши де фънтъна, крѹче гълбъна, фаца де перина, тепсїе де колива, аврар де сърма, мирце де хринш-ка, канть де фанина...;

condiţionalul *să* nedistins de reflexivul *se* : съ съ ціне, dar în apostila domnéscă : се ціни, şi la finea textuluĭ : се фїе;

neconcordanţă sintactică prin elipsă : ковор (din cele) рошїи, 1 тетрѣваггел (patru-evangelie) ферекате, 1 крѹче ферекатъ ши (cu slove saŭ chi-

(¹) **Biondelli**, *Saggio sui dialetti gallo-italici*, Milano, 1853, p. 16, şi *Studii linguistici*, Milano, 1856, p. 254.

(²) Cf. acelaşĭ fenomen în dialecte germanice : *h*erbermde, *h*erkenne, *h*erdacht, *h*erhaben etc. în **Kuhn**, *Zeitschr.* t. 14, p. 450, precum şi franţusesce în *hermine, herse, hérisson*...

purĭ) сапате, 1 кр8че... н8маи ла кодица (din cele) ферекате, 1 икона (lucru) москическ8, 1 икона москичаскъ ши (din cele) фоарте фр8моасе, ковор рошїѹ (dela) Бр8т постелник8ль, tóte acestea provenind din causa *dictăriĭ* catastihuluĭ, scriitorul omiţênd ceĭa-ce nu i se părea a fi esenţial, dar scriind restul întocmaĭ;

tot din causa *dictăriĭ* provin neconcordanţele: 1 п8тине (dictat: putine una), 2 проковець (dictat: procoveţ doă), 3 пешкир (dictat: peschir treĭ), 1 канафи, 5 фалче, 4 къладаре, 1 поале...;

adjectivul маре (magnus) întrebuinţat fără schimbare la ambele numere, întocmaĭ după cum poporul întrebuinţéză chĭar astăḑĭ pronumele *care*: къладаре маре..., к8е маре..., кънафи маре..., свѣшниче маре...; икоане маре..., бои маре..., вачїи маре..., апе маре..., nicăirĭ мари;

тwт добиток8л, тоате б8кателе, dar ꙟ тоате ѕиле, nu ѕилеле (cf. franc. *toujours*, ital. *tuttodì* etc.);

prepositiunea repetată: дела манастире дела Галата;

întrebuinţarea partitivă a prepositiuneĭ де: б8кателе ши вин8л ши де алте ваасе (cf. les céréales et le vin et *d'autres* ustensiles);

contracţiunea: шаѹ дат (= şĭ-au...), джрџинт8-дерџинт8-дарџинт8 lîngă де арџинт8, часловеци din часословецъ, к'8ршиник8 = к8 8ршиник8;

genitivo-dativ: Галатаи; манастиреи şi манастири;

л8и Гервасїе, nu л8;

ден, прен, акм8...;

чиче «aice», de 11 orĭ, din punct în punct italianul *quici* «aice», întrebuinţat numaĭ în Dante şi în compusul *quiciritta* în loc de *quiritta*;

cuvinte grecescĭ: катастиχ (=κατάστιχον), манастире, декїю (=δίκαιος), икоана (=εἰκών, neogr. εἰκόνα), ег8мень (=ἡγούμενος), стиχар (=στιχάριον), сїнїе (=serb. синија=grec. σινίον), тетрѣваггел (=τετραευαγγέλιον), кивот (=κιβωτός), дискос (=δίσκος), потир (=ποτήριον), панагїар (=slav. панагиаръ din gr. παναγία), пантократор (=παντοκράτωρ), поликандр8 (=πολυκάνδηλον), маргаритар (=mediogr. μαργαριτάρι), колива (=slav. коливо= gr. κόλυβον), иконостась (=εἰκονοστάσιον), пра3е8 (=πρᾶξις-πράξεως), ангирате (=ἐνχειρίδιον?), триωд (=τριώδιον), пентикостар (=πεντηκοστάριον), типикь (=τυπικόν), л8тирги (=λειτουργία), аер8 (=ἀήρ, cu amestecul lati-

nuluï *aër*), съръма (=σύρμα), патрафиръ (=ἐπιτραχήλιον, neogr. πιτραχήλι), фелонъ (=φελώνιον), антимисъ (=ἀντιμίνσιον), тръташи (=τετράδια), скафа (=σκάφη), магерницъ (μαγειρεῖον), минѣе (=μηναῖον), пилота (=πιλωτόν), петрица (=πτερύγιον), мѹр (=μῦρον), ѡрар (=ὡράριον=lat. *orarium*), петѣле (=slav. петала=gr. πετάλιον), аспри etc.;

flexiunea slavică intercalată în frasa română : дела Драгомирѹ дворника (slavonesce ar fi : ѿ Драгомира дворника), дела воеводї (slav. : ѿ воеводы);

талџир де петхлѣби = slav. пать хлѣбь «cincï pânï», alusiune la miracolul celor cincï pânï din Evangeliŭ;

царска în 2 accepţiunï : 1. uşa cea mare a altaruluï ; двереи царска, 2. dalmatică : 1 царска косѹтъ;

alte slavisme curat bisericescï : празник, Златоѹсть (Crisostom), ѕвѣздъ (stea), сфетїи şi свѧти (sânt), митар (vameş), ѕавѣсъ (la plural ѕавѣсе şi ѕавеси), моленїи (ruge), горѫ (partea «de sus» a bisericeï), лествицъ (=лѣствица, cartea bisericéscă Κλῖμαξ), гробникъ, десѣтинъ (deciuélă) etc.;

сѫржицъ, ce să fie şi de unde? pusă între грѫѹ şi хришка, este învederat o cereală, dar ce fel anume? ca deminutiv din сѫргъ, nu póte fi, credem, decât medio-latin *surgum* şi *suricum*, ital. *surgo* «blé de Turquie», despre care într'un text italic din 1122 : «fuit valida fames, ita «quod surgum valuit solidos XL», ér într'un alt text : «de ordeo, «spelta, aveno et surico — nihil — persolvant»;[1]

ѹмивалницъ = slav. оумывальница «pelvis» saŭ «malluvium»;

лоаѕе, aci în sens de «urechile păharuluï», literalmente «viţe» = slav. лоза;

мѣделница, de unde şi boieria de «medelnicer» = slav. мѣдѧница «pelvis», cu epenteticul *l* ca şi 'n «molitve*l*nic» din молитвьникъ;

бѹхаю moldovenesce «bivol» =polon. *buhaj*, cf. turc *bugha* «taur»;

мїере стреде = slav. стрьдь «miere», boh. *stred*, vechiul polon *stredz* etc.;

(¹) **Du Cange**, *Gloss. med. Lat.* ed. Carpent., t. 6, p. 459.

кѹкши де фънтъна де wцель=polon. *buksa* «boîte de fer ou d'airain au moyeu de la roue», «frette», «virole» = medio-lat. *buxis;*

кѹпокь, deminutiv din кѹпъ «păhar», cf. polon *kubek;*

къци (la singular : кѫцъ?) după sens «lădiță» : 2 къци кѹ кънафи ши кѹ мъхреме албїи, — gr. κίστη? orĭ germ. *Kasten?* în ambele casurĭ ц = *st;*

канаф, învederat în sens de «cĭucur» (кѹ 12 настѹри ши кѹ 6 канафи, saŭ : канафи — сѹп поликандрѹ) = germ. *Knauf,* cu epentesa luĭ *a* din causa imposibilitățiĭ la Românĭ a grupuluĭ inițial *kn;*

pentru actualul *aramă,* la plural *arămĭ* și *arămurĭ,* textul de față presintă patru forme divergințĭ : раме (cf. ital. *rame*), ареме (cf. vechĭu franc. *araim*), арама (cf. portug. *arame,* provenț. *aram*), și араме (cf. lat. aeramen);

сакѹре... pentru «securĭ»? orĭ pentru «sacurĭ» în loc de «sacĭ»?

пъреци, cu sens de tapeturĭ murale;

ȥарва, stofă aurită, pers. *zarbat* «genus panni auro aliave re intertextum»;[1]

беникь=turc. *benek* «espèce de riche étoffe»;[2]

чѣтма=turc. *ćatma* «du velours brodé»;[3]

ширинче (de 2 orĭ), la colonia grécă din Mariupol în Rusia pînă astă-ḑĭ *schirinka* însemnéză «basma», «Handtuch», ceĭa-ce Grigorović derivă din grecul χειρίς,[4] dar în realitate cuvîntul e luat dela Turcĭ saŭ dela Tătarĭ : turcesce *şehreng* «étoffe persane»;[5]

кѹтне saŭ кѹтни=turc. *quthnî* «espèce d'étoffe de coton et de soie»,[6] din arabul *quthn* «bumbac», de unde și francesul *coton;*

богасиѹ, transilvanesce astă-ḑĭ *bogăzie*=ung. *bagazia* «toile lustrée», derivă direct, cu conservarea luĭ *s* și a genuluĭ masculin, din medio-lat. *bocassinus* «teli species ex gossypio vel lino», de exemplu într'un text

(1) **Vullers,** *Lexicon persico-latinum,* Bonnae, 1864, t. 2, p. 126.
(2) **Hammer,** *Hist. de l'emp. Ottoman,* trad. Hellert, t. 17, p. 221.
(3) Ibid. p. 243.
(4) **Blau,** în *Zeitschr. d. deutsch. morgenländ. Gesellschaft,* t. 28 (1874), p. 578.
(5) **Hammer,** l. c. p. 238.
(6) **Mallouf,** *Dict. turc-français,* t. 2 (1867), p. 1010.

din 1259 : «de tela livida ac nigri coloris sive bocassino»,[1] saŭ într'un altul din 1434 : «pluviale nostrum de serico albo foderatum de bocassino albo»,[2] de unde se trag de asemenea spaniolul *bocaci* şi vechĭul frances *boucassin*, bună óră într'un text din 1388 : «un pourpoint de blanc boucassin»;[3]

настѹре дела Медеа... cè să fie?

мѹшки = turc. *dimişki*, neogr. δημίσκιον «satin de Damas», cu aferesa primeĭ silabe;

коѹлеци ꙟтерѹци, вачїи ꙟтерцїи=boĭ şi vacĭ de 2 anĭ, cf. «anterţ» =cu 2 anĭ înainte, şi franc. dialectic *terçon* «boŭ de 2 anĭ»;[4]

коѹлении третинии, третине вачїи, каи третине, апе третине = boĭ, vacĭ, caĭ, ĭepe de treĭ anĭ, cu sufixul după analogia luĭ *nótin* (=*annotinus*) «miel de 1 an», cf. serb. третјак «cal de treĭ anĭ»;

каи патрари=caĭ de 4 anĭ;

dela коѹ, primul deminutiv коѹлец, al doilea—коѹлѣн;

калѹшеи стрижначи, апе стрижначїи, la singular стрижнак = cal de 1 an, la care s'a tuns cóma, cf. rusul стригунъ «cal de 1 an»,[5] dela slav. стригаѫ «tund», în flexiune стриж-;

pentru sintaxă : нѹмаи аѹ фостѹ 100 дации...;

particularitate juridică : un călugăr *se dâ de bună voe* mănăstiriĭ «кѹ присака ши кѹ стѹпи ши кѹ тот добитокѹл»;

де естимпѹ= «din anul curent»;

де анѹ= «din anul trecut».

(1) Du Cange, *Gloss. med Lat*. ed. Carpent. p. 707.
(2) Ibid.
(3) Ib. p. 745.—Cf. Littré, *Dict*. t. 1, p. 379.
emnich, op. cit. t. 1, p. 650.
ырь русскаго языка ed. Acad. Petersb. t. 4, 1848, p. 236.

XXXII.

PORUNCĂ DOMNÉSCĂ.

FĂRĂ LOC, 30 IUNIŬ 1621.

Maĭ sus, în întroducerea la crisóvele luĭ Simeon Movilă, am promis a reproduce în Apendice un act dela văduva acestuĭ principe.

Originalul se află în Archivul Statuluĭ : episcopia Argeş XXXVIII.

E scris pe o fóiă de frumósă hărtiă turcéscă lustruită, lungă de 31 ½, lată de 22 centimetri, cu caractere fórte elegante, cu cernélă rădăciniă.

E greŭ a distinge pe ъ de ь.

Pecetea, întipărită în hărtiă, s'a deslipit.

În iuniŭ 1621 — datul documentuluĭ — domnía în Ţéra-Românéscă Gavrilă-vodă, fiĭul luĭ Simeon Movilă; se vede însă din actul de maĭ jos, cumcă măria-sa numaĭ domnía, pe când cărmuirea cea de fapt se afla în mânele ambiţiósei sale mume, care poruncía autorităţilor ţereĭ cu aerul uneĭ adevărate autocrate.

1. † їѡ г^{с}п^{д}жа маргита. г^{с}п^{д}жа покоинаго їѡ сїмеѡ^{н} воево^{да}. скриса^{м} до^{м}нїа мѣ

2. картѣ до^{м}нїи мѣле. све^{н}теи ши^{н} · дꙋ^{м}незеецїи мъ^{н}сти^{р} че се ѕиче арџешь. кꙋ^{м}

3. каꙋ авꙋ^{т} свъ^{н}та мъ^{н}стире нище мори. че се кѣмъ мориле де жо^{с}. де^{ч} лѣꙋ фо^{с} ꙟки^{с}

4. wрѫшанïи к8 грѫдиниле. де на8 ав8т кале сѫ мѣргѫ к8 карѫль ла
моарѫ. дeч сѣ8 плѫн

5. сь кѫл8гѫрïи де ꙟ свѫнта мѫнстире кѫ на8 кале сь мѣргѫ к8 карил
ла моарѫ.

6. иар домнïа мѣ амь кѫ8тат шн амь афлат дерептатѣ. шн амь ж8-
декат де пре8нѫ

7. к8 боıари. к8м сѫ аибѫ свѫнта мѫнстире кале сѫс мѣргѫ к8 кар8л
ла моарѫ

8. шн амь мѫнат пре сл8га домнïи мѣле пре станчюл вѫтах8л к8м сѫ
факѫ кале.

9. деч а8 тѫıат гард8реле грѫдинилор ша8 фѫк8т кале сѫ поатѫ мѣр-
џе к8

10. кар8л свѫнта мѫнстире ла моарѫ к8маоу фос ши маи денаинте врѣ-
ме. шн лѣ8

11. лѫсат ши лор локь дест8л сѫ ле фïе де хранѫ. деч ꙟтралть кип сѫ
н8 фïе

12. престе к8вѫнт8л домнïи мѣле. сама рече гсавми :

13. пис. мца. юн. л. дны. лѣтwм. ѕзрка : —

TRANSCRIPȚIUNEA:

† Іwаннъ госпожда Маргита госпожда покоинаго Іwанна Сїмеwна вое-
вода (Ion Dómna Marghita, Dómna reposatuluĭ Ion Simeon-
vodă), scris'a*m* do*m*niĭa-mé carté do*m*nii-méle sve*n*tei ș*i* du*m*ne-
zeeștii măn*ǎ*stir*i* ce se zice Argeșŭ, cu*m*c'au avu*t* svă*n*ta mă*n*ǎstire
niște mori ce se chémă morile de jo*s*, dec*i* léu fos*t* închi*s* orășanii
cu grădinile de n'au avu*t* cale să mérgâ cu c*a*rulŭ la moarâ, dec*i*
séu plănsŭ călugării de în svă*n*ta mă*n*ǎstire cá n'au cale să mérgâ
cu caril*e* la moarâ, ĭa*r* do*m*niĭa-mé amŭ căuta*t* ș*i* amŭ afla*t* de-

reptaté, *şi* amŭ judecat depreună cu boiari cum să aibă svănta măn*stire cale să *s*ᵉ mérgă cu carul la moară, *şi* amŭ mănat pre sluga domnii-méle pre Stanciul vătahul cum să facă cale, dec' au tăiat gardurele grădinilor ş'au făcut cale să poată mérge cu carul svănta măn*stire la moară, cumau fos' şi mai de nainte vréme, *şi* léu lăsat şi lor locŭ destul să le fie de hrană; dec' într'altŭ chip să nu fie preste cuvăntul domnii-méle. Сама рече господствоми (însăşi a poruncit domnia-mea), пис мѣсаца (scris în luna) юнїа 30 дны (ḑile), лѣтѡм (în anul) 7129 (1621).

N o t a n d a :

siglul cirilic Іѡ=Іѡаннъ ajungĕnd a fi un atribut al tronuluĭ la Românĭ, după ce fusese maĭ întâiŭ deja în imperiul româno-bulgar al Asanilor[1] din causa celebruluĭ Ioniţiŭ Asén (cf. *Augustus*, *Caesar*=germ. *Kaiser*, *Karl*=slav. краль etc.), gramaticul nu se sfiesce a comite absurditatea de a face pe Dómna Marghită : «Ion Dómna» !

свънта, la genitiv-dativ : свентеи;

genitiv-dativ cu *-ei* : свентеи, dar şi cu *-ii* : дѹмнеḑеещїи;

nicăirĭ finalul *u* întreg;

finalul *u* jumătăţit : Ѩрцешь, алть, локь, карѹль, пльнсь, амь (de 4 orĭ), dar se vede că se auḑia bine în pronunciaţiune, de óră ce пльнсь este împărţit în doă şirurĭ : пльн—сь;

кѣмъ, nu кїамъ;

ѫ scris numaĭ la finea cuvîntuluĭ : моарѫ, мѣргѫ (dar кѣмъ), поатѫ, депреѹнѫ, хранѫ, аибѫ, факѫ, afară de cuvîntul грѫдинилѡр, care însă e scris şi cu ъ : грьдиниле;

сѣѹ=se-au;

pluralul cu *-ure* : гардѹре-ле;

dela карѹль, pluralul : кариле;

condiţionalul *să* distins de reflexivul *se* : сь мѣргѫ, сь аибѫ, сь факѫ, dar се ḑиче, се кѣмъ;

(1) Cf. **Априловъ, Болгарскія грамоты**, Odessa, 1845, p. 87 şi fac-simile după p. 102.

де ꙟ;

дерептатѣ;

contracţiunea : ш'аѹ (=şi au), кѹмк'аѹ (=cumcă au);

ꙟтахѹла;

«a mănă» nu în privinţa animalilor, ci a ómenilor : амь мꙟнат пре ;

«cum să» în sens de «ca să» : кѹм сꙟ ꙟвинꙟ, кѹм сꙟ факꙟ;

preposiţiunea repetată : пре слѹга домнїи мѣле пре Станчюл.

XXXIII.

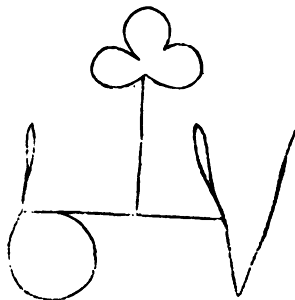
ZAPIS DE VÎNḐARE.

STOÏAN LOGOFĂTUL, CORBII-DE-PIATRĂ, 14 NOEMBRE 1636.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ : mitropolia din Bucurescĭ XCVIII.

Nu l'am putut cunósce pînă acuma, căcĭ era depus maĭ mult timp la Administrațiunea Domenelor.

E scris pe un pătrat de hărtiă grósă, solidă, maĭ mult albă, lungă de 21, lată de 15¹/₄ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest text confirmă într'un mod decisiv, sub raportul fonetismuluĭ, tot ce am spus noĭ maĭ sus în introducerea la textul No. XVII.

Și textul cela-l'alt, scris de Ivan din Brescĭ în satul Belețiĭ pe la anul 1600, și textul de față, scris de logofătul Stoĭan la 1636 în Corbiĭ-de-pétră, ambele reproduc limba vorbită a țeranuluĭ din acelașĭ district al Musceluluĭ, deși din doă arondi-

smente diferite : unul este în plasa Podgoria, cel-l'alt în plaiul Nucșóra.

La Corbiĭ-de-pétră, cașî la Beleți, am puté dar ḑice că la Muscelenĭ în genere, existaŭ pe atuncĭ vocale aspirate, saŭ—maĭ corect—vocale lungite prin aspirațiune, pe carĭ gramaticiĭ sătescĭ, scriind cu cirilica, nu puteaŭ să le exprime altfel decât prin ах, ех, их.

Texturile dela Belețî ne-aŭ procurat : гатах, афлах, марех, мънах, нѹмех, Стонках, мех, кѹмпъръторех, ꙁиωах; textul dela Corbiĭ-de-pétră ne maĭ dă acuma pe acelașĭ *h* în гатах, apoĭ nu numaĭ la finea cuvintelor : Коршорих, щерех, ах [фраціилор] менх, валех, dar și la mijloc în пѣахтръ și вътахфѹл; ba încă ce-va maĭ semnificativ, alăturĭ cu Коршорих el pune forma Коршоріе, adecă -их=-іе, ceĭa-ce probézä și maĭ limpede, cumcă aspirațiunea lungĭa în adevăr pe vocala ce 'ĭ precede.

Cât se atinge de paralelurĭ străine ale unuĭ asemenea *h*, apoĭ pe lîngă acelea ce le-am adus deja în întroducerea la textul No. XVII, vom maĭ oferi aci una, dintre cele maĭ interesante.

Intr'un manuscris latin din secolul IX, póte chĭar și maĭ vechĭu, care cuprinde o odă la serbătórea sânților Petru și Pavel, găsim pe un *h* absolutamente identic, bună-óră :

Preclara celi duo luminaria*h*...

saŭ :

Custos *h*ovilis et doctor ecclesie*h*...

saŭ :

Et quod resolvit in terris arbitrio*h*...

saŭ :

E*h*lecci*h*onis tenplum sacratissimum...

saŭ :

A*h*postolorum prepollet *h*alacriter...

saŭ :

Petrus bea*h*tus, etc.[1]

Texturile dela Muscel, ce-ĭ dreptul, nu posedă pe inițialul *h* ca în *hovilis* saŭ în *halacriter*, dar nu maĭ puțin finalul *h* în *ecclesieh* saŭ în *luminariah* nu se deosebesce de loc de acela în валех (=vale*h*) saŭ în гатах (=gata*h*), precum nicĭ cel medial în *beahtus* nu diferă de al nostru în пѣахтръ (peā*h*tră).

[1] *Revue des langues romanes*, t. 7 (1875), p. 10—11.

Şi fiind-că textul de faţă s'a scris în satul Corbiĭ-de-pétră din Muscel, vom da aci o particularitate istorică fórte interesantă, care nu s'a observat încă.

Unul din ceĭ maĭ celebri bărbaţĭ de Stat aĭ Ungarieĭ în prima jumătate a secoluluĭ XVI a fost Nicolae Olah, adecă «Românul», ajuns archiepiscop-primat şi mare cancelar al regatuluĭ sub împăratul Ferdinand I.

Tatăl acestuĭa, Stefan, era din familia Basarabilor, rudă cu faĭmosul Ţepeş, de gróza căruĭa a trebuit să fugă din ţérá, stabilindu-se în Transilvania, unde familia luĭ n'a întârḑiat de a îmbrăţişa catolicismul, deşi conserva cu măndriă tradiţiunea originiĭ sale domnescĭ din Romănia.[1]

Eĭ bine, acéstă ramură a Basarabilor era anume din satul Corbiĭ-de-pétră.

Eraŭ boieriĭ Corbenĭ.

Ion List, episcopul unguresc de Vesprim, în notele sale manuscrise din 1568 asupra cronicеĭ luĭ Bonfinius, ḑice limpede:

«*Piatra de Corvo*, castellum in Transalpina, Hollo Kew dic«tum, *quod majores Nicolai Olahi Archiepiscopi Strigoniensis* «*possederunt.*»[2]

1. ✝ скриса^{м} е^{ȣ} ѡпрѣ а^{л} фътȣлȣ^{и} ѿ ко^{р}шори^{х} ачъ^{с}тъ а^{л} мїеȣ
2. запи^{с}. кȣ^{м} съ фїе де маре креде^{н}ць. ла мъна ло^{г}фȣтȣ^{и} иѡ^{н}
3. ши а^{л} фръцїнъсъȣ пътрȣ. кȣ^{м} съ^{с} цїе къ а^{м} въндȣ^{т} гръ
4. дина ш^{и} кȣ локȣ^{л} дѣ пъ вале^{х} хȣѯїе. ла кръкгȣрїе. ш^{и} ме а^{ȣ}
5. да^{т}. бани гата^{х}. а^{с}. ҂а. ши къндȣ а^{м} въндȣ^{т} кȣ щере^{х}
6. ȣ^{н}кимъȣ. лȣ негое. ш^{и} кȣ а^{х} фрацїло^{р} мен^{х}. ши кȣ щере^{х} маме^{н}
7. ши къ^{н}дȣ а^{м} фъкȣ^{т} ача^{с}тъ то^{к}малъ а^{ȣ} фо^{ст} мȣ^{л}цї ѡменїе
8. бȣни. ѿ кръ^{с}тъне^{щ}. анȣме юга ш^{и} барбȣ^{л} ш^{и} ста^{н} робȣ^{л}

(1) **Şincai,** t. 2, p. 187—90.

(2) **Kovachich**, *Scriptores rerum Hungaricarum minores*, Budae, 1798, t. 1, p. 335. — Despre unul din aceştĭ străbunĭ aĭ luĭ Nicolae Oláh, boierul Mogoş dela Corbiĭ-de-pétră din 1456, cf. a mea *Archivă istorică*, t. 1, part. 1, p. 142.

9. ш^{и} де ко^{р}би. попа негое ш^{и} пъ^{т}тр8 вътa^{х}ф8^{л} ш^{и} шо^{л}мо^{н} пъ^{р}

10. къаабу^{л}. ш^{и} негое а^{л} филип ш^{и} стоıа^{н} фечо^{р} ѡ^{н}че ѿ ко^{р}шоріе.

11. юга. ш^{и} гор8н8. ш^{и} ачъ^{с}тъ ӡапи^{с} са^{8} скри^{с} ꙟ са^{т} ꙟ ко^{р}біе де

12. пѣа^{х}тръ. ꙟ каса пъркълаб8^{л} ѡнче. ш^{и} а^{м} скри^{с} е^{8} стое^{н} ло^{г}фѣт8^{л}

13. ✝ пи^{с} м^{сц}а. ноеврїе дни ді.

14. въле^{т} ӡрме.

15. ш^{и} пъ^{т}р8 креде^{н}ца мемп8с8 дециту^{л}

16. по^{п} негое. пътр8.[1] ѡнче пъркълаб8^{л}. барб8^{л}

17. шо^{л}мон8 пъ^{р}кълаб8^{л}

TRANSCRIPȚIUNEA:

✝ scris'am eu Opré al Fătului ѿ (dela) Corşorih aćăstŭ al mieu zapis, cum să fie de mare credenţă la măna log°futui Ion şi al frăţină-său Pătru, cum să s° ştie că am văndut grădina şi cu locul dé pă valeh Huzie la crăngurie, şi me au dat bani gatah as^{pri} 1000: şi căndu am văndut, cu ştireh unchi-mău lu Negoe şi cu ah fraţilor meih, ·şi cu ştereh mamei: şi căndu am făcut aćastă tocmală, au fos^{t} mulţi omenie buni ѿ Cristăneşt^{i}, anume: Ĭuga şi Barbul şi Stan Pobul. şi de Corbi popa Negoe şi Pătru vătahful şi Şolmon părcălabul şi Negoe al Filip şi Stoian fećor Once ѿ Corşorie, Ĭuga şi Gorunu; şi aćăstŭ zapis s'au scris în sat în Corbie de péahtră, în casa părcalabu^{ui} Once, şi am scris eu Stoen log°futul. — пис мѣсаца (scris in luna) noevrie дни (ḑile) 14, вълет (in anul) 7145 (1636); şi pătru ere lenţa mempusu degitul: pop Negoe, Pătru, Once părcălabul, Barbul. Şolmonu părcălabul.

(¹) Numaĭ acest martur a subscris cu mâna sa. Grupurile пъ şi тр sint unite fie-care în monogramă.

NOTANDA:

finalul *u* întreg: кѫндꙋ (de 2 orĭ), Шолмонꙋ, Горꙋнꙋ, пꙋсꙋ;

finalul *i* întreg: мꙋлцї, бꙋни, корби...;

ie pentru finalul *i*: Коршорїе (= Corşor*i*), Корбїе alăturĭ cu Корби, крѫнгꙋрие (= crăngur*i*), ѡмение (= omen*i*);

pentru acelaşĭ -їе = -и se pune -их: Коршорїе şi Коршорих;

e pentru *i*: щерех (=şt*i*reh) de 2 orĭ, ме аꙋ дат (=m*i* au...);

accentatul *e* trecut în vocală obscură: ачѫстѫ (=aćăstŭ) de 2 orĭ (la feminin: ачастѫ, nu ачѣстѫ), пѫ (=p*e*=pr*e*), мѫꙋ (=mău) alăturĭ cu мїеꙋ (=mieu), пѫтрꙋ(=p*e*ntru);

neaccentatul *e* trecut în vocală obscură: фрѫцинѫ-сѫꙋ (=frăţin*e*-său);

e pentru *ĭa*: мем пꙋсꙋ (=mĭ-*a*m...);

mănţinerea hiatuluĭ: ме аꙋ дат...;

е pentru ѣ: дещитꙋл (=дѣщетꙋл), Негое (=Нѣгое) de 4 orĭ, Стоен alăturĭ cu Стоıан;

ѣ pentru е: дѣ пѫ валех (d*e*...);

finalul и pentru їꙋ: ꙋнки-мѫꙋ (=unchiu-);

o pentru *oa*: ѡмение (=*oa*meni);

-en-=*-in-*: креденцѫ, креденца;

trecerea luĭ *ă* în *u* după labialul *f*: логофꙋтꙋл, логофꙋтꙋи;

genitiv-dativ n e a r t i c u l a t, ca în *cuĭ, căruĭ, nimăruĭ* etc.: логофꙋтꙋи pentru логофꙋтꙋлꙋи;

лꙋ Негое, nu лꙋи;

perderea finaluluĭ *i* la genitiv-dativ: фечор Ѡнче (=Ѡнчеи), вале Хꙋзїе (=Хꙋзїеи);

formaţiunea patronimiculuĭ prin *al*: Ѡпрѣ ал Фѫтꙋлꙋи, Негое ал Филип;

simplul *al* pentru *al-lui*: Негое ал Филип;

pluralul cu *-urie* pentru *-ure*: крѫнгꙋрїе;

lungul $\bar{a}$: пѣахтрѫ (=peaahtră=peāhtră);

perderea silabeĭ interne neaccentate *-bi-*: Коршорїє, nume de sat, din Корбишори;

vocalisarea luĭ *n*: пѫтрꙋ=pă*n*tru;

prepositiunea repetată: ꙟ сат ꙟ Корбиє;

numiĭ personale: Юга, Ѡпрѣ, Фѫтꙋл, Барбꙋл, Стан, Стоіан, Шоломнꙋ, Ѡнче, Горꙋнꙋ;

neorganicul *h* în: Коршорих, гатах, цѥрех, ах фрацилор меих, пѣахтрѫ, валех, ѫтахфꙋл, vedĭ introducerea la textul de faţă.

II

GLOSSE

GLOSSAR I

1536—1589.

Nemuritorul Diez se plângea, că nimenĭ nu extrage cuvintele române, saŭ cel puţin numile proprie, intercalate în documentele nóstre cele scrise în limba slavică.[1]

Cea de'ntâiŭ încercare de acéstă natură am făcut'o eŭ, sînt acum 10 anĭ, analisând un şir de elemente linguistice şi onomastice din graiul Românilor de peste Dunăre, cuprinse într'un crisov al tzaruluĭ serbesc Stefan Duşan de pe la 1348, precum: сȣрдоулъ (=*surdulŭ*), опаритоулъ (=*oparitulŭ*), брадель (=*bradelŭ*, deminutiv din *brad*), балань (=balanŭ), фечорь (=*fecorŭ*), нова вака (=*nova-vaca*, macedo-românesce pentru «juncă»), винишор (=*vinişor*), милишора (=*milişora* «mĭeluşea») etc.[2]

De atuncĭ am reuşit a aduna un mare număr de asemenĭ glosse

(1) **Diez**, *Gramm. d. romanischen Sprachen*, ed. 3, t. I, p. 142.
(2) **Hasdeŭ**, *Archiva istorică*, t. 3 (1867), p. 178—191.

3.

RADU-VV. SCRIITOR НЕГЅИТ, TÎRGOVIŞTE, 20 IUN. 1537.

(pergam., Arch. St., M-rea Govora XII)

frăsinețul : ѡчинѕ ѕ фрѫсинетѕл, ca nume de sat;

moştén în sens de «proprietar» : мегиѩшом и мошѣном;

măgură în sens de «movilă» : ѿ мѫгѕра Ѹрсѕлов, şi apoĭ maĭ jos despre aceĭaşĭ localitate : до могилѕ Ѹрсѕлов;

numĭ proprie bărbătescĭ : Ѹрсѕл, Дале, Флоре, Негѕит;

réde, articulat rédé = «pădurice», astă-ḑĭ moldovenesce *redĭu* saŭ *rădĭu*[1] : ѡчинѕ ѕ рѣде Флорев..., до дѣма рѣдема помеждѕ ея горе и доле..., и ѿ велика рѣдѣ на двай мѣстѣ...;

réde se pronunţa tot o dată şi *réze*, prin nesiguranţă între *d* şi *z* : ѡчинѕ ѕ рѣде Флорев, ér maĭ jos : ѡчинѕ рѣѯев Флореен;[2]

duplul ее=ē la desinința genitivo-dativuluĭ singular femeiesc : рѣѯев Флореен.

4.

RADU-VV., SCRIITOR Ѡпрѣ, TÎRGOVIŞTE, 14 DEC. 1537.

(hărtiă, Arch. St., M-rea Govora XII)

rédé «pădurice», după cum am vĕḑut în documentul precedinte, se pronunţa şi rădé, cu vocala obscură după *r* (cf. moldovenesce *redĭu* şi *rădĭu*), căcĭ fiind vorba despre aceĭaşĭ localitate, ...ta : ржде Флорев...

[1] ..., *Scrierile* ed. Socec, t. 2, p. 98:

„Adio, rădĭurĭ,
„Codri umbroşĭ,
„Liveḑĭ frumóse..."

[2] ...ranţa analogă între *d* şi *z* în limba persiană, veḑĭ **Arendt**, *Phonetische* ...n, *Beiträge*, t. 2, p. 431.

5.

Radu-vv., scriitor Дан, Bucurescĭ, 10 febr. 1541.

(pergam., Arch. St., M-rea Brîncoveniĭ XXVIII)

piscul : пискꙋл воеводꙋ...:

buciumişul, cu *m*, nu «buci*n*işul»: и съ бꙋчюмишꙋл вѫс...

6.

Radu-vv., datul şi locul rupt.

(perg., Arch. St., episc. Buzeŭ XVI)

numĭ proprie : Зорѣ, Прꙋнчѣ, Болдѣ, Бѫлаꙋр;

n nemuiat între doĭ *i* : Sibiniu = actualul Sibiiu (=ung. *Szeben*) : ѿ Сибиню дворник;

numirile varietăţilor de caĭ turcescĭ :

1. sang'acul : три кони тꙋрски, един санџакꙋл = turc. *sang'aq* «stég»,

2. roman : третога кон роман = ?

7.

Mircea-vv., scriitor Нан дебел (cel slab), Bucurescĭ, 1 iun. 1545.

(perg., Arch. St., M-rea Bistriţa-olténă I)

pluralul cu *-ure* : рѣка џю се ӡовꙋт крѫнгꙋре (rîul ce se chiamă *crăngure*);

muşcelul, contracţiune din *munticelul*, cu trecerea *nti* = *ş* : мꙋшчелꙋл вѫс (*muşcelul* tot);

părăul : и п ѫрѫꙋл вѫс (şi *părăul* tot);

fataciunile: поле — покꙋде сꙋт биле фатачюниле Вѫдастраном (câmpul pînă unde aŭ fost *fataciunile* Vădăstrenilor) :

fataciune este ceia-ce se ḑice franţusesce *binage*, adecă «donner une seconde façon aux terres», ideia pe care Romȃnul a expres'o cu maĭ multă energiă : «pămîntul a *fătat*», deşi sorgintea acestui termin se află deja în latinul «ager *fetus*», «regio *feta*» etc.;

neaccentatul *a*, de 2 orĭ, conservat fără a trece în vocală obscură: фатачюниле;

de asemenea în вадастран=*Vădăstran*, adecă: din satul Vădastra;

din «mal», doă numirĭ de sate diferite: **Мълѣнии** şi **Мъл8рѣнии**. dintre carĭ cel de 'ntâiŭ dela мал, ér cel-l'alt dintr'o formă мал8ре după analogia sinonimuluĭ църм8ре, cf. maĭ jos documentul No. 32;

Srăbul=«Sărbul»: Ивва Сръв8л;

gura în sens topografic de «întrare»: г8ра Комъшаном;

numĭ proprie de Ţiganĭ: **Бордѣ, К8рки, Ивва Сръв8л, Рича, Л8пш, Миш, Калева, Кор8нга, Гоблица.**

8.

Mircea-vv., Брат8л ѿ Нецеши, 8 маїŭ 1549.

(pergam., proprietatea moşnenilor din Pescéna în Mehedinţĭ)

sufixul *-oane* nemuĭat încă în *-oae*: Lupoane = actualul «Lupóe» (место еж се зовет матка Л8поанев), cf. alban. *uikónjë* feminin dela *uik* «lup», gr. λύκαινα=λύκανια dela λύκος «lup» şi lit. *wilkēnē*=*wilkenia* dela *wilkas* «lup», pe când latina n'are *luponia* saŭ ceva analog, după cum n'aŭ niciĭ cele-l'alte dialecte romanice, în carĭ sufixul *-oni-*, generalmente fórte rar[1], nu servă nicĭ o dată la formaţiunea femininuluĭ, ba nicĭ a augmentativuluĭ ca la noĭ în *bărbatoĭu*, *gheţoĭu* (cf. sanscr. *himâni* «gheţoĭu» din *hima* «ghiaţă») etc.;[2]

genitivo-dativ singular femeiesc cu *-iei*: вънеи;

genitivo-dativ singular femeesc cu *-eei* (=ēi): хотар8л Стръмвееи;

[1]) Despre antipatia limbeĭ latine pentru *-onia*, cf. **Leo Meyer**, *Vergl. Gramm. d. griech. u. latein. Sprache*, Berlin, 1865, t. 2, p. 144 şi passim.

[2]) Cf. **Benfey**. *Orient und Occident*, t. 1, p. 268 sqq. — Acésta probéză îndestul erórea luĭ **Miklosich**, *Albanische Forschungen* I, Wien, 1870, p. 15, unde crede că sufixul albanez *-onyă* ar fi slavic, fără a maĭ vorbi că la Slavĭ sufixul omogen -ынн nu se aplică nicĭ o dată la animalĭ.

confusiune între *o* şi *u*, între *a* şi *ă*: Божоръцін, ca nume de sat, ér maĭ jos: Бѹжораци;

хотарѹл върѫдетѹлѹи;

numĭ personale: Минцікъ, Лаеш (=negru?), Бѣлчю, Индреа (cf. în documentul următor forma fără nasală: Ідрѣ), Татѹл, Неделко, Фръцилъ, Братѹл...;

numele uneĭ ape: părăul p l o p i l o r (по потокѹ Плопилор).

9.

MIRCEA-VV., SCRIITOR Опрѣ Галбенѹша, 1 APR. 1551, FĂRĂ LOC.

(perg., Arch. St., M-rea Govora III)

g l o d u l «noroĭu» ca nume de sat: Глодѹл;

alt nume de sat: Хинца;

ţ é p e ş «cel ce înţépă»: въ дни Влада воевода Цѣпеш;

numĭ personale: Гонѣ, Албѹл, Бѣлчо, Вльчанѹл, Ідрѣ, Татѹл, Фръцилъ...;

poreclă: Галбенѹша;

a şi *e* neaccentate fără a trece în vocală obscură: Галбенѹша (= «g*a*lb*e*nuşa» pentru «g*ă*lb*ă*nuşa»).

10.

PĂTRAŞCU-VV., TÎRGOVIŞTE, 8 APR. 1556.

(hârtiă, Arch. St., M-rea Bistriţa-olténă I)

finalul *u* întreg: хотаръłорѹ;

pluralul cu *-ră* pentru *-re*: хотаръ-лорѹ (= hotar*ă*...);

кѹнебѹл влътѹрѹлѹи, cu metatesa luĭ *l* şi trecerea luĭ *u* în *ă*: влътѹр- (= v*ul*tur-);

m ă g u r a: све слѣме до мъгѹра бѣла (tóte délurile pînă la *măgura* cea albă);

върхѹл мъгѹрилор;

кѣрищоарѫ (de 2 orĭ) în sens de suiş treptat al ...
сѣе плаюл дори ȣ скѫришоарѫ;

плаюл;

... asimilat în *p*: дори с ȣ п стог (=su*pt* stog), cf. mai ...
XXXI;

... mă «terre végétale»: дори до хȣмѫ, а ѿ хȣмѫ...

... f e r e c é, în accepţiune de movilă orĭ pétră: а ѿ хȣмѫ ...
... камен кѫков (ér dela humă tot pînă la *férecé* pînă la ...
... cuvînt cunoscut, cu accentul pe prima silabă, numai ...
... de plantă = lat. *filix* = it. *felce* etc.;

... ѫтȣрѫ магеȣшȣлȣи.... =?

... ѫмȣл Мехединцилор....;

... слѣмѣ млачилор...., cf. serb. млака «terra ubi aqua prosilit»;

... nominativ: валѣ, genitivo-dativ: валеи (nu вѫии) cu *a* clar ...
... muiat, dar la plural вѫилор (nu валилор);

... ominativ неграе în sens de «negriciósă», la genitivo-dativ: ...
граи: валѣ неграе, валеи неграи.

11.

PĂTRAŞCO-VV., FĂRĂ LOC, 17 APR. 1556.

(hărtiă, Arch. St., M-rea Govora IX)

плопȣл, ca nume de sat;

dela numele rîuluĭ «V e d e a», genitivo-dativ V e *z i e i*: д...
водȣ Бе ѕ и е и;

patru dativo-genitive singulare femeiescĭ:

1. cu -*iei*: V e z i e i (ȣ водȣ Бе ѕ и е и);

2. cu -*ii*: f e t *i i* (дори ȣ матка Ф е т и и) şi v ă l c e l u ş *i*
ȣста вѫлчелȣшии),

3. cu -*ei*: f i r a t *e i* (ѡвѫршие Фиратеи), s ă c u i t *e i* (дори
Сѫкȣитеи) şi t o p a n *e i* (пѫт Топанѣеи),

4. cu -*ăi*: ć o r ă c *ă i* (матка Чорѫкѫи);

genitivo-dative singulare bărbătescĭ: b o u l u i (ѿ матка Боѹлѹи), v i ţ e l u l u i (по пѹт Бицелѹлѹи, şi хотарѹл Бицелѹлѹи), c i r e ş u l u i (ѹ матка Чирешѹлѹи), m i t i m o n u l u i (ѹста Митимонѹлѹи), şi î n t e r n i ţ a t u l u i (по матка Ѫнтерницатѹлѹи);

numirĭ de rîuleţe, din carĭ nicĭ una nu e de origine slavică: *Boul*, *Fata*, *Cireşul*, *Firata*, *Săcuita*, *Mitimonul*, *Internițatul*, *Córăca*;

óre ce să însemneze *firata*, *internițatul* şi *mitimonul*?

córăca, deminutiv dela «cĭóră»?

nume personal: Брѫкан;

metatesa luĭ *r*: Брѫкан şi Бѫркан;

b u n g e t: прѣз бѹнџет ѹ матка Чирешѹлѹи (prin *bunget* pînă la matca Cireşuluĭ), cuvînt fórte remarcabil, întrebuinţat pînă acum la Muntenĭ în sens de «pădure veche şi désă»[1] şi care însemnă dintâiŭ «codru de stejarĭ», fiind format prin sufixul *-et* (=lat. *etum*) ca în *frăsin-et*, *făg-et*, *nuc-et* etc. din b u n g «stejar», vorbă conservată astădĭ numaĭ la Albanesĭ: *bungh* «stejar»[2];

sub raportul morfologic, pentru formaţiunea ibridă бѹнџет din nelatinul *bung* şi latinul *-etum*, compară din punct în punct брѫдет, din nelativul *brad* (=alban. *breth*—*bredzi*) + *etum*, în documentul de maĭ sus No. 8.

12.

PETRU-VV., SCRIITOR Строе, FĂRĂ LOC, 14 MAĬU 1560.

(hărtiă, Arch. St., ep. Argeş XIX)

dela «gemen», feminin g é m ă n a, întrebuinţat ca nume de localitate: Џѣмѫна;

dela «brănză», augmentativ b r ă n z o a e, întrebuinţat ca nume de localitate: Брѫнѕоае.

(¹) Cf. **Aurelian**, *Judeţul Prahova*, în *Revista sciinţifică* 1872, p. 300: «călătorul străbate în timp de 4 şi 5 óre b u n g e t u r ĭ, *pădurĭ de maĭ multe orĭ seculare*». — Acest preţios cuvînt nu se găsesce pus nicĭ într'un dicţionar român!

(²) **Rossi**, *Vocabolario della lingua epirotica*, Roma, 1875, p. 95.

oa: скъришоара (de 2 orĭ) în sens de suiş treptat al unuĭ dél: све плаюл дори ȣ скъришоара;

плаюл;

pt asimilat în *p*: дори сȣп стог (=su*pt* stog), cf. maĭ sus textul No. XXXI;

humă «terre végétale»: дори до хȣмѫ, а ѿ хȣмѫ...;

férecé, în acceptiune de movilă orĭ pétră: а ѿ хȣмѫ све до фѣречѣ до камен бакоb (ér dela humă tot pînă la *férecé* pînă la pétra babeĭ), cuvînt cunoscut, cu accentul pe prima silabă, numaĭ ca nume de plantă = lat. *filix* = it. *felce* etc.;

кȣрмътȣра магеȣшȣлȣи.... =?

дрȣмȣл Мехединцилор....;

слѣмѣ млачилор...., cf. serb. млака «terra ubi aqua prosilit»;

nominativ: валѣ, genitivo-dativ: валеи (nu вълии) cu *a* clar şi cu *l* nemuĭat, dar la plural вълилор (nu валилор);

nominativ неграе în sens de «negricĭósă», la genitivo-dativ: неграи: валѣ неграе, валеи неграи.

11.

Pĭtraşco-vv., fără loc, 17 apr. 1556.

(hărtiă, Arch. St., M-rea Govora IX)

плопȣл, ca nume de sat;

dela numele rîuluĭ «Vedea», genitivo-dativ Ve*ziei*: дори ȣ водȣ Везиеи;

patru dativo-genitive singulare femeiescĭ:

1. cu *-iei*: Veziei (ȣ водȣ Везиеи);

2. cu *-ii*: fet*ii* (дори ȣ матка Фетии) şi vălceluş*ii* (до ȣста вълчелȣшии),

3. cu *-ei*: firat*ei* (wбършие Фиратеи), săcuit*ei* (дори ȣста Съкȣитеи) şi topan*ei* (път Топанеи),

4. cu *-ăi*: ćorăc*ăi* (матка Чоръкъи);

Telormănéni în sens de «judeţul Teleormanuluĭ» : Телор-мѫнѣни, adecă pluralul dela numele poporuluĭ întrebuinţat ca nume de ţéră, cf. fenomen analog în sanscrita, vechea germană, polonă, etc.;[1]

nume de sat : Хѹхѹрещи;

вїезѹнїе, лакѹл вїезѹнїилор, adecă lacul unde sînt viezunii, astădĭ pronunţat maĭ mult *vizunie* «caverne, grotte, tanière, terrier», literalmente «terrier de blaireau, Dachsloch», dela *vezune* «blaireau, Dachs, ursus meles», animal pe care Buffon îl definia : «paresseux, défiant, solitaire, qui se retire dans les «lieux les plus écartés, dans les bois les plus sombres, et qui *s'y «creuse une demeure souterraine*»;[2]

derivaţiunea *vezunie* dela *vezune*, care se găsesce deja în Molnar,[3] a scăpat din vederea tuturor celor-l'alţĭ din doă cause : 1. variantul *vizuină* lîngă *vizunie*,[4] 2. variantele *ĭezine*, *ĭezune* şi *ĭezure*[5] în loc de *vezune*, aşa că era fórte greŭ de a ghici, bună-óră, legătura între *ĭezure* şi *vizuină*;

forma româno-albanesă — ca să nu dicem tracică — a cuvîntuluĭ *vezune* «blaireau» este *viedula*, de unde apoĭ albanesul βιέδολἁ (citesce : *viedzulă*) «blaireau»[6] şi românul *viezure* «blaireau», вїезѹре după cum vom vedé scris în Glossar II, trecut la *vĭezune* prin *r*=*n* ca în *suspin*=lat. *suspirium*, şi în fine la *ĭezune* prin perderea iniţialuluĭ *v* ca în *ĭin*=*vin*;[7]

variantul *vizuină* lîngă *viziunĭă* provine din prototipul româno-albanes *vĭedu*, din care *viedula* este deminutiv, prin sufi-

(1) **Lassen**, *Zeitschr. f. Kunde d. Morgenlandes*, t. 1, p. 346. — Despre originea numeluĭ «Teleorman», vedĭ scrierea mea *Originile Craĭoveĭ*, p. 31.

(2) Ap. **Littré**, *Dict.* v. blaireau.

(3) **Molnar**, *Wörterbüchlein deutsch und wallachisches*, Hermannstadt, 1822, p. 127 : «Dachs — vezune. Dachsloch — vezunie.»

(4) *Lexic. Budan.* p. 759. — **Pontbriant**, *Dict.* p. 783, scrie greşit *visuină*, ér la p. 780 pune *viesură* şi explică prin «porc-épic», sens despre care cf. maĭ jos Glossar II.

(5) *Lex. Bud.* p. 273.

(6) **Stier**, *Die albanesischen Thiernamen*, în **Kuhn**, *Zeitschr.* t. XI, p. 140.

(7) **Cipariu**, *Gramat.* t. 1, p. 74. — Despre un fenomen analog fórte interesant la Neogrecĭ cf. **Chalkiopulos** in **Curtius**, *Studien*, t. 5, p. 360.

xul *-ină* întocmaĭ ca în *miezu-ină* «Zwischenraum»[1] din *miezu*= *medium*;

prototipul româno-albanes *rĭedu* presintă o remarcabilă analogiá, póte numaĭ de azard, cu vechĭul frances *bedou* «blaireau», pentru care se bănuesce o origine celtică.[2]

16.

PETRU VV., 22 OCTOBRE 1563.

(perg., Arch. St., M-rea Govora IX)

sînt repetate maĭ tóte localitățile menționate maĭ sus în documentul No. 11, ast-fel însă că unele variante fonetice presintă particularitățĭ interesante, și anume :

genitivo-dativ singular femeiesc cu *-ciei* pentru *-căi* : Чоръчіеи nu Чоръкъи;

e pentru *i* în ҆нтернецатвл, nu ҆нтерницатвл;

un *în-*, și *e* pentru *i* în Ꙟфератеи, nu фиратеи;

dela «Vedea» genitivo-dativul este tot cu *-ziei*, ba încă de 2 orĭ : Веӡіеи și Веӡиеи;

numĭ de arborĭ : плопвл, стежар (de 2 orĭ), жвгастрв, сорб;

wбръшиꙗ Пъкълѣнвлви;

потека Пъкълѣнвлви;

oa : wбръшиꙗ Ѹрсоаеи, și wбръшиꙗ Ноатенвлвй cu accentul pe *a* și pe *i*;

confusiune între *oa* și *o* : лвпоае și лвпое, nu însă лвпоане ca în documentul No. 8;

бвчин, бвчинвлви, nu бвчюм...;

epenteticul *i* : къинелви, de 2 orĭ;

numĭ caracteristice de ape : Бвте[i], Бовл[ui], Пъкълѣнвлви, Ноатенвлви, Лвпоае[i], Бвчинвлви, фѣте[i] și фетице[i], Къинелви, Ѹрсоаеи...;

(¹) Molnar, op. cit. p. 181.

(²) Pictet, *Origines*, t. 1, p. 441. — Nemnich, op. cit. t. 2, p. 1531, aduce și o formă francesă dialectică *badoneau*.

numĭ personale : Бъркан, Пана;

o particularitate fonetică dintre cele maĭ remarcabile, anume un duplu *rr* inițial de 3 orĭ în cuvîntul «ржжлецїи» :

прѣше ррьжлеции,

имали ррьжлецїи,

ѡсташе ррьжлецїи,

ast-fel că nu póte fi îndoélă despre pronunciațiunea *rr*, care există în adevăr la Albanesĭ : *rroig* «trăesc», *rrotă* «rótă», *rrenă* «minciună», *rrală* «rar» etc.[1], așa că și la Românĭ cată a se fi pronunțat pe alocurĭ : *rrótă*, *rrar* și altele, după cum se și găsesc urme în vechile nóstre tipăriture și manuscrise, bună óră — cât se atinge de Moldova — în Cazania mitropolituluĭ Varlam din 1643 :

part. I, f. 365 : стрикжчюна ꙗсте ѡ боалж рра...,

part. I, f. 273 : легжтꙋри, ѫкисори, морци ррѣле...,

part. II, f. 372 : ꙗсте фоарте сьргꙋнтоаре ка о апь ррѣпеде...,

apoĭ pentru Muntenia, într'un manuscris din timpul luĭ Mateĭu Basarab, conservat în Biblioteca Centrală din Bucurescĭ :

pag. 28 : ррꙋцинь,

p. 203 : ррꙋпе,

p. 70 și 390 : ррьꙋрѣꙁъ,

p. 118 : рроасъ,

p. 235 : рржде (rîdea),

p. 387 : ррьꙋри,

p. 333 : рраꙁеле,[2]

în fine la Macedo-românĭ în *rrău* «rîŭ», *rrădățină* «rădăcină», *rrănie* «rîĭe», *rrană* «rană», *rroșiu* «roșu» etc.;[3]

dintre Neo-latinĭ, afară de vechea limbă română, care împărtășesce acéstă particularitate cu Albanesiĭ, adecă posteritatea directă a Tracilor, duplul *r*, cel móle și cel dur, există numaĭ la Spaniolĭ, carĭ îl împărtășesc cu Bascĭĭ, adecă posteritatea directă

(¹) **Hahn**, *Alban. Stud.* passim. — Acest *r* dur este expres prin *rr* în tóte transcripțiunile limbeĭ albanese afară de a luĭ Leake, cf. **Miklosich**, *Albanische Forschungen* I, p. 14.

(²) Asupra acestuĭ manuscris și particularităților sale mĭ-a atras atențiunea tînărul meŭ elev d. Bianu, înzestrat cu o remarcabilă aptitudine pentru studie linguistice.

(³) Καβαλλιώτου Πρωτοπειρία, Veneția, 1770, passim.

a Iberilor, ér în Asia ambiĭ r se găsesc, între cele-l' menĭ : «a common r» şi «a strong double r»:[1]

ѕл trecut în жл : ржжлецни pentru ръѕлецни «separa| devălmaşĭ»[2] =slav. раѕличь «diversus».

17.

Mitropolitul Anania. scriitor Балъкsа стар (cel bătrîn) ѿ Пої resci, 2 iuliŭ 1564.

(hârtiă, Arch. St., ep. Argeş XIX)

pluralul cu *-ure*: граждsре;

frénghi, nume de stofă preţiósă: стихар ѿ фрѣнг har din *frénghi* négră) =pers. *frenghî* «pannus aure rum»[3], cf. maĭ jos Glosar II;

particularitate istorică: nepotul mitropolituluĭ Ana mia Dragomir şi era din Tîrşor: Драгомир ѿ Тръгшор ;

numĭ bărbătescĭ: Балъкsа, Кълчюкsа.

18.

Alexandru-vv.. fără loc, 8 ian. 1568.

(pergam., Arch. St., ep. Argeş XXII)

gorgan: дори до горган;

grumazul în sens de rădicătura déluluĭ: по грsм ѕешов (pe *grumazul* Brănzeşuluĭ);

din «brănḑă» format numele Брънѕеш, cu care co sus în documentul No. 12 : Брънѕоле, şi maĭ jos în (No. 22 : Брънѕъ-вѣке.

(¹) **Lepsius**, *Standard alphabet*, ed. 2, p. 135.

(²) Cf **Alexandri**, *Poesiĭ poporale*, ed. 2, p. 379:

„Frunḑă verde pădureţ,
„Oĭfoĭfo, frate *răsleţ*,
„Ce nu viĭ să ne maĭ veḑĭ?
„Că de când te-aĭ *răsleţit*, etc."

(³) **Vullers**, op. cit. t. 2, p. 667.

19.

Alexandru-vv., fără loc, scriitor Стѫнилѫ, Bucurescĭ, 3 aug. 1571.

(pergam., Arch. St., M-rea Hurezu XVI)

dela «vălcea», articulat vălcéoa (вѫлчѣwа корбѫлов), la genitivo-dativ nu «vălcélei» (cf. maĭ sus documentul No. 15), ci vălcéoi (до wпаш вѫлчѣwи);

oa : комwарѫ;

goruni, plural dela «gorun», o varietate de stejar : пискѫл сѫс горѫни (piscul cu *goruni*);

numĭ bărbătescĭ : Коцофан, Ницѫг, Кица, Петриман, Боболѣ, Дѫлфѫ, Стѫнилѫ.

20.

Alexandru vv., scriitor Нѣгое, Bucurescĭ, 1572.

(pergam., Arch. St., M-rea Câmpulung XXXVII)

gaura, ca numele unuĭ munte : планине еж се зовет—гаѫра;

finalul *u* întreg : кинтешѫ, numire de haĭnă=polonul *kontusz*, rutenul *kuntysz*, ung. *köntös* etc., cu o formă apropiată de cea unguréscă, tóte din vechĭul persic κάνδυς, menţionat în Xenofonte;[1]

gure în sens de «guler» : две ризе добре сѫс гѫре ѿ фир (doă haĭne bune cu *gure* de fir), cf. medio-lat. «*gula* mantelli» adus ca sinonim cu *gulerum*, saŭ în vechĭa francesă :

«Si que *les goules de son pelison* gris
«En sont mouilliés...»[2];

gĭurè, cu accentul pe ultima silabă : нѣкое џюре (nesce *gĭurè*) =pers. *gĭurè* «păreche»[3], la noĭ «pantalonĭ», cf. maĭ jos Glossar II la cuvîntul *gĭurule*;

(¹) Cf. **Matzenauer**, op cit. p. 45.

(²) **Du Cange**, *Gloss. med. lat.* ed. Carpent. t. 3, p. 594, ér despre *gulerum*=«guler» tot acolo un text din 1134: „invenit introitus capucii, qui *gulerum* vulgariter gallice appellatur".

(³) **Vullers**, op. cit., t. 1, p. 538, observă că Persianiĭ aŭ împrumutat acéstă vorbă din hindustani, unde ea însemnéză între altele: „a pair of shoes" şi „a suit of clothes".

particularitate economică : preţul unuĭ «kinteş» 500 aspri, al unuĭ «gĭurè» 300 aspri de argint (аспри сребр);

numĭ bărbătescĭ : Лъдать, Ялъѹл Палаѹл (?)...

21.

Alexandru vv., scriitor Ѡѫсїю, Bucurescĭ, 13 maĭu 1573.

(pergam.. Arch. St., M-rea Bistriţa-olténă LIII)

codrul : ѿ кодрѹл еж се зовет Кѫката;

$oo=\bar{o}$: Селищѡара (=Seliştōara), nume de sat, scris însă şi numaĭ cu *oa* : Селищоара;

alt *oa* : потколвѫ;

confusiune între ѫ şi ѧ : Ставѫр şi Ставѧр;

conservarea duplului *nn* din Ἰωάννης : Ѧнню, dar şi cu un singur *n* : Ѧню;

mare bogăţiă de numĭ personale dintre cele maĭ remarcabile : Мареш, Братеш, Дрѫгою, Нѣнчюл, Станчюл, Градѣ, Побирко, Ставѫр, Войнѣ, Драгѹл, Бобе, Дрѫган, Бодѣ, Бан, Ѡлѫдїмир, Ялъо, Ѧнеш, Шерб, Дрѫгина, Тѹртеш, Кѫзан, Мѹша, Нѣнка, Потколвѫ, Крѫломан, Сорѫ, Крѫчюн, Манѣ, Стѫнчюкѹл, Бѫлан, Гаго, Данчюл, Бѹнѣ, Стоенел, Мирдан, Џанбале, Чернат, Бадюл, Берча, Ѡинтилѫ, Станко, Ѡѫсїю..., dintre carĭ un singur nume, Драг bună-óră, diferenţiat în: Драгѹл, Дрѫгою, Дрѫган şi Дрѫгина.

22.

Alexandru vv., scriitor Некѹла, Bucurescĭ, 4 sept. 1573.

(perg. Arch. St., ep. Argeş L)

brănză véche, ca poreclă de om : сѫс братиемси по име Брѫнзѫ вѣкe и Опрѣ (cu fraţiĭ seĭ anume *Brănză-véche* şi Opré);

alte numĭ personale : Лепѫдат, Банчюл, Болборе, Карапче;

curmezişul : сѫс ѹжа ѹ кѹрмезишѹл ѡчинеи (cu funea în *curmezişul* moşieĭ).

23.

ALEXANDRU VV., SCRIITOR БАДѢ, BUCURESCĬ, 9 IAN. 1576.

(perg., Arch. St., M-rea Glavacĭog IV)

finalul *u* întreg : rătundu, ca numele unuĭ loc : ȣ правȣ лакȣлов рѫтȣндȣ;

Цигѫнȣш, deminutiv dela «Ţigan», ca nume personal;

alt nume personal : Церȣл;

oa : комоарѫ, бȣтишоарѫ;

numĭ locale : Нѣгра (sat aĭ căruia locuitorĭ: Негрѣнїи), лакȣл Бȣте[i], Бȣтишоарѫ (cf. maĭ sus documentul No. 15), Пȣркѫрѣнїи...;

nume de arbore : на стѫжарюл Крецȣлов (la *stăjarĭul* Creţuluĭ).

24.

MIHNEA-VV., SCRIITOR ДАРА, BUCURESCĬ, 21 IUNIŬ 1579.

(pergam., Arch. St., M-rea Hurez XVI)

finalul *u* întreg : крѫнгȣ (de 2 orĭ);

pluralul cu *-ure* : крѫнгȣре;

călinet=«pădure de călinĭ» : крѫнгȣ ѿ кѫлинет (crăngu din *călinet*);

genitivo-dativ cu *-ăi* : Дан снȣ Лȣкѫи (Dan fiĭul *Lucăi*);

numĭ bărbătescĭ : Жагле, Дара.

25.

MIHNEA-VV., SCRIITOR Шербан ѿ Падȣреці, BUCURESCĬ, 10 NOV. 1579.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotrocenĭ LXXXVI)

o frasă întrégă semi-română : ѿкь кȣрмѫтȣрѫ ѿ ȣста Кѫтѫлȣюлȣв пре҆н коада Їаровȣлȣи и при҆н Шȣвѫита на великаг гриндȣлȣ привалȣл Манев=dela curmătură dela gurele Cătăluĭul[ui] pre în coada Ĭarovului şi priĭn Şuvăita la grindul cel mare la privalul Maneĭ;

altă frasă analogă : да се знает хотаржле селов Лупшанулуи ѿ друмула Дърсторулуи у велико горган=să se scie hotărâle satuluĭ Lupşanului dela drumul Dărstorului pînă la marele gorgan;

încă una : ѿ белчюгул Добреву дори у стъжар=dela beleiugul luĭ Dobre pînă la stăjar;

pluralul cu *-ră* pentru *-re* : хотарж-ле;

oa : коада;

formă duplă : преди şi приди;

neaccentatul *a* nescădut la vocală obscură : băragan (прес пут бъраганов) şi padureţi (Падуреци);

blénze : у лакула блѣнзев (la lacul *blénzeĭ*), prin confusiune între *d* şi *z* (ca maĭ sus în documentul No. 3) este = *blénde*, nume de pasere, despre care vedĭ maĭ jos Glosar II;

numĭ de Ţiganĭ : Бовищѣнул, Флорѣ, Гоцу, Таталак, Воинѣ, Пискинїа, Кука, Унгурѣнул, Хрьс, Вълѣн, Копач, Цура, Фера..

26.

Mihné-vv., scriitor Фїера, Bucurescĭ, 12 dec. 1580.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotrocenĭ LIX)

solzii, la singular *solz* «écaille», aci în privinţa plopuluĭ : плопи cъс солзїи (plopĭ cu *solzii*);

neaccentatul *a* fără scădere la vocală obscură : vacariul (привалул Манев вакарюл);

привалул — stână ?

oa : къшчоаре;

gorgan despre o movilă mare : у великаг горган;

faurul «ferar», despre un Ţigan : Стан фаурул;

sălduşul, cu sens de «mlaştină» : сълдушул cъс стухул (*sălduşul* cel cu stuhul), vedĭ documentul ce urméză după acesta;

стухул, astă-dĭ *stuful* «jonc», cu *h*=*f*.

27.

MIHNÉ-VV., SCRIITOR BOTѢ, BUCURESCÏ, 27 IAN. 1851.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotrocenï LIX.)

oa : коада (de 2 orï);

ïu pentru *oa* : кѫшчюре, acolo unde în documentul precedinte : кѫшчоаре;

finalul *u* întreg : гриндꙋ, крѫнгꙋ;

preîn = prin : преꙟн коада Ѩворꙋлѡв и преꙟн Шꙋвѫита;

привалꙋл, cf. documentul precedinte;

stăjar : дори ꙋ стѫжар;

metatesa luï *r* : aceïaşï localitate numită Ѩровꙋл şi Ѩворꙋл;

confusiunea între *-en* şi *-in* : Динцещи şi Денцещи, nume de sat;

alte numï de localităţï : Дескопереціи, Фѫсѫїаніи, Корнѫцел...;

gorgan, întocmaï ca în documentul precedinte : велико горган;

bărăgan : пꙋт вѫрѫган ов;

лакꙋл Блѣнѯев, cf. maï sus documentul No. 25;

кꙋрмѫтꙋрѫ;

belcïugul, astă-ḑï «muselière», într'un sens topografic: ѿ белчюгꙋл Добрев дори ꙋ... (dela *belcïugul* luï Dobre pînă la...), cf. maï sus documentul No. 25;

săldușul, ca in documentul precedinte, luat în sens de «loc mlăştinos» : хотарꙋл ѿкѫ Корнѫцел по блатэ на сѫлдꙋшꙋл сѫс стꙋхꙋл и преѯ полю... (hotarul dela Cornăţel pe baltă spre *săldușul* cel cu stuhul şi peste câmp), cuvînt fórte interesant care, ca deminutiv dintr'un *saldu* «baltă», ne explică enigmaticul nume de Σαλδήνσιοι, *Saldensii*, pe care Ptolemeŭ îl dă acelor Dacï ce locuïaŭ tocmaï în partea de jos saŭ cea «băltósă» a Olteniei,[1] numită «blatniţă» încă pe timpul luï Mircea cel Mare[2] şi de unde şi vîntul dela sud

(¹) Veḑï charta luï Ptolemeŭ în a mea *Istoria Critică*, ed. 2, t. 1, p. 324.

(²) Венелинъ, Влахо-Болгарскія Грамоты, Petersb., 1840, p. 56: «ꙋ Блатничко сꙋдство Кꙋманскы бродѫ...».

se chïamă la noï pînă astă-ḑï «băltăreţ», ast-fel că *Saldensii* ar însemna «Dacï dela baltă»;

cu *Saldensii* luï Ptolemeŭ şi cu românul *saldu* «baltă» se află într'o intimă legătură numele eşit din us al unuï sat din judeţul Oltuluï: *Săldenï*, astă-ḑï Isvoruļ-de-sus,[1] adecă aprópe o traducere a terminuluï celuï vechïu (*isvor*=apă, *saldu*=apă), ér din antica nomenclatură geografică a ţerelor învecinate cu Dacia: localitatea *Salda* saŭ *Saldum* în Pannonia, menţionată pe Tabla Peutingeriană şi 'n Geograful Ravennat, şi Σάλδαπα în Mesia, la Teofilact;[2]

cu acéstă ocasiune, încă o numire etnică din Dacia luï Ptolemeŭ: alăturï cu Saldensii, el pune, locuind pe ambele malurï ale Oltuluï, pe Dacïï *Potulatensii*, Ποτουλατήνσιοι, nume compus din prepoşiţiunea *pot* «lîngă» (cf. grecul ποτί saŭ ποτ,[3] zendicul *paiti*, arménul *pat*, latinul *pot* în *pos*-sideo) şi din numele *Ulata*=*Aluta*, adecă *Pot-ulatensii* «Dacï de lîngă Olt».

28.

MIHNEA-VV., SCRIITOR NEKSAA, TÎRGOVIŞTE, 27 AUG. 1582.
(hărtiă, Arch. St., M-rea Câmpulung XXVIII)

relativ la zestrea uneï fete de boier, acest document presintă terminï fórte interesanţï de stofe şi podóbe femeiescï, precum:

ţoaşe, 2 la număr, una de zarba (cf. maï sus textul XXXI), alta de grana (veḑï maï jos), ambele cu nasturï de argint ЦОАШЕ 2 ЕДНА Ѿ ЗАРБАХ А ДРꙋГА ЗА ГРАНАХ СВѢ СЪС ПꙋШ СРЕБРЪНИ la singular ЦОАХЪ = medio-grecul τζόχα, un fel de mantă: «indumenta ex panno laneo ad talos usque demissa»[4] = la Albanesï pînă astă-ḑï *tzogă*: «La zoga è una sopratunica a mille pieghe, «che le donne Albanesi vestono quando si recano in Chiesa, e nelle «visite per nozze e lutti; le vedove la portano in tutto il tempo «della vedovanza; è un abito di grave dignità proprio delle ma«ritate»[5] = serb. чоха, deminutiv чошица «postav», — cf. maï jos Glosar II;

(1) **Frunḑescu**, *Dicţ. topografic al Românieĭ*, Buc. 1872, p. 249, 416.
(2) Cf. **Forbiger**, *Handb. d. alten Geogr.*, t. 3, p. 481, 1100.
(3) **Baunack**, în **Curtius**, *Studien z. griech. u. lat. Gramm.*, t 10 (1877), p. 108.
(4) **Du Cange**, *Gloss. med. Graec.* p. 1576.
(5) **Dorsa**, în **De Rada**, *Rapsodie d'un poema albanese*, Firenze, 1866, p. 40.

borţi, érăşĭ 2 la număr, una cu mărgăritar şi cea-l'altă cu fluturi : корци 2 една със бисер а дрŝга със флŝтŝри=medio-germ. *borte* «starkes Band aus Seide mit Gold gestickt, als jung«fräulicher Haarschmuck»[1]=vechĭul frances *borte* «ruban fort d'or «et de soie»,[2] maĭ pe scurt un fel de îmbrăcăminte la cap;

флŝтŝри, ca ornament femeiesc la cap, cf. franc. *papillons* «par«tie d'une coiffe qui va en s'élargissant comme les ailes d'un pa«pillon»[3];

bucile de mărgăritar la cercei : зъшинци със бŝчиле със бисер, cf. franc. *boucle* [d'oreille]=lat. *buccula*, pe când forma română vine d'a-dreptul din lat. *bucca;*

cingători : 2 чингътори за кофтирïе;

кофтирïе, stofă din care se făceaŭ cingătorile femeiescĭ, vedĭ maĭ sus documentul No. 1;

frăul : кон добрь шседлан и шбŝздан със фрьŝл сребр (cal bun înşeuat şi înfrănat cu frául de argint);

neorganicul *h* la finea cuvintelor : зарбах, гранах, fenomen fórte important, despre care vedĭ maĭ sus texturile XVII şi XXXIII;

granah=medio-lat. *granata*=polon. *granat*, un fel de postav scump[4], cf. maĭ jos documentul No. 30.

29.

MIHNÉ-VV., SCRIITOR IEAШKO, BUCURESCĬ, 17 IAN. 1588.

(perg., Arch. St., episc. Rîmnic XXXIV)

gruĭul în sens de «dél» : виноград по грŝюл Божоранилм (viia pe *gruĭul* Bojoranilor), cuvînt în aceĭaşĭ strînsă legătură etimologică cu *grumaz*=alban. *gurmaz*, în care este lătinesce *collis* cu *collum*.

30.

MIHNÉ-VV., SCRIITOR БАЛК, BUCURESCĬ, 6 MARTIU 1588.

(pergam., Arch. St., M-rea Brăncovenĭ IX)

finalul *u* întreg : шокрьлатŝ;

(1) **Ziemann**, *Mittelhochdeutsches Wörterb.*, Quedlinburg, 1837, p. 41.
(2) **Bezou**, op. cit., t. 1, p. 168—91. — Cf. **Matzenauer**, op. cit. p. 271.
(3) **Littré**, *Dict.*, t. 3, p. 929.
(4) **Golembiowski**, op. cit., p. 156.

ꙟтрꙋ фолосꙋль челѡрь че вѡрь врѣ а ꙟвъца лимба рꙋсаскъ ши молдовенѣскъ.

Печатано въ Ꙗссахъ, протопопомъ Молдавскимъ, Волоскимъ, и Бессарабскимъ, Михаиломъ Стрилбѣцкимъ, въ собственной своей типографіи. 1789. Года.

La 1789, Moldova fiind ocupată de armata ruséscă, preutul Mihail Strilbetzki, carele îşĭ dâ pomposul epitet de «protopop moldovenesc, muntenesc şi besarabian», şĭ-a infiinţat în Iaşĭ o tipografiă, unde a dat la lumină acest mic vocabular, promiţênd in prefaţă şi o carte cu dialogurĭ: «карте а ворбелѡрь, каре ла десъвършитъ правила лимбилѡрь молдовенешти ши рꙋсешти ва вени».

Peste tot sînt vr'o 1500 de cuvinte, dispuse după rubricele de: «Dumneḑeŭ şi duhurĭ», «lumea şi stihiile», «vremĭ şi sărbătorĭ» etc.

Inainte de acest vocabular nu sînt decăt dicţionare române manuscrise, dintre carĭ noĭ cunóscem, maĭ mult saŭ maĭ puţin, următórele cincĭ:

1. In Biblioteca Centrală din Bucurescĭ, sub No. V. 5., un mare volum in-folio, întitulat «Păcurarĭul saŭ lexiconul păcurarĭuluĭ slavono-românesc», compus în Bucurescĭ de un ieromonah Macarie la 1778.[1].

Îl studiază actualmente d. I. C. Bianu, care 'l va descrie peste puţin în «Columna luĭ Traian».

2. In Biblioteca Societăţiĭ Archeologice din Moscva, sub No. *240 MS. Slavica*, un manuscris întitulat: Словарь Рꙋмꙋньскаго ꙗзыка (Dicţionarul limbeĭ române), fără dat şi fără numele autoruluĭ, 282 foĭ in-12.[2]

3. Tot la Moscva, fósta bibliotecă a conteluĭ Teodor Tolstoy poseda la 1825, sub No. 74 in-4, un Словарь Славено-Молдавскій

(1) **Gărlénu**, *Catalogul Bibliotecei Centrale*, Buc. 865, p. 55.
(2) **Библіотека Общества Исторіи**, Moscva, 1845, p. 113.

Dicţionar slavo-moldovenesc), compus cam pe la 1695 şi scris cu cursiva pe 100 foĭ.[1]

După o indicaţiune din partea reposatuluĭ meŭ părinte Alexandru P. Hasdeŭ, Societatea Academică Română a însărcinat de curînd pe d. Gr. G. Tocilescu, plecat în Rusia, de a urmări aceste două interesante dicţionare.

4. In biblioteca Universităţiĭ din Pesta, între manuscrisele celebruluĭ istoric unguresc Pray, mi s'a întâmplat a descoperi o cărtecică in-16 intitulată : *Dictionarium Valachico-Latinum*, compusă inainte de 1743, fiindcă la finea voluminuluĭ sînt scrise în acel an nesce notiţe de o altă mână.

Autorul cată să fi fost din Banat, căcĭ conservă nemuĭat pe *n* în cuvintele *banye* (=baĭe), *kuny* (=cuĭu), *vinye* (=viĭe) etc.[2]

Îl vom cita maĭ jos în Glossar sub prescurtarea de *Lex. MS. Pray*.

5. Dar cel maĭ preţios dicţionar manuscris român este, fără îndoélă, acela ce aparţine d-luĭ Dim. A. Sturdza.

La 1740 manuscrisul era deja stricat, fără început şi fără sfîrşit, astfel că nemerind în mânele unuĭ cărturar, acesta l'a sporit cu vr'o câte-va foĭ şi, punênd ca titlu :

ѧѣт ѫзсмн (anul 1740)

Лѣѯикѡн Славенской (Lexicon slavic),

s'a apucat a'l completa.

Manuscrisul intreg, in-4 mic, cuprinde 282 foĭ, dintre carĭ ultimele 261—282 sînt nescrise, ér primele 1—39 sînt pline de adnotaţiunĭ, maĭ ales lexice, de pe la finea seculuĭ trecut, scrise de diferite mânĭ în Moldova.

La 1757 manuscrisul aparţinea «dascaluluĭ Nikită», care îl numía Лиѱихон din Лѣѯикон, cu *ps* din *cs* întocmaĭ ca în *cópsă*=*coxa*, ér la 1797 îl vedem în mânile unuĭa ce subscrica franţusesce : «Mr. Jean de Talmatzy».

(1) Калайдовичь-Строевъ, Описаніе рукописей Толстова, Moscva, 1825, 265.

(2) Cf. *Revue de linguistique*, t. 5, p. 241.—Acéstă particularitate fonetică se observă însă la Haţeg în Transilvania, cf. *Lex. Bud.*, Orthogr. p. 34.

Óre-care din aceştiïa pare a se fi îngrijit de a lega volumul, adăugând la început şi la sfîrşit maï multe foï albe.

Partea cea veche a manuscrisuluï cuprinde un dicţionar slavo-român între foile 41—215, cu intervalurï nescrise saŭ completate de altă mână posterióră, şi o gramatică slavică, de o parte slavonesce şi de cea-l'altă românesce, între foile 216—253, după carï urméză apoï nesce socotelï aritmetice şi astronomice, recete medicale etc.

Manuscrisul d-luï Sturdza merită a fi studiat cu d'amăruntul în tóte părţile sale şi chiar de a fi publicat întreg, ceïa-ce nu intră în cadrul lucrăriï de faţă.

Ne-am mărginit dară de a'l examina numaï în porţiunea cea veche a dicţionaruluï.

Dâm maï jos şi un fac-simile de pe fóia 205 retro.

Tóte literele iniţiale sînt făcute cu roşu.

Cernéla e gălbuiă.

După indicï paleografice, acest dicţionar e scris fără contestaţiune în prima jumătate a seculuï XVII.

Autorul a fost Muntén, căcï întrebuinţéză cuvintele *barză, rărunchi* şi altele, necunoscute pe aïurï, ér pe *Ban* îl explică prin «Domn», ceïa-ce ar fi fost peste putinţă în Moldova, unde boieria de Ban n'a fost nicï odată quasi-princiară ca în Ţéra-Românéscă, ba nicï că a existat măcar în tot cursul seculuï XVII.

Cuprinsul dicţionaruluï presintă o asemenare surprinḑĕtóre cu cel de'ntâiŭ dicţionar tipărit al limbeï paleo-slavice, scris de către călugărul Pamba Berindă şi publicat în prima ediţiune la Kiev în 1627 sub titlul de : Лезикон славеноросскій,— carte de o raritate extremă chïar în Russia[1] şi pe care totuşï o posedă la noï biblioteca Seminaruluï din Bucurescï.

Dar cine a fost Pamba Berindă ?

Archeologul rus Sacharov schiţéză biografia acestuï lexicograf în următorul mod :

«Pamba Berindă s'a născut în Moldova din părinţï ortodoxï «în secolul XVI. Călătorind de tînăr pe la locurï sfinte, el s'a călu-

(1) **Hanka**, *Dobrowsky 's Slavin*, Prag, 1834, p. 258 : «äusserst selten».

«gărit în Ierusalim și a ocupat acolo diferite funcțiunĭ. Chiămân-«du'l apoĭ la sine episcopul de Lemberg Gedeon Balaban, ĭ-a în-«credințat corectura cărților și priveghiarea asupra tipăririĭ lor «în tipografiele din Sniatin și din Krilos. Aci Berindă a început «compozițiunea Dicționaruluĭ seŭ. După mórtea luĭ Gedeon Ba-«laban, rudele acestuĭa vîndênd tipografia la Kiev, a trecut tot «la Kiev și Berindă etc.»

El a murit în noua sa reședință la 1632.[1]

Să observăm că numele de mirén al luĭ Berindă a fost Pavel și că el era nu numaĭ lexicograf, dar și un excelent zugrav bisericesc tot-o-dată, autor al renumitelor *Ephemerides effigiatae Papebrochii.*[2]

E curios că un Slavon a tipărit cea de'ntăiŭ gramatică a limbeĭ italiane,[3] pe când un Român a făcut cel de'ntăiŭ dicționar al limbeĭ slavice.

Așa dară între manuscrisul d-luĭ Sturdza și lexiconul luĭ Berindă asemenarea e mare; maĭ mult decât atăta, ea este așa de mare încât ar fi dispus orĭ-cine de a admite, că unul dintre ele a fost cunoscut autoruluĭ celuĭ-l'alt.

Însă care pe care?

Dacă lexiconul luĭ Berindă ar fi fost cunoscut lexicografuluĭ muntén, ar urmà că acesta a scris după anul 1627.

Dacă Berindă, din contra, se va fi servit el de dicționarul nostru, atuncĭ resultă că acesta trebuĭe să fie cu mult timp anterior anuluĭ 1627.

Eĭ bine, sînt multe temeĭurĭ de a crede, cumcă în adevăr Berindă va fi fost acela care a utilisat lucrarea cea muntenéscă.

Ne vom mărgini de a indica vr'o doă-treĭ.

În lexiconul luĭ Berindă sînt așeḑate în ordine alfabetică unele articole carĭ se află împrăștiate fără niciĭ o ordine în manuscrisul d-luĭ Sturdza.

Așa la noĭ avem la f. 42: ѧнанїѧ норюѧ домнѕлѕи, și apoĭ la f.

(1) Cf **Сахаровъ, Сказанія русскаго народа**, Petersb. 1849, t. 2, part. 5, p. 6.— Cf. **Zegota Pauli**, *Starozytnosci Galicyjskie*, Lwów, 1840, p. 43.

(2) **Martinov**, *Annus ecclesiasticus graeco-slavicus*, Bruxellis, 1863, p. 40.

(3) **Diez**, *Gramm.*[3] t. 1, p. 80.

44 érașĭ: Ꙗнанїа норѕл Домнѕлѕи, pe când la Berindă numaĭ o dată la p. 342: Ꙗнанїа ѡблакъ господень.

Este lucru firesc, că așeḑarea în ordine trebuĭ să fie posterióră desordiniĭ.

Alt ceva.

In unele locurĭ manuscrisul oferă un pasagiŭ complet acolo unde în Berindă îl găsim scurtat.

Așa la noĭ avem la f. 46: кишаса съ кичми своими даже до пролитїа кръве своеа, pe când în Berindă, la p. 5, citim: кишаса съ кичми до пролитиа крове своеа, adecă своими este omis.

De asemenea într'un alt pasagĭu, manuscrisul pune la f. 34: поидемъ на село и направимъ водоважда напаати ноцїю село, pe când în Berindă, la p. 24, lipsesce cu totul începutul: поидемъ на село и.

E lucru firesc, că redacţiunea cea scurtată trebue să fie posterióră celeĭ complete.

In fine, ortografia manuscrisuluĭ este maĭ archaică, maĭ paleoslavică, maĭ grea decât a luĭ Berindă, de exemplu chĭar în pasagĭul de maĭ sus: кръве своеа, acolo unde cel-l'alt modernisézā: крове своеа.

E lucru firesc, că o ortografiă maĭ veche denotă și un exemplar maĭ vechĭu.

S'ar puté dară crede că manuscrisul d-luĭ Sturdza, deși scris în Muntenia, totușĭ va fi căḑut, cu mult înainte de 1627, în posesiunea luĭ Berindă în Moldova, unde a și remas de atuncĭ.

Limba dicţionaruluĭ nostru ar concurge a întări acéstă concluziune, înfăţișând unele ḑicerĭ ce par a nu se maĭ fi întrebuinţat nicăirĭ la Românĭ dela 1600 încóce, cel puţin în România danubiană, de óră-ce nu le găsim de loc în numerósele tipăriture și manuscrise din epoca luĭ Mateĭu Basarab și Vasile Lupul.

Veḑĭ maĭ jos la cuvintele: *auă*, *zgarbură*, *funicel* etc.

Cu tóte acestea, noĭ nu afirmâm cu o deplină siguranţă cumcă Berindă ar fi avut la mână anume manuscrisul d-luĭ Sturdza, și étă de ce.

Afară de dilema propusă maĭ sus: unul din doĭ a cunoscut pe cel-l'alt, maĭ este posibilitatea uneĭ a treia ipotese.

De ce óre Berindă pe de o parte şi autorul dicţionaruluĭ nostru pe de alta, trăiând amîndoĭ cam în acelaşĭ interval, n'ar fi putut consulta, fie-care în deosebĭ, una şi aceïaşĭ fântînă lexică anterióră, adecă vre-o încercare manuscrisă de dicţionar slavic, maĭ veche, remasă necunoscută, pe care unul din eĭ a explicat'o apoĭ rusesce saŭ maĭ bine rutenesce, ér cel-l'alt romănesce?

Ceïa-ce ar milita óre-cum pentru acéstă ipotesă, este împregiurarea că 'n manuscris se află multe cuvinte serbe saŭ din dialectul sloven modern, pe carĭ autorul se vede a le fi adaus dela sine către fântîna cea anterióră, căcĭ nu le găsim în Berindă.

Maĭ este apoĭ şi o altă consideraţiune: călugărul moldovén dela Kiev citéză într'o mulţime de locurĭ cărţile bisericescĭ unde se citesc cuvintele pe carĭ le explică, pe când dicţionarul nostru a credut de cuviinţă a suprime fórte adesea asemenĭ indicaţiunĭ bibliografice.

Din causa tuturor acestor puncturĭ de controversă, noĭ am pus ca dat aproximativ lungul interval dintre aniĭ 1600—1630, deşi criteriele interne şi externe ne fac a bănui, că el se apropiă maĭ mult de cea de'ntâiŭ decât de cea din urmă din aceste doă cifre extreme.

Reproducem maĭ jos din manuscris vr'o doă-sute de cuvinte.

Acolo unde vorba paleo-slavică nu e destul de clară, noĭ completăm sensul între [] prin sinonime neo-slavice din Berindă, uneorĭ şi din contimpuranul seŭ Mikalja.[1]

Am profitat de acéstă ocasiune pentru a oferi tot-o-dată un specimen de dicţionar etimologic al limbeĭ române, ceïa-ce ne lipsesce cu desăvîrşire, căcĭ lucrarea cea maĭ bună existinte, «Dictionnaire d'etymologie daco-romane» al d-luĭ Cihac, are în vedere numaĭ elementele latine, ş'apoĭ şi 'n privinţa acestora păcătuesce la tot pasul prin neajunsul de metodă sciinţifică, neajuns ce se urcă adesea la *non-plus-ultra*.

Pe lîngă exemple aduse altă dată[2] despre nemetodismul d-luĭ

(¹) **Micalia,** *Thesaurus linguae illyricae*, Lavreti, 1649, in-16.
(²) *Columna luĭ Traïan*, 1876, p. 17—32, 179—186, 235.

Cihac, vom mai cita aci unul singur, de o dimensiune așa zicînd piramidală.

D-lui derivă (p. 322) cuvîntul *zestre* dintr'un: «**type latin** *ex-*«*staura*=*ecs-staura*, transposé et assimilé en *secstra-sestra*, d'un «**primitif latin** *staura* du grec σταυρός pieu».

Ca fonetică și ca logică, d. Cihac trăesce el óre în secolul lui Bopp și Ascoli?

Nu se află în lume nicĭ un silogism și nicĭ o **metatesă saŭ asimilațiune posibilă, carĭ să conducă pe un om serios dela** «**par**» **pînă la** «**averea** mireseĭ» și dela un *exstaura*, **imaginar și el pe lîngă cele-l'alte, pînă la** *zestre*!

O singură etimologiă de acéstă natura—și la d. Cihac sînt cam multe — compromite o carte întrégă.

Acum câte-va observațiunĭ asupra unor **particularitățĭ fonologice și** morfologice, carĭ n'aŭ putut întra în **corpul Glosarului.**

Autorul distinge imperfectul verbilor cu *-ire* **de al verbilor cu** *-ere*, **cel de** 'ntâĭu fiind cu -ıa, cel-l'alt cu -ѣ, precum **la f. 115: се кѹвенїа** (=cuven*iea* dela «cuven*ire*») și **се кѫдѣ** (=căd*ea* dela «căd*ere*»); de asemenea la f. 94: рътъчїа (=rătăc*iea* dela «rătă*cire*») ши нѹ пѹтѣ (put*ea* dela «put*ere*»).

Imperativul negativ se forméză din infinitivul întreg cu *-re*, precum la f. 108: нѹ дареци сфънта кънинилор, нѹ лепъдареци.

Perfectul simplu dela «dare» este: дѣде (f. 114), дѣдеръ (f. 118): dela «punere»: пѹшѹ (f. 119); dela «prindere»: принсѹ (f. 175).

Pluralul cu *-ure*: лѹкрѹре (f. 178).

Dela «aducere» participiŭ present femeiesc: адѹсътоаре (f. 120), nu адѹкътоаре.

Plusquamperfectul conjunctiv: *vreaĭ băga* = «aĭ fi băgat»: де врѣй бъга фїе-че ѡм ѫтрънселе (нещие касе), рътъчїа ши нѹ пѹтѣ съ ѩсъ афаръ ден ѩле (f. 94).

Fórte des *ă* pentru *i* de'naintea luĭ *n*: ѫмпынще (f. 56), ѫтрѹ мыне (slav. во мнѣ, f. 60), мынте (f. 55) etc., o particularitate care — lucru fórte semnificativ — ne întimpină și în iscălitura

luĭ Berindă: Бєрьında în loc de Бєринда, nume românesc despre care cf. maĭ sus Notanda la textul No. XXIX.

Alăturĭ pe aceĭaşĭ fóiă 213: р8псєсє şi р8мсєсє, cel de'ntăiŭ prin asimilaţiunea regresivă *mp*=*p*, cel-l'alt prin asimilaţiunea progresivă *mp*=*m*.

Un *u* pentru *i*: нєгрижѫ8лив (f. 106).

Metatesa luĭ *r*: шопрѫла = *şopărla*, şi altele.

---

1. *acept* (j'attends, j'espère): чаю вѫспрїати, ачєпт а л8а. 170. — чаєтѫ, ачѣптѫ. 171.

Forma *acept* alăturĭ cu *aştept* indică un compromis de etimologiă poporană între *accepto* şi *adspecto* (de unde ital. *aspetto*).

2. *aćuare* (refuge, abri): скитанїє, ач8арє. 149.

Lat. *acquieo*, formă primitivă pentru *acquiesco*, conservată în simplul *quieo*. Din *acquieo* a remas posteritate numaĭ la Românĭ, căcĭ vechĭul frances *aquoiser* «a linişti» vine prin *ad-quictiare* din adjectivul *quietus*. Tot din *quietus* ital. *cheto*, span. *quedo* etc., precum şi al nostru [în]*cet*, [în]*cetez*. In Lex. MS. Pray: «*acsuedzu-me* (ач8єѕ8-мѫ) contegor».

3. *agimă* (échalotte, allium ascalonicum): влашєц, аџима. 208.

Ung. *hagyma*.—Este de observat că Poloniĭ în *szalotka* şi Germaniĭ în *Schlotte* numesc acéstă plantă franţusesce: *échalotte*, ér Serbiĭ şi Croaţiĭ în скалонја o numesc italianesce: *scalogno*.

4. *aimintré* (autrement, de travers); вѫѕнак, прє дос, аиминтрѣ. 54.

Cf. maĭ sus în textul No. XXXI: аминтрилѣ.

5. *alăută nemţéscă* (harpe): г8слѫ, алѫ8тѫ нємцѣскѫ [Berinda: гарфа, цітра]. 64.

Deşi protesa luĭ *a* înainte de *l* este evidinte în moldovenescul *alămîe*=*lămîe* =ngr. λεμόνι, totuşĭ iniţialul *a* în *alăută* ar puté fi organic, de óră-ce cuvîntul derivă din arabul *alúd*, de unde portugesul *alaud*, pe lîngă care Portugesiĭ posedă şi forma *laude*, întocmaĭ ca noĭ *lăută*, de unde *lăutar* «musicant ţigan». Cu tóte astea, *t* în loc de *d* în *lăută*, *alăută*, ar indica maĭ curînd proveninţa din germanul *Laute*, venit la rîndul seŭ din provenţalul *laut*. In adevăr, *d* nu s'ar fi urcat românesce la *t* cu atăt maĭ mult, cu căt l'ar fi mănţinut analogia în *laud*, *laudă*, *lăudà*. — Cf. şi turc. *lavut*, *lavutha* «espèce de luth».

6. *albugine* (certaine maladie des yeux) : корволь [gr. βόρβορος?], алкȣцине. 176. — корвол, алкȣцине. 188.

O conservaţiune poporană fórte semnificativă a terminuluĭ medical latin *albuginem*, pe care Francesiĭ, din contra, l'aŭ căpătat numaĭ în timpiĭ moderniĭ pe calea sciinţifică, mănţinêndu-ĭ forma nominativă *albugo* şi nesciênd de ce gen să'l facă : masculin orĭ feminin (Littré).

7. *alcà* (jeu de bagues, espèce de tournoi oriental) : тризнище, лок ларг саȣ ȣнде алѣргъ ла алка. 151.

Turcul *halqa* «inel». Cf. în balada poporană «Sărb-sărac» :

Turciĭ mergea câte doĭ
Ca să jóce la *halcà*,
Sus în Haidar-paşà,
Şi d'o dată toţĭ plecà...
Ĭar Sărbul se tot ducea,
De halcà s'apropià
Şi din fugă asvărlĭà
Geridul seŭ chĭar prin ea...

ceia-ce d. Alexandri adnotéză : «jocul consista întru a se repeḑi călare în par«tea unde se găsĭa halcaoa spînḑurată, şi a svîrli geridul ast-fel încăt să trécă prin «cercul eĭ.»[1]

8. *aleg cu cugetul* (je réfléchis) : размышлаю, семȣеск, алег кȣ кȣцетȣл. 131.

9. *amu* (déja, donc, voici): оуже, амȣ саȣ ıатъ.—оуко, даръ, амȣ, адекъ. 199.

Cuvînt care trebuĭ separat cu desăvîrşire de *acmu* saŭ *acum* (à présent), fiind sub tóte privinţele =lat. *modo*, cu posteriorul *a* (=ad) ca în *a-prope*, *a-tăt*, *atuncĭ* etc. Pentru perderea finaluluĭ *do*, cf. *cum=quomodo*. In Lex. MS. Pray: «*acmu*—hunc, *amú* — jam».

10. *armaş* (bourreau) : радник, гъде, армаш. 134.—паличник, мъчюкаш, армаш. 112.

Cf. Notanda la textul No. XX.

11. *auă* (raisin) : гроздъ, аȣа, стрȣгȣрȣл. 209.—грезновеніе, стрȣгȣрій, аȣа. 63.

Din latinul *uva* «strugur», de unde : 1. *oaă* prin *-uv-=-oa-* ca în «pl*oa*e» din «pl*uv*ies»; 2. apoĭ *oauă* prin epenteticul *u* pentru a înlătura hiatul, ca în «rouă»

(¹) **Alexandri**, *Poesiĭ poporale*, ed. 2, p. 109.—O descriere pe larg a acestuĭ joc, veḑĭ în Караџитj, *Lexic.*, p. 802.

«a» etc.; 3. în fine *aua* prin confusiunea inițialului *o* cu articlul nedefinit *oaua=o aua*, perdut de aceĭa ca în *strachină=o strachină* din ὀστράκινα. = dară aferesa unuĭ *o*, ér niciĭ decum protesa unuĭ *a*, precum credea d. Cipar. edo-româniĭ numesc pînă astădĭ strugurul *aua*. La noĭ însă cuvîntul se găse- numaĭ în limba secoluluĭ XVI, maĭ ales în Coresi, căcĭ în exemplul din seco- XVII pe care 'l citéză d. Cipar : «сав копт а ѹ а» din Noul Testament dela grad din 1648 (Apocal. XIV, 18), venerabilul canonic a uĭtat a ne spune[1] că argine se află acolo explicațiunea : «стрѹгѹрѹ», negreșit nu în vederea sino- ceĭ, ci pentru că editorul sciea că lectoriĭ nu vor maĭ înțelege pe archai- ѹа.

balegă (fiente, braisin) : мотила, балега [*Berinda* : гной, лай-]. 97.

la Serbĭ балега. Este una din vorbele lăsate la Dunăre prin invasiunile po- lor turanice din vécul de mijloc. In diferitele dialecte tătare se dice pînă astădĭ : as, *balhas*, *balgaș* etc.[2]; cf. maĭ jos la vorba *colun*.

barbat la gură (éloquent, littéralement : homme quant à la bouche) : рѣчистый, барбат ла гѹрѫ, чел зикѫтор. 133.

se observe claritatea neaccentatuluĭ *a* : barbat.

bardă (cigogne) : чапла, барзѫ. 171. — бржк, барзѫ. 204.

cuvînt necunoscut în Moldova și în Transilvania. Are afiliațiunĭ sigure numaĭ imbile celtice. In unele dialecte francese o varietate de bardă (ardea garzetta, chreiher) se chiamă pînă astă-dĭ *bardet*, deminutiv dintr'un *bard* «bardă».[3] De- vechiĭ Gallĭ, Turnebiŭ ne spune că la dînșiĭ cântărețiĭ se numĭaŭ *bardi*, ciocărlia *bardaea* saŭ *bardala*.[4] Să nu uĭtâm că și numele latin al berdeĭ : *ci- ia*, în dialectul prenestin *conia*, însemnéză de asemenea «cântătóre», dela ra- la *can*.[5] Să maĭ amintim că la Celțĭ cuvîntul *bard-* presintă o formă armo- ană asibilată *barz*,[6] deși acéstă transițiune, negreșit, este nedependinte de cea mânéscă.[7]

[1]) **Cipar**, *Principie de limbă*, p. 90.
[2]) **Castrén**, *Nordische Reisen und Forschungen*, t. II (1857), p. 138, 156.
[3]) **Diefenbach**, *Origines Europeae*, Frankfurt, 1861, p. 241.
[4]) Ibid. — Cf. **Stokes** în **Kuhn**, *Beiträge*, t. 5, p. 446.
[5]) **Corssen**, *Ausspr.*², t. 2, p. 248.
[6]) **Belloguet**, *Glossaire gaulois*, Paris, 1872, p. 111.
[7]) Cf. observațiunea mea maĭ sus p. 190, nota 5.—Despre *d=z* chiar la vechiĭ Gallĭ, vedĭ kes în **Kuhn**, *Beiträge*, t. 7, p. 55. — Oare nu cum-va dintr'un celtic *barza* se va fi nă- actualul spaniol *garza* (portuges *garça*) «bardă», pătruns apoĭ și 'n Italia? Cât pentru erea inițialuluĭ *b* în *g* la Spaniolĭ, cf. *guró* din franc. *bourreau*, *gorracho* pentru *borra-* din *ebriacus* etc.

15. *băsău* (violence, passion) : рвенїе, хїерБенцѣлѫ, бъсъ8. 196.

Cf. maĭ sus textul No. 1.

16. *băsăuri*, plur. (haines, jalousie) : завидьі, бъсъ8ри. 189.

17. *băsăos* (envieux, haineux) : ревниви, бъсъоши. 196.

Băsău, *băsăuri*, *băsăos*, adecă radicala lor *băs* cu sensul general de «ceva reŭ», pare la prima vedere a avé multe rude în familia ario-europeă. Vom indica numaĭ pe litv. *baisus* «gróznic», germ. *böse* «reŭ», slav. бѣсъ «demon», celto-bretonul *bos* «cĭumă» etc., carĭ însă tóte, deşi se împacă pe calea consonantică printr'un prototip cu *bh*, totuşĭ presintă dificultăţĭ vocalice şi ar puté să se fi născut din nisce tulpine diferite. Românul *băsău*, în orĭ-ce cas, nu este împrumutat de nicăirĭ, ci cată să fie la noĭ o moştenire ante-romană. Cuvîntul se maĭ aude pe alocurĭ în Moldova şi 'n Transilvania. In Lex. MS. Pray : «*beseu*—injuria».

18. *bişug* (abondance) : оүгобжеиїе, бишsг. 62. — излишество, бишsг. 80. — wбилие, бишsг, саці8, дендестѕл. 164.

Ung. *böség*, cu trecerea normală a finaluluĭ *ég* la Românĭ în *ug*, ca şi 'n *mesterség*=*meşteşug*, *betegség*=*beteşug* etc. Astădĭ se dice *belşug* saŭ *bilşug*, cu inorganicul *l*.

19. *blem*, v. imper. (allons ! marchons !) : пондем на село , блем м къмп. 54.

După cum a observat'o deja Lexiconul Budan (p. 58), este o remarcabilă conservaţiune a conjunctivuluĭ latin *ambulemus*. Aferesa primeĭ silabe e întocmaĭ ca în *buric*=*umbilicus*.

20. *blénde* (émérillon, falco aesalon) : ветр8шка, блѣндѣ [*Mikalja* : vitruscja, smeriglio]. 211.

D. Pontbriant (p. 78) aduce forma *bléndă* cu semnificaţiunea de «épervier», adecă «falco nisus», ceĭa-ce nu este exact. Francesul *émérillon*=engl. *merlin*= germ. *Schmerl* etc. vine din lat. *merula* «mierlă». Cu acéstă ocasiune Littré (t. 2, p. 1344) observă : «le nom des animaux passant très-facilement d'une espèce à une autre». Tot aşa românul *blénde* «émérillon» însemnéză propriamente «porumbel», în limba litvană *balàndis*=*balàndias*, de gen feminin, adecă întocmaĭ ca a nóstră *blénde* din *bălànde*. Cuvîntul însă există şi 'n familia eranică. In limba osetică *balon*, *balan*, cu perderea dentaleĭ finale, se numesce un porumbel de o varietate mare, probabilmente «pigeon culbutant».[1] Semnificaţiunea fundamentală a *blendeĭ* «pigeon culbutant» cată să fi fost «pasere ce sbóră fórte sus», cf. pers. *bala* «sus», *baland* «nalt», în dialectul mazanderanic *balandè*, în dialec-

(1) **Fr. Müller**, în **Kuhn**, *Beiträge*, t. 5, p. 256.

hilanic *buland*[1], la Curḑĭ *belind* şi *bălĭandĭ*.[2] In adevĕr, acéstă pasere e prin nălţimea sboruluĭ pe tóte cele-l'alte varietăţĭ columbine : «erhebt öher als irgend eine andere Taube».[3] In Glossar I No. 25, am veḑut deja nă asibilată a cuvîntuluĭ : *blénze*.

bobou (sarreau, espèce de manteau grossier) : портѫ, бокоȣ, кїє. 116.

Lexiconul Budan (p. 68) : *bubâŭ* «sarecă». Din ung. *guba* prin asimilaţiune nantică regresivă peste silabă : *g*+*b*=*b*+*b*. Cf. românul *bumb*=ung. *gomb*.

bogasiu (espèce d'étoffe) : плащаница, щȣлщȣ богасїȣ, пѫнзѫ де мбак. 113.

maĭ sus Notanda la textul No. XXXI.

bosnat (sombre, morose) : посȣплен, посоморѫт, боснат, ꙟн-. 117.

Cihac (p. 27) derivă vorba *bosumflat* din *bot-îmflat*. Atuncĭ şi *bosnat* ar fi *et*. In *botnat*=*bosnat* trecerea luĭ *t* în *s* s'ar justifica prin influinţa luĭ *n*, l -*sn*- fiind ĭubit la Românĭ (cf. dume*sn*ic din dome*st*icus, moş*n*én din mo-tc.). Dar cum óre să se explice trecerea luĭ *t* în *s* între vocale în *bosumflat*? redem dară că nu este *bot-îmflat*, ci *bot-suflat*, întocmaĭ ca în francesul *bour-*=*boud-souflé* (Littré), de unde *bossuflat*=*bosuflat* prin asimilaţiunea *ts*=*ss* ĭ apoĭ *bosumflat* prin etimologia poporană din *umflat*.

boziu (gazon) : стволїє, покрива, боѯїȣл. 140.

Lexiconul Budan (p. 65) numaĭ *bozu* «sambucus ebulus»=ung. *bodza*, serb. pol. *bez*, rus. бузина, etc. *Boziŭ* «gazon» este cu totul alt cuvînt. Cf. pentru medio-lat. *wazo*, valonicul *vazon*=franc. *gazon*, germ. *Wasen*, ér pentru serb. бȣс «gazon». Forma română pare a fi intermediară.

brănişor (cordon des chausses): wплет, брѫнишор. — гатник, ѫнишор. 205.

branişte (forêt): шȣма, бранище. 211.

maĭ sus textul No. XXVI. — Cuvîntul maĭ există în Transilvania, de ce în Molnar (p. 165) se găsesce: «Wald, кодрȣ, пѫдȣре, бранище.»

băcăréză (boue, fange): гряза, гȣною, тинѫ, кѫкѫрѣзѫ. 63.

Etimologiă poporană forte interesantă din slavicul гряѯа «noroĭu».

[1] Melgounof, *Dialectes de Mazanderan et de Ghilan*, în *Zeitschr. d. d. morg. ... Gesell.* (1868), p. 198.
[2] Lerch, *Forschungen über die Kurden*, Petersburg, t. 2 (1858), p. 157.
[3] Nemnich, op. cit. t. 1, p. 1131.

28. *calo* (bourreau): мѹчител, гѫдѣ, мѹчиторюл, к а л о. 98.—ка-
латор, к а л о, гѫде, χегер. 147.

Astădĭ *calâŭ*, cu augmentativul *-âŭ*. Forma *calo* aruncă o neașteptată lumină a-
supra acestuĭ cuvînt, înlăturând orĭ-ce etimologiă ipotetică. Este din punct în punct
ţiganul *kalò* «negru», epitet pe care şi 'l daŭ Ţiganiĭ eĭ înşiĭ [1]. Prin urmare,
semnificaţiune fundamentală, *calâŭ* «bourreau» însemnéză «Ţigan». Cum că ca-
lâiĭ la noĭ aŭ fost, în adevăr, maĭ tot-d'a-una dintre Ţiganĭ, vedĭ maĭ sus Glos.
I. Străbuniĭ noştri pînă întru atâta nu eraŭ în stare de a-şĭ închipui că un calăŭ p
fi alt-ceva decât Ţigan, încât Cazania mitropolituluĭ Varlam represintă pe un Ţi-
gan tăind capul sântuluĭ Ion Botezătorul! [2]

29. *câtuşă* (chatte): мѫчка, к ѫ т ѹ ш а. 207.

O posteritate probabilă din lat. *catus* «pisică», de unde *câtuşă* ca demin.
Cf. provenţ. *cat*, franc. *chat*, ér la Spano-portugesĭ şi la Italianĭ cu scăderea lu
la *g*: *gato* şi *gatto*. Să nu se uĭte însă litv. *katas* «pisoĭu», slav. котъ, cel
cat etc. Actualul nostru *cotoĭu* póte să fie din *catoniŭ* prin asimilaţiunea voc.
a+o=o+o, cf. *noroc* din slav. нарокъ.

30. *căvan* (plateau d'une balance): шалка, талерѹл спѫ к ѫ в а н
кѹмпенїй. 172.

Nu este tot una cu *găvan* «saladier de bois» (Pontbriant), metatesă din
şi bulg. ваган «saladier de bois». A nu se confunda de asemenea cu *gavanos*
turc. *qavanos* «pot ou vase de terre». Talerul cumpeneĭ fiind f e r e c a t, cu
tul *căvan* ar puté deriva din slav. кованъ «ferecat», dacă s'ar găsi unde-va ş
Slavĭ cu aceĭaşĭ semnificaţiune, căcĭ altmintrea etimologia nu va fi sigură.

31. *celar* (cellier): камара, ч е л а р. 206.

Lat. *cellarium*. Ţeraniĭ din Muntenia întrebuinţéză acest cuvînt pînă astădĭ.

32. *chilălăesc* (hurler, glapir): скомлю, кїлѫлѫеск, ѹраѕ. 137.

Onomatopeă. Românul *ki* presupunênd necesarmente pe primitivul *cl-* (cf. *chiar*
=clarus, *cheie*=clavis, *închis*=inclusum etc.), forma originală cată a fi *clalăesc*
în care se unesc onomatopeĭa urletuluĭ la Grecĭ: κλά[ζειν], κλα[γγεῖν], κλα[γγά-
νειν], cu acea la Romanĭ: *ulula*[*re*]. Romaniĭ însă aveaŭ şi eĭ pentru căţeĭ o ono-
matopeă cu *cl*: *clatire*,[3] de unde forma reduplicată este *clalatire*=*chelă-*. Româ-
nul *chelălăi* se întrebuinţéză de asemenea numaĭ pentru căţeĭ.—Cf. în Lex. Bud.
p. 617 forma: скилѫлѫеск=*ex-clala-*.

(1) Pott, *Die Zigeuner*, t. 2, p.107: „Kâlo=Zigeuner".
(2) Карте ромѫнѣскѫ де ѫѵѫцѫтѹрѫ, Іаш, 1643, part. 2, f. 113 retro.
(3) Wackernagel, *Voces variae animantium*, Basel, 1867, p. 27.

cinghirésă (danceuse, joueuse de harpe) : гѫселници, чингиѣсе, жѫкѫтоаре. 178.

ela *ćeng*, numele harpeĭ orientale, maĭ ales persice, de unde *ćenghi* «cântăreț».

ćocotniță (parasite, écornifleur) : притрапезник, чокотница, ингѫтор, месар каре пѫзѣще маса. 123. — шепотник, чокотница, лламѫт.

ocotniță maĭ avea la noĭ și o semnificațiune oficială : τζοκκότνητζες, ἐκεῖνοι μαζώνουν τὰ ἀφεντικὰ τέλη (ceux qui perçoivent les impôts des horpodars), un glossar grec din epoca luĭ Mihaĭu Vitézul. Inlăturând sufixul secundar (cf. *clopot-niță* dela *clopot*), ne remâne tema *ćocot-*, cu care se întâlnesce ul rus чиготь «ministru»[3], în alte fântîne ruso-slavice чиготѫ «calăŭ».[4] nificațiunea fundamentală a cuvîntuluĭ este «curtesan», de unde pe de o parte cționar», pe de alta «parasit» saŭ «lingușitor», ca și în ital. *cortigiano*, fr. *isan*. La noĭ, ca și la Rușĭ, cuvîntul pare a fi de origine tătară.

cerĭu, cerșut (je demande, demandé) : прошѫ, черю еѫ; проси, чѣре ; просих, ам чершѫт; просите, чѣрец; просиша, чершѫрѫ. 127.

t. *quaero*. Desvoltarea formeĭ *cerșut-cerșură* din *cerĭu*, de unde apoĭ *cerșesc*, *or* etc., pe carĭ tóte d. Cihac (p. 49) nu le-a înțeles, este fenomenul fonetic remarcabil al treceriĭ luĭ *rĭ* (*rj* saŭ *ry*) în *rș*, după cum îl vedem în unele te slavice și la Grecĭ în cel tzaconic. Cf. maĭ jos la cuvîntul *măciucaș*.

cioae (métal, bronze): ідол бѫрсат де арџинт саѫ де алтѫ шаре-че шае, кѫм ера ꙟн зилеле веки. 83. — илектрон, чїоае. 84.

tădĭ *cióc* și *acióe* (Pontbriant), maĭ mult în sens de bronz de clopote, «Glout» (Lex. Budan.). Vine direct din ital. *acciajo* «oțel» = mediolat. *aciarium aium* (Du Cange).

ćovlică (chouette) : сова, кѫхница, хѫхѫрез, човлика. 185.

vîntul provenind necontestabil din deminutivul slavic совика dela сова iță», ne procură doă băgărĭ de sémă : 1. trecerea inițialuluĭ *s* în *ć* (ч); 2. esa luĭ *l* : *ćovlică* în loc de *ćovică*, ca și maĭ sus în *bilșug* din *bișug*, *monic* din молитвенникѫ etc.

Vedĭ imaginea acesteĭ harpe în **Lane**, *Thousand and one nights*, t. I, p. 228.
Legrand, *Poëmes historiques en grec vulgaire*, Paris, 1877, p. 26.
Азбуковникъ în Сахаровъ, Сказанія, t. 2, cart. 5, p. 190.
Miklosich, *Lex*. p. 1116.—Cf. **Matzenauer**, p. 138 : «чиготѫ, lictor, satelles, optimanus, consiliarius principis, — za jistě cizé».

·ăstă (sorte de sac ou de besace) : вал̌квица, дръста. 208.

uvîntul ce urméză.

ĭrştină (cilice, sac, habit grossier) : вретище, сак де пър, дър-
, цол. 55.

дръста prin sufixul *-ină* (cf. *ţol-ină* din *ţólă*). Vedĭ maĭ jos cuvîntul *tai-*

·h (mais! laissez donc!) : но, дех. 107.

rios de a găsi aceĭaşĭ exclamaţiune cu acelaşĭ sens în limba sanscrită : धिक्
:Ausruf der Unzufriedenheit, des Vorwurfs, der Geringschätzung», de unde
al धिक्कर् (dhikkar), ceva ca «a dehăi», «seinen Unwillen zu erkennen ge-
Albanesul *deh*, identic cu al nostru prin formă, şi certamente moştenit dela
substrat ante-roman al poporaţiuniĭ balcanice, nu maĭ are sensul cel ne-
interjecţiuniĭ sanscrite, devenind «interjezione di preghiera».[2] E cu to-
altă natură serbul де! «wohlan, age»,[3] care vine prin scurtare din гаjде,
rcul *de* în : *de* imdi! *de* baqalîm! etc. Afară de Românĭ şi Albanesĭ, inter-
a sanscrită nu s'a conservat intactă nicĭ într'o limbă europeă. Latinul *fi*, cu
lungă în Plaut, a suferit obicĭnuita trecere italică a luĭ *dh* în *f*, ca în
=*fumus* etc., şi a perdut guturala finală.

·reg (je dirige) : направи, дерѣце. 215.

arul cas, în care ni s'a întâmplat a găsi acest cuvînt cu sensul propriŭ al
ĭ *dirigo*. Pentru cele-l'alte semnificaţiunĭ, vedĭ Cihac (p. 81—83), unde
a amesteeă pe *ridic* şi pe *diredic*, carĭ n'aŭ a face de loc, nicĭ immediat,
liat, cu *dirigo*.

·zgauc, descauc (je germe, je pousse, je commence a poin-
) : изницаю, десфак, дезгаук. 191.—разкотѣніе, дезгъукаре,
се дескаукъ мугурул. 130.

învederat de aceĭaşĭ origine cu *găócă* saŭ *ghiócă* «cosse, écaille, conque,
», care însă tocmaĭ de aceĭa nu se póte deriva din lat. *cochlea*, după cum
Cihac (p. 109) admiţênd un tip intermediar *cleoca*. Formele verbale *gauc*
pe carĭ ni le procură glossa de faţă, departe de a indica vre-un *l* muĭat, ne
esarmente ca prototip un *cauca*, care se şi găsesce, în adevăr, la Albanesĭ

ihtlingk-Roth, t. 3, p. 959. — Cf. **Gubernatis**, *Piccola enciclopedia indiana*, To-
7, p. 395 : «dhik, interiezione di malcontento, di chi è contrariato, di abborrimento,
zzo.»
ssi, op. cit. p. 254.
Арацитj, Lex., p. 174.

cu acelaşĭ înţeles : *kafkă* «Hirnschädel, Gehäuse der Schnecken, Muschelthi
und Schildkröten»[1]. Albanesiĭ maĭ posedă şi o formă contrasă *kokă*. Glossa nós
ne arată tot-o-dată că, înainte de scăderea definitivă a luĭ *k* la *g*, se întrebuinţaŭ
o potrivă ambele forme : *cauc* şi *gauc*.

51. *dezgrăesc* (je nie, je renonce) : **не ѡтрыцайсѧ, нꙋ те лепъда,**
те дезгръи. 109.

Ca composiţiune, cf. ital. *disdico*, fr. *dédis* etc., dar şi slav. ѡт-рицати.

52. *dezvoalbere* (art, habileté, adresse) : **извитїе, дезвоалбе**
мъестрїе; — извитїе притчю, дезвоалбере а пилде, легътꙋръ а
венте фрꙋмоасе. 89.

O admirabilă păreche logică şi etimologică *(dis+[in]+volvo)* pentru itali
disinvoltura, pe care Francesiĭ, neavêndu-l a-casă, aŭ fost siliţĭ să'l ĭea pe
tregul din Italia.

53. *dichis* (instrument, ustensile) : **ѡрꙋдїе, дикис, скꙋлъ де лꙋ**
ꙋнѩлтъ. 167.

Dela Românĭ cuvîntul a retăcit şi 'ntr'un manuscris paleoslavic : дикиса
имамъ, ceĭa ce Miklosich (Lex. 161) a tradus pe ghicite : «ἐφόδιον, viaticum»,
dăogând însă : «vox dubia». După analogia : *închis (=inclusum)*, *deschis (=di*
clusum) etc., d i c h i s, maĭ corect *dechis*, adecă *chis* cu *de* ca în «*de* făcut,
dres» etc., pare a fi latinul *clusum* = ital. *chiuso* «gard, ogradă» = franc
indicând ast-fel instrumente de construcţiune, cu sensul primitiv al latinului
strumentum saŭ *strumentum* din *struo*, pe când instrumentul în genere, pe
orĭ-ce fel de lucru, era ꙋнѩлтъ, întrebuinţată de 'ntăiŭ, probabilmente, num
plural : ꙋнѣлте = *unealte*, o composiţiune curat românéscă din *une-alte*, ad
«de tóte». Etimologia propusă de d. Cihac (p. 299) : «*unealtă=utensilia*, tra
«posé cu *uneltia* avec sincope de *si*» este foneticesce tot ce póte fi maĭ impos
Astădĭ *dichis* se întrebuinţéză maĭ mult în sens de «bună rînduélă» : *a dic*
«ordnen im Hause», «Zucht halten» (Molnar p. 97).

54. *dodiesc* (je vexe, je tracasse, je taquine) : **пакощꙋ, сꙋпър, ф**
пакосте, додїеск. 112.

Cf. paleo-slav. додѣꙗти «molestum fieri», pe care însă Miklosich nu 'l
rifică prin dialectele slavice moderne. Brugman constată în sanscrita vedi
radicală reduplicată *dhudhu* cu acelaşĭ sens de «superare», de unde derivate
dhitas, *dudhis* etc.[2]

55. *dracilă* (plante épineuse) : **драчїе, мъчешꙋла саꙋ драчилъ.** 66.

Cf. *drocila*, numele dacic al planteĭ «quinquefolium», conservat în Apulejus,

(¹) **Hahn**, op. cit. Lex. p. 44.
(²) **In Curtius**, *Studien*, t. 7, p. 191, 210.

-nul luĭ Traian.[1] Identitatea sufixuluĭ e cu atât maĭ remarcabilă, cu cât multe numirĭ dacice de plante, în Apulejus şi 'n Dioscorid, presintă ace- -la saŭ chïar -ila : dochela, stirsozila, diodela, πριαδ-ηλα, τουλβ-ηλα, , καροπιθ-λα etc. La Slavĭ cuvîntul драчїе, nicĭ o dată cu sufixul -la saŭ unoscut numaĭ celor meridionalĭ şi n'are nicĭ o etimologiă slavică. Astădĭ a noĭ maĭ mult *dracină*, cu finalul *-lă* trecut în *-nă* întocmaĭ ca în *sé- -imilo* saŭ în transilvanul *nicovană*=*nicovală*[3] =slav. наковало.

-ob de om (entrailles) : ѹтробица, дроб де ом. 205.

-esant specimen român de o duplă etimologiă poporană. Din paleoslavicul - «intestine», Serbiĭ şi Bulgariĭ, printr'o etimologiă poporană, aŭ făcut Româniĭ aveaŭ deja maĭ de 'nainte pe дроб, tot dela Slavĭ, în sens de -ărunt», dela дробити = [s]*drobi*. Luând acum dela Serbĭ saŭ dela Bulgarĭ «intestine», Româniĭ aŭ observat că el se confundă cu *drob*'ul cel de sare -lt-ceva, şi étă că eĭ s'aŭ grăbit a'l traduce curat romănesce, dar literalmente, -ăruntaĭe, adecă prin ceĭa-ce d. Cihac (p. 159) în deşert pune într'o le- -logică cu latinul *minutalia* «bagatelles», care nu se aplică nicĭ o dată -rp uman saŭ animal. Al nostru *măruntaĭe* «entrailles», latin numaĭ ca ma- -ste sub raportul logic o etimologiă poporană română din *drob*'ul cel provenit -mologiă poporană serbo-bulgară dela paleo-slavicul жтроба. *Drob* «entrail- -emas însă şi el în limba română, dar aplicându-se maĭ ales la intestinele -lor, «tripailles, frissure», astfel că etimologia poporană cea duplă a dat şi la o diferenţiare logică.[4]

-dă (tuyau, tube) : врѹтка, цѣвїе саѹ дѹда. 55.

duda, serb. дѹда etc. (Matzenauer).

-méstec, duméstică (apprivoisé, appartenant à la maison) :

-а де касъ, дѹмѣстикъ. 98.—дѹхъ пиѳонскїи, дѹх дѹмѣстек. 67.

domesticum. Astădĭ se dice *dumesnic, dumésnică*, cu trecerea *st*=*sn*, ana- acea în *moşnén* din *moştén*.

[1] -rimm, *Gesch. d. deutschen Spr.*, t. 2, p. 806.

[3] -ex. *Bud.* p. 447.—Există şi o formă *nocovană* (**Molnar**, p. 6), cu asimilaţiunea voa- -o= o+o.

[4] Безсоновъ, Болгарскія пѣсни, part. 3, p. 92 : «дробъ, печень, вну- -ости».

-ndresen, *Ueber deutsche Volksetymologie*, Heilbronn, 1877, p. 4—5, distinge urmă- -patru categorie de etimologiă poporană : «Auf der höchsten Stufe stehn Bildungen, -formelle Verdunkelung mit einer Aenderung der Bedeutung verknüpft ist. Darnach Wörter, die zwar ebenfalls und in nicht geringerm Grade entstellt sind, aber den -nglichen Begrif festgehalten haben. Eine andre Klasse begreift solche Formen, welche -cht ohne Widerspruch der Bedeutung lediglich durch den Einfluss eines äusserlich na- -enden bekannten Wortes gestaltet haben. Endlich lässt sich eine Anzahl Wörter un- -eiden, deren volkstümliche Deutung auf einem Misgriff zwischen zwei Homonymen ». Casul de maĭ sus represintă ultimele doă categorie, şi chiar ce-va maĭ mult.

59. *duvalmă* (étalon): лакинар, дѹвалмъ. 205.

Neînţelegênd cuvîntul pretins slavic лакинар, n'am sci cu precisiune ce să semneze românul *duvalmă*, dacă nu ne-ar veni în ajutor, din fericire, maĭ m consideraţiunĭ fórte convingătóre. Maĭ întâĭu, étă în fac-simile tipo-fotografic trégа fóiă 205 verso, în care figuréză cuvîntul *duvalmă*, precum şi maĭ multe arcaisme române, reproduse în Glossarul de faţă :

dară *duvalmă* este pus în lexicon între caĭ: пастꙋх—армѫсар, кобила—
., жредбе—мѫнꙃѫ. лакїнїе—прѫстꙋрѫ (veḑĭ acest cuvînt maĭ jos), лакинар—
лмѫ. Miklosich (Lex. 154) a găsit în doă manuscrise slavice cuvîntul
ма cu sens de «domitor equorum» şi de «equorum pastor». Celebrul slavist
Viena n'a descoperit însă nicĭ o vorbă analogă în vre-o limbă slavică. Este e-
mente românul *duvalmă*, care însemnéză prin urmare «étalon», după cum şi
nesce *stadnik*, literalmente «turmaş», însemnéză în acelaşĭ timp «étalon» şi «con-
eur de chevaux». Tot aşa vom vedé maĭ jos că *prăstură*, pusă lîngă *duvalmă*,
să ḑică «épă de prăsilă». Dar de unde se trage vorba? Iată o cestiune fórte
. Medialul *v* între vocale nefiind nicĭ o dată original în cuvintele române cele
, căcĭ tot-d'a-una se vocaliséză[1], trebuĭ să admitem că 'n *duvalmă* el n'a
it medial decât numaĭ prin unirea posterióră a doă vorbe separate. Noĭ îl
mpunem dară în prepoşiţiunea *de* şi numele *valmă*. Prin influinţa labialeĭ ce 'ĭ
ză, *de-* a trecut în *du-*, ca în *dimic*=*dumic* saŭ în *dupre*=*depre*. Vom avé
un cal «de valmă», în analogiă cu cal *de-ham*, *de-olac*, *de-jold*, *de-fugă*.
Maĭ remâne de cercetat originea elementuluĭ constitutiv *valmă*. Este al no-
valmă «înpreună» (cf. *de-avălmaş* «co-propriétaire» saŭ «associé»), de unde
lmă «cal de împreunat» adecă «étalon». *Valma* putea să fi avut şi înţele-
le «turmă»=«*ensemble* d'animaux». Atuncĭ *duvalmă*, ca şi polonul *stadnik*
on» dela *stado* «troupeau», ar însemna «cal *de-turmă*». In orĭ-ce cas, este
nposiţiune din *de* şi *valmă*. *Duvalmă* diferă de *armasar*, ca şi *prăstura* de
prin aceiaşĭ nuanţă ca italianesce *stallone*, *guaragno* şi *emissario*, franţu-
cavale şi *jument*, polon. *ogier* şi *stadnik* etc. Vom vedé maĭ jos la cuvîn-
răstură, că *duvalmă* şi *prăstură* se aplicaŭ numaĭ la rasa cea maĭ superióră,
«măiestri».

pănge (espèce de manteau militaire) : хлѣмис, епѫнџѣ [*Be-*
nda : жолнѣрскаꙗ шата]. 60.

rc. *iepăng'e*, de unde serb. јапꙋнџе, neo-gr. γιαπουντές, rus. епанча etc.

famen (eunuque, châtré) : скопец, фаменꙋл. 137.

ĭ corect *fémen*, cu *a* din *e* ca în *fată*=*fétă*. Cuvînt fórte remarcabil, care pre-
e un tip latin *feminus*, format din *femina* ca *viduus* din *vidua*, cu sens de
at ca femeiă». Să se observe în trécăt, că dela *femina* n'a remas în Dacia luĭ
nicĭ o posteritate, căcĭ *femeĭa* nu derivă din *femina*, de unde am avé *fémenă*,
cum este la Macedo-româniĭ (cf. *gémenă* din *gemina*), şi nicĭ din *femella*,
le am avé *femé* (cf. *sté* din *stella*, *purcé* din *porcella* etc.), ci vine din adjec-
«[pars] *feminea*», după cum Românul ḑice pînă astăḑĭ «parte *femeiască*»=
. Pentru perderea substantivuluĭ, cf. în tóte limbile romanice: *iérnă*, *verno*,

[1] Cipar, *Gramm.* t. I, p. 82.
[2] Matzenauer, p. 400.

invierno, hiver, etc. din «[tempus] *hibernum*», *fântină, fontana, fontaine* etc. din «[aqua] fontana», *albină* din «[musca] *alvina*» şi altele. Intocmaĭ ca la noĭ *femee=feminea*, tot aşa la Serbĭ adjectivul женска, literalmente «femeĭască», însemnéză «femee», — o analogiă fórte instructivă.

62. *făr'lucru* (en vain, sans profit) : вошїю, фър лѹкрѹ [*Berinda* : надаремне]. 49.

Lucru a conservat aci sensul seŭ latin de *lucrum* «profit».

63. *fărtat* (ami, compagnon) : дрѹг, соц, фъртат. 67.

Vedĭ asupra acestuĭ cuvînt notiţa mea în *Columna luĭ Traian*, 1876, p. 466-8.

64. *fericesc* (je rends heureux quelqu'un) : ѹблажаю, ферического. 47.
65. *fericez* (je suis heureux) : блаженствѹю, феричез. 47.

O interesantă diferenţiare logică prin diferenţiarea sufixelor verbale : *-esc* pentru sensul transitiv şi *-ez* pentru cel netransitiv. E curios că aceĭaşĭ diferenţiare se făcea şi 'n modul diametralmente opus, adecă cu *-ez* pentru cele transitive şi *-esc* pentru cele netransitive, judecând după exemplul adus de d. Cipar : месерез «sărăcesc pre altul» şi месереск «sărăcesc eŭ».[1] In orĭ-ce cas, poporul utilisa pentru scopul logic diferinţa între *-esc* şi *-ez*.

66. *foişor* (salon, chambre de réception) : полата, касъ де дивань, фоишор. 115.

Deminutiv din *foiş* «multe foĭ», cf. *frundiş* «multe frunde». Acelaşĭ sens, ca şi aceĭaşĭ origine din lat. *follium-follia*, aveaŭ în vécul de mijloc în Occident cuvintele *foleia, folleia, foleya, folia*,[2] de unde Littré (II1,712) bănuesce că derivă şi modernul frances *folie* «maison de plaisance» : «on y voit d'ordinaire le mot *fo*«*lie*, mais cela devient douteux quand on trouve dans des textes du moyen âge : «*foleia quae erat ante domum*, et *domum foleyae*, et *folia Johannis* «*Morelli*; le soupçon naît qu'on a là une altération du mot *feuillie* ou *feuillée*.»[3] D. Pontbriant (p. 270) dâ ca sens al cuvîntuluĭ *foişor* numaĭ : «pavillon, parvis, gallerie, tourelle», adecă medievalul «foleia ante domum». De asemenea Lexiconul Budan (p. 222). In cronicele nóstre *foişor* apare întocmaĭ cu accepţiunea francesuluĭ *folie* «maison de plaisance» : «s'aŭ pornit cu toţiĭ [împrotiva luĭ «Stefan-vodă] şi într'un foişor sus în cetate *unde odihnia* aŭ risipit uşa şi, ne«sciind Ştefan-vodă nemică de acésta, s'a sculat etc.»[4] D. Cihac a uĭtat de a pune acest cuvînt între elementele latine ale limbeĭ române, deşi pune ca latin (p. 196) numele propriŭ *Părvu*=slav. Прьвъ «Primus»!

(1) **Cipar,** *Principia de limbă*, p. 4
(2) **Du Cange,** *Gloss. med. lat.*, t. 3, p. 338—9.
(3) Cf. **Scheler,** op. cit. p. 196.
(4) *Letopis.* ed. Cogăln. I, t. I, p. 167.

67. *fringhie* (sorte d'étoffe précieuse): порфирѧ, фрингїѧ [Berinda : шарлат]. 125.

Vedĭ maĭ sus Glossar I No. 17.

68. *funicel* (ulcération): болачка, фѹничел. 176 şi 187.

Maĭ sus, în textul No. 1. aceiaşĭ bólă ne apare la plural sub forma de фѹгичеи, adecă la singular фѹгичел. Fie-care variant a-parte ar fi etimologicesce inexplicabil; ambele însă alăturate ne daŭ prototipul фѹнгичел, de unde фѹгичел (=*funghicel*=*fugghicel*) şi фѹничел (=*funghicel*=*funnicel*) prin cele doă felurĭ de asimilaţiune: regresivă şi progresivă. După cum *bunicel* ne duce la *bunic* şi apoĭ la *bun*, tot aşa *funghicel* revine prin intermediarul *funghic* la originalul *fung*= lat. *fungus*, care însemnéză în adevăr: «végétation charnue, mollasse, spongieuse, «en forme de champignon, qui se développe souvent à la surface des plaies ou des «ulcères» (Littré-Robin). Iată un alt termin latin medical, conservat la Românĭ pe calea poporană, pe când Francesiĭ aŭ căpătat numaĭ prin cărţĭ *fongus*; cf. maĭ sus la cuvîntul *albugine*. Italianesce *fungo*, spaniolesce *hungo*. Afară de textul No. I şi de manuscrisul d-luĭ Sturdza, фѹничел saŭ фѹгичел nu se găsesce nicăirĭ — dacă nu mĕ înşélă memoria — în tipăriturele române din seciliĭ XVI şi XVII.

69. *găde* (bourreau): рѧдник, гѫде, армаш. 134. — слѹга народныи, слѹга нородѹлѹи, гѫдѣ. 137.—спекѹлатор, кало, гѫде, хегер. 147.— мѹчител, гѫдѣ, мѹчиторюл. 98.—гибел, џалѫѹ, гѫде, џалат. 177.

Vedĭ maĭ sus Glossar I No. 2.

70. *gaică* (geai, corvus glandarius) : соика, гаика. 212.

Gaĭcă, deminutiv din *gaĭu* saŭ *gae*, termen romanic dintre cele maĭ remarcabile. Este medio-latinul *gaius* şi *gaia*, cuvînt necunoscut clasicităţiĭ romane; vechĭul frances *gay*, de exemplu într'un act din 1389 : «l'esbatement du nit du gay» [1]; actualul frances *geai*, provenţ. *gai* şi *jai*, picardul şi normandul *gai*; spaniolul *gayo*, portugesul *gaio*. Cuvîntul român distruge etimologia cea propusă de uniĭ din vechĭul german *gahi* «ĭute» saŭ «vioĭu» [2], căcĭ vechĭ germanisme nu există nicĭ unul în limba română. Nu póte fi decât un arcaism latin vulgar, colonisat în Spania, în Galia şi 'n Dacia tot o dată. Olandesul *gaay* saŭ *gaey* este un împrumut vechĭu dela Francesĭ, ér englesul *jay* un împrumut modern tot de acolo. Din vechĭa germană, dar nu din *gahi*, ci din *agalstra* «corvus glandarius», provin italianul *gazza* saŭ *gazzera* şi francesul *agace*, fără nicĭ o legătură etimologică cu *gaia*. In dicţionarele române *gaĭcă* nu se găsesce.

(1) **Du Cange**, *Gloss. med. lat.*, t. 3, p. 458.
(2) **Scheler**, p. 209.

71. *gămălioară* (calice de fleurs): кȣполѣг, г ъ м ъ л и ѡ ᴧ р ъ. 208.

Deminutiv din *gămăliă* «tête d'épingle»=ung. *gomoly*. D. Pontbriant (p. 279) derivă cuvîntul din gr. γαμήλια «présents de noces»!

72. *genuchĭu* (genou) : преклонѧю колѣни, плек џ е н ȣ к ї е л е, ꙟн џ е-н ȣ к ю.

D. Cihac (p. 108) cunósce numaĭ forma nasalisată *genu-n-chĭu*. Al nostru *genuchĭu* vine direct din lat. *genuculum*, ital. *ginocchio* etc. E interesant şi pluralul џенȣкїе =lat. *genucula*, în loc de actualul «genu[n]chĭ».

73. *gherdan* (collier, chaîne d'or): монисто, г е р д а н. 191. — гривна злата, ланц де аȣр сaȣ г е р д а н. 63.

Turc. *gherdan* (Pontbriant). Cuvîntul a petruns şi la Ruşĭ, sub forma de ердань, într'un act din 1690.[1]

74. *ghidinac* (sorte de pâtisserie): токмири кȣмȣ е конфетȣриле, г и д и-н а к, дȣлчец. 123.

Maĭ corect годинак, o curiósă slavisare a «plăcinteĭ», pe care Româniĭ—negreşit—o derivaŭ prin etimologiă poporană din «plăcere», fără a visă că lat. *placenta* era un împrumut din gr. πλακοῦς-πλακοῦντος «gâteau», fără niciĭ o înrudire cu *placere*. Годинак «plăcintă» e format prin sufixul *-ac* (cf. *cozon-ac*) din slav. годьнъ «plăcut». Vechiĭ cofetarĭ românĭ se conformaŭ, se vede, modeĭ de atuncĭ de a slavisà, după cum ceĭ de astă-ḑĭ francisézǎ. Cată să mărturisim însă că, în acelaşĭ timp, eĭ aŭ introdus d'a-dreptul din Occident конфетȣриле=ital. *confetto*.

75. *ghinde* (gland) : желȣд, г и н д е. 209.

Lat. *glandem*, cu conservarea luĭ *e*. D. Cihac (p. 109) cunósce numaĭ forma *ghindă*, adecă cu vocala obscură.

76. *ghionoae* (pivert, picus) : дѣтел, г ї ѡ н о а ѧ. 68. — г ї ѡ н о а ѧ, пасѫри че скобеск ꙟн лемн.

Nemnich (II, 962) scrie *geunoæ*. De asemenea Molnar (p. 124) : геȣное, maĭ adaugând că masculinul геȣною însemnézǎ «dăltiţă» (p. 125) şi «cĭocan de pétră» (127), astfel că semnificaţiunea fundamentală a tuturor acestor cuvinte ar fi : «acel ce bate saŭ scobesce». *Ghionoĭu* şi *ghionóe* fiind augmentative, presupun un prototip *ghion-*. In limba litvană aceĭaşĭ pasere se chĭamă *genys*. Intre ambiĭ terminĭ, atât de apropiaţĭ prin sens şi prin formă, să fie óre o înrudire genetică?

(1) Археологическій словарь, p. 36, în Древности, Moscva, 1865—7, t. I.

77. *gĭurule* (pantalon) : пархте [polon. *portki*, *portasy*], щюрѕлє. 212.

Cf. maĭ sus Glossar I No. 20.

78. *gligan* (sanglier) : вепрх, порк схлбатек, глиган, маскѕр. 60. 177.

Din *grigan*, de unde *gligan* ca *Gligorie* din *Grigorie*. Cu acest *grigan* cf. onomatopoeticul γρύ saŭ γρῦ «grognement du cochon», de unde γρύζω «grogne», γρύλλος «cochon» etc. Onomatopeia română este *grig*, reduplicaţiune infractă (gebrochene Reduplikation) din *grigri*; de asemenea şi onomatopeĭa grécă este γρυγ-, de vreme ce γρύζω = γρύγjω (cf. γρυκτόν, γρυκτέον), pe când onomotopeia latină (*grunnio*, forma maĭ veche *grundio)* şi acea germană *(grunzen*, engl. *grunt)* este *ghrund*.[1] *Grig-an* presintă sufixul *-an* tot aşa ca în poporanul *mĭorl-an* «pisică» din onomatopoeticul *mĭorlăi*. In acelaşĭ mod numele de familiă *Blehan* s'a format prin sufixul *-an* din onomatopoeticul *blehăi*. Tot din onomatopeĭa *gri-*, ér nu dintr'o radicală abstractă, derivă scandinavul *gris*, *gris*, *griis* «purcel» şi sansc. *ghrišvi* «porc».

79. *gorgan* (colline, tumulus) : холмх, горган. 160.

Generalmente se pune în legătură cu rusul **курганъ**, care însemneză de asemenea «tumulus». Celebrul Schafarik credea că **курганъ** ar fi remas Ruşilor dela vechiĭ Sarmaţĭ, comparându-l cu persianul *kurkhane*;[2] dar persianul *kurkhane*, o composiţiune relativamente modernă : *gûr-khanè* «casă de mormînt», nu póte fi din epoca Sarmaţilor. Dacă al nostru *gorgan* şi rusul **курганъ** sînt identice, atuncĭ ambele trebuĭ să fie dela Cumanĭ,[3] în limba cărora, în adevăr, aŭ fost o mulţime de persianisme.[4] În orĭ-ce cas, cf. celticul *galgal* «movilă»,[5] de unde românul *gorgan* ar puté deriva prin dissimilaţiunea $r+r=r+n$, trecênd finalul *l* în *n* ca în *sémen*=*similis* etc., deşi ar maĭ remâné o dificultate vocalică, căcĭ din *gălgal* noĭ am avé *gărgan*, nu *gorgan*. Amicul meŭ, cunoscutul antropolog Dr. I. Kopernicki din Cracovia, într'o epistolă din 30 apr. 1873, îmĭ scrie că locuitoriĭ din Galiţia, în regiunea maĭ apropiată de Bucovina, numesc munţiĭ fórte înalţĭ (góry bardzo wysokie) : *gorgany* saŭ *giergany*, ér piciórele de o formă óre-care deosebită ale acelor munţĭ (odnogi pewnego ksztaltu) : *kiczory* saŭ *kiczery*. *Kiczor*, moldovenesce *kicĭor*=*picĭor*, fiind o vorbă învederat română, resultă că şi *gorgan*

(1) Cf. **Ascoli,** *Studj critici*, t. 2, Torino, 1877, p. 160.

(2) **Šafařjk,** *Slowanské starožitnosti*, Praha, 1837, p. 294.

(3) Cf. al meŭ studiŭ : *Originile Craioveĭ*, p. 41.

(4) *Vocabulaire coman*, în **Klaproth,** *Mémoires*, t. 3, passim.

(5) **Littré,** *Dict.* t. 2, p. 1822 : «Galgal, monceau de pierres de 10 à 12 mètres de longueur «sur 5 à 8 de largeur et 5 à 6 de hauteur qu'on trouve dans différents endroits de la France «On suppose que ce sont des tombeaux antiques élevés à la mémoire des guerriers gaulois ou «romains etc.»

a petruns în Galiția dela Românĭ. Când însă? Astădĭ în Moldova *gorgan* nu se maĭ aude.

80. *graĭu deşchis* (éloquence, volubilité) : благорѣчїе, ворбире бѕнѣ, граю дешкис [*Berinda* : ѡборотност азыка, добрая бымова]. 47.

Serb. грајати «a vorbi», граја «vorbă». In limba paleo-slavică грай însemnă numaĭ «cântec».

81. *grangur* (merle doré, galbulus) : ѕѕга, грангѕр. 207.

După Meier, în Besarabia *gangur* ar fi însemnând pe «parus pendulinus», o păserică numită franțusesce «mésange».[1] In orĭ-ce cas, *gangur* şi *grangur* este acelaşĭ nume de pasere. D. Cihac (p. 110), cunoscênd numaĭ forma cu *gr-*, o trage din lat. *galgulus* «merle doré» prin intermediarul *gargur* = *gragur*. Noĭ credem că e maĭ corect de a deriva pe *grangur*=*gangur* din latinul *graculus*, lîngă care există şi o formă vulgară fără *r* : *gagulus*.[2] Prin simpla nasalisare, *graculus* = *grangur* şi *gagulus* = *gangur*. Sub raportul curat zoologic, după cum «grangur» este «*merle* doré», tot aşa doă varietățĭ de «graculus» se chiamă «*merle* chauve» şi «*merula* sinensis cristata» (Nemnich). Despre confusiunea între numĭ de paserĭ, cf. maĭ sus la cuvîntul *blênde*.

82. *gropilă* (trou) : нырa, гропилѣ. 107.

De observat sufixul deminutiv *-ilă*, ca în *rot-ilă*, *Zor-ilă*, *Murg-ilă* şi alte doătreĭ vorbe, tóte de formațiunea specifică română, nu latină.[3]—Cf. maĭ sus *dracilă*.

83. *gurguĭală* (enflure ou tumeur sur les mains) : стверд́ѣли, ши гѕргѕеле че се фак ла мѫнѣ аша сѣ кїамѣ [*Berinda* : гѕзы на рѕках]. 140.

Fórte bine desvoltat în d. Cihac (p. 113), cu observațiunea numaĭ că *gurguĭu* nu póte veni din forma latină clasică *gurgulio*, ci trebuĭ să fie dintr'un tip latin vulgar *gurgullus*, cf. *puĭu*=*pullus* etc.

84. *g'alău*, *g'alat* (bourreau) : гибел, џалѣѕ, гѣде, џалат. 177.

Turc. *g'elad*.

85. *hegher*, *hingher* (bourreau): спекѕлатор, гѣде, хегер. 147.—мѕчител, хингер. 98.

Germ. *Hänger*.

86. *hierbențélă* (violence) : рвенїе, бѣсѣѕ, хїербенцѣлѣ. 196.

Dela *ferbinte* = lat. *ferventem*, prin sufixul *-ală*. De observat : disilabismul

[1] Meier, op. cit. p. 188.
[2] Cange, *Gloss. med. Lat.*, t. 3, p. 458 : «gagula, graculus».
[3] Quintescu, *De deminutivis linguæ rumanicæ*, Berolini, 1867, p. 13.

χïεр- = *fer-*, şi *-en-*=*-in-* din lat. *-en-*. *H* din *f* nu este aci o trecere, ci numaĭ o şovăĭală fonetică, de vreme ce în acelaşĭ manuscris la f. 251 citim: фïερвенте, érăşĭ cu disilabicul фïερ- şi cu *-en-*=*-in-*, dar nu cu *h*, ci cu *f*. Cf. cuvîntul ce urméză.

87. *hiïare* (fiel) : желчь, χïꙗрѣ. 205.

Lat. *fellem*, ital. *fiele*, span. *hiel*. De observat, ca şi în cuvîntul precedinte : disilabismul χïꙗ- = *fe*, şi şovăirea între *f* şi *h*, căcĭ la f. 180 din acelaşĭ manuscris se citesce : фïꙗре, adecă cu *f*, nu cu *h*.

88. *hition* (vaurien, imbécile) : хȣдыхъ, де нимик, проши, хитиѡни. 199.

Ung. *hitvány*.

89. *incindere* (incendier, embraser, attiser) : раждеженïе, ꙟнчиндере, априндере.—раздражаю, ꙟнчинз, ꙟнтърът. 130. cf. 132.

Lat. *incendere*.

90. *intort, intortare* (entêté, obstination) : развращенïе, ꙟнтортаре, ꙟндърътничïе. — развращенныи, чел ꙟнторт, ꙟндърътник. 130. cf. 141.

Lat. *intortus*. A se adăuga la numerósele derivate române din lat. *torqueo*, adunate de d. Cihac (p. 282-3), unde el lipsesce, ca şi cuvîntul ce precede şi cel ce urméză.

91. *invincere* (vaincre, victoire) : препрѣнïе, ꙟнвынчере; препрѣша, ꙟнвынсеръ; препрю, вою ꙟнвынче. 120.—препрати, а ꙟнвынче. — оудолѣю, вою ꙟнвынче, вою бирȣи. 154. — одолѣ, аȣ ꙟнвынс, аȣ бирȣит. 166. — побѣдителное, ꙟнвынкътоаре, плекътоаре саȣ бирȣитоаре. 114. — препрѣн, оувѣщан, ꙟнвынс. 196.

Lat. *in-vincere* cu intensivul *in*.

92. *inzalud, inzaludul* (en vain) : бохма, ꙟнзалȣд. 49.—тȣне, ꙟнзалȣдȣл. 151. cf. 58. 152.

Serb. ȣзалȣд «degĭaba», literalmente «în-pentru-prost», din slav. лоудъ «stultuȣ».

93. *jăhuesc* (je ravis, je dépouille) : разхищаю, шȣпеск, жъхȣеск.—разхищенïе, рънире, жъхȣире. 131.

Maĭ sînt formele *jăfuesc* şi *jăcuesc* (Lex. Bud.), cu şovăirea între *k*, *f* şi *h*. Din

ung. *zsákolni* «a prădà» = ital. *sacco, saccheggiare*. Ung. *zsákmány* «pradă» vine din medio-lat. *saccomannus*, vechĭu franc. *saquement*.

94. *jold, șold* (hanche) : нстесы, армȣри, жолдȣри. 83. — ладвїа, шолдȣл. 94. — кȣкоби, шолдȣриле. 205.

Șovăirea între *ș* și *j* : *șold* și *jold*, e foneticesce interesantă. Și maĭ instructivă este etimologia cuvîntuluĭ. El se aplicà dintru'ntăiŭ numaĭ la porc, derivând din medio-germ. *schulter* (= vechĭu germ. *scultirra*), de unde aŭ provenit de asemenea polon. *szoldra* «cuisse de cochon», slovac. *šoldra* și ung. *sódar* «jambon», în carĭ tóte, ca și la Românĭ, germanul *t* a trecut în *d* și *u* în *o*. La Româniĭ de peste Carpațĭ șunca se chiamă pînă astă-dĭ «șold de porc» (Lex. Bud. p. 654). Cuvîntul, prin urmare, nu póte fi fórte vechĭu în limba română, și totușĭ — întrodus probabilmente prin cârnățariĭ germanĭ pe la finea evuluĭ mediŭ — el a reușit a se generalisa, respândindu-se apoĭ atât de mult, încât ar fi anevoe de a crede în exotismul seŭ, dacă nu l'ar întări formele polonă, slovacă și maghiară. Și 'n limba polonă acéstă vorbă a căpătat, pe lîngă semnificațiunea sa primitivă, o altă posterióră, pe care n'o avusese la Germanĭ, anume acea de «om de nimica», de unde prin împrumut dela Polonĭ litvan. *szaldras* «homo vagus.»(¹) *Șold* a început a face să se pérdă din limba română terminul indigen *armu* = lat. *armus*.

95. *jîlțiu* (fauteuil) : престол, жѫцїȣ, скаȣн. 121.

Germ. *Sitz* (Pontbriant). Forma *jilțu* (Lex. Bud.) presintă epentesa luĭ *l* ca în *bilșug, cĭovlică* etc.

96. *jude* (prince) : кнаѕ, жȣделе. 179.

Apocopă din *judece* = lat. *judicem*.

97. *judec* (prince) : кнеѕ, жȣдек. 210.

Judec pe lîngă *judece* din lat. *judicem*, întocmaĭ ca *șórec* și *șórece* din *soricem* saŭ ca *berbec* și *berbece* din *vervicem*, prin influința pluraluluĭ *judecĭ, șórecĭ, berbecĭ*, a cărora *-cĭ* făcea pe popor a crede, după falsă analogiă, că la singular trebuĭ să fie *-c* tot așa ca în *voĭnic-voĭnicĭ, papuc-papucĭ, sărac-săracĭ, mic-micĭ*, etc.

98. *județ* (maire) : анѳипат, жȣдец [*Berinda* : староста, намѣсник бȣрмистровъ]. 42. — епархъ, домн, кан, жȣдец. 72.

Etimologiă poporană din serb. сȣдац. Cf. maĭ sus Notanda la textul No. IX.

99. *junice* (génisse) : юница, жȣниче. 206.

D. Cihac (p. 135) indică numaĭ forma *juncă* = lat. *juvenca*. *Junice* este din punct în punct latinul *junicem*, cu *i* lung, de unde și franc. *génisse*, provenț. *junega*. Italianiĭ și Spanioliĭ n'aŭ acéstă formă.

(¹) Cf. **Matzenauer**, op. cit. p. 329.

100. *lăptucă-de-pădure* (laiteron, sonchus oleraceus) : жетъкавица. лъптукъ де пъдуре саꙋ тꙋсаю. 73.

Vedĭ maĭ jos la cuvîntul *susaĭu*.

101. *lostun* (rat) : мигалн. лостꙋн [*Berînda* : щꙋрок]. 99.—щꙋръ, лостꙋн. 172.

Dintr'un cuvînt român perdut *lost* «gaură», care se regăsesce în alban. *loș* «loc sub pămînt unde se ascunde animalul». In acelaşĭ mod sanscr. *çușira* «chițcan» vine din *çușa* «gaură» (Pictet). Pentru sufixul *-un*, cf. *gărgă-un* «frelon» (Pontbriant). *Lostun* nu figurézǎ nicĭ intr'un dicționar român. Chĭar în secolul XVII nu maĭ era în us, căcĭ în manuscrisul d-luĭ Sturdza o mână de atuncĭ îl explică la margine prin sinonime : гꙋзган, кицоран, шоаричє маре.

102. *lumănarea puțuluĭ* (corde d'un puits, à laquelle on attache le seau, littéralement : «bougie du puits») : водовлжда, четꙋра пꙋцꙋлꙋи саꙋ лꙋмънаръ пꙋцꙋлꙋи. 54.

103. *luom, luo, luotor* (prenons, il a pris, preneur) : съ лꙋωм амынтє. 55.—пpиимии, лꙋω. 124. 183. 184.—лꙋωтор де камътъ. 98.

O în «luo», pentru care astă-dĭ — după analogia celor-l'alțĭ verbĭ cu *-are* — se dice *luá*, nu póte fi decât latinul *-va-* în le*va*mus, le*va*vit, le*va*tor. Aşa dară şi medialul *-va-* tinde în limba română a deveni *-o-*, ca şi inițialul *va*. Cf. maĭ sus Notanda la textul No. XXVI nota.

104. *măcĭucaș* (bourreau, littéralement : «celui qui assome avec la massue») : палачиник, мъчюкаш, армаш. 112.

Filiațiunile cuvîntuluĭ *măcĭucă* sînt fórte bine indicate de d. Cihac (p. 152) : «vieux portug. *massuca*, *massua*; fr. *massue*, picard *machuque*; néogr. ματζοῦκα; «néosl. et serbe мачуга, pol. *maczuga*, *maczuska*» etc., tóte din lat. *matea* «pri«mitif perdu de *mateola*, instrument pour enfoncer en terre (Plin. 17, 18, 29)». Cătră paralelurile aduse de d. Cihac, s'ar maĭ puté adăuga numaĭ dóră medio-lat. *maxuca* şi *mazuca*, de exemplu în Ordericus Vitalis din secolul XII : «Quidam e«normis staturae ferens ingentem m a x u c a m», saŭ în Chronicon Casauriense din acelaşĭ secol : «cum m a z u c a uno ictu confregit tempora mea».[1] Tóte acestea nu arată, negreşit, modul introduceriĭ cuvîntuluĭ la Românĭ : prin moştenire? orĭ prin împrumut? şi dacă prin împrumut, atuncĭ când? şi dela cine? *Macĭuc-aş* vine dela *măcĭucă* după analogia de *arm-aş* dela *armă*, *arc-aş* dela *arc*, *sulit-aş* dela *suliță* etc. Acest sufix *aş*, acolo unde nu este nicĭ deminutiv (de ex. *deget-aş*), nicĭ de origine unguréscă (de ex. *or-aş*), nu provine din latinul *-accus*, precum se cre-

(1) Du Cange, *Gloss. med. Lat.*, t. 4, p. 330.

de în genere,[1] ci una din doă : orĭ că reproduce forma cea arcaică *-asius* a latinului *-arius*,[2] saŭ că presintă trecerea luĭ *-ri-* prin *rĭ=rj=rş* în *ş*, ca în dialectul tzaconic[3] şi în maĭ multe dialecte slavice.[4] Despre fasa fonetică intermediară *rĭ=rj* la Românĭ vedĭ un indice maĭ sus la cuvîntul *cerĭu -cerşut*. In orĭ-ce cas, acest sufix *aş* este un variant al luĭ *arĭu=arius*, cu care coincidă perfectamente prin semnificaţiune. Al nostru *arc-aş*, bună óră, nu pote fi alt ceva decât fr. *arch-er*, ital. *arci-ero*, sp. *arqu-ero*, lat. *arcu-arius*. *Arcaş* şi *arcarĭu*, ca şi *sulţaş* lingă *săgetarĭu* saŭ moldo-munténul *lăutarĭu* lîngă transilvanul *ceteraş*, sînt simple dublete sufixale. Un prototip *arcuaceus* ar fi tot aşa de monstruos ca şi un prototip *sagittaceus*!

105. *măgură* (montagne) : гора, мѫгȣрѫ, мȣнте. — горы, мȣнци, мѫгȣри. 63. cf. 64.

In Glossarul I. No. 3, 10 şi 14, noĭ am vĕdut deja *măgură* «movilă». Derivaţiunea propusă de d. Cihac (p. 152) dela lat. *macula* «pétă» este inadmisibilă. Românul *măgură* e pur şi simplu albanesul *màgulă* «λόφος, collis, côteau».[5] Bohemul *mahura* «măgură», neavênd nicĭ o afiliaţiune în cele-l'alte dialecte slavice, este un împrumut dela Românĭ, probabilmente prin intermediul aşa numiţilor Valachĭ din Moravia.[6] Prin radicala *mag-*, nu însă şi prin duplul sufix *u-la* saŭ *u-ra*, *măgură* pare a fi înrudită : pe de o parte cu slavicul мог-ила «movilă», pe de alta cu spaniolul *mogote* «montagne isolée», vechĭul portuges' *mogo* «pétră de hotar», amândoă bele acestea de o provenință ne-latină.[7]

106. *măĭu* (je passe la nuit) : нощеваю, мѫю. 107.

Lat. *maneo*, ca *remăĭu=remaneo*. Cf. Cihac, p. 154.

107. *mal* (précipice, bord escarpé): стремнина, мал, рѫпѫ [*Berinda*: прикрый берегъ албо скала или дебрѧ]. 140.

Profesorul Hirschfeld admite dacismul acestuĭ cuvînt, explicând prin el pe «Dacia *Malu*ensis» şi colonia *Malu*ese ex Dacia» din monumente epigrafice.[8] In acest

(1) **Diez,** *Gramm.*[3], t. 2, p. 316.

(2) Cf. **Aufrecht,** în **Kuhn,** *Zeitschr.* t. I, p. 89.—**Mommsen,** *Die unteritalische Dialekte*, Leipzig, 1850, p. 254. — etc.

(3) **Deville,** *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 89. — **M. Schmidt** în **Curtius** *Studien*, t. 3, p. 355.

(4) **Miklosich**, *Lautl.*, p. 493, 507. — Polonul *rz* din *rĭ* se pronunţă de asemenea adesea ca simplul *ş*.

(5) **Reinhold,** *Noctes Pelasgicae*, Athenis, 1855, p. 32.

(6) Cf. **Jireček,** *Entstehen christlicher Reiche im Gebiete d. österr. Kaiserstaates*, Wien, 1865, p. 225.

(7) Cf. **Diez,** *Etymol. Wörterb.*[2], t. 2, p. 152.

(8) **Hirschfeld,** *Epigraphische Nachlese zum Corpus Inscriptionum*, în *Sitzungsber.* d. *wiener Akad.*, phil.-hist. Cl., t. 77, p. 375.

forma dacică a fost *malva*. Sufixul *-va* s'a vocalisat la Românĭ prin întâlnirea cu finalul bărbătesc *u*, ca şi 'n *molid*=*molidvu* (vedĭ maĭ jos). Avênd intenţiu- de a urmări pe larg, într'o monografiă, istoria cuvîntuluĭ *mal* în întréga fa- iă ario-europeă, ne vom mărgini aci de a aduce un argument de tot noŭ despre icitatea *malu*'luĭ în regiunea Carpaţilor. La întrarea Ungurilor în Panonia, eĭ găsit acolo acéstă vorbă anume în sens de «munte». De aci o mulţime de aĭ locale cu finalul *-mal*, carĭ ne întîmpină în documentele maghiare din seco- XIII, XIV, XV, tot-d'a-una în privinţa localităţilor m u n t ó s e, adecă întocmaĭ ca finalul *-berg* la Germanĭ saŭ *-gora* la Slavĭ. Iată câte-va specimene, cu in- ţiunea anilor în parentesĭ: mons Baros-*mal* (1275),[1] Buch-*mala* (1257)[2], mons lulla-*mal* (1275),[3] vinea Eleu-*mal* (1269),[4] Hormus-*mal* (1430),[5] mons Kis- (1275),[6] Megyes-*mal* (1275),[7] Hurus-*mal* (1264),[8] Irugh-*mal* (1252),[9] mon- lus Kerek-*mali* (1299),[10] Nyr-*mal* (1326),[11] vinea Pop-*mal* seu Pyspük-*mal* 69),[12] Pruthek-*mal* (1410),[13] promontorium Rezz-*mal* (1394),[14] Tere-*malia* 25),[15], promontorium Uj-*mal* (1295, 1329),[16] promontorium Zeg-*mal* (1335)[17], ns Zevlev-*mal* (1219),[18] vinea Tusman-*mal* (1276),[19] berch Seleu-*mal* (1295),[20] montorium Wy-*mal* (1295),[21] mons Mezes-*mal* (1281),[22] etc. Intr'un singur ument din 1275 acest final *-mal* se repetă de şése orĭ: «in m o n t e qui dici- ır Keyk-*mal*... ad locum qui dicitur Eleu-*mal*... ad pro-m o n t-orium quod vo- itur Arnyk-*mal*... in loco qui dicitur Medyes-*mal*... eundo in m o n t e Bowoz *mal* ctum... ascendendo in m o n t e m qui dicitur Gudula-*mal*...»[23] E peste putinţă

[1]) **Fejér**, *Codex. diplom. Hung.*, t. 6, vol. 3, p. 287.
[2]) Ib. t. 4, vol. 2, p. 442.
[3]) Ib. t. 5, vol. 2, p. 288.
[4]) Ib. t. 4, vol. 3, p. 497.
[5]) Ib. t. 10, vol. 7, p. 307.
[6]) Ib. t. 5, vol. 2, p. 287.
[7]) Ib.
[8]) Ib. t. 4, vol. 3, p. 208.
[9]) Ib. t. 4, vol. 2, p. 161.
[10]) Ib. t. 4, vol. 2, p. 41.
[11]) Ib. t. 8, vol. 3, p. 106.
[12]) Ib. t. 4, vol. 3, p. 497.
[13]) Ib t. 10, vol. 5, p. 856.
[14]) Ib. t. 10, vol. 2, p. 252.
[15]) Ib. t. 3, vol. 2, p. 67.
[16]) Ib. t. 7, vol. 2, p. 251.—t. 8, vol. 3, p. 386.
[17]) Ib. t. 8, vol. 4. p. 121.
[18]) **Wenzel**, *Codex Arpadianus continuatus*, t. II, p. 402.
[19]) Ibid. t 17, p. 146.
[20]) Ib. t 18, p. 202.
[21]) Ib p. 205.
[22]) Ib. t. 22, p. 350.
[23]) Ib. p 145 şi 154 5.

de a nu recunósce în tóte acestea *mal*, *mala*, *malia* sensul de «munte» ş
«loc rădicat», cu atât mai virtos că cele mai multe sînt însoţite de lin
«mons», «promontorium», «vinea» (Weinberg). In limba maghiară cuvin
există. Este dară un vechiŭ termin orografic, găsit de către Ungurî în P
tot aşa precum Românii găsiseră în invecinata Daciă pe *malva*. Şi să
serve că Ungurii aŭ dat peste el tocmaî în acea parte a Panonieî pe und
fost nici o dată Românî, bună óră pe la Strigonia saŭ pe lîngă Buda.
panonică póte să fi avut, ca şi cea dacică, sufixul *-va*, judecând după f
«monticulus *Molluuca*» şi «monticulus *Molvua*» într'un act din 1214.[1] Ală
acum pe dacicul *malva*, pe românul *mal* şi pe panonicul *mal* saŭ *malva* cu
nesul *mallë* «munte», resultă dela sine un prototip pan-tracic *malva* «m
El se regăsesce, probabilmente, în anticul nume de oraş illiric *Dimallum*,
ţionat deja în Tit-Liviŭ (XXXI, 27) şi pe care albaniştiî îl descompun în *di-m*
[tă] «doî-munţî»,[2] românesce «doă-malurî». In asemenea cas, duplul *ll* fiind
pensaţiune normală pentru *lv*, *Dimallum* = *Di-malvum*. In fine, mărginin
de a urmări numai tipul *mal-va*, să amintim glossa hesychiană despre un
din Laconia: «Μάλεον δὲ ἀκρωτήριον τῆς Λακωνικῆς.»[3] Μάλεον, cu perderea
meî, este pentru ΜάλεϜον = *Malava*. În adevăr, muntele în cestiune se n
pînă astăḑî în dialectul tzaconic Μαλεβό.[4] Conchidem : d. Hirschfeld are d
în acest sens, că «Dacia *Malvensis*» însemnéză «Dacia m u n t ó s ă», ér «
Malvese» — «coloniă de m u n t e».

108. *mamue* (épouvantail): пȣдило, м а м ȣ е кȣ каре спар пѫсѫрим

Cf. medio-lat. *momus* şi *momerium*, germ. *Mumme*, *Mummerei*, fran
merie, bohem. *mumraj* etc. Astăḑî se ḑice maî mult *momăe*, pe care d
briant (p. 447) traduce prin: «signe, signal, marque, estampille, enseign
vîntul, în tóte limbile, este de o origine c o p i l ă r é s c ă, fără ca să urme
părat trecerea dintr'o limbă în alta. Cf. ingeniósa observaţiune a luî G. v
Gabelentz: «Mein kleiner Neffe pflegte alle runden Dinger mit einsylbigen W
«zu benennen, die aus *m-m* und einem dazwischen stehenden Vocale bes
«welcher um so tiefer war, je grösser die Sache. *Mum* nannte er ein gross
«des Bild, *Mom* den Mond oder eine Taschenuhr, *Mim-mim-mim-mim* di
«(plural durch Reduplication!)»[5]. Prin sens de «épouvantail», românul *m*
apropiă maî cu sémă de hesychianul: «μορμώ. ὃ ἡμεῖς μορμὼ φαμεν, το φ
τοῖς παιδίοις.»[6]

(1) **Fejér**, t. 3, vol. I, p. 155—472.
(2) **Hahn**, *Alban. Stud.* I p. 243.
(3) **Hesych.** ed. M. Schmidt, t. 2, p. 548, verbo Κύθηρα.
(4) **Deville**, op. cit. p. 54.
(5) **Steinthal-Lazarus**, *Zeitschr. f. Völkerpsychologie*, t. 8 (1875), p. 306.
(6) **Hesych.**, t. 3, p. 118.

9. *mangăr* (espèce de monnaie): ассаріи, бані, мангър. 43. — шбол, бан, мангър, филѣр. 110.

Turc. *mangur*, ung. *mángor*, serb. мангура.

0. *mănz* (poulain) : жребке, мънз. 205.

Vedĭ maĭ sus întroducerea la textul No. XXXI. Pe lîngă paralelurile aduse a-, vom maĭ cita *manda* «viţel» în dialectul perso-ghilanic.[1]

1. *măţele corăbiei* (ancre) : анкира, мъцеле коръбїеи че арънкъ н маре кѫ фѫниле ши цинѫ корабїа. 42.

a sens, este o imitaţiune din slavicul котва, котвица, dela котъ «pisoĭu», în ctul neo-sloven şi serbesc chiar мачка «pisică» şi «ancoră», cuvînt înrudit l nostru *măţă*, bohem. *macek*, unguresce *matska*, la Cumanĭ *mači*, dar şi esce *Mieze*, ital. *mucia*, span. *miza*, fr. *matou*, vechĭu frances *miton* (cf. al u *motan*), astfel că este maĭ probabil că Slaviĭ, la carĭ cuvîntul nu e nicĭ u, nicĭ general, l'aŭ împrumutat din limbile romanice. Cf. şi alban. *maţă*, «pisică», *macior* «pisoĭu» (Rossi).

. *mazăre* (pois verts) : грах. мазъре. 209.

x. Budan. (p. 382) însoţesce cuvîntul *mazere* (scris cu *-ze-*, nu *-ză-*) de ur-rea interesantă notiţă : «Mulţĭ înţeleg prin *mazere* «fasolea», şi ca totuşĭ să béscă una de către alta, numesc fasolea *mazere de grădină*, *mazere de par*, acĭ arătata mazere (pisum) o numesc [*mazere*] *bumbulé*, [*mazere*] *rătundă*, azere] *de cămp*, [*mazere*] *de călată* etc.» Dintru 'ntăiŭ cuvîntul cată să se licat la maĭ multe felurĭ de legume, maĭ ales însă la «pois verts», căcĭ şi al-sce *mòdzulă* însemnézâ «pisum» (Hahn), la Macedo-românĭ μάτζαρε (Kaval-s). Afară de paralelul celtic, pe care l'am dat maĭ sus în întroducerea la tex-No. XXXI, vom maĭ adăuga aci că 'n argotul hoţilor din Grecia, în care sînt e elemente române, de ex. Νδομνιζέος «dieu» (=*Dumnedeŭ*) în loc de θεός, e hrană în genere se chiamă μαζαράκι,[2] cf. deminutivul român *măzărică* s sauvage» (Pontbriant). Nu scim dacă cuvîntul trebuĭ pus în legătură—ne m — cu tzaconicul Μαζαράκι[3] şi albanesul *Mazaraki*,[4] carĭ figurézâ numaĭ umĭ proprie de localităţĭ.

. *melcĭu* (tortue) : желвъ, вролскъ цестоасъ, мелчю. 73. — зелвы, мелчи. 75.

Forma obicĭnuită a cuvîntuluĭ este *melc*, ér sensul obicĭnuit nu e «tortue», ci

1) **Chodzko**, *Popular poetry of Persia*, London, 1842, p. 554.
2) **Francisque Michel**, *Dictionnaire d'argot*, Paris, 1856, p. 483.
3) **Deville**, op. cit. p. 54.
4) **Hahn**, *Alb. St.*, I p. 31.

«limaçon». *Melcĭu* din *melc* s'a născut prin asimilaţiune cu pluralul
tocmaĭ ca moldovenesce *cărnaţ* în loc de forma muntenéscă cea corect
(=lat. *carnatum*)[1] prin asimilaţiune cu pluralul *cărnaţĭ*. Acelaşĭ form
lată o aŭ şi Macedo-româniĭ : *zmeltzu* = *smelcĭu*,[2] în care iniţialul *s*,
mente de o origine prepoziţională, jócă acelaşĭ rol ca în *z-gripsor*, *s-grip*
fon»=gr. γρόψ—γρυπός. Istoria cuvîntuluĭ *melc* noĭ am făcut'o pe la
altă ocasiune.[3] Este zendicul *mûraka* «melc» şi celticul *melc'hueden* «melc
bând acéstă etimologiă, Schuchardt maĭ adaogă pe lat. *murex* «scóĭcă»,[4]
perfecta coincidinţă cu forma cea zendică, ca şi perfecta coincidinţă a for
mâne cu cea celtică, e fórte remarcabilă. Transiţiunea logică dela «sco
«bróscă ţestósă» ne întîmpină şi 'n latinul *testudo*. Paleo-slavicul ѕелвь,
menea, posedă ambele semnificaţiunĭ (Miklosich).

114. *mene* (moi) : пре мене. 100.

115. *menţire* (mensonge) : лганїе. менцире. 94.

Ital. *mentire*. Cf. maĭ sus *cuvente* (la *desvoalbere*) şi *mene*, ér maĭ jos
care. In fapt este o şovăire între *e* şi *i*, căcĭ şi maĭ adesea ne întimpină for
mine, *minţire*, *cuvinte*, *vindecare* etc. Cumcă *e* în asemenĭ casurĭ este co
ţiunea vocalismuluĭ primitiv, ér nu o re'ntórcere posterióră la acel vocali
decă nu o «vocalisaţiune întinerită» — întrebuinţând fericitul termen intr
Iagić,[5] probă acusativul *tine*, care ar fi devenit цине, dacă *t* nu s'ar fi m
prin continuitatea formeĭ *tene* alăturĭ cu *tine*.

116. *mesc*, *mescător* (je puise, celui qui puise) : почерпаѭт
мескъ апа. 83. — виночерпалник. мескътор де вин. 54.

Nu se găsesce nicĭ intr'un dicţionar. Astădĭ limba română nu are vre-un t
propriŭ pentru ideĭa de «puiser, haurire». *Mesc* este exactamente = lat. m
ca *tac* din *taceo*, *fac* din *facio* etc. Deja la Romanĭ *misceo* avea semnificaţ
de «daŭ de bĕut» : «qui alteri misceat mulsum» (Ovid. Metam. I. 147
unde transiţiunea directă la «puiser». In cele-l'alte limbĭ romanice lat. misc
s'a conservat decât numaĭ prin forma intermediară *misculare*, de unde it.
chiare, span. *mesclar*, fr. *mêler* etc. Românul *mesc*=*misceo* este dară cu atât
interesant. Româniĭ din Istria posedă inchoativul *miscesc*=*miscesco*, dar n
cu sensul de «amestec».[6]

117. *méser* (pauvre) : съраческ еу, сънт мѣсер. 107.

Lat. *miserum*, it. *misero*, sp. *misero* etc. D. Cipar a atras de-mult şi 'n

(¹) Necunoscĕnd acéstă formă, d. Cihac, p. 44, crează pentru moldovenescul *cărnaţ* u
totip latin *carnaceus*.
(²) **Thunmann**, p. 223.
(³) **Hasdeŭ**, *Principie de filologia comparativă*, t. 1, p. 88—99.
(⁴) În **Gröber's** *Zeitschr. f. roman. Philol.*, t. 1, p. 482.
(⁵) *Podmladjena vokalizacija*, Zagreb, 1869.
(⁶) **I. Maĭorescu**, *Itinerar în Istria*, Iaşĭ, 1874, p. 104.

te rînduri atenţiunea asupra acestuĭ cuvînt, destul de des în vechile tipăriture
âne. De ce dară l'a uĭtat d. Cihac, punênd (p. 168) numaĭ pe deminutivul
l=*misellum*?

. *mestécăn* (bouleau) : березА, мЕстѣкън. 176. 186.

uvînt de formaţiune curat romanéscă, deşi din elemente latine. Vine din *mes-*
=lat. *mastico*, prin sufixul *-in* după analogia luĭ *carpen=carp-inum*, *frasin*
ax-inum etc. (cf. maĭ jos la cuvîntul *mojren*). Finalul *-cinum* a trecut în
întocmaĭ ca în *cér-căn=cir-cinum*. Muguriĭ mestécănuluĭ fiind dulcĭ, ţeraniĭ
nĭ din unele locurĭ, bună óră din Gorj în Oltenia, îĭ m e s t e c ă în gură, de
şi numele arboreluĭ.

. *mihalţ* (barbotte, gadus lota) : тѹлѣ, михалц. 211.

ng. *menyhal*, cu sufixul deminutival *-ţ=uţ*.

. *misurcă* (casque, heaume) : шлемъ, коиф, мисѹрка. 172.

olonesce *misiorka* şi *misiurka* «coĭf», ceĭa-ce Matzenauer (p. 255) derivă din
. *visière* «partie antérieure du casque». Etimologiă de tot greşită. Sensul fun-
ntal al *misurcăĭ* este : «coĭf oriental», dela arabo-turcul *Miçir* «Egipt». Tot
rabesce *miçirî* «Egiptén» se chĭamă un fel de sabiă, ér *miçirî mâr* o lance
lers). La Polonĭ cuvîntul a petruns prin intermediul Românilor.

. *mocan* (paysan, imbécile) : селник, мокан. 136. — невѣглас,
рост, мокан. 104.

. ital. *macù* «orfan» în Brescia, *màcan* «băiat» în Val-Tellina = celtic.
makan «fecĭor».[1]

. *mojren* (frêne, fraxinus) : есеново древо, можрен. 209.

. bohem. *modrjn* (citesce : modrjin), un fel de brad : «pinus larix», polonesce
rzew. Cu tóte astea, românul *mojren* este format întocmaĭ ca *palt-en*, *fras-*
carp-en, *mestéc-în*, *curp-en* etc. In dicţionare nu se găsesce.

. *molidvu* (mélèze, pinus larix) : питис, молидвѹл. 126.

tădĭ *molitfu*, *molid* şi *molif* (Lex. Bud.), prin diferite modalităţĭ de asimila-
din prototipul comun *molidvu (dv=dd=d; dv=tf=ff=f)*. În partea ra-
, póte şi în sufix (*d=z* la Românĭ şi la Celţĭ), se întâlnesce cu franc. *mélèze*,
lectul languedocian *mele*, termen isolat în limbile romanice, pe care Diez îl
ă din *mel-lerce* (=*mel-larix*, quasi «brad dulce» saŭ «brad de mĭere»)[2], eti-
giă maĭ mult decât problematică prin sine însăşĭ, care devină însă chĭar im-

Blondelli, *Dialetti gallo-italici*, Milano, 1853, p. 71.
Ap. Scheler, p. 196.

posibilă în comparaţiune cu terminul român, unde *mol-* nu póte veni din lat. *ad.* Trebuĭ să admitem o origine celtică. Cf. pedemontanuĭ *malés*, *maléso* «mêlèze» (Biondelli).

124. *moştén* (indigène, originaire du pays) : тоземец, моштѣн, ца де цѣрѫ. 150.

Cf. maĭ sus textul XXVIII etc., unde *moştén* apare ca «proprietar». E peste putinţă a 'l separa de *moş* «bunic», de unde *moşiă* «proprietate» (literalmente: «avitum»), şi de *moşnég* «bătrîn». Acest din urmă cuvînt, în care sufixul *-ég* este pejorativ ca în *dulc-ég*, *drum-ég*, *pătu-ég*, *şomo-ég* etc., şi 'n care *-şn-* provine din *şt* ca şi 'n actualul *moşnén* din *moştén* (cf. maĭ sus la cuvîntul *dumésnic*), revenind adecă la *moştég*=*moşt-ég*, probéză că 'n *moş* s'a perdut finalul *t*. Tema comună în *moşt-én*, *moş-tég* şi *moş[t]* este *moşt*, pe care o găsim, în adevĕr, la albanesul *motş-im* «bătrîn», propriamente «annosus», dela *mot* «an». Formele române corecte ar fi *motşu*, *motşén*, *motşég*, în carĭ însă a ocurs metatesa *tş*=*şt* din causa cunoscuteĭ predilecţiunĭ a limbeĭ nóstre pentru grupul *şt*.

125. *mozavir*, *mozaviresc* (dénonciateur, hypocrite, je calomnie): навѣтник, мозавир. 101.—порещи, а поронли, а мозавири, а ...ры. 116.—притворник, префѫкѫтор, хиклѣн, мозавир. 123. cf. 124.

Karağić (Lex. 375) aduce мусеведа «calumnia», мусеведити «inique accusare», мусевеџија «calumniator», pe carĭ le indică ca de proveninţă turcă.

126. *mugur* (bourgeon, germe, jet) : вершїе дубнагw, мугур де ...пач. 187.—разботѣнїе, дезгѫукаре, кѫнд се дезкалукѫ мугурул. 130.

D. Cihac (p. 170) îl derivă din lat. *muculus*, deminutiv din *mucus* «muc». Etimologiă radicalmente greşită. Este albanesul *mugul* «germoglio, innesto, pic- «colo ramicello che si taglia da un arbore per innestarlo in un altro» (Rossi). Accentul în *mugur*=*mugul* este de o potrivă pe prima silabă. Pentru corespundinţa regulată a finaluluĭ român *r* cu albanesul *l*, cf. la cuvintele *măgură*, *mazăre*, *viezure*. Cf. sanscr. *mukula* «bourgeon, bouton» (Böhtlingk-Roth).

127. *mursec* (je dévore, je mange comme les bêtes sauvages): звѣроıадина, мурсекат, мѫнкаре де хїарѫ.

D. Cihac (p. 174) derivă din lat. *morsicare* (cf. ital. *morsecchiare*) pe al nostru *muşcare*, fără a cunósce forma *mursec*, care singură corespunde din punct în punct prototipuluĭ lat. *morsico*. Căt pentru *muşc*, el provine din forma latină colaterală *mordico*, în care licuida+dentala *-rd-* de 'naintea luĭ *c* aŭ trecut în *ş* întocmaĭ aşa ca licuida+dentala *-nt-* în *muşcel*=*monticellum*. Un fenomen analog al treceriĭ grupuluĭ licuida+nasala în *ş* ne presintă limba zendică[1] : *peşu*=*pertu*

(1) Fr. Müller, în Kuhn, *Beiträge*, t. 5, p. 382, şi în *Sitzungsberichte d. wiener Akad.*, hist.—phil. Cl., t. 66 (1870), p. 370.— Cf. Schleicher, *Compend*[3]., t. 3, p. 197.

=*partu*, *aşa*=*areta*=*arta*, *antavahista*=*aşavahista* etc. In acest mod, Românii aŭ conservat ambele forme latine *morsico* şi *mordico*. In popor cuvîntul *mursec* există pînă astăḑĭ, deşi în dicţionarele române nu figuréză.

128. *naljosul*, *nalsusul* (de haut en bas, de bas en haut) : низбръдо, налжосѹл. — изБръдо, налсѹсѹл. 211.

În dicţionare lipsesce.

129. *nişchiţel* (un petit peu)·: сцѣгло, нишкицел, пѹцинел. 142.

Astăḑĭ se întrebuinţéză—şi acésta numaĭ în Muntenia—forma contrasă *niţel*, pe care un excentric, necunoscênd pe *nischiţel*, o derivà prin afereso-metatesă din *puţinel* = *puniţel* = *niţel*! *Nişchiţel* «puţinel» este deminutiv din *neşcăt* «puţin», cuvînt fórte des în Psaltirea luĭ Coresi (Ps. 8, 16, 36, 54, 104, 106 etc.) şi care provine din *nu-sciŭ-căt*=*nescio-quantum* tot aşa ca *neştine* din *nu-sciŭ-cine* = *nescio-quinam* saŭ *nescare* din *nu-sciŭ-care*=*nescio-qualem*.[1]

130. *noĭan* (océan, profondeurs de la mer) : пѹчина, лѹчїѹл мърїи, адънкѹл, ноанѹл. 125.

Etimologia propusă de d. Cihac (p. 180) din *oceanum* «avec prothèse d'un *n* et syncope du *c*: *okeanus-ocean-nocean*» este absolutamente imposibilă, căcĭ numaĭ latinul *g* între vocale, dintre carĭ cea de a doua trebuĭ să fie móle, póte să dispară la Românĭ, de ex. *maĭ*=*magis*, nicĭ o dată însă nu dispare *c* saŭ *k*. Afară de acésta, nu este corect de a vorbi despre «prothèse d'un *n*» în limba română, fiindcă în *nalt* saŭ în *nălbesc*—însuşĭ d. Cihac o scie — *n* nu este protetic, ci prepoziţional : *nalt* =*înalt*, *nălbesc*=*înălbesc*, ér în macedo-românul *număr*=*umăr* el este pronominal : *un-umăr*=*unumăr*=*număr*. Tot prepoziţional, dacă nu pronominal, nicĭ decum însă protetic, este *n* şi 'n *noĭan*=*în-oĭan*, ca şi 'n sinonimul italian *nabisso*=*in-abisso*. De unde însă derivă *oĭan?* Este albanesul *uĭana* «ocean» dela *uĭ* «apă».[2]

131. *olele!* (hélas) : оуфъ, ѡлеле, невое, оуоу. 159.

Interjecţiune de durere cu *l*, comună aprópe tuturor limbilor şi care ar fi de ajuns chĭar ea singură — fie ḑis în parentesĭ — pentru a resturna faĭmósa teoriă a luĭ Fick despre neprimitivitatea sonuluĭ *l* la Ario-europeĭ.

132. *omide* (chenille) : гѹсеница, ѡмиде. 64. 178.

Grec. ὁ μίδας. Este fórte interesant că articolul grec a remas încorporat în forma română, negreşit pentru a da maĭ mult volum disilabeĭ, pe când în *strachină*=ὀστράκινα, vorbă de doă orĭ maĭ lungă, a perit, din contra, chĭar organicul *o*, confundându-se cu articlul nedefinit român.

(¹) Cf. **Hasdeŭ**, *Principie de filologia comparativă*, t. 1, p. 39.
(²) **G. de Rada**, *Antichità della nazione albanese*, Napoli, 1864, p. 7.

133. *omușor* (lobe ou portion saillante au cou d'un animal): ѡжерелїе, ѡмꙋшорꙋл ꙟн грꙋмаѯ. 166.

Trebuĭ să fie resultatul uneĭ etimologie poporane; dar din care altă vorbă anume, nu scim.

134. *păinichĭu* (céréales en général, surtout une espèce de millet): пыро, пѫникю, грѫꙋ, секарѫ, мѫлаи. 125.

Lat. *paniculum*, deminutiv din *panicum* «un fel de meĭu». Tot din deminutivul *paniculum* vine și spaniolul *panol*. Din positivul *panicum* derivă românul *părinc* «panicum miliaceum» (Lex. Budan.), prin trecerea luĭ *n* în *r* și nasalisarea sufixuluĭ *icum* (Cihac). Forma română *păinichĭu* atăt de interesantă, a fost pînă acum necunoscută.

135. *pépene curcubenos* (melon d'eau, cucurbita citrullus): лꙋбеница, пѣпене кꙋркꙋбенос. 208.

Pépene curcubenos = lat. *peponem cucurbitosum*. Să se noteze însă că al nostru *pépene*, macedo-românul *pépine* și albanesul *pĭepăn*, tóte cu accentul pe prima silabă, nu pot deriva din latinul *pepònem*, de unde italianul *pepòne*, ci provin dintr'un tip latin ne-clasic *pèpinem*. Căt privesce pe *curcubenos*, forma *curcubétă* = lat. *cucurbita* existând pînă astăḑĭ (Cihac p. 65), trecerea finaluluĭ *-tos* *(curcubetos)* în *-nos (curcubenos)* se explică numaĭ dóră prin asimilațiunea sufixală cu *-ne* din *pépene*. De observat, în fine, metatesa *curcu*=*cucur*, pe care o găsim și 'n macedo-românul *curcubetă* (Kavalliotes).

136. *pespe* (au delà de, au dessus de): песпе пꙋтѣре. 112.—песпе фире. 119.—прѣѯ, песпе. 119.

Cf. maĭ sus Notanda la texturile XVIII, XIX. In manuscrisul d-luĭ Sturdza se găsesce însă și forma *peste*, de ex. la f. 43: песте мѫнѫстири, песте ѡщи...

137. *pestire* (lenteur, retard): мꙋдненїе, пестире [*Berindă*: ѡмешкане]. 98.

Lat. *postire* «a merge după alțĭ»=«a întărḑia». Tot prin *o*=*e* vine al nostru *ghem*, macedo-românul *glem*, din lat. *glomus*, ital. *ghiomo*. Deja în latina rustică a putut exista o formă *pestire* alăturĭ cu *postire*, ca *retundus* din *rotundus* și maĭ ales *compes* lîngă *compos*, unde este în joc tocmaĭ silaba *pos*=*pes*. Spaniolul *hermoso* vine din lat. *fermosus* = *formosus*, spaniolul *nemon* din *gnomon*, și nemic nu ne împedecă, prin urmare, in spaniolul *pestoreja*=*pest-oreja*=*post-auriculam* «cerbice», literalmente «după ureche», de a vedé pe vulgarul latin *pest* din *post*. O analogiă perfectă cu românul *pestire*=lat. *postire* ne presintă alban. *pemmă*= lat. *poma*.[1] Cuvîntul lipsesce în dicționarele române, dar nu e rar în vechile nóstre tipariture.

(¹) Cf. **Schuchardt**, *Vokalismus*, t. 2, p. 211—217.

138. *pin* (pin sauvage, pinus sylvestris): питис, сѫсна, пинꙋл. 125.

Lat. *pinus*. D. Cihac (p. 205) greşesce dară, când crede că *pin* nu este la Românĭ un «terme populaire». La Macedo-românĭ *kinu* (Kavalliotes).

139. *plătică* (gardon, cyprinus rutilus) : лѫщъ, плѫтикъ [*Berindă :* лѫщъ, рибѣ сїе има есть). 94.—листика, плѫтика. 211.

Polon. *plotka*, *plocica*, *ploczka*. Cf. germ. *Plötze*.

140. *plocad* (couverture) : гꙋбер, покладъ, плокад. 206.

Metatesă din slav. покладъ, literalmente «pus peste ceva».

141. *plumâni* (poumons) : плюкѣ, плꙋмѫнїи. 205.

Lat. *pulmonem*. Astădĭ se întrebuințéză numaĭ forma cu vocala obscură : *plămină*, ér la Macedo-românĭ : *pălmună*.

142. *polegniță* (verglas) : голотъ, полегницъ [*Berindă :* серенъ, ѡжеледица, гололедица]. 62.

Acelaşĭ cuvînt, la f. 213 : поледица, după cum şi este forma serbo-bulgară dela paleo-slav. поледити «glacie tegere» (Miklosich). Trecerea luĭ *d* în *gn* este numaĭ aparinte. In realitate, sufixul *-iță* a fost înlocuit prin sufixul *-niță*, adecă *poledniță*, de unde apoĭ *dn*=*gn*.

143. *porănb*, *porumboae* (pigeon, colombe) : голꙋбъ, порѫнбꙋл.—голѫбице, порꙋмбоалѧ. 207.

Lat. *palumbum*, ital. *palombo* etc. (Cihac). In glossa de față e remarcabilă forma bărbătéscă cu *-ănb-* în loc de primitivul *-umb-*, pe care 'l conservă forma cea femeiască. Scăderea inițialuluĭ *pa-* la *po-* este propriă dialectuluĭ român nordic, căcĭ Macedo-româniĭ dic *părumbu* (Kavalliotes), transițiune normală din lat. *palumbum*.

144. *povară* (charge, fardeau): брема, сарчинъ, поварѫ. 49.

Paleoslav. повора «brancard», de unde român. *povară* prin intermediarul *povoară*. Cuvîntul paleo-slavic însă, după Matzenauer (p. 405), vine la rîndul seŭ din gr. ἀποφορά «apport». Termin eminamente românesc este *sarcină*=lat. *sarcina*, pe care nu l'aŭ moştenit nicĭ Francesiĭ, nicĭ chĭar Italieniĭ.

145. *prăstură* (jument) : лакїмїе, прѫстꙋра. 205.

Cf. maĭ sus la cuvîntul *duvalmă*. Pentru înțelegerea quasi-slaviculuĭ лакїмїе, servă o glossă în Miklosich (Lex. 331) : лакиний конь войничьскыхъ θήλειαι ἵπποι εἰς ἅρματα, de unde ar urma că *prăstură* este «cavale de guerre». Insemnând épă, cuvîntul *prăstură*=*prăsitură* vine învederat din *prăsesc* «engendre», termin aplicabil la vite în genere, deşi la început el avea înțelesul de tot

restrîns de «a fătà purceĭ»=serb. прасити «ferkeln, porcos pario» (Karagić) dela paleo-slav. праса «porc». Miklosich a uĭtat acéstă vorbă între slavismele limbeĭ române. Sub raportul economic, generalisarea cuvîntuluĭ *prăsesc* asupra tuturor vitelor, probéză că crescerea porcilor juca un rol fórte important la Româniĭ din evul-mediŭ, după cum este pînă astăḑĭ în Oltenia.

146. *prund* (littoral maritime) : поморїе, цървМрилє мърїй, прѹ-дѹри. 115.

Sensul ordinar al cuvîntuluĭ este «năsip» dela slav. пръдъ, ung. *porond*.

147. *a răduce, răducător* (être semblable, pareil) : подобник, ръ-дѹкътор. 195. — прикладa, рърдѹчерѣ. 196.

Cf. în Cantemir : «Ѹмитор адѹкѫнд пре тънър ꙟнаинтѣ са ши къ-«тѫндѹ-й тинерецилор ши мъримїй кипѹлѹй, аѹ ꙟнчепѹт а-л лови ла инимъ «съ нѹ кѹмва фїє вре ѹнѹл дин непоцїй лѹй чїй лепъдацй, кънй ши ла фацъ «фоарте ш'аѹ фост ръдѹкѫнд кѹ дѫнсѹл».[1] Este o aplicaţiune interesantă a latinuluĭ *readduco* = ital. *radduco*. In dicţionarele române nu se găsesce. Astăḑĭ se maĭ întrebuinţéză cu sensul analog numaĭ simplul *aduce* în locuţiunea : *cam aduce* «se asémănă».

148. *răfrec, răfrecătură* (chiffon) : рѹк, ръфрекѹл. 205. — рикшє, тивѣнъ, ръфрекътѹръ. 133.

Din lat. *refrico* «re'noesc», de unde apoĭ sensul de «cărpesc». Astăḑĭ necunoscut.

149. a *se răşkira* şi a *se răshira* (étendre les ailes) : разкрила, ръшкирѹ-мъ, ръсхирѹ-мъ, арипезѹ-мъ. 131.

Un neaşteptat paralel românesc pentru cunoscutul fenomen grec al mutăriĭ aspiraţiuniĭ, bună-óră : χύτρα=κύθρη, Θελποῦσα=Τελφοῦσα, τάφος=θάπος şi altele, adecă *ch*yt=cyt*h*, *th*elp=telp*h*, tap*h*=*th*ap etc. În adevăr, cele doă forme pe carĭ ni le dă glossa de faţă : ръшк (răs*h*c)=ръсх (răsc*h*) ne presintă aspiraţiunea mutându-se dela *s* la *c* saŭ vice-versa, astfel încât să formeze cu consóna cea aliată un singur son intim : ш=*sh* şi χ=*ch*, lăsând de tot pure pe consónele cele desaliate, întocmaĭ ca în fonetica grécă. Cu tóte acestea, nicĭ *c*, nicĭ *h*, nu sînt aci originale, ci provin din *f*, cuvîntul sunând propriamente *răsfir*, o compositiune din particula prefixă *răs*—fie slavicul разъ, fie latinul *re-ex*=ital. *ris*- şi din *fir*=lat. *filum*=ital. *filo* (în dialectul milanes *fir*)=span. *hilo*=franc. *fil* etc. Francesiĭ în *file* şi Italianiĭ în *fila* aŭ o formaţiune colaterală din pluralul latin *fila*. *Răsfir*, ca sens fundamental, însemnéză : «desfac ca firul». Lexiconul Bu-

(¹) **Cantemir,** *Chronicul*, ed. Iaşĭ, 1835, t. 1, p. 76.

n cunósce numaĭ forma *răşchir*. D. Pontbriant (p. 629, 609) pune *resfir* şi *răs-ir* ca doă vorbe separate, dând celuĭ de'ntâiŭ înţelesul fals de «nettoyer avec n bec», fiind-că n'a înţeles locuţiunea poporană pe care o citéză : «îşĭ *resfiraŭ* ipele» (*étendaient*, nu *nettoyaient*), ér pe cel-l'alt traducênd bine prin «éparpil-». Variantul *răshir* n'am găsit nicăirĭ. Pentru şovăirea între *f—h—k*, cf. maĭ s *jăhuesc—jăfuesc—jăcuesc*.

0. *răscumpăr* (je me venge) : мщ8сѧ, ръск8мпър ωарек8м пен-тр8 ръ8татѣ че л8 фък8т. 96.

Vedĭ maĭ jos : *scumpăr*.

1. *rubă* (chiffon) : р8бище, тиб'ѣнъ, ръфрекът8ръ, р8бъ, кърпъ. 133.

erb. р8б «basmà pe care o pórtă ţerancele pe cap» (Karaģić), din paleo-slav. ъ «pânză» (Miklosich). N'are decât o asemenare de azard cu ital. *robba*, c. *robe* etc., carĭ tóte sînt de provenință germană (Littré).

2. *rumăn* (tributaire, corvéable) : ωбладаемый, р8мън, чел би-8ит. 164.

f. maĭ sus Notanta la textul No. XXI.

3. *să* (si) : ако га стретеши, ıар съ-л вер тимпина. 211.

at. *si*, conservat cu sensul seŭ propriŭ «dacă». Nu e rar în vechile tipăriture ne, cf. Cihac p. 237. Este de observat şi вер=actualul *veĭ*, cu conservaţiu-luĭ *r*. Cf. maĭ jos cuvîntul *săvai*.

4. *sahaidac* (flêche tatare) : т8лъ, т8лбъ де сахаидаче. 151.

uvînt tătăresc, care dela foştiĭ Nogaĭ din Crimea a trecut şi la veciniĭ lor : malorusesce сагайдак, polon. *sajdak* «carquois», *sajdacznik* «archer». In a de faţă însemnéză «săgétă», căcĭ altfel nu se póte înţelege «tulbă *de* sahai-». Tot aşa pare a fi şi în mitropolitul Dosofteĭu :

«Моав ши Ѩгар ла съхъйдаче,
«Гебал ши Ѩмон гътаѯѫ ланче,
«Ѩмалехицїй фарекѫ п8шче,
«Филистиманїй працїй с'ар8нче...»[1]

5. *sămărăt* (gai, enjoué) : ш8мен, съмърът, вѣсел. 172.

rin acéstă glossă se distruge cu desăvîrşire etimologia, altmintrea fórte plau-ă, pe care o propunea reposatul Rösler pentru cuvîntul nostru *posomorît* : slavischer Bildung aus magy. *szomorú* traurig».[2] *Sămărăt* însemnând «ve-

[1] *Psaltire*, Uniow, 1681, ps. LXXXI.
[2] **Rösler**, *Romänische Studien*, p. 351.

sel», opusul seŭ *posomorît* «ne-vesel» este compus n e c e s a r m e n t e din *sămărît* preces de particula negativă *po-*; saŭ maĭ bine ḑicênd, *sămărît* şi *posomorît* fiind forme participiale, verbul *sămărî* cu sens de «veseliă» este opusul verbuluĭ *po-somorî* cu sens de «ne-veseliă», adecă e preces de *po*=«ne». In adevăr, *pa* este particulă de negaţiune în limba albanesă, care întră tot-d'a-una în cuvinte compuse: *pa-bessă* «ne-credincĭos», *pa-mundună* «ne-putincĭos», *pa-ştatşm* «ne-corporal» etc. Tot aşa este în *pa-sămări*, de unde scăderea vocalică *posomo-* prin acţiunea celor doă labiale, dintre carĭ iniţialul *po*=*pa* îşĭ are părechea în *porumb*=*palumbum*. Pentru positivul *sămărî* noĭ nu găsim vre-un paralel în limba albanesă actuală întru căt ne este cunoscută, dar acésta nu atinge întru nemic rigurositatea conclusiuniĭ de maĭ sus, fie că un asemenea paralel se va afla maĭ tărḑiŭ, fie că se va fi perdut. Să observâm numaĭ că în *sămărî* partea radicală este *sam*, de unde *săm-or* şi 'n fine *să-mor-esc* întocmaĭ ca din *jos* formaţiunea secundară *jos-or* şi formaţiunea terţiară *jos-or-esc* (cf. Cihac p. 134). Faptul preţios este constatarea şi 'n limba română a particuleĭ negative albanese *pa*=sanscr. *apa*.

156. *săpşóră* (houe, hoyau) : рылец, сѫпшоарѫ. 134.

Sinonim pentru *hărleţ*=slav. рылцъ, despre care veḑĭ maĭ sus Notanda la textul No. XXXI. Deminutiv din *sapă* «houe», care — existând în unele dialecte slavice numaĭ ca vorbă împrumutată (Matzenauer p. 303)—este medio-lat. *sapa* «houe», adus ca termin latin rustic sub forma de *sappa* deja în Isidor de Sevilla din secolul VI, franc. *sape* cu deminutivul *sapeau*, ital. *zappa*, span. *zapa* cu trecerea *s*=*z* ca în *symphonia*=it. *zampogna*=sp. *zampoña* (la noĭ *cimpoiŭ* cu iniţialul *ć* din *s*, cf. maĭ sus la cuvîntul *cĭoclică*).

157. *săvai* (quoique, bien que, au moins) : и оуко, мѫкар, сѫваи, 84. — поне, ѫникаиле, мѫкар, сѫваи. 116.

Din *să-va* «dacă vrea» (si libet), de unde *săvaĭ* prin analogiă cu *încaĭ*, *maĭ*, *numaĭ* etc. In dicţionarele române nu se găsesce şi din limba literară a despărut de-mult, dar poporul dela ţéră îl maĭ păstréză pe a-locurĭ. În vechile nóstre tipăriture nu e rar. D. Cihac nu-l cunósce.

158. *a se scarandivi* (être dégoûté, répugner) : ѡмражаюса, мѫ скарандивеск саѹ скрѫбеск.—ѡмраженїе, скарандивире, ѹрѫре, скрѫбире. 166.

In dicţionarele române nu se găsesce. Sub raportul vocalic, este interesantă netrecerea în vocală obscură a celor doĭ *a* neaccentaţĭ : scaran-. In privinţa etimologică, este paleo-slav. скарѧдовати-сѧ (=skarendovati-) «répugner» din скарѧдъ (= skarendŭ) «puant».

159. *scovardă* (sorte de gâteau) : сковрадникъ, сковардѫ. 137.

Paleo-slav. сковрада, cu trecerea luĭ ра în *ar* după cum a trecut ла în *al* în

ltă = блато şi 'n *daltă* = длато, tóte acestea deja prin fonetism românesc, ră a fi trebuinţă de a alerga la formele proto-slavice *балт- şi *далт-.

30. *scumpăr*, *scumpărătoriu* (je me venge, vengeur, vindicatif): местъ, скѹмпърáре.—месникъ, скѹмпърътóрю. 96. 98.

Cf. maĭ sus *răscumpăr*. *Scumpăr=ex-comparo* şi *răscumpăr=re-ex-comparo* nsemnézã literalmente «je rachète». Cu acest sens, cuvîntul lipsesce în d. Cihac (p. 13). Resbunarea considerată ca «rachat» este consecinţa instituţiunilor juridice medievale, când rudele ucisuluĭ se împăcaŭ cu ucigaşul pentru o plată órecare hotărîtă. Tot de atuncĭ datézã vorba: *resbunare=re-ex-bonum-*, adecă «îmbunătăţirea» reuluĭ celuĭ comis. Sensul *răscumpărare* «vengeance» = «rachat» apare limpede maĭ cu sémă în Pravila luĭ Vasile Lupul, de ex.: «де ва трѣче «сѹдалма ши ла алть wбразь, атѹнче ачела ал треи wбразь поате съ віе съ «спъраскъ ла џюдець, ши съи ръскѹмпере џюдецѹль, кѹмѹ саре виче ва «сѹдѹи нецине пре врѣнь копиль ши сѹдалма нѹ ръмъне асѹпра копилѹлѹи, «че трѣче ла татъсъѹ, атѹнче макарь къши прїимѣще сѹдалма, іаръ та- «тъсъѹ поате съ віе ла џюдець ши съш чаръ ръскѹмпъраре».[1]

161. *selbedesc* (je pâlis): побледѣвал. селкезїа. 193.

Cuvînt fórte remarcabil. Este denominativ dela *salbed* «pâle»=latin. *subalbidum* cu vocalisarea luĭ *b* între vocale ca în *sebum* = *seŭ*, *subulam* = *sulă* etc., adecă *subalbidum* = *salbidum* = *salbed* (cf. *putridum* = *putred*, *rancidum*= *rînced*, *fracidum=fraged* etc.). Astădĭ se dice maĭ mult *sarbed*, conservând însă sensul de «pâle», pe lîngă care s'aŭ maĭ desvoltat accepţiunile de «fade, insipide, âpre, âcre, revêche, hâve». Necunoscênd forma *salbed* = *subalbidum*, d. Cihac (p. 241) derivă pe *sarbed* din latinul *in-sapidus* prin aferesa luĭ *in*, epentesa luĭ *r* şi trecerea luĭ *p* în *b*!

162. *semuesc* (réfléchir): размышляю, разсѹждаю, семѹеск, алег кѹ кѹџетѹл, жѹдек, сокотеск. 131.

Frumósă grupare de patru sinonime române pentru «réfléchir». *Semuesc* nu se află în dicţionarele române. Probabilmente vine dela *sémă* (=*samă*=ung. *szám*?), cf. «a da samă», «a băga samă» etc., prin sufixul verbal *-ui-*, care servă în limba română a formà denominative, fie din vorbe moştenite, fie din cele împrumutate, vechĭ saŭ noue. Acest punct — vom profita de ocasiunea ce ni se presintă — merită din parte-ne o parentesă. Pentru sufixul nostru verbal denominativ *-ui-* în cuvinte de origine latină, cf. *căpăt-uesc*, *ghem-uesc*, *jur-uesc*, *legĭ-uesc*, *păcăt-uesc*, *pesc-uesc*, *spic-uesc* etc. Acest sufix *-ui-* corespunde pe deplin sufixuluĭ albanes *-ue-* din 1ma şi 2da conjugaţiunĭ active după gramatica luĭ Lecce, de ex.: a *pesc-ui-* = me *peşk-ue-*, a *plumb-ui-* = me *plumb-ue-*, a *invăl-ui-* = me *im-*

(1) *Cartea românéscă de învăţătură*, Iaşĭ, 1646, f. 125 verso.

văl-ue-, a *răfui-* = me *răfue-* etc. Vocala intercalată *u*, prin care se distinge acest *-ui-* saŭ *-ue-*, este identică cu grecul υ în ἰατρε-ύ-ειν, δουλε-ύ-ειν, θεμιστε-ύ-ειν (=legĭ-u-i), ἀμφιπολε-ύ-ειν (=sîrg-u-i) etc. şi cu slavicul в în кѹпо-в-ати, вo-jε-в-ати, съвѣщa-в-ати (= sfăt-u-i = βουλε-ύ-ειν = măs-u-e) etc., unde υ şi в presintă la Elinĭ şi la Slavĭ aceĭaşĭ natură denominativă.[1] Remâne a se cerceta aparte originea acestuĭ *-u-*, modul seŭ de distribuire în conjugaţiunea fie-cării din cele patru limbĭ, urmele sale posibile în cele-l'alte graĭurĭ ario-europee, maĭ ales în cele eranice începênd dela zendica,[2] etc. Ne mărginim aci a constata importanţa fenomenuluĭ.[3] Ce e maĭ curios decât tóte, este că d. Cipar se preface că nu cunósce existinţa verbilor cu *-ui-* în limba română. Ĭată pînă unde împinge hotărîrea sistematică de a nu vedé la noĭ decât numaĭ şi numaĭ elemente latine!

163. *slomnu* (vestibule de l'église) : npunpaтa, cлoмнѹa. 207.

Astăḑĭ în limba poporană *slon* «barrière», pe care Miklosich (Lex. 858) îl derivă din paleo-slav. слонити «appuyer». Atuncĭ însă ar trebui explicat *m* în forma *slomnu*.

164. *sluga norodului* (bourreau) : слѹга народныи, слѹга народѹлѹи, гѫдѣ. 137.

Ḑicerea română este o simplă localisare din slavicul слѹга народный, care la rîndul seŭ este o pură imitaţiune din grecul δήμιος «calăŭ» dela δῆμος «popor». Şi la Românĭ, şi la Slavĭ, pare a fi fost numaĭ o locuţiune savantă, nu poporană. Merită a fi menţionată ca specimen de obicĭnuitul pedantism al începuturilor literare, la noĭ ca şi la orĭ-ce alt popor.

165. *solzi*, *zolzi* (écaille) : чешѹа, солѕїи. 171. — скралище, ѕолѕїи. 211.

Şovăire între iniţialul *s* şi *z*, prin care se justifică trecerea definitivă *zer* = *serum*, *zahar*=*saccharum* etc. şi care este analógă cu şovăirea între *ş* şi *j*, semnalată la cuvîntul *jold*. Singularul *solz* este pentru *sold* prin influinţa pluraluluĭ *solzĭ* ca maĭ sus *melcĭu* din *melc* prin influinţa pluraluluĭ *melcĭ*, cu atât maĭ mult că *solz* la singular se întrebuinţéză fórte rar. Acest *sold* nu póte fi decât latinul *solidum*, «partea cea tare a orĭ-căruĭ lucru», de unde scurtul *i* a despărut deja la Romanĭ, bună óră *soldum* pentru *solidum* în Horaţiŭ (Sat. 1, 2, 113. 2, 5, 65). Din verbul lat. *soldare* derivă span. *soldar*, franc. *souder* etc. cu sensul de «a uni strîns părţile unuĭ lucru». În medio-latina se numĭa *solda* drojdiele, ca «partea cea maĭ tare a vinuluĭ» (Du Cange).

(1) **Schleicher,** *Formenlehre d. kirchenslawischen Sprache*, Bonn, 1852, p. 196—197.

(2) Veḑĭ în acéstă privinţă indicĭ fórte preţióse în **Kraushaar,** *De radicum quarundam indo-germanicarum variatione quae dicitur*, Marburg, 1869, p. 41—49 : De radicibus quae ex consona et *u* vocali compositae videntur.

(3) Cf. **Diez,** *Gramm.*[3], II, p. 406.

166. *spată* (glaive) : [illegible], спатъ. [illegible]. 96.

Lat. *spatha*, de unde ital. *spada*, span. *espada*, provenç. *espaza*, franc. *épée* = *espée* etc., dintre carĭ tóte însă forma română e cea maĭ bine conservată. Fiind-că cuvîntul se găsesce adesea în vechile tipăriture române, nu înţelegem de ce l'a uitat d. Cihac, punênd în locu-ĭ (p. 259) pe *spangă*, pe care noĭ am luat'o dela [illegible] [illegible].

167. *stăvar* (étalon) : [illegible] саŭ стъвар. 110.

Pe lîngă *armăsar* şi *dărmănă*, al treilea sinonim român pentru «étalon». Literalmente «cheval de haras», dela *stavă* «haras, Stuterey, Rossheerde», cuvînt care se maĭ întrebuinţéză în Transilvania (Molnar p. 107, 131). Lex. Bud. (p. 668) ne dă tot de odată şi pe *stăvariu*, însă numaĭ cu sensul de «pastor equitii», cu care cf. maĭ sus cele doă accepţiunĭ ale cuvîntuluĭ *dărmănă*: «pastor equitii» şi «equus admissarius». Miklosich (Lex. 879) derivă pe românul *stavă* din paleoslav. става, ставъ, carĭ însă, însemnînd «articulus», «compages» şi «pondus», nu pot avé nemic comun cu o «herghelia de caĭ». *Stavă* vine din medio-lat. *stalla*, ital. *stalla* «grajd», de unde ital. *stallone*, franc. *étalon* = *estalon* «stăvar» etc. Trecerea finaluluĭ *-lla* în *-va*, fie immediată, fie prin intermediul unuĭ *u*, este întocmaĭ ca în *măduvă* din lat. *medulla*.[1] Cf. însă şi alban. *stavă* «mulţime» (Hahn).

168. *strĕc* (cigogne) : щъркъ, стръкъ. 149.

Paleo-slav. стръкъ, litv. *starkus*, serb. штрк, ung. *eszterag* etc. de o parte, vechĭu-germ. *storah*, scandin. *stork*, noŭ-germ. *Storch* etc. pe de alta, ne arată acest termen ca propriŭ asume ramureĭ slavo-germanice din familia ario-europeă. Plecând dela frumósa analogiă gr. γέρανος «grue» = γέρων «vieux», Pictet afiliază pe slavo-germ. стръкъ-*storah* «cigogne» cu slav. старъ «vieux» (germ. *starah* «fort»)[2]. Forma moldovenéscă *cucostărc* este interesantă prin alipirea luĭ *stărc* de *cuco-* = *cucor* din lat. *cicon-* (cf. *cucută* [alban. *kukută*] = lat. *cicuta*). Albanesul *stărktok* să nu fie óre acelaşĭ composiţiune cu termeniĭ intervertiţĭ, adecă *stărk-ktok* = *stărc-cucor?*

169. *surată* (amie, compagne) : дрѹгина, соцъ, сѹратъ. 67. 70.

Surată din *soră* ca *fărtat* = *frătat* din *frate*, formaţiunĭ quasi-participiale, analóge cu slav. побратимъ şi посестрима. Cf. maĭ sus la cuvîntul *fărtat*.

170. *susaĭu* (laiteron, sonchus oleraceus) : жетѣкаинца, лаптѹка де пъдѹре саѹ сѹсаю. 73.

Cf. alban. *şuşaltă* «Rübe des Maiskolbens» (Hahn).

171. *a se svii* (reculer, se défier) : оукланатиса, съ се свїаскъ. 199. — неѡтречешимиса, де нѹ те веи свїи де мине. 192.

[1] Cf. **Schuchardt**, *Albanisches und Romanisches*, în **Kuhn**, *Zeitschr.*, t. 20, p. 298 nota.
[2] *Origines indo-europ.*, t. 1, p. 491.

Paleo-slav. съвиѫ «convolvo», съвити-сѧ «a se strînge în sine». Astăḑi se ḑice *sfii*. S'a uĭtat de cătră Miklosich între slavismele limbeĭ române.

172. *şaizeci*, *saisute* (soixante, six cents) : шестъдесат, шаиѕечи. — шестъ сот, шаи сѫте. 172.

Contracţiunea *şaizeci*=*şase-zeci* şi *şai-sute*=*şase-sute*, adecă *s*=*i*, nu se maĭ vede, cu un rînd maĭ jos, în шасемїи, ceĭa-ce probéză că ea se datoresce numaĭ tendinţeĭ eufoniec de a înlătura succesiunea a treĭ sibilante : *ş*+*s*+*z* şi *ş*+*s*+*s*. Este fórte remarcabil, că acelaşĭ procediment ne întîmpină şi la Macedo-românĭ în *şaidzăţi* (Bojadži), σσαενιζάτζι (Kavalliotes). Ce-va de o altă natură este contracţiunea poporană *paĭsprezecĭ* pentru *patru-spre-ḑecĭ*. Un fenomen analog este, dacă nu ne înşelâm, ne întîmpină în *maĭcă* (serb. мајка)=*matcă* şi 'n *taĭcă*=*tatcă*.

173. *şez* (plaine) : раздолы, шеѕѫри, въи. 130.

Forma obicĭnuită e *şes* = alban. *şeş*, pe carĭ d. Cihac (p. 273) le derivă din lat. *sessum*.[1] E interesant *z* pentru *s*, cu care cf. maĭ sus la cuvîntul *solzi*.

174. *şupesc* (je ravis, je dépouille) : расхищаю, шѫпеск, жъфуеск. 131.—ѫхапл҄етъ, шѫп҄ѣще, лѫпкъ, ръп҄ѣще. 184.

Lex. Bud. (p. 687) are numaĭ cuvîntul *şuparĭu* «sauvage, violent», care reapare în d. Pontbriant (p. 716) sub forma de *şupaĭu* «mièvre, espiègle, folâtre».[2]

175. *taistră*, *traistră* (havresac) : пира, таистра. 113. — спира, траистра. 139. — тоболец, пѫнга, таистра, толба. 150.

Trebuĭ înlăturată comparaţiunea cu germ. *Tornister*, cuvînt de tot noŭ, necunoscut în vechĭa germană şi nicĭ chĭar în germana mediă. Modernul german *Tornister* este un împrumut din bohemul *tanistra*, care la rîndul seŭ provine din ital. *canestra* cu schimbarea iniţialuluĭ *c* în *t* întocmaĭ ca în bohem. *tarnĕr* din ital. *carniere*. Tot dela Bohemĭ, deja prin intermediul Germanilor, aŭ luat cuvîntul Unguriĭ, prefăcêndu'l în *tarisnya* saŭ *tarisznya*. Românul *taistră*, de unde prin împrumut şi polonul *tajstra*, necunoscut celor-l'alte dialecte slavice, forméză cu totul o altă familiă lexică, propriă numaĭ Românilor şi Albanesilor, carĭ însă o posedă în tóte dialectele lor, pînă şi 'n cele maĭ depărtate de orĭ-ce contact cu Bohemiĭ, cu Germaniĭ saŭ cu Ungurĭi. Glossa de faţă ne procură doă forme române: *taistră* şi *traistră*, pe lîngă carĭ trebuĭ să maĭ adăugâm formele transilvane *straiţă*[3] şi *straistă*,[3] forma macedo-română *trastur*, pe care o scim dela d. profesor Caragiani, şi forma cea cu dentala mediă, cuprinsă într'o glossă de maĭ sus : *drăstă*. In lim-

(1) Acéstă etimologiă, pe care noĭ o considerâm ca provisóriă, o primesce şi Schuchardt în **Kuhn**, *Zeitschr.*, t. 20, p. 251.
(2) *Lex. Budan.* p. 675.
(3) **Bobb**, *Dictionariu rumanesc*, Cluj, 1823, t. 2, p. 404.

ba albanesă avem o seriă completă de variante analoge. Hahn (Lex. 132) aduce formele *trastă* şi *trase* (=rom. *traistă*); în Camarda (Gramm. 326, 340) aflâm forma *draştă* (=rom. *drăstă*), pe care o întrebuinţéză Albanesiĭ din Sicilia; în fine Rossi (Vocab. 1212) ne procură forma *ştreiţă* (=rom. *straiţă*) «sacchetto di pelo di capra o d'altro, dove si mette la biada da dare al cavallo». Alăturându-se variantele, se capătă un prototip comun româno-albanes *staristra*, de unde, prin diferite accidente fonetice, decurg tóte formele cele derivate. In *staristra* orĭcine va distinge din capul loculuĭ sufixul de instrumentalitate *-tra*, unul din cele maĭ bine conservate în tóte limbele ario-europee, afară numaĭ dóră de Slavĭ, la carĭ, prin intermediarul *-dlo*, el a scăḑut la simplul *-lo*. Sufixul *-tra* jócă aci acelaşĭ rol ca în gr. μάκ-τρα «vase pour broyer», ψόκ-τρα «jatte pour le lait», φέρε-τρον «brancard», καλόπ-τρα «enveloppe», lat. *mulc-tra* «sceau pour traire» etc. Numaĭ prin acest sufix româno-albanesul *staris-tra* se întâlnesce cu ital. *canes-tra*=boh. *tanis-tra*=germ. *Tornis-ter*. Separând sufixul, remâne de explicat tema *staris-*, de unde variantul albanes *trase* ar puté deriva chĭar direct, fără sufixul *-tra*, referindu-se către variantele cu *-tra* ca gr. καλαμίς (καλαμιδ-) «instrument de roseau» către lat. *calamis-trum*=*calamid-trum*.

176. *tămbar* (espèce de vêtement): оүтворенїе, тҍмбарꙋл [*Berindă*: шата долгаа невѣстаа, шꙋба]. 157.

Medio-gr. ταμπάριον «chlamydis vel sagi militaris species» (Du Cange), ital. *tabarro*, medio-lat. *tabardum*, franc. *tabard* etc. La Serbiĭ din Montenegro тамбарина. Originea primitivă a cuvîntuluĭ pare a fi arabă, deşi nu sîntem în stare de a o verifica în momentul de faţă.

177. *tar* (charge, fardeau): бремѧ, сарчинъ, поваръ, тар. 49.

Din paleo-slav. товаръ marchandise» = serb. товар «fardeau», de unde de asemenea, prin acelaşĭ fel de contracţiune (cf. *cal* = lat. *cavallus*) vine cu sensul cel vechiŭ ung. *tár* «magasin». Tot de acolo, prin sufixul *-niţă*, româno-transilvanul *tarniţă* «selle de charge» (Miklosich).

178. *tivénă* (chiffon): рꙋбище, тивѣнъ, ръфрекътꙋръ. 133.

Nu se póte trage din verbul *tivì* «ourler, broder», căcĭ atuncĭ ar trebui să fie *tivélă*, afară numaĭ dóră de casul treceriĭ luĭ *l* în *n* (cf. la cuvîntul *dracilă*). Derivaţiunea cea maĭ plausibilă este din medio-gr. τήβεννα, medio-lat. *tebennum* «toga, aliquod genus vestimenti» (Du Cange). Cât pentru scăderea sensuluĭ, cf. românul *buléndră* «chiffon» (Pontbriant) = medio-lat. *balandrana* = franc. *balandras* = sp. *balandran* = ital. *palandrana* «espèce de manteau».

179. *tolbă* (saccoche): тоболец, пꙋнга, таистра, толба. 150.

Serb. торба, polon. şi bohem. *torba* etc. Pentru trecerea luĭ *r* în *l*, veḑĭ maĭ jos la cuvîntul *tulbă*.

180. *trămbit* (je sonne de la trompette) : трѫбит, трѫмбитѫ, де вѣсте тѫтѫрор, бѫчѫнѣзѫ. 151.

Astă-dĭ se întrebuinţéză forma cu *t* assibilat : *trămbiţ*, *trămbiţar* (Pontbriant), deşi Lex. Budan maĭ indică alăturĭ şi pe *trimbit*. La noĭ vine dela Slavĭ : paleo-slav. трѫба, трѫбити, sloven. *trombeta*, serb. трѫмбета etc., ér la Slavĭ parte de la Germanĭ, parte dela popórele romanice occidentale (Matzenauer). E remarcabilă tot-o-dată în glossa de faţă forma бѫчѫнѣзѫ cu *-un-*.

181. *tulbă* (carquois) : тѫлѫ, тѫлбѫ де сахандаче. 151.

Paleo-slav. тѫлѫ «carquois», cătră care Românii aŭ adaus sufixul *-ba* prin confusiune cu *torbă*, ér acesta la rîndul seŭ a suferit urmarea confusiunii prin trecerea luĭ *r* în *l* : *tolbă* (veḑĭ la acest cuvînt). Exemple de o asemenea acţiune reciprócă a doă vorbe diferite una asupra alteĭa sînt în linguistică dintre cele maĭ instructive.

182. *ţărmure*, *ţărmuri* (rivage) : брег, цѫрмѫре. 50. — поморїе, цѫрмѫриле мѫрїй, прѫндѫри. 115.

După accent, vine din lat. *terminem*; după vocalism însă, din archaicul *termonem*; în ambele casurĭ cu trecerea luĭ *n* în *r*. Proveninţa din *termonem* cu urcarea accentuluĭ este maĭ probabilă.

183. *ţéră*, *ţeran* (pays, paysan) : иноплеменник, дентраltѫ цѣрѫ, стрѫин, де алт нѣм. 82. — тоземец, моцѣн, ѡм де цѣрѫ. 150. — селанинѫ, церан. 136.

Lat. *terram*. Conservaţiunea luĭ *e* clar este remarcabilă.

184. *ţintar* (jeu des dés) : таблїеле, ошчоареле чѣле де жѫкат саѫ цинтар. 152.

Dela *ţintă* «point de mire», care vine la rîndul seŭ din paleo-slav. цата (= tzenta) «monnaie, denier», maĭ tărḑiŭ numaĭ «fiche, jeton».[1]

185. *ţiţeĭu* (petit-lait) : сѫротка, цицеюл. 206.

Negreşit un derivat dela *ţiţă* «mamelle».[2] Nu l'am găsit nicăirĭ în dicţionare.

186. *ţohă* (sorte de vêtement de femme) : вѫнѫтѫ цохѫ, рошїе цохѫ, вѣрде цохѫ, галбенѫ цохѫ, цохѫ мохорѫтѫ. 212.

Veḑĭ Glossar I No. 28. Vom maĭ adăuga numaĭ la cele spuse acolo, că Bizanti-

(1) Cf. **Dobrowsky**, *Institutiones linguae slavicae*, Vindob., 1822, p. 99.
(2) Pentru paralelurĭ etimologice şi analogie logice, cf. **Diefenbach**, *Vergl. Wörterb.*, t. 2, p. 608—9, unde însă, după obiceiŭ, nu sciĭ cum să alegĭ binele din reŭ.

niĭ, dela carĭ a trecut cuvîntul la Românĭ şi la Albanesĭ, îl căpătaseră eĭ-înşiĭ din Orient, prefăcênd — ca tot-d'a-una—pe *č* în *tz* : persian *č'ûkhâ* «vêtement de laine», curdic *č'ôkha* «drap», osetic *čuka* etc., de unde şi la Turcĭ *č'oha*. Serbul чоха vine dela Turcĭ, nu dela Bizantinĭ.

187. *ţol* (cilice, habit grossier) : вретище, сак де пѫр, дѫрщинѫ, цол. 55.

Se întrebuinţéză nu maĭ puţin forma femeiască *ţólă*, o căriĭ primitivitate se probéză prin derivatul seŭ *ţolină* «femme malpropre» (Pontbriant), pe când din bărbătescul *ţol* nu avem nicĭ un derivat. A căuta originea acestuĭ cuvînt în turcul *čul* saŭ *g'ul* «housse, couverture d'un cheval» s'ar potrivi sub raportul sensuluĭ, dar nu şi sub al formeĭ, căcĭ turcul iniţial *č* saŭ *g'*, ba nicĭ măcar din vre-o altă limbă, nu trece la Româniĭ dela Dunăre în *ţ*. Admiţêndu-se ca formă primitivă femeiescul *ţólă*, cuvîntul ar fi=lat. *stola* «haĭnă de asupra», maĭ ales «haĭnă femeiască», de unde chĭar la vechiĭ Romanĭ acéstă vorbă căpătase înţelesul secundar de «femeiă», bună-óră în Statius (Silv. I, 2, 235) : «hic juvenum coetu s t o l a mixta», adecă nu departe de a nóstră *ţolină*. Pentru trecerea luĭ *st* prin metatesa *ts* în *ţ*, pe care la finea cuvîntuluĭ am vĕdut'o deja maĭ sus în *straiţă* =*straistă*, la începutul cuvîntuluĭ o găsim, pentru a nu cita decât exemple de o perfectă certitudine, la Macedo-Românĭ în *ţupu*=*stuppa* (Kavalliotes), unde —pe de asupra—femininul a trecut în masculin ca şi la noĭ în forma *ţol*. Tot aşa ital. *zolla* (citesce *ţolla*) a derivat din vechĭul german *skolla* prin intermediul *stolla*= *tsolla*.[1] Cu tóte acestea, o obiecţiune fonetică fórte seriósă împedecă de a deriva pe al nostru *ţólă* d'a-d r e p t u l din latinul *stola*, căcĭ în vorbele latine moştenite finalul *-la* ar fi devenit necesarmente *-ră*, ca în *móră*=*mola* saŭ în *vióră*=*viola*. Resultă dară că *stola* a pătruns la Românĭ deja în evul-mediŭ, fie prin intermediul Bizantinilor, fie prin al Italianilor, cu sensul obicĭnuit de «haĭnă lungă». Pentru scăderea acestuĭ sens la acela de «chiffon», cf. maĭ sus la cuvîntul *tivénă*.

188. *urdin* (je viens, j'accours) : приходити, а ѹрдина. 195.

Lex. Budan (p. 736) arată doă accepţiunĭ ale cuvîntuluĭ *urdin* : 1. «umblare désă la cine-va saŭ la care-va loc»; 2. «scursóre, fără sânge saŭ cu sânge». Din causa primeĭ din aceste accepţiunĭ, gaura stupuluĭ s'a numit *urdiniş*, căcĭ «albinele întră şi es adesea-orĭ». Sub raportul formeĭ, *urdin* este amplificat din *urd*, ca *scarp-in* din *scarp*=lat. *scalpo* (Cihac). Sub raportul sensuluĭ, accepţiunea de a «umbla» s'a născut din acea de a «curge», ca rom. *merg*=lat. *mergo* «mĕ cufund în apă», franc. *arriver*=lat. *adripare* «a sosi la mal», şi franc. *aller* (vechĭu *aner*), provenţ. şi catal. *anar*, ital. *andar* etc. din lat. *adnare*, *annare* «a înnota».[2] Din acéstă semnificaţiune fundamentală de «curgere» aŭ remas: sensul *urdinare* «scursóre» (cf. franc. «*cours* de ventre»), apoĭ *urdóre* saŭ *urdorĭ*

(¹) **Ronsch** în **Gröber**, *Zeitschr. f. roman. Phil.*, t. 1, p. 420.

(²) **Brachet**, *Grammaire historique de la langue française*, 4e éd., p. 224, şi *Dictionnaire étymologique de la langue française*, éd. 1, p. 42.

«c u r g e r e a ochilor», în fine *urdă* «fromage blanc», cf. lat. *serum* «zer»=sla сыръ «brînză» = sanscr. *saram* «apă» dela $\sqrt{sar}$ «curgere». Cât pentru *urdór* cuvîntul póte să derive şi d'a-dreptul din *urdă*, întocmaĭ ca germanul *Augenbutt* «urdóre» din *Butter* «unt», ca macedo-românul *ţalpă* «urdóre» (cu *ţ* din după consonantismul macedo-român)=alban. *ghĭalpă* «unt», saŭ ca—după Gran gagnage — francesul *chassie* «urdóre» din lat. *caseus* «brînză».[1] Pe *urda*, Ungur Serbiĭ şi Slovaciĭ aŭ luat'o dela Românĭ, după cum o recunósce însuşĭ Matzenauer,[2] e Schafarik atribue originea cuvîntuluĭ anume Dacilor.[3] Macedo-româniĭ aŭ şi e *urdă*, tot aşa ca şi Româniĭ dela Dunăre.[4] Dela dînşiĭ orĭ dela noĭ, una din do, aŭ căpătat'o şi Bulgariĭ.[5] Odată ajunşĭ aci, noĭ găsim acéstă vorbă şi la Albanesĭ, dar tocmaĭ la ceĭ din Sicilia, sub forma de *udós* «il formaggio» (Camarda). Comparând pe românul *urd-* cu albanesul *ud-*, resultă un prototip comun *und-*. Albanesiĭ aŭ perdut nasala, ér Româniĭ aŭ trecut'o în *r* ca în *mormînt*=lat. *monumentum* şi 'n atâtea alte. Sensul de «brânzet» dintre derivatele radicaleĭ *und* este propriŭ numaĭ Româno-albanesilor; cu un înţeles apropiat însă, ba chĭar cu conservarea nasaleĭ, posedă un dialect persic cuvîntul *unda* «Buttermilch, lait de beurre».[6] Românul *urdă*, albanesul *udos* şi persicul *unda* forméză o strînsă familiă lexică.

189. *usturoĭu* (ail, oignon) : БЕЛИ ЛѫК, ȣСТȣРОЮЛ. 212.

D. Cihac (p. 303) îl derivă din *ustur*=lat. *ustulo*, de unde *usturonĭu*=*usturoĭu*. Trebuĭa adăugat, că se întrebuinţéză şi forma *ustunoĭu* (Lex. Bud.), cu trecerea luĭ *r* în *n* prin asimilaţiunea regresivă cu vechĭul sufix *-onĭu : usturonĭu*=*ustunonĭu*=*ustunoĭu* (cf. *cunună* din *coronă*, *fănină* din *fărină*, *senin* din *serin*=*serenum* etc., adecă $r+n=n+n$). Ca analogie logice pentru *usturoĭu* din ideia de «usturime», cf. slavicul чеснъкъ «ail» în legătură cu чесати-сѧ «usturà». $\sqrt{uş}$ «ardere», de unde vechĭul latin *uso* = *uro* cu derivatul seŭ *us-tulo* «us-

(¹) **Graudgagnage,** *Dictionnaire étymologique de la langue wallonne,* Liége, 1845, p 88. Acéstă etimologiă a cuvîntuluĭ *chassie*, primită şi de **Hippeau** în *Dictionnaire de la langue française au XII—XIII siècle,* este controversată de Littré, Scheler etc., dar nu distrusă prin vre-o altă maĭ bună. Argumentul în contra'ĭ a d-luĭ **Le Héricher** în *Revue de linguistique*, t. 9 (1870), p. 206 : „la forme populaire *chiasse* et *chiasseux*" este de tot slab, căcĭ *chiasse* şi *chiasseux* aŭ resultat pe calea etimologieĭ poporane, bună-óră ca la noĭ în glossa de maĭ sus *căcărézá* din slav. грѧзъ.

(²) *Op. cit.* p. 366 : „z rumunského."

(³) *Slowanské starožitnosti*, p. 380 : „w slowanc̆inĕ nĕktera slowa n e p o c h y b n ĕ ze sta- „rogetického gazyka pošla, gako buitar (opilio inferior), urda (caseus secundarius), brinza etc."

(⁴) Cuvîntul lipsesce în **Kavalliotes,** dar se află în **Daniel,** Λέξικον τετράγλωσσον, apud **Martin-Leake,** *Researches in Greece*, London, 1814, p. 385.

(⁵) Ibidem.

(⁶) **Gabelentz** în *Zeitschr. d. deutsch. morg. Ges.*, t. 20 (1866), p. 330, unde eminentul orientalist nu găsesce pentru acest cuvînt nicĭ un paralel în cele-l'alte limbĭ învecinate.

tur», a maĭ produs — după Pictet — pe latinul rustic *unio* «oignon»[1] cu lungul *u* în loc de *usnio* (pentru *un* = *usn* cf. *pruna* = *prusna* $\sqrt{pruş}$). In loc de tóte aceste paralelurĭ atât de interesante, d. Cihac (p. 15) compară cu *usturoĭu* numaĭ pe al nostru *ardeĭu* «poivre rouge», pe care 'l derivă necorect dela un prototip latin *ardivum*; ḑic «necorect», căcĭ din *ardivum* noĭ n'am avé *ardeĭu*, ci *arḑiŭ*, întocmaĭ ca din *tardivum* — *târḑiŭ*. *Ardeĭu* ar puté deriva numaĭ dóră dintr'un *ardilium*, ca *meĭu* din lat. *milium* saŭ *teĭu* din lat. *tilium* (nu *tilia*, cf. it. *tiglio*); dar maĭ probabil este de o formaţiune curat românéscă modernă, cu sufixul *eĭu* ca maĭ sus în *ţiţeĭu*.

190. *uture* (chat-huant, chouette, noctua) : ꙋꙋ, ꙋтꙋрє. 207.

Este necontestabil de aceĭaşĭ origine cu serb. ꙋтина «chouette» (Karagić) şi cu bulg. ꙋтѣа «chouette»,[2] carĭ însă nu pot deriva una din alta şi se separă căte-trele de paleo-slav. ѫты (= *antu*) «canard» = rus. утка = serb. ꙋтва etc. Nu póte fi nicĭ grecul ὠτός (de unde lat. *otus*), căcĭ lungul ω n'ar fi trecut în *u*, maĭ cu sémă când în tóte variantele accentul se află tocmaĭ pe prima silabă, împedecând ast-fel scăderea vocalică. Afară de acésta, ὠτός se ḑicea numaĭ despre varietatea cea urechĭată a bufniţeĭ, «*Ohr*eule», «long-*eared* owl», «chat-huant *cornu*», fiind o formaţiune specifică grécă din tema ὠτ- «oreille». Propriŭ Românilor, Serbilor şi Bulgarilor, *ut* «bufniţă» se găsesce şi la Albanesĭ, ba încă sub forma cea maĭ simplă : *ut* «guffo, uccello notturno di rapina» (Rossi). E peste putinţă dară de a nu recunósce originea eminamente tracică a acestuĭ cuvînt, pe care nu 'l găsim nicăirĭ afară din teritoriul dela Carpaţĭ pînă la Epir. Dintre vechile numĭ locale tracice, cf. oraşul *Uti*dava în Dacia şi oraşul *Utus* (Tab. Peuting.) saŭ Οὔτως (Procop.) lîngă rîul de acelaşĭ nume în Mesia. Cuvîntul român *uture* nu se află în dicţionarele nóstre şi a perit, póte, chĭar din limbă, lăsând însă şi el o urmă topografică în numele laculuĭ *Uturina* din districtul Dolj, cu sufixul *-in*, favorit la Oltenĭ în numirĭ locale şi personale, ca : *Dobrot-in*, *Camed-in*, *Flor-in*, *Tudor-in*, *Robot-ina*, *Marot-in*, *Rod-ina*, *Cĭoclov-ina*, *Stup-ina*, *Vert-ina* etc.[3] Serbul ꙋтина şi bulgarul ꙋтѣа sînt fórte rare, abia maĭ conservându-se pe icĭ-colea ca arcaisme poetice. La Albanesĭ *ut* se maĭ păstréză într'un singur dialect, ast-fel că nu l'a cunoscut Hahn şi nu 'l menţionéză nicĭ Stier în excelentul seŭ studiŭ despre nomenclatura zoologică albanesă. Acésta este un specimen despre modul, cum elementele linguistice autoctone, adecă ante-romane, aŭ despărut şi despar treptat din graĭurile balcanice! Vom maĭ observa că forma română *uture* presupune o formă albanesă *utulă*, întocmaĭ ca rom. *vĭezure*=alban. *vĭedzulă* saŭ ca rom. *sîmbure*=alb. *sùmbulă* «bóbă».[4] O asemenea formă nu se găsesce óre în vre-un dialect albanes?

(1) **Columella**, XII, 10, 1 : „coepam, quam vocant unionem rustici".
(2) **Миладиновци, Бѫлгарски народни пѣсни**, Zagreb, 1861, p 537.
(3) Cf. **Hasdeŭ**, *Istoria critică*, t. 1, ed. 2, p. 88—9, şi **Frunḑescu**, op. cit., passim.
(4) **Martin-Leake**, op. cit., p. 323.

191. *văduu*, *văduă* (veuf, veuve) : вдовъ, ѡм въдꙋꙋ, la plural: въдꙋи мꙋлци.—вдова, въдꙋъ. 53.

Lat. *viduus*, *vidua*. D. Cihac (p. 304) cunósce numaĭ forma *văduv-văduvă* cu propaginaţiunea luĭ *v* în sufix ca şi ital. *vedovo-vedova*, fr. *veuf-veuve* etc. Maĭ este, bună-óră în Psaltirea luĭ Coresi ps. 108, şi forma artieulată въдꙋѡ, născută deja din *văduva* prin aceĭaşĭ transiţiune *o* = *va*, despre care vedĭ maĭ sus la cuvîntul *luo*.

192. *vendecare* (guérison) : лѣчба, вендекаре. 93.

Sub raportul vocalismuluĭ, cf. maĭ sus la cuvîntul *menţire*. Este lat. *vendico* «je sauve» = ital. *vendico* etc. Paralelurile romanice sînt adunate de d. Cihac (p. 315), care nu cunósce însă semnificaţiunea românéscă cea veche de «a cicatrisà» şi chĭar în genere : «a astupa». Astfel în mitropolitul Dosofteĭu : «саꙋ виндекат пъмъитꙋл престе дѫнсꙋл»,[1] saŭ : «пꙋсѫ скаꙋнꙋл престе виндекътꙋра пръпъщїй».[2] Aşa dară lat. *vendico* «scap» a trecut la Românĭ, naţiune eminamente belicósă, de 'ntăiŭ cu sensul de «scap de rănile dobăndite în bătaie» şi deja după aceĭa a ajuns la accepţiunea actuală de «scap de orĭ-ce bólă.»

193. *viezure* (blaireau, ursus meles) : тꙗзвац, вїезꙋриле. 207. — dar şi cu sensul de «hérisson» : χирогрил, вїезꙋре, арич. 161.

Vedĭ maĭ sus Glossar I No. 15. Confusiunea de sensurĭ «blaireau» şi «hérisson» nu ne întîmpină nicĭ într'o altă limbă, şi prin urmare trebuĭ să aĭbă vre-o causă specifică română. Noĭ credem de a o puté descoperi. Forma *ĭezine* (Lex. Bud.) pentru *vĭezure* se aprópiă pînă şi prin sufix de arménul *ozni* «aricĭu», care — cu transiţiunea fonetică normală χ (gh)=*z* în tóte limbile eranice — corespunde fórte aprópe greculuĭ ἐχῖνος «aricĭu». Slaviĭ şi Litvaniĭ aŭ acest cuvînt cu *i* pentru *z* şi fără sufixul *-n-* : paleo-slav. ѥжь =litv. *ežis* etc.[3] Forma albanesă actuală *eşk* este un împrumut din slavicul deminutiv ѥжькъ, după cum şi alban. *irikĭ* este éră̆şĭ prin împrumut latinul *ericium*, terminul curat albanes perind. Aşa dară Româniĭ cată să fi avut pentru «aricĭu» un termin ante-roman *ĭezine*, care confundându-se cu *vĭezure*, a resultat pentru acesta din urmă dupla semnificaţiune «blaireau» şi «hérisson». Căt se atinge de *aricĭu*=lat. *ericium*=sp. *erizo* =port. *ericio* etc. (Cihac), este de observat trecerea iniţialuluĭ *er* în *ar* întocmaĭ ca în *argat* = gr. ἐργάτης, *Ardél* = ung. *Erdély*, *Arminden* = serb. şi bulg. Јеремин-дан «ḑiua sf. Ieremia»[4] etc.

(¹) *Synaxar*, Iaşĭ, 1683, t. 1, f. 125 retro.

(²) Ibid. f. 219 verso.

(³) Cf. **Huebschmann,** *Die Stellung des Armenischen*, în **Kuhn,** *Zeitschr.*, t. 23, p. 25, unde pentru forma arménă restabilesce prototipul *aghanĭa* (maĭ bine *aghinĭa*), ér pentru forma leto-slavică : *aghĭa*. Pentru forma grécă prototipul ar fi *aghina*. **De Lagarde,** *Armenische Studien,* Göttingen, 1877, p. 119, citéză o formă arménă *kozni* în loc de *ozni*. De unde însă iniţialul *k*?

(⁴) Despre un fenomen analog — nu identic — în cele-l'alte limbĭ ario-europee, vedĭ **Brug-**

194. *vipt* (céréales) : житъ, гръꙋл, випꙋтꙋл, секара. 74.

Lat. *victum*. Cf. Cihac p. 318, unde însă a scăpat din vedere forma macedo-română *ghiptu* (Daniel), care are tocmaĭ sensul de «céréales». Să se maĭ noteze în acéstă glossă, ca şi maĭ sus la *păinichĭu*, claritatea neaccentatuluĭ *e* în секара =lat. *secale*, cuvînt în care — d. Cihac (p. 252) a uĭtat s'o spună — numaĭ Românii, din tóte popórele romanice, aŭ conservat accentul latin pe a doua silabă, căcĭ ital. *sègale*, franc. *seigle*, catalanul *sègol*, retorom. *sègal* etc., chĭar albanesul *thèkără* (cu *th*=*s* ca în *thî-u*=gr. σῦ-ς şi *thikă*=lat. *sica*), tóte fără excepţiune, afară de forma română, aŭ mutat accentul din latinul *secàle*.

195. *vizonie* (terrier de blaireau) : ꙗꙁвина, виꙁоніе. 173.

Vedĭ maĭ sus Glossar I No. 25. De observat însă *o* : viz*o*nie, în loc de obicĭnuitul *u* : viz*u*nie.

196. *zăbală* (mors, frein) : жвала, ꙁъбала. 210.

Ung. *zabola* din bohem. *zubadlo* «frenum» dela paleo-slav. ꙁѫбъ «dinte» cu sufixul instrumental *-dlo* = *-tra*. Dacă Românii ar fi luat din paleo-slavica, ar avé *zămbală* cu conservaţiunea vocaleĭ nasale.

197. *zăgan* (un grand vautour) : χарадріwн, ꙁъган. 185.

Se află şi 'n Lex. Budan (p. 766), care 'l dâ ca sinonim cu *sorliţă*, traducênd pe acéstă din urmă (p. 657) prin «vultur percnopterus, Geyeradler». La noĭ cuvîntul maĭ trăesce în unele numirĭ locale, bună-óră muntele Pétra-*Zăgan* în Prahova, şi'n numele de familiă *Zăgănescu*, care prin sens nu diferă de *Vulturescu*. Ca etimologiă pare a fi de origine turanică; cf. turc. *doghan* şi *thoghan* «faucon» şi ostiacul khar-*dzagan* «faucon» (Castrén). Sinonimul *sorliţă*, deminutiv din *sor* cu epentesa luĭ *l* întocmaĭ ca maĭ sus în *cĭovlică* (cf. *ḑiu-l-ică* în loc de *ḑiu-ică*), nu póte fi decât cumanicul *sar* «vultur» (Klaproth), ceĭa-ce ne face a bănui că ambele cuvinte aŭ pătruns la Românĭ dela Cumanĭ, în aceĭaşĭ epocă medievală în care noĭ am luat dela Maghiarĭ, pentru alte varietăţĭ de păserĭ rapacĭ, pe *şoĭm* = ung. *sólyom*, pe *uliŭ* = ung. *ölyv*, pe *coroĭu* = ung. *karoly*, pe *caĭe* = ung. *kánya* etc. Acéstă coincidinţă este fórte instructivă.

198. *zechie* (sarrau, sorte de manteau grossier) : портъ, кокоꙋ, ꙁѣкїе. — портище, ꙁѣкїе, сꙋкнъ. 116.

In Lex. Bud. (p. 769) : *zéche*. Forma actuală maĭ obicĭnuită este *zeghie*. Şi Ungurii aŭ *zeke*, maĭ ales însă Săcuiĭ din Transilvania[1], ceĭa-ce tocmaĭ ne face a crede

man, *Zur Physiologie der R-Laute*, in **Curtius**, *Studien*, t. 5 (1872), p. 318—20, 325 etc. — Cf. **Schuchardt**, *Vokalismus*, t. 1, p. 210 : „Zwischen *r* und *a* besteht eine enge Wahl-„verwandtschaft. Wir finden Bethätigungen derselben in den semitischen, in den germani-„schen, in den romanischen Sprachen."

(1) **Pray**, *Dissertationes historico-criticæ*, Vindobonæ, 1775, p. 42.

că aŭ împrumutat'o dela Românĭ. La Cumanĭ *zaga* (după ortografia genoveză *xaga*) se numĭa o haĭnă de pele: «cuirasse»; şi fiindcă Klaproth n'a indicat pentru acest termin nicĭ un paralel în cele-l'alte limbe turco-tătare [2], s'ar puté bănui că şi Cumaniĭ, locuind pe la noĭ în curs de secolĭ, îl vor fi luat dela Românĭ. Cu tóte astea, în limba mingrelică din Caucas *zaga* însemnéză «pele».[3] Să fie óre un împrumut dela Cumanĭ? Pentru originea latină a *zechieĭ* — renunţând la etimologia *zechia*=lat. *sagulum*, căcĭ *ek* din *ag* n'ar puté fi justificat — ni se presintă o ipotesă. *Zechiea* la Românĭ, ca şi *zeke* la Săcuĭ, nu se face nicĭ o dată din pele, ci tot-d'a-una din pîslă, «feutre», «bourre», adecă din ceĭa-ce se ḑicea lătinesce *seta*. *Seta* însemna la Romanĭ nu numaĭ pîr de animal, dar şi lucrurile confecţionate din el. La deminutiv era *setula*. Acest *setula* nu putea trece la Românĭ decât sub forma de *seche*, maĭ corect сѣкїе, întocmaĭ după cum din *vetula* noĭ am căpătat *veche*, în tipăriturile din secoliĭ XVI-XVII: вѣкїе. Cu trecerea inițialuluĭ *s* în *z* ca în *zer* = lat. *serum*, avem dară ѯѣкїе, *zeche*, de unde apoi cu scăderea luĭ *k* la *g* prin acomodaţiune cu *z* din prima silabă (cf. maĭ jos la cuvîntul *zgarbură*): *zéghie*, *zeghie*, *zeghe*. Pentru verificarea acesteĭ ipotese — o dâm aci numaĭ ca ipotesă — ar trebui găsită posteritatea latinuluĭ *setula* cu sens de haĭnă în vre-un alt dialect romanic. Italianul *secchia* vine din lat. *situla*, avênd prin urmare cu totul un alt înţeles; dar şi din *setula* italianesce ar fi eşit tot *secchia*, ca din *vetula* — *vecchia*. Există óre vre-o urmă?

199. *zgarbură* (botte): скорни, згарбѹри. 205.

Ne aducem aminte de a fi dat peste acest cuvînt numaĭ în Psaltirea luĭ Coresi, de ex. în ps. LIX: «спре Идѹмеи тинзь згарбѹра мѣ», acolo unde slavonesce este: «сапогь мои», ér în Vulgata: «calceamentum meum», cf. şi ps. CVII. Accentul este indicat pe prima silabă. D. Cihac (p. 245) cunósce numaĭ forma *scarpă* «soulier de femme, surtout escarpin». *Zgarbură* este ital. *scarpola*, a căruĭ *p* a trecut de asemenea în *b* la Slovacĭ în *škarbala* «calceamentum rusticorum amplum et latum» (Matzenauer). La Românĭ trecerea luĭ *p* în *b* a fost provocată prin acomodaţiune progresivă de trecerea analógă din tenue în mediă a luĭ *c* în *g* din prima silabă, care la rîndul seŭ a fost datorită iniţialuluĭ *z* din *s*, întocmaĭ ca în *zgaĭbă* = lat. *scabies* = ital. *scabbia*.

200. *zilesc* (je passe la vie): ѯилеск бине, тръеск бине. 46.

Imitaţiune din paleo-slav. благо-дьнствѹѭ, care şi el imitéză pe gr. εὐ-ημερέω.

(¹) Despre elemente linguistice române la Ungurĭ şi maĭ ales la Săcuĭ, veḑĭ **Edelspacher**, *Rumun elemek a magyar nyelvben*, Buda-pest, 1875, scriere pe care — din nefericire — nŭ o cunóscem numaĭ după recensiunea în **Ujfalvy**, *Revue de philologie et d'ethnographie*, t. 2 (1876), p. 221 — 2.

(²) *Vocabulaire coman*, în **Klaproth**, *Mémoires*, t. 3, p. 242.

(³) **Klaproth-Güldenstädt**, *Beschreibung der kaukasischen Länder*, Berlin, 1834, p. 193.

III.

CRONICA

LUÏ

MIHAIL MOXA.

— OLTENIA —

1620.

:onica, pe care o publicâm maĭ la vale, a fost găsită şi
›árată în Bucurescĭ de cătră reposatul profesor rus V.
;orovicĭ, care a şi publicat o mică parte din ea, anume
ul începênd dela cuvintele: дєчи ал фост пзнж ла Ми-
фїюл Дакжєи 6613 (veḑĭ maĭ jos p. 399), într'o cărti-
a sa, astă-ḑĭ fórte rară, întitulată: О Сербіи въ ея отно-
нхъ къ сосѣднимъ державамъ, Казань, 1859, pag. 5—45.
upă mórtea luĭ Gregorovicĭ în Odessa la 1877, preţiosul
ıscris a trecut la Museul Rumiantzov dela Moscva, de unde
opiat sînt acum câte-va lune d. Gr. Tocilescu şi a bine-
de a ni-l pune la disposiţiune, comunicându-ne tot-o-dată
ste in-8, fiind scris pe 101 foĭ nepaginate şi avênd câte
rîndurĭ pe fie-care pagină, ér pe scórţa legătureĭ de lemn,
ăcate cu pele négră, se află maĭ multe însemnărĭ, carĭ
tată că manuscrisul aparţinuse o dată mănăstiriĭ Bistriţa
ıeste Olt.
utorul ne spune însuşĭ că se chiamă ‹Moxa Mihail›, că
călugăr, că a scris la 1620, că s'a apucat de lucru din
mnul episcopuluĭ Teofil dela Rîmnic şi că a compilat cro-
sa din diferite ‹cărţĭ slovenescĭ› şi ‹alte izvóde›.
. Tocilescu prepară un studiŭ a-parte asupra fântînelor luĭ
a, şi asupra loculuĭ ce i se cuvine în vechĭa literatură i-
că a Românilor; în asteptarea cercetărilor, tot-d'a-una atât
olide, ale juneluĭ nostru amic, ne vom mărgini dară de
ınstata—ceĭa-ce făcuse deja şi Gregorovicĭ—cum-că între
rele călugăruluĭ oltén trebuĭa să fi fost o traducere slavică

Saŭ:

Tinerel, mândru fecĭòr,
Cum e bradul còdrilòr
Sus pe vîrful mùnţilòr...

(Inelul şi năframa)

Eĭ bine, genitivo-dativele *-luĭ* şi *-lor* sînt pretutin doă orĭ accentate în manuscrisul luĭ Moxa, de ex.: нес стъпж́нило́ръ, ӑпъра́тꙋлꙋи̂, кою́рило́ръ etc., cu acea diferi între ambele desininţe, că silaba *-luĭ* e tot-d'a-una b ér silaba *-lor* oxitonă.

Cele-l'alte—maĭ jos în Notanda.

este de a studia limba vorbită a străbunilor noştri din secolul XVI, numaĭ limba cea vorbită, inlăturând cu desăvîrşire acele texturĭ traduse, în carĭ—ca în Coresi maĭ cu sémă—influinţa literară străină intunecă sintaxa română şi uneorĭ chiar morfologia.

Moxa aparţine secoluluĭ XVI, căcĭ la 1620 el trebuia să fi fost cel puţin de 30—40 de anĭ; dar cartea sa nu pecătuesce óre şi ea prin străinismul limbeĭ, deşi nu se póte numi traducere în sensul strict al cuvîntuluĭ?

Compilând din slavonesce, călugărul oltén întrebuinţéză câte o dată slavisme ne 'mpămîntenite, de ex.: благочестивъ (p. 361), благодаренїе (388), чюдесе (358), царь (369), ѡмиленїе (370), свети (359) saŭ светы (366), светла (364), Ѕлатаѹст (366), а ѡгоди (350) saŭ ѡгодникъ (360), а поведи (357) etc., după cum érăşĭ—pentru a arăta că scie carte—el scrie într'un loc ѳемелїе (p. 554), deşi pe aĭurĭ uĭtă etimologia dela θεμέλιον şi pune curat românesce темелїе (p. 356, 385); generalmente însă stilul luĭ Moxa este fórte românesc, abundând în vorbe şi întorsetуre poporane ‘кѫтѫ фрѹнѕѫ ши ѩрбѫ‚ (p. 392), nervos, înflorit şi elegant tot-o-dată, după cum se póte judeca din următórele câte-va specimene în transcripţiune:

‘Coĭfurele, segétele, suliţele, platoşele, tóte armele, luĭ era ‘maĭ dragĭ decât mése tinse pline de veselie şi de vin dulce; ‘sunetele armelor şi răsunul córdelor de arc, maĭ ĭubĭa decât ‘glas de alăute‚ (p. 395).

‘Nu ĭubĭa sunete de sabiĭ şi bucine sémne de războe, nice ‘chiote de glóte, nice glas de óste, ce numaĭ ce bé şi mănca ‘cu muerĭ frumóse şi cu fluere şi cu alăute, jucărĭ şi căntece...‚ (p. 395).

‘Biruise răul pre bine şi acoperise strămbătăţile pre de‘reptăţĭ‚ (p. 372).

‘Cela ce avea cerbice ţapănă şi trufă ĭute şi cu limbă a‘scuţită, elu se muè ca boul de jug‚ (p. 372).

‘O, pizmă! de început vrăjmaşe, fiară cumplită, tălhariŭ, ‘scorpie veninósă, şarpe muşcătoriŭ, segétă fără fier, suliţă a-

ȣна кȣ алтѫ ꙟтрȣ лаȣда кȣи лѣȣ фаптъ ши сѫ кȣноаскѫ шѫвей
времиле анлѡр. Пȣсе пре Кронъ маи сȣс, ал доиле Зевсъ, ши ал
трейле Ярисъ, ал патрȣл соареле де лȣминѣзѫ лȣмїеи, ал чинчеле
Яфродитъ, ал шаселе Єрмїа, ши лȣна маи жѡс, ши ꙟтѫ ꙟ-
пѫрѫсить, дȣпѫ зиса лȣи дȣмнезеȣ, карѣшъ ꙟ рѫндȣл еи.

Я чинча зи: дечи пѫнѫ а чинча зи нȣ ера пре пѫмѫнтъ ниче
ѡ витѫ, ниче ꙟтр'апѫ, ниче ꙟ вѫздȣх а збȣра, ши зисе дȣмнезеȣ
апелор, де фѣчерѫ пеши де тот фѣлȣл, сѫ ле фїе сȣфлетȣл ши
храна дентр'апѫ, ши дентр'апѫ еши родȣлъ пасерилѡр че збоарѫ.
Ѭрѫ де ꙟ пѫмѫнтъ тоате добитоачеле, ши фїериле, гадинеле ши
тоате гѫꙟганїиле кѫте ꙟмблѫ пре пѫмѫнтъ.

Я шасѣ зи фѣче дȣмнезеȣ раюл кȣ тоате помѣтеле ши о
фрȣмоасе мѵризмѫ, ши кȣ дȣлчацѫ десфѫтатѫ, кȣ ꙟвѫцѫтȣра
сфинцїеи лȣи; ши ꙟ мижлокȣл раюлȣи рѫсѫди дȣмнезеȣ помъ ш
пречепȣт че ѭсте бине ши рѫȣ, ши апѫ кȣрѫтоаре ꙟ мижлокȣл
раюлȣи де ȣдѫ помецїи, ши де аколо се ꙟпартъ ꙟ патрȣ де ба
ꙟ лȣме, а нȣме Геѡнъ, ши Нилȣл, ши Єфратȣл, ши Тигрȣ.

Фѫкȣ Дȣмнезеȣ ѡмȣл кȣ мѫна лȣи, де лȣт, де сѫвѫршитȣ-л
фѣче, кȣ сȣфлет вїȣ, шї-и дѫрȣи минте слободѫ ши пречепѫ-
тоаре, пре кипȣл ѡбразȣлȣи сѫȣ, ши-л пȣсе сѫ се сѫлѫшлȣаскѫ
ꙟ едемъ, ȣнде е хранѫ де раю, ши фȣ алтѫ лȣме, лȣме кȣ ꙟци-
лепчюне де плинъ; ши-л ꙟвѫцѫ кȣ тот бинеле раюлȣи сѫ се ꙟдȣ-
ласкѫ, ѭрѫ де помȣл пречепȣтȣлȣи сѫ се ферѣскѫ, ниче кȣ мѫна
сѫ нȣ се атингѫ.

Ятȣнче адȣсе Дȣмнезеȣ кѫтрѫ Ядамъ тоате вителе ши тоате
фїериле ши гадинеле кѫте ꙟмблѫ пре пѫмѫнтъ, ши тоате па-
сериле кѫте збоарѫ де пре пѫмѫнтъ ꙟ сȣсъ, де се ꙟкинарѫ лȣи
Ядамъ, ка нише роби домнȣ-сѫȣ, ши ле пȣсе нȣме Ядамъ тȣтȣ-
рора, кѫрїѭшъ пре подоаба еи; кѫ пѫнѫ ачїа рѫѡтѫци хитѣни
ꙟ инима лȣи нȣ ера.

Ядȣрми Ядамъ сомнȣл челъ амаръ, ꙟчепѫтȣра кѫдерїеи, ши се
атинсе зидиторюл кѫтрѫ колстеле лȣи ши лȣѡ осъ де-и фѣче соцъ
ши се дешептѫ Ядамъ де ѡ вѫзȣ, шї-и зисе Єввл, че се кїамѫ
вїацѫ, ѭрѫ Ядамъ се кїамѫ пѫмѫнтъ рошїȣ.

Я шаптѣ зи дȣмнезеȣ, дѣка сѫвѫрши тоате лȣкрȣриле бȣне
але лȣи, а шаптѣ зи ѡдихни де тоате, ши ле пȣсе лѣџе
де ле зисе: ѡ! дои ꙟтѫю нѫскȣци де ꙟ пѫмѫнтъ ши ай раюлȣи
вїѭтничи! ачастѣ тоате сѫнтъ адȣсе пентрȣ трѣба воастрѫ! ши
тоате сѫ вѫ ꙟдȣлчици де сацїȣ, нȣмаи че вѫ ферици де поме
пречепȣтȣлȣи, кѫ ꙟ час че вери мѫꙟка кȣ амаръ вецi мȣри, ши
де вѫ вецi фери вїацѫ несѫвѫршитѫ фѫрѫ гриже вецi моштени

Ꙗрѫ еи се спѫрѣрѫ де кꙋвѫнть, ши се феріꙗ де ачел помь ка де ꙋнь врѫжмаш.

Ꙗрѫ діаволꙋл вѫѕꙋ віꙗца лѡр ꙟтр'атѫта бине ꙟ раю ка ꙟџеріи, че нꙋ пꙋтꙋ рѫбда, че арꙋꙟкѫ ꙋрџіе спр'иншіи кꙋ пиѕмѫ, ши-шь афлѫ хитленіѧ лꙋи шарпеле ка ꙋнь вась, де се апропіе де ароми пре стрѫмоаша, де-и арѫтѫ поамеле фрꙋмоасе ла ведѣре ши дꙋлчи ла гꙋстаре, ши минци ꙟтѫю де-и шопти: мѫꙟкаци, ѕисе, кѫ веци фи ка Дꙋмнеѕеꙋ, де веци џи бинеле ши рѫꙋл. Ꙗрѫ дѣка аꙋѕи ачѣстѧ Єва, нꙋмаи кѫт се противи сфатꙋлꙋи шарпелꙋи че фꙋ ꙟвѫџать де сатана, дечи гꙋстѫ, ши дѣде ши лꙋ Ꙗдамь де мѫнкѫ, ꙗрѫ нꙋмаи кѫт се вѫѕꙋрѫ голи ши се рꙋшинарѫ ꙋнꙋл де алть. Ѡ марникѫ неаскꙋлтаре! ѡ нѫпрасникѫ кѫдѣре! кѫ ꙟвѫџѫгꙋра а прѣ ꙟнѫлцатꙋлꙋи Дꙋмнеѕеꙋ ѕидиторюл нꙋ аꙋ аскꙋлтать, ꙗрѫ сфатꙋл челꙋи ꙟџерь кѫѕꙋт л'аꙋ лꙋать. Дѣчіѧ-ши акоперирѫ рꙋшина кꙋ фрꙋнѕе, ши се аскꙋнсерѫ сꙋпть десиме де тꙋртѣле; ꙗрѫ Дꙋмнеѕеꙋ џіꙋ ачѣстѧ, ши ле поносꙋи пентрꙋ неаскꙋлтарѧ лѡр, ші-и скоасе де ꙟ раю, де-и педепси кꙋ ѡстенить ши кꙋ гимпи де ꙟпꙋꙟгь, ши кꙋ трꙋдѫ ши кꙋ дꙋрори сѫ се хрѫнѣскѫ ши кꙋ дꙋрори сѫ лꙋкрѣѕе пѫмѫнтꙋл; ши Єва грижѧ бѫрбатꙋлꙋи-шь ши ꙟрєꙋл нѫскꙋтꙋлꙋи сѫ-ль поарте; ші-и ꙟвѫскꙋ ꙟ піеи де трꙋпь, де лѫкꙋа ꙟнаинтѣ раюлꙋи ши плѫнџѧ немѫꙟгѫꙗть. Дѣчіѧ-ш кꙋноскꙋ мꙋꙗрѧ, ши нѫскꙋ пре Ꙗвел ши пре Каинь. Де атꙋнче ꙟтрѫ завистіѧ ꙟ лꙋме, кѫ се скꙋлѫ Каинь де ꙋчисе пре фрате-сѫꙋ Ꙗвел. Дѣчіѧ се ꙟмꙋлцирѫ ѡаменіи пре пѫмѫнт ꙟпреꙋнѫ кꙋ рѫутѫциле. Ши трѫи Ꙗдамь 230 де ани; ꙗрѫ нѫскꙋ ши пре Сиѳь; ꙗрѫ де тот трѫи Ꙗдамь 932.

Сиѳь гѫси де нꙋмеле лꙋи Дꙋмнеѕеꙋ, ши пꙋсе нꙋме стѣлелѡр ши тоатѫ философіѧ, ши нѫскꙋ пре Єнос, ши трѫи де тот 912 ани. Єнос нѫскꙋ пре Каинань, ши трѫи 905 ани. Каинань нѫскꙋ пре Малелеиль, ши трѫи 715 ани; ши Малелеиль нѫскꙋ пре Маласаль (?)...

Маалеиль нѫскꙋ пре Ꙗредь, ши трѫи 895 ани. Ꙗредь нѫскꙋ пре Єнох, ши трѫи 962 де ани. Єнох нѫскꙋ пре Матꙋсаль, ши трѫи 690 де ани, ши се мꙋтѫ, нꙋ мꙋри. Матꙋсаль нѫскꙋ пре Ламех, ши трѫи 782. Ламех нѫскꙋ пре Ное, ши трѫи 755 де ани. Ное, кѫндь фꙋ де 160 де ани, нѫскꙋ пре Сима ши Хама ши Ꙗфета.

Ꙟтꙋнче се ꙟплꙋ лꙋмѣ де рѫѡтѫци: ꙋитарѫ пре Дꙋмнеѕеꙋ пре карелѧ че ꙗꙋ фѫкꙋт, ши се ꙟкина соарелꙋи ши лꙋніеи ши стѣлелѡр, ши се местекарѫ ꙟ лꙋкрꙋри фѫрѫ де лѣџе.

Нꙋмаи че ера де ꙟ рꙋда лꙋи Сиѳ дерепть Ное ал доиле дꙋпѫ Ꙗдамь, де се феріѧ де местекѫтꙋра чѣ ра, ши мꙋлть ꙟвѫцѧ пре

тоци сѫ се пѫрѫсѣскѫ де рѫȣ, че ниме нȣ-л аскȣлта: дечи-л дела дȣмнезеȣ сѫ факѫ корабіе, ши ѡ гѫти: дечи слобози дȣмнезеȣ слоата черюлȣи, ши се вѫрсарѫ плои де акоперирѫ пѫмѫнтȣл. Ное ꙟтрѫ ꙟ корабіе кȣ фечоріи ши кȣ нȣрориле. ши тримисе дȣмнезеȣ де чѣле де пре пѫмѫнть де тоате вителе, ши фіери ши пасери, де се ачȣарѫ кȣ-нȣс ꙟ корабіе: дѣчіа ꙟнѫлцѫ апа корабіа ши еи се мѫнтȣирѫ, іарѫ алалци тоци се некарѫ.

Деꙟчепȣтȣл лȣміеи пѫнѫ ла потопь 2242 де ан. Кѫнд стѫтȣ плоіа ши скѫзȣрѫ апеле, еши Ное де ꙟ корабіе кȣ тоате сȣфлетеле ши дыханіиле кѫте ера ꙟ корабіе, ши іарѫ се ꙟмȣлцимe а тоате сȣфлетеле. Дечи дȣпѫ потопь Симь нѫскȣ пре Ярфазадь, ши трѫи 500 де ан. Ярфазадь нѫскȣ пре Каинан, ши трѫи 420 де ан. Каинань нѫскȣ пре Салал, ши трѫи 405 ан. Салал нѫскȣ пре Еверь, ши трѫи 330 де ан. Еверь нѫскȣ пре Фалекь, ши трѫи 133 де ан. Фалекь нѫскȣ пре Рагавь, ши трѫи 123 де ан. ꙟ зилеле лȣ Фалекь сѣȣ ꙟчепȣт стлѫпȣль:

ꙟпѫрѫціа лȣи Неврод.

Кѫ се скȣлѫ де ꙟ рȣда лȣи Симь ȣнь ѡмь, анȣме Неврод, ши се пȣсе ꙟтѫю домнь пре пѫмѫнт, ши зисе кѫ апȣкѫ чинстѫ ли дȣмнезеȣ де ѡ пȣсе спре ель кѫ іасте дȣмнезеȣ, ши мѫсора пѫмѫнтȣл, ши невои ѡаменіи сѫ факѫ [стлѫпȣль], дечи ꙟчепȣрѫ а лȣкра пѫнѫ ꙟ 40 де ан: тотȣ-л ꙟнѫлцарѫ, пȣцинь нȣ ажѫнсе кѫрѫгȣл лȣміеи. Лимба ле ера тот ȣна, ши ера пȣши 72 де дерегѫтори. Дечи дȣмнезеȣ ле вѫзȣ небȣніа ши остенѣла ꙟ дешерть, дѣчіи ле ꙟпѫрци лимбиле пре дерегѫтори, нȣмаи Еверь че-ш цинȣ лимба кȣ чата-ш. Дела потопь пѫнѫ ла стлѫпь 600 де ан.

Дѣчіа се рѫсфирарѫ лимбиле престе тоатѫ лȣмѣ, ши дела стлѫпь Рагавь нѫскȣ пре Серȣх ши трѫи 135 де ан. Ачесть Серȣх ꙟчепȣ ꙟтѫю а фаче дȣмнезеи, дечи ꙟчепȣрѫ ѡаменіи а се ꙟкина бозилѡр ши ȣитарѫ кȣ тотȣл пре дȣмнезеȣ, ши а ꙟмплȣ лȣмѣ де рѫѡтѫци, ши-ш фѫча четаци, каріи ȣнде динкоаче лека, ѡчине ши церрь, каріи пре рȣдѫ. Де ꙟ рȣда лȣ Яфеть Троіань фѣче Троада: Ясȣрдинь, рȣда лȣ Симь, фѣче Вавилоніа че се кіамѫ Ясvріа: Месремь, ден рȣда лȣи Хамь, фѣче Мисріи анȣме Єгvпетȣл:

ꙟпѫрѫціа Єгvпетȣлȣи.

Дѣка се мȣлцирѫ лимбиле пре пѫмѫнть, ꙟтѫю се скȣлѫ ꙟ пѫрѫціа де Єгvпет, ши ꙟчепȣрѫ а лȣа бирь де пре ла лȣіи

ши фъча ръ8 мѕлть, ръзболе, жафѕри, фѕртѕшагѕри, кѕрвїи, ѕ-чидери; маи ръѕ ера къ се ѫкина божилѡр: де врѣ ниждери чинева чева пре лѕме, еи-ль фъча къ е дѕмнезеѕ ши-л скрїа иконнъ де и се ѫкина; ши аѕ цинѕт ѫпържцїа Еѓуптѣнїи 1663 де аи.

ѪПЪРЖЦІА АСУРЇИЛѠР.

Серѕх нъскѕ пре Нахорь, ши тръи 137 де аи; Нахорь нъскѕ пре Өара, ши тръи 209 де аи; Өара нъскѕ пре Авраамь, ши тръи 200 де аи. Де ѫпърцира лимбилѡр пънъ ла Авраамь 1072, ꙗръ дела Адамь пънъ ла Авраамь 3320 де аи. Авраамь къндь фѕци дела Авимелех, ѫпъратѕл Еѓупетѕлѕи, ѫтрѕ Асирїа, атѕнче се ръдикъ домнѕл Асирїилѡр, Виль чел маре ши таре, де-ль ава ши-л чинстїа ка пре дѕмнезеѕ, ачела добъндн ѫпържцїа де ла Еѓуптѣны, ши аѕ цинѕт ѫпържцїа Асирїанїи 1300 де аи, пънъ ла Сарданапал.

ѪПЪРЖЦІА ЛѸ СОСТРЇЕ ЕГУПТЕН.

Мѕлте церь ши бърбаци бѕни адѕсе Сострїе, ши пѕрчѣсе де ѫвлъ маи тоатъ лѕмѣ, ши бирѕи; дѣчїа невоиа пре тоци съ-и дѣ бирь; токма ѫвлъ зѣче аи, ши се ѫтоарсе кѕ мѕлтъ добъндъ; ши ѡбори ши ѫпържцїа Асурїилѡр. Дѣка мѕри Сострїе, ꙗръ крескѕ ѫпържцїа Асурїилѡр. Авраамь нъскѕ пре Ісаакь, ꙗръ Ісаакь нъскѕ пре Iакѡвь, Iакѡвь нъскѕ пре Левїе, Левїе нъскѕ пре Каѳа, Каѳь нъскѕ пре Арамь, Арамь нъскѕ пре Мѡуси. Къндь фѕ Мѡуси де 85 де аи, атѕнче скоасе пре рѕда ѡуреѧскъ де ѫ робїа лѕ Фараѡнь де ѫ Еѓупет, шї-и трекѕ мара рошїе кѕ пѕтѣра лѕ дѕмнезеѕ пре ѕскать, ши аѕ тръить ѫ пѕстїе 40 де аи, ши аѕ мънкат манъ сфънтъ. Де ѫ анѕл де ѫтъю а лѕи Авраамь пънъ къндь аѕ ешит Ѡврѣии де ѫ Еѓупет 505 аи, ꙗръ дела потопь 3689. Дѕпъ моартѣ лѕ Мѡуси стътѕ Ісѕсь Навїинь, шї-и бъгъ дѕмнезеѕ ѫ цара чѣа че ле фъгъдѕисе лѕ Авраамь, ши домни 27 де аи. Бътрънн анѕме жѕдѣце 23 де аи, Гоѳѡнонл 40 де аи, Стринїе 50 де аи, Меѳѕаѡд 80 де аи, Девора ши Баракь 20 де аи, Стринїе 20 де аи, Мадинее 7 аи, Гедеѡнь 40 де аи, Авимелех 6 аи, Өѡла 20 де аи, Аирь 10 аи, Маните 18 аи, Ѳоде 6 аи, Монь 7 аи, Ѳлѡмь 10 аи, Лавдѡн 8, Стринїе 40 де аи, Самѱѡнь чел таре 20 де аи, Попа Илїа 20 де аи. Де'нчепѕтѕл лѕ Самоиль кѕ Саѕл пънъ ла Давидь 40 де аи.

тоци сѫ се пѫрѫсѣскѫ де рѫȣ, че ниме нȣ-л аскȣлта; дечи-л ꙟвѫцѫ дȣмнезеȣ сѫ факѫ корабїе, ши ѡ гѫти; дечи слобози дȣмнезеȣ слоата черюлȣи, ши се врѫсарѫ плои де акоперирѫ пѫмѫнтȣл. Ное ꙟтрѫ ꙟ корабїе кȣ фечорїи ши кȣ нȣрориле, ши тримисе дȣмнезеȣ де чѣле де пре пѫмѫнть де тоате вителе, ши фїери ши пасери, де се ачȣарѫ кȣ-нȣс ꙟ корабїе; дѣчїа ꙟнѫлцѫ апа корабїа ши ей се мѫнтȣирѫ, ꙗрѫ алалци тоци се некарѫ.

Де'нчепȣтȣл лȣмїеи пѫнѫ ла потопь 2242 де ай. Кѫндь стѫтȣ плоꙗ ши скѫзȣрѫ апеле, еши Ное де ꙟ корабїе кȣ тоате сȣфлетеле ши дыханїиле кѫте ера ꙟ корабїе, ши ꙗрѫ се дѣде мȣлциме а тоате сȣфлетеле. Дечи дȣпѫ потопь Симь нѫскȣ пре Арфазадь, ши трѫи 500 де ай. Арфазадь нѫскȣ пре Каинан, ши трѫи 420 де ай. Каинань нѫскȣ пре Салла, ши трѫи 405 ай. Салла нѫскȣ пре Еверь, ши трѫи 330 де ай. Еверь нѫскȣ пре Фалекь, ши трѫи 133 де ай. Фалекь нѫскȣ пре Рагавь, ши трѫи 123 де ай. Ꙟ зилеле лȣ Фалекь сѣȣ ꙟчепȣт стѫлпȣль:

ꙞПЪРЪЦЇА ЛȢИ НЕВРОД.

Кѫ се скȣлѫ де ꙟ рȣда лȣи Симь ȣнь ѡмь, анȣме Неврод, ши се пȣсе ꙟтѫю домнь пре пѫмѫнт, ши зисе кѫ апȣкѫ чинста лȣи дȣмнезеȣ де ѡ пȣсе спре ель кѫ ꙗсте дȣмнезеȣ, ши мѫсȣрѫ пѫмѫнтȣл, ши невои ѡаменїи сѫ факѫ [стѫлпȣль], дечи ꙟчепȣрѫ а лȣкра пѫнѫ ꙟ 40 де ай: тотȣ-л ꙟнѫлцарѫ, пȣцинь нȣ ажȣнсе крѫгȣл лȣнїеи. Лимба ле ера тот ȣна, ши ера пȣши 72 де дерегѫтори. Дечи дȣмнезеȣ ле вѫзȣ небȣнїа ши остенѣла ꙟ дешерть, дѣчїи ле ꙟпѫрци лимбиле пре дерегѫтори, нȣмаи Еверь че-ш цинȣ лимба кȣ чата-ш. Дела потопь пѫнѫ ла стѫлпь 600 де ай.

Дѣчїа се рѫсфирарѫ лимбиле престе тоатѫ лȣмѣ, ши дȣпѫ стѫлпь Рагавь нѫскȣ пре Серȣх ши трѫи 135 де ай. Ачесть Серȣх ꙟчепȣ ꙟтѫю а фаче дȣмнезеи, дечи ꙟчепȣрѫ ѡаменїи а се ꙟкина козилѡр ши ȣитарѫ кȣ totȣл пре дȣмнезеȣ, ши се ꙟмплȣ лȣмѣ де рѫѡтѫци, ши-ш фѫчѫ четаци, карїи ȣнде дескѫлека, ѡчине ши церрь, карїи пре рȣдѫ. Де ꙟ рȣда лȣ Афеть, Троꙗнь фѣче Тролда; Асȣрдинь, рȣда лȣ Симь, фѣче Вавулонȣл, че се кїамѫ Асурїа; Месремь, ден рȣда лȣи Хамь, фѣче Мисїрюл анȣме Егупетȣл:

ꙞПЪРѪЦЇА ЕГУПЕТȢЛȢИ.

Дѣка се мȣлцирѫ лимбиле пре пѫмѫнть, ꙟтѫю се скȣлѫ ꙟпѫрѫцїа де Егупет, ши ꙟчепȣрѫ а лȣа бирь де пре ла алцїи,

ши фъча ръȣ мȣлть, ръѕболе, жафȣри, фȣртȣшагȣри, кȣрвїи, ȣ-чидери; маи ръȣ ера къ се ꙟкина ѕоѕилѡр: де врѣ иждери чинева чева пре лȣме, еи-ль фъча къ е дȣмнеѕеȣ ши-л скрїа иконѫ де и се ꙟкина; ши аȣ цинȣт ꙟпърѫцїа Єгѵптѣнїи 1663 де ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЯСѴРЇИЛѠР.

Серȣх нѫскȣ пре Нахорь, ши тръи 137 де ани; Нахорь нѫскȣ пре Ѳара, ши тръи 209 де ани; Ѳара нѫскȣ пре Явраамь, ши тръи 200 де ани. Де ꙟпърцира лимбилѡр пънѫ ла Явраамь 1072, іарѫ дела Ядамь пънѫ ла Явраамь 3320 де ани. Явраамь кънд фȣџи дела Явимелех, ꙟпъратȣл Єгѵпетȣлȣи, ꙟтрȣ Ясирїа, атȣнче се ꙟрѫдикѫ доминȣл Ясирїилѡр, Виль чел маре ши таре, де-ль ава ши-л чинстїа ка пре дȣмнеѕеȣ, ачела добѫнди ꙟпърѫцїа де ла Єгѵптѣны, ши аȣ цинȣт ꙟпърѫцїа Ясирїанїи 1300 де ани, пънѫ ла Сарданапал.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ СОСТРЇЕ ЄГѴПТѢН.

Мȣлте церь ши бѫрбаци бȣни адȣсе Сострїе, ши пȣрчѣсе де ꙟблѫ маи толтѫ лȣмѣ, ши бирȣи; дѣчїа невоиа пре тоци съ-и дѣ бирь; токма ꙟблѫ ѕѣче ани, ши се ꙟтоарсе кȣ мȣлтѫ добѫндѫ; ши ѡбори ши ꙟпърѫцїа Ясѵрїилѡр. Дѣка мȣри Сострїе, іарѫ крескȣ ꙟпърѫцїа Ясѵрїилѡр. Явраамь нѫскȣ пре Їсаакь, іарѫ Їсаакь нѫскȣ пре Ꙗкѡвь, Ꙗкѡвь нѫскȣ пре Левїе, Левїе нѫскȣ пре Каѳа, Каѳь нѫскȣ пре Ярамь, Ярамь нѫскȣ пре Мѡѵси. Кънд фȣ Мѡѵси де 85 де ани, атȣнче скоасе пре рȣда ѡѵреіаскѫ де ꙟ робїа лȣ Фараѡнь де ꙟ Єгѵпет, шї-и трекȣ мара рошїе кȣ пȣтѣра лȣ дȣмнеѕеȣ пре ȣскать, ши аȣ трѫить ꙟ пȣстїе 40 де ани, ши аȣ мѫнкат манѫ сфънтѫ. Де ꙟ анȣл де ꙟтъю а лȣи Явраамь пънѫ кънд аȣ ешит Ѥврѣии де ꙟ Єгѵпет 505 ани, іарѫ дела потопь 3689. Дȣпѫ моартѣ лȣ Мѡѵси стътȣ Ісȣсь Навїинь, шї-и бъгѫ дȣмнеѕеȣ ꙟ цара чѣа че ле фъгѫдȣисе лȣ Явраамь, ши домни 27 де ани. Бѫтрѫни анȣме жȣдѣце 23 де ани, Гоѳѡноил 40 де ани, Стринїе 50 де ани, Меѳȣаѡд 80 де ани, Девора ши Варакь 20 де ани, Стринїе 20 де ани, Мадинее 7 ани, Гедеѡнь 40 де ани, Явимелех 6 ани, Ѳѡла 20 де ани, Яирь 10 ани, Маните 18 ани, Єѳле 6 ани, Монь 7 ани, Єлѡмь 10 ани, Лавдѡн 8, Стринїе 40 де ани, Самѱѡнь чел таре 20 де ани, Попа Илїа 20 де ани. Де'нчепȣтȣл лȣ Самоиль кȣ Саȣл пънѫ ла Давидь 40 де ани.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢИ КѴРЬ.

Дѣчіа се скȣлѫ де ꙟ Персида Кѵрь кȣ ȣнкю-съȣ Даріє Ми-дѣнȣл, ши спарсерѫ ꙟпърѫціа Вавѵлѡнȣлȣи, ши пери ръȣ Вал-тасарь; дѣчіа стътȣ ꙟпърать маре пре лȣме Кѵрь, ши лȣ ꙟпъ-рѫцить 30 де ани, ши слобоѕи Кѵрь Оврѣии де ꙟ робіє, ші-и лъсѫ съ-ши факѫ четате ꙟ Іеросалимь ши ꙟ бесѣрека Сіѡнȣлȣи, къ се ꙟплȣрѫ атȣнче 70 де ани де къндь ера робици. Дȣпѫ Кѵрь ꙟпърѫци Камвись 7 ани, Даріє Истаспь 36 де ани, ши мȣлте острове ши църи кȣ четъци добънди, ши Ꙗнатоліа кȣ тотȣл. Ꙗ-честа Даріє ꙗрѫ слобоѕи Иѕраилїи ла очине-ш, ши ле пȣсе май маре пре Зоровавель, стренепотȣл лȣи Давидь, ши пȣрчѣсерѫ де чинчи ори къте о міє де міи, ши 1000 де попи. Дȣпѫ Даріє стътȣ Ѯерсь, ачеста адȣнѫ ощи мари, пре апѫ ши пре ȣскат, де се лови кȣ Гречїи, ши нȣ фолоси немикѫ, че се ꙟтоарсе рȣшинать, ши ꙟпърѫци 28 де ани. Ꙗртаѯерсь кȣ мȣꙗра лȣи 41 де ани, Даріє Ꙗрсихонь 4 ани, ши алцїи с'аȣ ѡрѫндить де с'аȣ мѫнать дела Кѵрь де ꙟтѫю пѫнѫ ла Даріє чел бѫтȣт де Ꙗлеѯандрȣ 230 де ани. Ꙗріаварсамь ꙟпърѫци 6 ани.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢИ ꙖЛЕѮꙖНДРȢ МꙖКИДОН.

Дела Ꙗдамь пѫнѫ ла Ꙗлеѯандрȣ Макидонь 5167 де ани. А-честа ѡбори домніа Тȣрчилор ши плекѫ Индіа, Сиріꙗ, Финикіа ши тоци домнїи пѫмѫнтȣлȣи ши тоци витѣжїи лȣмїеи, дела рѫсѫрит пѫнѫ ла апȣс, ши с'аȣ плекат лȣи, ши ꙟпърѫци де тоть 38 де ани, ши мȣри отрѫвит ꙟ Вавѵлѡнь, ші-и се ꙟпърци ꙟпъ-рѫціа ꙟ 4 пърци: ȣнїи цинѣ Сиріа ши Финикіа, алцїи рѫсѫ-ритȣл, ши алцїи апȣсȣл.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢИ ПОТОЛОМЕИ ЄПȢРЕ.

Пре Єгѵпеть ши пре Ꙗлеѯандріа ꙟтѫю стѫтȣ Потоломеи Є-пȣре, ачеста се рѫдикѫ ши придѫди сȣпть мѫна лȣи църи мȣлте, ши пре ачѣле локȣри кȣ тотȣль, ши авȣ комоарѫ мȣлтѫ, ши ꙟпърѫци 40 де ани; ши ювіꙗ ши алцїи сѫ-и кіꙗме Потоломеи ꙗрѫ. Потоломеи Брата 38 де ани, ачеста невои пре Єврѣи де скоасерѫ кърциле лѡр тоате де ꙟ оврееще гречѣще. Потоломеи Євергеть 25 де ани, Ꙗнтіѡх Єпифань 4 ани, Потоломеи Филопа-торь 25 де ани, Потоломеи фіюл лȣи 20 де ани, Потоломеи Фȣско 17 ани, Потоломеи Ꙗлеѯандрȣ 10 ани, Потоломеи фрате-съȣ 8 ани,

Потоломеи Дїωнис 30 де ани, Іотоломеи Патрь 22 де ани, Клеωпатра ꙟпържтѣса ла цинȣть ꙟпържцїа Єгѵпетȣлȣи, ши с'аȣ мжнат дела Потоломеи Єпифань пжнж ла Клеωпатра 300 де ани. Де атȣнче се лжрцїа пре лȣме ꙟпържцїа Римȣлȣи; ачѣстѣ кȣм не фȣ пȣтѣра ноилскрисем.

ꙟПЪРЖЦЇА ТРОꙖНИЛѠР.

Сж ꙟчѣпемь де акȣм аржта ши де ꙟпържцїа Римлѣнилωр де'нчепȣтȣл лωрь. Пре врѣме че ꙟпържцїа Давидь Іерȣсалимȣл, ꙗрж ꙟ Троада домнїа Прїамь ши ава доамнж ши нжскȣрж де-'нтр'жнсж фечори мȣлци, де-и кема кавра(?), ꙗрж Прїамь вжѕȣ атȣнче ȣн вись, пжрȣ-и кж вжѕȣ ȣн тжчюне апринсь ешиндь дин трȣпȣл мȣерїеи лȣи ши дѣде де о парте вжнть де арсе четата тоатж; ши спȣсе ачѣста философилорь, еи ржспȣнсерж кж: арж фи маи бине че ва наще сж-л арȣнчи ꙟ фок; ꙗрж кȣрȣндь нжскȣ анȣме Ꙗлеѯандрȣ, коконь фромошел, шї-и фȣ милж а-л пїардера, че-л лепждж ꙟтр'ȣн кжмпь, ши-ль афларж неще пжстори де-ль лȣарж шї-и пȣсерж нȣме кȣм кема ачел кжмпь: Парїе. Дечи дѣка крескȣ воиникь, ель фȣ кȣноскȣт де Прїамь; дечи-л лȣω ла динсь, кж-и пжрȣ кж аȣ скжпать де пакосте; че че ꙗсте сж фїе нȣ се поате трѣче. Дѣчїа фжрж пестѣлж Ꙗлеѯандрȣ Парїе, елȣ-шь ȣчисе ȣн фрате ши прибеѱи ꙟ Спарть, ȣнде е цара гречꙗскж, ла Менелаи; елȣ-л прїими ла динсȣл кȣ чинсте, ши-л цина ка пре ȣнь фечорь де домнь; Парїе вжѕȣ пре Єлена мȣꙗра лȣ Менелаи, прѣ фрȣмоасж ши албж, дечи о прѣ ꙟдржѱи, ши пȣсе окїи хитлѣнии спри'нса, ши ащептж пжнж кжндь се дȣсе Менелаи ωареȣнде, атȣнче се скȣлж Ꙗлеѯандрȣ, дечи апȣкж пре Єлена кȣ тоатж авȣцїа лȣ Менелаи ши ꙟтрж ꙟ корабїе сж фȣгж пре маре ла Троада; ꙗрж фортȣна-и ѕмжчи де-и скоасе ꙟ гȣра Нилȣлȣи, ла ȣнь лок анȣме Кановикȣл, ꙗрж соцїи лȣи де греȣ-л пжрирж кжтрж Противес, ꙟпжратȣл Єгѵпетȣлȣи, шї-и спȣсерж кȣм аȣ апȣкат ачꙗ мȣꙗре кȣ бȣнжтата тоатж а лȣ Менелаи, ꙗрж Противес и ꙟпȣтж кȣ амарь, дѣчїа-л гони ши опри пре Єлена кȣ тоатж авȣцїа, пжнж ва вени домнȣ-сжȣ ла динсж.

Дѣка се ꙟтоарсе Менелаи де ꙟ кале ши нȣ-ши гжси мȣꙗрѣ, ниче бȣнжтата, пȣсе скржбж маре, ши-ши дǔрїа фаца, ши-ши рȣмпа хаинилe, кȣ Дарїе сокрȣ-сжȣ, ши адȣнж Гречїи тоци чеи маи мари, ши ле спȣсе де патимж ши ли се рȣгж фоарте ка сж се батж кȣ Троꙗнїи пентрȣ ел; еи се жȣрарж тоци сж-ши пȣе капетеле деренть динса; ши ꙗтж мȣлци се скȣларж де пре

свѧде ши ꙟделȣꙟгѫ време еи се ворь ꙟнѫлца пре алте лимби, ши ѕиди четата албѫ ши лȣꙟгѫ, ш'алтѫ четате нȣме Лешн. Ши лȣ девѣть свадѫ мȣлть кȣ домнȣл латинескь кȣ Латин, Фавно, ши Тȣрнѡсь Сабалитȣл, ши кȣ алци домни де ꙟпрежȣр, ши тотȣ-и бѫтѫ Еніѧ. Апои се ꙟпѫкарѫ ши ꙟпѫрцирѫ лок де царѫ. Дѣка мȣри Еніа, ель стѫтȣ домнь фію-сѫȣ Асканіе, нѫскȣт де ꙟ Кресȣса фата лȣи Пріамь краю; дȣпѫ'нсȣл стѫтȣ фію-сѫȣ Теверь, ши ера мѫндрȣ ши витѣѕь, ши мȣри некать. Дѣчіи рѫмасерѫ дои феч-ори, Немиторь ши Амȣліе; Немиторь лȣѡ домніѧ, Амȣліе авȣціе, ши се скȣлѫ Немиторь де ȣчисе фечорій лȣ Амȣліе тоци, ꙗрѫ пре ѡ фатѫ ель ѡ пȣсе попѫ, ши пȣсе лѣџе: фѣтеле че ворь фи попи сѫ нȣ се мѫрите; ꙗрѫ ꙗ се аместекасе кȣ ѡареч-ине; дѣка лȣѕи Немиторь кѫ е грѣ, пȣсе де ѡ пѫѕіѧ пѫнѫ кѫндь нѫскȣрѫ дои џѣмени; дечи пре денса ѡ бѫгарѫ ꙟ тем-ницѫ, ꙗрѫ пре коконіи и-лепѫдарѫ кȣ ȣнь чинь пре апа Тиверіеи сѫ пꙗрѫ; ꙗрѫ дȣмнеѕеȣ и-крȣцѫ, кѫ-и гѫси ȣнь поркарю нȣме Фестȣл, ши фѣче бине кѫ-и дȣсе а касѫ-ши, ꙗрѫ мȣꙗрѣ лȣи Лȣпа нѫскȣсе ȣнь коконь морть, кѫ фȣ воꙗ лȣ дȣмнеѕеȣ, дѣчіѧ и-пȣсе сȣгаши ꙟ локь де фечори. Дѣчіѧ ле ѕисе нȣме: Рѡм ши Ромил. Дѣка крескȣрѫ, лорь ле ера віаца кȣ поркарій, де пѫщѧ тȣрме ши фȣра. Кȣ нещіȣтȣл стрикарѫ тȣрма лȣ Амȣліе, че ле ера мошь: татѫ мѫни-са. Дѣчі-и принсерѫ ші-и дȣсерѫ ла Амȣліе, елȣ-и вѫѕȣ воиничи ши фрȣмоши, ши афлѫ кѫ-и сѫмть непоци, ши адȣнарѫ глоате де скоасерѫ пре Немиторь де ꙟ домніе ши дѣдерѫ лȣ Амȣліе домніѧ, ꙗрѫ Амȣліе дѣде авȣціе мȣлтѫ не-поцилорь, де рѫдикарѫ ощи ши добѫндирѫ мȣлте домній ши цѫррь. Дȣпѫ ачѣѧ ѕиди Ромил четате прѣ маре ши фрȣмоасѫ, дела Адамь пѫнѫ с'аȣ фѫкȣт Румȣл 4708 де ани, ши кȣ глас де бȣчинь ȣрѫ: сѫ аскȣлте толтѫ лȣмѣ де четата че и се пȣсе нȣ-меле Румь; дечи кѫци есь де акола еи се кіамѫ Рȣмѫни.

ꙞПЪРѪЦІѦ ЛȢ РОМИЛ ЧЕ АȢ ꙞПЪРѪЦИТЬ ꙞТЪЮ Ꙟ РУМЬ.

Дѣка мȣри мошȣл лȣ Ромил, Амȣліе, атȣнче се рѫдикѫ ꙟпѫ-рать Ромил, ши адȣнѫ ѡамени мȣлци де ꙟпрежȣрь де-и бѫгѫ сѫ лѫкȣꙗскѫ ꙟ Рум, ши фȣ ꙟтѫю ꙟпѫрать Румȣлȣи Ромил, ши-ши токми боꙗри сфѣтничи, толь ꙟцелепци, ши мȣлте цѫрръ плекѫ сȣпт сине, ши ꙟпѫрѫци Ромил, 48 де ани. Номань Пом-билаїѡнь стѫтȣ домнь дȣпѫ Ромил, ачеста токми 12 лȣни ꙟтрȣ ань, нȣме Генȣаріе ши Феврȣаріе, ши алте бȣнѫтѫци мȣлте

ръдикаръ паръ, ши бъѕȣръ Гречїи атȣнче мѣрсеръ ши принсеръ порциле, ши ꙟтраръ ꙟ четате: дѣчїа аша добѫндиръ Гречїи Троада. Дечи жȣнгѣ пре воеводи пре маи мари, ши кȣ дерептȣл ѕикѫндь: де ꙟ бръкаци пѫнѫ ꙟ мȣери, ши коконїи фъръ милѫ ера ȣчиши, шї-и рътеѕа ка кȣ сѣчера спичеле некрȣцать. Ши дѣка се сѫтȣраръ де жефȣит ши де тъꙗть, апринсеръ ши четата де арсе пѫнѫ ꙟ ѳемелїе. Дѣчїа се скȣлѫ Менелаи дȣпѫ спартȣл Троадеи де аȣ кинȣит пре маре ши аȣ рътѫчить: ши дѣка-ши афлѫ мȣꙗра Єлина ꙟ Єгупеть ꙟ четате ꙟ Мемфа, ши аȣ оспѫць дела Претеȣ ꙟпърать, ши с'аȣ мѫнать де тоть 8 ани дȣпѫ рѫсипитȣл Троадеи пѫнѫ че аȣ венить Менелаи ꙟ касѫ ши ꙟ Спарть, ꙗтъ се сфръши повѣста де Троꙗни, ка ꙟ скȣрт депланнь, н'ам скрись ка Омирь, кѫ ель аȣ авȣть лимбѫ дȣлче де ꙗȣ фость драгь а подоби повестиле.

Де ꙟчепȣтȣл Рȣмлѣнилор.

Сѫ ꙟчѣпемь а скрїе де акȣм цѫрїа ши пȣтѣра Рȣмѫнилорь, де ȣнде с'аȣ ꙟчепȣть ши аȣ цинȣть пѫмѫнтȣл тоть ши цѫри. Дечи дȣпѫ прада Троадеи, Єнїа џинереле лȣ Прїамь краю с'аȣ скѫпать, са8-л де слобоѕисе ощанїи, ель се мȣтѫ кȣ тоатѫ рȣда лȣи, кȣ къци скѫпасе, ꙟ цара Венецїеи. Дечи Єнеа кȣ къци ностасе кȣ нȣнсȣл фѣчеръ враже ши лȣаръ плѫѕȣит, кѫ ле ѕисе скрипть: сѫ ноате де акола спре апȣсь пѫнѫ вор соси ла ȣнь кѫмпь ши ле се ва ȣмпла маса лорь де хранѫ, аколо сѫ дескалече царѫ, ꙗрѫ ȣнде ва мȣри о витѫ фȣгѫндь де остенитѫ акола сѫ факѫ четате. Ши лȣаръ ачесть плаѕь, дечи сосиръ ла ачель кѫмпь ши фѣчеръ колики. Ꙗколо ера ꙗрбѫ, де ѡ кема сѣлинѫ, мȣлтѫ; ши прѫнѕиндь еи, ȣнȣль гȣстѫ сѣлинѫ, дѣчїа ш'алтȣл ши ш'алтȣл, атȣнче стригаръ: акȣм ни се ꙟмплȣ плѫѕȣитȣл кȣ мѣселе. Дечи врȣръ сѫ факѫ сфаръ, кȣ скроафѫ грасѫ, ꙗрѫ ꙗ се ѕмѫчи де ꙟ мѫна Єнїеи; ель ѡ гони токма 4 миле пѫнѫ ѡстени, ши скроафа ѡкоси де кѫѕȣ, ши нѫскȣръ ѡдатѫ 30 де пȣрчеи. Єнїа ꙟцелѣсе кѫ се ворь мȣлци пре аколо, ши аȣѕи глас де-и ѕисе сѫ ѕидѣскѫ акола четате. Дѣка ꙟчепȣ а ѕиди, тѫмплѫ-се де кѫѕȣ фокь де'нтрȣ ачел локь, ши вени ȣнь лȣпь де ꙟ пъдȣре ши пȣрта гѫтежїи де бѫга ꙟ фокь, ꙗрѫ ȣнь вȣлтȣрь бѫтѣ кȣ арепиле ши адȣча вѫнть де-ль аџица, ꙗрѫ ѡ вȣлпе хитлѣнѫ немери де-ши ȣда коада ꙟ апѫ ши скȣтȣра пре фок де врѣ сѫ-ль стингѫ: еи-ль априндѣ, ꙗрѫ ꙗ стѫнџа; ꙟсѫ апои кирȣиръ еи, ꙗрѫ ꙗ фȣџи: дечи пречепȣ Єнїа, кѫ кȣ мȣлте

свадє шi ꙟделȣнгѫ врѣме еи се ворь ꙟнѫлца пре алте лимби, шi ѕиди четата Албѫ шi Лȣнгѫ, ш'алтѫ четате анȣме Левiн. Шi лȣ девть свадѫ мȣлть кȣ домнȣл латинескь кȣ Латин, Фавно, шi Тȣрнѡсь Савлитȣл, шi кȣ алци домни де ꙟпрежȣр, шi тотȣ-и бѫта Енiа. Апои се ꙟпѫкарѫ шi ꙟпѫрцирѫ лок де царѫ. Дѣка мȣри Енiа, ель стѫтȣ домнь фiю-сѫȣ Асканiе, нѫскȣт де ꙟ Кревȣса фата лȣи Прiамь краю; дȣпѫ'нсȣл стѫтȣ фiю-сѫȣ Теверь, шi ера мѫндрȣ шi витѣѕь, шi мȣри нектть. Дѣчiи рѫмасерѫ дои фечори, Немиторь шi Амȣлiе; Немиторь лȣѡ домнiа, Амȣлiе лвȣцiе, шi се скȣлѫ Немиторь де ȣчисе фечорiи лȣ Амȣлiе тоци, ꙗрѫ пре ѡ фатѫ ель ѡ пȣсе попѫ, шi пȣсе лѣџе: фѣтеле че ворь фи попи сѫ нȣ се мѫрите; ꙗрѫ ꙗ се аместекасе кȣ ѡаречине; дѣка лȣѕи Немиторь кѫ е грѣ, пȣсе де ѡ пѫѕiа пѫнѫ кѫндь нѫскȣрѫ дои џѣмени; дечи пре денса ѡ бѫгарѫ ꙟ темницѫ, ꙗрѫ пре коконiи и-лепѫдарѫ кȣ ȣнь чинь пре апа Тиверiеи сѫ пiарѫ; ꙗрѫ дȣмнеѕеȣ и-крȣцѫ, кѫ-и гѫси ȣнь поркарю анȣме Фестȣл, шi фѣче бине кѫ-и дȣсе а касѫ-шi, ꙗрѫ мȣꙗрѣ лȣи Лȣпа нѫскȣсе ȣнь коконь мортъ, кѫ фȣ воꙗ лȣ дȣмнеѕеȣ, дѣчiа и-пȣсе сȣгаши ꙟ локь де фечори. Дѣчiа ле ѕисе нȣме: Рѡм шi Ромил. Дѣка крескȣрѫ, ворь ле ера вiаца кȣ поркарiи, де пѫшꙗ тȣрме шi фȣра. Кȣ нещiȣтȣл стрикарѫ тȣрма лȣ Амȣлiе, че ле ера мошь: татѫ мѫни-са. Дѣчi-и принсерѫ шi-и дȣсерѫ ла Амȣлiе, елȣ-и вѫѕȣ воиничи шi фрȣмоши, шi афлѫ кѫ-и сѫмть непоци, шi адȣнарѫ глоате де скоасерѫ пре Немиторь де ꙟ домнiе шi дѣдерѫ лȣ Амȣлiе домнiа, ꙗрѫ Амȣлiе дѣде лвȣцiе мȣлтѫ непоцилорь, де рѫдикарѫ ощи шi добѫндирѫ мȣлте домнiи шi цѫррь. Дȣпѫ ачѣа ѕиди Ромил четате прѣ маре шi фрȣмоасѫ, дела Адамь пѫнѫ с'аȣ фѫкȣт Рȣмȣл 4708 де ани, шi кȣ глас де вѣчинь ȣрѫ: сѫ аскȣлте толтѫ лȣмѣ де четата че и се пȣсе нȣмеле Рȣмь; дечи кѫци есь де акола еи се кiамѫ Рȣмѫни.

ꙞПЪРѪЦIА ЛȢ РОМИЛ ЧЕ АȢ ꙞПЪРѪЦИТЬ ꙞТЪЮ ꙞРУМЬ.

Дѣка мȣри мошȣл лȣ Ромил, Амȣлiе, атȣнче се рѫдикѫ ꙟпѫрать Ромил, шi адȣнѫ ѡамени мȣлци де ꙟпрежȣрь де-и бѫгѫ сѫ лѫкȣꙗскѫ ꙟ Рȣм, шi фȣ ꙟтѫю ꙟпѫрать Рȣмȣлȣи Ромил, шi-шi токми боꙗри свѣтничи, тоть ꙟцелепци, шi мȣлте цѫррь плекѫ сȣпт сине, шi ꙟпѫрѫци Ромил, 48 де ани. Номань Помвилiѡнь стѫтȣ домнь дȣпѫ Ромил, ачеста токми 12 лȣни ꙟтрȣ ань, анȣме Генȣарiе шi Февруарiе, шi алте бȣнѫтѫци мȣлте

рѫдикарѫ парѫ, ши бѫѕȣрѫ Гречїи атȣнче мѣрсерѫ ши принсерѫ порциле, ши ꙟтрарѫ ꙟ четате: дѣчїѧ аша добѫндирѫ Гречїи Троада. Дечи жȣнгѣ пре воеводѕи пре маи мари, ши кȣ дерептȣл ѕикѫндь: де ꙟ бръбаци пѫнѫ ꙟ мȣери, ши коконїи фѫрѫ минѫ ера ȣчиши, шї-и рѫтеѕа ка кȣ сѣчера спичеле некрȣцать. Ши дѣка се сѫтȣрарѫ де жефȣит ши де тѫꙗть, апринсерѫ ши четата де арсе пѫнѫ ꙟ темелїе. Дѣчїѧ се скȣлѫ Менелаи дȣпѫ спартȣл Троадеи де аȣ кинȣит пре маре ши аȣ рѫтѫчить; ши дѣка-ши афлѫ мȣꙗра Єлина ꙟ Єгипеть ꙟ четате ꙟ Мемфа, ши аȣ оспѫць дела Претеȣ ꙟпѫрать, ши с'аȣ мѫнать де тоть 8 ани дȣпѫ рѫсипитȣл Троадеи пѫнѫ че аȣ венить Менелаи ꙟ касѫ ши ꙟ Спарть, ꙗтѫ се сфѫрши повѣста де Троꙗни, ка ꙟ скȣрт деплинь, н'ам скрись ка Омирь, кѫ ель аȣ лȣвть лимбѫ дȣлче де ꙗȣ фость драгь а подоби повестиле.

ДЕ ꙟЧЕПȢТȢЛ РȢМЛѢНИЛОР.

Сѫ ꙟчѣпемь а скрїе де акȣм тѫрїѧ ши пȣтѣра Рȣмѫнилорь, де ȣнде с'аȣ ꙟчепȣть ши аȣ цинȣть пѫмѫнтȣл тоть ши цѫри. Дечи дȣпѫ прада Троадеи, Єнїа џинереле лȣ Прїамь краю с'аȣ скѫпать, саȣ-л де слобоѕисе оџꙗнїи, ель се мȣтѫ кȣ толтѫ рȣда лȣи, кȣ кѫци скѫпасе, ꙟ цара Венецїеи. Дечи Єнеа кȣ кѫци истасе кȣ нȣнсȣл фѣчерѫ враже ши лȣарѫ пѫꙟѕȣит, кѫ ле ѕисе скрипть: сѫ ноате де акола спре апȣсь пѫнѫ вор соси ла ȣн кѫмпь ши ле се ва ȣмпла маса лорь де хранѫ, аколо сѫ дескалече царѫ, ꙗрѫ ȣнде ва мȣри о витѫ фȣгѫндь де остенитѫ акола сѫ факѫ четате. Ши лȣарѫ ачесть плаѕь, дечи сосирѫ ла ачель кѫмпь ши фѣчерѫ колиби. Ꙗколо ера ꙗрбѫ, де ѡ кема сѣлинѫ, мȣлтѫ: ши прѫнѕиндь еи, ȣнȣль гȣстѫ сѣлинѫ. Дѣчїѧ ш'алтȣл ши ш'алтȣл, атȣнче стригарѫ: акȣм ни се ꙟмплȣ пѫѕȣитȣл кȣ мѣселе. Дечи врȣрѫ сѫ факѫ сфарѫ, кȣ скроафѫ грасѫ. ꙗрѫ ꙗ се ѕмѫчи де ꙟ мѫна Єнїеи; ель ѡ гони токма 4 миле пѫнѫ ѡстени, ши скроафа ѡкоси де кѫѕȣ, ши нѫскȣрѫ ѡдатѫ 30 де пȣрчеи. Єнїа ꙟцелѣсе кѫ се вор мȣлци пре аколо, ши лȣѕи глас де-и ѕисе сѫ ѕидѣскѫ акола четате. Дѣка ꙟчепȣ а ѕиди, тѫмплѫ-се де бѫѕȣ фокь де'нтрȣ ачел локь, ши вени ȣнь лȣпь де ꙟ пѫдȣре ши пȣрта гѫтежїи де бѫга ꙟ фокь, ꙗрѫ ȣнь вȣлтȣрь бѫтѣ кȣ арепиле ши адȣча вѫнть де-ль аџица, ꙗрѫ ȣн вȣлпе хитлѣнѫ немери де-ши ȣда коада ꙟ апѫ ши скȣтȣра пре фок де врѣ сѫ-ль стингѫ: еи-ль априндѣ, ꙗрѫ ꙗ стѫнџа: ꙟсѫ апои бирȣирѫ еи, ꙗрѫ ꙗ фȣџи: дечи пречепȣ Єнїа, кѫ кȣ мȣлте

свадє ши ꙟделȣнгѫ време ей се ворь ꙟнѫлца пре алте лимби, ши ѕиди четата албѫ ши лȣнгѫ, ш'алтѫ четате анȣме Левін. Ши лȣ авȣть свадѫ мȣлть кȣ доминȣл латинескь кȣ Латин, Фавно, ши Тȣрнѡсь Савлитȣл, ши кȣ алци домни де ꙟпрежȣр, ши тотȣ-и бѫтȣ Еніа. Ꙗпои се ꙟпѫкарѫ ши ꙟпѫрцирѫ лок де царѫ. Дѣка мȣри Еніа, ель стѫтȣ доминь фїю-сѫȣ Ꙗсканїе, нѫскȣт де ꙟ Кресȣса фата лȣи Прїамь краю; дȣпѫ'нсȣл стѫтȣ фїю-сѫȣ Теверь, ши ера мѫндрȣ ши витѣзь, ши мȣри иекать. Дѣчїи рѫмасерѫ дои фечори, Немиторь ши Ꙗмȣліе; Немиторь лȣѡ домнїа, Ꙗмȣліе авȣцїе, ши се скȣлѫ Немиторь де ȣчисе фечорїи лȣ Ꙗмȣліе тоци, ꙗрѫ пре ѡ фатѫ ель ѡ пȣсе попѫ, ши пȣсе лѣџе: фѣтеле че ворь фи попи сѫ нȣ се мѫрите; ꙗрѫ ꙗ се аместекасе кȣ ѡаречине; дѣка лȣѕи Немиторь кѫ е грѣ, пȣсе де ѡ пѫѕїа пѫнѫ кѫндь нѫскȣрѫ дои џѣмени; дечи пре денса ѡ бѫгарѫ ꙟ темницѫ, ꙗрѫ пре коконїи и-лепѫдарѫ кȣ ȣнь чинь пре апа Тиверїеи сѫ пїарѫ; ꙗрѫ дȣмнеѕеȣ и-крȣцѫ, кѫ-и гѫси ȣнь поркарю анȣме Фестȣл, ши фѣче бине кѫ-и дȣсе а касѫ-ши, ꙗрѫ мȣꙗрѣ лȣи Лȣпа нѫскȣсе ȣнь коконь морть, кѫ фȣ воꙗ лȣ дȣмнеѕеȣ, дѣчїа и-пȣсе сȣгаши ꙟ локь де фечори. Дѣчїа ле ѕисе нȣме: Рѡм ши Ромил. Дѣка крескȣрѫ, лорь ле ера вїаца кȣ поркарїи, де пѫщꙗ тȣрме ши фȣра. Кȣ нещїȣтȣл стрикарѫ тȣрма лȣ Ꙗмȣліе, че ле ера мошь: татѫ мѫни-са. Дѣчї-и принсерѫ шї-и дȣсерѫ ла Ꙗмȣліе, елȣ-и бѫѕȣ воиничи ши фрȣмоши, ши афлѫ кѫ-и сѫмть непоци, ши адȣнарѫ глоате де скоасерѫ пре Немиторь де ꙟ домнїе ши дѣдерѫ лȣ Ꙗмȣліе домнїа, ꙗрѫ Ꙗмȣліе дѣде авȣцїе мȣлтѫ непоцилорь, де рѫдикарѫ ощи ши добѫндирѫ мȣлте домнїи ши цѫрръ. Дȣпѫ ачѣа ѕиди Ромил четате прѣ маре ши фрȣмоасѫ, дела Ꙗдамь пѫнѫ с'аȣ фѫкȣт Рѵмȣл 4708 де ани, ши кȣ глас де бȣчинь ȣрѫ: сѫ аскȣлте тоатѫ лȣмѣ де четата че и се пȣсе нȣмеле Рѵмь; дечи кѫци есь де акола ей се кїамѫ Рȣмѫни.

ꙞПЪРѪЦЇꙖ ЛȢ РОМИЛ ЧЕ ꙖȢ ꙞПЪРѪЦИТЬ ꙞТЪЮ Ꙟ РѴМЬ.

Дѣка мȣри мошȣл лȣ Ромил, Ꙗмȣліе, атȣнче се рѫдикѫ ꙟпѫрать Ромил, ши адȣнѫ ѡамени мȣлци де ꙟпрежȣрь де-и бѫгѫ сѫ лѫкȣꙗскѫ ꙟ Рѵм, ши фȣ ꙟтѫю ꙟпѫрать Рѵмȣлȣи Ромил, ши-ши токми боꙗри свѣтничи, тоть ꙟцелепци, ши мȣлте цѫрръ плекѫ сȣпт сине, ши ꙟпѫрѫци Ромил, 48 де ани. Номань Пом-билїѡнь стѫтȣ доминь дȣпѫ Ромил, ачеста токми 12 лȣни ꙟтрȣ ань, анȣме Генȣарїе ши Феврȣарїе, ши алте бȣнѫтѫци мȣлте

ꙟПЪРЖЦІА ЛȢИ ТИТЬ ФІЮЛ ЛȢИ СПАСІАНЬ.

Лъсѫ ши домнїа фїю-сѫȣ лȣи Тить, ѡмь дȣмнезеескь пре воиникь бȣнь, ши ѡгодникь, ши фоарте ꙟдȣрѫторь ши ... никь, ши-л юбїа боіарїи ши тоци цѫранїи де пре ꙟ тоатѫ ... мѣ. Ячеста мȣлтѫ бръбъцїе арътѫ, кѫть де врѣ фи ш'алтѫ ... алътȣра, дестоиникь ар фи фость а ѡ цина ши а ѡ ... ши зича тоци: пънѫ нȣ вомь веда фаць ꙟпъратȣлȣи сѫ ... ꙟтоарчемь ꙟтристаци ши мъхници; че-л апȣкѫ моарта ... де време, нȣмаи че домни дои ани.

ꙟПЪРЖЦІА ЛȢИ ДОМЕНТІАНЬ.

Мȣтѫ-се парта де домнїе лȣи Доментїань, паре-ць кѫ ... ера фрате ши де'нтр'ȣн сѫнџе кȣ Тить, кѫ похтїа ... аȣрь ши арџинть, де кърчмѫрїа венитȣриле ши адѫѡџа ... връса сѫнџе фърѫ де милѫ, ши прѫда ѡаменїи. Ячестȣа ... ȣнь философь: кȣм ши кънду ва мȣри, ши чине ва домни ... 'нсь; елȣ-л кемѫ апроапе де ель де-ль ꙟтребѫ: дарѫ тȣ, ... кȣм ши кѫндȣ-ци ва фи сфршенїа? ел спȣсе адевърь, ... ратȣл врȣ сѫ-ль ласе ꙟ менчюнѫ, ши зисе сѫ-ль арзѫ де ... ши атȣнчешь кѫзȣ плоае маре де стинсе фокȣл, ши ... ниџе кѫини легѫтȣриле де-ль слобозирѫ, ши фȣ кȣм зисе фи... лософȣл. Ячест Доментїань мȣлть рѫȣ фѫча челора че креда ꙟ Хс., ши тремисе де адȣсерѫ непоцїи лȣи Ѩкѡвь ши аи Юда фрацїи лȣи Хс. трȣпаџе де ꙟ рȣда лȣи Давидь, шї-и ꙟтреба де ꙟпърѫцїа лȣи Хс. ȣнде-и ши кѫнду ва фи; еи рѫспȣнсерѫ кѫ ... фи ла сфршенїа вѣкȣлȣи, ши нȣ е де пре чàстѫ лȣме ꙟпърѫцїа лȣи Хс.: елȣ-и лъсѫ, нȣ-и маи ꙟвѫлȣи, ши порȣнчи сѫ нȣ маи мȣнчаскѫ пре крещини: ши домни 15 ан; рѫȣ фȣ, рѫȣ се сфрши...

ꙟПЪРЖЦІА ЛȢИ НЕРȢЕ.

Кѫндȣ-ши дѣде ачеста сȣфлетȣль кȣ невое, Нерȣе дела... добѫнди домнїа. Ѡмь бȣнь ши милостивь, ши нȣ юбїа стрѫ-вѫтѫциле (sic). ниче слȣтїа пре ниме, че домни 1 ан, ... патрȣ лȣны.

ꙟПЪРЖЦІА ЛȢ ТРАЇАНЬ КЕСАРЬ.

Нȣсесе ꙟ склȣнь де ꙟпърѫцїа Траїань, воиникь ши бравть витѣзь ши рѫбдȣрибь ꙟтрȣ жȣдекатѫ, ши дерепть ши ...

Ӂпърѫціа лѹ Клавдіе Кесарь.

Апѹкѫ Клавдіе домніа, ши ера блаѕнѫ ши фрикос, дечи кѫндь веніа чинева ла динсь, маинте-л черка сѫ нѹ фіе армѫ аскѹнсѫ. Ӂ ѕилеле ачестѹа фѹ фоамете маре преспре тоатѫ лѹмѣ; ши аѹ домнить 13 ан ши 9 лѹны.

Ӂпърѫціа лѹ Неронь Кесарь.

Стѫтѹ ши Неронь, ши ера фѫрѫ рѹшине ши плинь де кѹрвіе, фѫча-шь воа трѹпѹлѹи ши пре воа пѫнтечелѹи, мѫӂка ши бѣ фѫрѫ рѫндь ши ера тоть бѣть де винь. Ачеста-шь ѹчисе пре мѹмѫ-са, ши рѫстигни пре свети Петрь, ши тѫе капѹл лѹ свети Павель апостоль, ши мѹлть рѫѹ фѣче челора че мѫртѹрисіа нѹмеле лѹ Хс. кѫ е фіюл лѹ дѹмнеѕеѹ. Дѣкл-и вѫѕѹрѫ Румлѣніи віаца порчѣскѫ, ӂтинатѫ ши ӂпѹцитѫ, ел ера ѹрѫть тѹтѹрорь ши-л пѫрѫсирѫ, ши се спѫрѣ де се ӂѹӂге ӂсѹши; ши аѹ домнить 13 ан. Іѹтѹліе 8 лѹны. Ши семнѫ ѹнь нѹмѫрѫторю де стѣле часѹл кѫндь ва мѹри ши фѹ аша. Ӑлωнь 3 лѹни ши мѹри ѹчись де ѹнь Спасіань (sic).

Ӂпърѫціа лѹ Веспасіань Кесарь.

Вени рѫндѹл ла Веспасіань де домніе, кѫ-л алѣсе сфатѹл ши ωщиле, пентрѹ кѫ ера ӂцелепть ши бѫрбать бѹнь ши кѹ нѫрокь. Ачеста мѹлте ӂпърѫціи аѹ бирѹить ши мѹлтѫ авѹціе адѹнѫ, ши се ӂтоарсе ӂ Румь пре маре, іарѫ пре Тить фію-сѫѹ 'л лѫсѫ ӂ Іерусалимь кѹ ωщи сѫ-и плѣче кѫ се лепѫдасе де а фира сѹпт Румлѣни. Дечи с'аѹ ӂкись ӂ четате мѹлци Жѹдѣи фѫрѫ де нѹмѫрь, іарѫ Тить аѹ ωколить кѹ ωщиле четата ши ω аѹ бѫтѹть дои ан, пѫнѫ іаѹ флѫмѫнѕить ши аѹ рѫсипить четатѣ, ши лѣѹ арсь кесѣрека. Дѣчіа аѹ перить ѹніи де фоаме, алціи ѹчиши, токма ω міе де міи, ши ши-аѹ лѹать роби 207 де міи; аша пѫціа рѫѹ маре ши фоаме, кѫть ѹніи-шь мѫӂка феч ріи, кѫ-и аӂѹнсѣсе атѹнчи педепса лѹ Іс. кѹм ѕисѣсе кѫ: нѹ се ва цинѣ піатрѫ пре піатрѫ ка сѫ нѹ се рѫсипѣскѫ четата кѹ кесѣрека ши лорь перире. Ачѣста фѹрѫ дѣка трекѹрѫ 40 де ан дѹпѫ ӂнѫлцатѹл лѹи Хс. ӂ черь. Веспасіань аѹ домнить 10 ан, ши аѹ мѹрит бѫтрѫнь.

меніе бȣнѫ, ші-и ера драци ꙟцелепціи ши кѫртȣларіи, ш
прѣ ꙟдѣрѫторю ши дарникъ. Спȣсерѫ кѫ нѫвѫлирѫ брѫжмаш
кȣ ѡщи спре цара Румȣлȣи де ѡ прада, ши нȣ авѣ де
лȣа бани сѫ рѫдиче ѡщи, че скоасе тоате ферекѫтȣриле ди
тещи, кѫте ера де аȣръ ши кѫте ера де арџинтъ, сȣде, п
ритарю, кѫлдане, стиме ши вешментеле ꙟпѫрѫтѣсееи, ла тр
ле скоасе де кȣмпѫра кȣи треббȣиа, ши стрѫнсе лебȣціе; де
дикѫ ѡщи ши ѡбори тоци брѫжмашіи сȣпт сабіа лȣи, ши
талере де аȣръ ши де арџинтъ адȣсе, ши де алте лебȣі,
стрингѫ: чине ва врѣ де воа лȣи сѫ а глабени ши сѫ ꙟтоа
лȣ кȣмпѫратъ, нои вом да, иарѫ де нȣ ва врѣ, ꙟ воа ли
фіе. Аша ера віаца ачестȣи ꙟпѫратъ бȣнъ, кѫ пре сами
вирȣрилe нȣ-и асȣпріа; ши домни 20 де ан; ши пентрȣ к
бȣнъ ши милостивъ, лȣі и фȣ моартѣ ка ȣнъ сомнъ де
мире.

ꙟПЪРѪЦІА ЛꙊ КОМОДЪ.

Мирȣ-мѫ кȣмъ нȣ-ш а рѫдȣче фечоръ а пѫринте, кѫ с
пардосъ, тигръ, тоци факъ пȣіи мѫніѡши, кȣмъ самтȣ ш
дарѫ дени ѡмъ бȣнъ кȣм нȣ нѫскȣ бȣнъ? кѫ фечорȣл лȣи М
Комодъ, стѫтȣ ꙟпѫратъ, че неминкѫ нȣ-шъ семѫнѫ ла пѫри
татѫ-сѫȣ, кѫ-и ера віаца кȣ хлапіи ши кȣ кȣрвеле, кȣ б
ші-и ера гата сабіа а тѫиарѣ ꙟ боиари ши ꙟцелепціи ш
ніи. Дечи кȣмȣ-и фȣ віаца, аша-и фȣ ши моартѣ, кѫ нȣ
трѫвитъ; ши домни дои ан.

ꙟПЪРѪЦІА ЛꙊИ ПꙊРТИНАЗЪ.

Дȣпѫ 'нсȣл стѫтȣ Пертиназъ, прѣ бѫтрѫнȣл, ши домни ȣм
Ȣȣліанъ кȣмпѫнѫ (sic) ꙟпѫрѫціа, че нȣ-и фȣ фолос ди'нсѫ
скȣлѫ Севиръ де-л тѫе; ши домни 9 лȣны.

ꙟПЪРѪЦІА ЛꙊИ СꙊВИРЪ ЦАРЪ.

Ачеста Севиръ мȣлтъ лȣ ꙟблат де лȣ добѫндитъ ц
четѫци, ши с'лȣ дȣс пре апа Нилȣлȣи фоарте мȣлтъ, де
лȣ гѫситъ тоате лѣȣ лȣатъ. Ѡни сѫ спȣнемъ де Нилъ,
де'нтр'ȣꙟ мȣнте че-л кѣмѫ Аталнтъ, ла ȣн локъ анȣме
нитида, спре апȣс апроапе де ѡкіанъ, ші-е маи ꙟналтъ,

рȣриле а толтѫ лȣмѣ, ши ниме нȣ и се поате ȣрка ꙟ врѣх, ши
и че и се топѣще зѫпада ꙟ мїазѫ-варѫ, атȣнче вине
ль маре, ꙟ лȣна лȣ Авгȣсть. Ачеста мȣꙟкѫ мȣлтѫ ши гоанѫ
пре крещини; атȣнче се мȣнчи ши Линωнидь, татѫл лȣ
гинь. Ши домни 17 аи. Аша-и ера нъравȣл, кѫндь врѣ фи
лчѣ: ωаре-че врѣ кȣцета де демѫнѣцѫ, дѣчїа се ωсебїа ꙟн-
де врѣ борови де боꙗри ши де месерери, дѣчїа шедѣ
ȣдека пѫнѫ амїазѫзи, дȣпѫ ачѣа ꙟкѫлека де се прембла пȣ-
ль, дѣчїи прѫнзїа ши врѣ дȣрми пȣцинель, дѣка се скȣла
е скѫлда, дѣчїа четїа кѫрциле гречещи ши лѫтинещи пѫнѫ
ꙗрѫ ла празниче мари келтȣꙗлѫ фѫча ла масѫ.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢ ДЕКИИ КЕСАРЬ.

тѫтȣ ши Декеи ꙟпѫрать ꙟ Румь, ши рѫдикѫ гоанѫ маре спре
ини ши мȣлци се мȣнчирѫ пентрȣ Хс. де лȣарѫ кȣнȣнѫ де
еникь. Атȣнче врȣ сѫ се мȣнчаскѫ ши Ѡригинь, че нȣ пȣтȣ
а, че се лепѫдѫ де Хс. ши рѫȣ еретикь се фѣче, кѫ ера прѣ
ȣларю, де скрисе хȣле рѣле спре Хс. ши алте ꙟбѫлѫтȣри. А-
л Декеи домни дои аи, ши мȣри некать ꙟтр'о тинѫ ла ȣнь
бою. Гала дои аи, Валерїань 15 аи, Агалїань 9 аи, Клавдїе
нь, Аврилїань 2 аи, Провь 6 аи, Нȣмерїань 2 аи, Маринь
и, Андоникь Каракаль 8 аи.

ЪРѪЦЇА ЛȢИ ДЇѠКЛИТЇАНЬ ШИ А ЛȢИ МАѮИМЇАНЬ.

ȣарѫ стѣгь де домнїе Дїωклитїань ши Маѯимїань. Амѫндои
ꙟнтр'ȣн нѫравь рѫȣ, ши фѫча кȣмȣ-и ꙟвѫца сатана: жȣнгери
ȣчисѫтȣри, вѫрсаре де сѫнџе ши темнице, ране, саȣ че рѫȣ
сѫ нȣ се факѫ атȣнче пре чеи че ера крещины! кѫ се не-
ил де ꙟ рѫдѫчинѫ сѫ ѕмȣлгѫ крещинѫтата ши де тоть сѫ ω
ирнгѫ,*) ши скрѫшнїа кȣ динцїи спре тȣрма лȣи Хс. ка нище
ии тȣрбаци, кѫ ера кȣрвари кѫть нȣ ава сацїȣ, ши плини де
оть рѫȣл; ши рѫи ера, рѫȣ се сфрѫширѫ, кѫ Дїωклитїань арсе
кȣнсь ꙟнтр'о плѣвницѫ, ꙗрѫ Маѯимїань ль пларѫ (sic) вїермїи де
їȣ, ши аша-ши лепѫдарѫ сȣфлетеле; ши аȣ домнить 20 де аи.

ꙟПЪРѪЦЇА КОНСТЕИ ТАТѪЛ ЛȢ КОСТАНТИН ꙟПЪРАТЬ.

Ачеста Конста маинте ера џинере лȣи Маѯимїань, кѫ-и цинѣ
фатѫ анȣме Ѳеωдора; дѣчїи нѫскȣ дентрѫ'нса пре Констїе

*) De'ntâiŭ scris: стингѫ, și apoi intre и și н pus de asupra un ꙟ.

татъл лȣи Галь ши а прокламатȣлȣи пе Іȣліань, чела че-ль пе
дѣра. Ши ꙟпърацина Конста Британіа ши Галіа ши Іспаніа,
Маѯентіе цинѣ атȣнче Рȣмѣл ши Италіа; ши ꙟпъраци Конста ...

ꙞПЪРЪЦІА ЛȢ КОСТАНТИНЬ МАРЕЛȢ ꙞПЪРАТЬ ꙞТЪЮ Ꙟ КРЕЩИНЫ.

Дѣка стътȣ ꙟпърать Костантинь фечорȣл Костеи (sic), каре де ꙟ светал Іалина пре мартѣ татъне-съȣ, кѫ атȣнче се ръсдо... мѣлте пърци ꙟпъраціа Рȣмȣлȣи: Маѯентіе лȣасе Рȣма, Спо... алтѫ алтȣре. Маѯиміань алта, ... (sic) Галеріе; ши ... чиръ Рȣмлѣнiи ла Костантинь ка съ-и ... де мѫнтȣ... атȣнче ръдикѫ ощи спре ... ші-и се аръть кръча ден чер ... фȣ квѫнть: Костантине, кȣ ачаста бери бирȣи. Ши фѣче ст... кȣ кръче, дѣчіи мѣрсе ши бирȣи пре тоцѝ ши фȣ ꙟсȣши ꙟпъра... ꙟтѫю крещинескъ; ши лъсъ де сърȣпѫ каселе идолилорь ши ... стȣпъ капищиле ȣнде пȣрта Іалиніи сфара дракȣлȣи, ши ле сф... толтѫ спȣркъчюна лорь, ши дешкисе бесѣречиле крещинеци, ... се лъуци престе толтѫ лȣмѣ. Ка кȣ ȣнь кȣчинь де лȣрь глас... дела марциинѣ пъмѫнтȣлȣи пънѫ ꙟ марциини сѫ ръсȣнѫ кътръ ... диница лȣи Хс. Дела Хс. пънѫ ла Костантинь, кѫндь адȣнѫ съборȣ ... Никеи де алѣсе лѣце крещинѣскѫ, 318 ан, еаръ дела Ад... 5836 де ан. Костантинь дърȣи пре пърингеле лȣи Папа Сил... вестрȣ кȣ четата Рȣмȣлȣи, ши каріи борь фи дȣпъ 'нсь; ши ... елȣ-ши фѣче четате ꙟпъръцѣскѫ Цариградȣл ла Византіа. 58... де ан. Атȣнче лȣ афлать Іалина кръча лȣи Хс. Ши лȣ ꙟпъраці... Костантинь 32 де ан ши 11 лȣны. Ла моартѣ лȣи пȣсе ... пре партѣ ръсъритȣлȣи аль доиле фію Костандіе, еаръ пре Конст... ши Костантинь лорь ле дѣде апȣсȣль ши Галіа; че се тике... кȣрѫндь, ѡ амарь! къ се сфъдирѫ адинсь еи-ши.

ꙞПЪРЪЦІА ЛȢ КОСТАНТІȢ ФЕЧОРȢЛ ЛȢ КОСТАНТИНЬ

Бени толтѫ ꙟпъръціа ла Костантіе, ши пȣсе пре непотȣ-... Гаіе фечорȣл лȣ Костантинь сѫ фіе Кесарь. Дѣка-л ... кѫ ... ръдикѫ сѫ фіе ꙟпърать, елȣ-и тъе капȣл, ши дѣчіа се ... ръȣ. Ши домни Костантіе 24 де ан.

ꙞПЪРЪЦІА ЛȢИ ІȢЛІАНЬ КЪЛКѪТОРІЮ ДЕ ЛѢЦЕ.

Штѫ стътȣ ши Іȣліань фрателе лȣи Галь, кȣ віацѫ ... порчѣскѫ, де фȣ Кесарь; ши дѣка мȣри фрате-съȣ Галь, ат...

мъгȣриле а тоатѫ лȣмѣ, ши ниме нȣ и се поате ȣрка ꙟ връх, ши нȣмаи че и се топѣще ѯѫпада ꙟ міаѯъ-варѫ, атȣнче вине Нилȣль маре, ꙟ лȣна лȣ Авгȣсть. Ачеста мȣꙟкѫ мȣлтѫ ши гоанѫ пȣнѣ пре крещини; атȣнче се мȣнчи ши Линѡнидь, татѫл лȣ Ѡригинь. Ши домии 17 аи. Аша-и ера нъравȣл, кънdь врѣ фи ꙟ пачѣ: ѡаре-че врѣ кȣџета де демѫнѣцѫ, дѣчіа се ѡсевіа ꙟнсȣши де врѣ ворови де вомри ши де месерери, дѣчіа шедѣ де жȣдека пънѫ аміаѯѫѯи, дȣпѫ ачѣа ꙟкъдека де се премвла пȣцинель, дѣчіи прѫнѯіа ши врѣ дȣрми пȣцинель, дѣка се скȣла ел се скълда, дѣчіа четіа кърциле гречещи ши лътинещи пънѫ сара; іарѫ ла праѯниче мари келтȣіалѫ фъча ла масѫ.

ꙟПЪРѪЦІА ЛȢ ДЕКȢИ КЕСАРЬ.

Стътȣ ши Декеи ꙟпъратъ ꙟ Румь, ши рѫдикѫ гоанѫ маре спре крещини ши мȣлци се мȣнчирѫ пентрȣ Хс. де лȣарѫ кȣнȣнѫ де мȣченикь. Атȣнче врȣ съ се мȣнчаскѫ ши Ѡригинь, че нȣ пȣтȣ ръбда, че се лепъдѫ де Хс. ши рѫȣ еретикь се фѣче, къ ера прѣ кѫртȣларю, де скрисе хȣле рѣле спре Хс. ши алте ꙟвъцѫтȣри. Ачеста Декеи домни дои аи, ши мȣри некать ꙟтр'о тинѫ ла ȣнь ръѯбою. Галл дои аи, Валеріань 15 аи, Агаліань 9 аи, Клавдіе 1 ань, Авриліань 2 аи, Провь 6 аи, Нȣмеріань 2 аи, Маринь 2 аи, Анdоникь Каракаль 8 аи.

ꙟПЪРѪЦІА ЛȢИ ДІѠКЛИТІАНЬ ШИ А ЛȢИ МАѮИМІАНЬ.

Лȣарѫ стѣгь де домніе Діѡклитіань ши Маѯиміань. Амъндои ера ꙟнтр'ȣн нъравь рѫȣ, ши фъча кȣмȣ-и ꙟвъца сатана: жȣнгери ши ȣчисътȣри, върсаре де сѫнџе ши темнице, ране, саȣ че рѫȣ ера съ нȣ се факѫ атȣнче пре чеи че ера крещины! къ се невоіа де ꙟ рѫдѫчинѫ съ ѯмȣлгѫ крещинѫтата ши де тоть съ ѡ стиꙟнгѫ,*) ши скръшніа кȣ динціи спре тȣрма лȣи Хс. ка нище кѫни тȣрбаци, къ ера кȣрвари кать нȣ ава саціȣ, ши плини де тоть рѫȣл; ши рѫи ера, рѫȣ се сфрѫширѫ, къ Діѡклитіань арсе аскȣнсь ꙟнтр'о плѣвницѫ, іарѫ Маѯиміань ль плȣрѫ (sic) віерміи де віȣ, ши аша-ши лепъдарѫ сȣфлетеле; ши аȣ домнить 20 де аи.

ꙟПЪРѪЦІА КОНСТȢИ ТАТѪЛ ЛȢ КОСТАНТИН ꙟПЪРАТЬ.

Ачеста Конста минте ера џинере лȣи Маѯиміань, къ-и цинѣ ѡ фатѫ анȣме Ѳеѡдора; дѣчіи нъскȣ дентрѫ'нса пре Констіе

---

*) De'ntâiŭ scris: стингѫ, şi apoĭ între и şi и pus de asupra un ꙟ.

татжл лѹи Галь ши а проклатѹлѹи лѹ Іѹліань, чела че-шь кълкъ лѣџа. Ши ꙟпържциꙗ Конста Вретаніа ши Галіа ши Ꙗпа, іаръ Мазентіе цинѣ атѹнче Румѹл ши Италіа; ши ꙟпържци Конста 4 ан.

ꙟПЪРЖЦІꙖ ЛѸ КОСТꙖНТИНЬ МꙖРЕЛЕ ꙟПЪРꙖТЬ ꙟТЪЮ ꙟ КРЕЩИНЫ.

Дѣка стътѹ ꙟпърать Костантинь фечорѹл Костеи (sic), нъскѹтѹл де ꙟ светла Єлина пре партѣ тътжне-съѹ, къ атѹнче се ръсхырарж мѹлте пърци ꙟпържціꙗ Румѹлѹи: Мазентіе лѹасе Румѹл, Севирь алтж латѹре, Мазиміань алта, ашишждера (sic) Галеріе; ши поронцирж Румлѣніи ла Костантинь ка съ-и изБжвaскж де мѹнчитори, атѹнче ръдикж ѡщи спри'ншіи, ші-и се arътж крѹча ден черю ши фѹ кѹвънть: Костантине, кѹ ачаста вери бирѹи. Ши фѣче стѣгѹл кѹ крѹче, дѣчіи мѣрсе ши бирѹи пре тоци ши фѹ ꙟсѹши ꙟпърать ꙟтѫю крещинескь; ши абътѹ де сѹрѹпж каселе идолилорь ши ꙟстѹпж капищиле ѹнде пѹрта Єллиніи сфара дракѹлѹи, ши ле сфърши толтж спѹркъчюнѫ лорь, ши дешкисе бесѣречиле крещинещи, ши се лърџи престе тоатж лѹмѣ. Ка кѹ ѹнь бѹчинь де аѹрь гласѹл лѹи дела марџинѣ пъмжнтѹлѹи пънж ꙟ марџини съ ръсѹнж кътрж крединца лѹи Хс. Дела Хс. пънж ла Костантинь, кънды адѹнж съборь ꙟ Никеи де алѣсе лѣџе крещинѣскж, 318 ан, іаръ дела Ꙗдамь 5836 де ан. Костантинь дърѹи пре пъринтеле лѹи Папа Селевестрѹ кѹ четата Румѹлѹи, ши каріи ворь фи дѹпъ 'нсь; іаръ елѹ-ши фѣче четате ꙟпържтѣскж Цариградѹл ла Византіа, 5852 де ан. Ꙗтѹнче аѹ афлать Єлина крѹча лѹи Хс. Ши аѹ ꙟпържцить Костантинь 32 де ан ши 11 лѹны. Ла моартѣ лѹи пѹсе домнь пре партѣ ръсжритѹлѹи аль доиле фію Костандіе, іаръ пре Конста ши Костантинь лорь ле дѣде апѹсѹль ши Галіа; че се тинсерж кърънды, ѡ амарь! къ се сфъдирж адинсь еи-ши.

ꙟПЪРЖЦІꙖ ЛѸ КОСТꙖНТІЕ ФЕЧОРѸЛ ЛѸ КОСТꙖНТИНЬ

Вени толтж ꙟпържціꙗ ла Костантіе, ши пѹсе пре непотѹ-сѹ Гаіе фечорѹл лѹ Костантинь съ фіе Кесарь. Дѣка-л щіѹ къ се ръдикж съ фіе ꙟпърать, елѹ-и тъе капѹл, ши дѣчіꙗ се ꙟчепѹ ръѹ. Ши домни Костантіе 24 де ан.

ꙟПЪРЖЦІꙖ ЛѸИ ІѸЛІꙖНЬ КЪЛКЖТОРЮ ДЕ ЛѢЦЕ.

Ꙟтж стътѹ ши Іѹліань фрателе лѹи Галь, кѹ віацж ꙟпѹцитж порчѣскж, де фѹ Кесарь; ши дѣка мѹри фрате-съѹ Галь, атѹнче

Ѡлеврїе, дѣчїи Маиорь, дꙋпъ'нсь Гликерїе, дечи Непотїань ши Ѡресть, ши фїю-съꙋ Ромиль. ꙟтъю марѣ четате Рѵмꙋл ѡ аꙋ ꙟпъръцить Ромиль, ши апои ꙗръ аꙋ ꙟпъръцить ши ꙗꙋ фость перирѣ дела Ромиль. Дѣчїа ѡ лꙋаръ стреинїи, ши тоци воеводїи, пъркълабїи, нимѣрничїи, фꙋръ плекаци сꙋпть Ꙗндалы. Дечи де акꙋм ꙗръ съ ꙟдерептъмь пре повѣсте ꙟнаинте кꙋм мѣрџе.

Кꙋмꙋ-шь ꙟпъръцїа Ѳеѡдосїе ꙟпреꙋнъ кꙋ соцꙋ-съꙋ ꙟпърътѣса Ѵвдоѕїа, венира ши фрацїи еи де'нтрꙋ Ꙗѳина; ꙗ ле ѕисе: де нꙋ мъ врѣци досъди, нꙋ ашь фи астъѕи ꙟпърътѣсъ; ши фꙋръ пꙋши де ꙟпъратꙋл боꙗри мари; че ниче ꙋнь бине пре лꙋме нꙋ ꙗсте ка съ нꙋ се амѣстече кꙋ скръбл ши кꙋ мꙋлть амарь: содреле акоперь нꙋѡрїи, аша ши пре бине връжмашїи. Дечи че вомь съ спꙋнемь? вїꙗ бине Ѳеѡдосїе кꙋ ꙟпърътѣса ꙟ тоате ѕилеле ꙟ деѕмїерджчюне, дечи де нъпраснъ вени ка ꙋнь вънть кꙋ виворь ꙋръчюна, къ адꙋсе ѡаре-чине ꙟпъратꙋлꙋи ꙋнь мърь прѣ маре ши фрꙋмос, ель се миръ ши-л тремисе ꙟпърътѣсеи, ꙗ ꙟкъ се миръ ши-л тремисе ла Павлинь нашꙋ-съꙋ; ель нꙋ щїꙋсе де мърь къ аꙋ фость ꙟ мъна ꙟпъратꙋлꙋи, че и-ль дꙋсе дарь; дѣка-ль възꙋ, елꙋ-шь препꙋсе кꙋ гъндь ръꙋ, ши тремѣсе атꙋнче-шь де ѡ кемъ ши ѡ ꙟтребъ: ꙋнде е мърꙋл? ꙗръ а се жꙋръ къ л'аꙋ мъꙟкать; ель атꙋнче и аръть мърꙋл шї-и скоасе минчюна ꙟн фацъ, дечи пре бїетꙋл Павлинь и тъе капꙋл атꙋнче-ши, ꙗръ пре ꙟпърътѣса ѡ гони дела динсь. Ꙗ се дꙋсе ла Іерусалимь ши мꙋлтъ милостенїе ꙟпърци мънъстирилорь ши мишеилорь, ши се сфърши аколо. Ꙗчестꙋ Ѳеѡдосїе и се аръть 7 кокони, де ꙟ сомнь адормици де ꙟ ѕилеле лꙋ Декеи, аскꙋнши ла четатѣ Ѵфесꙋлꙋи де фрика мꙋнчилорь ши аꙋ дормить 372 де ани. Ꙗчеста ꙟпърать фꙋ аромить де ꙋнь скопить анꙋме Хрисафїе, де-шь гони сорꙋ-са дела динсь Полхерїа, къ ера ѡмь хитлѣнь ши ръꙋ; апои ѡ кемъ ꙗръшь ꙟпъратꙋл ла динсь. Ѳеѡдосїе аꙋ домнить 42 де ани.

ꙞПЪРЪЦЇА ЛꙊ МАРКЇꙖНЬ.

Ръмасе ꙟпъръцїа ла сорꙋ-са Полхирїа дꙋпъ моартѣ лꙋ Ѳеѡдосїе, ши ера прѣ ꙟцелѣптъ, дечи възꙋ къ нꙋ поате фи Цариградꙋл фъръ ꙟпърать, къ фечорїи лꙋ Ѳеѡдосїе нꙋ тръиръ; дечи алѣсе ꙗ пре ꙋнь ѡмь бꙋнь анꙋме Маркїань ши маинте-ль жꙋръ къ ѡ ва лъса съ-шь цїе фетїа кꙋмь с'аꙋ фъгъдꙋить лꙋи дꙋмнеѕеꙋ ден тинерѣце, атꙋнче-ль кꙋнꙋнъ ꙟпърать. Ꙗчесть Маркїань ера де рꙋдъ мѣсеръ, че ера кꙋ нъравь бꙋнь ши ꙟцелепть, дечи ꙟтрасе а слꙋжи ꙟ кꙋрте. Ѡаре-къндь ꙟтр'о ѡасте ешисе

невои де скоасе пре светы Іѡаннь Ꙁлатаȣст де ꙟ епархїе, пентрȣ къ-и ꙟвъца пре винеле лорь съ ле фїе де спъсенїе. Ꙗркадїе домни 14 ани.

ꙟПЪРѪЦЇѦ ЛȢИ ѲЕѠДОСЇЕ ЧЕЛ МИКЬ.

Дѣка мȣри Ꙗркадїе, лъсѫ ши кȣнȣна ши скаȣнȣл фїю-съȣ лȣи Ѳеѡдосїе, нъскȣть де ꙟ Ѥѵдоꙁїѧ; ꙗрѫ ел ера тинерель де 7 ани, елȣ-л ꙟвъца сорȣ-са Полхирїѧ тоатѫ ꙟцелепчюнѣ; ши нȣ-и кꙋтеꙁа нимена, пентрȣ фрика лȣи Иꙁдигердь, домнȣл тȣрческь, къ-ль рȣгасе Ꙗркадїе съ-и фїе прїѧтинь фечорȣлȣи, пентрȣ ача тремисе ȣнь боꙗринь а лȣи сокотиторь ши скрисе ла боꙗри: кареле нȣ се ва плека, еȣ вою вени де вою фаче иꙁвѫндѫ коконȣлȣи. Дечи дѣка вени ꙟ връстѫ де ꙟсȣрать, сорȣ-са Полхирїѧ грижїѧ съ-и афле соць. Ѥра ꙟнтрȣ Ꙗѳїна ȣнь ѡмь анȣме Леонтїе, ши щїѧ тоть нȣмѫрȣл стѣлелорь, ши авѣ дои фечори ши ѡ фатѫ анȣме Ꙗѳина, де ера прѣ фрȣмоасѫ; дѣчїѧ ла моартѣ лȣи, Леѡнтїе ел ꙟпърци тоатѫ авȣцїѧ фечорилорь, къ ера богать, ꙗрѫ фѣтеи лъсѫ нȣмаи 100 де галбени шї-и ꙁисе: сокотѣще-ци атѫта ши фрѫмсециле; къ-и кȣноща ꙟ стѣле че ва фи; ꙗрѫ фрацїи, дȣпъ моартѣ тѫтъне-съȣ, ниче атъта нȣ-и дѣдерѫ. Ꙟ се скȣлѫ кȣ ѡ мѫтȣше а еи, сорь тѫтъне-съȣ, де се дȣсе ꙟ Цариградь ши-шь плѫнџа стръмбѫтатѣ ꙟнаинтѣ Полхиреей; ꙗ ѡ въꙁȣ аша тинѫрѫ ши фрȣмоасѫ ши се мирѫ де ꙟцелепчюнѣ еи, ши щїȣ къ е фатѫ кȣратѫ ши ꙟкѫ нȣ ера крещинѫ, ши ѡ дѣде ла Павлинь логофѣтȣл де ѡ ботеꙁѫ, шї-и пȣсерѫ нȣмеле Ѥѵдоꙁїѧ. Дѣчїи фѣчерѫ нȣнтѫ ши ѡ кȣнȣнарѫ, де фȣ ꙟпъръжтѣасѫ ши нъскȣ ши ѡ фатѫ де фȣ апои датѫ де Ѳеѡдосїе дȣпѫ Валентїань ꙟпъратȣл де Рѵмь. Съ спȣнемь пȣцинель де Рѵмлѣны, че ли с'аȣ тъмплать.

Ѥра ꙟ Рѵмь ȣнь боꙗринь маре, анȣме Маꙁимь, ши авѣ ѡ мȣꙗре прѣ фрȣмоасѫ; ши ѡ прѣ ꙟдрѫџи ꙟпъратȣл, ши мещерщȣгȣи де добѫнди инелȣл лȣ Маꙁимь; ши-л тремѣсе ла мȣꙗре-и де ѡ кемѫ кȣ нȣмеле лȣ Маꙁимь, ꙗ креꙁȣ ши мѣрсе ла ацернȣт, ꙟпъратȣл ѡ принсе де ѡ рȣшинѫ; дѣка аȣꙁи Маꙁимь, фоарте се мънїе ши ръдикѫ сфадѫ рѣ пре ꙟпъратȣл, де съвръшить и тъꙗрѫ капȣл ши рȣшинѫ ши ꙟпъръжтѣса; ꙗрѫ ꙗ де скръбѫ тремѣсе ла Геꙁерих домнȣл Ꙗндалȣлȣи, ши се скȣлѫ кȣ ѡщи, вине де лȣѡ Рѵмȣл ши роби лȣ Маꙁимь мȣꙗрѫ ши фата. Пънѫ атȣнче с'аȣ цинȣть де Рȣмъни Рѵмȣл, дѣчїѧ ꙟкъпȣрѫ Ѵандалїи, къ стътȣ ꙟпърать Маꙁимь, чела че фѣче атȣнче ръꙁмирица, ши дȣпъ'нсь

Ѡлеврїе, дѣчїи Манорь, дȣпѫ'нсь Гликерїе, дечи Непотїань ши Ѡресть, ши фїю-съȣ Ромиль. Ꙟтѫю марѣ четате Рѵмȣл ѡ аȣ ꙟпърѫцить Ромиль, ши апои ꙗрѫ аȣ ꙟпърѫцить ши ꙗȣ фость перирѣ дела Ромиль. Дѣчїѧ ѡ лȣарѫ стреинїи, ши тоци воевоѕїи, пъркѫлабїи, нимѣрничїи, фȣрѫ плекаци с'пть Ꙗндалы. Дечи де акȣм ꙗрѫ съ ꙟдерептѫмь пре повѣсте ꙟнаинте кȣм мѣрџе.

Кȣмȣ-шь ꙟпърѫцїѧ Ѳеѡдосїе ꙟпреȣнѫ кȣ соцȣ-съȣ ꙟпърѫтѣса Еѵдоѕїа, венирѫ ши фрацїи еи де'нтрȣ Ꙗѳина; ꙗ ле ѕисе: де нȣ мѫ врѣци досъди, нȣ ашь фи астъѕи ꙟпърѫтѣсѫ; ши фȣрѫ пȣши де ꙟпъратȣл боꙗри мари; че ниче ȣнь бине пре лȣме нȣ ꙗсте ка съ нȣ се амѣстече кȣ скърба ши кȣ мȣлть амарь: соареле акопере нȣѡрїи, аша ши пре бине връжмашїи. Дечи че вомь съ спȣнемь? вїꙗ бине Ѳеѡдосїе кȣ ꙟпърѫтѣса ꙟ тоате ѕилеле ꙟ деѕмїердѫчюне, дечи де нѫпраснѫ вени ка ȣнь вънть кȣ виворь ȣръчюна, къ адȣсе ѡаре-чине ꙟпъратȣлȣи ȣнь мѫрь прѣ маре ши фрȣмос, ель се мирѫ ши-л тремисе ꙟпърѫтѣсеи, ꙗ ꙟкъ се мирѫ ши-л тремисе ла Павлинь нашȣ-съȣ; ель нȣ щїȣсе де мѫрь къ аȣ фость ꙟ мѫна ꙟпъратȣлȣи, че и-ль дȣсе дарь; дѣка-ль възȣ, елȣ-шь препȣсе кȣ гъндь рѫȣ, ши тремѣсе атȣнче-шь де ѡ кемѫ ши ѡ ꙟтребѫ: ȣнде е мѫрȣл? ꙗрѫ а се жȣрѫ къ л'аȣ мѫнкать; ель атȣнче и арѫтѫ мѫрȣл шї-и скоасе минчюна ꙟн фацѫ, дечи пре бїетȣл Павлинь и тѫе капȣл атȣнче-ши, ꙗрѫ пре ꙟпърѫтѣса ѡ гони дела динсь. Ꙗ се дȣсе ла Іерусалимь ши мȣлтѫ милостенїе ꙟпърци мѫнѫстирилорь ши мишеилорь, ши се сфърши аколо. Ꙗчестȣа Ѳеѡдосїе и се арѫтѫ 7 кокони, де ꙟ сомнь адормици де ꙟ ѕилеле лȣ Декеи, аскȣнши ла четатѣ Ефесȣлȣи де фрика мȣнчилорь ши аȣ дормить 372 де ани. Ꙗчеста ꙟпърать фȣ аромить де ȣнь скопить анȣме Хрисафїе, де-шь гони сорȣ-са дела динсь Полхерїа, къ ера ѡмь хитлѣнь ши рѫȣ; апои ѡ кемѫ ꙗрѫшь ꙟпъратȣл ла динсь. Ѳеѡдосїе аȣ домнить 42 де ани.

ꙞПЪРѪЦІѦ ЛȢ МѦРКІѦНЬ.

Рѫмасе ꙟпърѫцїѧ ла сорȣ-са Полхирїа дȣпѫ моартѣ лȣ Ѳеѡдосїе, ши ера прѣ ꙟцелѣптѫ, дечи възȣ къ нȣ поате фи Цариградȣл фѫрѫ ꙟпърать, къ фечорїи лȣ Ѳеѡдосїе нȣ трѫирѫ; дечи алѣсе ꙗ пре ȣнь ѡмь бȣнь анȣме Маркїань ши маинте-ль жȣрѫ къ ѡ ва лъса съ-шь цїе фетїа кȣмь с'аȣ фъгѫдȣить лȣи дȣмнеѕеȣ ден тинерѣце, атȣнче-ль кȣнȣнѫ ꙟпърать. Ꙗчесть Маркїань ера де рȣдѫ мѣсерѫ, че ера кȣ нѫравь бȣнь ши ꙟцелепть, дечи ꙟтрасе а слȣжи ꙟ кȣрте. Ѡаре-кѫндь ꙟтр'о ѡасте ешисе

ръȣ-л въѕȣ, дечи цѣȣ тъꙗть де ꙟ вїацѫ 15 ани, ши-л расе де ꙟ хъртїе. Дѣчїи се фоарте мъхни, ши мȣри кȣрѫндь де тъꙗть ши де фȣлџерь, ши фȣ ꙟгропать; престе пȣцине ѕиле ель стрига се-ль дезгроапе ши се рȣга кȣ ѡмиленїе дела инимѫ, ꙗрѫ привегиторїи ръспȣнсерѫ къ домнѣще алтȣл, ши нȣ-л дескоперирѫ; пȣцинѫ врѣме трекȣ, фȣ дескоперить, ши-л гѫсирѫ къ-шь мѫнкасе тоть: ши пашмацїи, ши местїи, ши брацеле ка де стрїини. Нȣ ера де тоть ръȣ Анастасїе, че ера ши бȣнь, къ де нȣ врѣ фи ꙟтȣнекать кȣ ача връколѫчїе де фъча ръȣ православничилорь, аиментрѣ ель ера бȣнь, къ ера семнать ȣнь лȣкрȣ ръȣ ꙟ цара гречаскѫ ши родисе ꙟ поамѫ рѣ ши юте, ши нȣ алтѫ че ера принсь ȣнь нъравь ръȣ де тоци ѡаменїи ши де мȣери ши де копїи ши де тоци къци се скрѫнѫвескь ши се пише, пънѫ ꙟ роби ши'м мишеи, пȣс ера се дѣ бирь ла анȣл ȣнь флоринть де арџинть, кȣм се ѕиче 12 аспри дерепть ȣнь ѡмь, дечи тоци пънѫ ши ꙟ кокони, ꙗрѫ дерепть витѫ де тоате къте 6 мангърь, де да ꙟ вистѣрюл ꙟпъратȣлȣи, ꙗрѫ Анастасїе фȣ рȣгать де неще пъринци кълȣгѫри де ѕмȣлсѫ де ꙟ ръдѫчинѫ ача добѫндѫ ꙟпȣцитѫ ши де ѡкара алторь църи. Анастасїе аȣ домнить 27 ани.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢ ІȢСТЇАНЬ ꙟТЪЮ.

Ачестȣа Іȣстїань се гръаще къ и-аȣ дать Амантїе, ȣнь боꙗринь, авȣцїе мȣлтѫ, ка съ нъемѣскѫ чѣте де воиничи съ ръдиче ꙟпърать пре ȣнь фечорь а лȣ Амантїе, анȣме Ѳекрить, ꙗрѫ Іȣстїань кȣ авȣцїа алтора добънди ши ель ꙟпъръцїа, ши ера бȣнь ши ꙟцелепть, ши скоасе ереса ден цара а Манихеилорь. Атȣнче се крещинѫ Аламȣндарь, домнȣл Тȣрчилорь. Мѣрсерѫ ла динсь ачеи еретичи Манихеи де врѣ съ-л скоаце день крединца дерѣптѫ ла ересь, де ѕича къ аȣ кинȣить Хс. пре крȣче кȣ трȣпȣл ши кȣ дȣмнеѕеира; ель врȣ съ ле арате менчюниле, дечи пȣсе де-и шопти ѡаре-чине ла ȣрѣке, дѣчїи се фѣче мъхнить, еретичїи-л ꙟтребарѫ, елȣ ле ръспȣнсе: вени-м вѣсте къ аȣ мȣрить архаггель Михаиль; еи ѕисерѫ: нȣ крѣде, къ нȣ морь ꙟџерїи; де морь ꙟџерїи, ниче дȣмнеѕеира н'аȣ кинȣить ꙟпреȣнѫ кȣ трȣпȣл; еи се дȣсерѫ рȣшинаци. Іȣстїань аȣ домнить 9 аи.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢИ ІȢСТИНЇАНЬ ЧЕЛȢИ МАРЕ.

Дѣка-шь дѣде Іȣстїань даторїа даторникȣлȣи ши липи лȣмеи де църѫнѫ, ель стътȣ ꙟпърать фрате-съȣ Іȣстинїань чел маре.

Ачеста ꙟтъю ръдикѫ ѡщи пре Геламеръ домнȣл Ꙗндалилоръ, къ скрисе Индирих ла ꙟпъратȣл де-ль рȣгѫ шї-и спȣсе къ л'аȣ ꙟкисъ Геламеръ ꙟ четате кȣ мȣꙗрѣ ши кȣ фечорїи ши ꙗȣ лȣатъ домнїа, ꙗрѫ ꙟпъратȣл тремѣсе воевоѕъ пре Велисарїе кȣ ѡщиле, ши се дȣсе кȣ мȣлциме де воиничи де се лови кȣ Геламеръ ла ръѕбою; дечи-л бирȣи ши-л принсе кȣ мȣꙗра ши кȣ фечорїи, шї-и спарсе четатѣ де гѫси авȣцїе мȣлтѫ фъръ нȣмѫръ, ши-л дȣсе легатъ ла ꙟпъратȣл кȣ тоатѫ авȣцїа лȣи. Ачеста Велисарїе бȣнъ върбатъ се арътѫ Гречилоръ: дѣ сȣлицъ лȣи се спѫре Хоѕрои домнȣл Тȣрческъ, ши добѫнди Румȣл чел бѫтрѫнъ, ши ле принсе домнȣл де-ль дȣсе легатъ, ши алте мȣлте ръѕбоае бирȣи; ши пре ꙟпъратȣл Iȣстинїанъ ден перире-л скоасе, къ се ръдикасе ѡ рȣдѫ а лȣ Анастасїе кȣ ѡ самѫ де ѡамени пре ꙟпъратȣл, ꙗрѫ Велисарїе кȣтеѕъ ка ȣн леȣ шї-и бирȣи. Дечи тъе атȣнче 35 де мїи де чеи връжмаши хитлѣни ши скъпѫ ꙟпъратȣл; дѣчїи ера лѫȣдатъ де тоци воеводȣл Велисарїе, че нȣ плъкȣ ачѣста пиѕмееи, кȣмȣ ши се грѫꙗще: ѡкюл хитлѣнъ ши пиѕмашȣ нȣ ꙗбѣще бинеле омȣлȣи; челȣа че ꙗсте бръбатъ бȣнъ ши кȣтеѕѫторъ ла ръѕбою, елъ соси пиѕмееи робъ ши бъȣ пъхарȣл нѫпъстїеи, къ-и тъꙗрѫ капȣл. Ѡ пиѕмѫ! де ꙟчепȣтъ врѫжмаше, фїарѫ кȣмплитѫ, тълхарю, скорпїе вениноасѫ, шарпе мȣшкѫторю, сеџѣтѫ фъръ фїеръ, сȣлицѫ аскȣцитѫ, вїацѫ фъръ паче, кътъ ръȣ фачи ши каци мȣнчещи! Ачеста ꙟпъратъ ѕиди бесѣрекѫ прѣ маре ши фрȣмоасѫ, анȣме света Софїа, ши ера крещинъ бȣнъ, милȣа пре мишеи ши сокотїа кȣ чинсте преȣцїи ши рȣгѫторїи; ши 'н ла 26 де ани ꙟпъръцїа лȣи фȣ а тȣатѫ (sic) лȣмѣ ал чинчиле съборъ адȣнатъ ꙟ Цариградъ 165 де пъринци. Ши домни Iȣстинїанъ чел маре 39 ани.

ꙟпъръцїа лȣ Iȣстинъ чел Микъ.

Кѫндъ врѣ съ моарѫ Iȣстинїанъ, ел фечори нȣ авѣ, че-шъ дѣде ꙟпъръцїа непотȣ-съȣ лȣ Iȣстинъ; ши ера ѡмъ бȣнъ ши дерептъ, ши стрѫмбѫтъцил нȣ ле ꙗбїа, ниче нъравȣриле рѣле, че ера кȣ сȣфлетъ кȣратъ ши кȣ кипъ фрȣмосъ, ши кȣвинте дешарте нȣ-и плѫча, ниче ера ꙗбиторъ л'авȣцїе, ши ера фрȣмосъ ши блѫндъ, ши хитленшȣгȣлъ нȣ-ль авѣ; че ера тотъ болнавъ, ши маи мȣлтъ ꙟпъръцїа де ꙟ патъ; дечи пентрȣ къ нȣ пȣтѣ еши десъ ла мишеи ши ла сърачи съ-и жȣдече кȣ дерептȣлъ, ей авѣ асȣпрѣлѫ мȣлтѫ ши стрѫмбѫтъци грѣле ши мѫнтȣири рѣле де кътрѫ ѡ самѫ де боꙗри, къ ера лакоми ши нȣ се пȣта сътȣра ши ле ера жȣдецȣл тотъ ꙟ платѫ; дечи ера

претȣтниндинѫ сȣспини ши плѫнџери кȣ лакрѫми ши ципете; дечи аȣѕи ꙟпъратȣл де ръȣл лорь, че нȣ ле пȣтѫ фолоси, къ-л ꙟгреȣнѫ дȣрориле, нȣмаи че ле порончїѧ ши ли се лъȣда ши-и ꙟгрозїѧ кȣ кȣвънтȣл, че еи нȣ гѫндїѧ, кȣмȣ се грѫꙗще: инимѫ лакомѫ ши юбитоаре ла авȣцїе нȣ се рȣшинѣѕѫ де фацѫ ꙟпѫрѫтѣскѫ, ниче се тѣме де дȣмнеѕеȣ. Дечи кирȣисе ръȣль пре бине ши акоперисе стрѫмбѫтѫциле пре дерептѫци, ꙗрѫ ꙟпъратȣл сȣспина ши тънжїѧ; ꙟсъ ѡаре-чине де ꙟ боꙗри вени ꙟнаинтѣ ꙟпъратȣлȣи кȣ ꙟдрѫѕнире де ѕисе: ѡ, ꙟпърате! де вере (sic) врѣ съ ꙗи де ꙟ мѫниле ръȣлȣи съ иѕбѫвещи пре ѡамени, дѫ мїе сабїѧ, дечи де вою тъꙗ несацїȣл ши лъкомїѧ ши де вою скоате де ꙟ рѫдѫчинѫ нъравȣл лакомилорь, чинсте съ аибь дела домнїѧ та, ꙗрѫ де нȣ вою фи дерепть съ-м таи капȣл. Ꙟпъратȣль атȣнче-л пȣсе бань маре, ши-и ѕисе съ грижаскѫ де дерептате. Дечи жȣдекѫндь ел кȣ дерептȣл, вени ѡ мȣꙗре вѫдȣѡ ши се жѫлȣ пентрȣ ȣнь постѣлникь де ера рȣдѫ ꙟпъратȣлȣи, кȣмȣ ꙗȣ лȣать тоатѫ авѣрѧ пентрȣ ниче ѡ винѫ; ел тремѣсе съ-л кѣме ла жȣдекатѫ; постѣлникȣл нȣ мѣрсе, че ꙟкѫ-л ꙟжȣрѫ; атȣнче фѣчи ꙟпъратȣл ѡспѫць маре боꙗрилорь, тѫмплѫ-се де фȣ ши постѣлникȣл ла ачѧ веселїе, немери ши банȣл чел маре, грѫи кътрѫ ꙟпъратȣл: доарѫ те кѫещи, доамне, де ꙟвѫцѫтȣрѫ че мїаи ѕис кȣ жȣдець дерепть съ фїȣ, пре карїи ворь ѡбиди пре чеи сѫрачи кȣ стрѫмбȣль еȣ съ-л черть, дечи ꙗтъ-ци ꙟкинь боерїѧ-ми, къ еȣ нȣ почь ръбда хитлѣнїи ши хлапїи ши немилостивїи а фи ꙟ чинстѣ та; ꙗрѫ Іȣстїань ръспȣнсе: де амь еȣ фѫкȣть че-ва кȣ недерептȣл, нȣ-ми вегѣ вое немикѫ, че мѫ ꙗ де ꙟ скаȣнь де-м фѫ пре дѣлѫ, ꙗрь де ꙗсте алть чине-ва, дела масѫ-л скоалѫ ши-л жȣдекѫ кȣмȣ цѣи ѕись; дѣка ѕисе ꙟпъратȣл аша, атȣнче-шь фȣ скось постѣлникȣл дела масѫ кȣ рȣшине ши-ль дȣсе де-л жȣдекѫ кȣ мȣꙗрѧ че-л пърѫ де авȣцїе че ꙗȣ лȣать, дечи чела че авѣ чербичѣ цапѫнѫ ши трȣфѫ юте ши кȣ лимбѫ аскȣцитѫ, елȣ се мȣе ка боȣл де жȣг ши-и се гѫси вина фацѫ; дечи ѕисе де-л бътȣрѫ ши-и расе барба ши капȣл ши спрѫнчѣнеле, ши-л пȣсерѫ пре ȣ мъгарь де-ль пȣртарѫ кȣ пїалѧ пре тоате ȣлицеле кȣ рѣ рȣшине. Дечи се спѫрѣрѫ тоци ши се тъꙗрѫ лъкомїиле ши жафȣриле ка кȣ бричȣл, ши се фъкȣ тȣтȣрор жȣдець дерепть. Ꙗша ꙗсте чине аре минте слободѫ ши нȣ е юбиторю ла авȣцїе, ниче е фъцарникь: нȣ се тѣме де чеи ꙟналци, ниче се рȣшинѣѕѫ де нимена; дечи де вери авѣ минте кȣратѫ ши вїацѫ дерѣптѫ съ нȣ лъкомещи ла добъндѫ хитлѣнѫ, нȣ те вери тѣме де ꙟпърать, ниче те вери рȣшина де боꙗри, ниче-ц ва фи фрикѫ де домни. Ꙟ-

и жȣꙟгѣ, пре алцїи и слȣтїѧ, маи мȣлци ȣчидѧ, ши фѫчѧ морци грѡѕниче ши ꙟ боiари ши ꙟ кȣртѣни ши ꙟ църани: сънџеле ѡмȣлȣи авѣ ка ѡ бестȣрѫ дȣлче. Дѣчїи плѫнџѧ тоци претȣтиндинѧ ши рȣга тоци пре Дȣмнеѕеȣ съ-и избѫвѣскѫ де ꙟ гȣра леȣлȣи, шї-и фȣ милѫ лȣи Дȣмнеѕеȣ ши къȣтъ кȣ ѡкїи чеи милостиви, ши въѕȣ ръѡтъциле лȣи, шї-и фȣ милѫ де жȣꙟгѣра лорь, дѣчїѧ адȣсе жȣдецȣ че фѫчѧ ши ель алторь; кѫ нище боiари въѕȣрѫ атъта ръȣ ши сѫнџе връсѫндȣ-се, ши фърѫ милѫ прѫдаци ши мȣнчици, ши ка ȣнь леȣ беȣндȣ-ле сънџеле, скрисерѫ карте ла Іраклїе воеводȣл де ꙟ Фригїѧ ка съ вїе; ель ръдикѫ ѡщи ши пȣрчѣсе, дечи се ловирѫ кȣ Фока ши-л бирȣирѫ ши фȣ принсь вїȣ мȣнчиторюл, дѣчїи фȣ пȣсь де л'аȣ съџетать ꙟ прочкѫ, ши аша ш'аȣ лепъдать сȣфлетȣл; ши аȣ домнить 8 ани.

ꙞМПЪРѪЦЇѦ ЛȢ ІРАКЛЇЕ ꙞМПЪРАТЬ.

Ѧчестȣ ера нащера ден Каподокїѧ ши де рȣдѫ маре ши богать ши ера воиникь ши таре де вътȣте ши кȣтеѕѫторю ши мѫестрȣ ла ръѕбою, ши нъскȣ фечорь де-и съмъна ꙟтрȣ тоть, анȣме Костантинь. Ꙟн ал треиле ань де домнїѧ лȣи, еши Хоѕрое кȣ мȣлциме де Тȣрчи де лȣѡ Палистина кȣ тотȣл ши четатѣ Іерȣсалимȣлȣи ши пръдѫ Ѧсїѧ тоатѫ, ши цара гречаскѫ пънѫ сосирѫ ла Цариградь, ши се лъȣда къ ва ꙟгрѫди четатѣ кȣ сȣлицеле, кȣ палвеѕеле (sic) ши кȣ арчеле, ши де кътрѫ маре кȣ корабїиле, къ адȣсѣсе кȣ динсȣл Мидѣнїи, Халдїанїи, Ѧсурїанїи, Тȣрчїи ши Тътаръи, де-и спъра ши-шь ръдѧ ши ѕичѧ къ нȣ се ворь тȣрна пънѫ нȣ ворь добънди четатѣ. Дѣка въѕȣ Іраклїе ꙟпърать къ нȣ се ва пȣта бате кȣ ѡщиле лȣ Хоѕрое, къ ера мȣлци ка нѫсипȣл, ель сфътȣи мещершȣгь плинь де ꙟцелепчюне, къ афларѫ нище мѫестрїи але лȣ Ѧрхїмидь Румлѣнȣл де иждеръсе къндь бѫтѣ Румлѣнїи де демȣлть пре Сиракȣси, дечи токмирѫ нище ѡглинде ши ле пȣсерѫ ꙟ ѕидȣл четъцїеи ден кътрȣѡ ардѧ соареле наинтѣ корабїилорь, дѣчїи соареле бѫтѣ ꙟ стикле, де акола ешїѧ фокь ка фȣлџерȣл ши ле ардѣ корабїиле ши при'нши, дечи се спърѣрѫ ши се мȣтарѫ де пре апѫ тоци. Іераклїе ꙟкинѫ четатѣ фечоареи ши маичеи Домнȣлȣи, ши-шь лъсѫ фїю-съȣ, ель еши пре аскȣнсь ши стрѫнсе ѡщи мари, дечи се дȣсе ꙟ Персїда де ле прѫдѫ цара ши ле ръсипи четъциле ши ле арсе сателе, ши ле тъiа мȣериле ши ле ȣчидѧ фечорїи ши ле жȣнгѣ прȣнчїи, пънѫ маи ле пȣстїи цара ши мȣлтѫ комоарѫ адȣнѫ; дѣка аȣѕи ꙟпъратȣл Хоѕрое, лъсѫ четатѣ ши се тȣрнѫ, дечи се тимпинарѫ

претȣтиндина сȣспини ши плѫнџери кȣ лакрѫми ши ципете; дечи аȣѕи ꙟпъратȣл де ръȣл лорь, че нȣ ле пȣтѧ фолоси, къ-л ꙟгреѡꙗ дȣрориле, нȣмаи че ле порончїѧ ши ли се лъȣда шї-и ꙟгроѕїѧ кȣ кȣвънтȣл, че еи нȣ гѫндїѧ, кȣмȣ се гръꙗще: инимѫ лакомѫ ши юбитоаре ла авȣцїе нȣ се рȣшинѣѕѫ де фацѫ ꙟпърѫтѣскѫ, ниче се тѣме де дȣмнеѕеȣ. Дечи бирȣисе ръȣль пре бине ши акоперисе стрѫмбѫтѫциле пре дерептъци, ꙗрѫ ꙟпъратȣл сȣспина ши тънжїѧ; ꙟсъ ѡаре-чине де ꙟ боꙗри вени ꙟнаинтѣ ꙟпъратȣлȣи кȣ ꙟдръѕнире де ѕисе: ѡ, ꙟпърате! де вере (sic) врѣ съ ꙗи де ꙟ мъниле ръȣлȣи съ избѫвещи пре ѡамени, дъ мїе сабїѧ, дечи де вою тъꙗ несацїȣл ши лъкомїѧ ши де вою скоате де ꙟ ръдѫчинѫ нъравȣл лакомилорь, чинсте съ аибь дела домнїѧ та, ꙗрѫ де нȣ вою фи дерепть съ-м таи капȣл. Ꙟпъратȣль атȣнче-ль пȣсе бань маре, шї-и ѕисе съ грижаскѫ де дерептате. Дѣчїи жȣдекѫндь ел кȣ дерептȣл, вени ѡ мȣꙗре въдȣѡ ши се жълȣѧ пентрȣ ȣнь постѣлникь де ера рȣдѫ ꙟпъратȣлȣи, кȣмȣ ꙗȣ лȣать тоатѫ авѣрѧ пентрȣ ниче ѡ винѫ; ел тремѣсе съ-л кѣме ла жȣдекатѫ; постѣлникȣл нȣ мѣрсе, че ꙟкѫ-л ꙟжȣрѫ; атȣнче фѣче ꙟпъратȣл ѡспъць маре боꙗрилорь, тъмплѫ-се де фȣ ши постѣлникȣл ла ача веселїе, немери ши банȣл чел маре, гръи кътрѫ ꙟпъратȣл: доарѫ те къещи, доамне, де ꙟвъцѫтȣрѫ че мїаи ѕис кȣ жȣдець дерепть съ фїȣ, пре карїи ворь ѡбиди пре чеи сърачи кȣ стрѫмбȣль еȣ съ-л черть, дечи ꙗтъ-ци ꙟкинь боерїѧ-ми, къ еȣ нȣ почь ръбда хитлѣнїи ши хлапїи ши немилостивїи а фи ꙟ чинстѣ та; ꙗрѫ Іȣстїань ръспȣнсе: де амь еȣ фъкȣть че-ва кȣ недерептȣл, нȣ-ми вегѣ вое немикѫ, че мѫ ꙗ де ꙟ скаȣнь де-м фѫ пре дѣлѫ, ꙗрь де ꙗсте алть чине-ва, дела масѫ-л скоалѫ ши-л жȣдекѫ кȣмȣ цѣм ѕись; дѣка ѕисе ꙟпъратȣл аша, атȣнче-шь фȣ скось постѣлникȣл дела масѫ кȣ рȣшине ши-ль дȣсе де-л жȣдекѫ кȣ мȣꙗра че-ль пъръꙗ де авȣцїе че ꙗȣ лȣать, дечи чела че авѣ червиче цапънѫ ши трȣфѫ юте ши кȣ лимбѫ аскȣцитѫ, елȣ се мȣе ка боȣл де жȣг шї-и се гѫси вина фацѫ; дечи ѕисе де-л бътȣрѫ шї-и расе барба ши капȣл ши спрѫнчѣнеле, ши-л пȣсерѫ пре ȣ мъгарю де-ль пȣртарѫ кȣ пїалѧ пре тоате ȣлицеле кȣ рѣ рȣшине. Дѣчїи се спѫрѣрѫ тоци ши се тъꙗрѫ лъкомїиле ши жафȣриле ка кȣ бричȣл, ши се фъкȣ тȣтȣрор жȣдець дерепть. Ꙗша ꙗсте чине аре минте слободѫ ши нȣ е юбиторю ла авȣцїе, ниче е фъцарникь: нȣ се тѣме де чеи ꙟналци, ниче се рȣшинѣѕѫ де нимена; дечи де вери авѣ минте кȣратѫ ши вїацѫ дерѣптѫ съ нȣ лъкомещи ла добъндѫ хитлѣнѫ, нȣ те вери тѣме де ꙟпърать, ниче те вери рȣшина де боꙗри, ниче-ц ва фи фрикѫ де домни. Ꙗ-

и жȣꙟгѣ, пре алцїи и слȣтїа, мїи мȣлци ȣчида, ши фѫча морци грозниче ши ꙟ богари ши ꙟ кȣртѣни ши ꙟ цѫрани: сѫнџеле ѡмȣлȣи авѣ ка ѡ бѣȣтȣрѫ дȣлче. Дѣчїи пѫмнџа тоци претȣтиндина ши рȣга тоци пре Дȣмнезеȣ сѫ-и избѫваскѫ де ꙟ гȣра лѣȣлȣи, шї-и фȣ милѫ лȣи Дȣмнезеȣ ши кѫȣтѫ кȣ ѡкїи чеи милостиви, ши вѫзȣ рѫѡтѫциле лȣи, шї-и фȣ милѫ де жȣꙟгѣрилорь, дѣчїа адȣсе жȣдецъ че фѫча ши ель алторь; кѫ нешїе богари вѫзȣрѫ атѫта рѫȣ ши сѫнџе врѫсѫндȣ-се, ши фѫрѫ милѫ прѫдаци ши мȣнчици, ши ка ȣнь леȣ бѣȣндȣ-ле сѫнџеле, скрисерѫ карте лȣ Ираклїе воеводȣл де ꙟ Фригїа ка сѫ вїе; ель рѫдикѫ ѡщи ши пȣрчѣсе, дечи се ловирѫ кȣ Фока ши-л кирȣирѫ ши фȣ принсь вїȣ мȣнчиторюл, дѣчїи фȣ пȣсь де л'аȣ сѫџетать ꙟ прочкѫ, ши аша ш'аȣ лепѫдать сȣфлетȣл; ши аȣ домнить 8 ани.

Ꙟпъръцїа лȣ Ираклїе ꙟпъратъ.

Ꙗчестȣа ера нащера ден Кападокїа ши де рȣдѫ маре ши богать ши ера воиникь ши таре де врѫтȣте ши кȣтезѫторю ши мѫестрȣ ла рѫзбою, ши нѫскȣ фечорь де-и сѫмѫна ꙟтрȣ тоть, анȣме Костантинь. Ꙟн ал трейле ань де домнїа лȣи, еши Хозрое кȣ мȣлциме де Тȣрчи де лȣѡ Палистина кȣ тотȣл ши четатѣ Иерȣсалимȣлȣи ши прѫдѫ Ꙗсїа толтѫ, ши цара гречаскѫ пѫнѫ сосирѫ ла Цариградь, ши се лѫȣда кѫ ва ꙟгрѫди четатѣ кȣ сȣлицеле, кȣ плавезеле (sic) ши кȣ арчеле, ши де кѫтрѫ маре кȣ корабїиле, кѫ адȣсѣсе кȣ динсȣл Мидѣнїи, Халдїанїи, Ꙗсѵрїанїи, Тȣрчїи ши Тѫтарѫи, де-и спѫра ши-шь рѫда ши зича кѫ нȣ се ворь тȣрна пѫнѫ нȣ ворь добѫнди четатѣ. Дѣка вѫзȣ Ираклїе ꙟпѫрать кѫ нȣ се ва пȣта бате кȣ ѡщиле лȣ Хозрое, кѫ ера мȣлци ка нѫсипȣл, ель сфѫтȣи мещершȣгь плинь де ꙟцелепчюне, кѫ афларѫ нище мѫестрїи але лȣ Ꙗрхїмидь Рѵмлѣнȣл де иждерѫсе кѫндь бѫтѣ Рѵмлѣнїи де демȣлть пре Сиракȣси, дечи токмирѫ нище ѡглинде ши ле пȣсерѫ ꙟ зидȣл четѫцїеи ден кѫтрȣѡ арда соареле наинтѣ корабїилорь, дѣчїи соареле бѫтѣ ꙟ стикле, де акола ешїа фокь ка фȣлџерȣл ши ле ардѣ корабїиле ши при'нши, дечи се спѫрѣрѫ ши се мȣтарѫ де пре апѫ тоци. Иераклїе ꙟкинѫ четатѣ фечоареей ши маичеей Домнȣлȣи, ши-шь лѫсѫ фїю-сѫȣ, ель еши пре аскȣнсь ши стрѫнсе ѡщи мари, дечи се дȣсе ꙟ Персїда де ле прѫдѫ цара ши ле рѫсипи четѫциле ши ле арсе сателе, ши ле тѫїа мȣериле ши ле ȣчида фечорїи ши ле жȣнгѣ прȣнчїи, пѫнѫ маи ле пȣстїи цара ши мȣлтѫ комоарѫ адȣнѫ; дѣка аȣзи ꙟпѫратȣл Хозрое, лѫсѫ четатѣ ши се тȣрнѫ, дечи се тимпинарѫ

ши се ловиръ де фацѫ, ши бирѹи Іраклїе, ши мѹлци Тѹрчи пе-рирѫ, ши воевоѕїи лѹ Хоѕрое, ши рѹда лѹи кѹ тотѹл; 6000 де ани ера кѹрсѹл соареллѹи кѫндь аѹ ꙟвлатъ спата гречаскѫ пре ꙟ цара тѹрчаскѫ; ачѣстѣ с'аѹ тѫмплатъ; апои іарѫ кѫндь ера ꙟкѫ Іраклїе ꙟ Персїда, Хоѕрое адѹнасе де ꙟпрежѹрь тоате цѫриле асѹпра Цариградѹлѹи, іарѫ ꙟ мижлокѹ се трѹдїа четатѣ ка ѡ корабїе ꙟ валѹре ꙟ мижлокь де маре, ши де тоате пѫрциле ера непрече-пѹци; ꙟнсѫ-и апѫра брацѹл чел таре ши налтъ, де-шь тоатъ мѫна ꙟпреѹнѫ кѹ мѫнїе ши скорни вѫнть кѹ виворь ши пор-плои кѹ гриндине; чеи де пре апѫ некѫ, іарѫ чеи де пре ѹскать ка ѹнь прахѹ-и рѫсипи, іарѫ ꙟ четате кѫнта: „чѣа че ещи маи бирѹитоаре декѫть воиничїи Цариградѹлѹи“ чеи де бирѹире. Іра-клїе аѹ домнить 31 де ани.

ꙟПЪРЪЦЇА ЛѸИ КОСТАНТИНЬ ФЇЮЛ ЛѸ ІРАКЛЇЕ.

Чершѹ-л пѫмѫнтѹл ла Іраклїе ꙟпрѹмѹтѹл ши-л дѣде; пре ѹрма-ш лѫсѫ ꙟпѫрѫцїа фїю-сѫѹ лѹ Костантинь, че домни нѹмаи ѹнь ан ши нѹ апѹкѫ сѫ факѫ чева ка сѫ се кѹноаскѫ, кѫ-л отрѫви мащехѹ-сѫѹ Мартинь.

ꙟПЪРЪЦЇА ЛѸ ІРАКЛОНЬ ФРЪЦИНИ-СЪѸ.

Дѹпѫ Костантинь апѹкѫ Мартинь домнїа кѹ фїю-сѫѹ Іраклонь че пѹцинель ле трѫи, кѫ лѹарѫ кѹрѫндь рѫскѹмпѫраре дела дѹм-неѕеѹ, пентрѹ кѫ нѹмаи че се аръта рѫѹ, лѹ Іраклонь и тăіарѫ насѹл, іарѫ лѹ Мартин лимба, шї-и скоасерѫ кѹ рѹшине.

ꙟПЪРЪЦЇА ЛѸ КОНСТА ФЇЮЛ ЛѸ КОСТАНТИНЬ.

Стѫтѹ Конста ꙟпѫрать, непотѹл Ираклїеи, ши авѣ ꙟтрѹ нимикъ де ꙟтѫю ши крединцѫ ра, кѫ ера еретикь ши ꙟвѫлѹиа рѫѹ пе православничи; ши фѹ ꙟ ѕилеле лѹи ал шаселе сѫборь ден тоатѫ лѹмѣ адѹнать ꙟ Цариградь 170 де пѫринци сфинци. Атѹнче с иви пре лѹме Махметь чела че аѹ токмить лѣџе Тѹрчилорь, ши нѫвѫлисе мѹлциме де Сѫрѫчини ла Цариградь ка сѫ-ль добѫндѣскѫ, че-и бѫтѹ Конста шї-и гони кѹ рѹшине ра. Ачеста врѣ сѫ пѣр-скимбе Цариградѹлѹи сѹпть четатѣ Румѹлѹи, че ѹнде нѹ ва с ажѹте дѹмнеѕеѹ, ꙟ дешертѹ се невоіаще нищине, кѫ беѹ ап пѫхарѹл кѹмплить де моарте; ши аѹ домнить 17 ани.

и жȣꙟгѣ, пре алцїи и слȣтїа, маи мȣлци ȣчида, ши фѫча морци гроѕниче ши ꙟ богари ши ꙟ кȣртѣни ши ꙟ цѫрани: сѫнџеле ѡмȣлȣи авѣ ка ѡ кевтȣрѫ дȣлче. Дѣчїи плѫнџа тоци претȣтиндина ши рȣга тоци пре Дȣмнеѕеȣ сѫ-и иѕбѫваскѫ де ꙟ гȣра леȣлȣи, ші-и фȣ милѫ лȣи Дȣмнеѕеȣ ши кѫȣтѫ кȣ ѡкїи чеи милостиви, ши вѫѕȣ рѫѡтѫциле лȣи, ші-и фȣ милѫ де жȣꙟгѣра лорь, дѣчїа адȣсе жȣдецꙋ че фѫча ши ель алторь; кѫ неџе богари вѫѕȣрѫ атѫта рѫȣ ши сѫнџе врѫсѫндȣ-се, ши фѫрѫ милѫ прѫдаци ши мȣнчици, ши ка ȣнь леȣ бевндȣ-ле сѫнџеле, скрисерѫ карте ла Іраклїе воеводȣл де ꙟ Фригїа ка сѫ вїе; ель рѫдикѫ ѡщи ши пȣрчѣсе, дечи се ловирѫ кȣ Фока ши-л кирȣирѫ ши фȣ принсь вїȣ мȣнчиторюл, дѣчїи фȣ пȣсь де л'аȣ сѫџетать ꙟ прочкѫ, ши аша ш'аȣ лепѫдать сȣфлетȣл; ши аȣ домнить 8 ани.

ꙟПЪРѪЦІА ЛȢ ІРЯКЛІЕ ꙟПЪРЯТЬ.

Ячестȣа ера нащера ден Каподокїа ши де рȣдѫ маре ши богать ши ера воиникь ши таре де врѫтȣте ши кȣтеѕѫторю ши мѫестрȣ ла рѫѕбою, ши нѫскȣ фечорь де-и сѫмѫна ꙟтрȣ тоть, анȣме Костантинь. ꙟн ал трейле ань де домнїа лȣи, еши Хоѕрое кȣ мȣлциме де Тȣрчи де лаȣ Палистина кȣ тотȣл ши четатѣ Іерȣсалимȣлȣи ши прѫдѫ Ясїа тоатѫ, ши цара гречаскѫ пѫнѫ сосирѫ ла Цариградь, ши се лѫȣда кѫ ва ꙟгрѫди четатѣ кȣ сȣлицеле, кȣ плавеѕеле (sic) ши кȣ арчеле, ши де кѫтрѫ маре кȣ корабїиле, кѫ адȣсѣсе кȣ динсȣл Мидѣнїи, Халдїанїи, Ясȣрїанїи, Тȣрчїи ши Тѫтарѫи, де-и спѫра ши-шь рѫда ши ѕича кѫ нȣ се ворь тȣрна пѫнѫ нȣ ворь добѫнди четатѣ. Дѣка вѫѕȣ Іраклїе ꙟпѫрать кѫ нȣ се ва пȣта бате кȣ ѡщиле лȣ Хоѕрое, кѫ ера мȣлци ка нѫсипȣл, ель сфѫтȣи мещерщȣгь плинь де ꙟнцелепчюне, кѫ афларѫ нище мѫестрїи але лȣ Ярхїмидь Рȣмлѣнȣл де иждерѫсе кѫндь бѫтѣ Рȣмлѣнїи де демȣлть пре Сиракȣси, дечи токмирѫ нище ѡглинде ши ле пȣсерѫ ꙟ ѕидȣл четѫцїеи ден кѫтрѣѡ арда соареле наинтѣ корабїилорь, дѣчїи соареле бѫтѣ ꙟ стикле, де акола ешїа фокь ка фȣлџерȣл ши ле ардѣ корабїиле ши при'нши, дечи се спѫрѣрѫ ши се мȣтарѫ де пре апѫ тоци. Іераклїе ꙟкинѫ четатѣ фечоареи ши маичеи Домнȣлȣи, ши-шь лѫсѫ фїю-сѫȣ, ель еши пре аскȣнсь ши стрѫнсе ѡщи мари, дечи се дȣсе ꙟ Персїда де ле прѫдѫ цара ши ле рѫсипи четѫциле ши ле арсе сателе, ши ле тѫїа мȣериле ши ле ȣчида фечорїи ши ле жȣнгѣ прȣнчїи, пѫнѫ маи ле пȣстїи цара ши мȣлтѫ комоарѫ адȣнѫ; дѣка аѕи ꙟпѫратȣл Хоѕрое, лѫсѫ четатѣ ши се тȣрнѫ, дечи се тимпинарѫ

рать Ѫѱимарь; че авѣ фрикѫ де Іȣстіанинь чел кȣ насȣл тѫе… кѫ ва вени де-и ва лȣа ꙟпѫрѫціа, пентрȣ кѫ-и спȣна лѹкѣ… нȣмѫрѫторю де стѣле; дечи тремѣсе ла Хаганъ доминȣл Сѫрбес… шї-и фѫгѫдȣи лȣрь мȣлть ка сѫ-и тремѣцѫ капȣл лȣ Іȣстіан… Хаганъ врѣ сѫ-л тремѣцѫ легать, ѫрѫ ел дѣка принсе де вѣст… фȣџи ла доминȣль Шкїенескь ла Тервелѣ, дечи нѫеми де ал… wщи мари ши се дȣсе ла Цариградь ши а пȣцини адевери сфат… дѣчїи гѫсирѫ сȣлинарюл пре ȣнде мерџа апа ꙟ четате ши … щершȣгȣирѫ де ꙟтрарѫ ꙟ четате. Тиверїе Ѫѱимарь лȣ домин… 7 ани.

ѪРѪ ꙞПЪРѪЦІѦ ЛѸ ІѸСТІНІѦНЬ.

Дечи ꙟкѫпȣ Іȣстиніань крѫнȣл ѫрѫ ла ꙟпѫрѫціе, ши дѫд… пре доминȣл Шкѣилорь вине ши се тȣрнѫ; дѣчїа че вомь сп… маинте де нѫпасте рѣ че адȣча пре бојари, кѫ ле лȣа ꙟтѫ… нѫтата толтѫ, дѣчї-и лега кȣ мȣериле-шь ши фиїи лорь кȣ фѣт… шї-и бѫга приꙟ касе-ши де-и арда кȣ касе кȣ тоть, ши … алцїи мȣлци и жȣꙟгѣ ка вителе, ши нȣ нȣмаи бојарилорь ле фѫ… рѫȣ, че-ш адȣсе аменте де патимѫ кѫндь ера ел ꙟ Херсонь, ꙟт… тремисе ла диншїи: ниче сѫ крȣце бѫтрѫнь, ниче тѫнѫрь, ни… мȣѫре, ниче бабѫ, ниче фатѫ, ниче коконь де цицѫ, че пре то… сѫ-и пїарѕѫ ши сѫ-и сврѫшаскѫ; дечи ера плѫнџере ши кїє… мȣлте атȣнче Херсонѣнилорь, кѫть коврѫшїа пре Виѳлѣемь; … лȣѕи ꙟпѫратȣл кѫ лі-е милѫ де нȣ-и пїердь пре тоци, че … тремѣсе пре Филипикь кȣ wщиле ши-л ꙟвѫцѫ сѫ-и сврѫша… кȣ тотȣл ши сѫ ле рѫсипѣскѫ wрашȣл сѫ-ль факѫ цѫринѫ (sic) … арать. Ѡщиле вѫѕȣрѫ нѫравȣл лȣи фѫрѫ милѫ ши свирѣп … де лȣпь че ба сѫнџе фѫрѫ сацїȣ, дечи нȣ врȣрѫ сѫ се ꙟпр… ꙟтрȣ атѫта спȣркѫчюне а лȣи;

ꙞПЪРѪЦІѦ ЛѸИ ФИЛИПЬ ЦѦРЬ.

че рѫдикарѫ ꙟпѫрать пре Филипикь ши пȣрчѣсерѫ спре Цариградь кȣ корабїиле пре маре. Іȣстїанинь се спѫре, ꙟсѫ … ꙟтѫмпинать сѫ се ловаскѫ кȣ диншїи пре ȣскать; кѫндь прин… де вѣсте: Филипикь маи сосѣще ла Цариградь; атȣнче се тȣарсе (sic) де сѫргь ла четате сѫ апȣче склȣнȣл; кѫндь соси, Филипикь ꙟтр… ꙟ четате ши принсе порциле, ши фѫрѫ пестѣлѫ фȣ принсь Іȣстїніань; дечи кȣмь фѫчѣ ель алтора, аша и се фѣче, кѫ ф… ꙟȣꙟгѣть кȣ фїю-сѫȣ Тиверїе. Филипикь ꙟпѫрать нȣ ера крещин…

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢ КОСТАНТИНЬ БѪРБОСȢЛ ФȢЧОРȢЛ КОНСТЕИ.

Дѣка пери Конста, ель се рѫдикѫ ден Сикилїа ȣнь ѡмь анȣме Миꙃиꙃїа, че кȣрѫндȣ се сврѫши, кѫ се скȣлѫ Костантинь бѫрбосȣль кȣ ѡщи спре Сикилїа ши пре тоци врѫжмашїи тѫтѫне-сѫȣ Констеи кȣ дерептȣл пїердȣ ꙟпреȣнѫ кȣ Миꙃиꙃїа. Ꙗчеста кѫндь пȣрчѣсе ꙟ ѡасте ера тинерель, ꙗрѫ кѫндь вени ера бѫрбось. ꙟ ꙃилеле ачестȣа ꙟпѫрать трекȣрѫ Шкѣии Дȣнѫра ши лȣарѫ царѫ мȣлтѫ дела Гречи; ачѣ царѫ ѡ кема маинте Мисїа. Ши аȣ домнить Костантинь 10 ани.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢ ІȢСТИНЇАНЬ.

Дȣсе-се ши Костантинь депре лȣме дȣпѫ алалци, ши-шь лѫсѫ ꙟпѫрѫцїа фїю-сѫȣ лȣ Іȣстианинь; че нȣ-л юбїа боꙗрїи, ниче цѫранїи, пентрȣ кѫ ера рѫȣ, виꙃетлѣнь(sic), сирѣпь, ȣчигашь, плинь де невȣнїе, ниче авѣ ѡмь дерепть сине, ниче сфать ꙟтреба де ниме, че се цинѣ ꙟсȣши кѫ е прѣ ꙟцелепть; пентрȣ ачѣа-л чертѫ Дȣмнеꙃеȣ, кѫ се скȣларѫ Шкѣїи, Сръбїи ши Рȣмѫнїи мȣнтѣнїи де ле лȣарѫ цара де кѫтрѫ Дȣнѫре токма пѫнѫ ла Драча, ши Іȣстїанинь ꙟкѫ пери рѫȣ; ши аȣ домнить 6 ани.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢ ЛЕѠНТЇЕ ЦАРЬ.

Кѫ се скȣлѫ ȣнь боꙗринь ден кȣрте анȣме Леѡнтїе ши кȣ алцїи ноаптѣ, ши принсерѫ пре Іȣстїанинь де-и тѫꙗрѫ насȣл ши-л тремисерѫ ꙟ Херсонь преспре марѣ Понтȣлȣи. ꙟсѫ ѡкюл дерепть ле вѣде тоате, дечи чине че фаче лȣи фаче, кѫ се рѫдикарѫ неще тѫлхари кȣ Тȣрчи ши кȣ Карамани де прѫда Африкїа ши цара пре лѫнгѫ маре, ел тремѣсе боꙗрїи кȣ ѡщи де се ловирѫ ѡ датѫ кȣ диншїи шї-и бирȣирѫ, Тȣрчїи ꙟкѫ се маи ꙟмȣлцирѫ, дечїи се ловирѫ ш'алтѫ датѫ ши бирȣирѫ атȣнче пре Гречи ши ле лȣарѫ ѡ четате: Кархїдонȣл; Гречїи нȣ пȣтȣрѫ рѫбда рȣшинѣ ши досада, че се адȣнарѫ тоци маи марїи де сфѫтȣирѫ, ши алѣсерѫ пре ȣнь прибѣгь де-ль кема Тиверїе Ꙗѱимарь, ши-ль рѫдикарѫ ꙟпѫрать. Леѡнтїе аȣ домнить 3 аны.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢ ТИВЕРЇЕ ꙖѰИМАРЬ.

Дечїи вени Ꙗѱимарь ши добѫнди Цариградȣль ши принсе пре Леѡнтїе де-и тѫе насȣл ши-л бѫгѫ ꙟ темницѫ. Дечїи фȣ ꙟпѫ-

рать Ꙗѱимарь; че авѣ фрикъ де Іȣстїанинь чел кȣ насȣл тъꙗть къ ва вени де-и ва лȣа ꙟпъръцїа, пентрȣ къ-и спȣнѧ ачѣл ȣнь нȣмъръторю де стѣле; дечи тремѣсе ла Хаганъ домнȣл Сръбескь шї-и фъгъдȣи аȣрь мȣлть ка съ-и тремѣцъ капȣл лȣ Іȣстїанинь; Хаганъ врѣ съ-л тремѣцъ легать, ꙗръ ел дѣка принсе де вѣсте фȣџи ла домнȣль Шкїенескь ла Тервелѣ, дечи нъеми де аколо ѡщи мари ши се дȣсе ла Цариградь ши а пȣцини адевери сфатȣл, дѣчїи гъсиръ сȣлинарюл пре ȣнде мерџѧ апа ꙟ четате ши меџершȣгȣиръ де ꙟтраръ ꙟ четате. Тиверїе Ꙗѱимарь аȣ доминить 7 ани.

ꙗРЪ ꙞПЪРЪЦЇА ЛȢ ІȢСТЇНЇАНЬ.

Дечи ꙟкъпȣ Іȣстинїань крънȣл ꙗръ ла ꙟпъръцїе, ши дъpȣи пре домнȣл Шкѣилорь бине ши се тȣрнъ; дѣчїѧ че вомь спȣне маинте де нъпасте рѣ че адȣчѧ пре боꙗри, къ ле лȣа ꙟтъю бȣнътата тоатъ, дѣчї-и лега кȣ мȣериле-шь ши фиїи лорь кȣ фѣтеле шї-и бъга прин ꙟ касе-ши де-и ардѧ кȣ касе кȣ тоть, ши пре алцїи мȣлци и жȣꙟгѣ ка вителе, ши нȣ нȣмаи боꙗрилорь ле фъча ръȣ, че-ш адȣсе аменте де патимъ кънд ера ел ꙟ Херсонь, дечи тремисе ла диншїи: ниче съ крȣце бътрънь, ниче тънъpь, ниче мȣꙗре, ниче бабъ, ниче фатъ, ниче коконь де цицъ, че пре тоци съ-и пїарѕъ ши съ-и свръшаскъ; дечи ера плънџере ши кїоте мȣлте атȣнче Херсонѣнилорь, кътъ коврьшїѧ пре Виѳлѣемь; ши аȣѕи ꙟпъратȣл къ лї-е милъ де нȣ-и пїердь пре тоци, че ꙟкъ тремѣсе пре Филипикь кȣ ѡщиле ши-л ꙟвъцъ съ-и свръшаскъ кȣ тотȣл ши съ ле ръсипѣскъ ѡрашȣл съ-ль факъ църинъ (sic) де арать. Ѡщиле възѕȣръ нъравȣл лȣи фъръ милъ ши свирѣпь ка де лȣпь че ва сънџе фъръ сацїȣ, дечи нȣ врȣръ съ се ꙟпреȣне ꙟтрȣ атъта спȣркъчюне а лȣи;

ꙞПЪРЪЦЇА ЛȢИ ФИЛИПЬ ЦАРЬ.

че ръдикаръ ꙟпърать пре Филипикь ши пȣрчѣсеръ спре Цариградь кȣ корабїиле пре маре. Іȣстїанинь се спъре, ꙟсъ еши ꙟтъмпинать съ се ловаскъ кȣ диншїи пре ȣскать; кънд принсе де вѣсте: Филипикь маи сосѣще ла Цариградь; атȣнче се тȣарсе(sic) де съргь ла четате съ апȣче скаȣнȣл; кънд соси, Филипикь ꙟтра ꙟ четате ши принсе порциле, ши фъръ пестѣлъ фȣ принсь Іȣстїнїань; дечи кȣмь фъчѣ ель алтора, аша и се фѣче, къ фȣ жȣꙟгѣть кȣ фїю-съȣ Тиверїе. Филипикь ꙟпърать нȣ ера крещинь,

лѣфа воиничилорь; пентрȣ ачѣа тоци тънжїа ши прєтȣтиндина ера кїωте; ши невоиа пре воеводь Варда съ ле фїе ꙟпърать; елȣ се дȣсе ла ȣнь пъринте сфънть ꙟ пȣстїе де-и спȣсе вълȣриле шї-и спȣсе кȣмȣ л'аȣ рȣгать съ ле фїе ꙟпърать, ши-л ꙟтребж: фи-ва? ель ωпри де-и ѕисе: ꙟтрȣ немика съ нȣ се баџе къ-шь ва пїарде ωкїи, іарж ден чеџи треи че аȣ венить кȣ тине—ле ѕисе—Леω ва фи ꙟтъю ꙟпърать, дȣпж'нсȣл Михаил, Тома аль треиле, че нȣ ва ꙟкъпа, нȣмаи че-шь ва пȣне нȣме ши ва пери. Атȣнче се рждикж Некvфорь ꙟпърать кȣ ωџи мари спре Шкѣи лънгж Дȣнжре, ши се ловирж фъцишȣ кȣ Крȣм домнȣл лорь, ши фȣрж бирȣици атȣнче Гречїи ши Никvфорь, ши фȣрж мъжкаре сабїеи ши хранж армелорь; дечи ферекж Крȣмь цестȣл капȣлȣи лȣ Никvфор кȣ аȣрь ши дѣде тȣтȣрорь де бѣ винь дентр'ънсȣл. Ши аȣ домнить Никvфорь 8 ани ши 9 лȣны. Ставрикїе фїюсъȣ апȣкж стѣгȣл, че пери кȣрънд ꙟтр'ачелаш ржѕбою де ачѣла сȣлице.

ꙞПЪРЖЦЇА ЛȢИ МИХАИЛ РȢГАВЕИ.

Михаил Рȣгавеи ера џинере лȣи Никvфорь. Вѫѕȣ атȣнче Византїа ѕи бȣнж ши слободж пънж фȣ Михаил ꙟпърать, къ ера ωмь бȣнь ши целепть(sic), блъндь ши линь, вѣсель, ржбдȣрїȣ, нелакомь, ниче се бȣкȣра де скандала алтȣа, ниче се гръбїа кȣ моартѣ кȣива, ниче асȣпрїа пре сърачи кȣ бирȣриле, прецїи чинстїа, рȣгжторїи милȣа; атȣнче пȣцинж врѣме вѫѕȣ цара гречаскж маре ржпаωсь ши мȣлтж паче ши алинатж вїацж фърж вълȣри; че де нъпраснж лови вънть кȣ фортȣнж, кѫ се скȣлж іарж Крȣмь ꙟпърать кȣ Шкѣии де фѣче ржѕбою кȣ Михаил ꙟпърать лъꙟгж Ωдрїю ши-л бирȣи, ши перирж мȣлци Гречи, ꙟпъратȣл ꙟкъ абїа скжпж, ши тоатж авȣцїа ꙟпържтѣскж ши гречаскж ω апȣкарж Шкѣии. Ши дѣчїа фърж пестѣлж се скȣлж чел нȣме ши кȣ нъравь де Лєȣ, че мъꙟка карнѣ ωилорь лȣ Хс., іарж Михаил дѣка вѫѕȣ къ вине леȣль чел кȣ нъравь де фїарж, се дȣсе де вое-ши ши лъсж скаȣнȣл челȣи че-и бать мȣлци пиѕмж мȣнчиторюлȣи; фȣџи де се дȣсе де нȣ-л џїȣ ниме че се фѣче; ши домни 2 ани.

ꙞПЪРЖЦЇА ЛȢИ ЛЕȢ АРМѢНȢЛ ШИ ЛȢПТЖТОРЮЛ ИКОАНЕЛОРЬ.

Ачеста Леȣ ера рȣдж де Армѣнь, ши іарж иви ачеста мържчини ꙟгимпоши ши ωдржсли маи аскȣцици декъть ꙟтъю де

ла Цариградь; елȣ-и ръспȣнсе: бѫтрънь ещи, нȣ те ѡстени, че вою вени еȣ ла тине къ сѫнт тънѫрь. Дѣчїи еширѫ ȣнїи ла лѫцѫ кȣ ѡщи, че нȣ се ловирѫ, къ се спѫрѣрѫ Шкѣии де фȣрїа. Ꙟтрачѣѧ врѣме сѫпѧ ȣнь ѡмь ла ȣнь ѕидь, ель гъси ȣнь мормѫнть де мармȣре ши ȣнь морть ꙟтр'ънсь ши слове скрисе ꙟ ѕичѧ: Хс. ва наще де ꙟ фатѫ ши кредѕь, ꙗрѫ ꙟ ѕилеле лȣ Костантинь ꙟпърать ши а Ірїнеи ꙗр мѫ ва ведѣ соареле. Ꙗрѫ Ірїна бѫтѣ съ фїе ꙟсъши крѫмитоаре, дѣчїи афлѫ неще ѡамени хлапи де-и ꙟдемнѫ: кѫндь дȣрмїѧ ꙟпъратȣл амїаѕѫѕи, еи ꙟтрарѫ ши-л принсерѫ де-ль ѡрбирѫ, ши дѣчїѧ фȣ Ірїна ꙟнсѫши ꙟпърѫтѣсѫ. Ꙟтрȣ врѣмѧ ачѣѧ мȣри папа Андрїань де ꙟ Румь ши стътȣ ꙟ скаȣнь Леѡнть, ꙗрѫ рȣда лȣ Андрїань скоасерѫ пре Леѡнть де ꙟ Румь кȣ рȣшине; ель черщȣ ажȣторю ла Ірїна съ-и фолосѣскѫ, ꙗ нȣ-и дѣде; Леѡнть тремѣсе ла Карȣла ꙟ Шпанїа де вени кȣ ѡщи ши ꙟкъпȣ ꙟ Румь ши дѣде скаȣнȣл лȣ Леѡнть. Елȣ се скȣлѫ де благослови пре Карȣла съ фїе ꙟпърать Румѫнїи ши Венецїеи; ꙗрѫ дȣпѫ моартѧ лȣ Леѡнть ель стѫтȣ папа ȣнȣл че венисе кȣ Карȣла де ꙟ Шпанїа де-ль кема Формось. Ꙟчела скоасе ꙟтъю ереса латинѣаскѫ ши де атȣнче с'аȣ лепѫдать Гречїи де Румлѣни, ши дѣчїи аȣ авȣть свадѫ мȣлтѫ маика е фата де аȣ ꙟтрать ꙟтре ѥле сабїѧ де с'аȣ ꙟпърцить ши с'аȣ тъꙗть. Ꙗрѫ ꙟпѫрѫтѣса Ірїна дȣпъ че-ш ѡрби пре фїю-съȣ мȣлть се кѫиѧ ши мȣлтѫ милостенїе да сърачилорь, ка съ поатѫ ȣри мънїѧ лȣ дȣмнеѕеȣ дела динсѫ, че ѡкюл че вѣде толтѣ (sic) ши жȣдекѫ инимиле ѡменещи, елȣ се мънїе ши пȣсе ȣрѫчюне, ши-и тръи пȣцинь пȣтѣрѧ ши кеȣ пъхарь амарь ши пелинать; ши домнирѫ де тот кȣ фїю-съȣ 14 ани.

Ꙟпъръцїѧ лȣ Никуфорь Геника.

Къ се скȣлѫ спри'нса ȣнȣл де ꙟ кȣрте де чеи бестици, анȣме Никуфорь, д'ѡ скоасе ден домнїе, дечи ѡ тремѣсе де фȣ църадѣ мѣсерѫ ши де немикѫ: ꙟ вїаца еи нȣ-и ажȣнцѫ, че се хрѫнїи ка ѡ вѫдȣѡ съракѫ пре ла ȣшиле алтора. Аша пѫтѣще дȣмнеѕеȣ кȣи нȣ щїе харь де бине че-и дѫ. Дѣчїи ꙟвъртиндȣ-се роата ла мънїе ꙟпрежȣрь, ꙟнѫлцѫ пре Никуфорь де сȣпра, ѡмь ръȣ, ȣригашȣ, кȣ нъравь ръȣ, юбиторю ла авȣрь, ꙟкись ла кȣбиите; боерїиле нȣ ле да воиничилорь пентрȣ слȣжбе, че ле виндѣ пре авȣрь; гȣра лȣи ера тоть авȣрь ши китѣла лȣи, ꙗрѫ лимба лȣи ера де боȣ; ши де алте ера мѫхнить, ꙗрѫ де врѣ адȣче чине-ва авȣрь, атȣнче ера вѣсель; ши арȣꙟкѫ пре тоци дѫжди грѣле; тъе ши

лкмȣ? аша е ши маика Марiѧ, ашиждерѧ ши алте мȣери. Дечи ши алте мȣлте врѫжмѫшȣла дефѫима. Че вомь повести маи мȣлть ди'нсȣл? дентр'ȣи кѫне нѫскȣ ȣи фечорь де кѫне, дечи фѫчѧ тоть кѫнѣщiе! Ячеста спȣркать ѡмори пре свети Стефань новiи, ши лвȣ вiацѫ ꙟделȣнгѫ, ши нȣ лвѣ ръꙃкоале кȣ стрiинiи, че нȣмаи кȣ капетеле лещiеи крещинещи, ши пре кѫлȣгѫри нȣ юбiѧ ниче ꙟ ѡки сѫ-и вадѫ. Ячеста арсе мощiиле сфинтееи мȣченицѫ Ефимiѧ: кȣ ѡасе де витѫ ши де кѫне ле местека ши ле апринсе. Ши домни 30 де ани.

ꙞПЪРЪЦIѦ ЛȢ ЛЕȢ ФIЮЛ КȢФȢРIТȢЛȢИ.

Лепъдѫ-ши ѡаре-кѫндь ши ачеста сȣфлетȣл, лȣ Лев фiю-сѫȣ лѫсѫ-и стѣгȣл, ши домни 1 ань нȣмаи.

ꙞПЪРЪЦIѦ ЛȢ КОСТЯНТИНЬ ФIЮЛ ЛȢ ЛЕȢ ШИ МЯИКѪ-СЯ IРIНЯ.

Левȣ трекȣ кȣрѫндь ден лȣме; Iрiна соаца лȣи ши фiю-сѫȣ Костантинь, нѫскȣть дентр'ѫнса, лѫсѫ-и ꙟпъръцiѧ; ꙟнсѫ ел ера атȣнче тинерель, дечи пȣрта Iрiна крѫма. Ячеста адȣнѫ де претȣтиндинѣ сѫборь, ал шаптеле сѫборь а тоатѫ лȣмѣ, ꙟ Никею 318 де пѫринци сфинци; дечи мѫрѫчинiи чеѧ че дѫрiѧ сфинтеле икоане де ꙟ рѫдѫчинѫ-и ꙃмȣлсерѫ, ши ноирѫ пѫмѫнтȣл целенить, ши арȣꙟкарѫ сѫмѫнца де православiе ши крещiѧ маре ꙟтрȣ инима а бȣни крещини. Ѿрѫ дѣка рѫсѫрiѧ мȣстѣцѫ коконȣлȣи, атȣнче се апропiарѫ ди'нсȣл нещiе арȣмитори хитлѣнı ши-л мѫглисiрѫ де-шь гони пре мȣмѫ-са ꙟпъръѫтѣса дела динсь де лȣѡ ель крѫма де ꙟпъръцiе. Дѣчiи се ꙟтоарсе ꙟ лȣкрȣре непотрѣбниче, ши-шь кѫлȣгѫри мȣюрѧ ши се аместекѫ кȣ алта, кȣмь се ꙃиче: пикѫтȣра де ва пика де пȣрȣрѣ пре пiатрѫ, ꙟкѫ ѡ пѫтрȣнде, аша ши амѫцiѧ пре ѡамени блаꙃне; ꙟнсѫ се дещептѫ ка тръꙃiȣ, дѣка се сѫтȣрѫ де воѧ лȣи, ши юрѫши кемѫ пре мȣмѫ-са сѫ ꙟдерептѣꙃе токмѣлеле ꙟпъръѫтещи; дечи петречѧ фiюл кȣ маикѫ-са ꙟ тоть кинеле де прерȣнѫ. Ятȣнче венирѫ мȣлци Шкѣи де прѫда Рȣмеле, ши еши ꙟпъратȣл де се кѫтȣ кȣ диншiи, ши-л бирȣирѫ ши перирѫ мȣлци Гречи ши боiари; дѣчiи се лобирѫ Гречiи кȣ Ярмѣнiи шi-и бирȣирѫ ши принсерѫ мȣлци Ярмѣни; ши кȣ Яраблѣны ꙟкѫ лȣ фѫкȣть лȣптѫ шi-и бирȣирѫ. Ѿрѫ Кардань домнȣл Шкiенеськ тремѣсе ла ꙟпъратȣл де-и ꙃисе: кȣрѫндь сѫ-м тремици харачю, саȣ вою вени де вою прѫда цара пѫнѫ

ла Цариградъ; елȣ-и рѫспȣнсе: бѫтрѫнъ ещи, нȣ те ѡстени, че воѭ вени еȣ ла тине кѫ сѫнт тѫнѫръ. Дѣчїи еширѫ ȣнїи ла лалци кȣ ѡщи, че нȣ се ловирѫ, кѫ се спѫрѣрѫ Шкѣии де фȣџирѫ. Ꙟтрачѣꙗ врѣме сѫпа ȣнъ ѡмъ ла ȣнъ ӡидъ, елъ гѫси ȣнъ мормѫнтъ де мармȣре ши ȣнъ мортъ ꙟтр'ѫнсъ ши слове скрисе де ӡичꙗ: Хс. ва наще де ꙟ фатѫ ши кредъ, ꙗрѫ ꙟ ӡилеле лȣ Костантинъ ꙟпѫратъ ши а Ірїнеи ꙗр мѫ ва ведѣ соареле. Ꙗрѫ Ірїна бѫтѣ сѫ фїе ꙟсѫши крѫмитоаре, дѣчїи афлѫ неще ѡамени хлапи де-и ꙟдемнѫ: кѫндъ дȣрмїꙗ ꙟпѫратȣл амїаӡѫӡи, еи ꙟтрарѫ ши-л принсерѫ де-лъ ѡрбирѫ, ши дѣчїꙗ фȣ Ірїна ꙟнсѫши ꙟпѫрѫтѣсѫ. Ꙟтрȣ врѣмꙗ ачѣꙗ мȣри папа Ѧндріанъ де ꙟ Румъ ши стѫтȣ ꙟ скаȣнъ Леѡнтъ, ꙗрѫ рȣда лȣ Ѧндріанъ скоасерѫ пре Леѡнтъ де ꙟ Румъ кȣ рȣшине; елъ черши ажȣторю ла Ірїна сѫ-и фолосѣскѫ, ꙗ нȣ-и дѣде; Леѡнтъ тримѣсе ла Карȣл ꙟ Шпанїа де вени кȣ ѡщи ши ꙟкѫпȣ ꙟ Румъ ши дѣде скаȣнȣл лȣ Леѡнтъ. Елȣ се скȣлѫ де благослови пре Карȣл сѫ фїе ꙟпѫратъ Румȣлꙋи ши Венецїеи; ꙗрѫ дȣпѫ моартꙗ лȣ Леѡнтъ елъ стѫтȣ папѫ ȣнȣл че венисе кȣ Карȣл де ꙟ Шпанїа де-лъ кема Формосъ, ачела скоасе ꙟтѫю ересꙗ латинѣаскѫ ши де атȣнче с'аȣ лепѫдатъ Гречїи де Румлѣни, ши дѣчїи аȣ авȣтъ свадѫ мȣлтѫ маика кȣ фата де аȣ ꙟтратъ ꙟтре ꙗле сабїꙗ де с'аȣ ꙟпѫрцитъ ши с'аȣ тѫꙗтъ. Ꙗрѫ ꙟпѫрѫтѣса Ірїна дȣпѫ че-ш ѡрби пре фїю-сѫȣ мȣлтȣ се кѫиꙗ ши мȣлтѫ милостенїе да сѫрачилоръ, ка сѫ полтѫ ȣрни мѫнїꙗ лȣ дȣмнеӡеȣ дела динсѫ, че ѡкюл че вѣде толтѣ (sic) ши жȣдекѫ инимиле ѡменещи, елȣ се мѫнїе ши пȣсе ȣрѫчюне, шї-и трѫи пȣцинъ пȣтѣрꙗ ши беȣ пѫхаръ амаръ ши пелинатъ; ши домнирѫ де тот кȣ фїю-сѫȣ 14 ани.

ꙞПЪРѪЦЇꙖ ЛȢ НИКѴФОРЪ ГЕНИКꙖ.

Кѫ се скȣлѫ спри'нса ȣнȣл де ꙟ кȣрте де чеи вестици, анȣме Никѵфоръ, д'ѡ скоасе ден домнїе, дечи ѡ тримѣсе де фȣ цѫраꙟкѫ мѣсерѫ ши де немикѫ: ꙟ вїаца еи нȣ-и ажȣнцꙗ, че се хрѫнїа ка ѡ вѫдȣѡ сѫракѫ пре ла ȣшиле алтора. Ѧша плѫтѣще дȣмнеӡеȣ кȣи нȣ щїе харъ де бине че-и дѫ. Дѣчїи ꙟвѫртиндȣ-се роата де мѫнїе ꙟпрежȣръ, ꙟнѫлцѫ пре Никѵфоръ де сȣпра, ѡмъ рѫȣ, ȣчигашȣ, кȣ нѫравъ рѫȣ, ꙗбиторю ла аȣръ, ꙟкисъ ла кȣбиите; боеріиле нȣ ле да воиничилоръ пентрȣ слȣжбе, че ле виндѣ пре аȣръ; гȣра лȣи ера тотъ аȣръ ши китѣла лȣи, ꙗрѫ лимба лȣи ера де боȣ; ши де алте ера мѫхнитъ, ꙗрѫ де врѣ адȣче чине-ва аȣръ, атȣнче ера вѣселъ; ши арȣꙟкѫ пре тоци дѫжди грѣле; тѫе ши

лѣфа воиничилорь; пентрȣ ачѣа тоци тъпжїа ши пр.тȣтиндина ера кїѡте; ши невоиа пре воеводь Варда съ ле фїе ꙟпърать; елȣ се дȣсе ла ȣнь пърините сфънть ꙟ пȣстїе де-и спȣсе валȣриле шї-и спȣсе кȣмȣ л'аȣ рȣгать съ ле фїе ꙟпърать, ши-л ꙟтребѫ: фи-ва? ель ѡпри де-и ѕисе: ꙟтрȣ немика съ нȣ се баџе къ-шь ва пїарде ѡкїи, ꙗрѫ дои чеџи треи че аȣ венить кȣ тине—ле ѕисе—Леѡ ва фи ꙟтъю ꙟпърать, дȣпѫ'нсȣл Михаил, Тома аль треиле, че нȣ ва ꙟкъпа, нȣмаи че-шь ва пȣне нȣме ши ва пери. Ꙗтȣнче се рѫдикѫ Никѵфорь ꙟпърать кȣ ѡџи мари спре Шкѣи лѫнгѫ Дȣнѫре, ши се ловирѫ фъцишȣ кȣ Крȣм доминȣл лорь, ши фȣрѫ бирȣици атȣнче Гречїи ши Никѵфорь, ши фȣрѫ мѫжкаре сабїеи ши хранѫ армелорь; дечи ферекѫ Крȣмь цестȣл капȣлȣи лȣ Никѵфор кȣ аȣрь ши дѣде тȣтȣрорь де бѣ винь дентр'ънсȣл. Ши аȣ домнить Никѵфорь 8 ани ши 9 лȣны. Ставрикїе фїю-съȣ апȣкѫ стѣгȣл, че пери кȣръндь ꙟтр'ачелаш рѫзбою де ачѣла сȣлице.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢИ МИХАИЛ РȢГАВЕИ.

Михаил Рȣгавеи ера џинере лȣи Никѵфорь. Вѫзȣ атȣнче Византїа ѕи бȣнѫ ши слободѫ пънѫ фȣ Михаил ꙟпърать, къ ера ѡмь бȣнь ши целепть(sic), блѫндь ши линь, вѣсель, рѫбдȣрїȣ, нелакомь, ниче се бȣкȣра де скандала алтȣа, ниче се гръбїа кȣ моартѣ кȣива, ниче асȣпрїа пре сърачи кȣ бирȣриле, преѡцїи чинстїа, рȣгѫторїи милȣа; атȣнче пȣцинѫ врѣме вѫзȣ цара гречаскѫ маре рѫпаѡсь ши мȣлтѫ паче ши алинатѫ вїацѫ фърѫ валȣри; че де нъпраснѫ лови вънть кȣ фортȣнѫ, ка се скȣлѫ ꙗрѫ Крȣмь ꙟпърать кȣ Шкѣии де фѣче рѫзбою кȣ Михаил ꙟпърать лѫꙟгѫ Ѡдрїю ши-л бирȣи, ши перирѫ мȣлци Гречи, ꙟпъратȣл ꙟкъ абїа скѫпѫ, ши тоатѫ авȣцїа ꙟпърѫтѣскѫ ши гречаскѫ ѡ апȣкарѫ Шкѣии. Ши дѣчїа фърѫ пестѣлѫ се скȣлѫ чел нȣме ши кȣ нъравь де Леȣ, че мѫꙟка карнѣ ѡилорь лȣ Хс., ꙗрѫ Михаил дѣка вѫзȣ къ вине леȣль чел кȣ нъравь де фїарѫ, се дȣсе де вое-ши ши лѫсѫ скаȣнȣл челȣи че-и бать мȣлци пиѕмѫ мȣнчиторюлȣи; фȣџи де се дȣсе де нȣ-л џїȣ ниме че се фѣче; ши домни 2 ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢИ ЛЕȢ ꙖРМѢНȢЛ ШИ ЛȢПТѪТОРЮЛ ИКОꙖНȢЛОРЬ.

Ꙗчеста Леȣ ера рȣдѫ де Ꙗрмѣнь, ши ꙗрѫ иви ачеста мъръчини ꙟгимпоши ши ѡдрѫсли маи аскȣцици декъть ꙟтъю де

ꙟпърѫтѣсеей, ши ѡ кемѫ атȣнчеши де ѡ чертѫ, шї-и ѕисе: ѡ, пърѫтѣасѫ! ꙟ че вїацѫ ещи кȣ чинсте ши кȣнȣнатѫ де ꙟпърать, аȣ нȣ-ци сосѣще? че ай лȣать храна съракилорь де негоцеторещи ши прекȣпещи! ши ѕисе де апринсерѫ корабїа, ши арсе кȣ тотȣл негоцȣл. Де ва врѣ нещине съ се адеверѣскѫ ѳенешȣгȣль лȣи, съ аȣѕѫ: къѕȣ ѡдатѫ ѡ ꙗрнѫ прѣ џеролсѫ де ꙟгецѫ марѣ пънѫ ꙟтр'адънкь, ши кȣрънды вени кълдȣрѫ де се дежгецѫ, дѣчїи се рȣпсерѫ слоии ши се ѕи марѣ лъꙟгѫ четате ши се нълцарѫ слои пре слои, пънѫ коврѣшїа тȣрнȣриле, ши ера тръснете ши ȣрлете де-ци пъра къ пїаре лȣмѣ; кънды се слобоѕирѫ ꙟ жось, ей спарсерѫ ѡ бȣкатѫ маре де ѕидȣл четъцїей; ꙗрѫ Ѳеѡфил атȣнче авѫтȣ де нȣ къȣта съ рѫмѫе чева дентрȣ авȣцїе-шь, че пъѕи де нои ача спъртȣрѫ де четате. Ѳеѡдора пре аскȣнсь цинѣ сфинтеле икоане ши се ꙟкина лорь, ши коконїи-ши пре фȣришȣ и ꙟвъца съ се ꙟкине; дерепче къ ера врȣдїи, нȣ ле ѕича икоане, че ле ѕича пъпȣши; ꙗрѫ ꙟпъратȣль Ѳеѡфил фоарте-и черта шї-и ферїа де ачѣа. Шї-и ера драгь а чети ла скриптȣри, дечи афла кȣвинте скȣмпе, ши нȣ се афла ниме съ и ле спȣе, ꙗрѫ ȣнь постѣлникь лъȣдѫ пре пъринтеле Меѳѡдїе къ щїе тоть, ши-лъ адȣсерѫ ден легѫтȣрѫ; че-и къѕȣсе динцїи ши мѫсѣлеле де ръȣль пещерїей; атȣнче се иви лȣмина де ꙟвъцѫтȣра лȣи Меѳѡдїе ка ȣнь мъргѫритарю ден скоикѫ ши ка ȣнь лȣчафърь де сȣпть нȣѡри, къ ѕиче: нȣ се поате аскȣнде четатѣ стънды ꙟ върхȣль мȣнтелȣи; дечи-л цинѣ ла ащернȣть, шї-и гȣста кȣ дȣлче де ꙟ иѕворȣл де мїꙗре ꙟвъцѫтȣри бȣне кȣвинтеле лȣи, ши-л цинѣ ка ѡ пїатрѫ лȣминатѫ ꙟ кȣртѣ лȣи, ши се адѫпа ꙟпъратȣл ка де ꙟ апа Нилȣлȣи кȣ шипокȣль де аȣрь. Ши аȣ домнить Ѳеѡфил 12 ани.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢ МИХАИЛ ФЕЧОРȢЛ ЛȢИ ѲЕѠФИЛ ШИ АЛ ѲЕѠДОРЇЕИ.

Трекȣ ши ачеста вала ча де моарте че пре ниме нȣ-л трѣче, ши-шь дѣде кȣнȣна фїю-съȣ лȣи Михаиль; че ꙟкѫ ера коконь митютель, дечи ера Ѳеѡдора де токмїа тоате ꙟ пърѫцїа фїю-съȣ; ши пънѫ атȣнче чинстїа прентр'аскȣнсь сфинтеле икоане, ꙗтѫ Никодимь ѕикънды кȣ дерептȣль; ꙗрѫ ка ѡ пасере че-ши хрънѣще пȣишорїи, шї-и питȣла пънѫ трекȣ вънѫторюл, атȣнче стригѫ кѣрь кȣ глась де бȣчинь ферекать кȣ аȣрь ши-шь арътъ сѫмѫнѫтȣра де ꙟ инимѫ; дѣка трекȣ ꙗрна ши ꙟфлори примѫвара, къ стрѫнсе съпътори ши лȣкрѫтори де скоасерѫ де ꙟ ръ-

дѫчинѫ ача ересѫ а челорь лȣптѫтори де иконе, ши се съмънѫ православіѧ, ши слобоѕи доамна тоци де прен тоате легѫтȣриле, ши се смери лорь де фѣчерѫ рȣгѫ дерепть Ѳеѡфил, невои-се ши адевери къ л'аȣ ертать дȣмнеѕеȣ; ши дѣде ꙗрѫ скаȣнȣл де патріершіе лȣи Меѳѡдіе, ꙗрѫ пре Іѡань ль скоасе · къ ера еретикь; ель пȣсе пиѕмѫ де ꙟдемнѫ ш'алціи ръи ка ши ель де пърѫа пре Меѳѡдіе къ аȣ кȣрвить кȣ ѡ мȣꙗре, ши се адȣнѫ съборь де ачѣѧ: мȣꙗра ста де фацѫ де-л въдіѧ, ꙗрѫ пъринтеле се голи ꙟнаинта тȣтȣрора де-л възȣ съборȣл къ-и ера вещежите мъдȣлареле де нȣмаи че авѣ де ȣдать; дечи се рȣшинарѫ ка неще къни пърѫшіи, ши мȣꙗра ꙟкъ спȣсе пиѕма лорь, апои адевърь. ꙟтрȣ ѕилеле лȣи Михаил с'аȣ крещинать Шкѣии, къ принсѣсе Гречіи ꙟтр'о ѡасте ѡ сорь а домнȣлȣи Шкіенескь, дечи ѡ ꙟвъцарѫ карте ши ѡ крещинарѫ, апои ѡ скȣмпърѫ фрате-съȣ дела Гречи; ꙗ ботеѕѫ ши пре фрате-съȣ крещинѣще; кѫндь щіȣрѫ алци Шкѣи, еи сърирѫ спре домнȣ-съȣ сѫ-ль ȣчигѫ; елȣ-и бирȣи, дѣчіи скрисе ла Михаил де-и тремѣсе ȣнь [пъ]ринте митрополить де-и ботеѕѫ пре тоци, ȣніи де вое, алціи де невое; атȣнче аȣ фость дела Ꙗдамь ани 6352. Михаиль пънѫ фȣ сȣпть аскȣлтарѣ мѫне-са, ел ера бȣнишорь, ши пȣрта кръма Ѳеѡдора кȣ маре чинсте; ꙗрѫ дѣка крескȣ Михаиль ши вени ꙟ връстѫ, ел липи пре лъꙟгѫ ель нище хлапи ши смръѕи, ши ȣꙟкѣшȣ фрате мъне-са де 'ль кема Варда, плинь де тоате хитленіиле, де пȣрта пре ꙟпъратȣл кȣмȣ-и ера лȣи воѧ, ши-л фѣче де-ши гони пре мȣмѫ-са дела динсȣл; ꙗрѫ ꙗ, кѫндь врȣ сѫ се дȣкѫ, адȣнѫ тоци боꙗріи, дечи лъсѫ ꙟ мъна фію-съȣ ꙟпъратȣлȣи 1200 де киндинаре де аȣрь, ȣнь киндинарь ꙗсте 150 де литре, ши 3000 де киндинаре де арџинть, ши алте ферекѫтȣри мȣлте, ши еши ден кȣрте. Дѣка се възȣ Михаил волникь, ель кȣрѫндь ръсипи ачѣ авȣціе тоатѫ кȣм нȣ се кѫдѣ баламȣцилорь, хоцилорь, мъскѫричилорь; ши кȣ мȣлте ръѡтъци ꙟдемнѫ Варда пре ꙟпъратȣл де жȣꙟге пре Ѳеѡктисть логѡфетȣл, ѡмь бȣнь ши пріиторю ꙟпъратȣлȣи. Ѳеѡдора и блѫстемѫ ши амѫндои сѫ пацѫ ка Ѳеѡктисть. Михаиль се ꙟделетніѧ кȣ жокȣриле, фъча врътѣлницъ ши се фъча секирашȣ де ꙟбла кȣ карȣл кȣ 4 каи, принде кȣмътри, ботеѕа фіини, кȣнȣна, пънѫ свръши ши лъсѫ вистѣрюл пȣстію, кѣ де се ꙟбѫта, дѣчіѧ се фъча патріархь де бѫга мȣщарю ꙟтр'ȣи потирь ши кȣменека боꙗріи, кънтъри кȣ кȣрвеле де юбосте скорніѧ; дечи ꙟблѫндь аша ши ръсипиндь, Варда тотȣ-ль ꙟдемна спре ръȣ, де стрикѫ ȣнь копачь де аȣрь, че ера фѫкȣть де Леȣ прѣ ꙟцелептȣл ши ера токмите пасери прин стлъпѫри де кънта карѣшь ꙟ кипȣл еи, ши

ꙟпъръѫтѣсеей, ши ѡ кемѫ атȣнчеши де ѡ чертѫ, шї–и ѕисе: ѡ, пъръѫтѣасѫ! ꙟ че вїацѫ ещи кȣ чинсте ши кȣнȣнатѫ де ꙟпъратъ, ачȣ нȣ–ци сосѣще? че аи лȣать храна съракилоръ де негоцеторещи ши прекȣпещи! ши ѕисе де апринсерѫ корабїа, ши арсе кȣ тотȣл негоцȣл. Де ва врѣ нещине съ се адеверѣскѫ еѳеншȣгȣлъ лȣи, съ аѕѫ: кѫѕȣ ѡдатѫ ѡ іарнѫ прѣ џеросѫ де ꙟгецѫ марѣ пънъ ꙟтр'адѫнкъ, ши кȣрѫндъ вени кълдȣрѫ де се дежгецѫ, дѣчїи се рȣпсерѫ слоии ши се еѕи марѣ лѫꙟгѫ четате ши се нъльцарѫ слои пре слои, пънѫ коврѫшїа тȣрнȣриле, ши ера тръснете ши ȣрлете де–ци пъра къ пїаре лȣмѣ; кѫндъ се слобоѕирѫ ꙟ жосъ, ей спарсерѫ ѡ бȣкатѫ маре де ѕидȣл четѫцїеи; іарѫ Ѳеѡфил атȣнче лвѫтȣ де нȣ кѫȣта съ рѫмѫе чева дентрȣ авȣцїе–шъ, че пъѕи де нои ача спѫртȣрѫ де четате. Ѳеѡдора пре аскȣнсъ цинѣ сфинтеле икоане ши се ꙟкина лоръ, ши коконїи–ши пре фȣришȣ и ꙟвъца съ се ꙟкине; дерепче къ ера брȣдїи, нȣ ле ѕича иконе, че ле ѕича пъпȣши; іарѫ ꙟпъратȣлъ Ѳеѡфил фоарте–и черта шї–и ферїа де ачѣа. Шї–и ера драгъ а чети ла скриптȣри, дечи афла кȣвинте скȣмпе, ши нȣ се афла ниме съ и ле спȣе, іарѫ ȣнъ постѣлникъ лъȣдѫ пре пъринтеле Меѳѡдїе къ щїе тотъ, ши–л адȣсерѫ ден легѫтȣрѫ; че–и кѫѕȣсе динцїи ши мѫсѣлеле де рѫȣлъ пещерїеи; атȣнче се иви лȣмина де ꙟвѫцѫтȣра лȣи Меѳѡдїе ка ȣнъ мъргѫритарю ден скоикѫ ши ка ȣнъ лȣчафъръ де сȣптъ нȣѡри, къ ѕиче: нȣ се поате аскȣнде четатѣ стѫндъ ꙟ вѫрхȣлъ мȣнтелȣи; дечи–л цинѣ ла ащернȣтъ, шї–и гȣста кȣ дȣлче де ꙟ иѕворȣл де мїеаре ꙟвъцѫтȣри бȣне кȣвинтеле лȣи, ши–л цинѣ ка ѡ пїатрѫ лȣминатѫ ꙟ кȣртѣ лȣи, ши се адѫпа ꙟпъратȣл ка де ꙟ апа Нилȣлȣи кȣ шипокȣлъ де аȣръ. Ши аȣ домнитъ Ѳеѡфил 12 ани.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢ МИХАИЛ ФЕЧОРȢЛ ЛȢИ ѲЕѠФИЛ ШИ АЛ ѲЕѠДОРЇЕИ.

Трекȣ ши ачеста вала ча де моарте че пре ниме нȣ–л трѣче, ши–шъ лѣде кȣнȣна фїю–сѫȣ лȣи Михаилъ; че ꙟкѫ ера коконъ митютелъ, дечи ера Ѳеѡдора де токмїа толте ꙟ пъръѫцїа фїюсъȣ; ши пънѫ атȣнче чинстїа прентр'аскȣнсъ сфинтеле иконе, іатѫ Никодимъ ѕикѫндъ кȣ дерептȣлъ; іарѫ ка ѡ пасере че–ши хрънѣще пȣишорїи, шї–и питȣла пънѫ трекȣ вънѫторюл, атȣнче стригѫ кѣръ кȣ гласъ де бȣчинъ ферекатъ кȣ аȣръ ши–шъ арътѫ съмѫнѫтȣра де ꙟ инимѫ; дѣка трекȣ іарна ши ꙟфлори примѫвара, къ стрѫнсе съпъттори ши лȣкрѫтори де скоасерѫ де ꙟ рѫ-

дѫчинѫ ачѧ ересѫ а челорь лȣптѫтори де иконе, ши се съмънѫ православіѧ, ши слобоѕи доамна тоци де прен тоате легѫтȣриле, ши се смери лорь де фѣчерѫ рȣгѫ дерепть Ѳеѡфил, невои–се ши адевери къ л'аȣ ертать дȣмнеѕеȣ; ши дѣде ꙗрѫ скаȣнȣл де па–тріершіе лȣи Меѳѡдіе, ꙗрѫ пре Іѡань ль скоасе·къ ера еретикь; ель пȣсе пиѕмѫ де ꙟдемнѫ ш'алцїи ръи ка ши ель де пърѫѧ пре Меѳѡдіе къ аȣ кȣрвить кȣ ѡ мȣꙗре, ши се адȣнѫ съборь де ачѣѧ: мȣꙗрѧ ста де фацѫ де–л въдіѧ, ꙗрѫ пъринтеле се голи ꙟнаинтѧ тȣтȣрора де–л възȣ съборȣл къ–и ера вещежите мъ–нȣнтаеле де нȣмаи че авѣ де ȣдать; дечи се рȣшинарѫ ка нище къни пърѫшіи, ши мȣꙗрѧ ꙟкъ спȣсе пиѕма лорь, апои адевърь. Ꙟтрȣ ѕилеле лȣи Михаил с'аȣ крещинать Шкѣии, къ принсѣсе Гречїи ꙟтр'о ѡасте ѡ сорь а домнȣлȣи Шкїенескь, дечи ѡ ꙟвъ–царѫ карте ши ѡ крещинарѫ, апои ѡ скȣмпърѫ фрате–съȣ дела Гречи; ꙗ ботеѕѫ ши пре фрате–съȣ крещинѣще; кънд џїȣрѫ алци Шкѣи, еи сърирѫ спре домнȣ–съȣ съ–ль ȣчигѫ; елȣ–и бирȣи, дѣчїи скрисе ла Михаил де–и тремѣсе ȣнь [пъ]ринте митрополить де–и ботеѕѫ пре тоци, ȣнїи де вое, алцїи де невое; атȣнче аȣ фость дела Ꙗдамь ани 6352. Михаиль пънѫ фȣ сȣпть аскȣлтарѣ мъне–са, ел ера бȣнишорь, ши пȣрта кръма Ѳеѡдора кȣ маре чинсте; ꙗрѫ дѣка крескȣ Михаиль ши вени ꙟ връстѫ, ел липи пре лъꙟгѫ ель нище хлапи ши смръѕи, ши ȣꙟкѣшȣ фрате мъне–са де 'ль кема Варда, плинь де тоате хитленїиле, де пȣрта пре ꙟпъратȣл кȣмȣ–и ера лȣи воѧ, ши–л фѣче де–ши гони пре мȣмѫ–са дела динсȣл; ꙗрѫ ꙗ, кънд врȣ съ се дȣкѫ, адȣнѫ тоци боꙗрїи, дечи лъсѫ ꙟ мъна фїю–съȣ ꙟпъратȣлȣи 1200 де киндинаре де аȣрь, ȣнь киндинарь ꙗсте 150 де литре, ши 3000 де киндинаре де ар–џинть, ши алте ферекѫтȣри мȣлте, ши еши ден кȣрте. Дѣка се възȣ Михаил волникь, ель кȣрънд ръсипи ачѣ авȣціе тоатѫ кȣм нȣ се къдѣ баламȣцилорь, хоцилорь, мъскѫричилорь; ши кȣ мȣлте ръѡтъци ꙟдемнѫ Варда пре ꙟпъратȣл де жȣꙟге пре Ѳеѡктисть логѡфетȣл, ѡмь бȣнь ши пріиторю ꙟпъратȣлȣи. Ѳеѡдора и блѫ–стемѫ ши амъндои съ пацѫ ка Ѳеѡктисть. Михаиль се ꙟде–летніѧ кȣ жокȣриле, фъчѧ врътѣлницъ ши се фъчѧ секирашȣ де ꙟбла кȣ карȣл кȣ 4 каи, принdѣ кȣмътри, ботеѕа фїини, кȣнȣна, пънѫ сврѫши ши лъсѫ вистѣрюл пȣстїю, бѣ де се ꙟбѫта, дѣчїѧ се фъчѧ патріархь де бѫга мȣщарю ꙟтр'ȣи потирь ши кȣменека боꙗрїи, кънтъри кȣ кȣрвеле де юбосте скорніѧ; дечи ꙟблѫнд аша ши ръсипинд, Варда тотȣ–ль ꙟдемна спре рѫȣ, де стрикѫ ȣнь копачь де аȣрь, че ера фѫкȣть де Леȣ прѣ ꙟцелептȣл ши ера токмите пасери прин стълпѫри де кънта кꙟрѣшь ꙟ кипȣл еи, ши

дои леи тоть де лȣрь, ши дои стȣрзи ш'алте лȣкрȣре мȣлте де лȣрь, фъкȣте де ꙟпъраци бѫтрѫни де ле скота кѫндь венїа соли дела алци ꙟпъраци, съ се мире; елȣ ле топи ши фѣче галбени ши дърȣи фїиилїи ши мъскѫричїи; чеи боꙗри бȣни ши бѫтрѫни, ȣнїи мȣрирѫ. Соси ши Варда Кесарь, дѣчїи фъча рѫȣ кȣмȣ-и ера воѧ, ка ши ꙟпъратȣл, нȣ нȣмаи ка пънѫ ачїа, че ꙟкѫ нещє спȣркѫчюни рѣле фъча, къ ꙟкѫ кȣрвїа кȣ ȣнь фїастрȣ-ши ка кȣ мȣꙗрѣ лȣи, ши щїа ѡрашȣль маи тоть, аȣзи ши Игнатїе патрїархȣл, дечи-л ꙟвъца ши-л ꙟгрозїа кȣ мȣнчиле вѣчилорь; че ера адевърь пилда лȣи Соломѡнь: чрътарѣ небȣнȣлȣи флȣер ꙗсте. Дѣчїа арȣꙟкѫ пизмѫ кȣ врѫжмѫшїе Варда пре пъринтеле ꙟ локь де благодаренїе, дечи вени ѡдатѫ съ се кȣминече кȣ алци, Игнатїе ль ѡбыди шї-и зисе: нȣ ва лȣа васȣл спȣркать мȣрь сфѫнть; ель се мънїе де-ль скоасе деи скаȣнь ши пȣсе пре Фотїе, дѣчїа фѣче рѫȣ мȣлть лȣи Игнатїе; че кȣрѫндь се ѡсѫнди, къ пȣрчѣсе ꙟпъратȣл ꙟ ѡасте съ се батѫ кȣ Тȣрчїи, Варда бѫта съ фїе ꙟпърать ши пъзїа де ꙟ зи ꙟ зи ка съ-ль поатѫ пїарде, Михаил щїȣ ши зисе лȣ Василїе Македонь де-ль жȣꙟге мергѫндь ꙟ ѡасте.

Съ спȣнемь пȣцинел де Василїе, къ ера де ꙟ Македонїа, фечорь де ѡмени мѣсери, ши фȣрѫ робици де Шкѣи, ель сȣꙋѧ цицѫ атȣнче, ши сечера мȣма лȣи ꙟ къмпȣ(sic) стъпѫнилорь, коконȣл зъча пре мирище ши венїа ȣнь вълтȣрь де-ль ȣмбрїа, мȣмѫ-са 'ль гонїа, ель ꙗрѫ венїа, апои-л лъсѫ, къ пречепȣ къ е семнь бȣнь; дѣка соси ꙟ връстѫ, елȣ-шь пърѫси маикѫ-са де се дȣсе ꙟ Цариградь ши се нъими пре ла ѡамени де се хрънїа; ноапта дȣрмїа ла ѡ бесѣрекѫ анȣме свети Мокїе, атȣнче вени сфѫнтȣл де грѫи преѡтȣлȣи: че дорми де нȣ те сколи съ кацї пре ꙟпъратȣл ꙟ касѫ? елȣ се скȣлѫ ши мѣрсе ла бесѣрекѫ де вѫзȣ ȣнь ѡмь спрътигось кȣ нещє мъни гроасе дȣрминдь пре пъмѫнтȣль голь; лȣи и пърȣ ѡ ведѣре, дечи се тȣрнѫ; лȣи и вени пънѫ а трєꙗ ѡарѫ, шї-и спȣсе апои: чине доарме ачїа ел ва фи ꙟпърать; атȣнче мѣрсе де-л дещептѫ ши-л дȣсе ꙟ касѫ-ш кȣ чисте (sic) маре; ши авѣ преѡтȣл ȣнь фрате де слȣжїа ла ȣнь боꙗринь маре де-ль кема Ѳеѡфилиць, дѣчїи дѣдерѫ ла боꙗринь, елȣ-ль пȣсе комись; атȣнче адȣсерѫ лȣи Михаиль ȣнь бидивїȣ прѣ бȣнь дарь де ꙟ Мисирь, ши нȣ се афла ниме съ-ль поатѫ ꙟкълека, ꙗрѫ Ѳеѡфилиць спȣсе къ аре ѡ слȣгѫ бърбатѫ, ши фȣ атȣнчешь кемать Василїе, дечи принсе калȣл де фрѫȣ ши-л ши ꙟкълекѫ ши алергѫ кътȣ-и фȣ воѧ; атȣнче-л пȣсе комись маре ши кȣрѫндь соси ши постѣлникь маре, ши-л фоарте юбїа ꙟпъратȣл, ши дѣчїа

ꙟчепȣ а ȣри пре Варда. Михаил елȣ-шь пъѕїѧ жокȣриле ши бе-риле ши мъꙟкъриле; атȣнче вени ȣнь вѣстникь де-и спȣсе ꙟпъ-ратȣлȣи къ-и прадѫ Кържиманїи цара; ель, дерепть съ нȣ се спаре боꙗрїи ши съ нȣ пържсѣскѫ жокȣл, алергѫ де сфъримѫ ѡ ѡглиндѫ че ера фъкȣтѫ де ȣнь философь, дечи кѫть врѣи къȣта ꙟтр'жнса тȣ врѣи кȣноаще, фїе ден че латȣри а тоатѫ лȣмѣ съ се врѣ ръдика ѡщи. Ѡ, небȣнїе, кѫтѫ пагȣбѫ фѣче Гречилорь!

Ꙗтȣнчѣ дѣде Михаил ѡ нбовникѫ а лȣи дȣпѫ Василїе, анȣме Евдокїѧ, ши ѡ кȣнȣнѫ ꙟсȣши, ши-шь дѣде кȣнȣна де ꙟпържцїе лȣ Василїе съ фїе ꙟпърать. Ѡ датѫ жȣкѫ тоатѫ ѕїа, сара беȣ де се ꙟбѫтѫ; ѡаре-чине анȣме Василикинь лъȣдѫ пре ꙟпъратȣл къ: жȣкаши бине астъѕь ши вртежиши бине калȣл ла алка; ель ера бѣть де се бȣкȣрѫ ши-л дърȣи пре ачела кȣ пашмацїи лȣи, ши-л пȣсе съ фїе ꙟпърать; Василїе ста де привїѧ, ши къȣтѫ ꙟпъратȣл кȣ амарь лȣ Василїе; атȣнче се спъре ши адȣнѫ чатѫ ши се ръдикарѫ ꙟтр'ача ноапте де ȣчисерѫ пре Михаил, къ-ль афларѫ махмȣрь де винь ла ащернȣть, дечи нȣ се пȣтѣ апѫра, че фȣ жȣꙟгѣть аколѣ. Ши аȣ домнить Михаил ꙟпреȣнѫ кȣ мȣмѫ-са 14 ани, ꙗрѫ ꙟсȣши 11 ани, ши-л ꙟгропарѫ ла мънѫстире че ѡ кема Хрисополи, лъꙟгѫ мȣмѫ-са; аша ера а лȣи Михаиль вїаца: нȣмаи че бѣ ши мънка ши жȣка.

ꙞПЪРЖЦЇѦ ЛȢИ ВАСИЛЇЕ МАКЕДѠНѢНȢЛЬ.

Ꙗчесть Василїе, дѣка стътȣ ꙟпърать, скоасе пре Фотїе де ꙟ бесѣрекѫ ши дѣде скаȣнȣль ꙗрѫ лȣи Игнатїе; черкѫ вистѣреле ши нȣ афлѫ немика, къ врѣ съ дѣ лѣафъ кȣрцїеи ши нȣ авѣ де ȣнде, че тремѣсе пре ȣнде афла авȣцїе ꙟпържтѣскѫ ръсипитѫ де Михаиль де ѡ стрънсерѫ ши кȣрѫндь ꙟплȣ вистерїиле; ши фѣче 3 фечори: Костантинь ши Лъвь ши Ꙗлеѯандрȣ. Фѣче ѡасте ꙟтъю Василїе ла Карламани, ши-л бирȣирѫ де перирѫ Гречи мȣлци, ши пȣцинь де нȣ пери ши ꙟпъратȣль; дȣпѫ ачѣа тремѣсе пре џинере-сѫȣ Хрисофорь ши бирȣи пре Ꙗгарѣни; ши ꙗрѫ се скȣлѫ ꙟсȣши ꙟпъратȣль кȣ ѡщи де трекȣ ла ръȣль Ефраѡȣлȣи ши фѣче ръѕбою кȣ Тȣрчїи ши кȣ Манхеїи ши кȣ алте лимби, шї-и бирȣи Василїе. Дѣчїи добѫнди четъциле чѣле тари ши пline де бȣнѫ-тате, ши се тȣрнѫ кȣ мȣлтѫ авȣцїе; ши де мȣлте ѡри с'аȣ бѫтȣть кȣ църъ де пре ꙟпрежȣрь, ши тотȣ-и бирȣиѧ Василїе. Ꙗтȣнче се тъмплѫ де фȣ кȣтремȣрь маре, кѫтȣ се ръсипїѧ бесѣречиле; ꙟпъ-ратȣл ле ръдика, ши мȣлци Ѡврѣи крещинѫ. Ши ꙗсте ѡ царѫ маре, че се кїамѫ Рȣсы, спре мїаѕѫ-ноапте, дечи токмирѫ паче бȣнѫ

кꙋ Гречїи ши се фъгѫдꙋирѫ къ се воръ крещина; ꙟпъратꙋл Василїе тремисе пре ꙋнь пъринте митрополить съ-и ꙟвѣце лѣџе ши съ-и ботѣѕе; атꙋнче ѕисерѫ: пѫнѫ нꙋ вомь ведѣ маинте дела тине сѣмне минꙋнате, нꙋ вомь крѣде, ниче вомь фи крещини; ель ѕисе де фѣчерѫ фокь, дѣчїи рѫдикѫ мѫниле ꙟ сꙋсь владика ши ѕисе: Христоасе доамне, прослѫвѣще нꙋмеле тѫꙋ! ши арꙋнкѫ Евангелїа ꙟ фокь де стѫтꙋ врѣме мꙋлтѫ ши нꙋ арсе. Рꙋсыи се мирарѫ де пꙋтѣра лꙋи Хс. ши се ботеѕарѫ тоци крещинѣще. Ꙋнь фечорь а ꙟпъратꙋлꙋи, анꙋме Костантинь, ель мꙋри, ши фоарте тѫнжїа Василїе де ель; ꙗрѫ ель ера ꙋнь кѫлꙋгѫрь де фрѫмꙋка анꙋме Ѳеѡдорь Сандаваринь, ши адꙋсе нещїе ведери ꙟпъратꙋлꙋи кꙋ фармече, дечи-шь вѫѕꙋ фїю-сѫꙋ Костантинь ꙋнде вени кѫлѫрѣще ши сѫрꙋтѫ пре тата-сѫꙋ ꙟпъратꙋл, дѣчїи фꙋ невѫѕꙋть; ши алте сѣмне кꙋ фармечеле лꙋи фѫча, пентрꙋ ачѣа-ль юбїа ꙟпъратꙋль пре Сандаваринь; ꙗрѫ Леѡнть фїюл лꙋ Василїе нꙋ-л юбїа, ка пре ꙋнь мѫскѫричь. Сандаваринь пꙋсе пиѕмѫ пре Леѡнть, дѣчїа-ль аромисе съ поарте ханџѣрь пре аскꙋнсь: кѫндь ꙗсе ла вѫнать ꙟпъратꙋл, кѫнди нѫвѫлѣще вр'ꙋнь хитлѣнь саꙋ вр'о фиꙗрѫ ла тата-тѫꙋ де припѫ, ꙗрѫ тꙋ съ аиби кꙋ че-ль сприжони(sic); ель креѕꙋ ши фѣче аша. Сандаваринь се апропїе ши ла ꙟпъратꙋль де-и ѕисе: пѫѕѣще-те кѫ фїю-тѫꙋ Леѡнть те дибꙋꙗще съ те пїардѫ ка съ-ци ꙗ ꙟпърѫцїа, ши те ва нѫвѫли акмꙋ ла вѫнать, де вери съ креѕи чаркѫ-ль къ вери армѫ хитлѣнѫ гѫси аскꙋнсѫ ла динсꙋл; кꙋм ши фꙋ; дѣчїи се мѫнїе ꙟпъратꙋл, дечи-л вѫгѫ ꙟ темницѫ ши лꙋ ѕѫкꙋть врѣме мꙋлтѫ, ши ниче ꙋнь боꙗринь нꙋ пꙋтѣ ꙟтоарче пре ꙟпъратꙋл съ ꙗрте пре фїю-сѫꙋ; ѡдатѫ фѣче ꙟпъратꙋль ѡспѫць боꙗрилорь, дечи ла масѫ ꙋнде-и чинстїа ера ѡ пасере ꙟтр'о кꙋлвїе де лꙋѕи афарѫ ꙋнїи плѫнгѫндь пре Леѡ, пасерѣ ден кꙋлвїе ꙟкъ стрига: Леѡ, Леѡ! аꙋѕирѫ дела масѫ боꙗрїи ши-шь афларѫ дѣчїа прилежь ши ꙟчепꙋрѫ а плѫнџе ши а рꙋга пре ꙟпъратꙋл, шї-и ѕичѫ: доамне, частѫ пѫсѫрꙋе че е десꙋпра ноастрѫ, ꙋнде нꙋ вѣде пре Леѡнть, ꙗ-ль стригѫ пентрꙋ нои, къ нои синтемь ѡамени де мѫнкѫмь ши бемь де преꙋнѫ кꙋ домнїа та ши а-минте нꙋ не адꙋчемь де'нсꙋл, ши атъта врѣме ꙟкись ꙟ темницѫ, че не рꙋгѫмь ꙗртѫ-ль, къ-ць ꙗсте фїю; атꙋнче-ль ертѫ шї-и дѣде ꙟпърѫцїа-шь. Ши еширѫ ла вѫнать; ꙋнь чербь маре нѫвѫли ла ꙟпъратꙋл де-л лꙋѡ де брѫꙋ ꙟ коарне пре Василїе, ши врѣ пери атꙋнчешь; ель грѫби ꙋнь воиникь де тѫе брѫꙋл ꙟпъратꙋлꙋи кꙋ сабїа ши ꙋиди; дѣчїи ꙟ локь де чинсте, къ-и скоасе капꙋль де ꙟ перирг, ель ѕисе де-и тѫꙗрѫ капꙋл ши пꙋсе прихꙗнѫ къ лꙋ скось сабїа спре ꙟпъратꙋль. Ши Василї

де вътъмѫтȣра корнȣлȣи черкȣлȣи пȣцинѫ време тръи ши мȣри, ши лȣ домнить 20 де ани.

ꙟПЪРѪЦІꙖ ЛȢ ЛЕȢ ПРЕ ꙟЦЕЛЕПТȢЛ.

Пре ȣрмѫ лѫсѫ ꙟпърѫціꙗ лȣ Леȣ фїю-съȣ. Ши лȣ фъкȣть ръѕбоáе кȣ Шкѣии ши Фрѫнчїи ши кȣ Тȣрчїи; дечи аѡрѣ-ль бирȣиа, аѡрѣ-и бирȣиа. Ши ера ѡмь бȣнь ши ꙟцелепть, ши ѕидіꙗ бесѣречи мȣлте ши фрȣмоáсе ꙟтрȣ лаȣда лȣи дȣмнеѕеȣ ши а сфинцилорь; ши мѣрсерѫ ꙟтр'о ѕи де Росалїи ла бесѣрека лȣи свети Мокїе сѫ се ꙟкине, ель нѫвъли де ꙟ ѡатарь ȣнь ѡмь де лови пре ꙟпърателȣль кȣ ȣнь бѫць ꙟ капь де-и крепѫ капȣл ръȣ; ши се спъре къ ва мȣри, шї-и кȣрѣ сънџе мȣлть; ши фȣ принсь омȣл де боꙗри де-ль мȣнчирѫ мȣлть, ши пре ниме нȣ въди, къ ера кȣ дȣхь некȣрать; ꙗрѫ ȣнь пъринте къльȣгѫрь де-ль кема Марко ель мъꙟгъꙗ пре ꙟпъратȣл кȣ кȣвинте де ꙟ ѱалмїи лȣи Давидь ши-л бȣкȣра де-и ѕисе: сѫ щїи, ꙟпърате, къ вери ꙟпърѫции де акмȣ 10 ани; ꙟ ѕи че фȣ ловить ꙟтр'ачѣꙗ ѕи мȣри. Ꙗчеста Леȣ пентрȣ къ нȣ фъча фечори, ель цинȣ пънѫ а патра мȣꙗре, че лȣ чертаре пентрȣ ачѣꙗ де кътрѫ Николае патрїархȣль; елȣ-ль скоáсе ден скаȣнь ши пȣсе пре ȣнь пъринте бȣнь, дентрȣ коконїе петрекȣть тоть ꙟ къльȣгѫрїе ши ѡмь прѣ щїȣторю, дечи мȣлте лȣкрȣре бȣне лȣ токмить, ши де а патра нȣнтѫ кареле ва къльки лѣџа. Леȣ лȣ домнить 30 де ани.

ꙟПЪРѪЦІꙖ ЛȢИ ꙖЛЕѮꙖНДРȢ ФРꙖТЕЛЕ ЛȢИ ЛЕȢ ШИ ꙖЛ (sic) ЛȢ КОСТꙖНТИНЬ ФЕЧОРȢЛ ЛȢ ЛЕȢ.

Ла моáрте-шь лѫсѫ ꙟпърѫціꙗ фрѫцине-съȣ лȣи Ꙗлеѯандрȣ ши фїю-съȣ лȣи Костантинь. Ꙗтъта ель ѕисе Леȣ ла моáрте-шь: въѕь пре Ꙗлеѯандрȣ 13 лȣни датѫ-и вїацѫ; ши фȣ аша, къ нȣмаи че вѣ ши мъꙟка ши се ръпоȣса, ꙗрѫ ꙟ грижа алторь валȣри нȣ се аместека, ши се вещежи ка ѡ флоáре, нȣмаи че домни 1 ань ши ѡ лȣнѫ; дѣчїꙗ ꙟнсȣши ꙟпърать Костантинь, че ера тинерель де 7 ани де нȣ пȣтѣ дерепта кръма де домнїе, че ера ȣнь боꙗринь бȣнь ши бѫтрънь де-ль кема Романь Лакапинь, дѣчїи пȣрта ачела грижа. Ꙗтȣнче се рѫдикѫ ȣнь фечорь а лȣи Ꙗндроникь Дȣка де адȣнѫ воиничи ши се испити сѫ апȣче домнїꙗ, че маинте-ль апȣкѫ арма ши и се върсѫ сънџеле; дȣпѫ ачѣꙗ се рѫдикѫ ȣнь боꙗринь анȣме Фока Левь, ши ера атȣнче воеводь пре тоáте чѣтеле; дечи вѫѕȣ пре Романь ꙟтрȣ атѫта чинсте, елȣ се фъча

ꙟкѫ а фи прїатинь ꙟпъратȣлȣи; дечи адȣнѫ ѡщи мари де претȣтиндинѣ, де ꙟ Ликаѡнь, ден Фригїа, де ꙟ Ивери, ден Памфилїа, ден Мисїа, ден Сирїа, ден Киликїа, де ера мȣлци кѫта фрȣнѕѫ ши ꙗрбѫ, ꙗрѫ пре аскȣнсь ель врѣ сѫ фїе ель фока ꙟпърать; ашиждерѣ ши Романь де елȣ-ш сѫ фъча а пȣрта грижа ꙟпъратȣлȣи, ꙗрѫ дентрȣ адѫнкȣл инимїен лȣи ель вътѣ сѫ фїе ꙟпърать; дечи токми де венїа апроѕи дела Фока де-и спȣнѣ некрединца кътрѫ ꙟпъратȣл, дечи-л сфътȣи Романь де скрисе кърци ла воиничи ши арътѫ прїетинчїа лȣи Романь ши хитленшȣгȣл Фокѫи, дечи-л пърѫсирѫ ши фȣ принсь Фока ши-ль ȣрбирѫ (sic). Ꙟтъ-и гони Романь лȣпїи ка сѫ-шь мънѫнче ꙟсȣши ѡиле ши сѫ спаргѫ тȣрма. Ꙗтȣнче прѫда Шкѣии цара гречаскѫ пънѫ ꙟпрежȣр Цариградь ши лȣарѫ Ѡдрїюль; дѣчїи ꙟпъратȣлȣи пърѣ кѫ нȣ-и ва кȣ бине Романь, дечи ꙟкъ-л маи ꙟдрѫџи; дечи токми де дѣде ȣ фатъ-шь Романь дȣпѫ ꙟпъратȣл; ши кѫндь фȣ нȣнта, Костантинь кȣнȣнѫ пре Романь сокрȣ-сѫȣ сѫ фїе ꙟпърать. Домни пънѫ атȣнче Костантинь 7 ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢИ РОМАНЬ КАЛАПИНЬ (sic).

Чель кȣ минте адѫнкѫ Романь, дѣка се вѫѕȣ ꙟнѫлцать ꙟ скаȣнȣл де ꙟпърѫцїе, пре џинере-сѫȣ нȣмаи кȣ нȣмеле че ера де ꙟпърать, ꙗрѫ стѣгȣл ши воа кȣ вистѣреле домнїа Романь, ши челȣ че авѣ пѫне де сацїȣ се апȣкѫ де а-мѫнѫ-и ши се сътȣра ден ела, ꙗрѫ сътȣлȣл рѫмасе флѫмѫндь; кѫ ꙟчепȣ Романь а скрие кърци де пȣнѣ нȣмеле лȣи де ꙟпърать ши а фечорилорь, ꙗрѫ фїюлȣи ꙟпърѫтескь дѣде ꙟдърѫть. Ꙗтȣнче венирѫ Тȣрчїи ꙟтѫю спре добѫнда църиеи гречещи ши ѡ аȣ прѫдать пѫнѫ ла четатѣ де Брȣса, ши аȣ фость атȣнче нȣмърȣл анилорь 6453 [945]; че кѫнд-пъра лȣи Романь кѫ ш'аȣ тоате ꙟтърить ши токмить, атȣнчи кѫѕȣ ши пїердȣ, кѫ вени Костантинь ла врѫстѫ де бърбать ши добѫнди минте, дечи се сфътȣи кȣ боꙗрїи кѫче кѫ Романь прѣ ꙟбѫтрѫнисе, дечи-ль сколсерѫ ши-л фѣчерѫ кѫлȣгѫрь; ши аȣ домнить Романь 25 де ани.

ꙖРѪ ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢИ КОСТАНТИНЬ ФЕЧОРȢЛ ЛȢИ ЛЕȢ

Дечи пре фечорїи лȣ Романь елȣ-и принсе Костантинь ши-и голи де тоатѫ авȣцїа-шь шї-и тремѣсе сѫ фїе църани сърачи, ши-шь пȣсе воеводь пре тоате чѣтеле пре Никифорь Фока ши пре Василїе постѣлникȣл; ши нѫскȣ-се фечорь де ꙟ Елена фата

ꙟпърѫціа лꙋи Василїе фїюл лꙋи Романь.

Пънѫ кънд ꙟпърѫции Фока ши Цимисхи, еи крескꙋрѫ воиничи Василїе ши Костантинь ꙟ ꙋршеникь нъскꙋції, фечорїи лꙋи Романь ꙟпърать; дѣчїи шеꙁꙋ Василїе ꙟ скаꙋнь ши се арътѫ ꙟпърать столꙋрелорь; дечи Василїе ꙟтрꙋ тоть се невоиа съ-шь самене мошꙋ-сꙋꙋ Македонѣнꙋлꙋи, къ гꙋстъриле нꙋ-ле юбїа фъръ врѣме, ниче-шь да вїецїеи ѡдихнѫ, че пꙋрта арме грѣле ꙟ тоть часꙋл прежꙋрь ель, ши павецеле(sic), конфꙋреле, сецателе, сꙋлицеле, платошеле ши тоате армеле лꙋи ера маи драции декъть мѣсе тинсе плине де веселїе ши де винь дꙋлче; сꙋнетеле армелорь ши рѫсꙋнꙋль коарделорь де аркь маи юбїа декѫть глась де алъꙋте. Мꙋлте ръꙁбоае аꙋ фѫкꙋть Василїе ши мꙋлте църъ аꙋ бирꙋить, ши мꙋлци връжмаши аꙋ пꙋсь сꙋпть сабїа лꙋи ши иаꙋ плекать: Сръбїи, Арбѫнашїи, Фрѫнчїи, Иверїи, Кърѫиманїи; ши пре Шкѣи и смери кꙋ тотꙋл ши ле слѫби пꙋтѣра, къ принсе ла ръꙁбою вїи 15,000, фъръ къци перисе, шї-и ѡрби пре тоци, нꙋмаи че лъсѫ дентр'о сꙋтѫ ꙋнꙋл кꙋ ꙋнь ѡкю ка съ трагѫ пре алалци ꙟ царалорь: къте пре 99 орби; ши скоасе тоате четъциле ши тоате ѡчинеле че лꙋасе маинте де Шкѣи дела Гречи. Ши аꙋ доминить Василїе 30 де ани.

ꙟпърѫціа лꙋи Костантинь фрателе лꙋи Василїе.

Мꙋри Василїе бѫтрънь, ши шеꙁꙋ ꙟ скаꙋнь фрате-сꙋꙋ Костантинь; че немикѫ нꙋ-шь семънѫ фръцине-сꙋꙋ, че кꙋм чинстїа Василїе пре чеа че ера бърбаци бꙋни ши цинѣ каи бꙋни ши арме, атъта Костантинь нꙋ юбїа сꙋнете де сабїи ши бꙋчине сѣмне де ръꙁбоае, ниче кїѡте де гloате, ниче глась де ѡасте, че нꙋмаи че бѣ ши мъꙟка кꙋ мꙋери фрꙋмоасе ши кꙋ флꙋере ши кꙋ алъꙋте, жꙋкъри ши кънтече кꙋрвеции де юбосте. Ши ера бѫтрънь ши кърꙋнть, ши ера фрикось ши блаꙁнѫ ши препꙋиторю, къ ціїꙋ дентрꙋ ѡаре-чине пре Романь, ꙋнꙋль де ꙟ кꙋрте къ-и ва фи пре ꙋрмѫ ꙟпърать, дечи-шь дѣде фїе-са Зое дꙋпѫ 'нсꙋл. Ши домини Костантинь 2 ани ши 11 лꙋни.

ꙟпърѫціа лꙋ Романь Аргꙋрополское.

Романь фꙋ ꙟпърать, цинереле лꙋи Костантинь, ѡмь прѣ ꙟцелепть, ши авѣ фрика лꙋи дꙋмнеꙁеꙋ, ши се ꙟвъца пꙋрꙋрѣ ꙟ сфентеле кърци, ши ста пре рꙋгѫ тоатѫ ноаптѣ, ши ꙁидїа бесѣречи ꙟтрꙋ

маи че-ль сминтіꙗ кѫ цинѣ мȣꙗре пре Ѳеѡфана, шї-и ера кȣмѫтрѫ; ши алта ꙟкѫ се тѫмплѫ, кѫ фȣ фоамете маре ꙟ Цариградь де соси кїла де грѫȣ кѫте ȣнь галбень; ꙟпѫратȣл авѣ житнице прѣ мари плине де пѫне, дечи зисе сѫ се вѫнзѫ де пѫнѣ лȣи кѫте 2 киле ꙟтр'ȣн галбень; дечи-л дефѫима цара, пентрȣ кѫ ла Василїе Макидонь ꙟкѫ фȣсѣсе ꙟ зилеле лȣи фоамете маре, че ель ꙟвѫцѫ де виндѣ ден житница ꙟпѫрѫтѣскѫ кѫте 12 киле пре ȣнь галбень, де-шь скоасе цара пре ȣшорь де фоамете. Фока арȣꙟкѫ ȣрџїе пре Цимисхи пентрȣ кѫ-л вѫдисе ѡаре-чине кȣ нище кȣвинте рѣле, дечи-ль гони дела динсь; ꙗрѫ ꙟпѫрѫтѣса фоарте тѫнжїꙗ дȣп'ѫнсь де нȣ-и врѣ веда фаца сѫва ѡ зи; дѣчїи рȣгѫ кȣ хитленшȣгь пре Фока де-л кемѫ ꙗрѫ, ши ера прѣ воиникь ши фрȣмось Цимисхи, дечи врѣ сѫ моарѫ Ѳеѡфана де нȣ-л веда; ши Фока фоарте се пѫзїꙗ де дȣмнезеȣ, кѫ пȣрта десȣпра кѫмашь де аȣрь, ꙗрѫ пре лѫнгѫ пїеле кѫмаше де лѫнѫ; ши ащернȣтȣл лȣи ера де ѡловирне, ель се кȣлка жось пре рогожинѫ; ши ѱалтїра нȣ-и треча ꙟ зи; ла мȣꙗре-ши мерџа рарь; че нȣ-и плѫча аша, дечи се ꙟсоци кȣ Цимисхи ши сфѫтȣирѫ рѫȣ пре ꙟпѫратȣл ка Далида пре Сампсѡнь ши Тиндарида бѫрбатȣлȣи-шь; дѣчїи-л пѫзирѫ де-л гѫсирѫ дȣрминдь жось пре ȣнь цоль, ши-ль жȣꙟгѣрѫ аколѣ. Ши домни Никифорь Фока 6 ани.

ꙞПЪРѪЦІꙖ ЛȢИ ІѠ ЦИМИСХИ.

Цимисхи пȣсе кȣнȣнѫ ꙟ капȣ-ши де ꙟпѫрѫціе. Дечи ꙗрѫ се спѫрѣрѫ прин прежȣрь цѫриле шї-и фȣџїꙗ де'наинтѣ савїеи лȣи тоци врѫжмашїи ши де сȣлица лȣи се тема тоате лимбиле; ши лѫрџи ѡчинѫ Гречилорь де тоате пѫрциле, ши лȣѡ дела Рȣси де ле довѫнди стѣгȣриле кȣ тотȣл, ши пре Борись домнȣль лорь фȣ принсь вїȣ де-л дȣсе ꙟ Цариградь ши-л пȣсе боꙗринь маре анȣме магїстрȣ, ши кȣ Сѫрбїи авѣ сфадѫ шї-и бирȣи. Дечи дȣпѫ че бѫтȣ Цимисхи Рȣсїи, елȣ се скȣлѫ Свѣтьславь домнȣль рȣсескь кȣ ѡщи мари ши бѫтȣ пре Шкѣи де-и плекѫ сȣпть сине. Дечи шезиндь ель ꙟ Дрѫсторь, ель вени Цимисхи, ши се ловирѫ де фацѫ кȣ Рȣсїи, бирȣирѫ шї-и гонирѫ пѫнѫ-и скоасерѫ ден цара Шкѣилорь. Ꙗша ера Цимисхи бѫрбать бȣнь ши воиникь. Ши домни 6 ани.

ꙟПЪРѪЦІѦ ЛꙊИ ВАСИЛІЄ ФІЮЛ ЛꙊИ РОМѦНЬ.

Пънѫ кънд ꙟпърѫци Фока ши Џимисхи, еи крескꙋрѫ воиничи Василіе ши Костантинь ꙟ ꙋршеникь нъскꙋціи, фечоріи лꙋи Романь ꙟпърать; дѣчіи шеѕꙋ Василіе ꙟ скаꙋнь ши се арътѫ ꙟпърать столꙋрелорь; дечи Василіе ꙟтрꙋ тоть се невоиѧ съ-шь самене мошꙋ-сѫꙋ Македонѣнꙋлꙋи, къ гꙋстъриле нꙋ-ле юбіѧ фърѫ врѣме, ниче-шь да віецієи ѡдихнѫ, че пꙋрта арме грѣле ꙟ тоть чаꙋла прежꙋрь ель, ши павецеле(sic), коифꙋреле, сеџѧтеле, сꙋлицеле, платошеле ши тоате армеле лꙋи ера маи драџи декъть мѣсе тинсе пліне де веселіе ши де винь дꙋлче; сꙋнетеле армелорь ши ръсꙋнꙋль коарделорь де аркь маи юбіѧ декѫть глась де алъꙋте. Мꙋлте ръѕбоае аꙋ фъкꙋть Василіе ши мꙋлте църь аꙋ кирꙋить, ши мꙋлци връжмаши аꙋ пꙋсь сꙋпть сабіѧ лꙋи ши ꙗꙋ плекать: Сръбіи, Арбѫнашіи, Фрънчіи, Иверіи, Кързиманіи; ши пре Шкѣи и смери кꙋ тотꙋл ши ле сълби пꙋтѣрѧ, къ принсе ла ръѕбою віи 15,000, фърѫ къци перисе, шї-и ѡрби пре тоци, нꙋмаи че лъсѫ дентр'о сꙋтѫ ꙋнꙋл кꙋ ꙋнь ѡкю ка съ трагѫ пре алалци ꙟ цара лорь: къте пре 99 орби; ши скоасе тоате четъциле ши тоате ѡчинеле че лꙋасе маинте де Шкѣи дела Гречи. Ши аꙋ домнить Василіе 30 де ани.

ꙟПЪРѪЦІѦ ЛꙊИ КОСТѦНТИНЬ ФРѦТЕЛЄ ЛꙊИ ВѦСИЛІЄ.

Мꙋри Василіе бѫтрънь, ши шеѕꙋ ꙟ скаꙋнь фрате-сѫꙋ Костантинь; че немикѫ нꙋ-шь семънѫ фръцине-сѫꙋ, че кꙋм чинстіѧ Василіе пре чеѧ че ера бърбаци бꙋни ши цинѣ каи бꙋни ши арме, атъта Костантинь нꙋ юбіѧ сꙋнете де сабіи ши бꙋчине сѣмне де ръѕбоае, ниче кіѡте де гloате, ниче глась де ѡасте, че нꙋмаи че бѣ ши мъꙟка кꙋ мꙋери фрꙋмоасе ши кꙋ флꙋере ши кꙋ алъꙋте, жꙋкъри ши кънтече кꙋрвеџи де юбосте. Ши ера бѫтрънь ши кърꙋнть, ши ера фрикось ши блаѕнѫ ши препꙋиторю, къ џіꙋ дентрꙋ ѡаре-чине пре Романь, ꙋнꙋль де ꙟ кꙋрте къ-и ва фи пре ꙋрмѫ ꙟпърать, дечи-шь дѣде фіе-са Зое дꙋпѫ 'нсꙋл. Ши домни Костантинь 2 ани ши 11 лꙋни.

ꙟПЪРѪЦІѦ ЛꙊ РОМѦНЬ АРГꙊРОПОЛСКОЄ.

Романь фꙋ ꙟпърать, џинереле лꙋи Костантинь, ѡмь прѣ ꙟцелепть, ши авѣ фрика лꙋи дꙋмнеѕеꙋ, ши се ꙟвъца пꙋрꙋрѣ ꙟ сфентеле кърци, ши ста пре рꙋгѫ толтѫ ноаптѣ, ши ѕидіѧ бесѣречи ꙟтрꙋ

лаȣда лȣи дȣмнеѕеȣ; ꙗрѫ ꙟпърѫтѣсеи и ꙟфлоріꙗ тинерѣцеле ши ѡ догоріꙗ похтеле; ведѣ пре Романь кȣ віацѫ кȣратѫ ши ȣсеби дорминдь ди'нса, ꙗрѫ ꙗ ꙟчепȣ а кȣџета ръȣ, къ ера ȣнь воиникь фрȣмось ши кипешȣ, анȣме Михаил де ꙟ Пефлагѡнь де рȣдѫ, де слȣжіꙗ ꙟ кȣрте, ꙗрѫ Зое фоарте-ль юбіꙗ кȣ ръвне ши тремитѣ кȣвинте кȣ пилде пънѫ къндь сѫ местекарѫ ȣнȣл кȣ алть де преȣнѫ. Дѣчіи сфътȣирѫ ръȣ пре Романь, дѣчіи токмирѫ пре неще фъкѫтори де ръѡтъци: къндȣ се скѫлда Романь ꙟ бае-еи-л сȣгрȣмарѫ де мȣри. Ши аȣ домнить Романь 5 ани.

ꙞПЪРѪЦІꙖ ЛȢИ МИХАИЛ ПЕФЛАГѠНЬ.

Стътȣ Михаил ꙟпърать; ачеста платѫ лȣѡ пентрȣ лȣкрȣ де кȣрвіе, че ель кȣм ера де фрȣмось ши кȣ кипь трȣпескь, аша ера ши сȣфлетескь фрȣмось, къ ꙟцелѣсе де ꙟ кътѫ сърѫчіе се ꙟнълцѫ ꙟпърать, дечи ера ѡмь бȣнь ши смѣрень, шї-и ера милѫ де мишеи, ши мъꙟгѫꙗ пре чеꙗ че пъціꙗ ръȣ, ниче се гръбіꙗ кȣ пїꙗрдера ѡмȣлȣи, ши сърачіи и милȣꙗ, преѡціи чинстіꙗ, бесѣречиле ꙟтъріꙗ, боꙗріи и дърȣиꙗ, воиничіи и милȣиꙗ, кȣ дерептȣ ѕикъндь: ниме нȣ се дȣчꙗ дела динсь кȣ ѡкїи лъкрѫмоши, сау чине-л прѣ рȣга нȣ се врѣ ꙟтоарче мъхнить; че авѣ ѡ бѫтае рѣ кȣ дȣхь некȣрать, дечи пъціꙗ ръȣ де мȣлте ѿри; къндь се трезвіꙗ, ель маи брътось невоиꙗ де ста пре рȣгѫ; ши авѣ неще фраци ръи, поркари, въкари, небȣни, неꙟцелепци, кȣ нъравь ръȣ, пъкȣрари, дечи ꙟбла небȣнѣще ши ꙟвълȣꙗ цара пънѫ че трекȣ ши Михаиль дȣпѫ алалци. Ши домни 7 ани.

ꙞПЪРѪЦІꙖ ЛȢИ МИХАИЛ КАЛАФАТИНЬ.

Скимбѫ-се домніꙗ ши ла ачеста Михаил, ѡмь ръȣ, кȣ менте де витѫ, мъндрȣ, мъниѡсь, фърѫ сфать; ши липи де ель неще тинери; гони пре Зоꙗ ꙟпърѫтѣса ши пре Ѳеѡдора ꙟтр'ȣнь ѡстровь де ле тȣнсе; дечи се рѫдикѫ глъчавѫ маре ꙟтрȣ боꙗри ши ꙟ воевоѕи, къ-шь адȣчꙗ аминте де пъринціи Зоееи кътъ бине аȣ авȣть, ши кȣм ѡ аȣ тȣнсь фърѫ вое, дечи цара ꙟпърѫціеи ѡ сȣгь неще небȣни, пъстори де порчи; дечи се ꙟглотирѫ ши се рѫдикарѫ спри'ншїи, пънѫ-и скоасерѫ кȣ рȣшине рѣ, ши ꙗрѫ адȣсерѫ пре Зоꙗ ла скаȣнȣль мошилорь де ꙟпърѫціе. Ши домни Михаил 1 ан.

ꙟПЪРѪЦЇꙖ ЛȢИ КОСТꙖНТИНЬ МОНꙖМꙖХЬ.

Зоꙗ ꙟпърѫтѣса пȣрȣрꙗ похтїꙗ съ се кѣме маикѫ а фїю нъскȣть ден трȣпȣль еи; дѣчїи се адѫпа ден дои грѫдинари ка ȣнь помеť: ȣнȣл кема Костантинь Монамахь, ѡмь бȣнь ши воиникь ши прѣ милостивь, дечи-ши пȣсе де-и ера бърбать. Ꙗша се гонѣще бинеле кȣ ръȣль, ка ѡ роатѫ че ꙟмблѫ ꙟпрежȣрь: ши ꙟ сȣсь ши ꙟ жось. Ꙗчеста Монамахь ла ръѕбою нȣ щїꙗ рѫндȣль, ꙗрѫ ла алалте ла тоть ера бȣнь ши ꙟцелепть ши дарникь, ши ꙟдȣрѫторю ла мишеи, ши четїꙗ мȣлть ла скриптȣри, ши фоарте-л юбїꙗ тоци къ жȣдека кȣ дерептȣл пре тоци фърѫ фъцѫрїе, ши тоци ши мишеии де претȣтиндинꙗ мȣлть бине лȣа дентрȣ мънилє лȣи; ши чине ва врѣ съ се адеверѣѕе а маре крединцѫ че авѣ: бесѣрекѫ прѣ фрȣмоасѫ ѕиди лȣ свети Геѡргїе, ши алте мȣлте фъча кȣ калдѫ инимѫ кътрѫ дȣмнеѕеȣ бȣнѫтъци; че тоть болїꙗ де пичоаре, пентрȣ ачѣꙗ мȣлци де мȣлте ѡри се рѫдика врѫжмаши спри’нсȣл; че кȣи нȣ ꙗсте датѫ де сȣсь, ꙟдешертȣ се испитѣще, къ перирѫ ка прахȣл наинтѣ ȣнȣи вънть, ꙗрѫ пентрȣ маре дерептатꙗ лȣи ниме немика нȣ-и пȣтѣ стрика, нȣмаи ачѣ боалѫ че-л досъдїꙗ ши ’нтрȣ ачѣꙗ се съвръши. Ши домни 13 ани.

ꙟПЪРѪЦЇꙖ ѲЕѠДОРЇЕИ ꙟ ѠРШЕНИКЬ НЪСКȢТѪ.

Ръмасе домнїꙗ ла Ѳеѡдора, къ Зоꙗ сорȣ-са мȣрисе маинте; ши ера ꙗвѣцѫ ла фїешче бърбать, дечи ѡ цинꙗ ȣнь бѫтрѫнь анȣме Михаил; ши цинȣ ꙗ домнїꙗ ꙟнсѫши ȣнь ань, атȣнче се съвърширѫ тоци де рȣда лȣ Василїе Македонь.

ꙟПЪРѪЦЇꙖ ЛȢИ МИХꙖИЛ.

Ꙗтȣнче аȣ фость нȣмѫрȣл анилорь 6513 [1005]. Нȣмаи че авȣ Ѳеѡдора рȣдѫ де пре моаше-са, фата лȣ Романь ꙟпърать сокрȣл лȣ Костантинь фечорȣл лȣи Лъвь, де-ль кема Исакїе, дечи нȣмаи че се кема кȣ нȣмеле Романь ꙟпърать, ꙗрѫ пентрȣ къ ера прѣ бѫтрънь ши ера легать жȣрѫмънть ꙟфрикошать Ѳеѡдора, ель пȣрта рѫндȣл ши кръма [?]. Исакїе Комнинь ера бърбать бȣнь ши кить [?] кȣ ѡщиле, дечи врȣ съ-ль скоацѫ ши ден скаȣнь ши фȣ сфадѫ маре ꙟтрȣ еи, дечи-шь пончиша сȣлицеле Гречи спре Гречи ши-шь рѫдика арме пре алте арме, ꙟкъ тоть [ꙟнсъ пре ?] тȣтиндинѣ бирȣи Исакїе, ши добѫнди ꙟпърѫцїꙗ.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢИ ИСАКІЕ КОМНИНЬ.

Дечи еши претȣтиндина вѣсте де ꙟпъръціа лȣ Исакіе Ком-нинь, ши домніа ꙟцелепцѣще, че кȣрѫндȣ-л ажȣнсерѫ боале грѣ ши-шь дѣде кȣ бȣнѫ врѣре а лȣи ꙟпъръціа ши авȣціа лȣ Ко-стантинь Дȣка; елȣ-ши тȣнсе пърȣл ꙟпреȣнѫ кȣ нъравȣл ши приме вїацѫ кълȣгѫрѣскѫ, ши домни 3 ани.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢ КОСТАНТИНЬ ДȢКА.

Фȣ Дȣка ꙟпъратȣ ши домніа бине, къ ниче се фоарте ꙟвъцѫ, ниче се юрѫ лѫса, че мерџа пре кале ꙟпъръцѣскѫ. Карїи ера бȣни, еи авѣ дела динсȣль чинсте, юрѫ карїи ера рѫи, еи ера чертаци. Ши авѣ 7 фечори нъскȣци ден доамнѫ-са Еvдокіа, ч дȣча гриже ди'нса, къ ера тинѫрѫ ши фрȣмоасѫ, дечи се темѣ дȣпѫ моартѣ лȣи къ се ва мѫрита дȣпѫ алтȣл ши ва наще фечори кȣ алть бърбать, дечи се сфътȣи съ о сколцѫ дела динсь ши съ да коконїи ла алцїи съ-и крѣскѫ ши съ-и цїе; ꙗ цїїȣ, деч се адевери кȣ жȣрѫмѫнть маре къ нȣ се ва мѫрита дȣпѫ моартѣ лȣи, че-и ва сокоти фечорїи шї-и ва крȣца. Дечи мȣри Дȣка ши ръмасе Еvдокіа кȣ коконїи тинереи де-и wкротїа, че де прин се сирипи бȣра трȣпаскѫ ши рѫдикѫ фȣртȣнѫ тȣрбȣре де ȣнда пор-телор, дечи-ши пȣсе вѣтрилѫ трȣпȣл деспре житїа [де спрежинїа!] вънть де стъмпѫраре ꙟ че кипь вине кȣ вънть де ръспȣнде. Бр-ȣнь воеводь де-л кема Романь Дїwгень, вѣсель ши мъꙟгжюшь (sic), воиникь ши фрȣмось, де рȣдѫ де ꙟ Кападwкїа; ачеста възȣ w мȣюре цїиндь вистѣреле гречещи кȣ нещіе кокони тинереи, се рѫдикѫ кȣ wщи съ-и ꙗ домніа, ши се лови кȣ wщиле ꙟпъ-рѫтѣсееи, ши фȣ бирȣить Романь ши принсь вїȣ ши-л адȣсе съ-ль мȣнчаскѫ; дечи-ль възȣ ꙟпърѫтѣса атъта де воиникь, фрȣмось ши кȣвїwсь, нȣ-шь кътѫ съ-шь скȣмпере мѫніа де пре Романь, ниче-ш гѫнди де чель жȣрѫмѫнть ꙟфрикошать, че-л ши ꙟдрѫџи кȣ ръвне; дечи ꙟ локь де темницѫ добънди Роман пать де нȣнтѫ, ши ꙟ локь де легать соси ꙟпърать. Ши а домнить Дȣка ꙟпреȣнѫ кȣ Еvдокіа 7 ани, юрѫ ꙟсѫши кȣ кокон 7 ани.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢИ РОМАНЬ ДІОГЕНЬ.

Дѣка се възȣ Романь соситȣ ꙟтрȣ атъта мѫріе де ꙟпърѫ-мȣлтѫ бърбѫціе аръта, къ кȣ мȣлте църи се лȣптѫ ши мȣл

лимби лȣ бирȣить; маи врѫтось кȣ Тȣрчїи лȣ лȣвȣть де мȣлте ѡри :фадѫ, ши тотȣ ıаȣ бѫтȣть, ши фѫрѫ нȣмѫрь мȣлциме де Тȣрчи лȣ тѫıать; дечи ле арѫтѫ ель кѫтѫ бѫрбѫцїе лȣ Гречїи ши сѫнть ꙟитѣжи ла рѫзбою; че е маи хрѫкоарѫ ȣрѫчюна ши пизма, пентрȣ сѫ ера Романь врѫтось. Принсерѫ а фȣџи, дѣчїи се спѫрѣрѫ :толȣриле ши фȣ принсь ꙟпѫратȣль де Тȣрчи; ши ꙟкѫ фѫрѫ нѫдѣжде доминȣль тȣрческь ертѫ пре ꙟпѫратȣль де се дȣсе ла царѫ-ши, че нȣ пȣтȣ ꙟкѫпѣ, кѫ маи срѫгȣирѫ де принсерѫ порциле а тȣтȣрорь четѫцилорь. Ши лȣ доминить Романь Дїѡгень 3 ани ши 6 лȣни.

ꙟПЪРѪЦЇѦ ЛȢ МИХАИЛ ФЇЮЛ ДȢКѪЕИ.

Атȣнче венисе ла врѫстѫ Михаил, фечорȣл лȣ Костантинь, ши фȣ рѫдикать ꙟпѫрать; дечи-шь скоасе пре мȣмѫ-са фѫрѫ вою ꙟи де ѡ тȣнсе кѫлȣгѫрицѫ; лȣѯи ıарѫ де Романь кѫ се рѫдикѫ ꙟпѫрать, дечи тремисе ѡџи ши-л принсе; ꙟлть рѫȣ нȣ-и фѣче, че-и дѣде четатѣ Ефесȣлȣи кȣ тоть венитȣл, дечи шеда аколѣ де бѣ ши мѫꙟкл ши-шь рѫпоȣса бѫтрѫнѣцеле пѫнѫ ла моарте. Ши лȣ доминить Михаил аль Дȣкѫеи 6 ани. Дечи лȣ фост пѫнѫ ла Миѯаил фїюл Дȣкѫеи 6613 [1105].

Пѫнѫ ачича с'ал скось дентр'алте кѫрци словенеџи пре лимба ноастрѫ вїециле ши петрѣчериле ꙟпѫрѫтеџи че лȣ фость де ꙟчепȣтȣл лȣмїееи пѫнѫ ла Михаил фечорȣл Дȣкѫеи: атȣнче лȣ фость нȣмѫрȣл анилор 6613; че кȣм нȣ поци ажȣнџе налтȣл черюлȣи, ниче адѫнкȣл пѫмѫнтȣлȣи, ниче марџинѣ лȣмїеи, ши кȣм нȣ се поть нȣмѫра стѣлеле черюлȣи, ниче нѫсипȣл мѫрїеи, аша нȣ се поате афла адѫнкȣл скриптȣрилорь; кѫ ȣнїи де чеи сфинци пѫринци лѣтописець лȣ скрись де ȣнеле, алцїи де алтеле, ȣнїи пре ȣне локȣри ши де ȣнїи ꙟпѫраци лȣ ꙟмȣлциит (sic), алцїи лȣ скрис маи скȣрть, ıарѫ ачича с'ал адȣнать ка ꙟ скȣрть ши ка ꙟ де тоть. Ши ıасте ѯиса сфинцїеи тале, ѡ прѣ ꙟцелѣпте пѫринте кѵр Ѳеѡфил, епископȣль де Рѫбникь! ıатѫ ши еȣ робȣль сфинцїеи тале, маи микȣль ши маи апои де тоци ши тикѫлосȣл, кѫлȣгѫрȣль Моѯа Михаил, кѫтȣ мїȣ (sic) фость џїинца ши ам пречепȣть еȣ, ам невоить де ам скрись. Дечи сѫ ка[де сѫ] пȣнемь ши нои ѡдихнѫ кондеюлȣи, ка ȣнь трѫгѫторю вѫнсла, кѫ ѡаре

кȣмь желȣющіе чине е пре маре сѫ вадѫ пристанищіе, аша ши скріиторюл пѫѕаще сѫ вадѫ сврѫшитȣл. Дечи сѫ пȣнем ши ной негоцȣл корабіеи ноастре сѫ стѣ ꙟ вадȣл пѫскарилорь. Кѫндȣ аȣ фѫкȣть пѫскаріи вадь де ѡдихнѫ фȣртȣнацилорь ель аȣ фость ан 5555, iарѫ кѫндь ам сосить еȣ ла ачесть вадь ел аȣ фость нȣмѫрȣл анилорь 7129 [1620] ꙟ лȣна лȣ септевріе.

Де акмȣ с'аȣ скось дентр'алте иѕвоаде, де ачѣаш ꙟпѫрѫціе: Дȣпѫ Костантинь фечорȣл Дȣкѫеи аȣ домнить Никифорь Витаніать 3 ани ши жȣмѫтате; Ꙗлеѯіе Комнинь 36; Іѡань фіюсѫȣ 25 де ани; Маноиль фію-сѫȣ ꙟ ȣршеникь нѫскȣть 36 де ани; Ꙗлеѯіе фію-сѫȣ 3 ани; Ꙗндроникь Комнинь 3 ани. Пре ачеста-л принсе Ісакіе Ꙗггель де-ль мȣнчи пѫнѫ-л ѡмори, ші-и лȣѡ фата де-и фȣ ꙟпѫрѫтѣсѫ, ши домни 6 ани. Ꙗлеѯіе фратесѫȣ домни 8 ани. Ꙗȣ фость нȣмѫрȣл атȣнче 6702 [1194]. Ꙗȣ мȣтать Калоіѡань домнȣль Шкѣилорь трȣпȣль лȣи светіи Іѡань Рȣльскіи де л'аȣ дȣс ла четате ꙟ Трѫнѡвь. Ісакіе аȣ домнить де преȣнѫ кȣ фію-сѫȣ 5 лȣны. Ꙗлеѯіе Мȣрцȣфлонь домни 80 де ѕиле, ши фȣ сфадѫ маре атȣнче ꙟ Цариградь, кѫ се скȣлѫ рȣда лȣи Комнинь де се чертарѫ кȣ а лȣи Палеѡлогь, ши фȣџи Мȣцȣрфлѡнь (sic) ла Веницїа де вени кȣ Фрѫнчіи. Ани 6710 [1202] лȣарѫ Фрѫнчіи Цариградȣль дела Гречи ши л'аȣ цинȣть 62 де ани, ши де фрика Фрѫнчилорь поменїа Гречіи пре папа ла жрѫтѫвникь; ши авѣ Гречіи атȣнче ши де кѫтрѫ Шкѣи, кѫ ле прѫда цара; атȣнче дѣдерѫ мощіиле сфинтеи Винери ꙟ локь де дажде ши алте рѫндȣри скȣмпе мȣлте. Дечи аȣ ꙟпѫрѫцить Ѳеѡдорь чел маре ꙟпреȣнѫ кȣ Фрѫнчіи 18 ани; Іѡань кȣмнатȣ-сѫȣ 32 де ани. Михаил Палеѡлогь скоасе четатѣ дела Фрѫнчи, ани 6769 [1261], ши аȣ домнить 24 де ани. Ꙗндроникь фїюл лȣи Палеѡлогь 30 де ани. Ꙗчеста авѣ ȣнь коконь тинерель анȣме Калоїѡань, дечи се вѫѕȣ кѫ е бѫтрѫнь ши апроапе де моарте ши нȣ iаȣ рѫмась ниче ȣнь непоть, че кемѫ пре Катакоѕинȣ де-и ѕисе: веѕи кѫ морю, ши фію-міеȣ iасте микь; фіи тȣ ꙟпѫрать! —дечи-л кȣнȣнѫ кȣ ꙟпѫрѫціе де'наинтѣ глоателор—iарѫ пре фіюл міеȣ сокотѣще: сѫ арѫ трѫи, ель ва фи кѫндь-ва ꙟпѫрать.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢ КАТАКОЗИНȢ.

Стѫтȣ ꙟпѫрать Катакоѕинȣ, ани 6804 [1292]. Ꙗтȣнче ꙟтр'ачѣа [с'аȣ скȣлать] ȣн боiарю ѡаре-каре Тȣркь анȣме Ѡтмань кȣ мȣлци Тȣрчи де аȣ лȣать мȣлте цѫри деспре рѫсѫрить де лѣȣ робить ши лѣȣ приждить, пѫнѫ че ажȣнсерѫ четатѣ Брȣса, ши

лȣри аколо Ѡтмань; шї-и фȣ ꙟ лок фїю-сѫȣ Ѡркань, ши принсерѫ вадȣл ла Калиполи ши дѣчїѧ фѫча рѫȣ мȣлть крещинилорь; арѫ Катакоѕинȣ и апѫра ши нȣ-и лѫсѫ сѫ трѣкѫ марѣ. Ꙗтȣнче лȣри ши Ѡркань, шї-и фȣ ꙟ локь Мȣрать, ши фоарте невоиѧ сѫ трѣкѫ марѣ: ел вѫѕȣ Катакоѕинȣ кѫ нȣ-и ва пȣтѣ wпри, кѫ се wбрѫширѫ вистѣреле ши храна воиничилорь, дечи порончи ла Ꙗлеѯандрȣ доминȣль Шкѣилорь, ши ла wраше, ши ла доминȣль Сръбилорь, ши ла Ꙋглешь диспоть, ши ла крлюль Влѫкашинь, ка сѫ-и тремицѫ wщи ꙟтр'ажȣторю; еи нȣ врȣрѫ, че-и рѫспȣнсерѫ: апѫрѫ-те кȣм щїи. Катакоѕинȣ се ꙟтристѫ фоарте, дѣчїи ꙟкѫ маи тремѣсе ши ле ѕисе: де нȣ-м вецци ажȣта акмȣ, апои вои вѫ вецци кѫи; еи рѫспȣнсерѫ: кѫндь ворь вени Тȣрчїи ла нои, нои не вом апѫра. Ꙗтȣнче легѫ жȣрѫмѫнть маре Катакоѕинȣ кȣ Ꙗмȣрать, ши скрисерѫ кѫрци де адеверит, ка сѫ нȣ стриче Тȣрчїи Гречилор ниче Рȣмелѣ, ниче Македонїѧ, ниче алте wчине гречещи; ши се фѫгѫдȣирѫ Тȣрчїи сѫ фїе аша, дечи лѫсѫ Катакоѕинȣ вадȣл дела Калиполи Тȣрчилорь.

КꙊМ ꙖꙊ ТРЕКꙊТЬ ТꙊРЧЇИ МꙖРѢ ДЕ ꙖꙊ ЛꙊꙖТЬ ꙞПЪРѪЦЇꙖ.

Ꙗтȣнче ера ан 6834 [1326] кѫндь трекȣ Ꙗмȣрать кȣ Тȣрчїи, ши пȣрчѣсерѫ спре Шкѣи ши фѣчерѫ ꙟтѫю рѫѕбою кȣ Ꙗсѣнь фечорȣл лȣ Ꙗлеѯандрȣ, ши пери атȣнче Ꙗсѣнь ши мȣлци Шкѣи кȣ динсь. Дечи ꙗрѫ се адȣнарѫ Шкѣии кȣ Михаил фїюл лȣи Ꙗлеѯандрȣ де се маи ловирѫ; пери ши ачела, ши робирѫ мȣлть норωдь фѫрѫ нȣмѫрь де-ль дȣсерѫ ла Калиполи. Ꙗтȣнче мȣри Катакоѕинȣ, ши лȣ доминить 25 де ани.

ꙞПЪРѪЦЇꙖ ЛꙊ КꙖЛЇѠꙖНЬ.

Сѡси Калоїwань ꙟ врѫстѫ де кѫрбать ши сȣи ꙟпѫрѫцїѧ тѫнѫне-сѫȣ лȣи Ꙗндроникь, ан 6845 [1337]; ши авѣ Калоїwань дои фечори, анȣме Ꙗндроникь ши Маноиль; дечи се сфѫтȣисе Ꙗндроникь кȣ Цалапїе ка сѫ-шь ȣчигѫ пѫринцїи: Цалапїе пре Мȣрать, ꙗрѫ Ꙗндроникь пре Калоїwань; ꙗрѫ еи щїȣрѫ, дечи-ши орби фечорїи: Мȣрать пре Цалапїе, Калоїwань пре Ꙗндроникь; ши авѣ вїацѫ бȣнѫ де преȣнѫ Мȣрать кȣ Калоїwань ши паче. Ꙗтȣнче ꙗрѫ се рѫдикѫ Мȣрать кȣ Тȣрчїи спре Ꙋглешь ши спре Влѫкашинь крлю; еи стрѫнсерѫ wщи мари сръбещи, ши се ловирѫ де фѫцишь кȣ Тȣрчїи, ши мȣлть сѫнџе се врѫсѫ ꙟтр'амѫндоаω

ѡщиле, апои бирȣирѫ Тȣрчіи, ши пери Ѹглешь ши Вълкашинь ла валѣ Марица, ани 6879 [1371], ши лȣарѫ Тȣрчіи плѣнь мȣлть де-ль дȣсерѫ ла Калиполи. Ꙗтȣнче ꙟтȣнекѫ соареле ꙟтр'о аміаѕъѕи, кътȣ се ведѣ стѣлеле. Ꙗтȣнче мȣри Алеѯандрȣ, домнȣл Тръновȣлȣи, ші-и фȣ ꙟ локь Шȣшмань; ши треми[се] Мȣрать де-и черщȣ пре сорȣ-са, ель де небое ѡ дѣде съ-и фіе доамнѫ; дѣчіи се скȣлѫ Мȣрать кȣ Тȣрчіи де лȣарѫ Тръновȣл ши алте четъци мȣлте ши цара Шкѣилорь. Єлȣ-ши ꙟпърѫціа Калоіѡань ꙟ Цариградь; Тȣрчіи кълкарѫ жȣрѫмънтȣл: дечи че добѫндіа тоть пȣна ꙟпрежȣрȣл Калиполȣлȣи, лȣарѫ ши Македѡніа кȣ тотȣл. Ꙗтȣнче мȣри Калоіѡань ꙟпъратȣль, ани 6880 [1372]; ши домни 35 де ани.

ꙟПЪРѪЦІА ЛȣИ МАНОИЛ ПАЛЕѠЛОГЬ.

Стътȣ ꙟ локь фію-съȣ Маноиль ꙟпърать. Ꙗтȣнче се скȣлѫ мȣлтѫ мȣлциме де Тȣрчи ши ꙟчепȣрѫ а прѫда ши а лȣа църи ши четъци: лȣарѫ ши Ꙗмѡреа ши Драчюл пънѫ ла Далматіа ши тоатѫ цара Арбѫнашилорь; ши ꙟчепȣрѫ а скъдѣ пȣтѣра крещинѣскѫ, къ нȣ авѣ ниме пȣтѣре съ ле стѣ ꙟнаинте. Дѣчіи се дȣсерѫ ши ла Сърби ши фѣчерѫ аколо ръѕбою маре, ши мȣлть сънџе с'аȣ върсать, ши мȣлци фърѫ нȣмѫрь аȣ перить; атȣнче ȣнь воиникь анȣме Милошь Кобиличь, витѣѕь ши бърбать бȣнь, дечи мещіершȣгȣи де се апропіе ши спинтекѫ кȣ ȣнь ханџѣрю пре Мȣрать-беги, ши аша пери. Пре ачѫ врѣме ȣчисе ши Шȣшмань домнȣль Шкѣилорь пре Дань воевод домнȣл рȣмѫнескь. Дѣчіи се рѫдикѫ Баіаѕит-бегь, фечорȣл лȣи Мȣрать, де се ловирѫ кȣ Лаѕарь домнȣль сърбескь, ши-л бирȣи де-л ȣчисе, ши плекѫ цара сърбаскѫ сȣпть сине съ-и дѣ дажде, ши ле пȣсе домнь пре Стефань диспоть, ани 6897 [1389]. Дѣчіи се рѫдикѫ Баіаѕить кȣ Тȣрчіи спре Рȣмѫни, дечи се ловирѫ кȣ Мирча воеводь, ши фȣ ръѕбою маре кътȣ се ꙟтȣнека де нȣ се ведѣ въѕдȣхȣль де мȣлцимѣ сѫџѣтелорь, ши маи пієрдȣ Баіаѕить ѡастѣ лȣи кȣ тотȣл, іарѫ пашіи ши воевоѕіи перирѫ тоци, атȣнче пери Костантин Драговичь ши Марко Кралевичь, аша де се върса сънџе мȣлть кътъ ера вѫиле крȣнте, дечи се спъре Баіаѕить ши фȣџи де трекȣ Дȣнѫра, ши пȣсе сокотитори пре ла тоате вадȣриле, ши принсе пре Шȣшмань домнȣл Шкѣилорь де-л тъе, ани 6903 [1395]; атȣнче лȣарѫ Тȣрчіи цара Шкѣилорь кȣ тотȣль. 6905 [1397] Жикмонь краюль ȣнгȣрескь адȣнѫ тȣатѫ (sic) търіа деспре апȣс домніи, воевоѕіи, боіаріи, Нѣмціи ши Фрънчіи, ши пре ȣскать

ши пре Дȣнѫре, кѫть нȣ се ведѣ апа де мȣлцимѣ корабїилорь: Мирча воеводь кȣ Рȣмѫнїи, ши дела Маноиль Палеѡлогь венирѫ корабїи мȣлте плине де воиничи де ꙟ Цариградь, ши де ꙟ Венеціа 30 де корабїи; дечи мерџа краю (sic) пре ȣскать ꙟ жось пре Дȣнѫре кȣ хвалѫ маре ши кȣ ѡџи токмите, ꙟплѫтошаци, поленци, ши скрипїа де-ць пъра кѫ рѫсаре соареле; ши кѫндь соси ла четатѣ де Некопое, ель врѣ сѫ а Некопола, ꙗрѫ Баꙗѕить стрѫнсе Тȣрчїи кȣ тотȣль деспре рѫсѫрить ши пѫѕирѫ кȣрѫндь де се ловирѫ фѫцишȣ кȣ чеи деспре апȣсь, ши фȣ сфадѫ маре ꙟ мȣлтѫ врѣме, че ꙟвенсерѫ Тȣрчїи пре Ѹнгȣри, ꙗрѫ краю (sic) скѫпѫ ꙟтр'о корабїе, ꙗрѫ Баꙗѕить ꙗȣ гонить пѫнѫ ла Дȣнѫре ши мȣлци се некарѫ ꙟ Дȣнѫре; дечи краю кȣ кѫтѫ хвалѫ венисе, кȣ маи маре рȣшине се ꙟтоарсе, кѫ-шь пїердȣ воиничїи кȣ тотȣл ши лѫсѫ ѡасе де ѡамени кѫть нȣ-ши пȣтѣ ара ѡаменїи пре ачеи кѫмпи. ꙟнсѫ Баꙗѕить нȣ аџептѫ, че ꙟ ани 6906 [1398] се рѫдикѫ ꙟ сȣсь пре Дȣнѫре спре апȣсь де лȣа ꙟпѫрѫцїи ши принсе ѡчине ши пре Срацимирь ꙟпѫратȣл де-ль пȣсе сȣпть сине бирникь, ши мѣрсе ꙟ цара ȣнгȣрѣскѫ де ѡ прѫдѫ ши ѡ арсе пѫнѫ ла Бȣда, ши се ꙟтоарсе кȣ мȣлци робы фѫрѫ нȣмѫрь. Дѣчїи пȣрчѣсе Баꙗѕить кȣ Тȣрчїи спре Цариградь ка сѫ-ль добѫндѣскѫ, ши трека прен цара гречаскѫ ши ешїа Гречїи де и се ꙟкина, ель нȣ-и ꙟвѫлȣꙗ пре ниме; добѫнди ши Ѻдриюл; дечи соси ла Цариградь; четѫцѣнїи се спѫрѣрѫ кȣ Маноиль ꙟпѫрать, ши тремисе Баꙗѕить ла ꙟпѫратȣл ка сѫ-ль ласе сѫ ꙟтре ꙟ четате; ель нȣ щїȣ че ва фаче, че нȣмаи че тинда мѫниле кѫтрѫ черю ши рȣга пре Дȣмнеѕеȣ, ши се сфѫтȣи кȣ кȣрта де-и трѫмисерѫ дарь скȣмпь ши черщȣрѫ паче, кѫ сѫ ле дѣ даждe; ꙗрѫ ель ниче дарȣриле нȣ врȣ сѫ ле ꙗ, че ѕисе кѫ: ва ꙟтра ꙟ четате ши вою лȣа четатѣ воастрѫ, ꙗрѫ пре вои вѫ вою скоате голи де вѫ веци дȣче ȣнде веци врѣ. Дѣка аȣѕирѫ Гречїи, нȣмаи че сѫспина кѫтрѫ Дȣмнеѕеȣ дентрȣ адѫнкȣль инимїеи лорь. Ши се апропїарѫ Тȣрчїи де ѕидȣл четѫцїеи, дечи атѫта де лѫса сѫџате претȣтиндинѣ ꙟ четате, кѫть нȣ се ведѣ соареле де гросимѣ лорь; ши ȣнде стрига, елȣ се рѫсȣна вѫѕдȣхȣль ка де тȣнь; че немикѫ нȣ пȣтѣ фолоси кȣ а лѡрь спаимѫ, кѫ-и ꙟпрѫщїа пре департе кȣ пȣшчиле ши кȣ сѫкалѫшеле, дечи се нѫпȣстирѫ ла Галата де фѫча ши аколо гроѕѫ. Ꙗрѫ Баꙗѕить стѫтȣ ꙟтр'ȣн локь ꙟналть де вѫѕȣ сфѫнта Софїе, дечи грѫи кѫтрѫ коꙗри (sic) лȣи: аколѣ вою лѫкȣи кȣ мȣꙗра мѣ; ашиждерѣ тоци коꙗрїи-шь пикнїа локȣриле де лѫкȣить ȣнде ведѣ весѣречи фрȣмоасе. Дечи се принсерѫ ꙟтѫю де Галата сѫ ѡ добѫндѣскѫ, ши пȣсерѫ трѫ-

бѫчїе, дечи ꙟчепȣрѫ а ѡ бате кȣ тȣнȣри, ши ѡбориѫ ѕидȣрїи четъцїеи, аѡрѫ пътрȣндѫ ши пърецїи; дечи кѫть стрика Тȣрчїи ѕїȣа, ноаптѣ ѕидїѫ Фрѫнчїи; ши се мира Тȣрчїи кѫ ѡ ведѣ димѫнѣца ꙟтрѣгѫ; дечи нȣ-ш фоарте гѫндїѫ, кѫ-и ꙟпрочка ши Фрѫнчїи ден четате кȣ тȣнȣриле де-и делȣнга департе. Ꙟсѫ а датѫ нѫвѫлирѫ Тȣрчїи ши ꙟтрарѫ сȣпть четате, атȣнче се спѫрѣрѫ Фрѫнчїи, че грѫбирѫ Гречїи день (sic) Цариградь де-и лъпѫрарѫ. Дечи аша ажȣта ȣнїи алтора ши се спреженїѫ ȣнїи пре алцїи де кѫтрѫ врѫжмаши токма 6 ани; ши ле адȣча ден Трапеѕȣнда ши ден Кафа бȣкате ши арме ши ажȣторь, ши де при тоате ѡстроавеле кѫте нȣ ера лȣате де Тȣрчи; ши де ꙟ Венецїѧ ꙟкѫ венїѧ де ле адȣчѧ хранѫ; ши се сȣиꙗ Гречїи ши Фрѫнчїи прин тȣрнȣриле четъцилорь де-и ꙟпрѫщїѧ пре департе пре Тȣрчи кȣ свинѣце, кȣ сакалѫше ши кȣ тȣнȣре; ши сѫпарѫ при ꙟ пѫмѫнть гаȣрѫ де ешїѧ ноаптѣ ден четате ши ȣчидѣ мȣлци Тȣрчи. Дечи вѫѕȣ Баꙗѕить ꙟтрȣ атѫта врѣме кѫ нȣ-и спорѣще немикѫ, че нȣмаи кѫтȣ-и пїерь воиничїи, елȣ се рѫдикѫ мѫнїѡсь ши кȣ рȣшине рѣ де се дȣсе ла локȣ-шь. Ꙗтȣнче се скȣлѫ Темермѣнь домнȣ тѫтѫрѫскь де рѫдикѫ ѡщи асȣпра лȣ Баꙗѕить, ши-л бирȣи, ши пери Баꙗѕить ꙟтр'ачела рѫѕбою, ани 6910 [1402]; ꙗрѫ Гречїи дѣдерѫ атȣнче лаȣдѫ лȣи дȣмнеѕеȣ кѫ-и иѕбѫви де врѫжмаши. Ꙗрѫ ꙟ локȣл лȣ Баꙗѕить стѫтȣ Цалапїе Мȣсȣлмань; ши'и ал 16 ань де домнїѧ лȣи фȣ ꙗрнѫ прѣ маре ши рѣ. Ши ани 6916 [1408] мȣри бȣнь крещинь ꙟпѫрать Калоїѡань, непотȣль лȣи Маноил ꙟпѫрать. Пре ачѣѧ врѣме се рѫдикѫ Мȣсїа кȣ Рȣмѫнїи ши кȣ Шкѣии, ши Стефань диспоть кȣ Сърбїи, де се дȣсерѫ ла Цариградь сѫ се ловаскѫ кȣ Цалапїе сѫ добѫндѣскѫ Цариградȣл, ши фѣчерѫ рѫѕбою маре ден афарѫ де четате ла Космидь ши фȣ бирȣить Цалапїе, ши мȣлци Тȣрчи перирѫ кȣ динсȣл. Ши дȣпѫ ачѣѧ а (sic) фость ани 6918 [1410] жȣнге Мȣсїа пре Влѫкань ши пре Лаѕарь, юлїе 6. Ꙗни 6921 [1413] пȣрчѣсе Мȣсїа де добѫнди (sic) Брѫдо; ши ель ꙟкѫ пери ла Искра ꙟтр'ачела ань, шї-и фȣ ꙟ локь Мȣрать. Ꙗни 6926 [1418] [мȣри] Мирчѣ воеводь домнȣл рȣмѫнескь. Ꙗни 6934 [1426] прѫдѫ Мȣрать цара сѫрбаскѫ, ши ла анȣл мȣри Стефань домнȣл сѫрбескь. Ꙗни 6946 [1438] добѫнди Мȣрать Смедерова, авгȣсть 27, ши скоасе пре Григорь ши пре Тома ши принсе Степань де-и легѫ шї-и бѫгѫ ꙟ темницѫ. Ꙗни 6950 [1442] ȣчисе Шикȣл воеводь пре Меѕитьбегь ꙟ цара рȣмѫнѣскѫ; ши ꙗрѫ ал доиле ань с'аȣ ловить Шикȣл воеводь кȣ Тȣрчїи ꙟ цара рȣмѫнѣскѫ ла Шловницѫ шї-и бирȣи, ши перирѫ атȣнче Тȣрчи мȣлци фѫрѫ нȣмѫрь. Ꙗтȣнче се рѫдикѫ

Геѡргїе диспоть кȣ Ѹнгȣрїи ши кȣ Сръбїи де трекȣрѫ Дȣнѫрѣ пре ла Слатинѫ ши бѫтȣрѫ пре Тȣрчи, ши лȣарѫ ꙗрѫш Смедерова Сръбїи. Дѣчїи се скȣлѫ Тавдь-бегь кȣ Тȣрчи де бѫтȣ ѡастѣ сръбѣскѫ ла Ситницѫ. Ꙗни 6953 [1444] се рѫдикѫ Влѫдиславь кȣ ѡщи мари ла Тȣрчи де се ловирѫ де фъциш, ши бирȣирѫ Тȣрчїи атȣнче, дечи пери Влѫдиславь ла Варна. Ꙗни 6956 [1448] пȣрчѣсе Мȣрать-бегь кȣ Тȣрчїи де се лови кȣ Тома домнȣл Боснееи, ши-л бирȣирѫ, ши лȣарѫ атȣнче Тȣрчїи Босна; ши ла анȣл се лови Мȣрать (sic) кȣ Ꙗнкȣл воеводь ла Косова, ши пери Ꙗнкȣл, дечи добѫндирѫ Тȣрчїи Косовȣл; ши'н ал доиле ань мȣри Мȣрать-беги ꙟ феврȣарїе ꙟ 4 ꙁиле.

ꙞПЪРѪЦЇѦ ЛȢ МѦХМЕТЬ ФЇЮЛ ЛȢ МȢРѦТЬ.

Кънд стътȣ Махаметь ꙟпърать, ель ера нȣмѫрȣл аилорь 6960 [1452]. Дечи адȣсе тоци Тȣрчїи де претȣтиндинѣ ши пȣрчѣсерѫ мȣлци фърѫ нȣмѫрь спре Цариградь ка сѫ-ль добѫндѣскѫ; ши ал ѡколить ꙟтѫю Галата де ѡ ав бътȣть, пънѫ че ѡ ав добъндить; ши дѣчїи се легарѫ де Цариградь кȣ тоате мещерщȣгȣриле лорь ши кȣ тоате бръбѫцїиле ши пȣтѣра лорь, ши дȣпѫ невоинцѫ ши връсаре де сънџе еи ꙟкъпȣрѫ ꙟ Цариградь.

ДЕ ЦѦРИГРѦДЬ.

Ꙗни 6961 [1453] добънди Махаметь Цариградȣл, ꙟ лȣна лȣи маи 29, ꙟтр'о ꙁи де винери. Чине ав ꙁидить ꙟтѫю Цариградȣл, ель л'ав кемат Костантинь мареле ꙟпърать, фїюл Костеи ши ал Еленеи. Ши кънд ав лȣать Тȣрчїи Цариградȣл, чине ав фость ꙟпърать, ꙗрѫ л'ав кемать Костантинь. Фост'ав дела Ꙗдамь пънѫ кънд ав гътить Костантинь Цариградȣл ани 5836, ꙗрѫ дела нащерѣ лȣи Христось 318. Дечи дела Костантинь че ав ꙁидить четатѣ пънѫ кънд ѡ ав лȣать Тȣрчїи, еи ав трекȣть 1125; ꙗрѫ кънд венирѫ ꙟтѫю ла Калиполи, еи ав фость ани 6867 [1359]. Ꙗтȣнче с'ав ꙟчепȣть а се дескѫлека цара Молдовееи. Дечи дѣка лȣарѫ Тȣрчїи четатѣ дела Гречи, еи ле тъꙗрѫ ꙟпъратȣл ши пре тоци боꙗрїи ши тоате капетеле, ши слъби тоатѫ пȣтѣра гречаскѫ. Дѣчїѧ скрисе Махаметь ꙟ тоате латȣриле, пре ла краи, пре ла домни, пре ла воевоꙁи, де се мѫртȣриси ꙟпърать, къ пънѫ атȣнче се кема бегы. Дечи де атȣнче тоть се сфъдеськ кȣ тоате църиле ши нȣ ав ръꙁбȣнь, че тоть лѫрџеськ де тоате пърциле. Ꙗни 6963 [1455] бътȣ Махаметь пре Сръби ши ле лȣѡ ѡ

четате анȣме Брѫдо, ши Ситница, ши алте четѫци ꙟпр
ши дѣчїи пȣрчѣсе Махаметь ла Белградь ка сѫ-ль добѫн
ши се лови кȣ Ианкȣл, ши бирȣи Ианкȣл пре Махаметь к
стошїи, дечи се тȣрнѫ Махаметь рȣшинать. Дѣчїа тремис
хаметь ȣнь пашȣ де добѫнди иарѫ Смедерова ши ѡ четате
Рѫшава ши алте четѫци мȣлте. Ани 6969 [1461] трек
хаметь марѣ ла Анатолїа ши добѫнди ѡ четате анȣме С
ши Трапезондȣль, ши се бѫтȣ кȣ Юзȣмь Хасань ши-ль
ши'н аль трейле ань мѣрсе де добѫнди тоатѫ Босна. Ани
[1466] прѫдѫ Махаметь пре Арбѫнаши ши мȣлци тѫ
Скендира домнȣл скоасе ден царѫ, ши зиди аколо четате
кема Конюх; ши ла анȣл иарѫ пȣрчѣсе ла Арбѫнаши пр
кале ши прѫдѫ Томорница. Ани 6976 [1468] мѣрсе Ма
ла Кѫрѫмани ши ле бѫтȣ ѡ четате анȣме Галова; алте
мȣлте кѫрѫмѫнешти добѫнди, ши Негрипȣл. Ани 6981 [
рѫдикѫ-се Махаметь кȣ ѡщи мари спре Изȣмь-Хасань,
пȣтȣ фолоси немикѫ, че-шь пїердȣ воеводзїи ши пашїи ш
ѡастѣ кȣ тотȣль ла валѣ Ѿфраȣлȣи; аколо пери ши
Мȣрать пашȣл ден Романїа. Ани 6983 [1475] тремѣсе Ма
ѡщи мари спре Стефань воеводь ла цара Молдовеи, ши
атȣнче Тȣрчи мȣлци фѫрѫ нȣмѫрь; ши иарѫ ани 6984 [
се скȣлѫ ꙟсȣши Махаметь кȣ ѡщи мари спре Молдова,
ловирѫ де фацѫ ла Валѣ-албѫ, ши бирȣирѫ атȣнче Тȣрчїи
фѣчерѫ рѫȣ маре Молдовѣнилорь; ши кȣ Мисирѣнїи аȣ ф
рѫзбою, че н'аȣ избѫндить; ши с'аȣ бѫтȣт кȣ Иберїи. Кѫ
фост ани 6989 [1481] Махаметь аȣ мȣрить, ши аȣ стѫтȣть
фїю-сѫȣ Баиазить, дечи се скȣлѫ Баиазит ꙟтѫю ла Килїа
Четатѣ-албѫ де ле лȣѡ дела Стефань воеводь: ши се д
Аравлѣни ши ла Мисирѣни, че нȣ фолоси немикѫ, кѫ-шь
воиничїи ши се ꙟтоарсе рȣшинать де аколо: вени кȣ п
воиничи; ши кѫндь фȣрѫ ани 6997 [1489] иарѫ тремѣсе
зить ѡщи прѣ мари пре Мисирѣни ши пре Аравлѣни, ши
мȣлци перирѫ; ши ꙟ Цариградь ꙟкѫ се тѫмплѫ атȣнче ȣнь
кѫ иатѫ кѫзȣ фȣлџерь ден черь де апринсе прахȣл чель де п
дечи рѫсипи касе мȣлте приꙟ прежȣрь, ши перирѫ мȣлци
пѫмѫнтȣль ꙟкѫ се кȣтремȣрѫ кѫть ꙟпѫратȣл ꙟкѫ се спѫре
пери атȣнче.

NOTANDA

1. *a*) Finalul *u* e întreg fórte rar, aprópe exclusivamente numaĭ atuncĭ când este urmat de un pronume personal enclitic saŭ de reflexivul *se*: де съвръшитȣ-л фѣче (346), тотȣ-л ꙟнжла-дрѫ (348), елȣ-шь ȣчисе (352), елȣ-л прїими (352), тотȣ-и ежта (355, 373), елȣ-и възȣ (355), де'нтъю-л кема (356), коконилорȣ-шь (356), елȣ-л кемѫ (360), кѫндȣ-ци ва фи (360), елȣ-и лъсѫ (360), кѫндȣ-ши дѣде (360), де тотȣ-и сфръши (361), елȣ-шь дѣде (361, 373), мȣлтȣ се кȣтремȣрѫ (361), кȣмȣ-и фȣ (362), кȣмȣ-и ꙟвъца (363), елȣ-ши фѣче (364), елȣ-и тъе (364), кȣрȣндȣ-л жȣнгїарѫ (365), елȣ се ръзболи (365, 368), елȣ се амъци (369), кȣмȣ-и ва фи (369), елȣ ле ръспȣнсе (370), елȣ-л ꙟвъца сорȣ-са (366), елȣ-шь препȣсе (367), елȣ се дȣсе (368, 383), кȣмȣ се гръѭще (372), ꙟпъратȣлȣ-и гръи (368), кȣмȣ цѣм зис (372), елȣ се мȣе (372), кȣмȣ лȣ лȣать (372), елȣ-ши чершȣ (374), ꙟпъратȣлȣ-и бътȣ (374), ꙟ мижлокȣ се трȣдїа (376), ȣнь прахȣ-и ръсипи (376), ꙟ дешертȣ се невоѭще (376), кȣрѫндȣ се сврѫши (377), елȣ се ꙟкисе (379), елȣ ни се фъгѫдȣи (379), елȣ се фъгѫдȣи (379), кȣмȣ-л воръ ꙟвъца (379), елȣ-л гони (380), соцȣ се фѣче (380), кȣмȣ-и ера (380), елȣ ле ижджръа (380), елȣ-и ръспȣнсе (382), елȣ се скȣлѫ (382, 388, 394), мȣлтȣ се кѫиа (382), елȣ се мънїе (382), кȣмȣ л'аȣ рȣгать (383), кȣмȣ іаȣ пророчить (384), елȣ-и вълȣїа (385), елȣ-и бътȣ (385), елȣ-и бирȣи (387), кȣмȣ-и ера воа (387, 388), тотȣ-ль ꙟдемна (387), елȣ ле топи (388), елȣ-шь пържси (388), елȣ-ль пȣсе (388), кътȣ-и фȣ воа (388), тотȣ-и бирȣиа (389), кътȣ се ръсипїа (389), елȣ-шь пъзїа

(389), елȣ-ль скоасе (391), елȣ се фъча (391), де елȣ-ш (392), кындȣ-и пъра (392), елȣ-и принсе (392), ꙟ капȣ-ши (394), кȣ-рындȣ-л аѫȣнсерѫ (398), елȣ ши тȣнсе (398), елȣ се рѫдикѫ (398), тотȣ іаȣ бѫтȣть (399), кътȣ се ведѣ (402), елȣ-ши ꙟпъраціа (402), кътȣ се ꙟтȣнека (402), елȣ се ръсȣна (403), кътȣ-и пїерь (404), елȣ л'аȣ кемат (405), елȣ-и цинѣ (393), cu excepțiunĭ însă ca: ель се мирѫ (367), ель се мънїе (388);

b) doă casurĭ de finalul *u* întreg de 'naintea conjuncțiuniĭ *și*: кȣмȣ ши се гръіаще (371), съмтȣ ши еи (362);

c) într'un mod independinte de cuvîntul ce urmézǎ, finalul *u* întreg se aflá de 13 orĭ numaĭ după consóna *ș*: ȣчигашȣ (358, 374, 382), пиѕмашȣ (371), фъцишȣ (374, 383, 403), тъмпишȣ (384), фȣришȣ (386), ȣꙟкѣшȣ (387), секирашȣ (387), пашȣ (406), кипешȣ (396), cu câte-va excepțiunĭ ca: фъциш (353, 401, 405), ȣчигашь (377);

d) într'un mod necondiționat, finalul *u* întreg ne întimpină în *domnu*: Михаил фȣ домнȣ ꙟ локь де легать (384) și în: кындȣ аȣ фъкȣть (400).

2. Finalul *i* este scris întreg fórte des, maĭ tot-d'a-una, anume acolo unde el se rostesce astă-ḑĭ jumătățit, bună óră: дечи мȣлци воиничи=actualul *decĭ mulțĭ voĭnicĭ* (369), și se póte ḑice cu certitudine că se și p r o n u n ț a întreg când era urmat de pronumele enclitic: бърбатȣлȣи-шь (347, 394), дечи-л (348, 352, 368 etc.), еи-ль фъча (349), лȣи-л фѣче (350), еи-ль априндѣ (354), ȣнїи-шь мѫꙟка (359), пъгѫнїи-л чинстескь (368), и соцїи-шь (368), еретичїи-л ꙟтребарѫ (370), апои-л лъсѫ (388), коконїи-ши (386), дечи-шь въѕȣ (390), еи-л сȣгрȣмарѫ (396), дечи-л въѕȣ (398).

3. *a*) ь represintă în textul nostru, ca în paleografia română în genere, pe *ŭ*: сȣфлеть кȣрать ши кȣ кипь фрȣмось (371)=*suflet curatŭ și cu chipŭ frumos*, lipsind numaĭ atuncĭ când ultima consónă e scrisă d'asupra rîndului (cf. maĭ sus p. 4, 20, 22, 40, 59, 117), dar conservă și valórea sa cirilică de *ĭ* atuncĭ când înlocuesce pe finalul *i* scurtat, de ex.: елȣшь și елȣши =*elu-șĭ*, църь și църи=*țărĭ*, юбиторь și юбиторю=*ĭubitorĭu* etc.;

b) ъ și ѫ represintă de o potrivă pe *ă*, cel al doilea scriindu-se maĭ cu sémă la finea cuvîntuluĭ (cf. maĭ sus p. 110, 227), dar adesea și la mijloc, fără ca scriitorul să observe vre-o deosebire sistematică între ambele semne, așa că pe același

agină, bună-óră, cuvîntul *bărbaţĭ* e scris: бѫрбаци, бърбаци
ĭ бръбаци (353);

c) aceĭa-şĭ confusiune între ѧ, ꙗ şi ѣ, carĭ câte-trele repre-
sintă sonul *ya*, deşi la finea cuvîntuluĭ figuréză maĭ adesea ѧ;

d) semnul ы, care sună propriamente *ĭ*, se întrebuinţéză
maĭ ales în vorbele saŭ în flexiunile slavice neasimilate: дыха-
нїле (348)=sl. дыханїе "spiritus", Єгѵптѣны (349), Рѹсы (389,
90), wбыди (388)=sl. обидити "injuria afficere", Єллины (361),
...лѣны (366), Ꙗравлѣны (381), тинѫюбы (345)=sl. тинолюбы
...ti amans", робы (403) беґы (405)=serb. *bego*=turc. *beg*,
şi în vr'o doă-treĭ cuvinte curat române în loc de *i*: de
... după *n* în крещины (363, 364)=крещини, аны (377)=
хитлѣны (381)=хитлѣни, şi fórte des în лѹны (350, 359,
etc.)=лѹни, apoĭ între *h* şi *r* în рѫсхырарѫ (364).

a) Textul nostru nu cunósce de loc pe acusativul singu-
... masculin *il* (în manuscripte cirilice ѫл), ci numaĭ pe л saŭ
... *ĭ*: де съвръшитѹ л фѣче (346), дечи л ѫбъцѫ (348), тотѹ
... ѫлцарѫ (348), еи ль фъча (349), лѹи л фѣче (350), дечи
... (352), елѹ л прїими (352), греѹ л пъририѫ (352), слѹ
... слобозисе (354), еи ль априндѣ (354), де'нтъю л кема
...), пре Тить фїю-съѹ л лъсѫ ѫ Іерослимь (359), елѹ л
... (360), Максимїань ль плѹрѫ вїермїи (363), дѹмнезеѹ л
... (365), елѹ л ѫбъца (366), пъгѫнїи л чинстєсќь (368),
... тъѹ чель рѫѹ л бъзѹ (370), еретичїи л ѫтребарѫ (370),
л борь ѫбъца (379), елѹ л гони (380), пре Іwань ль скоасе
...), тотѹ ль ѫдемни (387), Игнатїе ль wбыди (388), мѹмѫ-
... гонїа (388), апои л лъсѫ (388), елѹ ль пѹсь (388), елѹ
... оасе (391), дечи л дефъимі (394), дечи л гони (394), еи
... омарѫ (396), дечи л бъзѹ (398), дечи л кѹнѹнѫ (400);
de asemenea în locul acusativuluĭ masculin plural *ĭĭ* (ci-
... sce ѫи saŭ ѫй) Moxa pune tot-d'a-una, fără o singură
...ţiune, pe simplul *i*: рѫѹ и ѫтърѫтъ (350), фортѹна и
... и (352), тотѹ и бѫта (355, 373), пре коконїи и лепъдарѫ
...), дѹмнезеѹ и крѹцѫ (355), дѣвїа и пѹсе сѹгаши (355), елѹ и
... (355), пре Оврѣи и домнїа Ірwдь (358), елѹ и лъсѫ (360),
...шь и дърѹиа (361), де тотѹ и сфръши (361), немѣр-
... и милѹиа (361), връжмашїи лѹи Гратїань и пїердѹ (365),
... тѹлѹ и бътѹ (374), кѹ грозниче мѹнчи и мѹнчїа (369),
...ци и жѹгѣ (378), кл ѹнь прахѹ и рѫсипи (376), рѫѹ и
... лѹиа (384), елѹ и бълѹїа (385), елѹ и бътѹ (385), пре

дорминдь ди'нса (396), гриже ди'нса (398), и фꙋ милѫ
ꙋль (358), вомь повести ди'нсꙋ (381), се апропїарѫ ди'нсꙋ
), пророчисе ди'ншїи (384), аминте нꙋ не адꙋчемь де'нсꙋ
), кътръ'нсꙋ, кътръ'нса (385), кꙋ нꙋс=*cu îns* (348) prin
tesa luĭ *n* și asimilațiunea vocalică progresivă, кꙋ нꙋнс
) prin ulterióra propaginațiune a nasaleĭ, кꙋ нꙋншїи (356,
etc.;

între formele articulate ale luĭ *însu* și între cele nearti-
e nu este absolutamente nicĭ o diferință de sens, pe a-
ĭ pagină fiind: лꙋѡ ла динсь și cu treĭ șirurĭ maĭ jos: прїими
нсꙋ, dar este o mare deosebire logică și póte etimologică
formele omofone: динсь=*dîns* ‘ipse‚=it. *desso* și динсь
нсь=*de îns* ‘de ipso‚, astă din urmă fiind combinată cu
osițiunea *de*, cea-l'altă fiind compusă după d. Cihac (Dict.
din *id-ipse*, derivațiune însă de o cam dată nedemon-
ă, de vreme ce *de* în *dîns=ipsus* póte fi ca *d* în *dalb=*
, adecă tot preposițiunea *de* întrebuințată intensivamente,
u preposițiunea *ad* se nasce o altă formațiune din *îns*:
s=ad ipsum=ital. *adesso*, pe care o găsim de asemenea
extul nostru :

ѡ амарь! къ се сфътꙋирѫ адинсь еи-ши (364), literal-
e: ‘se certară chĭar eĭ‚, unde *adins=ad ipsum*, cu sensul
esuluĭ *même*=it. *medesimo=metipsissimus*, presintă o nuan-
e semnificațiune necunoscută lexicografilor noștri, carĭ nu
ă decât numaĭ *în-adins* saŭ *într'adins* ‘exprès‚.

a) ꙟ=*în* este întrebuințat ca un fel de nasală în inte-
l cuvintelor: мѫꙟка (346, 358, 359, 370, 383, 391,
399), мъꙟкать (349, 367), мънѫꙟкѫ (de 2 orĭ la p.
, мъꙟкѫмь (390), мъꙟкърилє (389), мѫꙟкаци (347), мъꙟ-
(383), мꙋꙟкѫ (363, 374, 385), арꙋꙟкѫ (347, 380, 382,
390, 394), арꙋꙟкарѫ (374, 381), ꙟпꙋꙟгь (347), лиꙟгь
), жꙋꙟге (359, 387, 388), жꙋꙟгѣрѫ (384, 394), жꙋꙟгѣ
, 375, 378), жꙋꙟгѣра (375), жꙋꙟгѣть (378, 389), мъꙟгѫа
, 396), немъꙟгѫꙗть (347), мъꙟгѫюсь (398), ꙟделꙋꙟгѫ
, 381), лꙋꙟгь (365, 373), лꙋꙟгѫ (350), стиꙟнгѫ (363),
ѫ (377, 383, 386, 387, 389, 392, 393, 394), църаꙟкѫ
), ꙋꙟкѣшꙋ (387), плѫꙟгѫндь (390), ꙋꙟ (350, 353, 362, 403),
ганїилє (346), dar se scrie și cu simplul н: мънкѫ (347),
са (358), мънка (353, 389), мънкѫтꙋрилє (350), жꙋнге

(404), жѹнгѣ (354), жѹнгѣть (358), арѹнкѫ (356, 357), (383), делѹнга (404), стингѫ (354), ѹнь etc.;

b) Moxa este singurul care aruncă o lumină decisivă naturei acestuĭ interior ѫ, căcĭ în cele-l'alte texturĭ, nomenul e generalmente fórte rar, noĭ îl găsim nu numaĭ 'naintea luĭ *k* şi *g*, dar încă în кѫпѹл, фрѹѫѕа (15), авзѫд (20), бѫтоаскъ (153) etc., adecă de'naintea labialelor şi a dentalelor, ast-fel că din cele puţine exemple nu se trage nicĭ o conclusiune precisă, după cum n'am tras'o şi-ne maĭ sus la p. 37, pe când în textul de faţă, afară de cuvîntul ѹѫ=*un*, sînt tocmaĭ 66 casurĭ de ѫ, tóte exclusivamente de 'naintea gutturaleĭ, fie tenue saŭ medie, unde resultă cu o deplină certitudine că interiorul ѫ este nasala gutturală, ca γγ saŭ γκ la Grecĭ: *mănâγκă*, *lunγγă*, *liγγă*, *înpunγγă* etc.;

c) deşi Moxa întrebuinţéză une-orĭ pe н pentru ѫ, simţĭa fórte bine diferinţa lor fonică, de vreme ce nu nicĭ o dată pe ѫ de'naintea uneĭ consóne negutturale, în cuvîntul стинѫгѫ, după ce scrisese de'ntâiŭ numaĭ a adaus după aceĭa pe ѫ d'asupra luĭ н;

d) consóna nasală gutturală ѫ, adecă ѫ în interiorul tuluĭ, trebuĭa să fi avut un element vocalic obscur, póte va maĭ scurt decât în preposiţiunea ѫ=*în*, adecă de scurtime albanesuluĭ *ă*, căcĭ fără un asemenea element nu s'ar putea plica identitatea grafică între ѫ în acéstă preposiţiune şi ѫ cel medial, maĭ ales în vorbe compuse ca: ѫпѹѫгь saŭ лѹѫгѫ, unde scriitorul ar fi fost silit să stea pe gânduri iniţialul ѫ nu s'ar fi pronunţat aprópe tot aşa ca şi ѫ, ceĭa-ce se maĭ confirmă şi prin scrierea ѫн în loc de plul ѫ în гѫѫнганїиле, стинѫгѫ.

7. Preposiţiunile compuse cu ѫ=*în* conservă generalmente pe acest ѫ, scriindu-se, ca adesea şi 'n cele-l'alte texturi ѫ (346, 347, 348, 349 etc.)=*din*, пре ѫ (352—3, 365, 376 etc.) şi при ѫ (378, 404, 406)=*prin*, dar de orĭ şi ден, прен, прин, ér de doă orĭ chĭar день (370, =*denŭ*, ceĭa-ce nu póte fi decât o scăpare de condeiŭ.

8. *a*) Aferesa luĭ ѫ prin dissimilaţiune cu o nasală cede: ѹ'нцелепть saŭ ѹн целепть (357)=*un înţelept*, мѹлте

ірѫціѧ Рүмѹлѹи (364)=*multe părţi in inpărăţiea Rymului*, ери ѹнь пърать (384)=*un inpărat*, ръдикарѫ ѹнь пърать Ѳеѡдосіе (379); шаде ꙟ тѹнѣрекь (385)=*in intunérec*, їѧ тоате ꙟ пърѫціѧ (386)=*in inpărăţiea*, съ мори де бѫ-ь ꙟ пърѫціе (379);

aferesa luĭ ꙟ fără dissimilaţiune: ѡмь бѹнь ши ꙟелепть)=*şi inţelept*, ль плѹрѫ (363)=*il inplură*, елѹ-и възлѹїѧ= *'uia* (cf. 360: ꙟвъзлѹи, 376, 384 şi 403: ꙟвъзлѹна), ѡ! тѣасѫ (386)=*o! inpărătésă*, се тѹарсе ((378)=*se intórse* 351, 403, 406: се ꙟтоарсе).

. *a*) Apocopa luĭ ꙟ prin dissimilaţiune: де 'нчепѹтѹл лѹміеи ла потопь (348)=*den inceputul...*, де ꙟпърцирѧ лимбилѡр ла Аврамь (349)=*den inpărţirea...*, де'нчепѹтѹл лѹ Са-ь кѹ Саѹл пънѫ ла Давидь (349), unde disparițiunea luĭ де=деꙟ se probéză prin comparaţiunea cu pasagele analóge ırĭ ꙟ se conservă: деꙟ ешитѹл Иꙁраилилѡр пънѫ ла Давид)=*deîn eşitul...*, деꙟ анѹл де ꙟтъю а лѹи Авраамь пънѫ ь (349)=*deîn anul...*, apocopa luĭ ꙟ fiind însă maĭ pu-sigură în: де марџина пъмѫнтѹлѹи пънѫ ꙟ марџини (361), într'un alt loc este: дела марџинѣ пъмѫнтѹлѹи пънѫ ꙟ ини (364);

apocopa luĭ ꙟ fără dissimilaţiune de 'naintea consóneĭ: де боıари (374)=*unii den boiari*, şi apoĭ: ꙟн 19 ань де en) домніѧ лѹи Тиверіе (358),* ши 'н ал шаптеле ань омніѧ лѹи (373), ꙟн ал треиле ань де домніѧ лѹи (375), 'н ал 16 ань де домніѧ лѹи (404), unde disparițiunea luĭ n деꙟ saŭ ден se constată prin alăturare cu pasagĭul: аль е ань ден домніѧ лѹи Ѳеѡдосіе (365);

apocopa luĭ ꙟ fără dissimilaţiune de 'naintea vocaleĭ: ѹ (362)=ѹꙟ ань=*un an*, după cum am maĭ vĕḑut în alte ırĭ maĭ sus de'naintea consóneĭ: ѹ кънпѫ (157)=*un cânpŭ* рѹмьн (169)=*un rumăn*;

ı nasala în ѹꙟ saŭ ѹн era atât de puţin simţită, acest cu-sunând apróре ca simplul *u*, saŭ maĭ bine ca un *u* ur-de o vocală nasalisată fórte scurtă, încât Moxa a luat t articol indefinit pe *u* saŭ *ue* în numele propriŭ Ѹеспа-

---

Tot aşa pe aceĭaşĭ pagină pasagiul cu lacuna despre nascerea luĭ Crist tre-ompletat: [ꙟн ал 30 ань] де ꙟпърѫціѧ лѹ Авгѹсть, unde însă pa ocurge de'naintea vocaleĭ prin dissimilaţiune.

сїанъ (358, 359)=Οὐεσπασιανός=*Vespasianus*, pe care'l scrie în doă locurĭ: ȣнъ Спасїанъ (359), лȣи Спасїаи (360);

e) ȣ мъгарю (372)=*un măgarĭu* póte să fie o apocopă a luĭ ѫ ca în ȣ анъ, dar se explică maĭ bine prin assimilaţiune, după cum vom vedé îndată.

10. Contracţiunea: маинте (359, 360, 363, 367, 374, 377, 378, 390, 391 etc.)=маи ѫнаинте, dar de multe orĭ şi forma: маи наинте (356 etc.).

11. *a*) Acomodaţiunea regresivă a finaluluĭ ѫ cu iniţiala cuvîntuluĭ următor: дем прежȣръ де весѣрекъ (380)=*den prejur* (cf. 355: деѫ прежȣр), labialul *p* acomodându-şĭ pe ѫ în labialul *m*;

b) assimilaţiunea completă regresivă a finaluluĭ ѫ cu iniţiala cuvîntuluĭ următor: ши'м мишеи (370)=*şi în mişeĭ*, şi tot aşa pare a fi în: ȣ мъгарю (372)=*un măgarĭŭ* prin forma intermediară ȣм мъгарю;

c) acomodaţiunea regresivă a iniţialuluĭ ѫ: ȣмпла (354), dar pe aceĭa-şĭ pagină: ѫмплȣ, pe aĭurĭ ѫмпле (368, 369), unde labialul *p* îşĭ acomodase pe *n* în labialul *m* deja în prototipul latin *impleo*=*inpleo*, ér la Românĭ acomodaţiunea s'a întins maĭ departe asupra elementuluĭ vocalic, prefăcêndu-l în labialul *u*, ca şi la Catalanĭ: *umplir*.

12. *a*) н dispărut: флъмъде (358)=*flămânde* şi стръвъті-циле (360)=*strâmbătăţile*, póte numaĭ din grăbirea condeĭuluĭ, căcĭ pe aĭurĭ vedem: фламъндъ (392), фламънзить (359), стръмбътъциле (371), стръмбътатѣ (366);

b) o dispariţiune reală a luĭ н este în genitivo-dativul Костеи (364, 405) alăturĭ cu nominativul Конста (363, 364)=*Constans*. Костантїе. Костандїе (364)=*Constantius* şi Костантинъ (364, 405)=*Constantinus*, Româniĭ pînă astă-ḑĭ pronunţând *Costea*, *Costantin*, şi pare a fi de asemenea reală în чисте (388)=*cinste*, pe aĭurĭ чинсте (352, 372), чинста (348), adecă tot de'naintea grupuluĭ *st*, cu atât maĭ mult că prototipul slavic чьсть este fără nasală;

c) forma română nasalisată *cinste* provine din fusiunea temeĭ slavice: чьсть=чѣстĭ ‹onóre›, cu o altă temă slavică: часть=чѧсть ‹parte›.

13. Moxa nu întrebuinţéză nicĭ o dată formele actuale *innec*.

înnot, *înnoesc*, *înfrumusețez*, rare-orĭ *îmmulțesc* (347, 377, 399), singurele cunoscute d-luĭ Cihac (Dict. 98, 127, 172, 180), ci numaĭ pe cele simple: *nec*, *not*, *noesc*, *mulțesc*, *frâmsețez*: тоци се некарѫ, се мѫлцирѫ лимбиле (348), сѫ-ль нѣче (353), чеи де пре апѫ некѫ (376), поаме некѫчоасе (380), се ворь мѫлци пре аколо (354), мѫри некать (355, 363), ши-л фрѫмсецѫ дѫмнезеѫ (346), ноирѫ пѫмѫнтѫль (381), нотасе, сѫ ноате (354), нои ача спѫртѫрѫ (386), ѡ нека (380) etc.

14. Șovăirea între *e* și *i* de'naintea luĭ *n*:

a) după *n* și înaintea luĭ *n*+consónă: менте (396), ментa (345), менчюнѫ (360), менчюни (368), менчюниле (370), вешментеле (362), аменте (378), анментрѣ (370), dar și: минте (346, 372 etc.), аминте (388, 396), минчюна (367), аминтрѣ (385), минци (347);

b) după *p* și înaintea luĭ *n*+consónă: спентекарѫ, спентекать (357), dar și: спинтекѫ (402);

c) după *f* și înaintea luĭ *n*+consónă: сфентеле (379, 395), dar și: сфинтелорь (380), сфинтееи (381);

d) după *v* și înaintea luĭ *n*+consónă: ꙟвенсерѫ (403)=*învinseră;*

e) după *m* și înaintea luĭ *n*+vocală: мене (385), кѫменека (387) alăturĭ cu: сѫ се кѫминече (388);

f) prin urmare, acéstă șovăire ocurge generalmente în cuvinte de origine latină după o labială (m. p, f, v) înaintea luĭ *n* urmat de o consónă, maĭ ales de *t*.

15. Șovăirea între *e* și *i* în cuvinte ne-latine fără acțiunea nasaleĭ:

a) се лепи де дракѫл (365), се лепи де Ѩспарь (368), dar: ши липи лѫтѫл (370), ел липи (387), се липи де Ѳеѡфана (393) etc.;

b) нѫеми (378), сѫ нѫемѣскѫ (370), dar: нѫими (388);

c) привїа (374, 389), dar: превїа (385);

d) спрѫженїа (404), dar сприжони (390), unde după *j* maĭ ocurge *o*=*e*, cuvîntul derivând prin substantivul *sprijin* din slav. спражьнѫ „conjunctus“, cf. serb. спрежник „adjunctor“.

16. In премѫла (363) și примѫлѫ (361),=пре ꙟмѫла, пре ꙟмѫлѫ, șovăirea între *e* și *i* este identică cu acea de maĭ sus de sub No. 7: преꙟ și приꙟ.

17. In стреннїи (367) și стрїннїи (370, 381), стрїинн (385) din *străin*=*extraneus* este acomodațiunea și apoĭ asimilațiunea regresivă a luĭ *a*=*e*=*i* cu învecinatul *i*.

18. Nasala se vocaliséză:

a) *n* aprópe tot-d'a-una în pluralul dela *an*: кꙟци ан (345), ав скрис ани (345), времиле анилwр (346), și așa aprópe pe fiecare pagină, adesea de maĭ multe orĭ, de exemplu de 30 de orĭ pe pagina 349, dar adesea se găsesce și forma анн, ca н conservat prin influința singularuluĭ ан;

b) *m* în кꙟ трꙟꙁїв (381)=*cam tărdiŭ*.

19. Epenteticul *i* se află numaĭ în cuvîntul *căini*=*căni*, și acésta o singură dată: нище кꙟини (360), dar ce-va maĭ jos fără epenteză: нище кꙟни (363), cf. 381: дентр'вн кꙟне нꙟскꙋт вн фечорь де кꙟне, дечи фꙟча тоть кꙟнѣще.

20. демꙟнѣца (361, 384, 404), демꙟнѣцꙟ (363), nicĭ-odată демꙟинѣцꙟ, деминѣцꙟ și cu atât maĭ puțin диминѣцꙟ.

21. Finalul н trecut în м: Медїwлꙟмь (365)=Mediolan, în aceleașĭ condițiunĭ ca maĭ sus în Крвчам=Крвчан (133) și Ростам=Ростан (219).

22. Aferesa luĭ *i* de'naintea luĭ *u*: Ȣстинь și Iвстинь (370) =*Justinus*, și вшорь (394) din vechiul *iușor*, conservat în forma verbală: сꙟ ле юшврѣꙁе мꙟнкꙟтвриле (350), unde *i* este organic din lat. *lev*-=*ĭeu*-=*ĭu*-.

23. Finalul *ă* trecut în *e* fără acomodațiune vocalică:

a) după *ș*: w мꙟтвше (366)=*mătușă*, пиꙁмꙟ врꙟжмꙟше (371) =*vrăjmașă*, фїлрꙟ врꙟжмаше (380), се пише (370)=*se pișă*, кꙟмаше (394)=*cămașă*, моаше (397)=*moașă*;

b) după *ț*: сꙟ-л скоаце (370, dar 397, 398: сꙟ-ль скоацꙟ, сꙟ w скоацꙟ).

24. Medialul *é* (ѣ) trece fórte des în *a*, nu numaĭ în casurile obicĭnuite astă-ḑĭ în graĭul vulgar, de ex. după *ș* (371 etc.: шарпе, 346: ал шаселе, а шасѣ, а шаптѣ, 371: дешарте, 385: шаде etc.), după *ț* (350, 352 etc.: цара, 372: цапꙟнꙟ, dar 350: цѣв лꙋат, 370: цѣв тꙟꙗть, 372: цѣм ꙁис), după *s* (361 etc.: сара, dar 348: сѣв ꙟчепвт), după *v* (363 etc.: вара, 364, 375: иꙁбꙟвꙟскꙟ, 378, 404: ловꙟскꙟ, 381 etc.: вꙟꙁꙟ), după *b* (402, 404: србꙟскꙟ, dar 405: србѣскꙟ), după *p* (393,

398: тр8пасккѫ), după *m* (363: масѫ), după *f* (363 etc.: фатѫ), după *j* (372: грижаскѫ), ci maĭ ales după ч: д8лчацѫ (345, 346), ꙟд8лчаскѫ (346), чата (348), чатѫ (384, 389), чарѫ (374), м8нчаскѫ (360, 374, 398, dar 363: м8нчаскѫ), частѫ (360, 390), ачаста (364), ачастѫ (356), гречаскѫ (369, 370, 375, 376, 380, 383, 392, 393, 405, dar 352: гречꙗскѫ), гречаска (393), т8рчаскѫ (376), чаркѫ (390), л8чафѫрь (386), ér mănținerea luĭ *é* în pluralul л8чафери (345) se explică prin acțiunea regresivă a următoruluĭ *e*+*i*.

25. Muĭarea accentatuluĭ *e* și a luĭ *é*:

a) după *p*: пїетриле (345), пїатрѫ (359, 386), пїерда (358), пїардера (352), пꙗрде, пїарде (369, 388), пїарзѫ (378, 384), пїала (372), пїаре (386) etc.;

b) după *v*: вїермїи (363);

c) după *f*: фїерь (371), фїарѫ (371, 380, dar 390: фꙗрѫ), фїери (348, 384), фїериле (346) etc.;

d) după *m*: мїе8 (368), мꙗре (386), мїазѫ-ноапте (389), мїазѫ-варѫ (363), дезмїердѫчюне (367);

e) prin urmare, generalmente după o labială (*p*, *v*, *f*, *m*).

26. Propaginațiunea luĭ *o*:

a) regresivă și progresivă tot-o-dată de 15 orĭ în numele Потоломеи=*Ptolemaeus* (351, 352, 357);

b) progresivă însoțită de asimilațiunea labialelor: корови (363) =*vorbi*.

27. Vocale lungĭ, indicate prin reduplicațiune:

a) *aa*=lungul *a*: хрѫнѣаскѫ (356)=*hrăneaască*, ꙟпѫрѫтѣаскѫ (366, 386), латинѣаскѫ (382), лѣафѫ (389), м8стѣацѫ (381), cf. maĭ sus p. 129 și 234;

b) *ii*=lungul *i*: ꙟм8лцинт (399), котеза фїини (387), дѫр8и фїинїи (388) dela *fin*=*affinis*, unde și lătinesce primul *i* este lung;

c) *ee*=lungul *e*, vedĭ maĭ jos la No. 58, *b*.

28. Conservațiunea neaccentatuluĭ *o*: Росалїи (391)=*Rusaliĭ* dela prototipul *Rosalia*.

29. Confusiunea între neaccentatul *o* și *u*:

a. фромошел (352)=*frumușel*, dar pe aceĭașĭ pagină: фр8-

молсж, ér pe aĭurĭ chĭar cu vocala obscură: фрѫмсеца (345), фрѫмсециле (366), фрѫмсецѫ (345);

b. дормить (367), адормици (367), дорминдь (396), dar дѹрміа (382), адѹрмире (362), дѹрминдь (368, 388) etc.;

c. Ромѫнѣщие (356), dar Рѹмѫни (354, 355), Рѹмѫнїи (377), рѹмѫнеско (402), рѹмѫнѣскѫ (403);

d. ѹрвирѫ (392), dar pe aĭurĭ: wрвирѫ (382);

e) wршениче (393), dar maĭ jos: ѹршеникь (395, 397, 400)' ér despre originea cuvîntuluĭ cf. maĭ sus p. 219;

f. арѹмитори (381), dar: аромисе (390), ароми (347), аромить (367);

g. негѹцѫтори (379), dar негоцеторещи (386);

h) фортѹнѫ (383) фортѹна (352)=lat. *fortuna*, dar și фѹртѹнѫ (398), фѹртѹнацилорь (400), numaĭ forma cu *u* fiind cunoscută de d. Cihac (Dict. 106), care observă: „l'acception „de *tempête* a dû se développer en premier lieu de l'it. *correre* „*fortuna*, c.-à-d. *courir fortune sur mer, et de là subir une* „*tempête*, le mot roumain est pris du néogrec„, comițênd—credem noĭ—doă erorĭ:

α. ca sens, *fortuna* a putut deveni „tempête„ numaĭ prin intermediul etimologieĭ poporane curat române dela *tună*, și este remarcabil că tot etimologia poporană dela *tună* pare a fi schimbat la noĭ pe *e* în *u* în *întunerec=intenebricum*, unde trecerea luĭ *e* în *u* între *t* și *n* este foneticesce inexplicabilă, afară numaĭ dacă vom admite un prototip metatetic *intebnericum*;

β. urméză dară că Greciĭ (φουρτοῦνα), Turciĭ (fortuna) și Serbiĭ (фортѹна) aŭ luat cuvîntul, direct saŭ indirect, dela Românĭ, după cum tot dela Românĭ—și acésta n'o contestă nicĭ d. Cihac—aŭ luat eĭ pe *furcă*: ngr. φοῦρκα, bulg. фѹркъ etc.

30. *u* după altă vocală trece în *o*: рѫwтѫци (346, 348, 374, 387, 396), рѫwтѫциле (347, 365, 375), ѫгреwїа (372), преwтѹа, преwтѹлѹи (388) преwцїи (396, dar 371: преѹцїи), рѫпаwсь (383, dar 391 și 399 prin acomodațiunea ambelor vocale: рѫпоѹса).

31. Conservațiunea luĭ *e* în derivatele dela *béŭ*: бeѹ кѹ кѹпеле (350), беѹ ши ель (369), беѹ пѫхарь (382), беѹ де се ѫбѫтѫ (389), беѹ аколо (376), беѹндѹ-ле сѫнцеле (375), беѹ-

гърж дулче (375), numai o dată cu vocala obscură: куу пъ-[л]рул (371).

32. стръмолиш (347), dar стренепотул (351), în casul întâiu conservându-se *ă* în стрж (=*extra*) prin protecțiunea regresivă a vocalei dure *oa*, în casul al doilea scăḑênd la *e* prin acomodațiunea regresivă cu următorul *e*.

33. *oa* se indică tot-d'a-una fórte exact, afară de плоіа (348, iar 360: плоле) și wсте (393, dar 395: wасте) și afară de trecerea în *ua*: тутж лумѣ (371), се туарсе (378), тутж търїл (402), ér адоарж (393) este contracțiunea din адоа оарж.

34. Conservațiunea duplului *rr* latin de patru ori în pluralul dela *ţéră*=*terra*: wчине ши церрь (348), домнїи ши църрь (355), мулте църрь (355), ау добъндить църрь (362), dar pe aiurĭ cu un singur *r*: мулте церь (349), църи ку четъци (351) etc.

35. Confusiunea între *r* și *n*:

a) *r* трecut în *n* probabilmente numaĭ printr'o scăpare de condeiŭ, dacă nu sub influința nasaleĭ din prima silabă: кум-пънж ѫпъръцїл (362), dar pe aceĭa-și pagină: кумпъра, кумпърать;

b) *n* trecut în *r*: съ-л пьре ѫпърать (393)="să-l *punie*„ (cf. Ciparĭŭ, Principia p. 144)=actualul: "să-l puĭe„.

36. Contracțiunea finaluluĭ *va* (*vi*, *vă*) la *o*:

a) *luò*=*levavit*, nicĭ o dată *luâ*: луw ось (346), луw ла динсь (352), луw домнїл (355), луw пре Лукритїл (356) etc., cf. maĭ sus p. 287;

b) ден кътрув арда (375), деѫ кътрув венїл (373), *cătruo*=*cătră-va* (cf. *unde-va*, *când-va* etc.) cu contracțiunea finaluluĭ *va* în *o* și acomodațiunea de labialism a precedinteluĭ *ă* în *u*, ér nu din *contra-ubi*, după cum crede d. Cihac (Dict. 47);

c) w муіаре въдув (372, 385), w въдув сърак (382), *vă-duo*=*văduvă*, cf. maĭ sus p. 310.

37. Confusiunea între *văl-* și *vul-*: вултурь (368)=lat. *vulturius*, iar maĭ des: вълтурь (380), вахтурь (388), cf. p. 243 No. 10.

38. Metatesa:

a) a luĭ *r* este fórte désă, aprópe la fie-care pas: врътось (345), връсж (353), връсарж (348), връсаре (353), връбаци,

бръвъціа (353), връвать (360), пръгари (356), хрътіе (357), кръпла (378), пръкъланвлаи (361), връх (363), врътъте (375), връколакъл (369), връколъчїе (370), чъртаръ (388, dar 391: чертаре), тръзїъ (381), фръмъкъ (390, dar tot acolo: фармече, ér 380: фърмъкъторю) etc;

b) a luĭ *r* peste silabă: Ѹвва нъмаи кът се противи (347)= *se potrivi*, Мърцъфлонь alăturĭ cu Мъцърфлwнь (400);

c) maĭ rară a luĭ *l*: стълпь, стълпъль (348), блътърь (388), глъчавъ (396);

d) a uneĭ silabe într'un nume propriŭ străin: Калапинь (392) alăturĭ cu Лакапинь (391)=Λακαπηνος.

39. *zua*=*ḑi-u-a*, articolat dela *zi*: трекъ зъа де'нтъю (345), жъкъ тоатъ зъа (389), adverbial: ꙟвла ши зъа ши ноаптѣ (358), стрика Търчїи зъа (404).

40. ѣ pentru finalul *e*: ꙟ пачѣ (363)=*în pace*, лъасѣ (373) =*luase*, тоатѣ (382)=*toate*.

41. *h* pentru *f* numaĭ în ръсхырарѫ мълте пърци (364), alăturĭ cu ръсфирарѫ лимбиле (348), unde tot-o-dată *i* trece după *h* în vocală obscură, cf. maĭ sus p. 298 No. 149.

42. Finalul *î* (ѫ) actual accentat apare maĭ tot-d'a-una în textul luĭ Moxa ca *i*: wбори (349, 351, 353, 362)=*oborî* (la imperfect wбwриа, 404, dar şi wборъа 384), wкъри=*ocărî* (imperfectul wкърїа, 350), ъри (389)=*urî*, wмори (381, 400) =*omorî*, пъри=*pârî* (la perfect пърирѫ, 352), dar tot-o-dată пърѫ (353, 374) cu imperfectul пърѫа (372, 374, 387).

43. Nicĭ o dată forma actuală *spăria* (Cihac, 258), ci tot-d'a-una fără *i* după *r*: се спѫрѣрѫ (347, 382), се спърѣрѫ (375), се спѫре (359, 371, 378), се спъре (389), спъръ (375), apoĭ cu vocalisarea luĭ *r*: съ нъ се спае (389) etc.

44. *a* după *s* trecut în *e*: сеџатѫ лъчїе (369), сеџѣтѫ фъръ фїерь (371), сеџателе (395), dar съџѣтелорь (402), съџате (403), съџетѫ (353), ér *ă* după *s* trece în *i*: синтемь (390), cf. acelaşĭ fenomen după *z*: шезиндь (394).

45. Asimilaţiunea consonantică progresivă peste silabă: виворь (367, 376)=вихорь (369)=slav. вихръ, serb. şi sloven. *vihár*.

46. *Plaveză* (375: кȣ плавеѯеле ши кȣ арчеле)=actualul *pavăză* ‘bouclier’, representă cu metatesă forma italiană *palvese*, după cum *paveză* saŭ *pavețâ* (395: павецеле, конфȣреле, сеџѧтеле) reproduce pe cea-l'altă formă italiană *pavese*, de unde resultă împrumutul cuvîntuluĭ sub ambele forme anume din Italia în cursul evuluĭ mediŭ.

47. Șovăirea între *ti* și *ki*: Маркїань (368) și pe aceĭașĭ pagină aceleașĭ personagiŭ: Мартїань.

48. кȣрѧ сънџе (356), кȣрѣ сънџе (391), апѫ кȣрѫтоаре (346), în loc de actualul *curgea*, *curgătoare*, unde *g* nu s'a format din *i* al uneĭ forme latine ipotetice *currio*, după cum crede d. Cihac (Dict. 71), ci s'a furișat prin analogiă cu *merg*, *mers*, către *cur*, *curs*=*curro*, *cursum*, dar vechea formă *a cure* =*currere* a influințat tot-o-dată la rîndul seŭ asupra luĭ *merg*, care în Transilvania se pronunță fără *g*: *mer, mere*.

49. кȣчинь (355, 364, 386), кȣчине (395), cf. maĭ sus p. 248.

50. Forma ашишждерѧ (364) alăturĭ cu ашиждерѧ (381, 403) modifică cele ḑise maĭ sus la p. 90 în acest sens că cuvîntul român s'a format nu din *ași*+ждерѧ, ci din *așișĭ*+ждерѧ, cu atât maĭ mult că 'n dialectul daco-român forma corecta *ași* pentru *așa*=*ași-a* nicĭ că există, în adevĕr, decât numaĭ în compusul *ași-șĭ*=*așa-șĭ*, unde primul *i* se conservă prin protecțiunea asimilativă regresivă a finaluluĭ *i*.

51. сȣрȣпѫ каселе идолилорь (364)=actualul *surpâ* pare a confirma etimologia propusă de d. Cihac (Dict. 271) din latinul ipotetic **subrupare*, deși n'ar fi peste putință derivațiunea din cuvîntul latin existinte *surrumpere*, cu perderea nasaleĭ ca în simplul *rup*=*rumpo* și cu trecerea din conjugațiunea *-ĕre* în conjugațiunea *-are* ca în *născare* lîngă *nascere*.

52. сфъримѫ (389)=*sfărămâ*.

53. Una din particularitățile cele maĭ interesante ale textuluĭ luĭ Moxa este întrebuințarea pleonastică a luĭ *el*:

a) înainte de un nume propriŭ: ель ꙟпъръци Ѩхавь (350), ель стътȣ домнь фїю-съȣ Ѩсканїе (355), ель стѫтȣ ꙟ ȣрма лȣи Себасть Ѩвгȣсть (357), ель стѫтȣ Тиберїе Кесарь ꙟ Румь (358), ель стътȣ ꙟпърать фрате-съȣ Іȣстинїань (370), ель се рѣдикѫ ден Сикилїа ȣнь ѡмь (377), ель стѫтȣ папѫ ȣнȣл че бенисе

(382), ель ера 8нь кълвгърь де фрьмъка (390), ель гръви 8нь воиникь де тъе (390), ель нъвъли де ꙟ олтарь 8нь ѡмь (391), ель ꙁисе Лев ла моарте-шь (391), ель врѣ сѫ фїе ель Фока ꙟпърать (392), ел8-и принсе Костантинь (392), ел въꙁ8 Катакоꙁин8 (401), ел8-ши ꙟпързцїѧ Калоїѡань (402), ел8 л'а8 кемат Костантинь (405), ель ера 8нь проклать де хаджмь (393), ел8 се скшлѫ Свѣтьславь (394), ель вени Цимисхи (394) еи кресквржь воиничи Василие ши Костантинь (395);

b) înainte de un nume comun: ел8 се ръс8на въꙁд8х8а (403), ель ера н8мърулдилорь (405), еи а8 трек8ть [ани] 1125 (405), еи а8 фость ани 6867 (405), ель а8 фость ан 5553 (400), ел а8 фость н8мър8л анилорь 400;

c) în urma numeluĭ propriŭ: Парїе ел8-шь 8чисе 8н фрати (352), Брвть ель се кїамѫ невинь (356), Траıань ел8-шь дѣде домнїѧ (361), Леонтїе ел ꙟпърци тоатѫ ав8цїѧ (366), Мавриќїе дѣка стът8 ꙟпърать ел8-шь дѣде (373), дарвриле тале ıале не ръкорескь (345), Ѧртемїе дѣка цїи8 ел8 се ꙟкисе (379), Ѳеѡдосїе дѣка а8ꙁи ел ф8џи (379), Михаил ел8-шь пъꙁїѧ жок8риле (389), Костантинь ель м8ри (390), Марко ель мъꙟгъѧ пре ꙟпърат8л (391);

d) într'un sens neutru (=*illud*): ель венисе ат8нче врѣма Троıанилор де перить (353);

e) o asemenea întrebuinţare a persóneĭ a treĭa la nominativ e fără exemplu în texturile române vechĭ saŭ noue, ér din cele-l'alte limbe romanice se pot indica numaĭ óre-carĭ analogie de postpunere în vechea francesă şi 'n spaniola, nicăirĭ însă analogie de prepunere, nicĭ o dată adecă ce-va ca: "el năvăli un om", ci numaĭ dóră: "un om el năvăli", cf. în Diez (Gramm.³, III, 63 şi urm.): "e Berenger il fiert Astramaritz", saŭ într'un text medio-latin din Spania: "ipsam civitatem restauramus eam".

54. Pronumele pleonastic, ca cel de sub No. precedinte, dar în casurĭ oblice şi numaĭ înainte de nume: сѫ-и фїе ıератинь фечор8л8и (366), черш8-л пъмѫнт8л ла Іраклїе ꙟпър8мѫт8л (376), ıатъ-и гони Романь л8пїи (392), шї-и фѫ милѫ л8и д8мнеꙁе8 (375).

55. Pronumele repetat la acusativ şi maĭ cu sémă la dativ: лорь ле ера вїаца (355). лорь ли се ръсп8нсе (357), л8и и фѫ моартѣ (362), лорь ле дѣде (364), ле ꙁисе лѣџе лорь (346),

кȣмȣ-и єра лȣи воѫ (387), лȣи и пъръ (388), лȣи и вени (388), де-ль кема при 'нсȣл (393), елȣ-л ꙟвъца (366) etc.

56. Prepoziţiunea repetată:

a) жȣнгѣ пре воевоꙃи пре маи мари (354), ȣитаръ пре дȣмнеꙃеȣ пре чела че юȣ фъкȣт (347);

b) ꙟ четате ꙟ Мемфа (354);

c) кȣ доминȣл латинескь кȣ Латин (355), ардѫ кȣ касе кȣ тоть (378);

d) ла доминȣл Шкїенескь ла Тервелѣ (378), ла алалте ла тоть (397).

57. Articolarea pleonastică anormală:

a) în construcţiunea nominativuluĭ cu genitivul: аль патрȣль съкорȣл а тоатѫ лȣмѣ (368), цара а Манихеилорь (370), ꙟвъцѫтȣра а прѣ ꙟнѫлцатȣлȣи (347);

b) în construcţiunea adjectivuluĭ cu numele personal la genitiv: а проклатȣлȣи лȣ Іȣлїань (364);

c) în construcţiunea numeluĭ personal la casul oblic cu terminiĭ de înrudire contraşĭ cu pronumele reflexiv: домнїѧ фиюсъȣ лȣи Тить (360), сȣи ꙟпъръцїѧ тътѫне-съȣ лȣи Ѧндроникь (401), лъсѫ ꙟпъръцїѧ фїю-съȣ лȣ Костантинь (376), лъсѫ ꙟпъръцїѧ фїю-съȣ лȣ Іȣстианинь (377), дѣде кȣнȣна фїю-съȣ лȣи Михаиль (386), лъсѫ ꙟпъръцїѧ фрѫцине-съȣ лȣи Ѧлеѯандрȣ ши фїю-съȣ лȣи Костантинь (391), дѣде ꙟпъръцїѧ непотȣ-съȣ лȣ Іȣстинь (371) etc.;

d) Рȣмѫнїи мȣнтѣнїи (377)=*Rumânii munteni.*

58. Genitivo-dativul femeiesc:

a) cu *-iei*: лȣмїеи (345, 346, 348, 351, 399), вїецїеи (384), къдерїеи (346), лȣнїеи (347, 348), весѣречїеи (350, 356), мȣерїеи (352, 357 393), четъцїеи (356, 375, 386, 403), нѫпъстїеи (371), вїецїеи лȣмїеи (373), крȣчїеи (373), Ираклїеи (376), лєџїеи (381, 384), пещерїеи (386), Ѳеѡдорїеи (386, 397), Ѳеѡфанїеи 393), кȣрцїеи (389), инимїеи (392, 403), църиеи (392), мърїеи;

b) cu *eei*: Полхиреєи (366), ꙟцелепчюнеєи (368), Ȣꙃекеєи (369), тȣрмеєи (369), пиꙃмеєи (de doă orĭ la p. 371), фечолреєи ши маичеєи (375), ꙟпърътѣсеєи (373, 386, 398), пȣюл деспидеєи непоцилорь нѫпръчеєи (379), сфинтеєи (381), дерѣи-

теєи (385), къшчоареєи (385), Боснеєи (405), Молдовеєи (405, dar 406: Молдовеи), лꙋмїеєи (345, 399), ꙟпъръцїеєи (396), Зоеєи (396);

c) cu *ăei* la numĭ bărbătescĭ: Фокъеи (374, 393, dar 392: Фокъи), Дꙋкъеи (399, 400).

59. Genitivo-dativul bărbătesc prepus este generalmente *lu*: лꙋ Ѧдамь (347), лꙋ Фалекь (348), лꙋ Ѧфеть (348), лꙋ Симь (348), лꙋ Фараонь (349), лꙋ дꙋмнеꙁеꙋ (349), лꙋ Мѡѵси (349), лꙋ Ѧвраамь, (349) etc., dar fórte des și *lui*: лꙋи дꙋмнеꙁеꙋ (347), лꙋи Симь (348), лꙋи Ѧвраамь (349) etc.

60. Concordarea articluluĭ prepositiv *al*:

a) regulată la gen și la numĕr: лꙋкрꙋриле бꙋне але лꙋи (346), непоцїи лꙋи Іаковь ши аи Іꙋдеи (360), ꙋнь фечорь аль мїеꙋ (368), мъестрїи але лꙋ Ѧрхїмидь (375), ръсипиторюль иконелорь ши ал леџїеи (384), а лꙋи маикъ (384), рѣле лꙋкрꙋре але лꙋи (380), але лорь мъестрїи (379);

b) neregulată, cu femininul singular pentru ambele genurĭ și numere: анꙋл де ꙟтъю а (=al) лꙋи Ѧвраамь (349), фечорь а лꙋ Маркїань (356), коꙗринь а лꙋи (366), фечорь а ꙟпъратꙋлꙋи (390), фечорь а лꙋи Кесарь (368), фечорь а лꙋ Ѧмантїе (370), нꙋмеле лꙋи де ꙟпърать ши а фечорилорь (392), фечорь а лꙋи Ѧндроникь (391), фечорь а лꙋ Тꙋлїе (356), ꙟ ꙁилеле лꙋ Костантинь ꙟпърать ши а (=ale) Ірїнеи (382);

c) neregulată prin atracțiunea cuvîntuluĭ precedinte: ꙟпъръцїа лꙋ Михаил фечорꙋл лꙋи Ѳеѡфил ши ал (=a) Ѳеѡдорїеи (386, cf. 391).

61. Nearticularea normală:

a) a terminilor de înrudire construițĭ cu pronumele reflexiv absolut la singular: ꙋнкю-съꙋ (351), сокрꙋ-съꙋ (352, 392), непотꙋ-съꙋ (358, 364), фїю-съꙋ (359, 390, 401), џинере-съꙋ (361, 389), татъ-съꙋ (362, 365), доминꙋ-съꙋ (346, 352, 387), фрате-съꙋ (364), маикъ-са (357, 388, 381), сорꙋ-са (366, 367, 402), нашꙋ-съꙋ (367), кꙋмнатꙋ-съꙋ (368), соцꙋ-съꙋ (367), мошꙋ-съꙋ (369, 393), мꙋмъ-са (387, 388, 381), мащехꙋ-съꙋ (376), доамнъ-са (398), фїе-са (395) etc. cu singura excepțiune: фїюл-съꙋ (350), forma nearticulată directă remănênd tot așa la casul oblic, afară de: мъни-са saŭ мъне-са (355, 387, dar

357 381: малкѫ-са), тѫтѫне-съѹ (366, 377), фрѫцине-съѹ (391);

b) a substantivuluĭ în genere construit cu pronumele reflexiv enclitic la singular: касѫ-ши (355, 388), слѹгѫ-шь (368), бое-ши (383), мѹıарє-ши (394), фїастрѹ-ши (388), моарте-ши (373), фатѫ-шь (392), авѹцїе-шь (386), локѹ-шь (404), cu singura excepţiune чата-ш (348), ér la plural: очине-ш (351), apoĭ pe aceĭa-şĭ pagină 378 ne întimpină nearticolatul касе-ши şi articolatul мѹериле-шь, de asemenea e articolat соцїи-шь (361, 368), precum şi tot-da-una la casurile oblice: кѫрвѫтѹлѹи-шь (347), кокониlорѹ-шь (356).

62. Nearticularea anormală:

a) грѫи кѫтрѫ боıари(=*boĭariĭ*) лѹи (403);

b) ꙟ кѫмпѹ (=*câmpul*) стѫпѫнилорь (388);

c) мерџа краю пре ѹскать (=craĭul) (403), ıарѫ краю скѫпѫ (403), дечи краю кѹ кѫтѫ хвалѫ венисе (403), dar maĭ sus: краюль;

d) фрате (=fratele) мѫне-са (387).

63. Articolarea fórte corectă a ordinalelor: ал патрѹл (346), аль патрѹль (368)=*patru-lŭ*, articolat ca *omu-lŭ*, nu ал патрѹле, născut prin analogiă cu: ал дoиле, ал трейле, ал чинчиле, ал шаселе (346)=*şése-le*, articolat ca *părinte-le*, aceste din urmă tot-d'a-una fără amplificativul *a*, adecă nicĭ o dată ал доилѣ=*doi-le-a*.

64. Intrebuinţarea luĭ *cel* de'naintea substantivuluĭ într'un mod apropiat de al articoluluĭ definit prepositiv: гонїа пре чеи крещини дерепци (369), тѫе атѹнче 35 де мїи де чеи врѫжмаши хитлѣни (371), се иви атѹнчеши ча стѣ комить ка ѡ сабїе (374), чеи боıари бѹни ши бѫтрѫни (388).

65. Intrebuinţarea improprià a pronumeluĭ reflexiv:

a) *seŭ* în loc de *luĭ*: Зинонь, татѫль сѫѹ Леѡнть, нѹ ера дерепть (369)=*Zinon, tatăl luĭ Leont*...;

b) *seŭ* în loc de *lor*: ле ера мош, татѫ мѫни-са (355)=*tatăl mumeĭ lor*, шї-и черта татѫ-сѫѹ (365)=*tatăl lor*.

66. алалци тоци се некарѫ (348), адѫпа пре алалци (369), дѹсе-се дѹпѫ алалци (377), еширѫ ѹнїи ла алалци saŭ л'алалци (382, cf. 371: л'авѹцїе lingă 372: ал авѹцїе), сѫ трагѫ пре а-

алалци ꙟ цара лорь (395), трекꙋ дꙋпъ алалци (396), ꙗръ ла алалте ла тоть (397), pretutindenĭ cu sens de ‘ceĭ-l’alţĭ’, ‘cele-l’alte’, adecă o composiţiune din *alt* cu articlul prepositiv *al*, ca în *al-doile*, *al-meŭ* etc., dar o composiţiune bizară prin discordiă la gen şi la numer: *al-alţĭ*=‘ille alteri’, *al-alte*=‘ille-alterae’, cf. albanesul *tĭatără*=*tă-i-atără*=‘illud-ille-alter’.

67. Condiţionalul *să* e distins maĭ tot-d’a-una de reflexivul *se*: съ се хрънѣскъ (347), съ се батъ (352), съ нꙋ се мѣстече (353), съ се кꙋноаскъ (376) etc., cu puţine excepţiunĭ ca: са (=se) тъмплъ (369) saŭ: се-ль (=să-lŭ) дезгроапе (370).

68. съ cu sensul latinuluĭ *si*: вwм лꙋа ачесть греꙋ, съ-н ши кꙋ прѣцеть (345), съ леꙋ, пардось, тигрь, тоци факь пꙋїн мънїоши (362), съ аръ тръи (400).

69. Conjuncţiunea *ci* nu e distinsă nicăirĭ de pronumele *ce*: че че ꙗсте съ фїе, нꙋ се поате трѣче (352), че нꙋмаи че домни ꙋнь ань (369) etc.

70. Intrebuinţărĭ remarcabile ale preposiţiuniĭ *de*:

a) *de* cu sensul de ‘care’: ера ꙋнь wмь де ава w ранъ (358), w фатъ анꙋме Ꙗоина де ера прѣ фрꙋмоасъ (366), w фатъ де фꙋ апои датъ де Ѳеwдосїе дꙋпъ Валентїань (366), боꙗринь маи маре Ꙗспарь де лвѣ w слꙋгъ (368), ꙋнь постѣльникь де ера рꙋдъ ꙟпъратꙋлꙋи (372), нъскꙋ фечорь де-и съмъна ꙟтрꙋ тоть (375), ér fiind urmat de persóna a treĭa la acusativ capătă sensul de ‘pe care’: нъскꙋ-се фечорь де ꙟ Влена фата лꙋи Ромäнь де-ль кема приꙋнсꙋла Романь (393), боꙗринь бꙋнь ши бътрънь де-ль кема Романь (391), ꙋнь пъринте кълꙋгъръ де-ль кема Марко (391), ꙋнь боꙗринь маре де-ль кема Ѳеwфилиць (388), фрате мъне-са де-ль кема Варда (387), ꙋнꙋ че венисе кꙋ Кирꙋл де ꙟ Шпанїа де-ль кема Формось (382), ꙋнь пърать де-л ва кема Леꙋ (384), ꙋнь привѣгь де-ль кема Тиверїе (377), четате де w кема Конюх (406) etc.;

b) *de* cu sens partitiv: мїи де оцииле лꙋ Сенахиремь (350), съ се вънзъ де пънѣ лꙋи (394), мїи де чеи връжмаши (371), cf. maĭ sus p. 221;

c) *de* prepus adverbuluĭ *greŭ*: адꙋрмиръ де греꙋ (353), де греꙋ а пъриръ (352);

d) *de să*=*ca să*: де съ нꙋ се скоале (384).

71. Prepositiunea *a* servind pentru formarea casurilor nearticulate:

a) la dativ: а мѹлци фъча казне (357), сѫ-л ↑пресѹнѣѕе а ѹ сфатѹл лорь (379), дедѣсе а нещiе тикѫници (393), рѫдѹче ечорь а пъринте (362);

b) la genitiv: а пѹцини адевери сфатѹл (378), сѫ се адевеѕе а маре кредницъ (397), инима а бѹни креiцини (381), окмала сфатѹлѹи ши а пъринци (373), манкѫ а мѹлци (374);

c) la ablativ: се апѹкѫ де а-мѫнѫ-и (392)=‘dela mâna il,.

72. Pluraluri archaice:

a) cu *-ă*: иѕвоаръ[ле] (345), [фрѹмоасе] мѹриѕмѫ (346), articulat Тътаръи (372, 375), ceĭa-ce presupune nearticulatul Тътаръ;

b) cu *-ure*: столѹре (353), столѹрелорь (395), лѹкрѹре (380, 381, 388, 391), валѹре (376), конфѹреле (395), тѹнѹре (404);

c) dela *mumă* pluralul: мѹмѫниле (357).

73. Dela *om* vocativul: оме! (357), дарѫ тѹ оме! (360).

74. Infinitivul întreg articulat: шi-и фѹ милѫ а-л пiардера (352), пърѫсѣще-те де а мѹнчира (357), се лепѫдасе де а ...ра (359), де а-ши плекарѣ черкича (361), гата сабiа а тъ...рѣ ↑ боiари (362), де а се ↑кинарѣ иколнелорь (385).

75. Dela verbe cu *-ire* imperfectul păstréză tot-d'a-una pe ... се ферiа saŭ се ферiiа (347), невоиа (349, 350), ѡкърiа (350), фѹцiа (350), хѹлiа (350), юбiiа saŭ юбiа (351, 360), ...цiа (352), мѹнчiа (357), сокотiа (357), венiа (359), пѫцiа (359, 361), слѹтiа (360), болiа (361), требѹиа (362), мѹрiам (373), силiа (358), ѡкориа (404) etc., întunecând une-orĭ pe ... în *ă* după *r*, ca în пърѫа (372, 374, 387) saŭ ѡборъа (384), pe când imperfectul verbelor cu *-ere* se forméză regulat numaĭ prin а saŭ ѣ=*ea*: дѹча, ръда, ѕича, креда, ...рѣ, пѹнѣ etc., ast-fel că verbele cu *-ire* şi cele cu *-ere* se confundă niciĭ o dată la imperfect unele cu altele ca graiul de astădĭ, Iată de ex. o frasă: и пъра (=părea) рѫѹ ...чеа че пѫцiа (=pățiea) рѫѹ ши-л дѹра (=durea) инима де а че болiа (=boliea) (361), cf. maĭ sus p. 266.

76. Gerundiul cu *-und-*: бѣѹндѹ-ле сѫнцеле (375). кѹрѹндь

кѹмѹ-и ера лѹи вод (387), лѹи и пъръ (388), лѹи и вени (388), де-ль кема при 'нсѹл (393), елѹ-л ꙟвъца (366) etc.

56. Prepositiunea repetată:

a) жѹнгѣ пре воевоꙁи пре маи мари (354), ѹитаръ пре дѹмнеꙁеѹ пре чела че ѭѹ фъкѹт (347);

b) ꙟ четате ꙟ Мемфа (354);

c) кѹ домнѹл латинескъ кѹ Латин (355), арда кѹ касе кѹ тоть (378);

d) ла домнѹл Шкїенескъ ла Тервелѣ (378), ла алалте ла тоть (397).

57. Articolarea pleonastică anormală:

a) în construcţiunea nominativuluĭ cu genitivul: аль патрѹль съборѹл а тоатъ лѹмѣ (368), цара а Манихеилорь (370), ꙟвъцътѹра а прѣ ꙟнълцатѹлѹи (347);

b) în construcţiunea adjectivuluĭ cu numele personal la genitiv: а проклатѹлѹи лѹ Ісліанъ (364);

c) în construcţiunea numeluĭ personal la casul oblic cu terminiĭ de înrudire contraşĭ cu pronumele reflexiv: домнїа фиюсъѹ лѹи Тить (360), сѹи ꙟпъръцїа тътъне-съѹ лѹи Андроникь (401), лъсъ ꙟпъръцїа фїю-съѹ лѹ Костантинь (376), лъсъ ꙟпъръцїа фїю-съѹ лѹ Іѹстинианинь (377), дѣде кѹнѹна фїю-съѹ лѹи Михаиль (386), лъсъ ꙟпъръцїа фръцине-съѹ лѹи Алеѯандрѹ ши фїю-съѹ лѹи Костантинь (391), дѣде ꙟпъръцїа непотѹ-съѹ лѹ Іѹстинь (371) etc.;

d) Рѹмънїи мѹнтѣнїи (377)=*Rumânii muntenĭ.*

58. Genitivo-dativul femeiesc:

a) cu *-iei*: лѹмїеи (345, 346, 348, 351, 399), вїецїеи (384), кѫдерїеи (346), лѹнїеи (347, 348), весѣречїеи (350, 356), мѹерїеи (352, 357 393), четъцїеи (356, 375, 386, 403), нъпъстїеи (371), вїецїеи лѹмїеи (373), крѹчїеи (373), Ираклїеи (376), лецїеи (381, 384), пещерїеи (386), Ѳеѡдорїеи (386, 397), Ѳеѡфанїеи 393), кѹрцїеи (389), инимїеи (392, 403), църиеи (392), мърїеи;

b) cu *eei*: Полхирееи (366), ꙟцелепчюнееи (368), Ѵѯекееи (369), тѹрмееи (369), пиꙁмееи (de doă orĭ la p. 371), фечоареи ши маичееи (375), ꙟпъръцѣсееи (373, 386, 398), пѹюл аспидееи непоцилорь нъпръчееи (379), сфинтееи (381), дерѣи-

‘le ḑise în scris‚, dar se găsesce maĭ adesea substantivul derivat *scripturĭ*, cu sensul actualuluĭ ‘scrisóre‚: ꙟ скриптꙋрѫ ꙁича (357), saŭ ‘scriere‚: адꙟнкꙋл скриптꙋрилор (380, 399), шї-и ера дрáгъ а чети ла скриптꙋри (386);

d) dela *trimite* (=lat. *transmitere*) sînt doă forme de perfect simplu: тримисе saŭ тремисе (350, 356, 360, 366 etc.) și тремѣсе (366, 367, 371 etc.);

e) forma organică pentru prima persónă plurală a perfectului simplu e conservată în: нои скрисем (352) și: не сꙟмнꙟмъ ши нои де скꙟпꙟмъ (373), adecă *scrisem=scripsimus* și *semnăm* =*signavimus*, în locul actualeĭ forme *scriserăm*, *semnarăm*, *scăparăm*, unde *-ră-* s'a întrodus numaĭ prin analogiă cu a treia persónă plurală: *scriseră=scripserunt*, *semnară=signaverunt* etc., ér provincialismul bucurescén, printr'o nouă bizareriă, maĭ adaugă pe acest *ră* chiar la tóte persónele perfectuluĭ compus: *am făcutără*=‘am făcut‚ etc.

84. Participiul trecut întrebuințat ca substantiv nu e des: спартꙋл Троаден, рꙟсипитꙋл Троаден (354), ꙟнꙟлцатꙋл лꙋи Христос (359), греꙋл нꙟскꙋтꙋлꙋи сꙟ-ль поарте (347), кꙋ нещїꙋтꙋ стрикарꙗ тꙋрма (355), maĭ interesant *dată* cu sens de ‘sórte‚: кꙋи нꙋ ꙗсте датꙗ де сꙋс (397).

85. Dela *cerĭu* perfectul tot-d'a-una *cerșu*, nicĭ o dată *cerut*: чершꙋ ажꙋторю (353, 382), чершꙋ ла Тавтанїе (353), черши лꙋрь (379), черши-л пꙟмꙟнтꙋл (376), черши лича (374), черши шꙋрꙗ паче (403), cf. maĭ sus p. 273 No. 35.

86. Șovăirea între *preste* și *prespre*: преспре 40 де ꙁиле (358), преспре тоатꙗ лꙋмѣ (359, 361), преспре марѣ Понтꙋлꙋи (377), dar: престе лѣце (361), престе тоатꙗ лꙋмѣ (364), престе пꙋцине ꙁиле (370).

87. аича=*aicé*, de 2 orĭ la p. 399, cf. maĭ sus p. 221.

88. кꙟче кꙟ (380, 392), cf. maĭ sus p. 114.

89. Particularitățĭ sintactice maĭ remarcabile:

a) concordarea pluraluluĭ cu singularul: адꙋнате атꙟта (= atâte) ощи (353), добꙟнди Рꙋмꙋл чел бꙟтрꙟнь ши ле (=și-ĭ) принсе домнꙋл (371), пре карїи воръ ѡбиди пре сꙟрачи кꙋ стрꙟмбꙋль, еꙋ сꙟ-л (=să-ĭ) черть (372), ꙟ чꙗс че вери (=vețĭ) мꙟнка

357 381: манкъ-са), тътъне-съ8 (366, 377), фръціне-съ8 (391);

b) a substantivuluĭ în genere construit cu pronumele reflexiv enclitic la singular: касъ-ши (355, 388), слугъ-шь (368), вое-ши (383), мъіаре-ши (394), фїастр8-ши (388), моарте-ши (373), фатъ-шь (392), ав8ціе-шь (386), лок8-шь (404), cu singura excepţiune чата-ш (348), ér la plural: очине-ш (351), apoĭ pe aceĭa-şĭ pagină 378 ne întimpină nearticolatul касе-ши şi articolatul м8ериле-шь, de asemenea e articolat соціи-шь (361, 368), precum şi tot-da-una la casurile oblice: кърбат8л8и-шь (347), коконилор8-шь (356).

62. Nearticularea anormală:

a) гръи кътръ боіари(=*boĭariĭ*) л8и (403);

b) ꙟ къмп8 (=*câmpul*) стъпънилорь (388);

c) мерџа краю пре 8скать (=craĭul) (403), іаръ краю скъпъ (403), дечи краю к8 кътъ хвалъ венисе (403), dar maĭ sus: краюль;

d) фрате (=fratele) мъне-са (387).

63. Articolarea fórte corectă a ordinalelor: ал патр8л (346), аль патр8ль (368)=*patru-lŭ*, articolat ca *omu-lŭ*, nu ал патр8ле, născut prin analogiă cu: ал доиле, ал трейле, ал чинчиле, ал шаселе (346)=*şése-le*, articolat ca *părinte-le*, aceste din urmă tot-d'a-una fără amplificativul *a*, adecă nicĭ o dată ал доилѣ=*doi-le-a*.

64. Intrebuinţarea luĭ *cel* de'naintea substantivuluĭ într'un mod apropiat de al articoluluĭ definit prepositiv: гоніа пре чеи крещини деренци (369), тъе ат8нче 35 де міи де чеи вржмаши хиталѣни (371), се иви ат8нчеши ча стѣ комить ка ѡ сабїе (374), чеи боіари б8ни ши бътръни (388).

65. Intrebuinţarea impropriă a pronumeluĭ reflexiv:

a) *seŭ* în loc de *luĭ*: Зинонь, татъль съ8 Леѡнть, н8 ера херепть (369)=*Zinon, tatăl luĭ Leont*...;

b) *seŭ* în loc de *lor*: ле ера мош, татъ мъни-са (355)=*tatăl mumeĭ lor*, шї-и черта татъ-съ8 (365)=*tatăl lor*.

66. алалци тоци се некаръ (348), адъпа пре алалци (369), л8се-се д8пъ алалци (377), еширъ 8нїи ал алации saŭ а'алалци (382, cf. 371: а'ав8ціе lingă 372: ал ав8ціе), съ трагъ пре а-

gresivă cu ‛lumea‚ și ‛ovreescĭ‚ prin atracțiune regresivă cu ‛toate‚;

h) a domni și *a împărăți* se construesc direct cu acusativul: чине ва домни Рȣмѣнїи (357), пре Оврѣи и домнїа Їрωдь (358), Рȣмȣл домнїа Ѡнорїе, ѩрѫ фрате-сѫȣ Аркадїе Цариградȣл (365), вомь домни рѫсѫритȣл (373), ꙟпѫрѫцина Конста Вретанїа (364), марѣ четате Рȣмȣл ѡ лȣ ꙟпѫрѫцить Ромиль (367).

90. De observat sub raportul semnificațiunii:

a) a cărcĭmări=‛a specula‚: кѫрчмѫрїа венитȣриле (360);

b) a semna=‛a prevesti‚: семнѫ ȣнь нȣмѫрѫторю де стѣле часȣл кѫндь ва мȣри (359), кȣноскȣрѫ кѫ семнѣѕѫ кѫ ва фи ꙟпѫрать (368), cf. лать семнь ꙟкѫ фȣ кѫ нѫскȣ ѡ мȣиаре ѡ фатѫ че ниче лѣ ѡки (374), пречепȣ кѫ е семнь бȣнь (388), dar și cu un alt sens: ера семнать ȣнь лȣкрȣ рѫȣ ꙟ цара гречаскѫ ши родисе ѡ полмѫ рѣ (370), unde însă семнать póte fi o eróre de condeiŭ în loc de: семѫнать;

c) a abate=‛a se apuca‚: абѫтȣ де сȣрȣпѫ кaселе идолилорь (364), Өеѡфил атȣнче абѫтȣ де нȣ кѫȣта сѫ рѫмѫе че-ва (386);

d) a bate=‛a dori‚: Вардa бѫта сѫ фїе ꙟпѫрать (388), дентрȣ адѫнкȣл инимїеи лȣи ель бѫтѣ сѫ фїе ꙟпѫрать (392);

e) a împle=‛a realisa‚: ꙟмпле-ми че ми фѫгѫдȣить (368), dar *a împle reŭ*=‛a cădé într'o nenorocire: ши-л блѫстѫмa мȣлци де фацѫ сѫ ꙟмпле рѫȣ (369);

f) врѫколакȣл (369), врѫколѫчїе (370) în aplicațiune la ceĭ îngropațĭ de viĭ, ceĭa ce, după Manassis, s'ar fi întâmplat împăraților Zenone și Anastasiŭ: фȣ дескоперить ши-л гѫсирѫ кѫ-шь мѫꙟка тоть, ши пашмацїи ши местїи ши брацеле (370);

g) dela *pizmă*, afară de verbul *a pizmi*: Коментиѡлань пиѕмїа ꙟпѫратȣлȣи (374), treĭ locuțiunĭ caracteristice:

α) a pune pizmă: се ꙟтристарѫ ши пȣсерѫ пиѕмѫ (353), ель пȣсе пиѕмѫ де ꙟдемнѫ ш'алцїи (387);

β) a arunca pizmă: ачестȣа арȣнкѫ пиѕмѫ Тȣлїе де-ль тѫе (356), шї-и арȣꙟкарѫ пиѕмѫ тоци (374), арȣꙟкѫ пиѕмѫ кȣ врѫжмѫшїе (388);

γ) a bate pizmă: челȣи че-и бать мȣлци пиѕмѫ (383);

h) nuanțele de semnificațiune ale luĭ дерепть=‛drept‚:

α) кȣ дерептȣл ѕикѫндь (354);

β) дестоиникь арх фи фость а w цина ши а w дерепта (360), се дерептж (357);

γ) *derept*=‘pentru,: дерепть динса (352), дерепть ачѣла (357), дерепть ȣнь wмь (370), дерепть Өеwфил (387), дерепть витж (370);

δ) *derept să*=‘ca să,: дерепть сх нȣ се спае (389);

ε) *derept*=‘lîngă,: ниче авѣ wмь дерепть сине (377):

ζ) дерепче кх ера брȣдїи (386);

i) *bunătate*=‘avere, bogăţiă,: бȣнжтата тоатж а лȣ Менелаи (352), нȣ-ши гжси мѫарѣ ниче бȣнжтата (352), стржнсе бȣнжтата тоатж (356), ле лȣа бȣнжтата (358), четхциле чѣле тари ши плине де бȣнжтате (389) etc.;

j) *cocon* tot-d’a-una cu sens de ‘copil,: нхскȣ де’нтр’жнса ȣнь коконь (369), амхндои кхндь ера коконаши (365), w спенгеларж ши сколсерж коконȣл (357): коконь де цицж (378) etc., Iar şi *copil*: де тоци wамениї ши де мȣери ши де копїи (370);

k) o diferenţiare de sens fórte curiósă între pluralul *cetăţi* şi pluralul *cetaţi*: аȣ добхндить 1000 де четхци ши 540 де четаци (357), ши-ши фхча четаци карїи ȣнде дескжлека (348):

l) pe lîngă sensul ordinar al cuvîntuluĭ *mântui*: ен се мхнтȣиржх (348), ne întimpină şi o accepţiune insolită: стрхмбжгхци грѣле ши мхнтȣири рѣле (371):

m) *judeţ* cu sensul latinuluĭ *judicium*: ле ера жȣдецȣл .ф латж (371), жȣдець дерепть (372), дерептȣ ці-и жȣдецȣл (374) etc.;

n) *a-şĭ iubi den*=‘a opta,: ден доаw сх-шь юбѣскж мȣмкж, анча аȣ несврхшить (374);

o) *la*: юбиторь л’авȣціе (371, 372), юбитоаре ла авȣціе (372), юбиторю ла аȣрь (382), юбѣцж ла фїеше бхрбать (397), бхрбать ла wщи ши кȣтеζжторю ла рхζбою (373), мхестрȣ ла рхζбою (375);

p) *a ura*=‘a augura,: ши кȣ глас де бȣчинь ȣрх сх аскȣлте тоатж лȣмѣ де четата (355), dar cu sensul de ‘oracol, se întrebuinţéză *plaz*: аȣржж ачесть плаζь (354), de unde apoĭ derivatele *plăzuit* şi *plăzuitură*: аȣржж плхζȣить (354), плхζȣитȣриле Севиліеи (356).

r) a sci se întrebuinţéză fórte des cu sensul de ‘a afla ce-va„, ‘sciscitare„: дѣкѫ щїȣ ȣнь философь, ꙁисе (356), дѣка-л щїȣ кѫ се рѫдикѫ (364), щїȣ кѫ е фатѫ кȣратѫ (366), щїȣ кѫ іасте негоцȣль ӂпѫрѫтѣсеи (385), кѫндь щїȣрѫ лацы Шкѣи, еи скрирѫ (387), Михаил щїȣ ши ꙁисе (388), щїȣ дентрȣ ѡаре-чине (395), еи щїȣрѫ, дечи-ши ѡрки фечорїи (401) etc.;

s) a-şĭ semena=‘a se asemena„: ȣнȣл кȣ алть нȣ ш'аȣ сѫмѫнать (345), нȣ-шь семѫнѫ ла нѫравь кȣ татѫ-сѫȣ (362), сѫ-шь самене мошȣ-сѫȣ (395), нȣ-шь семѫнѫ фрѫцине-сѫȣ (395), şi cu acelaşĭ sens *a-şĭ răduce* (cf. maĭ sus p. 298 No. 147): нȣ-ш а рѫдȣче фечорь а пѫринте (362);

t) turtea=‘arbust, copăcel„: се аскȣнсерѫ сȣпть десиме ӂ тȣртѣле (347);

u) a se mâna=‘a trece un interval de timp„: с'аȣ мѫнать дела Кȣрь де ӂтѫю пѫнѫ ла Дарїе (351), с'аȣ мѫнать де тоть 8 ани (354), с'аȣ мѫнать дела Тȣлїе пѫнѫ ла Кесарь (357), dar *a mână*=‘a trimite„: фȣ мѫнать кȣ ѡщиле ла Сирїа (393);

v) a se ucide=‘a se lovi„: тремѣсе воиничїи тоци ши боѧрїи сѫ се ȣчигѫ кȣ Тȣрчїи (379);

x) a dibui, după d. Pontbriant (p. 219): ‘tâtonner, hésiter, balancer, être indécis„, figuréză în Moxa cu sensul de ‘a căuta ocasiunea„: те дибȣіащїе сѫ те пїарꙁѫ ка сѫ-ци іа ӂпѫрѫцїа (390), maĭ fiind de observat că astă-ḑĭ se pronunţă maĭ mult *ghibui*, cu iniţialul *g*=*d*;

z) gustare=‘ospăţ„: гȣстѫриле нȣ ле ю̆бїа фѫрѫ врѣме (395), de aci *gustăreţ* ‘gourmand„: гȣстѫрець, бецивь, мѫрець (374);

aa) răzbun=‘odihnă„: се сфѫдескь кȣ тоате цѫриле ши н аȣ рѫꙁбȣнь (405);

bb) a-şĭ scumpăra mânia=‘a-şĭ resbuna„: ши-ши скȣмпѫрѫ мѫнїа пѫнѫ ӂн а патра рȣденїе де сѫмѫнцѫ (374), сѫ-шь скȣмпере мѫнїа де пре Романь (398), dar simplul *a scumpăra*=‘a rescumpăra„: ѡ скȣмпѫрѫ фрате-сѫȣ (387), pe când *răscumpărare*=‘pedépsă„: лварѫ кȣрѫндь рѫскȣмпѫраре дела дȣмнеꙁеȣ (376), cf. maĭ sus p. 301 No. 160;

cc) méser cu sensul latinuluĭ *miser*: де рȣдѫ мѣсерѫ (367, 379), фȣ цѫраӂкѫ мѣсерѫ (382), фечорь де ѡамени мѣсери

(388), şi tot aşa *mişel*=lat. *misellus*: нѹ пѹтѣ ешй дєсь ла мишеи ши ла сърачи (371), тоть ꙟпърціѧ мишеилор (373), ꙟдѹръторю ла мишеи (397), мишеии де претѹтиндина мѹлть бине лѹа дентрѹ мъииле лѹи (397) etc., dar *meserére*=lat. *miserere*, prin aceiaşi transiţiune logică ca în slavicul *slujbă* din *slugă*, se întrebuinţéză numai cu sens de ‹funcţiune›: маи наинте де алцїи добъндиı месерѣре Брѹть (356), съ фїе ꙟ врѣме мѹлтъ пре месерѣре (358), де боѧри ши де месерери (368), cf. mai sus p. 129;

dd) mănuntae numai cu sensul de ‚genitalia‘: се голи ꙟнаинта тѹтѹрора де-л вѫзѹ съкорѹл къ-и ера вещежите мъннѹнтаеле де нѹмаи че лѣ де ѹдать (387), ceïa-ce confirmă opiniunea nóstră de mai sus (p. 277 No. 56) cumcă semnificaţiunea de *mănuntae*=‹intestine› este posterióră;

ee) a se lăuda cu reŭ şi simplu *a se lăuda cui-va*=‹a ameninţa›: и черта татъ-съѹ съ аскѹлте де даскаль, еи се лъѹда кѹ рѫѹ кънд вор фи ꙟпъраци (365), нѹмаи че ле порончїа ши ми се лъѹда шї-и ꙟгрозїа кѹ кѹвънтѹл (372);

ff) a scorni tot-d'a-una cu o nuanţă pessimistă: скорни [illegible] кѹ виворь (376), кънтъри кѹ кѹрбеле де юбосте скорнїа (387), се скорни негѹръ ꙟтѹнекатъ (369), şi chiar în: скорни оѹи (393)=‹făcu o armată din nemica saŭ pe neaşteptate›;

gg) a aromi, tradus de d. Pontbriant (Dict. p. 46) prin: ‹assoupir, engourdir, endormir à demi›, are în Moxa tot-d'a-una sensul de ‹a îndemna la ce-va prin seducţiune›: се апропїаръ дин'нсѹл нещє ӑрѹмиитори хитлѣны ши-л мъгълисїръ де-шь гони пре мѹмъ-са (381), дїаволѹл... се апропїе де ароми пре стръмоашѫ (347), дѣчїа-ль аромисе съ поарте ханџѣрь пре аскѹнсь (390), фѹ аромить де ѹнь скопить анѹме Хрисафїе де-шь гони сорѹ-са (367);

hh) foişor: превїа пре маре дентр'ѹнь фоишорь (385), cf. mai sus p. 280 No. 66;

ii) bogat=‹mult›: фѣче богать рѫѹ (358);

kk) rudă cu sens de ‹gens›: рѹда лѹи Сим (347), рѹда лѹ Афеть etc. (348), рѹда юѹреѧскъ (349), рѹда Персилор (350) etc.;

ll) нѹ-ми бегѣ вое немикъ (372)=‹nu mĕ asculta›;

mm) *a se înfărtăţi*=‹a se face fraţĭ de cruce›, de unde urméză că *fărtat* însemnéză anume ‹frate de cruce› saŭ maĭ corect *frate pre cruce*: се ꙟфхртхци кꙋ нꙋнаш—ера фраци пре крꙋче (368);

nn) *măgură* cu sens de ‹munte›: сх спꙋнемь де Ниль, кꙋ іасе де'нтр'ꙋꙟ мꙋнте че-л кѣмъ Атланть—шї-е маи ꙟналть де тоате мхгꙋриле а тоатъ лꙋмѣ (362), cf. maĭ sus p. 288 No. 105.

92. *hitlén*=*viclén* cu derivatele sale: wмь хитлѣнь ши рхꙋ (367), вꙋлпе хитлѣнъ (356), хитленїа (347, 353), хитленшꙋг (353, 371) etc. suscită următórele observaţiunĭ:

a) хитлѣн derivă din slavicul хытрь ‹artificialis, callidus›, cu sensul conservat în polonul *chitry* ‹astutus›=russ. хитрый etc. şi cu forma serbuluĭ хитрен, dialectic хитлен ‹properus› (Karadzicz), pe când din acelaşĭ slav. хытрь fără schimbarea formeĭ şi a semnificaţiuniĭ provine românul poporan *hitru* ‹artificialis, callidus›;

b) actualul *viclén* din хитлѣн cuprinde interesantele tranziţiunĭ fonetice a iniţialuluĭ *hi-* în *vi-* şi a medialuluĭ *-tl-* în *-cl-*;

c) sufixul unguresc *-şug*=*ség* (cf. maĭ sus p. 270 No. 16) s'a adaus către tema slavică *hitlen-* întocmaĭ după cum s'a adaus şi către tema slavică приꙗтьнъ;

d) perderea nasaleĭ de 'naintea luĭ *ş* în actualul *vicleşug* din хитленшꙋг este identică cu perderea nasaleĭ de'naintea luĭ *ş* în actualul *prieteşug* din прїетин-шꙋг (în Moxa însă, 392. cu un alt sufix: прїетинчїа) saŭ cu perderea luĭ *r* în actualul *meşteşug*=мещершꙋг (366 etc.)=ung. *mesterség*, a luĭ *g* în *beteşug* =ung. *betegség* şi altele, consóna fiind conservată totuşĭ în болешꙋгꙋль (386).

93. Cuvinte formate din fusiunea a doă teme:

a) *vizetlén*=‹perfid›: ера рхꙋ, визетлѣнь, сирѣпь, ꙋчигашь (377), compus din *Vizentén*=slav. Византѣнинъ ‹Bizantin› (cf. *graeca fides* etc.) prin perderea nasaleĭ de 'naintea luĭ *t* (cf. *cât*=*quantum* etc.) şi prin imitaţiunea finaluluĭ din sinonimicul *hitlén*, adecă визетлѣнь=визент(ѣн)+(хит)лѣн, deşi s'ar puté primi şi o altă explicaţiune, considerând pe finalul лѣн ca adaus către numele de oraş Визант- ‹Bizanţiŭ› prin analogia formeĭ slavice Рим-лѣн ‹Roman› dela Римъ ‹Roma›,

dar sinonimitatea *vizetlén—hitlén* și presința grupuluĭ *-tl-* in ambele vorbesc maĭ mult în favórea primeĭ derivațiunĭ.

b) măscornicie: кѕ лаѫѕте шн кѕ мѫскорничїи (358) în loc de *măscărnicia* (356: веселїа кѕ мѫскѫрничїи) sub influința cuvîntuluĭ *scorni* (cf. No. 91 *ff*), adecă мѫскѫрничїе+скорнире, căcĭ nu se póte admite că мѫскорничїи ar fi o eróre grafică saŭ o modificațiune fonică în loc de мѫскѫрничїи, de vreme ce paleograficesce ѫ nu se confundă nicĭ o dată cu о, ér foneticesce nu există în cuvînt nicĭ un motiv asimilativ saŭ acomodativ pentru trecerea luĭ ѫ în о;

c) platoșă ‘cuirasă’: сѕлицеле, платошеле шн тоате армеле (395), шщи токмите, ꙟплѫтошаци, поленици (403)=medio-lat. *plata* ‘cuirasă’, modificat—ni se pare—după *cămașă*, căcĭ ‘cuirasa’ se numĭa și *cămașă de fer*, adecă *platoșă=plata*+(кѫма)шѫ;

d) furtuna din lat. *fortuna*+*tună*, vedĭ maĭ sus No. 29 *h*;

e) nestimate, vedĭ maĭ jos No. 146.

94. *maștch*=‘tată vitreg’: кѫ-л отрѫви мащехѕ-сѫѕ Мартинь (376), masculin format după feminitul *maștehă* ‘mumă vitregă’, fără considerațiune că slav. мащеха este o simplă desvoltare din мати ‘mumă’, cf. maĭ sus p. 279 No. 61 fenomenul analog de masculinul *famen* din *foemina*, saŭ slav. кѫмотрѫ=rom. *cumătru* din кѫмотра=lat. *commater*.

95. Masculinul *soț* în privința femeieĭ: дѣка вени ꙟ врѫстѫ де ꙟсѕрать, сорѕ-са Полхирїа грижїа сѫ-и афле соць (366), кѕ соцѕ-сѫѕ ꙟпѫрѫтѣса Ѹвдоѯїа (367), dar și: Ірїна соаца лѕи (381).

96. Tot-d'a-una *sor*=lat. *soror*, nicĭ o dată actualul *sóră*: дѣде ѡ сорь дѕпѫ Филипик (373), ѡ сорь а домнѕлѕи Шкїенескь (387) etc.

97. *morĭu*=lat. *morior*, nu *mor*: везн кѫ морю шн фїю-мїеѕ ꙗсте микь (400), dar a treĭa persónă plurală *mor*: морь ꙟцерїи (370).

98. *mitĭutel*: ера коконь митютель (386), o formațiune fórte interesantă din *mic*: микѕ-т-ел, de unde apoĭ *k* trecut în *t* prin asimilațiunea regresivă *k*+*t*=*t*+*t* și *u* muĭat în *ĭu* prin acomodațiunea progresivă: *i*+*u*=*i*+*ĭu*, remănênd însă de explicat sufixul primar *-t*, către care s'a adaus sufixul secundar *-el* și pe care ni'l presintă de asemenea în aceĭa-șĭ combinațiune sinonimul *puțin-t-el*=*puținu-t-el*, ast-fel încât se pot restabili cu certitudine doă forme române perdute: *micut* și *puținut*, cf. *Grecotelu* ‘Graeculus’=*Grecu-t-elu*.

99. *cândaĭ*=‹dacă cum-va›: кѫндъ ꙗсе ла вѫнатъ ꙟпѫратѹл, кѫндаи нѫвѫлѣще вр'ѹнъ хитлѣнъ саѹ вр'о фꙗрѫ ла татѫ-тѫѹ де припѫ (390).

100. *a uidi*=‹a scăpa de pericol›: ѹнъ черьъ маре нѫвѫли ла ꙟпѫратѹл де-л лѹѡ де врѫѹ ꙟ коарне пре Василїе, ши врѣ пери атѹнчешь, ель грѫби ѹнъ воиникъ де тѫе врѫѹл ꙟпѫратѹлѹи кѹ сабїа ши ѹиди (390), cuvînt fórte remarcabil, ne maĭ audit astă-ḑĭ şi care nu se póte explica decât prin albanesul *uidi* ‹concordia›, *uidis* ‹conciliare, pacificare› (Rossi da Montalto), cu transiţiunea logică ‹linişte›=‹scăpare›.

101. *pestélă*=‹zăbavă, întărḑiare›: фѫрѫ пестѣлѫ фѹ прина (378), фѫрѫ пестѣлѫ се скѹлѫ (383), cf. maĭ sus p. 296 No. 137.

102. *săva*=‹măcar›: де нѹ-и врѣ веда фаца сѫва ѡ ꙃи (394), cf. maĭ sus p. 300 No. 157.

103. *ceur*=‹δίχορος›, la feminin *ceură*, la verb *a ceuri*, despre omul cu un ochĭu negru şi cel-l'alt de o culóre deschisă, defect cunoscut în medicină sub numele de ‹heterophtalmiă›, de care suferĭa, după Manassis, împăratul Anastasiŭ: Анастасїе чеѹрѹл, че кѹм ера ел, аша авѣ ши вїацѫ чеѹрѫ, кѫ чеѹрѫ ꙟ-'нтѫюшь стрѫмбь спре ереса (369), şi să se observe că un sat de peste Olt aşeḑat lîngă Jiŭ se numĭa Чаѹри deja în epoca lui Mircea cel Mare*).

104. *a se acĭua*=‹a se adăposti›: се ачѹарѫ кѹ нѹс ꙟ корабїе (348), cf. maĭ sus p. 267 No. 2.

105. *duróre*=*dolorem*: кѹ трѹдѫ ши кѹ дѹрори сѫ се хрѫнѣскѫ (347), кѫ-л ꙟгреѡꙗ дѹрориле (372), cu total diferit de *durere*, дѹрѣре, care este un infinitiv.

106. *spata*=‹sabia›: лѹ ꙟблать спата гречаскѫ пре ꙟ цара тѹрчаскѫ (376), кѹ спата ши кѹ врѫсаре де сѫнџе (356), cf. maĭ sus p. 303 No. 166.

107. *ţest*=lat. *testum* cu sens de ‹craniŭ›:ферекѫ Крѹмь цестѹл капѹлѹи лѹ Никифор (383).

108. се аджпа ꙟпѫратѹл ка де ꙟ апа Нилѹлѹи кѹ шипокѹл де аѹрь (386) acolo unde în Manassis: τῷ χρυσοῤῥόῳ Νείλῳ, de unde resultă că *şipoc* însemnéză ‹curs›, cf. aceĭaşĭ temă

*) Венелинъ, Влахо-болгарскія граматы, р. 56.

şip- cu un alt sufix: *şipot* ‘goulot de fontaine, trou d'où sort l'eau‚ (Pontbriant).

109. *alca:* врътежиши кине калѹа ла алка (389), cf. maĭ sus p. 268 No. 7.

110. *mahmur de vin*=‘ameţit de beutură‚: ѹчисеръ пре Михаил къ-ль афларъ махмѹрь де винь ла ащернѹть (389), din turc. *makhmur* ‘celui qui éprouve la prostration succédant à l'ivresse‚, *makhmurlîq* ‘étourdissement résultant de l'ivresse‚ (Mallouf), fiind cĭudat că şi o altă vorbă relativă la beţiă: *kief* ‘veseliă după beutură‚, Româniĭ aŭ luat'o tot dela Turcĭ, cărora Alkuranul le interḑice întrebuinţarea vinuluĭ.

111. *mest*=turc. *mest* ‘chaussure‚: пашмацїи ши местїи (370), astă-ḑĭ *meş* ‘chaussure, pantoufle‚ (Pontbriant) cu perderea finaluluĭ *t* după *ş*, cf. maĭ sus p. 294 No. 124, şi de aceĭaşĭ provenință turcă este şi cel-l'alt cuvînt *paşmaţiĭ*, maĭ menţionat şi 'n pasagĭul: дърѹи пре ачела кѹ пашмацїи лѹи (389), fiind de observat că deja Bizantiniĭ luaseră de acolo: παζμάκζης =*paşmakgi* ‘calceorum feminarum confector‚ (Du Cange).

112. *culvie*: ера ѡ пасере ꙟтр'о кѹлвїе де лѹѯи афаръ ѹнїи пълꙟгъндь пре Лєѡ, пасерѣ ден кѹлвїе ꙟкъ стрига (390)=slav. клѹбиꙗ din gr. κλωβός ‘cavea avium‚, forma română actuală *coliviă* provenind din variantul slavic кѹльвиꙗ=*culĭviĭa* (Miklosich).

113. *blaznă*, plural *blazne*, invariabil la masculin şi la feminin: ѡмь блаѯнъ ши нѹ щїѧ рънде̑ѹла (379), амъцїѧ пре ѡамени блаѯне (381), е блаѯнъ ши фрикось (384), ера фрикось ши блаѯнъ (395), în Lexiconul Budan (p. 58): *blasnă* ‘om mişel, nebăgat în sémă‚ şi ‘lucru blăsnit, stricat saŭ reŭ lucrat‚=slav. блаѯнъ ‘error, scandalum‚ (Miklosich).

114. *hlap*: кѹ хлапїи ши кѹ кѹрвеле (362), хитлѣнїи ши хлапїи (372), афлъ нещє ѡамени хлапи (382), нещє хлапи (387)=slav. хлапъ ‘servus, rusticus‚.

115. *smărd:* нище хлапи ши смърѯи (387)=slav. смръдъ ‘plebeius, rusticus‚.

116. *aoré*=‘une-orĭ‚: аѡра кирѹиа Гречїи пре Троꙗни, аѡра Троꙗнїи пре Гречи (353), аѡра пътрѹнда ши пъреціи (404), a-

decă *a-óre*=*ad-horas* cu amplificativul *-a*, o formaţiune din *óră* necunoscută d-luĭ Cihac (p. 183).

117. *a scripi*=actualul *a sclipi* cu trecerea luĭ *ri* în *li* (cf. maĭ sus p. 283 No. 78): полеици ши скрипїѧ де-ць пъра кѫ ръсаре соареле (403).

118. *a ijderi*, *a ijdări*, *a ijdărî*=‹a inventa›: де врѣ ниждери чине-ва че-ва (349), бѫнътъци мѫлте иждъри (356), мъестрїи але лѫ Архимидь Румлѣнѫл де иждержсе кънд бѫтѣ Румлѣнїи (375), мѫнчи пре лѫме елѫ ле иждъръзъ (380).

119. сирѣпь (374, 376), dar de asemenea: свирѣпь (378, 379)=slav. сврѣпь ‹ferus› (Miklosich), ér la verb: се сирипи (398).

120. юнь къѫтаци (369), юни съ спѫнемь (362), forma *iani* apropiându-se maĭ mult de gr. ἠνί decât de lat. *en*.

121. *sechiraşu*: се фъча секирашѫ де ꙟбла кѫ карѫл кѫ 4 каи (387)=ungur. *szekeres* ‹vizeteŭ, căruţaş›.

122. *sacalăş* saŭ *săcalăş*: кѫ пѫшчиле ши кѫ съкалъшеле (403), кѫ сакалъше ши кѫ тѫнѫре (404)=ungur. *szakallás* ‹eine Art Kanone› (Ballagi).

123. *cristoşi*: бирѫи Iѧнкѫл пре Махаметь кѫ кристошїи (406) =ungur. *keresztes* ‹ostaş însemnat cu crucea›?

124. *svinéţă*, un fel de armă de foc: ꙟпръщїѧ пре деппърте пре Тѫрчи кѫ свинѣце (404)=slav. свиньць ‹plumb›, de unde la Moldovenĭ pînă astă-ḑĭ puşca se chĭamă în popor *sinéţă*, cu *si*=сви-, ca maĭ sus la No. 119.

125. *bidiviŭ*: адѫсеръ лѫи Михаиль ѫнь бидивїѫ прѣ бѫнь дарь де ꙟ Мисирь ши нѫ се афла ниме съ-ль поатъ ꙟкълека (388)=serb. бедевија ‹cal arabesc›=turc. şi arab. *bedevi* ‹beduin, locuitor din deşerturĭ›, fără nicĭ o legătură cu sanscr. *baḍavâ*‹ jument›, cu care-l înrudĭa Pictet (Origines I, p. 350).

126. *sprătigos*: ѡмь спрътигось кѫ нещє мъни гроасе (388)=?

127. *taras* saŭ *taraş*: се ꙟделетничїѧ кѫ ѡгари, кѫ тараши, кѫ шоимии, де гонїѧ фїери (393)=un băţ ferecat pentru vînătóre, cf. frances. ‹la chasse au pieu›.

128. *procĭcă*, *a înprocĭca*: л'аѫ съцетать ꙟ прочкъ (375),

кѫ-и ӂпрочкѫ ши Фрѫнчїи дєн четатє (404)=serb. прочкати *'a străpunge'*.

129. *a picni*: тоци боꙗрїи шь пикнїѫ лоꙋкрє дє лѫкꙋить (403) =serb. пикнꙋти 'a pretinde cine-va să apuce cel de'ntâiŭ un lucru óre-care' (Karadzicz, v. пик et пикнꙋти).

130. *trăbăcie*: сє принсєрѫ дє ӂтѫю дє Галата сѫ ѡ добѫндѣскѫ ши пꙋсєрѫ трѫбѫчїє (403)=medio-lat. *trebuchetum* saŭ *trabucha* (Du Cange), ital. *trabocchetto*, span. *trabuquete*, franc. *trébuchet*, 'machine de guerre qui lançait des pierres' (Littré).

131. *hrăbor*: мꙋлци витѣжи хрѫбори (353), є мѫи хрѫбоарѫ брѫчюна ши пизма (399)=slav. храбръ, храбръ 'luptător'.

132. *cin*=în Manassis σκάφη 'albiă': прє коконїи и лєпѫдарѫ кꙋ ꙋнь чинь прє апа Тиверїеи (355), cf. serb. чинъ 'formă'.

133. *plévniță*: арсє аскꙋнсь ӂтр'о плѣвницѫ (363)=slav. плѣвьници 'receptaculum palearum' (Miklosich).

134. Шкѣи, Шкѣнии, Шкѣилорь, Шкїєнєскь (373 şi urm.) tot-d'a-una despre Bulgarĭ=ital. *Schiavo*, *Schiavone*, cf. maĭ sus p. 238 No. 1.

135. *şerb*=lat. *servus*: Сєрбїє, царѫ ромѫнѣщє шєрбь (356).

136. Numĭ locale sub forma lor slavică neasimilată: Рѫбникь (399) dela рыба 'pesce', рыбьнъ 'pescos'=romănesce *Râmnic* prin acomodaţiunea regresivă de nasalisare: $b+n=m+n$, şi Ꙗломницѫ (404) dela ꙗлова 'stérpă'=romănesce *Ialomniță* prin aceiaşĭ acomodaţiune $v+n=m+n$, apoĭ *Ialomiță* prin asimilaţiune progresivă.

137. Contracţiunea мїꙋ (399)=*mi-aŭ*.

138. Confusiunea între sufixul *-iŭ*=lat. *-ivus* (cf. *tărdiŭ*= *tardivus*) şi sufixul *-iv*=slav. ивъ (cf. *milostiv* etc.): рѫбдꙋрїꙋ (383), dar şi: рѫбдꙋривъ (360).

139. *brudiŭ*='nevrăsnic': коконїи-ши прє фꙋришꙋ и ӂвѫцѫ сѫ сє ӂкинє, дєрєпчє кѫ єра брꙋдїи нꙋ лє зича икоанє, чє лє зича пѫпꙋши (386).

140. ши-ши дѫрїѫ фаца ши-ши рꙋмпѫ хаинилє (352), дѫрїѫ сфинтєлє икоанє (381)=slav. дєрѫ, дѫрати 'scindo, dilacero'

(Miklosich), de unde probabilmente, cu trecerea inițialuluï *d* în *g* (cf. maï sus *dibui*=*ghibui*) provine *sgăriă* ‘égratigner, écorcher, râcler„ (Pontbriant)=*s-dăriă*, ér pentru *s-*=*ex* prepus la o vorbă slavică, exemplul cel maï apropiat este *sdrénță* și *drénță*=polon. *drance* ‘chiffon„, tot dela slav. дърати.

141. єи-л с8гр8марж де м^ѹри (396), *a sugruma*=actualul *zugrumà*, încă o probă sigură de trecerea în *z* a inițialuluï *s* urmat de vocală, pe lîngă *zer*=*serum*, *zăhar*=*saccharum*, *zăvon*=σάβανον și póte *zeche*=*seche*, cf. maï sus p. 312; ér cât se atinge de etimologiă, sinonimul *a sugușà* (Lexic. Budan.)= ‘(a apuca) *sub gușă*„ vorbesce decisiv pentru: ‘(a apuca) *sub grumaz*„.

142. *hadîm*: 8нь проклать де хаджмь (393)=turc. *khadim* ‘eunuc„.

143. *țărină* în loc de *țàrină*: сѫ ле рѫсипѣскж wрашꙋл сѫ-мь факж цѫринж де арать (378).

144. *u* parasitic după *ĭ* urmat de o vocală accentată: мѫꙟгжюwсь (398)=*măngăĭuos* pentru мѫꙟгжиwсь=*măngăĭos*.

145. *cărtularĭu*: кѫрт8ларїи жидовещи (358, cf. 362), ꙟдрѫзнець ши кѫрт8ларю (379, cf. 363)=medio-gr. χαρτουλάριος, astă-ḑĭ *cărturar* prin asimilațiunea regresivă *lar*=*rar*.

146. *stimă*=‘lucru prețios„: мѫргжритарю, кѫлане, стиме (362)=gr. στέμμα ‘cunună„, la plural στέμματα, de unde cu acelașĭ înțeles cuvîntul *nestimate*, întrebuințat maĭ ales în basmele nóstre poporane și avînd aerul unuĭ participiŭ român, ceĭa-ce ĭ-a și atras adausul luĭ *ne-* prin analogiă cu *neprețuit*, adecă *nestimate*=*ne*(*prețuit*)+στέμματα.

147. *a pridădi*=‘a supune„: придѫди с8пть мжна л8и цѫри м8лте (351), придѫди Ѧлеѯандр8 Македwнь тоатж л8мѣ (356), лѣ8 робить ши лѣ8 придждить (400), coincidă foneticesce cu forma slavică reduplicată прѣдады, прѣдадѣхъ, прѣдади dela прѣдати ‘a trăda„, dar cu o remarcabilă modicare a semnificațiunii.

148. *a se orăndi*=‘a urma unul după altul„: ши алцїи с'а8 орѫндить (351), чеи орѫндици (356) ‘consuliĭ anualĭ aĭ Romeĭ„=slav. 8радъ ‘ordine„, 8радити ‘a pune în ordine„.

149. Fórte des *a se turna* în loc de *a se întórce*: лѫсѫ четатѣ ши се т8рнж (375), дѫр8и пре домн8л Шкѣилорь бине

шн се тѫрнѫ (378), **дечи се тѫрнѫ** (388), **се тѫрнѫ кѫ мѫлтѫ авѫціе** (389), **тѫрнѫ-се Никифорь** (393).

150. Particularitățĭ economice:

a) **мангѫрь** (370), cf. maĭ sus p. 291 139 No.;

b) **перперь** (374)=gr. ὑπέρπυρον;

c) **ѫнь флоринть де арџинть кѫм се зиче** 12 **аспри** (370).

FINEA TOMULUI I.

CUPRINSUL.

Pagina:		Rîndul:	Tipărit:	Citesce:
304		3	saisute	şaisute
307	nota	1	Ronsch	Rönsch
309	nota	3	Fruuḑescu	Frunḑescu
310		5	articulată	nearticulată
311		11	25	15
345		21	ꙟсъ нȣриле	ꙟ сънȣриле
348		7	ракїа	вїа
350		17	пре Іеросалимь	спре Іеросалимь
›		21	ꙟпържици, Яхавь,	ꙟпържици Яхавь
352		8	аѡрь	лѡрь
353		28	бирȣа	бирȣиа
›		36	ꙟтрȣ-ꙟ	ꙟтр'ȣꙟ
354		12	Спарть, ꙗтъ	Спарть. Ꙗтъ
355		1	ꙟделȣꙟгѫ	ꙟ делȣꙟгѫ
356		8	нѫскȣсе	нѫскȣ-се
358		31	рȣшина	[се] рȣшина
360		2	лъсѫ ши	лъсѫ-ши
›		34	пȣсесе	пȣсе-се
361		5	милȣа	милȣиа
›		6	дърȣа	дърȣиа
›		18	рȣа	рȣиа
364		8	ꙟпържцїа	ꙟ пържцїа
›		36	атȣнче	атȣнче-
370		24	добънди ши	добънди-ши
›		32	морь	[нȣ] морь
371		24	милȣа	милȣиа
374		17	М инте	Май инте
›		33	ерл	ера
376		16	нȣмаи	нȣмаи
›		22	таꙗрѫ	тъꙗрѫ
›		26	ꙟтъю ши	ꙟтъю-ши
379		23	динишїи	ди нишїи
381		2	връжм шȣл	връжмашȣл
383		23	милȣа	милȣиа
›		24	алинатѫ	алинатѫ
384		5	ꙟвълȣа	ꙟвълȣиа
388		21	ѡмени	ѡамени
395		30	кȣрте	кȣрте,
396		8	бле'	бле,
›		16	милȣа	милȣиа.

B. PETRICEICU-HASDEU.

LIMBA ROMANA VORBITA

ÎNTRE

1550—1600.

TOMUL I. — SUPLEMENT.

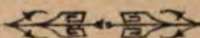
Кꙋвєнте дєн бътрѫни

SUPLEMENT

LA

TOMUL I:

I. Conspectul controverselor : Schuchardt, Bariț, Gaster, Cihac etc.
II. **Schuchardt** : Über B. P. Hasdeu's altrumänische Texte und Glossen.
III. **Bariț** : «Cuvente den bătrâni» de B. P. Hasdeŭ.
IV. **Gaster** : Cihac's «Sur les études roumaines de Mr. Hasdeu».
V. **Hasdeŭ** : Addenda et corrigenda : 1. la Schuchardt; 2. la Bariț; 3. la Gaster; 4. alia (Cihac etc.).
VI. Indicele bibliografic și indicele paleografico-istoric.

LEIPZIG. OTTO HARRASSOWITZ

BUCURESCI. DIRECȚIUNEA ARCHIVELOR STATULUI

TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE
No. 19. — Strada Academieĭ, — No. 19.
1880

CONSPECT :

Schuchardt.—Bariț.—Gaster.—Cihac.—Indicele problemelor revedute.

Suplementul de față verifică părțile cele controversabile saŭ controversate ale tomuluĭ I, dintre carĭ cele maĭ multe capĕtă ast-fel, printr'un control riguros, adesea chĭar repețit, o valóre definitivă.

Studiul luĭ Schuchardt *Über B. P. Hasdeu's altrumänische Texte und Glossen* ocupă aci cu tot dreptul locul de frunte. El fusese menit de'ntâiŭ a figura ca introducere la cartea întrégă (pag. VII). Ceĭa-ce ne-a silit a amâna publicarea luĭ, a fost tocmaĭ scrupulositatea adevĕrat sciințifică, cu care Schuchardt șĭ-a înțeles sarcina. In loc de a se mărgini într'o sferă generală, bună-óră ca Littré saŭ ca Egger în întroducerile lor la Brachet, Schuchardt a supus lucrarea nóstră uneĭ critice în tótă puterea cuvîntuluĭ, uneĭ critice atât de solide și atât de amănunțite, încât ne era peste putință de a o lăsa fără respuns, parte pentru a recunósce și a rectifica puncturile unde el are o deplină dreptate, parte pentru a limpeḑi acelea unde exposițiunea nóstră nu era destul de clară saŭ argumentațiunea destul de convingĕtóre, parte pentru a îndrepta unele scăpărĭ din vedere ale luĭ Schuchardt, maĭ pe scurt — pentru a trece o mulțime de cestiunĭ printr'o revisiune radicală. In acest mod, nu maĭ putea fi o întroducere, de vreme ce provocă polemică din partea autoruluĭ. Și cu atât maĭ bine! Introducerea luĭ Schuchardt ar fi fost numaĭ măgulitóre pentru noĭ; critica luĭ este ce-va maĭ mult : ea ne-a luminat, ne-a deșteptat asupra unor golurĭ saŭ neagĭunsurĭ, ne-a îmboldit la o a doua muncă, a făcut să câștige însășĭ sciința printr'o nouă cernere a problemelor.

După studiul luĭ Schuchardt, am credut de cuviință a reproduce în acest Suplement raportul, citit de d. Bariț în Academia Română în numele comisiuniĭ însărcinate a defige, pentru premiul Năsturel, cea maĭ bună carte eșită în limba română în cursul anuluĭ 1878. D. Bariț nu este linguist; dar stima personală, adînca venerațiune, pe care o resimțesc, ca Român și ca om de carte, pentru acest veteran al literatureĭ române și al mișcăriĭ nóstre naționale, mĭ-a impus datoria de a nu neglege observațiunile sale.

Restul Suplementuluĭ cere o lămurire maĭ pe larg.

D. Cihac ne-a consacrat în *Romanische Studien* un lung articol. întitulat : «Sur les études roumaines de Mr. Hajdĕu».

Sînt acum vr'o patru anĭ, respundênd în *Columna luĭ Traĭan* la ce-va analog, publicat atuncĭ de către d. Cihac în *Convorbirĭ literare*, noĭ ne-am permis de a'ĭ da următórele dece consilie, întrețesute cu doă-decĭ și cincĭ de exemple, de carĭ speram că se va grăbi a trage cu recunoscință un folos în lucrările sale ulteriόre:

« I. «*Misiunea sciinței* — dice ilustrul Curtius — *nu este de a îndestula curiositatea saŭ de a da sbor unor presupunerĭ maĭ mult saŭ maĭ puțin spirituale, ci de a mări sfera adevĕruluĭ și de a restrînge pe acea a eroriĭ.* »[1]

« Exemplu (No. 1). D. Cihac comite o eresiă când, numaĭ și numaĭ pentru a'șĭ da aerul de a fi explicat tóte, derivă pe *pururea* din *perpetuus*, pe *măgură* din *macula*, pe *mistreț* din *moestus* etc. etc. și apoĭ, nesciind cum să'șĭ maĭ apere acéstă colecțiune de rătăcirĭ, declară în fața uneĭ juste critice că : « a emis opinia sa ».

« In sciință o « opiniă » nedemonstrată, un simplu « *eŭ* cred » fără probă, este un act de copilăriă.

« II. *Originea unuĭ cuvînt saŭ a uneĭ forme se póte afirma numaĭ atuncĭ, după ce s'a comparat maĭ întâiŭ în tóte limbile în carĭ există.*

« Exemplu (No. 2). D. Cihac comite o eresiă, când persistă în derivațiunea românuluĭ *traistă* din maghiarul *tarisnya*, prefăcêndu-se că nu vede pe albanesul *trase* și pe macedonénul *trastur*.

« Alt exemplu (No. 3). D. Cihac comite o eresiă, când trage pe al nostru *mălaiŭ* « o varietate de meiŭ » din slavicul *mlĕti* « măcinare », lăsând cu totul la o parte pe grecul μελίνη și pe litvanul *malna*, carĭ însemnéză și ele « o varietate de meiŭ ».

« Precum francesul *millet* «meiŭ» este un deminutiv din *mil* «meĭu», tot așa românul *mălaiŭ* este un deminutiv din *malan*, de unde

(¹) Curtius, *Griech. Etymol.* [5], p. 44.

« *mălaniŭ=mălaiŭ*, întocmaĭ ca din *balan* « blond » deminutivul *bă-*
« *laniŭ=bălaiŭ*.

« In limba nóstră cea veche *mălaiŭ* însemnéză tot-d'a-una o va-
« rietate de meiŭ, nicĭ o dată « pâĭne », precum pretinde d. Cihac.

« Ast-fel mitropolitul Dosofteiŭ când ḑice despre sântul Iulian
« că « mânca pâĭne de mălaĭu »[1], adecă « pâĭne de meiŭ », d. Cihac
« ar trebui să traducă : « pâĭne de pâĭne de meiŭ » !

« Alt exemplu (No. 4). D. Cihac comite o eresiă, când crede că
« *ravac* « must » este de proveninţă otomană numaĭ şi numaĭ pen-
« tru că finalul *ak* e exclusiv turc.

« Acest sufix, primitivamente *a-ka*, de unde *ak* prin perderea vo-
« caleĭ scurte dela sfârşit, este fórte respândit la Slavĭ, în gréca, în
« latina, în sanscrita, maĭ ales însă în limbile persice.[2]

« III. *Cuvintele, carĭ ne întimpină în vechile monumente ale uneĭ*
« *limbĭ, nu se pot elude cu uşurinţă, ci orĭ-ce contestaţiune cată să fie ar-*
« *gumentată.*

« Exemplu (No. 5). D. Cihac comite o eresiă, când declară că
« vorbele române din Psaltirea scrisă de diaconul Coresi în seco-
« lul XVI şi din Pravila luĭ Vasile Lupul redactată în secolul XVII
« de logofĕtul Eustratie n'aŭ nicĭ o valóre, de óră-ce Coresi şi Eu-
« stratie, ca Grecĭ de origine, nu puteaŭ sci romănesce.

« Pe o asemenea basă, latiniştiĭ ar avé dreptul de a respinge pre-
« ţiósele arcaisme din anticul poet Enniŭ, fiind-că şi acela era
« Grec.

« Cum de se întămplă însă, că însuşĭ d. Cihac pretinde a sci ro-
« mânesce, deşi e Ungur ?

« Faptul este, că d-sa vorbesce despre vechile tipăriture române
« fără a le cunósce, măcar că : « ĭea libertatea de a spune că le-a ci-
« tit póte înainte de d. Hasdeŭ. »

« Dacă le-a citit, de ce atuncĭ, nu maĭ departe decât la 1870,
« c u n o s c e a n u m a ĭ cele doă psaltirĭ ale mitropolituluĭ Dosof-
« teiŭ şi o ediţiune n e e x i s t i n t e a luĭ Coresi din *1560*[3], ĭar despre
« Divanul lumiĭ al luĭ Cantemir, Invĕţăturele luĭ Varlam, Sinaxarul
« luĭ Dosofteiŭ şi atâtea altele — nicĭ o vorbă.

(1) Dosofteiŭ, *Synaxar*, la 17 ian.

(2) Cf. Budenz, *Das Suffix κός im Griechischen*, Göttingen, 1858, passim. — Bopp, *Vergl. Grammat.*[2], § 949, 951.—Vullers, *Institutiones linguae persicae*[2], p. 233-5. — Fr. Müller, *Zur Wortbildungslehre d. armen. Sprache*, în Benfey, *Orient und Occident*, t. 3 p. 435. — Fr. Müller, *Das Suffix ka (ak, ag, êh) im Erânischen*, în Kuhn, *Beiträge*, t. 3, p. 481-83—etc.

(3) Cihac, *Dict. d'étymol. daco-romane*. p. 328, 330.

[De atuncĭ s'a constatat însă, că d. Cihac nicĭ chĭar cele doă psaltirĭ ale luĭ Dosofteĭu nu le-a c i t i t, deşi le c i t é z ă. Veḑĭ maĭ jos pag. XCI, No. 88].

h

« Se vede că și aceștila vor fi fost Grecĭ!

« IV. *O transițiune fonetică legitimă într'o limbă óre-care nu urméză « încă a fi legitimă în tóte limbile, ci pentru orĭ-ce graiŭ trebuĭ să se dea « o demonstrațiune separată.*

« Exemplu (No. 6). D. Cihac comite o eresiă, când crede că din « grupul *zd*, în cuvinte împrumutate dela Slavĭ, se póte perde *z* la « Românĭ, fiind-că se póte perde la Polonĭ.

« Fonologia română nu este tot una cu fonologia polonă.

« Alt exemplu (No. 7). D. Cihac comite o eresiă, când dice că « din turcul *giull* saŭ *ciull* « cergă de cal » s'a putut face la Românĭ « *țol*, precum tot de acolo a provenit la Neo-grecĭ τζουλι.

« Grecii, fie vechĭ saŭ noui, neavênd sonul *cĭ*, îl pot înlocui prin « *ț* în vorbele luate dela Turcĭ saŭ de aiurĭ; acésta însă nu se a- « plică la Românĭ, carĭ aŭ, din contra, o predilecțiune marcată « pentru sonul *cĭ*, maĭ ales la începutul cuvintelor.

« D. Cihac să ne dea un singur termin turc. al căruĭ inițial *cĭ* saŭ « *gĭ* să fi trecut la Românĭ în *ț*.

« Alt exemplu (No. 8). D. Cihac comite o eresiă, când ne spune « că Româniĭ aŭ putut suprime pe finalul *n* din slavicul *črŭnŭ* « ne- « gru », prefăcêndu'l în *cióră*, fiind-că acel *n* lipsesce și la Slavĭ în « *čort* « drac ».

« Din acea împregiurare că Slaviĭ, prin doă sufixe cu totul dife- « rite *-n-* și *-t-*, aŭ format din aceiașĭ radicală pe *črŭnŭ* și pe *čort*, « nu resultă nicĭ într'un mod posibilitatea supresiuniĭ luĭ *n* după *r* « la Românĭ.

« Sînt doă fenomene fără cea maĭ mică legătură unul cu altul.

« Chĭar dacă *n* după *r* ar puté să dispară la Slavĭ, ceĭa-ce nu este « în casul citat de d. Cihac, totușĭ acésta n'ar trage după sine nicĭ « o consecință pentru fonologia română.

« Admițênd la Românĭ nesce transițiunĭ fonetice nejustificabile, « precum disparițiunea luĭ *z* din grupul *zd* și a luĭ *n* după *r* în vorbe « împrumutate dela Slavĭ, perderea luĭ *c* între vocale etc., d. Cihac « négă în acelașĭ timp trecerea inițialuluĭ *s* în *cĭ* în cuvintele *cĭocĭ* = « lat. *socci* « papucĭ » și *cióră* = alb. *sorră* « cĭóră ».[1]

« Pré-multă ușurință în admitere și pré-puțină cumpănire în res- « pingere!

« Despre inițialul *s* = *cĭ* la Românĭ, probă maĭ mult decât deci- « sivă este cuvîntul nostru *cĭorchină* « grappe de raisin ».

(1) [Acuma, *Dict.* II, p. 716, însușĭ d. Cihac recunósce că *cĭóră* este alb. ***sorră***, **dar se feresce de a menționa măcar că combătuse acéstă etimologiă, care este a n ó s t r ă.**

« Reposatul Săulescu a găsit în Moldova pronunciaţiunea *sorpin* « alăturĭ cu *cĭorchin*.[1]

« Dacă vorba e împrumutată dela Otomanĭ, după cum se va grăbi, « póte, de a exclama d. Cihac, atuncĭ cată să observe că forma « turcă este *salqum*, adecă érăşĭ cu iniţialul *s*.

« Îl desfid a eşi din acéstă dilemă între *sorpin* şi *salqum*.[2]

« V. « *Une étymologie* — dice Meunier, resumând admirabila me- « todă a reposatuluĭ Corssen — *n'est admissible qu'autant qu'elle rend « compte de tous les éléments du mot qu'elle prétend expliquer, sans en « ommettre un seul. Toute étymologie, qui suppose une modification vocale, « doit avoir pour soi au moins un exemple d'une modification vocale, bien « identique à celle qu'elle suppose; sinon, tant que l'on n'en peut citer au- « cun, le rapprochement tenté est sans valeur scientifique.*»[3]

« Exemplu (No. 9). D. Cihac comite o eresiă, când trage pe « bohemul *žinčica* « jintiţă » din bohemul *žině* « pĕr de cal », dicênd « cu despreţ că puţin îĭ împórtă că 'n limbile slavice nu se află su- « fixul *cita, ţita* saŭ *tiţa*.

« Dacă un asemenea sufix nu se află, atuncĭ din *žině* nu se póte « nasce *žinčica*.

« Alt exemplu (No. 10). D. Cihac comite o eresiă, când scóte pe « al nostru *malaĭu* din slavicul *mlĭeti* « măcinare », fără a cita în « limba română o singură analogiă de transiţiunea vocalică *mlĭe* « = *mal*.

« Alt exemplu (No. 11). D. Cihac comite o eresiă, când stă- « ruesce în originea *struguruluĭ* din slavicul *strugati* « radere », fără « a ne spune măcar o vorbă despre finalul *ur*.

« Alt exemplu (No. 12). D. Cihac comite o eresiă, când măn- « ţine filiaţiunea între *rânză* «stomah» şi *rânsă* «flóre de alun». « sub pretext că ambele, stomahul şi flórea de alun, ar fi « încre- « ţite», ba încă mĕ mustră că « nu m'am ocupat cu anatomia do- « bitócelor », şi tot-o-dată, cufundat exclusivamente în acea ana- « tomiă, scapă din vedere de a cita o singură limbă, în care stoma- « hul să se fi numit după vre-un fel de încreţitură.

« VI. *Trecerea unuĭ cuvînt dintr'o limbă în alta* **prin împrumut** « *este supusă unor regule de altă natură decât acea* **prin moştenire**, « *dar aprópe tot atât de precise, excepţiunile în ambele casurĭ trebuind a « fi justificate.*

(1) *Archiva Albineĭ Româneseĭ*, Suplement, 1845, nr. 11.

(2) [In *Dict.* II p. 53, d. Cihac a eşit din acéstă dilemă, asigurându-ne că *cĭorchinĭ* «grappe de raisin» este de acelaşĭ origine cu *cĭócă* «corneille», fiind-că serbesce se nu- mesce *kavka* «sorte de raisin noir»!]

(3) *Revue critique*, 1867, t. 2, p. 82.

« Exemplu (No. 13). D. Cihac comite o eresiă, când ne asigură « că « pentru cuvinte împrumutate nu putem statornici nesce re« gule fixe ».

« Cu acest principiŭ înscris pe drapel, d-sa n'ar avé decât a'șĭ în« chipui că o limbă óre-care e compusă în mare parte din *îm« prumuturĭ*, și apoĭ, scutit de regule fixe, fluturând în drépta și'n « stânga după năluca asemenărĭĭ exteriόre, ține-mi-te!

« Îĭ recomandăm scrierea luĭ Miklosich despre latinisme la Alba« nesĭ [1], articlul luĭ Malinowski despre germanisme la Polonĭ [2], o« puscolul luĭ Wackernagel despre străinisme la Germanĭ [3], capitolul « luĭ Corssen despre grecisme la vechiĭ Romanĭ [4] etc., pentru ca să « se convingă o dată pentru tot-d'a-una, cât de «fixe» sînt regulele « de transițiune fonetică și'n privința cuvintelor împrumutate.

« VII. *O analogiă, care se aduce pentru a face probabilă schimbarea « fonetică a unuĭ cuvînt prin trecerea luĭ dintr'o limbă în alta, trebuĭ să « fie exactă, adică să aibe în vedere acelea-șĭ sonurĭ din acelea-șĭ limbĭ.*

« Exemplu (No. 14). D. Cihac comite o eresiă când, la obiecțiu« nea nóstră că în vorbe î m p r u m u t a t e Românul nu preface gru« pul inițial *le* în *ĭe*, citéză pe *ĭubi* și *ĭute* din slavicele *lĭubiti* și *lĭutŭ*.

« Aci este *lĭu=ĭu*, ĭar nu *le=ĭe*.

« Alt exemplu (No. 15). D. Cihac comite o eresiă, când ne spune « că *lunec* a putut să derive din *lubrico* prin perderea luĭ *b*, de vreme « ce — ḑice d-sa — *b* s'a perdut în *bé*, *cal*, *ĭert*, *seŭ*, *soc*.

« In *bé* din *bibere*, *cal* din *caballus*, *ĭert* din *liberto*, *seŭ* din *sebum* și « *soc* din *sabucus*, *b* s'a perdut între doă vocale, cela-ce nu este în « *lunec* din *lubrico*, în care d. Cihac maĭ adaugă trecerea luĭ *r* în *n*.

« Nu există în fonologia română nicĭ o analogiă pentru *br=n*.

« Alt exemplu (No. 16). D. Cihac comite o eresiă, când susține « că *ademenesc* derivă din preposițiunea latină *ad* și din slavicul *ma« niti* « amăgire », sub pretext că acel *ad* figuréză în *adun* și *ad« umbresc*.

« Ambele părțĭ constitutive în *adun* și *adumbresc* sînt latine, cela « ce nu se potrivesce cu pretinsa proveninţă mixtă latino-slavică a « luĭ *ademenesc*.

« D. Cihac era dator să demonstreze, că Românĭĭ nu perduseră « încă pe *d* din preposițiunea latină *ad* în momentul când s'aŭ în« tâlnit pentru prima óră cu Slaviĭ.

(1) Miklosich, *Die romanischen Elemente im Albanischen*, Wien, 1871, p. 73—87.

(2) Malinowski, *Zur Lautlehre der Lehnwörter in der polnischen Sprache*, în Kuhn. *Beiträge*, t. 6, p. 277—300.

(3) Wackernagel, *Die Umdeutschung fremder Wörter*, Basel, 1863, passim.

(4) Corssen, *Ueber Ausspr*., t. 2, p. 817—19.

« Alt exemplu (No. 17). D. Cihac comite o eresiă, când dice că « *sdrumec* s'a putut forma din *ex-de-mico* prin intercalarea unuĭ *r*, « precum s'a intercalat un *r* în *arcer* din latinul *acies* și'n *artar* din « latinul *acer*.

« Chĭar dacă ambele aceste derivațiunĭ ar fi corecte, totușĭ *ac*= « *arc*, care figuréză în ele, nu este o analogiă pentru *sdrumec* din « *ex-de-mico*.

« VIII. *Numaĭ acele dicționare aŭ o valóre sciințifică, în carĭ vorbele, « sub raportul formeĭ și al sensuluĭ, sînt justificate prin exemple din « monumente literare; la cas de a lipsi acéstă condițiune, linguistul este « dator a completa el-însușĭ lacuna, din dată ce un cuvînt óre-care, citat « de cătră dînsul, ar fi contestat.*

« Exemplu (No. 18). D. Cihac comite o eresiă, când aduce la Po- « lonĭ *wila* saŭ *wyla* cu înțeles de « dină antică a Slavilor », basân- « du-se pe nesce dicționare, pe carĭ se sfiesce a le cita anume, unde « cuvîntul, dacă figuréză, nu s'a furișat decât prin traducțiunĭ mo- « derne din poesia poporană serbă.

« Îl desfidem a ne indica un singur text cu *wila* saŭ *wyla* « dină » « din cântece și basme propriamente polone.

« Alt exemplu (No. 19). D. Cihac comite o eresiă, când afirmă « că a găsit tot prin dicționare polone, pe carĭ érășĭ nu le citéză a- « nume, vorba *dolow* ca « denumirea unuĭ câne de vînat, de hăituit, « uneĭ haĭte », maĭ adăogând că puțin ĭĭ pasă, dacă acéstă vorbă se « găsesce saŭ nu se găsesce în « monografiele polone despre vî- « nătóre ».

« *Dolow* « câne », ca și *wila* saŭ *wyla* « dină », este o vorbă polonă « inventată.

« Alt exemplu (No. 20). D. Cihac comite o eresiă, când voesce a « justifica originea turcă a *ciobanuluĭ*, deși se întrebuințéză în tóte « provinciele române fără distincțiune, prin vorba turcă *alaiŭ*, care « — dice d-sa — se întrebuințéză de asemenea în tóte provinciele « române fără distincțiune, de vreme ce o găsim în Dicționarul de- « la Buda.

« Dicționarele necontrolate prin texturĭ omóră pe d. Cihac!

« Cel dela Buda are nu numaĭ *alaiŭ*, dar și pe *beĭzadé* desfigurat « în *vezerdé* [1], de unde însă nimenĭ nu va trage conclusiunea, că a- « céstă vorbă « se întrebuințéză în tóte provinciile din Dacia luĭ « Traĭan. »

« Petru Maior și colegiĭ seĭ dela acel Dicționar adunaŭ cuvinte « de pretutindenĭ, ast-fel că *alaiŭ*, deși se află acolo, nu încetéză to- « tușĭ de a fi propriŭ numaĭ regiunilor române limitrofe cu Turcia.

(1) *Lexic. Budan.* p. 754.

« IX. *Vorbind despre maĭ multe semnificaţiunĭ ale unuĭ cuvînt, să căutâm cu stăruinţă a stabili maĭ întâiŭ genealogia lor, ferindu-ne a lua « o semnificaţiune derivată drept semnificaţiune fundamentală.*

« Exemplu (No. 21). D. Cihac comite o eresiă, când crede că « semnificaţiunea fundamentală a *tuleĭuluĭ* nu este « trunchiŭ », ci « « pénă », intemeiându-se pe expresiunea « puiŭ cu tuleĭe ».

« Dar atuncĭ ar trebui să admitem de asemenea, că semnificaţiu- « nea fundamentală a *colţuluĭ* nu este « dinte », ci « germe », fiind-că « se dice : « érba încolţesce » în sens de « germinéză ».

« In regula generală, ale căriĭ excepţiunĭ, când se întâmplă, tre- « buĭ explicate, semnificaţiunile, ca şi sonurile, tind a se pogorî, a « scădé, a se micşora, încât *tuleiŭ* « trunchiŭ » şi *colţ* « dinte » sînt « maĭ vechĭ decât *tuleĭu* « pénă » şi *colţ* « germe ».

« După d. Cihac, francesul *tige* « trunchiŭ » cată să aĭbă şi el sen- « sul primitiv de « pénă », de óră-ce se dice *tige d'une plume*.

« Un « trunchiŭ » se póte subţià pînă la « pénă », dar o « pénă » « nu se îngróşă pînă la « trunchiŭ ».

« Modul, în care d. Cihac tratéză semnificaţiunile vorbelor, ne a- « mintesce o glumă a celebruluĭ linguist A. W. Schlegel, care dicea « că ar fi fŏrte comic un dicţionar, unde înţelesurile cuvîntuluĭ *vulpe* « s'ar interverti în următórea ordine : « 1. *Vulpe*, nume propriŭ per- « sonal ; 2. *vulpe*, om viclén şi perfid ; 3. *vulpe*, animal carnivor cu « patru picióre etc. »[1]

« Eĭ bine, cam tot aşa face d. Cihac!

« X. *In linguistică, ca în orĭ-ce altă sciinţă şi chĭar în viaţa practică, « o citaţiune inexactă, desnaturată, e n e o n e s t ă.*

« Exemplu (No. 22). D. Cihac comite o eresiă... nu ; un act de « neonestitate sciinţifică, când atribue din noŭ luĭ Diez aserţiunea « cumcă în limba română « *l* nu se móiă înaintea uneĭ vocale », « citând acum nu pagina 222 ca altă-dată, ci pagina 224 şi 181 din « tomul 1 al gramaticeĭ ilustruluĭ romanist după ediţiunea III.

« La pagina 224 Diez vorbesce despre *r*, nu despre *l*.

« La pagina 181 Diez aduce anume cuvintele române *aiu* din *al- « lium, fóiă* din *folium* etc., în carĭ tóte *l* s'a mulat şi către carĭ ar « maĭ fi putut adăuga pe *teĭu*, din *tilia paĭu* din *palea*, *meĭu* din *mi- « lium* şi altele.

« Maĭ pe scurt, Diez dice pentru -- şi d. Cihac îl citéză contra.

« O asemenea falsificaţiune înfioréză.

« Cele noĕ puncturĭ de maĭ sus — despre cel al decelea ne e ru-

[1] Schlegel, *Œuvres écrites en français*, Leipzig, 1846, t. 3, p. 136.

« șine de a mai vorbi — aŭ în vedere nesce erorĭ comune, în carĭ
« ar puté să cadă, maĭ mult saŭ maĭ puțin, orĭ-ce începĕtor în
« filologia comparativă.

« D. Cihac însă ne maĭ spune unele lucrurĭ, carĭ iĭ aparțin într'un
« mod exclusiv, precum bună óră :

« (No. 23). In privința vorbeĭ *tărim* din poveștile poporane ro-
« mâne, d-sa dice că : « nu póte fi decât francesul *terrain* români-
« zat cu o finală turcéscă ». afară de un singur basm. în care același
« *tărim* « vine d'a-dreptul dela maghiarul *terem* sală mare. »

« Un premiŭ, pentru cine va descurca acéstă cimilitură de ma-
« ghiaro-franțusisme românisate turcesce![1]

« (No. 24). În privința vorbeĭ *mosoc*, d. Cihac dice : « sciŭ că for-
« marea cuvîntuluĭ din slavul și chiar de-a dreptul din germanul
« *mops* este după tóte regulele și după geniul limbeĭ române, lepă-
« dând pe *p* și aninând sufixul *oc*. »

« Ne așteptâm, « după tóte regulele și după geniul limbeĭ romă-
« ne », ca d. Cihac să stérgă pe *p* din grupul *ps* în cuvintele *lipsă*,
« *ghips*, *cópsă*, *sgripsor*, *capsă*, *tipsiă*, *rupse*, *fripse*, *înfipse* etc., și să
« maĭ acațe apoĭ către tóte acestea câte un *oc*, căcĭ altmintrelea *mo-*
« *soc* din *mops* va remâné inexplicabil.

« (No. 25). In privința vorbeĭ *stejar*, d. Cihac dice că : « a maĭ
« intra în desbatere cu d. Hasdeŭ, ar fi maĭ mult decât timp perdut. »

« Iată o argumentațiune fórte expeditivă, pe care ar fi trebuit s'o
« generaliseze, căcĭ atuncĭ prin tăcere ar fi scăpat de un minimum
« de doă-decĭ și cincĭ de eresie pe un maximum de opt pagine. »

Consiliele nóstre aŭ fost maĭ pedagogice, dar nu maĭ aspre în fond, decât cela-ce dice Schuchardt maĭ jos la pag. XVII : « Pe de o « parte, Cihac a admis diferite transițiunĭ fonetice, pentru carĭ nu « există nicĭ o umbră de probabilitate, ba încă a cărora grupare pre- « sintă pe icĭ pe colea monstruosităţĭ de soiul Lexiconuluĭ Budan ; « pe de altă parte, el a trecut cu vederea multe indicĭ importante ; « apoĭ mĕ surprinde maĭ cu sémă, cum de a utilisat atât de puțin « dialectul macedo-român. »

Acestea sînt rostite despre tomul I din « Dicționarul etimologic » al d-luĭ Cihac, unde se află totușĭ multe lucrurĭ bune. Ce să dică însă Schuchardt acuma în privința tomuluĭ II, apărut abia de vr'o câte-va lune, în fața căruia, vedênd eresie peste eresie grămădite pe 800 pagine, nu póte să nu se îngrozéscă orĭ-ce linguist metodic ?

(1) [Acuma, *Dict.* II p. 532, d. Cihac pune : «*tărîm*, halle, salle». Ce însemnéză *tă-rim* românesce, vedĭ la noĭ t. 2, p. 714.]

In loc de a se drege, profitând cu înţelepclune de nesce observaţiunĭ fórte obiective, d. Cihac şĭ-a făcut o datoriă de vendettă de a călca din ce în ce maĭ mult cele ḑece consilie ale nóstre, carĭ ar fi trebuit să-ĭ serve ca un fel de decalog. Pentru d-sa nu maĭ există nicĭ un cuvînt inexplicabil; nicĭ o trecere fonetică imposibilă când îĭ vine la socotélă, saŭ posibilă când nu-ĭ convine; nicĭ o analisă morfologică necesară; nicĭ un criteriŭ de transiţiune semasiologică; nicĭ un text vechiŭ; nicĭ o demonstraţiune sciinţifică. Totul se reduce : ca material, la o adunătură necontrolată de dicţionare; ca critică, la góla afirmaţiune că : « aşa este » saŭ « nu este aşa »; ca exposiţiune, la un ton de suficiinţă, de despreţ, chĭar de invectivă, carĭ sînt, în casul cel maĭ bun, un trist indice patologic.

Articlul d-luĭ Cihac din *Romanische Studien* a fost supus uneĭ apreciărĭ fórte temeĭnice de către d. Gaster în *Zeitschrift für romanische Philologie*.

Tóte câte am spus noĭ d-luĭ Cihac, tóte câte ĭ-a spus Schuchardt, îĭ maĭ spune acum d. Gaster, fie-care ajungênd printr'un studiŭ obiectiv, pe o cale independinte, aprópe la acelaşĭ conclusiune. Noĭ maĭ cu sémă am fost în privinţa'ĭ cu o sinceră durere de inimă, căcĭ — orĭ-cum să fie — d-sa pretinde a fi Român, ba chĭar maĭ Român decât diaconul Coresi şi logofĕtul Eustratie.

Reproducem maĭ jos întréga recensiune a d-luĭ Gaster, asupra căriĭ facem tot-o-dată o sémă de observaţiunĭ, acolo unde vederile juneluĭ linguist nu coincidă pe deplin cu ale nóstre proprie, saŭ acolo unde sîntem fericiţĭ că ele ne rectifică. Cu d. Gaster polemica nu póte a nu fi plăcută şi roditóre, căcĭ în orĭ-ce cas ea este metodică.

Insuşĭ d. Cihac ne-a făcut un însemnat serviciŭ, pe care ne grăbim a 'l recunósce. Contestând şi negând într'un mod categoric tot ce i s'a părut că se găsesce numaĭ în manuscripte, d-sa ne-a silit a-ĭ da aceleaşĭ cuvinte, aceleaşĭ forme, aceleaşĭ arcaisme de tot felul, după vechile cărţĭ române tipărite, a căror existinţă îĭ este cu atât maĭ străină, cu cât d-sa — *infandum!* — nu cunósce nicĭ măcar extractele din « Crestomatia » d-luĭ Cipar. In acest chip, rubrica IV din *Addenda et corrigenda,* intitulată « Cihac etc. » (pag. LXXIV-XCVI), a devenit în mare parte un preţios repertoriŭ de contexturĭ tipărite la glosse manuscripte, adecă tocmaĭ ceĭa-ce doresce Schuchardt maĭ jos la pag. IX.

Nu ne măgulim câtu-şĭ de puţin de a crede, că tóte acestea vor fi de vre-un folos d-luĭ Cihac. D-sa nu le va înţelege, căcĭ nu primesce

nemic din ceĭa-ce trece peste capitalul cel primitiv al cunoscințelor d-sale. Pînă la ce grad de fossilificare a ajuns d. Cihac, o probéză maĭ cu deosebire cuvîntul *fărtat*. D-sa scie că *fărtat* este în privința bărbaților întocmaĭ ceĭa-ce'ĭ *surată* între femeĭ; d-sa scie în acelașĭ timp, că *surată* derivă din *soră;* și totușĭ d-sa nu vrea să scie că *fărtat* vine din *frate*, ci'șĭ mănține cu împetrire, fără nicĭ un raționament, etimologia dela *foederatus*. Când cine-va e atăt de cerbicos, nu există nicĭ o probă în lume, care să 'l maĭ urnéscă. Noĭ am puté să-ĭ citâm, bună óră, din *Pravila* dela Govora din 1640, f. 22 v., cfr. ibid. f. 86-7 : «фкртатȣ-тъȣ сорȣ-та съ нȣ ѡ ѧ, «ниче фрате-тъȣ пре сора фрьтатȣ-тъȣ съ нȣ се ѧ, къ се гръеськ фраци «сȣфлетещи, че-шь сьнть пре сфьнта еуаггелїе ши пре чинстита крȣче», unde apare forma organică *frătat* pe lîngă cea metatetică *fărtat* și de unde resultă tot-o-dată că un *fărtat* nu este alt ce-va decăt «frate de cruce». D. Cihac va citi acésta, dar o va citi cu țépĕna hotărîre de a n'o înțelege, și ne va respunde apoĭ de sus : «nous n' hési-«tons pas à soutenir encore notre étymologie du latin *foederatus*» (*Roman. Studien* IV pag. 175). Ideă fixă!

Noĭ ne adresâm dară nu la d. Cihac, ci la sciință.

Dintre numerósele cestiunĭ controlate astfel prin Suplementul de față, ne vom mărgini de a indica aci numaĭ unele maĭ importante :

I. Pe terenul fonetic :

Duplicitatea luĭ *r* în limba română : «*r* móle» și «*rr* dur», v. pg. 250, XV, LXXIII No. 3, LXXXVI No. 71;

Duplicitatea analógă a luĭ *n* : «*n* móle» și «*nn* dur», v. pg. 37, XIII, LXXV No. 11;

Valórea vocalo-consonantică și originea grafică a luĭ ѫ, v. pg. 37, 411—12 No. 6, XI-XII, LXXIV No. 11;

Distincțiunea între *z* și *dz*, v. pg. 187—8, XIV, cfr. tom. 2 p. 6 și 726;

Genesea luĭ *o* din *va*, v. pg. 419 No. 36, LXIII No. 67, LXIX No. 131, LXXVII No. 29;

Inorganicul *h*, v. pg. 230, XIII, LXXV No. 12, cfr. tom. 2 pagina 239; etc.

II. Pe terenul morfologic :

Elementul constitutiv *-u-i-* în verbele române denominative, v. pg. 301 No. 162, XXI, LXVII No. 12;

Resturile *-t-*, *-ț-* și *-l-* din sufixe deminutivale primare *-ut*, *-uț*,

r

-ul. scădute în parte prin concurința unor sufixe deminutivale secundare, v. pg. 293 No. 119. 437 No. 98. LXIV No. 80, XXXIII:

Composițiunea cuvintelor din amalgamarea parțială a doă sinonime : *coderiște*=*códă*+[topo]*riște*. *așijdere*=*așiș*+[tako]*jdere*. *județ*=*jude*+[сѫ]дець. *stuf*=*stuh*+*tufă*. *furtună*=*fortuna*+*tunet*, *vizetlén*=*vizantin*+*hitlén*, *platoșă*=*plata*+[cămé]*șă* etc., v. pg. 61. 90 nota. 271 No. 27, 274 No. 38. 286 No. 98, 418, 421 No. 50. 437 No. 93, 442 No. 146. XXIV, XXIX. LVIII No. 17 etc.

III. Etimologia :

acinare, *aciere*, *acire*. 267 No. 2. 438. XXIV. LIX No. 20.

aúă. 268 No. 11. XXVII. LXIX. LXXV No. 14.

barză. 269 No. 14. XXIII. LIX No. 23. LXXVII No. 30. LXXX No. 41.

bléнde. 254. 255. 270 No. 20. XXII. LIX No. 25.

bosumflat. 271 No. 23. XXIII. LIX No. 26.

braniște. 154. 271 No. 26. LXXXIV No. 59.

brânză. 190. 245. 250. 252. LXXIII No. 2.

bréslă. 219. LXXXIX No. 80.

buléndră. 305 No. 178. LX XXVII No. 75.

bunget. 245. XIX.

calăŭ. 272. XXIII. LIX No. 29.

canaf. 223. LXXXV No. 64.

câțiă. 223. LXXXVII. No. 76.

căvan. 272 No. 30. LXXXVI No. 65.

céur. 438 No. 103. XCII No. 95.

cice, *acice*. 221. 430. XXXII. LXXVI No. 24. LXXXIV No. 57 cfr. tom. 2 p. 134 No. 58. 165 No. 62. 296 No. 52.

cinghiĭ, *cinghiasă*, *cinghirésă*. 273 No. 33. LXXXVI No. 66.

cioae, *acioae*. 273 No. 36. XXXII. LX No. 37. LXXVI No. 26 cfr. tom. 2 p. 235 No. 47.

ciobótă. 53. LXXXIX No. 81.

ciocotniță. 273 No. 34. LIX No. 35. LXXX No. 42.

codru. 163. 252. XLI. LXXVII No. 30. cfr. tom. 2 p. 198 No. 31

coteiu, *cotarlă*. 274 No. 43. XIX. LXXIII No. 6. XC No. 84. cr. tom. 2 p. 184 și 734.

creț. 111. 253. XXVI. LVIII No. 2. LXXIX No. 39.

cricri, *crceri*. 274. No. 44. XX. LX No. 41. LXXX No. 43.

dichis. 276 No. 53. XXIV. LXXIV No. 8.

dracilă. 276 No. 55. XXII.

drob. 277 No. 56. 435 litt. *dd*. XXIX. LXXVI No. 22.

dumestec. 277 No. 58. XXVIII. LXI No. 47. LXXXIV No. 58.

zăgan. 311 No. 197. LXIX No. 193.
zechie. 311 No. 198. LXIX No. 134. LXXXII No. 53.
zestre. 266. LVIII No. 18. LXXX No. 40.
zgarbură. 278 fac-simile. 312 No. 199. XXXII.
zilesc. 312 No. 200. XC No 85; etc. etc.

Un Indice linguistic complet și sistematic la opera întrégă se va publica în tomul III. De o cam dată, am credut de cuviință a da în acest Suplement un Indice bibliografic și un Indice paleografico-istoric la tomul I.

ÜBER

B. P. HASDEU'S

«ALTRUMÄNISCHE TEXTE UND GLOSSEN»

VON

HUGO SCHUCHARDT.

Fast ebensoweit wie im Raume, liegt im Studium das Rumänische abseits von den andern romanischen Sprachen. Zwar verdankt es dem Auslande werthvolle Beiträge zu seiner Erforschung; aber wie sich dieselben auf einen viel grössern Kreis als den der eigentlichen Romanisten vertheilen, so findet sich wiederum unter den Letztern nicht einmal das leidlich rasche Verständniss rumänischer Texte allgemein oder nur häufig. Ich möchte diese Vernachlässigung des Rumänischen aus zwei Umständen herleiten, von denen gerade die entgegengesetzte Wirkung zu erwarten wäre. Den augenfälligern habe ich gleich mit den ersten Worten angedeutet. In einer weit vorgeschobenen, von der Hauptmacht vollständig abgeschnittenen und an sich sehr schwachen Stellung hat die lateinische Volkssprache sich viele Jahrhunderte hindurch tapfer und glücklich behauptet. Je fremdartiger und schwieriger das Ergebniss einer so gesonderten Entwickelung den Kennern der andern romanischen Mundarten vorkommt, um so grösseres Anrecht hat es auf ihre Aufmerksamkeit und ihre Bemühungen. Sodann zieht sich heutzutage durch die romanische Philologie gleichsam eine Heerstrasse, auf welcher sich die Meisten zusammendrängen, und von hier aus gesehen, spielen die interessantesten Fragen, welche mit dem Rumänischen verknüpft sind, die allgemeinen sowohl, zu deren Lösung es beiträgt, wie die besondern, auf deren Lösung es selbst harrt, sie spielen, sage ich, auf einer Gränzmark, deren Anbau man gern dem Historiker, dem Ethnographen, dem Geographen überlässt. Wenn es indessen ein wirklicher Fortschritt gewesen ist, die Litteratur innerhalb des gesammten Lebens zu betrachten, so wird est kein geringerer sein, das Gleiche mit der Sprache zu thun; denn nur so wird uns die Mögli[illegible] keit eröffnet, die zeitliche und räumliche Entwickelung derselben [illegible] bloss zu erkennen, sondern auch zu erklären. Unter allen den äusser[illegible]

flüssen, denen die Sprache ausgesetzt ist, müssen wiederum jene mittelbaren in erster Reihe geprüft werden, welche den Einfluss von Sprache auf Sprache veranlassen und regeln, mit andern Worten, es sind die Ursachen der mundartlichen Abgränzungen oder Abstufungen in der Geschichte des Verkehrs zu suchen, das Wort Verkehr im weitesten Sinne genommen. Was insbesondere die romanischen Mundarten anlangt, so handelt es sich zunächst um den Verkehr zwischen den alteingesessenen Bewohnern und den römischen Eroberern, um den auf so verschiedenartiger Grundlage so verschiedenartig sich vollziehenden Romanisirungsprocess, ferner um den Verkehr zwischen Romanen und Romanen seit frühester Zeit bis heute, wie er auf der orographischen und hydrographischen Bodenbeschaffenheit, auf den staatlichen und kirchlichen Abmarkungen, auf den leiblichen und geistigen Bedürfnissen beruht. Schon längst, z. B. von J. Valdes in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts, war die Bedeutung eines oder des andern der bezeichneten Faktoren für die romanische Sprachgeschichte anerkannt worden, aber auch jetzt ist man darüber kaum hinausgekommen. Um anzuführen was mir gerade einfällt, so hat Ch. Nisard seiner Abhandlung über das Pariser Patois (1872) einen Ueberblick über den Handelsverkehr im mittelalterlichen Frankreich, über seine Wege und über seinen Einfluss auf die Sprache vorausgeschickt und Ch. de Tourtoulon und O. Bringuier, in ihrem ersten Berichte über die geographische Gränze der Langue d'oc und der Langue d'oïl (1876), versprechen uns, die Beziehungen, welche zwischen Land, Leuten und Sprache bestehen, sorgfältig zu erörtern. Im vorigen Jahre haben J. Jung und H. I. Bidermann in ihren Schriften : «Römer und Romanen in den Donauländern» und «Die Romanen und ihre Verbreitung in Oesterreich» einen reichen geschichtlichen und ethnographischen Stoff den romanischen Philologen zur Prüfung und Verwerthung vorgelegt. Die Mehrzahl derselben aber schenkt den Studien, welche in dieser Richtung liegen, wie gesagt, nur eine oberflächliche Theilnahme und vielleicht trägt daran eben jene so verbreitete Vorstellung von den Gränzgebieten einige Schuld, wie ja die richtige Auffassung der Dinge nicht selten durch bildliche Vergleiche getrübt wird. Denken wir uns die einzelnen wissenschaftlichen Disciplinen, statt als Felder einer Ebene, vielmehr als Zweige eines Baumes, so kann uns dies dahin führen, in dem, was uns erst minder wichtig erschien, das Wichtigste zu erblicken, nämlich den Mittelpunkt einer solchen Disciplin gerade da zu suchen, wo sie an eine andere ansetzt oder aus ihr herauswächst. Ohne Zweifel wird die ethnographische Seite der romanischen Philologie mehr und mehr von den Romanisten gewürdigt werden; in gleichem Masse muss aber auch das Rumänische in den Vordergrund treten.

das Ethnographische nie einen Stich in's Politische bekommen
Grunde selbstverständlich und muss doch ausdrücklich hier

bemerkt werden, da die Untersuchungen über die Geschichte der rumänischen Sprache und Nationalität sich nicht immer von solchem Fehler frei gehalten haben. Desshalb diesen Gegenstand als einen unerquicklichen zu bezeichnen—ich habe ihn als einen solchen bezeichnen hören—dünkt mich durchaus ungerechtfertigt; aus einem ähnlichen Grunde könnte man sich um jene grossen Fragen nicht bekümmern wollen, welche die Wissenschaft von der belebten Natur heutzutage in ihrem tiefsten Grunde aufgeregt haben. Gelangen auf dem Kampfplatz ungehörige Waffen zum Vorschein, d. h. solche, die nicht aus dem Stoffe verfertigt sind, aus welchem die Werkzeuge der wissenschaftlichen Forschung verfertigt sein müssen, nun, so sind sie auch machtlos gegen die Ergebnisse der Forschung; nicht rascher und leichter zersplittern in der alten Volkssage die Schwerter, deren Spitzen auf die Erscheinungen aus einer jenseitigen Welt gerichtet sind. Es ist wahr, ihrerseits rufen manche wissenschaftlichen Feststellungen auf dem Gebiete der Praxis gewichtige und theilweise auch unangenehme Folgen hervor; allein die Entscheidung der Frage bezüglich der frühmittelalterlichen Wohnsitze der Rumänen wird meines Erachtens, wie sie auch ausfallen mag, nicht hierher gehören. Inwiefern kann die Gegenwart durch die Schatten einer so entlegenen Vergangenheit beeinflusst werden? einer Vergangenheit, welche nur das trostlose Hinundherwogen roher Gewalten aufweist, welche nicht durchleuchtet ward von jenem Streben nach einer allgemeinen friedesstiftenden Gesittung, das eben als schönstes Kennzeichen unserer Zeit gelten muss. Die Rumänen sind Jahrhunderte lang, nicht durch ihre Schuld, sondern durch die Ungunst des Schicksals, von der geistigen Arbeit der abendländischen Völker ausgeschlossen gewesen; aber nachdem es ihnen gelungen ist, sich daran zu betheiligen, haben sie alle Kräfte aufgeboten, um das Versäumte nachzuholen und sich dadurch Anspruch auf unsere warmen Sympathieen erworben. Und wenn sie in Manchem, was langsame, ausdauernde Arbeit erfordert, allzurasch und feurig vorgehen, so dürfen wir darüber nicht streng mit ihnen rechten; sie stehen eben — um der deutschen Litteraturgeschichte einen gewiss nicht unschmeichelhaften Ausdruck zu entlehnen — mitten in ihrer «Sturm-und Drangperiode», sie können sich frischer, blühender Kraft rühmen: was haben sie von den Enthüllungen über ihre Vergangenheit zu fürchten, was zu hoffen?

Es kommt sehr viel darauf an, das Verhältniss zwischen Wissenschaft und Patriotismus nicht zu verkennen, welches, trotz dem internationalen Charakter der erstern, ein freundliches und zum Theil inniges sein wird, so lange dem letztern es nicht beifällt, seine Befugnisse zu überschreiten. Die Liebe zu den vaterländischen Dingen darf der wissenschaftlichen Betrachtung derselben keine Marschrouten und keine Verhaltungsmassregeln

vorschreiben; aber sie darf ihr Schwung, Kraft, Beharrlichkeit verleihen und vermag so ungemein glücklich auf sie zu wirken. In diesem Sinne gibt es keine patriotischere Wissenschaft als die, welche sich auf die Sprache des eigenen Volkes bezieht, und wie anderswo eine solche unter dem Einfluss des erwachenden und sich steigernden Nationalgefühles in's Leben getreten und herangewachsen ist, so auch bei den Rumänen. Nur zog hier anfangs der Patriotismus mit fliegenden Fahnen und klingendem Spiele voran und die Wissenschaft, indem sie ihm folgte, gerieth auf wunderbare Abwege. In einem Zwiegespräche, welches dem vor 50 Jahren erschienenen Ofener Wörterbuch vorgedruckt ist, belehrt ein unvernünftiger Onkel einen vernünftigen Neffen u. A. dahin, dass im Rumänischen die alte römische Volkssprache sich ziemlich rein erhalten habe[1], im Italienischen, Spanischen und Französischen aber durch Vermischung mit barbarischen Idiomen sehr entstellt sei. Diese Ansicht fand Beifall; da sie jedoch durch die kühnen Etymologieen, welche man aufstellte, nicht hinlänglich gestützt schien, so versuchte man dem Glücke nachzuhelfen, indem man die Schreibung der Wörter möglichst latinisirte und indem man möglichst viele lateinischen Wörter in die Sprache neu einführte. Man hätte sich dafür auf die Franzosen berufen können, welche ja auch das Eine, wie das Andere gethan haben. Schreibweisen, wie *doigt* und *clair* für älteres *doit* und *cler*, stehen in demselben Range, wie *intelectione* und *léua* für *inţelepciune* und *iea*. Allein, wenn man bedenkt, wann, wie und von wem jene Veränderungen französischer Schreibweisen vorgenommen wurden, dann wird man zugeben müssen, dass sie keine Nachahmung verdienen. «Gelehrte» Wörter ferner sind in grosser Menge in's Französische eingedrungen, die meisten jedoch mit jenem gewaltigen Strome, der das ganze geistige Leben erfasste und auffrischte, unter Umständen also, die keine Nachahmung gestatten und von denen in der That die der rumänischen Sprachreinigung (nicht Sprachbereicherung!) ganz verschieden sind. Was die erwähnte wunderliche Theorie anlangt — der zufolge ja aus dem Studium der andern romanischen Sprachen für das des Rumänischen wenig zu gewinnen war—, so hat man sie glücklicher Weise längst überwunden. Die romanische Sprachwissenschaft, wie die vergleichende überhaupt, haben auf rumänischem Gebiet Eingang gefunden und ihre Förderung wird gewiss hier auch von allen einsichtigen Laien gewünscht; denn wer selbst einzig und allein die nationalen Interessen im Auge hätte, dem müsste doch einleuchten, dass die alte Schule trotz den besten Absichten das Band zwischen dem romanischen Osten und dem romanischen Westen lockerte, die neue aber

[1] Der Neffe meint zwar, das Rumänische besitze einige Wörter, welche sich nicht im Lateinischen, noch im Spanischen, noch im Italienischen, noch im Französischen fänden und welche die Vorfahren der Römer von den alten Bewohnern Dakiens entlehnt hätten; der Onkel aber bezeichnet dies als thörichte Vermuthungen, welche „keine erfrorene Zwiebel“ werth seien. Man macht jetzt erfolgreiche Anstrengungen, den Onkel Lügen zu strafen.

es festigt. Nicht so vollständig wie die Theorie selbst, hat man die aus ihr fliessenden praktischen Folgen überwunden. Doch hat dem Etymologismus seine bisherige Gönnerin, die akademische Gesellschaft von Bukarest, durch einen vorjährigen Beschluss die Spitze abgebrochen; sie stellt nämlich nur die rumänische, nicht die lateinische Etymologie als Richtschnur für die Schreibung auf und widerruft die Verbannung der Häkchen und Schwänzchen. Auch in dem Vertilgungskriege gegen die slawischen Wörter hat man innegehalten. Jedenfalls aber haben jene Bestrebungen, welche darauf hinzielten, die Sprache in einem gewissen Sinne umzuformen, die gründliche Beobachtung und unbefangene Darstellung der sprachlichen Thatsachen in ihrer Gesammtheit verhindert; den Mangel an befriedigenden, ich sage nicht einmal erschöpfenden, Grammatiken und Wörterbüchern empfinden besonders wir auswärtigen Romanisten. Das Ofener Wörterbuch ist trotz seinen Unvollkommenheiten und Ungereimtheiten auch heute noch nicht entbehrlich und wir sehen uns überhaupt zu oft genöthigt, auf die etwas wirren Anfänge der rumänischen Philologie zurückzugreifen, die für uns doch nur einen geschichtlichen Werth haben sollten. Die angegebenen Lücken auszufüllen, sind die Rumänen uns Ausländern gegenüber verpflichtet; wir wiederum sind ihnen gegenüber verpflichtet, die in rumänischer Sprache erscheinenden Schriften mehr zu berücksichtigen, als bisher. Eine derartige gegenseitige Annäherung zu ermuntern, ist der Zweck dieser deutschen Vorrede zu einem rumänischen Buche. Mancher Andere wäre hierzu weit berufener gewesen, als ich; allein wer lässt es sich nicht gern gefallen, wenn die Gelegenheit die Stelle seiner Verdienste übernimmt? Herr Hasdeu hat mich gebeten, seinem vorliegenden Werke eine kurze Einleitung hinzuzufügen, und ich habe mich dessen um so weniger weigern wollen, als ich für seine rumänischen Studien, die sich auf breitester Grundlage bewegen, lebhafte Theilnahme immer gefühlt und mehrfach bekundet habe. Sollte es mir gelingen, Herrn Hasdeu einen Dienst zu erweisen, indem ich meine Fachgenossen zu eingehenderer Würdigung seiner wissenschaftlichen Thätigkeit veranlasse, so wird er mir keinen geringern Dienst erweisen, indem er mich durch einen liebenswürdigen Zwang auf ein Arbeitsfeld zurückführt, das ich seit einigen Jahren wider Gebühr vernachlässigt habe. Denn in die Zahl der Romanisten, welche ich anklage, sich allzuwenig um das Rumänische zu bekümmern, schliesse ich mich selbst ein; was meine Anklage dadurch an Autorität verliert, wird sie hoffentlich an überzeugender Kraft gewinnen.

Hinlänglich bekannt ist die ausserordentlich geringe Differenzirung, welche wir an dem Rumänischen in Raum und Zeit wahrnehmen. Denn trotz seinem grossen und vielfach durchbrochenen und zerrissenen Gebiete besitzt es keine eigentlichen Mundarten, wenn wir nämlich unter Ru-

mänisch, wie das fast immer hier geschieht, das Nordrumänische allein verstehen; selbst zwischen diesem, dem Südrumänischen und dem Westrumänischen sind die Unterschiede viel weniger beträchtlich, als man nach der weiten und schon alten Trennung voraussetzen sollte. Und während der drei Jahrhunderte, durch welche wir das Nordrumänische verfolgen können — die beiden andern Mundarten haben keine litterarische Ausbildung erfahren —, hat es sich nicht stark verändert. Kleine Schritte führen von Coresi's Psalter (1577) — ein noch etwas älterer biblischer Text ist das von Hasdeu unter No. I veröffentlichte Bruchstück aus dem Leviticus—zum Psalter von 1651 und von diesem zu einer heutigen Uebertragung, kleinere Schritte z. B. als die, welche das Oberengadinische, eine ebenso junge Schriftsprache, von J. Bifrun's Neuem Testamente (1560) zu dem von J. Gritti (1640) und von diesem zu dem von J. Menni (1861) gemacht hat. Worauf die so verschiedene Geschwindigkeit der Sprachentwickelungen überhaupt und insbesondere die so langsame der neueren rumänischen beruht, das zu untersuchen darf man sich nicht übereilen. Vorderhand gilt es die mundartlichen, wie die geschichtlichen Verschiedenheiten im Rumänischen gerade mit um so grösserer Sorgfalt aufzuzeichnen, je geringfügiger sie erscheinen. Jene sollte man besonders auf den blumigen Pfaden sammeln, auf denen man den Liedern und Märchen des Volkes nachgeht; leider haben die Herausgeber dieser bis jetzt zu wenig daran gedacht, deren sprachliche Form gewissenhaft zu wahren. Die Quellen, aus welchen die andern zu schöpfen sind, üben allerdings nicht den gleichen Reiz auf uns aus, wie die wundersame, üppige Volksdichtung; denn das ältere Schriftenthum der Rumänen entbehrt der schöpferischen und eigenthümlichen Kundgebungen fast ganz. Da die rumänischen Druckwerke des 16. und 17. Jahrhunderts auswärts schwer zu finden sind, so hat uns T. Cipariu zu Danke verpflichtet, indem er 1858 eine Blumenlese aus ihnen lieferte. Vor Kurzem habe ich nun mit Freude erfahren, dass die akademische Gesellschaft von Bukarest die Absicht hegt, diese Werke im philologischen Sinne neu zu veröffentlichen. Zunächst wird D. A. Sturdza den gereimten Psalter Dosofteiu's (1673), B. P. Hasdeu den eben erwähnten Psalter Coresi's, A. I. Odobescu das kleine Gesetzbuch von Govora (1640) und G. Sion das Urtheil der Welt von Cantemir (1698) besorgen. Inzwischen gibt Hasdeu in dem vorliegenden Bande eine Reihe noch nicht abgedruckter Sprachdenkmäler des 16. und des beginnenden 17. Jahrhunderts heraus, und zwar—was sie besonders wichtig macht — Denkmäler der wirklichen Volkssprache. Bezüglich des Nähern verweise ich auf Hasdeu's eigenes Vorwort. Die Wiedergabe der Urkunden scheint mir musterhaft zu sein, und was darüber und dazu bemerkt wird, lässt an Vollständigkeit Nichts zu wünschen übrig. Eine systematische Verwerthung der sprachlichen Ausbeute war nicht am Platze,

da es erforderlich gewesen wäre die umfangreichern Denkmäler derselben Zeit heranzuziehen: Eigenthümlichkeiten der ältern Sprache müssen im Zusammenhang dargestellt werden. Möge Hasdeu später auch dieser Aufgabe sich unterziehen! Eine Sammlung des Stoffes hatte zwar schon T. Cipariu 1866 veröffentlicht, welche 1869 A. Mussafia seiner ausgezeichneten Abhandlung «Zur rumänischen Formenlehre» zu Grunde legte. Aber der Stoff ist seitdem gewachsen und wird noch wachsen; und gerade zu der Betrachtung des Lautlichen, von der damals Mussafia absehen zu können glaubte, geben die nun von Hasdeu erschlossenen Quellen regen Anlass.

Eine Frage stellt sich an die Spitze einer jeden Untersuchung, welche die Sprachfarbe eines ältern Textes zum Gegenstand hat: wieweit decken sich Schriftzeichen und Laute? In allen einzelnen Punkten eine solche Frage richtig zu beantworten, ist nie ganz leicht und bei den rumänischen Urkunden des 16. Jahrhunderts ziemlich schwer. Man hat mich beschuldigt, dass ich für das Rumänische schlechterdings das kyrillische Alphabet dem lateinischen vorziehe. Meine wirkliche Meinung sei hier mit kurzen Worten noch einmal ausgesprochen. Welches Alphabet man für eine Sprache wählt, ist an sich ganz gleichgültig; es hängt Alles davon ab, wie man es ihren Bedürfnissen anpasst. Im Anpassen aber hatten es die Aelteren, wie man auch aus G. L. Frollo's klaren und verständigen Bemerkungen ersehen kann, etwas weiter gebracht, als die Neuesten, und obwohl je höher man hinaufgeht, man um so grössern Schwankungen im Gebrauch der kyrillischen Buchstaben begegnet, so doch immer noch geringern, als sie in diesem Jahrhundert der Gebrauch der lateinischen erlebt hat. Dies erklärt sich daraus, dass man früher vom Etymologismus Nichts wusste, sondern nur mit den natürlichen Schwierigkeiten zu kämpfen hatte, welche überall bei Uebertragung eines Alphabets von einer Sprache auf die andere sich einstellen. In welcher Weise nun, mit welchen Veränderungen das slawische Schriftsystem auf das Rumänische übertragen wurde, das ist für jeden, welcher die Lautverhältnisse des ältern Rumänisch prüfen will, ein Gegenstand von höchster Wichtigkeit und dennoch ist es mir nicht gelungen, irgendwo eine gebührende Erörterung desselben zu entdecken. Ich fühle mich daher auf völlig unsicherem Boden, indem ich folgende Erwägungen anstelle.

Hat von Anfang an ъ im Rumänischen den doppelten Werth von *ă* und *ŭ* gehabt? Es scheint so, da der eine wie der andere im Slawischen begründet ist (z. B. rum. *bătă* = altslow. *bъtъ* — *ludŭ*, *lud* = *ludъ* bulg. *lud*). Wann trat ь dem ъ zur Seite? Die alte Geltung desselben (= *ĭ*) musste natürlich in Vergessenheit gerathen sein (*acelaşь* neben *iarăşi* No. XXXI ist als *acelaşŭ* zu nehmen). Zu der Aehnlichkeit der beiden Zeichen ъ und ь, welche oft kaum auseinander zu halten sind (so weiss Hasdeu

nicht, ob in No. IX *ă* durch ъ oder durch ь dargestellt wird; vgl. NN. XVI. XXIX. XXXII) kam noch, dass sie in altslowenischen Handschriften des- lb häufig miteinander vertauscht wurden, weil die beiden entsprechenden ute sehr früh begannen in einen zusammenzufallen. Schon in der Ur- Stephan Duschan's von 1348 (Arch. ist. a Rom. III, 85 ff.) fin- wohl *ă* (*vrъpelicъ* S. 106, *mrьcina* S. 107) als *ŭ* (z. B. *Hraiulь*, dь — *Stanulъ*, *Raĭulъ*, *Négulъ* S. 104 f., *Hinatь*—*Stacenь* durch das eine wie das andere Zeichen ausgedrückt. Früh machte Bestreben geltend, ъ für *ă* und ь für *ŭ* zu setzen (z. B. schon ., *secarъ* — *Urgicénilorь*, *Arъmégtilorь* Col. Trai. 1877 S. *Jumъtate*[1], *Limbъ-dulce* von 1436 ebend. 1876 S. 500), ohne ennung sich je befestigte. Während des 16. und 17. Jahrhunderrschte in der Anwendung der beiden Buchstaben eine grosse iss, welcher erst durch Verbannung des einen derselben ein Ende wurde. Viele Denkmäler kennen nur ein Zeichen für *ă* und *ŭ*; und hrzahl davon ъ (so NN. XV. XXIII. XXVII. XXVIII. XXX), derzahl ь (so NN. I. III). ь für *ă* haben wir auch in NN. V und , wo *ŭ* gar nicht wiedergegeben wird.[2] ъ für *ă*, *ŭ* und daneben ь für XVII. XXII; ь für *ă*, *ŭ* und daneben ъ für *ă* in XXIV. Endlich in XXV. sowohl ъ als ь für *ă*, *ŭ*. Ganz rein sind ъ = *ă* und ь = *ŭ* nur t in XII. XXII. XXXI. XXXII. Einmal, allerdings vor *i*, wird *ă* ch ы wiedergegeben (*Samphirыi* No. XXIV); vgl. den Gebrauch des ы für *ă*=*i* in einem kaum viel spätern Denkmal, S. 266 f. Angesichts einer so allgemeinen Verwechselung von ъ und ь halte ich es für schwierig das ъ von *mersъ*, *neavъndъ*, *zicъndъ* in No. IX (noch dazu bei der eben berührten graphischen Beschaffenheit dieser Urkunde) als mundartliche Thatsache festzustellen, die ihr Entsprechendes im Südrumänischen finden würde. Die Möglichkeit räume ich gern ein. Das Part. pass. auf *-ă* kommt ja, nach Cipariu, auch im Nordrumänischen hie und da vor. Es muss hier das *-ă* weiblich sein, mit neutralem Sinne : *am datŭ* = *habeo datam* übersetzt *habeo datum*; wunderbar nur bleibt es, dass sich eine Scheideform des Part. pass. für die Verbindung mit *habere* herausgebildet hat, während eine solche für die nur im Nordrumänischen auftretende Verbindung mit *esse*=*habere*, wobei ja das Part. pass. in ein Part. praet. act. übergeht, leicht zu begreifen sein würde. In grössere Dunkelheit noch hüllt

(¹) *Jumъtate* auch Arch. istor. I, 1,74 (1442). 2,19 (1435); aber in zwei andern Urkunden, die wie die angeführten von Sucéva sind, *Jumatate* ebd. I, 1,4 (1438) und *Jumetate* ebd. I, 2,11 (1409) und *Jumetate* auch in einer von Bistrița ebd. I, 1,121 (1428). Es könnte daher doch sein, dass das tonlose *a* in *Oparitulŭ, Bradelŭ, Balanŭ* (s. Arch. istor. III, 181) schon getrübt war. *Jumatate* und viele andern Belege von *a* für *ă* gewährt uns No. XXXI; aber hier steht neben *canafi, sapate* auch *cănafi, săpată*.

(²) Die Verstummung des *ŭ* bereitet, was die Chronologie anlangt, grosse Schwierigkeit; schon im 15. Jhrh. wird es in der Schrift zuweilen weggelassen, so *Lupul* Arch. istor. I, 1, 5 (1490).

sich das südrumänische Gerundium auf *-ndalui;* entspräche das *a* der vorletzten Silbe auch nicht der Praeposition *ad*, worüber die von Ascoli beigebrachten sardischen Analogieen allerdings einiges Bedenken verursachen, so dürfte doch nicht ausser Acht gelassen werden, dass die kürzere und gewöhnlichere Form auf *-ndu* endigt. Es wäre daher wohl besser gewesen das westrumänische Gerundium auf *-nda* heranzuziehen. — Doch ich kehre zu dem Laute *ă* zurück, von dem wir erst zwei Vertreter in der Schrift, ъ und ь, kennen gelernt haben. Est gibt deren noch zwei, ѫ und ꙟ. Jenes bedeutet im Altslowenischen nasales *o*, im Bulgarischen ъ. Schon in altslowenischen Handschriften bulgarischen Ursprungs sieht Miklosich ъ und ь unterschiedslos mit ѫ wechseln. Von den Bulgaren haben die Rumänen ѫ für ъ entlehnt; die Drucke wimmeln davon, in unsern Urkunden aber tritt es nicht sehr häufig auf, z. B. in NN. I. XXXI (*voѫ*, *doaѫ* möchten meines Erachtens eher = *voă*, *doaă*, als = *voao*, *doao* sein). Die Aelteren machen keinen oder nur einen ganz äusserlichen Unterschied zwischen ъ und ѫ (der Gebrauch des ѫ nur am Ende der Wörter, wie er sich in manchen Denkmälern findet, so auch No. XXXII, ist alt; vgl. *Frъţilѫ*, *Guţilѫ* Urk. von 1486 Col. Trai. 1876 S. 469); die Spätern aber haben ъ und ѫ auf zwei nicht ganz fest geschiedene Nüancen desselben Lautes vertheilt, wobei ihnen der ursprüngliche Werth von ѫ vorschweben mochte. Wenn in No. I einige Male ѫ für ѧ steht, so ist dabei wohl nur das Auge, nicht das Ohr im Spiel gewesen, und vielleicht übte noch das Vorbild jener Handschriften, in denen beide Zeichen, aus sprachlichem Anlass, einander vertreten, einen gewissen Einfluss aus. Nichts als eine Umformung des ѫ ist, Miklosich zufolge, das den Rumänen eigenthümliche ꙟ. Hat es ebenso einem Bedürfnisse abgeholfen, wie das aus ч abgeänderte џ? Ich bezweifele es. Man schreibt es nur im Anfang der Wörter, obwohl der dadurch bezeichnete Laut keineswegs an dieser Stelle haftet; vielleicht ist es mit seinem verlängerten Schwanze (s. das Facsimile von No. VI) ähnlich zu beurtheilen, wie das *J* und *Y*, welches in manchen romanischen Handschriften und Drucken für anlautendes *i* steht. Wie kommt es aber, dass ꙟ nicht nur soviel wie ѫ (oder ъ) bedeutet, sondern auch — und dies ist seine gewöhnliche Anwendung — soviel wie *ѫn* und *ѫm* bei folgendem Konsonanten? Nach dem Zeichen für den Vokal wird also das Zeichen für den Nasal ausgelassen und zwar schon in frühester Zeit, obwohl daneben auch ꙟн (ꙟм) vorkommt (z. B., NN. IV. V. VIII. IX. X). Hätte ꙟ nur die Geltung von *ѫn*, *ѫm* und erlaubte es die Palaeographie, so wäre ich geneigt, ꙟ als eine Abart des н aufzufassen und würde dabei an jene Schreibung erinnern, deren man sich für das Neapolitanische, das Albanische und auch das Südrumänische bedient oder bedient hat. Das Häkchen oder die Striche über dem Zeichen (ꙟ̑, ˇꙟ) würden eben genügend den vokalischen Anlaut andeuten. Wie dem auch

sein mag, in vereinzelten Fällen, wo ꙟ im Innern eines Wortes auftritt, möchte ich ihm lieber den Werth von *n*, als den von *în* beilegen. Ich gehe aus von мъꙟка. къꙟпоул, лъꙟгоре (I), авъꙟд (II), бъꙟтоїаскъ (XXVI), (vgl. къꙟд, кьꙟдь, тъꙟгані Arch. istor. I, 1,35 No. 38 vor 1600), welche Hasdeu mit *măînca*, *căînpul*, *lăîngore*, *avăînd*, *băîntoĭască* umschreibt und nach seinem Grundsatz peinlichster Genauigkeit umschreiben musste. Aber so gesprochen wurde gewiss nicht; es drücken ja *ă* und *î* denselben oder doch fast denselben Laut aus und demnach würde авъꙟнд auf dasselbe hinauslaufen wie авъънд oder авъѫнд. Eine solche Doppelung des trüben Vokals wüsste ich nicht zu erklären; derselbe wurde einfach gehört, wohl aber in der Schrift zweimal ausgedrückt, wofür es durchaus nicht an Analogieen fehlt (auch nicht in unsern Urkunden; so тисмѣѧна, трѣабъ, тоѡате, ѡоѡа No. XXII, welche Hasdeu *Tismeāna*, *treāba*, *tōate*, *vōa* umschreibt). Ich würde also sagen, dass in jenen Schreibungen ꙟ an sich noch = ън ist, die Verbindung ъꙟ aber auch Nichts Anderes, als ън. Man wird mir möglicherweise die Schreibweisen съꙟнтѹ und мъꙟнзѹл(ѹ)и in No. XVI entgegenhalten. Ist man jedoch gezwungen, hier ꙟ als *î* zu nehmen? Ich denke, nicht einmal durch den Hinweis auf das ebenda zweimal stehende ꙟнтрѹ. Denn hätte der Schreiber ꙟ als ѫ gefühlt, wie würde er daneben ꙟ фрѹмшане statt ꙟн фр. geschrieben haben? In ꙟнтрѹ haben wir ebenfalls eine Doppelsetzung, die des *n*; folglich in съꙟнтѹ, мъꙟнзѹл(ѹ)и eine doppelte: *să-ăn-ntu*, *mă-ăn-nzului*. Anderswo hingegen ist ꙟ durchaus gleichwerthig mit н. So bedeutet фїꙟнд in No. II dasselbe, wie das ebenda vorkommende фїинд; die Aufeinanderfolge dreier Vokale in *fiînd* würde die Sprache schwerlich dulden. Und als Vertreter des *n* betrachte ich ꙟ endlich auch in моуꙟка, дроуꙟка. фроуꙟзъ (I) оуꙟ (XXVI), obwohl wenigstens in den drei ersten Formen der Ansatz zu einer Trübung der Silbe *un*, wie wir sie in andern Wörtern haben, denkbar wäre. Aber stand zwischen *lungă* und *lîngă* wirklich eine Form *luîngă?* Nicht die geringste Schwierigkeit bereiten Schreibungen, wie де ꙟ, пе ꙟтрѹ, де ꙟтре; wenn man im 16. Jhrh. auch nicht mehr, wenigstens nicht mehr allgemein, so sprach (де ꙟ und дин in No. III, де ꙟ und ден in No. XI), so ist doch nichts gewöhnlicher, als solches Zurückbleiben der Schrift hinter der Sprache.

Abgesehen aber von der schwankenden Rolle mancher Buchstaben, vermag ich noch keineswegs in jeder absonderlichen Schreibweise eine, wenn auch nur mittelbare Beziehung auf die Aussprache zu finden. Welche unberechenbaren Willkürlichkeiten sind nicht schon von Schreiberhänden ausgegangen! Liegt etwa dem doppelten *n* von *unnd*, *sinnd* u. s. w., wie es einst in deutschen Kanzleien so beliebt war, eine sprachliche Eigenthümlichkeit zu Grunde? Oder ist es nicht wahrschein-

licher, dass dies als eine kalligraphische Spielerei oder zur Verlängerung der Schriftstücke erfunden wurde? Ueberhaupt sind doppelte Konsonanten für einfache und umgekehrt oft ohne ernste Ursachen gesetzt worden und so, glaube ich, verhält es sich auch in No. VI mit *Cottéştii, unnuii, annume, Marinnaa, Anncăei.* Das Rumänische kennt keine doppelten oder verlängerten Konsonanten, wie sie das Italienische kennt; das Abweichen einer einzelnen Mundart in dieser Richtung müsste befremden. Auch pflegt Kürzung des Vokals im Rumänischen nicht durch einen folgenden Doppelkonsonanten angedeutet zu werden, wie im Deutschen. Manche Sprache drückt durch Verdoppelung gewisser Konsonanten (z. B. von *s*) verschiedene Qualität an; in den vorliegenden Fällen lässt sich daran nicht denken. Ebensowenig an etymologische Rücksichten (vgl. *Iannĭu* S. 252, 21). Ich vermuthe, dass der Schreiber, welcher so viele Vokale verdoppelte (und hier nehme ich allerdings Einfluss der lebenden Sprache selbst an, obwohl mich die Länge ausserhalb der Tonsilbe in Verlegenheit setzt), dass er aus Versehen dies auch ein paar Mal bei Konsonanten that. Nur bei *Anncăei* (dieselbe Form Arch. istor. I, 1, 35 No. 38 vor 1600) könnte eine Sprachbesonderheit durchschimmern. Vor Muten, besonders gutturalen, fällt zuweilen *n* aus (so *uchi-meu, cupărăture* No. XVII, *ucheşul, u poţu* XXVI, *u cănpŭ* XXVII, *lugu* XXIX, *ochéşul* zweimal, *dénaite* zweimal XXX, *pătru* XXXIII). Gesetztenfalls nun, der Schreiber von No. VI pflegte *unchiu* zu schreiben, aber *uchiu* zu sprechen (er schrieb *ublatu*, aber *cunpăratu*), so blieb ihm, um die Lautbarkeit des *n* in dem Namen *Anca* ganz sicher zu stellen, kaum etwas Anderes übrig, als es zu verdoppeln.

Aus den Schreibungen, welche sich auch für mich ohne Zweifel auf Lauterscheinungen beziehen, will ich hier drei herausheben: die eine, weil die Beziehung eine noch dunkle, die andere, weil sie eine klare, aber durchaus ungewöhnliche ist, die dritte, weil die betreffende Lauterscheinung ein besonderes Interesse bietet. Zunächst erwähne ich den von Hasdeu zu No. XVII u. XXXIII ausführlich besprochenen Antritt eines *h* an *a, e, i* in Urkunden des 17. Jhrhs. aus dem Museelener Bezirk, auch in einer slawisch geschriebenen aus Tirgovişte von 1588 (S. 256 f., 28). In fast allen Fällen folgt *h* auf einen auslautenden unbetonten Vokal, so *gatah, zarbah, mareh, Corşorih, meih* u. s. w.; nur zweimal auf einen auslautenden betonten in *aflah* und *meh*, zweimal auf einen inlautenden betonten in *piahtră* und *vătahful*. Die letzte Form möchte ich indessen lieber von den andern trennen; es scheint sich um eine Doppelschreibung zu handeln. Auslautendes *h* ging nämlich öfters in *v, f* über, z. B. *vărv, vărf* = altslow. *vrŭhŭ; prav, praf*=altslow. *prahŭ*; *stuf*=*stuh* S. 254,26, und so auch *vătav, vătaf*=*vătah* NN. XXIX. und XXXII. Wenn man nun vermuthet,

dass dieses *h* die Verlängerung des vorausgehenden Vokals anzeigen soll, so kann ich mir eine solche ausserhalb des Akzentes nicht wohl denken, am wenigsten in einem enklitischen Wort *(ah fraţilor)*. Die Schreibungen, welche Hasdeu aus einer lateinischen Handschrift des 9. Jahrh. anführt, stimmen äusserlich allerdings mit jenen rumänischen ganz überein; aber ist hier durch das *h* eine rein sprachliche und nicht vielmehr eine gesangliche Verlängerung der Vokale angedeutet? Ich vermag keine bessere Erklärung zu geben; ginge es irgendwie an, so würde ich eine, vielleicht aus dem Slawischen stammende, umgekehrte Schreibung annehmen. Aber die Thatsache, dass auslautendes *h* in neuslowenischen Mundarten zuweilen vernachlässigt wird, liegt zu weit ab. Auf *Mané* = *Mihné* (mit beiden Namensformen wird NN. XI und XII dieselbe Person bezeichnet) darf ich indessen wohl hinweisen.

Die Moldauer (und auch die Südrumänen) sprechen bekanntlich *ḑ* theils wie *ds*, theils mit den andern Rumänen wie *z* aus. Es ist nun höchst interessant, diesen lautlichen Unterschied in einer Urkunde von Iassi (No. XXXI) durch ѕ und ȝ dargestellt zu finden. Uebrigens weist schon Miklosich in seiner Abhandlung über das glagolitische Alphabet, wo er dem ѕ den Werth *ds* zuspricht, auf den Umstand hin, dass die Rumänen der Moldau das ѕ in der That wie *ds* sprechen. Hasdeu macht hierzu treffliche Bemerkungen; nur in einem Punkte möchte ich ihn, und zwar durch sich selbst, widerlegen. Wenn die Herkunft des ѕ von *d* in allen andern Fällen feststände, wäre sie deshalb auch in *rânѕe*, *brânѕă*, *Mânѕeşti* erwiesen? Hasden hat vorher von «Dentalisirung» der *z* nach dem und durch den Nasal gesprochen, auch ist er von dem Grundsatze ausgegangen, dass die Verwendung von ȝ und ѕ nicht auf der Ueberlieferung, sondern auf der lebenden Aussprache beruhe. Nun schrieb man *ȝile*, *orȝu*, obwohl hier ȝ auf *d* zurückgeht; sollte man nicht ebenso gut *rânѕe*, *brânѕă* schreiben, obwohl hier ѕ nicht auf *d* zurükgeht?

Es lässt sich erwarten, dass diese bei Weitem längste Urkunde noch anderes Bemerkenswerthe aufweise. Mussafia hat dargethan, dass im Auslaut nach *i* nicht nur *a* (vgl. *credinţe*=*credinţă* No. IV), sondern zuweilen auch *u*, *o* zu *e* werde *(Fevruarie, genunche, condiţie, scorpie)*. In No. XXXI begegnen wir weitern Belegen für diese Assimilation, welche zugleich noch einen Schritt weiter gegangen ist (*ii*=**ie*=*iu*; vgl. *ii*=*ie* =*ia* : *moşii*, *fii* No. XXV, *muşii*, *fii* XXX): *roşii*, fünf mal neben *roşiu*,[1] *bogasii* neben *bogasiu*. Sogar nach *ir*, welches ja in alt und neufranzösischen, auch neuprovenzalischen (Ascoli's franco-provenzalischen) Mundarten auf ein folgendes betontes *a*, denselben Einfluss ausübt, wie *i*

(¹) Das S. 219 angeführte *covoru roşii* wird S. 220 aus einer syntaktischen Ellipse erklärt *covoru din cele roşii*.

und die palatalen Konsonanten, steht *i* für *u* in *Dragomiri* zwei mal neben *Dragomirŭ*, *Dragomir*; es ist dabei noch an das ital.*-ieri,-iere*=*-iero* und friaul.*-ri* für *-re,-ro* zu erinnern. Hasdeu führt auch *procoveți* neben *procovețŭ* an; das männliche Geschlecht fällt mir auf, aber ь erscheint in diesem Denkmal immer nur für *ŭ*, nicht für *ă*. Hinzuzufügen ist wohl *c'asloveți* für *c'aslovețŭ* oder *c'aslovețu*? *Ț* würde hier also gewirkt haben, wie zum Theil im Slawischen; vgl. altslow. *otĭțemĭ* für *otĭțomĭ*. Man vergleiche noch *Drăghice* No. XXV = *Drăghic'ŭ* ebend., *Drăghic'* No. XXIV. Vor der Tonsilbe wird *u* nach *j* zu *i* assimilirt in *jipan* (zwei Mal), *jipăn*[*ései*] neben *jupan*, *jupănésaa* No. XXX, in der Tonsilbe *ă* (für *e*: *logofet*, z. B. No. VI) nach *f* zu *u*: *logofutul*, *logofutui* XXXIII. Rückwärts wirkende Assimilation durch *v* haben wir in *tetruvanggel* neben *tetrévaggel* XXXI. Wenn *Lupia* (s. zu XXIX) wirklich die ältere Form für *Lipia* ist, so möchte ich *i* = *u* auf Rechnung des folgenden *i* setzen.

Vor Allem ist zu untersuchen, inwieweit die mundartlichen Eigenthümlichkeiten, welche in den vorliegenden Texten zu Tage treten, bis heute fortgelebt haben. Nichts ist z. B. an sich weniger wunderbar, als die Vertauschung von *e* und *i* und die von *o* und *u*; es kommt darauf an zu wissen, ob und wo man noch *blăstimat*, *vot* (=*avut*) u. s. w. spricht. Für einen besondern Fall, den Uebergang des *e* in *i* vor dem *l* des Artikels (*carile* No. XXV; Plural: *moare*, *morile* XX; *flore*, *florile* XXXI), lässt sich auf das Südrumänische hinweisen (*oaspe*, *oaspile*; Plural: *doamne*, *doamnile*.) Um sich über die Versetzung von *l* und *r* bei *ă*, *â* (*glăcavă* No. XII=*gălcévă*; *sărma* u. *srăma*, *Vâlceștii* u. *Vlăcești* XXXI) und die damit zusammenhängende Svarabhakti (*mărăturiia*, *Părăvul*, *păhărănicul* XVII) vollständig aufzuklären, ist es einerseits nothwendig, diese Vorgänge in den slawischen Sprachen zu verfolgen, andererseits festzustellen, ob das Rumänische *l* und *r* als Vokale kennt. Wirkliche Einschaltung von Vokalen haben wir sicher noch in *tocămélele I*, *tocămélnici* XXVIII; ob auch in *părinătele*, *sfănăta*, *cuvănătul*, *denăpreună* XXVIII, *arginitu*, *înteruți* XXXI, wage ich nicht zu entscheiden.

Was Hasdeu S. 249 über *rr* bemerkt, möchte ich dahin erweitern, dass der Gegensatz zwichen starkem und schwachem *r* sich auch in sardischen, süditalienischen, norditalienischen und provenzalischen Mundarten findet.

Ueber die Flexion der Nomina dürfte mehr zu sagen sein, als über die der Zeitwörter. Besonders verdienen die Formen des weibl. Gen.-Dat. Sing. noch sorgfältigere Betrachtung, als ihnen bisher zu Theil geworden ist. Mussafia bringt die artikulirte Form dieses Kasus in unmittelbare Beziehung zum unartikulirten Plural, statt von dem unartikulirten Gen.-Dat. auszu-

gehen, dessen Zusammentreffen mit dem unartikulirten Plural doch ebenso zufällig ist, wie im Altfranz. und Prov. das zwischen dem Objektskasus des Singulars und dem Nominativ des Plurals bei den Maskulinen. Zu der schon in den ältesten Denkmälern auftretenden Neigung, den Gen.-Dativ durch den Nominativ zu ersetzen vergleiche man das Verhalten des Südrumänischen. Dies kennt eine besondere Form des Gen.-Dativs nur bei Hinzutritt des Artikels, also *a vicinilji aceljei bună*, aber *aceljei bună vicină*. Aber selbst dann nicht :

1) wenn dem *ă* ein Guttural vorhergeht, *a njicalji sor'tai* Bojadschi (1813) S. 168, *a bisericalji* ebend. S. 222. (Vgl. altnordrum. : *juncăi, cărăcăi, drăcéscăi* u.s.w.

2) bei den Wörtern auf *ao*, so *steaolji* (Nom. *steaoa*) nicht *steallji* (Plur. *stealle*). Vgl. altnordrum. *vălceaoi* (Nom. *vălceaoa*) S. 251,19 (1571).

3) bei den Wörtern auf *e*, z. B. *adunarilji, citatilji* (für-*elji*), nicht *adunărlji, citățlji* (Plur. *adunărle, cităţle* für *adunările, cităţile*). Vgl. altnordrum. *adunariei, cetatei* u. s. w., wozu aber auch entsprechende Pluralformen sich finden.

Aus diesen Beispielen ersieht man übrigens ein Anderes : das Nordrumänische bedient sich hier der absoluten Pronominalform *ei*, das Südrumänische der konjunktiven *lji* (die absolute ist *ljei*). Sind nicht etwa auch im Nordrumänischen Spuren des konjunktiven *i* nachzuweisen ? D. h. mit Sicherheit; denn *doamnei* kann ja an sich ebensowohl *doamne-i* als *doamne-ei* sein. — Ganz wie das nicht selten im Prov. und Altfranz. geschieht, nehmen im Rumänischen die Masculina der A-deklination im Sing., nicht im Plur. den weiblichen Artikel an, wozu hier in den nicht mit *l* anlautenden Singularformen *a*, *ei* gegenüber dem pluralischen *le* ein weiterer Anlass vorlag. Männliche Eigennamen auf *a* und *é* (*ea*) werden wie die ebenso auslautenden artikulirten Feminina behandelt: *Luca, Opré* gleichsam für *Lucă-a*, *Opre-a*, daher Gen.-Dat. *Luchei, Oprei*. So *Puia*, Gen.-Dat. *Puii*, *Pui*, wie *ploaia : ploaii*. Man beachte endlich noch *Galatai* mit unverändertem *a* vom Nom. *Galata* (Ortsname) No. XXXI. Auffällig erscheint in No. XVI der Plural von *Tătarŭ: Tătară*, mit Artikel *Tătarăie (=ăi)*; *Tătarăi* Arch. istor. I, 1, 35 No. 38 (vor 1600). Aber bekannt ist es ja, dass nach *r*, sowie nach den Zischlauten vermittelst Dissimilation nicht nur *e*, sondern auch *i* in *ă* oder *î* übergeht, z. B. *șă* neben *și*, *ḑîc*[1] neben *ḑic*, *rîu*=*rivus*; wenn wir nun *hotară* für *hotare* S. 243. 254 finden, so wird uns auch *Tătară* für *Tătari* begreiflich erscheinen.

(1) Dies auch südrumänisch. Bojadschi in seiner Uebersetzung des Gleichnisses vom verlorenen Sohne bei Kopitar schreibt : *ḑăse, ḑăle, ḑăc, audă*, in seiner Grammatik aber *ḑise* u. s. w.

Anstatt noch einige Erscheinungen von geringerer Wichtigkeit zu besprechen, welche die Urkunden für die Verbalflexion, die Syntax, das Wörterbuch darbieten, ziehe ich es vor, auf die bisher nur in ihrer unmittelbaren Bedeutung gewürdigten Lautbesonderheiten dieser Denkmäler zurückzugreifen, um die Frage aufzuwerfen : «was lässt sich daraus für die Etymologie gewinnen?» Wir werden antworten müssen : «nicht sehr viel», mögen wir nun nach aufklärenden Nebenformen der dunkeln Wörter selbst suchen, oder überhaupt nach Lautwandlungen, welche neue Schlüsse gestatten. Gewiss hat das Vulgärlatein, welches in jene östlichen Gegenden verpflanzt wurde, hier mindestens eine ebenso starke Umgestaltung erfahren, wie irgend anderswo; allein die Einzelheiten derselben sind zum grössten Theil in tiefes Dunkel gehüllt. Denn, wie ich schon hervorgehoben habe, zeigt das Rumänische, sobald das volle Tageslicht darauf fällt, nur noch ein geringes Mass von Fortschritt und Schwankung; man empfängt fast den Eindruck einer Windstille, der ein heftiger Sturm vorangegangen ist. Auf rumänischem Gebiete enträth daher die etymologische Forschung der reichen und mannigfachen Hülfsquellen, welche ihr auf andern romanischen Gebieten zur Verfügung stehen. Sollen wir nun unter diesen besondern Verhältnissen eine besondere Kühnheit oder eine besondere Vorsicht walten lassen? Mit der einen möchten wir uns verirren, mit der andern kaum vom Platze kommen. Beide haben sich miteinander zu verbinden, oder, um es deutlicher zu sagen, aufeinander zu folgen. Im ersten Theile der wissenschaftlichen Operation, dem vorbildenden, sei man—bei zahlreichern Möglichkeiten — kühner; im zweiten Theile, dem nachrechnenden, sei man — bei beschränktern Beweismitteln — vorsichtiger. Diese Vorsicht hat Cihac in seinem etymologischen Wörterbuch, dessen Verdienstliches ich jetzt sowenig, wie unmittelbar nach seinem Erscheinen verkenne, nicht immer beachtet. Er hat einerseits verschiedene Lautübergänge angenommen, für die sich nicht eine Spur von Wahrscheinlichkeit beibringen lässt, ja deren Verknüpfung hie und da Ungeheuerlichkeiten im Stile des Ofner Wörterbuchs ergibt, und anderseits hat er viele wichtigen Fingerzeige übersehen; vor Allem ist mir unbegreiflich, dass er das Südrumänische so wenig herangezogen hat. Cihac's Wörterbuch enthält nur die lateinischen Bestandtheile des Rumänischen; schon vorher waren von Verschiedenen die nachrömischen zusammengestellt worden, welche im Rumänischen sich etwas schärfer absondern, als in den andern romanischen Sprachen; das Schwierigste blieb als das Letzte übrig : die vorrömischen nachzuweisen. Mit dieser Aufgabe hat sich in eingehender Weise zuerst Hasdeu beschäftigt und es dabei zunächst an jener Kühnheit nicht mangeln lassen, welche gerade sie erheischt. Er ist sich selbst dessen recht wohl bewusst, beruft er sich doch auf den Ausspruch Grimms : «Man darf mitten unter dem Greifen

nach der neuen Frucht auch den Muth des Fehlens haben». Die *Dii minorum gentium* wollen allerdings von der schöpferischen Divination Nichts wissen; sie sind zufrieden, wenn sie die von Andern gefundenen Methoden sich eingelernt haben, wenn sie Routine besitzen; aber von ihnen sagt Benfey mit Recht, dass sie «selten Fehler, aber desto häufiger Dummheiten machen.» Wenn nun Hasdeu's Auge über einen weiten Kreis von Sprachen dahin gleitend, die glückliche Fähigkeit besitzt an dem Verwerthbaren haften zu bleiben, so begnügt er sich doch nicht mit oberflächlichen Vergleichungen, sondern er legt den Weg vom Ausgangs- bis zum Endpunkte in den möglichst kleinen Schritten zurück, an der sichern Hand der Geschichte und der Sprachwissenschaft, und es darf ihm also auch das zweite der genannten Erfordernisse nicht abgesprochen werden, die besondere Vorsicht. Wenigstens nicht, was das Positive anbelangt, denn den Wunsch halte er freundschaftlicher Offenheit zu Gute, dass er im Negativen noch etwas vorsichtiger werden möge. Das Streben, in jedem Falle eine bestimmte Lösung herbeizuführen, für die auch der geringfügigste Umstand in scharfsinnigster Weise ausgenützt wird, beherrscht ihn allzusehr, als dass er zwei oder mehr etymologische Möglichkeiten offen liesse, wie das Diez so oft gethan hat; er ist ein allzu gewandter, eifriger Advokat, um immer ein ganz kühler Richter zu sein. Man sieht, dass es sich hier um Etwas handelt, was mit dem Temperament zusammenhängt. Es wäre schon desshalb gut, das Vertrauen in die eigene Sache minder zur Schau zu tragen, damit das Misstrauen, welches bei so Vielen gegen diese Art von Studien besteht, entwaffnet werde. Da die Durchforschung der andern romanischen Sprachen nach vorrömischen Bestandtheilen bisher nur Weniges und wenig Sicheres herausgestellt hat, so glaubt man für das Rumänische keine günstigern Erfolge hoffen zu dürfen. Indessen erwägt man dabei zu wenig die Verschiedenheit zwischen den Bedingungen, welche das Lateinische im untern Donaugebiet und denen, welchen es in Italien, Frankreich und Spanien unterworfen war, und dass gerade jene einen stärkern Zuwachs aus alteinheimischem Wortschatz denkbar machen. Kurz, ich für meine Person hege die Ueberzeugung, dass das etymologische Studium des Rumänischen, auch da, wo es über das Lateinische zurückgreift, erträgliche Aussichten hat.

Das vorliegende Werk hatte ich schon beendet geglaubt, als zu meiner angenehmen Ueberraschung noch einige Bogen folgten, auf welchen uns Hasdeu die Probe eines etymologischen Wörterbuchs vorlegt. Dasselbe umfasst zweihundert Nummern, unter denen aber öfters mehrere Wörter erledigt werden, und zwar sind die an der Spitze stehenden Wortformen sämmtlich aus einem handschriftlichen slawisch-rumänischen Wörterbuch entnommen, welches dem Anfang des 17. Jahrhunderts angehört. Ich

bin geneigt, diesen letzten Theil des Werkes als den für die Linguisten werthvollsten anzusehen. Hasdeu's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glänzendster Weise hervor, zugleich aber erscheint jener Ueberschuss an Feuer und Zuversichtlichkeit, den ich in seinen bisherigen Schriften gefunden habe, bedeutend vermindert. Indem ich es für meine Pflicht halte, auf diese etymologischen Untersuchungen näher einzugehen, beginne ich, wie es ja schon die Zeitordnung an die Hand gibt, mit den vorrömischen Bestandtheilen. Um solche ausfindig zu machen, sind wir in erster Reihe auf die Hülfe des Albanischen angewiesen, das zum Rumänischen gewiss eine ganz entsprechende Stellung einnimmt, wie das Baskische zum Spanischen und das Keltische zum Französischen. Die Zusammenstellungen rumänischer Wörter mit albanischen, welche Hasdeu hier vorbringt, sind zum grossen Theil für mich überzeugend. So *grumaz*, «Nacken» = *gurmas*, «Kehle» — *măgură* = *màgulă*, «Hügel» (die Wanderung des Wortes in's Czechische befremdet mich; wie steht es mit dem von Cihac angeführten pol. *magora?*) — *màzăre* = *móδulă*, «Erbse» — *moş*, «Greis», «Grossvater» = *motş-im*, «alt» — *mùgur* = *mùgul*, «Schössling» — *noĭan* = *uĭana*, «Ocean» — *sîmbure* = *sùmbulă*, «Kern» — *vièzure* = *vièδulă*, «Dachs» — *bunget*, «alter, dichter Wald» von *bungh*, «Eiche» (S. 245) — *uture* = *ut*, «Ohreule» (das griech. ὠτός scheint nahe zu liegen, allein Herleitung des rumänischen und der slawischen Wörter aus demselben weist Hasdeu wegen lautlicher Gründe ab, und auch an eine Urverwandtschaft wird kaum zu denken sein, wenn ὠτ- wirklich für * ὀσατ- steht). Auch *lostun*, «Ratte», ein sonst nicht belegtes Wort, mag von einem **losț* = alb. *loş*, «Loch unter der Erde, wo sich das Thier verbirgt» herkommen. Einige jedoch veranlassen mich Bedenken zu äussern. Wenn *căţel* desshalb nicht lat. *catellus* sein soll, weil dies nicht *cotĕĭu* erkläre, so ist erstens zu bemerken, dass im Romanischen öfters aus einer lateinischen Ableitung der wirkliche oder scheinbare Stamm herausgeschält, und eine neue Ableitung davon gebildet wird. Es würde also in unserem Falle nicht einmal nothwendig sein, die Existenz eines *catus* oder *cata* zu erweisen, die übrigens aus den Deminutiven zur Genüge hervorgeht und der Berufung auf den wunderlichen Grammatiker Virgilius nicht bedarf. Ich verstehe übrigens nicht recht, wie man dieses *cătus* mit *cattus*, «Katze», identifiziren kann, dessen *tt* durch das Keltische und Romanische hinlänglich sicher gestellt ist. Zweitens macht es die Bedeutung von *căţel* und *cotĕĭu* sehr fraglich, ob beide Etwas miteinander zu thun haben. *Cotĕĭu* heisst der Hund mit kurzen und krummen Beinen, der Dachshund (in jenem alten slawischen Glossar wird es durch *slědnikŭ* wiedergegeben, welches Hasdeu mit «dogue» übersetzt, welches aber eigentlich «Spürhund» von *slěditi*, «spüren», ist). Nun kann, wenn der Stamm *cot* den Hund schlechtweg

bezeichnet eine besondere Art durch das *-ĕu*, welches verkleinernd oder (nach Hasdeu) vergrössernd zu fassen wäre, kaum ausgedrückt werden. Auch weiss ich nicht, ob *-ĕu* in einer dieser beiden Funktionen nachweisbar ist; der Vergrösserung pflegt *-oiu* oder *-ău* zu dienen, z. B. *căţeloiu, căţău*. Ich dachte gleich an *coti*, «einwärts krümmen», und sah dann, dass Cihac dieselbe Ableitung gibt, indem er *cotĕu* auch in dem Sinne «chemin détourné» anführt. Drittens spricht die Verschiedenheit des Vokals in der ersten Silbe für Trennung der Wörter. Warum sollte das *u* des albanischen *kut* (übrigens heisst auch magyarisch *kutya* nicht «Hündin» sondern «Hund») in *cotĕu* als *o*, in *căţel* als *ă* auftreten? Hasdeu selbst hatte unter No. 29 das *o* in *cotoiu* neben dem *ă* in *cătuşă* als eine Assimilationserscheinung zu erklären für nöthig befunden. — Gegen die Ableitung des Wortes *creri* (*crieri*, *creeri*) oder vielmehr **creru* von *cerebrum* lässt sich meines Erachtens nichts Ernstliches vorbringen. Zwischen anlautenden Konsonanten und *r* wird zuweilen ein Vokal ausgeworfen, zuweilen ein solcher eingeschaltet: *cré=colere*, *fărâmă=fragmen*. Dieser Ausfall des *e* nach *c* muss natürlich zu einer Zeit stattgefunden haben, als das *c* noch allgemein die gutturale Aussprache hatte; in dieselbe Zeit gehören *u=i* in *cucută*, *i=i* in *scânteie*, die Umstellung des *i* in *clingă* (*chingă*)=*cingula*. Mit *creri* verhält es sich also ganz ähnlich wie mit franz. *vaincre* (=*vinc're*), *faire* (=*fac're*) u. s. w. *R* aus *br* haben wir auch in *întunerec=*intenebricus*, *luneca* für **lureca = lubricare* (vgl. *suspina=suspirare*, *riezua=riezure*[1]); wie *l* aus *bl* in *sulă = *subla*. Indessen ist hier die Diphthongirung des *e* zu *ie* und die Weiterentwicklung des *ie* zu einem zweisilbigem *ie*, *ee*, (vgl. z. B. *kiiare* No. 87 = *hiere* und *treera=*triera* für **triura=tribulare*, wegen *ie=iu* s. S. XIV) nicht im Mindesten auffällig. Dass ein alteinheimisches *crie*, «Kopf», welches im Albanischen fortlebt, auf lat. *cerebrum*, welches ja mit ihm verwandt ist, eingewirkt haben kann, will ich nicht läugnen, aber ich glaube nicht, dass *criere* von *crie* nach Analogie von *spinare* gebildet worden ist. Denn in *spinare* wurde doch *-are* nicht *-re* als Endung gefühlt und es musste *criare* erwartet werden. — Nach Hasdeu kommt *dezgauc*, *descauc* von *găoă*, *ghioă* her; die Laute scheinen sich dem zu

(1) Hasdeu selbst stellt diese beiden Formen S. 247 wegen *n=r* zusammen; wie er S. 308 richtig bemerkt, pflegt *n=r* durch Assimilation bei folgendem *n* einzutreten. *Lubricare* scheint in den übrigen romanischen Sprachen verloren gegangen und erst später durch die Gelehrten wieder eingeführt worden zu sein. Zwar leitet J. Cornu in seiner „Phonologie du Bagnard“ *lueydjye*, «glisser, mener avec un traineau» (bei Bridel *ludji*, *ludzi*) von *lubricare* ab; aber einerseits kann ich mir aus den verschiedenen Nummern, unter denen jenes Wort bei Cornu vorkommt, seine Lautgeschichte nicht erklären, anderseits deutet das, nach Cornu darauf zurückzuführende *lueydze*, „traineau“, einen ganz andern Ursprung an. Bridel hat die Formen *ludji*, *ludza*, *ludze*, *liudza*, *liudze*, *lieudje* — *ludzon*. Schneller, aus dem Ladinischen Tyrol's: *luesa*, *löza*, *liösa*, *lioisa*, *lesa* — *luson*, churw. *schleuss*, *schliusa*.

widersetzen. *Găóce* (so finde ich in den Wörterbüchern) hatte ich mit *gallicia* (von *gallica* sc. nux) gleichgesetzt, auf welches Diez ital. *guscio* u. s. w. zurückführt; die Vertauschung von *-icia* mit *-ocia* findet sich in der gleichen Wortform, wo sie eine ganz verschiedene Bedeutung hat: franz. *galoche* u. s. w.=**gallocia*=**gallicia* (von *gallica*, «Pantoffel»). Auf die gleichbedeutende Wortform *gullioca* liesse sich trefflich *ghióčă* zurückführen; aber auch nach der Erörterung Löwe's (Prodromus S. 298 ff.) sind wir über die Formen *gulluca, gullioca, gutillioca, culliola, gallicola*, u. s. w. noch nicht im Klaren. Dass hier nur verschiedene Lesungen ein und desselben Wortes vorliegen, erscheint kaum glaublich. Ferner halte ich die Verknüpfung von *găóčă, ghióčă* mit alb. *kafkă, kokă* für wenig annehmbar. Alb. *kokă* war von mir als romanisches Wort gefasst worden (vgl. z. B. span. *coca*, «Hirnschädel»); ob sich *kafkă* daraus entwickelt hätte, wagte ich nicht zu entscheiden. Wenn ich indessen Mischung von *concha* mit *coccum* vermuthete, so glaube ich jetzt eher, dass *caucus* heranzuziehen ist, welches ja dem Rumänischen als *cauc*, «Trinkgefäss», verblieben ist (*cauc*, «Kappe», ist türkischer Herkunft).—Aus *sămărăt*, «froh» neben *po-somorît*, «finster», «trübsinnig», erschliesst Hasdeu die Negation *po*=alb. *pa*; ich betrachte die Sache als wahrscheinlich, aber solange für nicht ausgemacht, bis entweder im Rumänischen weitere Fälle der Zusammensetzung mit negativem *po*, oder im Albanischen das betreffende Stammwort, nachgewiesen werden. Neben der Röslerschen Etymologie des *posomorît*, von magy. *szomorú* «traurig», hätte auch die Miklosich'sche von altslow. *pohmuriti* angeführt werden sollen.—Die Uebereinstimmung zwischen dem rum. *lupóe, lupóne* mit alb. *uikónyă* wird mit Recht hervorgehoben; nur frägt es sich, ob *-ónya* im Albanischen häufiger ist, als *-onia* im Lateinischen.—Ueber das ableitende *u* in Zeitwörtern der 3. Konjugation hatte Diez keine Ansicht aufstellen können; Hasdeu hält es für vorrömisch, indem er ein solches *u* auch im Albanischen, Griechischen und Slawischen findet. Ich bin nicht abgeneigt, dem beizupflichten, nur dürfte *u* im alb. *paguem, peşkuem, plumbuem*, u. s. w. kaum der Ableitung dienen; wenigstens hatte ich geg. *ue*, tosk. *ua* als eine Diphthongirung von *o* angesehen. Eine Entlehnung von *u* aus dem Slawischen (*glăsui*=*glasovati*) ist mir nicht wahrscheinlich. Hätten wir in den Zeitwörtern auf *-ui* nicht lauter Denominative, so würden wir sie vielleicht mit den Perfekten der 2. Konjugation auf *-ui* in Zusammenhang bringen dürfen, wie dies für französ. *épanouir, évanouir*, alt *engenouir* nothwendig ist.— Wenn ich durchaus nicht die Meinung derjenigen theile, welche die albanisch-rumänische Wortgemeinschaft nur aus der mittelalterlichen Nachbarschaft herleiten, so denke ich doch, dass einige Wörter erst in späterer Zeit aus dem Albanischen in's Rumänische eingedrungen seien. Dahin möchte ich *traistă* (*traistră, taistră, trastur*), *drăstă*, *straiţă* (*straistă*)

=*trasta* (*trase*), *draștă*, *ștreiță* rechnen; denn ist es glaublich, dass eine Wortform *staristra* auf zwei voneinander unabhängigen Gebieten in so ganz analoger Weise fortgewuchert habe? — Auch die, von den alten Schriftstellern überlieferten Ortsnamen und sonstigen Wörter können uns bei der Aufspürung vorrömischer Bestandtheile förderlich sein. Zu den schon früher im Rumänischen nachgewiesenen Pflanzennamen fügt nun Hasdeu noch *dracilă* hinzu. Das rumänische *mal* begegnet uns sowohl im Albanischen, als in illyrischen und dakischen Ortsnamen (*Dimallum*, col. *Maluensis*), und endlich, wie Hasdeu zuerst wahrgenommen hat, auch in zahlreichen magyarischen aus dem 13 bis 15 Jahrhundert. *Săldug*, Deminutiv von **sald*, «Sumpf», wird mit den in sumpfigen Gegenden Daciens wohnenden *Saldensii*, mit dem pannonischen *Saldum* und dem mœsischen *Săldapa* in Zusammenhang gebracht.

Wo wir uns weder auf das Albanische noch auf alte Zeugnisse stützen können, da laufen wir freilich Gefahr, den Boden unter unsern Füssen zu verlieren. Die Annahme Hasdeu's, dass die nächsten Verwandten der alten Daker in der eranischen Gruppe zu suchen sind, hat für mich nichts Unwahrscheinliches; indessen mit Sicherheit ist selbst die Stellung des lebenden Albanischen innerhalb der indogermanischen Sprachen bis jetzt noch nicht erwiesen. Und überdies lassen sich nördlich und südlich der Donau recht verschiedenartige Sprachen denken, welche Wörter an das Rumänische abgeben mochten, wie ja Hasdeu selbst eine Vermischung der Daker mit keltischen Stämmen vorausgesetzt hat. Solche ethnographische Bestimmungen sind nicht geeignet, uns als zuverlässige Wegweiser zu dienen, wenn wir vorrömischen Uberbleibseln nachspüren. Ich möchte von ihnen ganz absehen und sagen: wo uns für rumänische Wörter, welche weder aus dem Albanischen noch aus einer der nachrömischen benachbarten Sprachen erklärt werden können, andere indogermanische Sprachen schlagende Parallelen darbieten, da dürfen wir jene Wörter zwar nicht gerade als thrakisch, dakisch, getisch, keltisch u. s. w., aber doch als vorrömisch schlechtweg vermuthen. Die Möglichkeit aber, dass sie durch einen, uns unbekannten Kanal erst während des Mittelalters in's Rumänische gelangt sind, bleibt kaum je vollständig ausgeschlossen. Zu denjenigen Uebereinstimmungen, welche schwerlich auf Zufall beruhen, zähle ich vor Allem: *melc*=kymr. *malw*, *malw-oden*, bret. *melc'hu-edenn*, zend. *mûraka*, lat. *murex*, «Schnecke». Recht ansprechend dünken mich auch: *blénde* (*blénze*, *bléndă*), «Lerchenfalke»=lit. *balândis*, osset. *balon*, «Taube» und *găde* «Henker» = zend. *gadha* «Mörder». Wenn Hasdeu von *găde* sagt: «vielleicht ein trakischer Ueberrest», so mag er daran gedacht haben, dass möglicherweise das Wort, welches ursprünglich immer für die Zigeuner angewandt wurde, durch die Zigeuner in

Aufnahme gekommen ist, wenn es auch in den uns bekannten Zigeuneridiomen sich nicht vorfindet. *Calo, calâŭ*[1], welches dasselbe bedeutet wie *gâde*, gehört ebenfalls der Zigeunersprache an: *kalò* bezeichnet hier den Zigeuner selbst.—In Bezug auf manche Wörter drückt sich Hasdeu mit einer durchaus gerechtfertigten Zurückhaltung aus. Indem er zu *bâsău* u. s. w. eine Reihe von indogermanischen Wörtern, darunter auch das deutsche *böse* vergleicht, hätte er noch ital. *bugia*, prov. *bauzia*, «Lug», «Trug», anführen können, welche von Manchen ebenfalls auf dieses deutsche Wort zurückgeführt werden. Jedoch scheint der Grundbegriff des Stammes *băs* nach einer andern Richtung zu weisen, wenn wir auch das Zeitwort *băsăi* oder *bĕsăi* (so Pontbriant; кѫзѫи das Ofener Wörterbuch) welches «antreiben», «reizen», «schüren», «liebkosen» bedeutet, ganz aus dem Spiele lassen müssen. Eher könnte zu *bosnat* das deutsche *böse* verglichen werden; denn ich glaube nicht, dass es mit *bosumflat* zusammenhängt. Das letztere (dessen Uebereinstimmung mit dem franz. *boursouflé* zwar augenfällig, aber schwer erklärlich ist) bezeichnet «aufgeblasen» oder «aufwallend», *bosnat* aber im Gegentheile «verschlossen», es ist Synonym von *închis* (*inclusus*); auch lässt sich *sn*=*tn* im Rumänischen nicht belegen. — Hinsichtlich eines Wortes wundere ich mich Hasdeu eine frühere Meinung, und zwar stillschweigend, aufgeben zu sehen. Dass der Storch nach seiner weissen Farbe benannt sei und daher *barḍă* zu alb. *barĕ* gehöre, erschien mir annehmbar, da ihn ja auch die Griechen als den Grauweissen (πελαργός) bezeichnen, und überhaupt so viele Vögel den Namen von ihrer Färbung haben. Aber unter allen Vögeln halte ich ihn für den letzten, der sich als Sänger bezeichnen lässt, und weder dürfte *ciconia* mit *canere*, noch *barḍă* mit gall. *bard* u. s. w. etwas zu thun haben. Auf die Frage Hasdeu's, ob aus bret. *barz* nicht span. ital. *garza* hätte werden können, möchte ich verneinend antworten, 1) weil *z* = *d* sehr jung ist, und also ein spät mittelalterlicher Uebergang des Wortes aus der Bretagne (oder aus Wales, wo *dd*=*d* gilt) nach den südromanischen Ländern gedacht werden müsste, 2) weil im Spanischen *g* für *b* nur vor *u* u. *o* und vor *r* eintritt, nicht vor *a*, wenigstens nicht vor anlautendem und nicht ohne assimilirenden Einfluss. Uebrigens heisst *garza* «Reiher» nicht «Storch». Dennoch liesse sich das südromanische und das ostromanische Wort zusammenbringen, wenn man von lat. *ardea* ausginge, worauf dort *garz* (in *garzone*; vgl. franz. *garce*) eingewirkt haben würde, hier ein alteinheimisches Wort *bard*.—Bei *mocan*, «Bauer», «Einfältiger», welches sich im Magyarischen als *mokany* wiederfindet, wird

(1) Hasdeu betrachtet *-âŭ* als Augmentativendung; aber da im Auslaut der magyarischen Wörter *o* regelmässig durch *âŭ* wiedergegeben wird (z. B. *năerăvâlâŭ* — *nyakravaló*), so wird auch *calâŭ* dem älteren *calo* genau entsprechen.

an kelt. *mac* erinnert; Beides liegt aber zu weit auseinander. Und wenn, wie das wohl möglich ist, *molidvu* und das gleichbedeutende franz. *mélèze* einen Ursprung haben, ist es nothwendig, dass derselbe im Keltischen liegt? — Ich äussere am Schlusse dieses Abschnittes den Wunsch, Hasdeu möge seine vielen zerstreuten Artikel über die vorrömischen Bestandtheile des Rumänischen zusammenfassen, und sie, nach einer einleitenden Darlegung der befolgten Methode, in französischen Sprache neu veröffentlichen, um den hiebei vornehmlich stimmberechtigten Indogermanisten das Urtheil zu erleichtern.

Ich wende mich nun von den vorrömischen zu den lateinischen Bestandtheilen, und empfinde dabei ein ähnliches Gefühl der Erleichterung, wie der Texterklärer, der die ἅπαξ λεγόμενα überwunden hat, und das weitere Deuten oder Bessern stets an mehr oder weniger zahlreiche Parallelstellen anknüpfen kann. Ehe ich an die reiche Fülle von Bemerkungen herantrete, zu welchen die verschiedenen Erscheinungsgruppen Hasdeu veranlassen, möchte ich einige Wörter aussondern, deren lateinische Herkunft mir nicht sicher gestellt zu sein scheint. In *aćuare*=*acquiere* lässt sich *-are* durch *născare* neben *nascere*, *scuĭpa* neben *scuĭpi* (wohl eher von *conspuere* als von *exspuere*) rechtfertigen, aber *ću*=*ći* (=*qui*) nicht durch *ćiubuc* neben *cibuc*, *ćiumili* neben *cimili*, *ćiupercă*=magy. *cseperke* u. dgl., wo labiale Konsonanten assimilirend wirken, ebensowenig durch *ćiutură* neben *ciutură* (da jenes die ältere Form ist=türk. *ćuture*, magy. *csutora*) oder *şuncă* (schon in deutschen Mundarten *Schunken*, magy. *sónka*) und kaum durch *gĭur* (dessen Entwickelung durch *gir* aus *gyrus* ein merkwürdiges Gegenstück zu *ghib*=*gybbus*=*gibbus* bildet); denn unbetontes *i* nach einem Guttural und vor einem Vokal bildet einen besondern Fall: aus *acquiere* **aciere* wäre aller Wahrscheinlichkeit nach *acere* geworden, wie aus *quietus*: *(în)cet*. Auch ist der Sinn des Wortes der Herleitung nicht sehr günstig. *Dichis* mit dem Zeitwort *dichisi* hat griechisches Aussehen; Rösler versuchte es auf δίκαιος zurückzuführen, aber mit wenig Erfolg. Einen bessern Erfolg kann ich auch der Hasdeu'schen Etymologie nicht zusprechen, weil sie eine allzu eigenthümliche Begriffsreihe voraussetzt. Aus gleichem Grund überzeugt mich die, bei dieser Gelegenheit gegebene Deutung von *unéltă* nicht. «Schale, Rinde» = «Festes» ist gewiss ein natürlicher Uebergang; und doch wünschte ich für *solz*=*solidum* einige zwingende Analogieen.

Manchem Worte weise ich, vor Allem durch lautliche Erwägungen bestimmt, eine etwas andere lateinische Grundform zu, als Hasdeu. Den Uebergang von *rj* zu *rş*, wegen dessen sich Hasdeu auf slawiche Mundarten und das Zakonische beruft (im Romanischen bleibt nach *r* immer der tönende Laut; vgl. franz. *cierge*, churw. *gliergia*, *glœrgia* u. s. w.), vermag

ich für das Rumänische nicht anzuerkennen; und um *-aş* = *-arius* zu setzen, würde der Ausfall des *r* eine weitere Schwierigkeit darbieten. Wenn nun aber auch *rş* aus *rj* entstehen könnte, so würden wir doch nicht *cerĭu, cerşut, cerşură,* sondern *cerş, cerut, cerură* erwarten; wie käme denn *i* in diese beiden letzten Formen? Ich ziehe es vor, ein altes sigmatisches Perfektum anzunehmen *cerşi,* woraus dann als ob *cerş-* der Stamm wäre, ein neues Perfektum mit *u* abgeleitet wurde; vgl. einerseits das regelmässige *-sei*=*-s-evi*, anderseits Bildungen wie altspan. *truxe* = **traxui*, prov. *vesqui*= **vixui*, ital. *vissuto*, prov. *tenisut* u. s. w. Eine Unregelmässigkeit läge allerdings in dem *ş*=*s* vor *u*. — *Curcubenos* steht mir nicht für **cucurbitosus*, sondern für **cucurb(it)inosus* (von *cucurbitinus*); es wurde **cucurba* als Stammwort gedacht, wie beim Deminutiv *curcubiţa* für **curcubetiţa*. Das *pèpene*, wozu es gehört, unterscheidet sich wenigstens im Akzent nicht vom lat. *péponem*, denn so ist zu betonen (griech. πέπονα); das Italienische und Spanische haben den Akzent verlegt *(popóne, pepíno)*. — Warum soll *gurguĭu* nicht = *gurgulio*, sondern = **gurgullus* sein? Lautliche Bedenken kann ich nicht entdecken und Nominativformen von Maskulinen der 3. Deklination haben sich ja noch sonst erhalten, wie *drac*=*draco, om*=*homo, şóră*=*soror, rece*=*recens, şérpe*=*serpens*. Zu diesen könnte auch *judec*=*judex* gehören. Hasdeu aber sieht darin einen nach falscher Analogie aus dem Plural *judecĭ* abgeleiteten Singular. Diese Annahme ist innerhalb des Rumänischen gewiss berechtigt *(şórec* wird aus *şórecĭ*, *berbec* muss aus *berbecĭ* gebildet sein: in diesen beiden Wörtern hat das Rumänische den lat. Akzent gewahrt, während das Italienische *bérbice*, wie *sorce*, und das Französische *souris*, wie *brebis* spricht) und lässt sich auch auf Feminina, wie *falcă (falx), junincă (junix), feregă (filix), nucă (nux), salcă (salix)*, ausdehnen. Indessen muss dann das Verhältniss des Rumänichen zum Italienischen klar dargelegt werden; das letztere kennt eine Reihe von entsprechenden Fällen, wobei der lateinische Nominativ Sing. als Grundform angesetzt wird (vgl. besonders Ascoli Arch. glott. II. 434 f.). Denn wenn auch *sorco* sich zwanglos der Hasdeu'schen Annahme fügte, so würde dies schwieriger bei neapol. *jureche* (das zunächst für **jureco* stehen müsste) und unmöglich bei *rádica* (rum. *rădiche* ist = *radicula*) [1] sein. Was nun die Form *jude* anlangt, so kann dieselbe durch Apokope ebensowenig aus *judece* entstanden sein — so meint Hasdeu — wie aus rum. *judec*=*judecŭ*, also einst **judecu*. Sie erklärt sich nur aus einem urromanischen *judec*=*judecs*, auf welches neapol. *jureche* und wohl auch rum. *judecŭ* zurückgehen. Vgl. span. *cal*=*calx*, neap. *Fele*=*Felix*

(1) Prov. *junega* bezieht Hasdeu No. 99 auf *junicem;* es dürfte aber wohl *júnega* betont werden müssen, womit, Diez zufolge, jurass. *gegna* zusammenhängt.

(*-icis*), lombard. *cotórna=coturnix* (*-icis*), tosk. *órafo=aurifex.* — In *muşc* sieht Hasdeu nicht *morsico* sondern *mordico;* während es sich aber aus jener Form auf's Einfachste entwickeln lässt (*s=rs* wie im franz. *museau*=prov. *mursel* vom gleichen Stamm, und im rum. *dos, sus; şc=sc* wie in *muşchiŭ = musculus, rouruşcă = labrusca* u. s. w.), weiss ich nicht wie *rd* vor *c* zu *ş* werden soll. *Muşcel = monticellus* würde keine genügende Analogie gewähren, auch wenn hier wirklich *ş=nt* wäre. Doch ist *muncel* die regelrechte Form, und daraus vielleicht *muscel* unter dem Einfluss irgend eines andern Wortes entstellt.—*Salbed* wird eher= *exalbidus,* als= *subalbidus* sein; die Silbe *ub* konnte nicht wohl völlig schwinden.—*Spre* leitete man bisher von *ex-per* ab; Hasdeu (S. 111) von *super.* Dem Sinne nach passt das letztere besser, nicht aber dem Laute nach. Die Verlegung des Akzentes kann nicht durch griech. ὑπέρ wahrscheinlicher gemacht werden. In *sprincéna=superincilium,* für *supercilium,* steht *spre=super* vor der Tonsilbe. Man könnte zwar sagen, dass auch ausserhalb der Zusammensetzung die Praepositionen des eigenen Akzentes ermangeln; nichtsdestoweniger sehen wir, dass die zweisilbigen durchaus behandelt werden wie andere zweisilbige Wörter, ausser wenn sie den Anschein zusammengesetzter Praepositionen annehmen. Man fühlte in den ersten Silben von *intra, infra, intro* die Praeposition *in,* und betonte desshalb *in-trá, in-frá, in-tró* (ital. *tra, fra,* südrum. *tru*). So fühlte man vielleicht in der 2. Silbe von *super* die Praeposition *per,* und betonte *supér,* rum. *spre.* Es würde sich demnach für *spre* die Hasdeu'sche Etymologie mit der andern, auch von Diez wiedergegebenen, verbinden. Mit *spre* ist zusammengesetzt das veraltete *prespre, prespe, pespe,* an dessen Stelle heutzutage *preste, peste* gilt. Cipariu und Cihac erklären das letztere: *per-extra;* aber es wird schwer, an seiner Identität mit dem erstern zu zweifeln. Anderseits ist der Uebergang des *p* in *t* etwas höchst Befremdliches. [1] Indessen wenn auch in *tricoliciu* für *pricoliciu* sich irgend ein anderes Wort eingemengt haben wird (wie ja die letztere Tone selbst aus *vîrcolac* entstellt ist), so scheint mir *creţ* für _*crest=crispus_ gesichert (auch im Deutschen *Kraus, Kraust, Krausp* nebeneinander), wie trotz der Bedenken von Diez doch wohl ital. *visto = vispo* ist. Und in *preste=prespe* wirkt das anlautende *p* dissimilirend, ganz so wie in slawischem *topol=populus* das zweite.—*Ţărmure* möchte Hasdeu eher von *termonem* als von *terminem* ableiten; der Uebergang des *n* in *r* steht ihm sicher. Indessen könnte *terminus* zunächst zu *termulus* geworden sein; die Vertauschung der Endungen *-inus* und *-ulus* (vgl. *-ide* und *-ulus* in it.

(1) Ebensowenig vermag ich mir physiologisch die Einschaltung des *s* vor einer Tenuis zurechte zu legen, wie wir sie in _ascuţi=*acutire, lespede=lapide_ (zu XXVI), *flustura, fustura* neben *flutura, rostogol* neben *rotocol* wahrnehmen.

bussolo=pyxide, trespolo=trespide), welche wir wohl auch in *vergură* d. i. *virgula=virgine* anzunehmen haben, erscheint hier besonders begründet, indem *m* ein folgendes *n* zu *l* dissimilirt (vgl. it. *meliaca*, span. *comulgar*) und *ĭ* vor *l* zu *u* wird (vgl. it. *nespolo, debole,* rum. *nóur*). Ganz so ital. *témolo=thyminus*. Auch der Friauler hat die Endung gerade von *terminus* abgeändert : *tiermi, tiermid.* Uebergang von **țărmură* zu *țărmure* kann nicht befremden. Am Einfachsten ist es vielleicht—auch in Anbetracht des Sinnes—von der Pluralform *țărmurĭ* auszugehen, die sich entweder *=termuli* für *termini* oder *termora* für *termina* (vgl. altital. *nomora=nomina*) fassen lässt. Daraus wäre als Singular sowohl *țărm* (das aber auch für *termen* möglich ist) als *țărmure* zurückkonstruirt worden. Nach welchem Gesetze *țărm* und *țerm* nebeneinander stehen, lese man in Lambrior's trefflicher Abhandlung (Romania VII) nach.

Zuweilen weiche ich nicht in Betreff des Ausgangspunktes, sondern nur der lautlichen Erklärung von Hasdeu ab. *Auă* ist ein merkwürdiges Ergebniss aus lat. *uva*. Wegen der Diphthongirung vergleicht Hasdeu *ploae=pluvia;* aber in *pluvia* ist *u* kurz und in *uva* lang. Es ist die dissimilirende Wirkung des *v* auf ein vorhergehendes *ô, ŭ, û* zu beachten :

ovum; statt { vulgärl. *óvo : òvo,*
ital. span. *óvo : uovo, huevo* }

plŭvia; statt { vulgärl. *plóvia : plòvia*
it. *pióggia*, franz. *ploie : piòggia, pluie* (=* *plueie*) }

ûva; statt { vulgärl. *uva : óva*
rumän. *uă : auă* (=**oauă*). }

Hasdeu glaubt, es sei *o* in **oauă* und **ostrachină* als unbestimmter Artikel gefasst, und daher abgeworfen worden. Auch *stridie*=ὀστρίδι würde sich dieser Deutung fügen. Allein meines Erachtens sind *strachină* und *stridie* nicht anders zu beurtheilen als *sparangă=asparagus, stinge=extinguere* u. s. w. Die Sprachen, welche eine Neigung zum *s* impurum haben werfen auch *o* vor demselben ab (vgl. ital. *scuro, spedale*). Ob in rum. *scoruș*=altslaw. *oskorușĭ*, *o* abgefallen ist, bleibt wegen des kleinruss. *skoruș* dahingestellt. In *auă* = **oauă* sehe ich eine Schwächung von *oa* zu *a*, aber eine ganz vereinzelte, welche von der in *afară, povară* (No. 144) und *va=*voa(le)* hinlänglich verschieden ist; auch *a* für *eá*, span. *e* für *ué* u. s. w. pflegen nur im Inlaut aufzutreten. Diese meine Erklärung wird aber auch nur unter der Bedingung Gültigkeit haben, dass, wie Hasdeu ohne Weiteres annimmt, *áuă* betont wurde. Die von Cipariu beigebrachte Dativform *aoiei* kann kaum anders zu fassen sein als=*ăŭi +ei* (oder steht *aoiei* irrig für *ao-ei*, welches zu erklären wäre, wie *vălceao-i* S. XVI, *roao-i* bei Cipariu ?), aber die alte Nominativform *auo* hat

wohl den Akzent auf dem *u*, da aus *áuă ao* hätte werden müssen. Und so sprechen in der That die Südrumänen, sodass hier *a* vorgeschlagen erscheint, wie im südrum. *aúmbră* und wohl auch in *aúșu*, «Greis» (doch wo ist dies?) — Dass *șaĭ* an Stelle von *șase* sich nur vor *s* und *z* findet, ist gewiss als ein wesentlicher Umstand festzuhalten; es frägt sich nur, ob hier eine positive, eine wirkende oder eine negative, eine gestattende Bedingung vorliegt. Denn *șaĭ* würde wenigstens, was den Auslaut betrifft, das Regelmässige sein, dem ital. *sei* entsprechend, wie *noĭ* dem ital. *noi* (vgl. *treĭ* neben ital. *tre*). *Șase* ist auffallend; die Erhaltung des auslautenden *s* bringt uns auf die Vermuthung alteinheimischen Einflusses (vgl. alb. *gjaștă*). — *Rășkira, răshira*, ist mir kein Beleg für den Wechsel der Aspiration, denn *ș* verhält sich zu *s* nicht wie *φ* zu *π* oder *χ* zu *k*, und auch *h* ist nicht, wie das altgriechische *χ*, Aspirata, sondern Reibelaut. Allerdings wird *h* (=*f*) unter dem Einfluss des vorausgehenden *s* zu *k* geworden sein; *s* ist dann wiederum, wie auch in anderen Fällen, vor *k* zu *ș* geworden. Die entgegengesetzte Lautentwicklung *k* : *h* : *f* belegt Hasdeu durch ein magyarisches Lehnwort. — Dass *mognén*=*moștén* eine rein lautliche Erscheinung (*gn*=*șt*) enthalte, wird durch den Hinweis auf *dumésnic*=*duméstec* nicht wahrscheinlicher; denn in *dumesnic* hat sich die slawische Endung *-nik* eingemischt.

Der letzterwähnte Fall gehört zu einer Gruppe von Erscheinungen, auf die Hasdeu sonst ein scharfes Augenmerk gerichtet hat. Unter den lexikalischen Analogiebildungen sind vielleicht diejenigen die bedeutsamsten, welche durch das Eingreifen einer fremden Sprache hervorgerufen worden sind, und weit zahlreicher, als man anzunehmen pflegt; denn es liegt auf der Hand, wie oft sich ein solches Eingreifen dem Nachweis völlig entziehen muss. Bedenken wir dies, so wird von den Räthseln der romanischen Etymologie, welche bisher der verzweifelndsten Lösungsversuche gespottet haben, manches uns weniger räthselhaft erscheinen, manches sogar wirklich erschlossen werden. Ich glaube nicht, dass es ein schwierigeres Problem auf diesem Gebiete gibt, als zu entscheiden ob die Stämme jenes Zeitworts der 1. Konjugation, welches «gehen» bedeutet, *umbl* — (*îmbl*—), *amn* — (*îmn*-, *umn*—), *an* —, *and*—, *al*—, alle miteinander in Zusammenhang stehen und sodann in welchem. Hasdeu betrachtet die Gleichung fran. *aller*=altfranz. *aner* = *adnare* als erwiesen. Indessen, wenn auch im Altfranz. *aner* und *aler* nebeneinander vorkommen, so ist doch ein solcher Uebergang von *n* zu *l* unglaublich; die von Diez angeführten *velin* und *orphelin* haben keine Beweiskraft: *l* entsteht aus *n* nur durch Dissimilation, nämlich in der Nachbarschaft eines andern *n* oder *m*. Vom franz. *aller* kann friaul. *lâ* für **alâ* (1. P. Plur. des Imperativs: *alín* neben *lin*, ja sogar *anín*) nicht

getrennt werden. Sollte nicht in das Zeitwort *aner*, **anâ*, mag dessen Ursprung nun sein welcher er wolle, ein keltisches Zeitwort eingeschmolzen sein? In den brittischen Mundarten treffen wir den Stamm **el*, «gehen» (z. B. Kymr. *el-af*, ich werde gehen, *el-wn*, ich ging). Um von dieser westlichen Abschweifung zum Rumänischen zurückzukehren, so hat Hasdeu eine Reihe rumänischer Wortformen angefüht, welche verschiedengradige Mischung slawischer und lateinischer Wörter darstellen, so *căcărezā=căca(re)+(g)réza, coderişte=códă+(topo)rişte, judeţ=judec+sudĭcĭ, aşijdere=aşi+(tako)jdere* (zu No. XV). Gewiss kann wiederum nach *aşijdere* das entgegengesetzte *altminte* zu *altmintre* sich abgeändert haben (so hat sich vielleicht auch altlat. *aliuta* erst nach *ita* gebildet); indessen vergesse man nicht, dass im Romanischen *r* unter ganz gleichen Bedingungen sehr häufig eingeschaltet wird (vgl. vor Allem friaul. *-mentri*). Sehr treffend zeigt Hasdeu, wie dieses Wort weiteren Einflüssen der Analogie ausgesetzt gewesen ist: *altmintre-lea* wie *aldoi-lea*. Statt *alt, al* finden wir in der ersten Silbe auch *a, ai: almintrilea, aimintrea*. — Ob in *acept=aştept* lat. *accepto* mitspielt, scheint mir um so zweifelhafter, als die vulgärlateinische Form dieses letzteren *accapto* war. Es wird wohl eine Umstellung des *şt* zu *tş* stattgefunden haben (die umgekehrte allerdings nimmt Hasdeu in *moşt-én* an), wie sich sonst *ţ=st* findet (s. Hasdeu zu *ţol=stola*, wo vielleicht noch *creţ*, und aus dem Italienischen einige schlagendere Beispiele als *zolla* anzuführen waren). —Miklosich hatte Entlehnung von *vădúvă* aus dem Slawischen angenommen; indessen würde altslaw. *vĭdóva* im Rumänischen *vădoavă*, nie *văduvă* und noch weniger die unter No. 191 angeführte Form *văduă* ergeben haben. Aber Einfluss der slawischen Betonung auf das lateinische Wort nehme auch ich an; das Südrumänische betont noch: *vèduă*.— *Omuşor* betrachtet Hasdeu als das Ergebniss einer ihm nicht nachweisbaren Volksetymologie; könnte aber nicht ohne Weiteres mit „Männlein" (*omşor*) das Zäpfchen (dies ist die gewöhnliche Bedeutung des Wortes) bezeichnet worden sein?

Nicht minder als auf die äussere Form der Wörter, bethätigt sich die Wirkung der Analogie auf die Bedeutung derselben. Und zwar kann hier zunächst noch die Form betheiligt sein: wie begriffliche Uebereinstimmungen formelle veranlassen, so entwickeln sie sich mit ihnen zugleich, oder werden durch sie veranlasst. Dann aber kann ohne irgend welche Betheiligung der Form ein Begriffsübergang einen andern nach sich ziehen; so haben z. B. die Rumänen „Anker" = „Katze" (des Schiffes) aus dem slawischen entlehnt. Nicht aber scheint mir dies der Fall zu sein mit *măruntaĭe*, „Eingeweide". Hasdeu meint, man bemühe sich vergebens dieses Wort in logischen Zusammenhang mit *minutalia* «Kleinigkeiten» zu

bringen. Aber schon im Lateinischen bezeichnet *minutal* ein Gericht von Kleingeschnittenem, eine Art Ragout oder Hachis, und wenn selbst seine Bestandtheile vorzugsweise Gemüse gewesen wären, so würde das Wort doch schliesslich ebensogut zur Bedeutung von «Eingeweide» gelangt sein können, wie das französ. *haricot* (*de mouton*) «Ragout von Schäpsenfleisch» zur Bedeutung «Bohne». Vgl. mittellat. *minutia porcorum*, span. *menudo, menudencias*, «Eingeweide von Schlachtvieh», franz. *menu* «Gekrös von Schlachtvögeln», ital. *minugia*, «Darm», deutsch «Gänseklein» u. s. w. Einwirkung von *drob* 1) «Stück, Brocken» 2) «Eingeweide» braucht also nicht angenommen zu werden; und wiederum kann im Slawischen die zweite aus der ersten Bedeutung hervorgegangen sein (wie Miklosich's Ansicht ist) ohne dass altslaw. *ѫtroba* dabei thätig war. — Hieher ist auch der Fall begrifflich analoger Ableitungen zu rechnen. Z.B. von «Tag» rumänisch wie slawisch: gut «tagen» = glücklich «leben». Vgl. die anderswo von Hasdeu besprochenen *frătat* und *surată*, welche slawische Partizipialformen *pobratim* und *posestrima* nachahmen. — Die Volksetymologie eines Wortes lateinischer Herkunft zieht eine Herleitung eines slawischen Stammes nach sich: *godinac, ghidinac* (von *godĭnŭ*) = *plăcintă*, als ob dies von *plăcé* wäre. — Wie es scheint, lag hier die schwächste Vertheidigungslinie des Lateins gegenüber den alteinheimischen Sprachen. Ja, nachdem diese selbst ausgestorben waren, mochte so zu sagen ihr Geist auf die Entwicklung der neuen Mundarten einigen Einfluss ausüben, insofern nämlich als die nationalen Anschauungen und Gewohnheiten, welche sich in dem semasiologischen System der alten Sprachen abgeprägt hatten, die Romanisirung überdauerten. Ueberhaupt steht die Geschichte der Bedeutungen in einer solchen Abhängigkeit von der Kulturgeschichte, dass wir uns völlig ausser Stand sehen für jene in gleicher Weise feste Richtschnuren zu ziehen, wie für die Geschichte der Laute; tausend Zufälligkeiten greifen störend ein. Den Uebergang von serb. *prasiti* «ferkeln» (von altslaw. *prasѧ*, Schwein) zu rumän. *prăsi*, «erzeugen, gebären» (davon wieder *prăstură* «Stute», — es ist dies einer der Nachträge, welche Hasdeu zu dem reichen Verzeichniss Miklosich's gibt) werden wir begreifen ohne ausdrücklich darüber unterrichtet zu sein, welche wichtige Rolle das Schwein im Leben des Rumänen spielte; ebenso wie uns die Benennung des Schweins auf der Insel Guernesey: *aver* den Werth, welchen diese Thiere für die Inselbewohner hatten, darthut. Wer aber würde wohl auf den Gedanken kommen, dass das romanische Wort für «Leber» eigentlich «mit Feigen Gemästetes» bezeichnet, wenn uns gewisse gastronomische Vorschriften verloren gegangen wären. Wie viel gerade im Rumänischen möglich ist, veranschaulichen Gleichungen, wie «gehen» = «tauchen», «gewinnen» = «züchtigen», «heilen» = «rächen» (No. 192), «schöpfen» = «mischen» (No. 116) u.a. Aber wenn auch hier jene entschiedenen Verneinungen nicht am Platze sind, welche wir da aussprechen

dürfen, wo es sich um Lautliches handelt, so bleibt es doch gerathen, einen stärkern Bedeutungswechsel nicht anzusetzen ohne dass die Identität der äussern Form geradezu in die Augen springt, und desshalb habe ich mich oben hinsichtlich einiger Etymologieen Hasdeu's bedenklich gezeigt. Uebrigens werden ausser den eigentlichen, den wirkenden Analogieen, auch ganz abgetrennte Parallelen Belehrung gewähren; so gestehe ich, dass die Herleitung des lateinischen *unio*, «Zwiebel», von *ure-re* (**us-nio*) sich mir durch das gleichbedeutende rum. *usturoĭu* von *ustura* (vgl. auch altslaw. *česnĭkŭ*) sehr empfehlen würde, wenn nicht die Bedeutung «Perle» uns doch auf *unus* verwiese. Und wenn Hasdeu zu *foișor* «Laubgang», dann «Galerie», «Altan», «Gartenhaus», «Lusthaus», «Empfangszimmer», das franz. *feuillée*, «Laube», *folie*, «Lusthaus» (im Mittelalter latinisirt: *folia*, *foleia*) vergleicht, (auch das deutsche *Laube* vereint in ähnlicher Weise verschiedene Bedeutungen) so denkt er sich gewiss beide Entwicklungen unabhängig von einander. *Dezvoalbere* = ital. *disinvoltura*, «Geschicklichkeit», ist vom gleichen Standpunkte aus zu beurtheilen.

Unter den Neubildungen aus lateinischen Bestandtheilen, welche in Hasdeu's Wörterbuch enthalten sind, beansprucht eine und die andere besonderes Interesse. Die beiden Formen *funicel* und *fughicel* weisen auf eine gemeinsame Grundform *fungicellus* zurück. Für *n*=*ng* wüsste ich allerdings keinen Beleg, und ohne die zweite Form würde ich an **furuncellus*=*furunculus* (vgl. span. *carboncillo*=*carbunculus* u. s. w.) gedacht haben: es hätte sich durch Assimilation des *r* an *n* (s. Hasdeu zu No. 189, und vgl. besonders *funingine*=**furingine*=*fuligine*) zunächst **fununcel* und dann durch Vertauschung der Silbe *-unc-* mit *-ic-* (vgl. *rinichĭu* = *rărunchĭu*) *funicel* ergeben. — Überzeugend wird dargethan, dass *nițel*, «ein klein wenig» aus der alten Form *nișchițel* zusammengezogen ist, einer Verkleinerung von *nescăt*=*nescio quantum* (vgl. *neștine*, *nescare*). — Von Adjektiven sehen wir Zeitwörter zweier verschiedenen Konjugationen unmittelbar abgeleitet, um eine Bedeutungsverschiedenheit auszudrücken: *ferića*, «glücklich sein»; *ferici*, «glücklich machen», — *mesera*, «arm machen»; *meseri*, «arm sein» (aber wir finden auch Formenverschiedenheit ohne Bedeutungsverschiedenheit, z. B. *adevera* und *adeveri*, «wahr machen» d. i. «erweisen» — *molișa* und *molegi* (Cihac) «weich machen» — *mucegăĭa* und *mucegăi* (Cihac) «schimmelig werden»). Hasdeu spricht bei dieser Gelegenheit von *-ez-* und *-esc-* als ableitenden Suffixen, während dieselben im Rumänischen doch zu flexivischen Suffixen herabgesunken sind. Ableitend ist *-ez-* noch in *cutezà*, *retezà*, *râncheza* u. s. w. Dass wir in diesem *-ez-* das griech. -ιζ- zu erkennen haben (*boteza*=βαπτίζειν) unterliegt kaum einem Zweifel. Es ist merkwürdig, dass auch im Altfranzösischen bei einigen Zeit-

wörtern der 1. Konjugation eine Erweiterung durch *-is-* oder *-is-* eintritt; dieselbe bedarf aber einer anderen Erklärung: *pruis* und *prüs* =*probo* treffen nur zufällig zusammen.—In sehr frühe Zeit wird die Bildung **feminus* (rum. *femen*, *fémen*, bei Kaball. φέμενου, alb. φέμερ=θηλυκός) von einem adjektivisch aufgefassten *femina* hinaufreichen, in jüngere **feminea* (nordrum. *femĕie*) für *femina* (südrum. *fémeана*), wenn Hasdeu sehr passend serb. женска vergleicht (auch an das deutsche «Mensch» kann dabei erinnert werden.)—Ein bemerkenswerthes Ortsadverbium weist die Urkunde No. XXXI elfmal auf, nämlich *cice*, welches Hasdeu dem ital. *quici* gleich stellt; ein kleiner Unterschied besteht dennoch: dies ist=*eccu hic*+*ecce hic*, jenes=*ecce hic*+*ecce hic*.

Uebereinstimmung des Rumänischen mit den andern romanischen Sprachen spricht für das Vorhandensein alter lateinischer Wörter, so z. B. eines **mateuca* von dem wenigstens das Stammwort uns durch die Schriftsteller überliefert ist, und eines **gaius* oder ähnlich, von dem sonst keine Spur geblieben ist. Wenn nun aber der romanische Name des Holzhähers nicht aus dem Germanischen hergeleitet werden kann, so ist dies auch möglicherweise für das übereinstimmende Wort, welches «munter, lustig» bedeutet nicht thunlich; man wird fast versucht an ein mit *gau-dere*, *gav-isus* zusammenhängendes Adjektiv **gavius* zu denken. Ich erinnere beiläufig an das lat. *gavia*, «Möwe», welches in verschiedenen romanischen Formen fortlebt. -- Was die Ableitungssilbe *-ăn* in *mestécăn* anlangt, so erkläre ich sie, wie Hasdeu: im Stamm aber scheint mir nicht das Zeitwort *masticare* sondern das, damit verwandte Hauptwort *mastix* enthalten zu sein, mit dem schliesslich jede Baumfeuchtigkeit und also auch der Birkensaft bezeichnet werden mochte.

Schon in frühern Jahrhunderten hat der Handelsverkehr dem Rumänischen Wörter aus andern romanischen Sprachen zugeführt. Eines der bemerkenswerthesten darunter ist *zgarbură* = ital. *scarpola* (eine mir übrigens nicht bekannte Form). *Zg*=*sc* findet sich auch sonst: *zgaibă*, *zgură* (auch alb. *zgebe*, *zgjurë*), ganz so wie ital. *sgurare*, *sgomentare*. Man darf auch *zb*=*sp* und *zd*=*st* erwarten; letzteres haben wir wohl in *zdróe* = *strues*, wenn nicht etwa die Nebenform *dróe* auf einen andern Ursprung hinweist. Auffälliger ist in *zgarbură* das *rb*=*rp*. Dieses Wort hat mich an ein Wort für «Holzschuh» erinnert, welches über Friaul und Tirol in mannigfachen Formen verbreitet ist: *sgalbera*, *sgalmera*, *sgalmare*, *galmine*, *dalmine*, *dermine*, *darmole*, u. s. w. — Die unmittelbare Herkunft des rum. *cióe*, *acióe* vom. ital. *acciajo* gilt mir nicht für ausgemacht: wie erklärt sich *ó* = *a*? *Cióe* würde nicht sowohl *aciarium* als = **acionia* sein. — In welche Zeit die ältesten deutschen Bestandtheile des Rumänischen gehören, ist schwer zu entscheiden. Zu dem Worte

gaică bemerkt Hasdeu ausdrücklich, dass nicht ein alter Germanismus im Rumänischen vorkomme. Und doch hat er einen solchen vor Kurzem in einer sehr scharfsinnigen Abhandlung nachgewiesen : die Fee *Filma* bei den Banatern, die Personifikation des Fiebers, hat ihren Namen von den Gepiden erhalten (goth. *us-film-ei*, altnord. *felmr*, «Entsetzen»). Die Zusammenstellung ist von Seite des Lautes und des Sinnes gewiss nicht anzufechten; aber dass sie die einzige ihrer Art ist ! Während des spätern Mittelalters haben sich ohne Zweifel manche deutsche Wörter im Rumänischen festgesetzt. Dahin rechne ich *boziŭ* = *Wasen* und *șold* oder *jold* «Schulter», welches bei den siebenbürgischen Rumänen wie bei den Slawen und Magyaren vom «Schinken» gebraucht wird (auch *șuncă* ist ja deutsch), sonst im Rumänischen aber die Bedeutung „Hüfte" hat.

Zahlreiche Wörter aus andern indogermanischen und nicht indogermanischen Sprachen werden von Hasdeu erklärt; die aus dem Kumanischen sind von besonderem Interesse, doch verbietet mir meine Unkenntniss dieser Sprache näheres Eingehen. Oft bleibt es übrigens dahingestellt aus welcher Sprache das Rumänische zunächst geschöpft hat. Unter mancherlei Lauterscheinungen, die hiebei zu Sprache kommen, greife ich nur eine heraus : die Einschaltung des *l*, wie wir sie in *bilșug* neben *bișug*, *jilțu* neben *jățu* wahrnehmen, womit Hasdeu *molitvélnic* neben *molitvénic* und *čovlică*=slaw. *sovika*, *ḑiulică* für *ḑiu-ică* und *sorlița* von *sor* = kuman. *sar*, verbindet. Indessen haben wir zu unterscheiden.-*Elnic* auch -*alnic* ist eine ganz rumänische Endung (*căpit-elnic*, *domn-elnic*, *făpt-elnic*, *ființ-elnic*, *muier-elnic*, *pădur-elnic* u. s. w.), welche durch gewisse Formen mit etymologisch berechtigtem *l*, wie *postelnic* (altslow. *postelĭnik*), *strădalnic* (vgl. altslow. *stradalĭnik*) hervorgerufen worden ist. Umbildung wie in *molitvelnic* z. B., noch in *pomelnic* für *pomen-nic*, *pecelnic*=slow. *pečatnik*. Ebenso verhält es sich mit *médelniță* (No. XXXI) = altslow. *médénica*, *răsalniță* neben *răsadniță*, *stelniță* = altsl. *stênica*, *peduchelniță*, *urechelniță* u. s. w., deren Vorbilder in *cădelniță*=altslow. *kadilĭnica* und dgl. zu suchen sind. Das *l* ist slawisch, es gehört dem Part. praet. act. II. an, von welchem zahlreiche Ableitungen auf -*nikŭ*, -*nica* gebildet sind, z. B. altslow. *bajalĭnikŭ*, *bêlilĭnikŭ*, *imêlĭnikŭ*, *skadêlĭnikŭ*, *doilĭnica*, *tŭkatelĭnica* etc.; neuslow. *pihalnik*, *umêtalnik*, *vsekalnik*, *nosilnica*, *spovedalnica*. In den Formen *čovlică* u. s. w., auch *sorlic* neben *soric*, wohnt dem *l* deminutive Kraft bei, vgl. *căl-ul-eț*, *corn-ul-eț*, *fi-ul-eț*, *furc-ul-iță*, *musc-ul-iță*, auch *porc-ul-én* u. s. w. Ich bemerke auch *cășliga*=*căștiga*, *coraslă*=*corastă*.

Ein Wort habe ich mir bis zuletzt aufgespart, weil es eine längere Erörterung verlangt, das Pronomen *o* nämlich. Hasdeu identifizirt zu Urk. XXVI dasselbe mit dem unbestimmten Artikel *o*, und erblickt hier einen vorrömischen Ueberrest. Aber es wäre doch höchst befremdlich,

wenn die feminina *o* hinsichtlich ihres Ursprungs nicht zu den Maskulinen *lu, un* gehörten. Ich stimme daher mit Cihac in der Trennung beider *o* und in ihrer Bedeutung aus *una* und *illam* überein, durchaus aber nicht in ihrer lautlichen Erklärung. Zunächst einige Worte über *o*=*una*, altnordrum. u. südrum. *unǎ* (aber westrum. nur *o*). Aus *unǎ* wurde *uǎ*. Wir haben zwar keinen andern ganz entsprechenden Fall; der Schwund des *u* zwischen zwei Vokalen findet sonst nur unter zwei Bedingungen statt: 1) nach *â*: *grâŭ*, *frâŭ*, 2) vor *i*: *vie*, *aĭ*=*vinea*, *anni*. Allein da hiedurch im Allgemeinen eine weit geringere Widerstandskraft des *n* für das Rümänische, als z. B. für das Italienische bezeugt wird, so könnte wohl auch einmal ausser der Regel, und zwar in einem so häufig vorkommenden und so rasch gesprochenen Worte, wie *unǎ*, das *n* wegfallen; für die besondere Behandlung derartiger Wörter liessen sich hinlängliche Beispiele aufstellen. *Uǎ* aber muss, wie wir gleich sehen werden, *o* ergeben. Der Stammbaum des andern *o* ist folgender :

(i)lla

**ua*

**va* **uǎ*

westrum.(Valdarsa) *vo*, von Ascoli dem nordrum. *vo*=*vreo* «irgendeine» gleichgesetzt.	nordrum. und westrum. *o*, südrum. *u* (auch in No. XXVI, wo aber *u* und *o* überhaupt öfters vertauscht werden).

Ich werde versuchen die beiden Hauptübergänge durch hinreichende Belege zu erweisen, wobei ich bemerke, dass ich tonloses *o* und *u* zwischen Vokalen nach den Angaben Einheimischer als gleichwerthig ansehe.

1. *O*=*uǎ :*

a) im Anlaut=*va* :

oraş=magy. *város* (von Hasdeu angeführt),

Oşorhéĭu=*Vásárhely.*

O=*va*=**voa(le)* gehört nicht hieher, die verschiedenen Formen für *vult* sind so zu ordnen :

va { *vo*—*o*
   { *a*

Anlautendes *v* fällt ab, wie in den andern Formen desselben Zeitwortes (*eşĭ*, *or*).

Vo=*va* (und ebenso die oben angeführte valdars. Form für *illa*) beruhen auf Assimilation wie *luom*, *luo*=*luám*, *luá*, *ploo*=*ploá*. Hasdeu

lässt in den beiden ersten Formen *o* aus *va* enstehen; allein dies geht nicht, da nur unbetontes *va* zu *o* wird, und da *ev* in *u* enthalten ist, wie ja Perf. *luai*, Inf. *lua* 1) deutlich zeigen. Im Südrumänischen wird hier *ev* zu *o* (*loai*, *loare*), und so haben wir im Praesens *lom*, *loți* für **loom*, **looți*; das Westrumänische bietet statt des *ev* ein leicht verflüchtigtes *u* : *lŭăm* — *lăm*, *lŭăți* — *lăți*, *lŭa* — *la*, u. s. w.

b) im Auslaut:

α)=*ua*. Bei den zahlreichen Pluralen auf *-ao* von Singularen auf *-âu* (meisst=magy.*-ó*) :

halao=**haluă* (Ofener Wtb. *haleáuă*) von *halâu*,
hălăștao=**hălăștauă* (Ofener Wtb. *halaștoáă*) von *hălăștâu*,
macao=**macauă* von *macâu*,
valao=**valauă* von *valâu*.

Die Plurale solcher Nomina finde ich auch in *-ae* und *-âe* angegeben.

β)=*ua*=(*ú*)-*a* :

văduo neben *văduă*, *văduvă*=*vidua*,
auo (altnordrum.), *aúa* (südrum.)=*ua* (so schon vulgärlat. für *uva*).

γ)=*ua*=*va* :

áo (in *aoiei*? altnordrum.) neben *áuă* (alt)=*uva*,
noao (südrum. *nao*) neben *noauă*=*nova*,
oao neben *oauă*=*ova*,
ploao neben *ploauă*=*pluv*(*i*)*at* (vgl. *ploaie*=*plu*(*v*)*ia*),
greao (südrum.)=**greauă*=*greva* für *grave*.

δ)=*ua*=*va*=*ba*:

fao (südrum.)=*faba*,
zao (Ofener Wtb.)=ζάβα (spätgriech., in lat. Glossen *zaba*; s. Löwe Prodrom. S. X.)

ε)=*ue*=*ve* (oder=*vu*=*v*) :

noao (südrum. *nao*) neben *noauă*=westrum. *noue* =**nove*= {*nobis* / *novem*}
voao (südrum. *vao*) neben *voauă*=westrum. *voue*=**vove*=*vobis*,
o (tonlos)=**uă*=westrum. *uvă*, *uve*=*ubi*,
neao (südrum.), *neavo*, *nävu* (westrum.)= *neauă* (nordrum.), *neavă*, *neaua* (westrum.)=*nive*.

V oder *u* assimilirt das folgende *e* zu *ă*, doch nicht nothwendigerweise (vgl. *oae*=*ove*).

η)=*ue*=(*ó*)-*e* :

doao (südrum. *dao*) neben *doauă*=*doae*=**doe*=*duae*,
roao (südrum. *rao*) neben *roauă*=*roaue*=**roe*=*rore* (vgl. it. *prua*=*prora*).

(1) Allerdings macht mich Hasdeu darauf aufmerksam, dass in alten Texten *luoai*, *luoa* vorkommen; aber daraus würden doch nicht *luo*, *luom* geworden sein.

2. *Ua*=*lla*. Die Bedingungen, unter welchen *l* im Rumänischen zu *u* wird, sind von denen verschieden, unter welchen solches von andern romanischen, in deutschen und in slawischen Mundarten geschieht. Es wird nur doppeltes *l* vokalisirt (einfaches bleibt zwischen Konsonanten, und verwandelt sich zwischen Vokalen zu *r*) und nur vor *a* [1] (vgl. *cale* = *calle*, *cal*=*caballo*):

măduă, măduhă, măduvă=**mădu-u-ă*=*medulla*,

pivă, pio=*piuă* (davon *piuar*)=**pilla* für *pila*.

Die volksthümliche Form **pilla* blickt noch in ital. *pillo* durch; vgl. ital. *pigliare* u. s. w. (wie *togliere*=*tollere*). Das *u*=*ll* drang in den Plural ein: *piue* (wie *mădue*) wofür auch (vgl. oben ε und η) *piuă, pio*.

stavă (davon *stăvar*)=**stauă*=rom. *stalla*, von Hasdeu angeführt.— Plural: *stăvĭ*.

In andern Wörtern, wie in *olla*, bleibt *l*: *oală*; es würde uns Nichts helfen, das rumänische Wort auf die Form *ola* zu beziehen, denn diese hätte *oară* ergeben müssen.

3=1.+2. *O*=*lla*, ohne dass das Mittelglied *uă* nachzuweisen ist, wie bei *piuă*. Die Substantiva auf *-ella* lauten im Südrumänischen auf *-eao* aus; z. B:

ste-lla : **ste-uă* : *stea-o*
stellae : **ste-le* : *stea-le*

Zuweilen wird das *e* des *ea* (Kavalliotis schreibt *ia*) von dem vorhergehenden Konsonanten verschlungen, ähnlich wie ich oben *nao, dao, rao*, für *noao, doao, roao* verzeichnet habe. So:

sella : *ṣao*
sellae : *ṣale*

Sekundäres *-ella* wird nicht anders behandelt:

**maxella* für *maxilla* : *maṣeao*.

**suprincella* (vgl. churw. *survaschella*; rum. Plur. *sprincéle*, unbekannter Herkunft zu No. XVIII) [2] für *supercilium*: *sufrenţeao, sufrănţeao*.

Wie im letzterem Beispiel *ll* für *lj* eintrat, so umgekehrt *lj* für *ll* in *scintilla*, **scintilja*, **scintelja*, nordrum. *scănteie, scăntée*.

Das Westrumänische scheint sich im Allgemeinen wie das gleich näher zu besprechende Nordrumänische zu verhalten. Majorescu's Wörterbuch wenigstens bietet *stea* (doch zu Schitazza: *stella*), mit Artikel *steaua*, Plur. *stelle*; *verigea*, Plur. *verigelle*; *viţea*, Plur. *viţelle*. Ascoli bemerkt *stăla*

[1]) Im Westrumänischen schwindet *l* häufig zwischen *a*, *u* und Konsonanten, z. B. *ab*=*albus*, *cad*=*caldus*, *pamă*=*palma*, *ascuta*=*auscultare*, *cuca* für *culca*=*collocare*, *pupă*=*pulpa*. Als Vorstufe ist wohl *u* anzunehmen (also **aub*, **caud* u. s. w.) Merkwürdig ist hier *căsteu* oder *castău*=*castellum*, womit insbesondere das Schloss *Castua* bei Fimne bezeichnet wird. Auslautendes *l*=*ll* schwindet nach *u* in *sătu*=*săţul* (Fem. *sătulă*); ähnlich in der nordrumänischen Volkssprache das *l* des Artikels, z. B. in *omu*=*omul*.

[2]) Daraus dann mit Volksetymologie, welche Cihac als die eigentliche aufstellte: nordrum. *sprincénă, sprăncénă*, westrum. *supragénă, desupragénă*.

zu Valdarsa, doch die wichtige Form *stävu* zu Zejane (vgl. oben *nävu*).

Das Nordrumänische unterscheidet sich vom Südrumänischen zunächst darin, dass es nach *ea* von *-lla* gar keine Spur übrig geblieben ist:

stea Plur. *stele*
şea *şele*
măsea *măsele*
mantea *mantele*

Neben *mantea* auch *mantá* und (dem Ofener Wörterbuch zufolge) *mantao*. Ebenso auch im Pronomen der 3. Person (**ella* für *illa*):

ea, ia Plur. *ele*

Hier aber stimmt das Südrumänische überein:

ia — *ele*

Es frägt sich, ob *o* oder die ältere Stufe *uă* abgefallen ist, und dieselbe Frage gilt für:

grea = **greauă* (südrum. *greao*) = **greva* = *grave*,
nea neben *neauă* (südrum. *neao*) = *nive*.

Abfall des *o* ist ja möglich; vgl. *manta* = *mantao* und unten *za* = *zao*, *zi* = *zio*. Jedoch neige ich mich zur Annahme, dass *uă* geschwunden ist, ohne vorher durch *o* durchzugehen; wahrscheinlich ist mir dies für gewisse (nord- und südrum.) Verbalformen:

ia (*lja*) = **leauă* = *levat*,
bea = **beauă* = **beue* (*uă* = *uĕ* s. oben) = *bibit*,
la = **lauă* = *lavat*.

Es wird sich zunächst das *u* verflüchtigt haben, welches überhaupt so schwach klingt, dass man statt *nóuă*, *óuă*, *róuă*, *şeuar* u. s. w. auch *nóă*, *óă*, *róă*, *şear* u. s. w. schreibt. *Ă* nach *a* konnte sich nicht halten; vgl. nordrum.:

rea = **reaă* = *rea*
mea = **meaă* = *mea*
ta = **toaă* = *tua*
sa = **soaă* = *sua*

Die drei letzten Formen lauten im Südrumänischen ebenso; doch statt *reá* gilt hier *rao* (für **reao*) = **reauă*, indem *u* aus dem Maskulinum *reu* stammt (vgl. z. B. prov. *Yuzieua*, *mieua*), oder euphonisch eingeschoben worden ist, gerade um das auslautende *ă* vor dem Abfall zu schützen. Diese zweite Deutung scheint die einzige anwendbare zu sein für:

curao (südrum.) = **cureauă* } = *cureaă* = *corrigia*.
curea (nordrum.) }

cucuveao (südrum.) = *cucuveauă* = *cucuveaă* = } it. *coccoveggia*, neap. *coccovaja*, neugr. κουκουβάγια, u. s. w.
cucuvăie (nordrum.) = }

In einem Falle[1] bleibt das *uă* = *lla* im Nordrumänischen, nämlich bei Antritt des bestimmten Artikels, so *steaua* (die gewöhnliche Schreibung ist *steaoa*) = *steau(ă)*+*a*. Die gleichlautende südrum. Form wird geradeso zu fassen sein; wenn sie auch wegen der unartikulirten Form *steao* und des Dativs *steo-lji* heutzutage als *steao-a* gefühlt wird, so ist doch zu bedenken, dass, als die unartikulirte Form noch *steauă*, nicht *steao*, die artikulirte schon *steaua* lautete.

r Analogie der Nomina auf *eá* (*eáo*), mit Artikel- *eáua*, Plur. -*ele* sind viele andere gefolgt, wo[illegible] [illegible] nicht zu entscheiden ist welcher Stufe die Analogie in Wirk[illegible]. Es ist zunächst durch-[illegible]ich, dass im Nordrumänischen das -*ea* des unartikulirten s Sing., welches nicht aus -*ella* entstanden war, gleiche Be-g erfuhr, wie das *ea*, welches aus -*ella* entstanden war, also:

curea	*cureau-a*	*curele*
rea		*rele*
mea		*mele*
grea		*grele* [2]

Indessen, da *grea* auf **greauă* zurückgeht, so konnte schon letzteres in der Pluralbildung sich nach **steauă* : *stele* gerichtet haben. Hieher gehören auch viele Wörter griechischer und türkischer Herkunft, z. B.:

lichiea	*lichieau-a*	*lichiele*,
văpsea	*văpseau-a*	*văpsele*,
bogcea	*bogceau-a*	*bogcele*
imamea	*imameau-a*	*imamele*.

Im Südrumänischen stimmen vollständig zu *stea* : *steale*, *ṣao* : *ṣale* u. s. w:

greao	:	*greale*
nao	:	*nale*
rao	:	*rale*
curao	:	*curale*

allein, wird:

mea : *mele*

durch das einzige *ea* : *ele* hervorgerufen worden sein? Werden wir nicht vielmehr **meauă* (welches dem **reauă* durchaus entsprechen würde): *mele* ansetzen müssen?

Wenn die Wörter auf betontes *a*, mit dem Artikel *aua* und im Plural *ale* haben, wie besonders alle jene türkischer Herkunft, z. B. (nordrum.):

aba	*abau-a*	*abale*,
bina	*binau-a*	*binale*,
masala	*masalau-a*	*m[illegible]le*,

(1) Bemerkenswerth ist, dass eine und die andere Ableitung *u* neben *l* = *ll* aufweist; *ṣeuar* neben *ṣelar*, *inṣeua* neben *inṣela*.

(2) Im Westrumänischen von Schitazza wirkt die Analogie sog[illegible] eiter auf das Mask[illegible] : *grelu*, Plur. *greli*.

so mag das Vorbild der Wörter auf *-ea* genügt haben. In einzelnen Fällen lässt sich aber auch von **auă : ale = *eauă : ele* ausgehen. *Za (zau-a, zale)* ist nicht, wie Rösler will, das türkische *zeh*, sondern, wie wir schon gesehen haben, das spätgriech. ζάβα; aus dem Plural *zale* hat sich dann ein neuer Singular *zală* entwickelt. Von einem nicht gebräuchlichem *ba* = lat. *bava*, lautet der Plural *bale*, wozu als Singular wiederum *bală* gilt, wenigstens im Südrumänischen; auch finde ich einen männlichen Singular *bale* (Pl. *bali*) angegeben. Das Wort könnte übrigens aus dem Slawischen stammen. *Ta*, *sa* scheinen mir aus **toauă*, **soauă* (vgl. oben *meauă*) = **tova*, **sova*, verkürzt und ihre Plurale *tale*, *sale* auf diese ältern Formen zurückzugehen. Mussafia stellt **tea (teale)*, **sea (seale)* = **te-a*, **se-a* (nach *mea* gebildet) auf. Aber wie erklärt sich die verschiedene Behandlung des gleichen Vokals in der 2. u. 3. und in der 1. Person? Der Diphtong *ea* wird nach Mussafia (Vocal. §. 12) besonders nach Labialen, auch nach Sibilanten, zu *a* vereinfacht; sollte *m* stärker gewirkt haben, als *t* (s. Lambrior a. a. O. S. 87, a) und *s*? Nach dem Lambrior'schen Gesetze müsste übrigens das Femininum zu *mieu*, **mia* (wie *miez*=*miază*) lauten; in den Denkmälern des 16 Jahrhunderts nehme ich aber мѣ, nicht мїа oder миа wahr. Auch *tăŭ*, *săŭ* dürften nicht = *teus*, *seus*, sondern **tous*, **sous* sein (vgl. südrum. *năŭ* Kav. = *nou* Boj.). Man beachte noch die enklitischen Formen : *mio*, *to*, *so* (*miu*, *tu*, *su*). Einen gewissen Einfluss mag das 1. Possessivpronomen auf die beiden andern immerhin ausgeübt haben, nur ist derselbe nicht durchgedrungen; so südrum. *teu* wie *meu* neben *su*, altnordrum. *mume-siĭ* (*-suae*). Im Westrumänischen allerdings: *mev*, *mê*, —*tev*, *tê*—*sê*, Fem. *mä*—*tä*—*sä* (nach Ascoli; Majorescu gibt die Formen, wie im Nordrumänischen).

Eine wunderbare Wortform bleibt noch übrig. Das altromanische *dia* = *dies*, welches im Rumänischen *zie* geworden wäre, erweiterten die Rumänen in **diva*; dies ergab *-zíuă* (volksthümlich) *-zio* (Ofener Wtb.), *-zi* (mit Artikel : *ziua*) oder, indem der Akzent verlegt wurde, *zĭúă*, südrum. *-zuă* (volksthümlich auch im Nordrum.; s. überdies Urk. II). Der Plural lautet in beiden Mundarten *zile*. Westrum. (Valdarsa) *zi*, *zie*, Plur. *zie*, *zile*.

In *steaua* u. s. w. haben Manche, so Diez, *ua* als Artikel gefasst. Allerdings ist *ua* die älteste Form des weiblichen Artikels im Rumänischen, aber sie liegt nicht mehr vor; aus den gemachten Auseinandersetzungen wird klar geworden sein, dass man *steau-a* abzutheilen hat. Wie lässt es sich nun erklären, dass während sonst überall im Romanischen der Artikel *illa* und das Konjunktive Pronomen *illa* in gleicher Weise, sie im Rumänischen in verschiedener Weise abgeändert worden sind, jenes zu *a*, dieses zu *o*? Die Ursache liegt sicher in der nothwendig enklitischen Stellung jenes, und in der vorzugsweise pro-

klitischen dieses. Auch in letzterer hätte ja allenfalls *a* aus *ua* werden können (vgl. *a* für *va*=**volit*); in **cetăteua*, **mùmăua* u. s. w. war jedoch der Ausfall des zwischen zwei unbetonten Vokalen stehenden *u* benahe geboten, und wurde noch durch das Vorhandensein eines Artikels *a* in der alten Landessprache gefördert. *A* aus *la* wie im Portugiesischen ist hier nicht möglich; *l* fällt im Anlaut nur vor *e* und *i* ab, nachdem es mouillirt worden ist (*ei* = *jei* = *ljei* = *lei; i*=*ji*=*lji* = *li*). Wenn statt *domnul* auch *domnu* gesprochen wird, so schwindet *l* im Auslaut; in *coconui* (No. XXX), *logofutui* (No. XXXIII) aber, insofern wir es nicht mit blossen Schreibfehlern zu thun haben, mag sich die Wirkung von Pronominalformen, wie auch Hasdeu annimmt, kundgeben. Noch ein anderes Bedenken sei wo möglich beschwichtigt. Ich habe zwischen *ua* und den Pronomen *o* die Mittelstufe *uă* eingeschoben, weil ich bemerkte, dass *o* auch als Nebenform von einem solchen *uă* erscheint, welches nicht auf *ua* zurückgeht. Die Möglichkeit, dass *ua* sich unmittelbar zu *o* entwickelt habe, wollte ich damit nicht ausschliessen, ich wollte mich nur nicht in eine Frage vertiefen, die nicht entschieden werden kann solange es uns bezüglich der Trübung des *a* zu *ă* an chronologischen Anhaltepunkten fehlt. Entweder wurde *a* in *ua*=*illa* als in einem Einsilber überhaupt nicht getrübt, wie ja auch im Französischen *la* geblieben, nur im Pikardischen zu *le* geworden ist, oder es geschah dies im Pronomen *ua* erst dann, als der Artikel *ua* schon zu *a* herabgesunken war. *A* aber in *cetatea*, *mum(ă)a* u. s. w. widerstand leicht der Trübung. Hätten wir übrigens diese Artikelform *a* nicht, so wäre es glaublich, dass der Uebergang oder wenigstens die Hinneigung von *ll* zu *u* auf Rechnung des folgenden nicht *a*, sondern *ă* zu setzen sei.

Die zahlreichen Bemerkungen welche ich an den sprachwissenschaftlichen Theil dieses Buches geknüpft habe, sollen keineswegs dazu dienen, seine Bedeutung herabzusetzen, sondern im Gegentheil, sie hervorzuheben. Wird einer wissenschaftlichen Arbeit, welche neue Bahnen einschlägt, das schmeichelhafteste Lob, aber ohne jede kritische Beigabe, zu Theil, so kann dasselbe sogar bei dem Verfasser keine Befriedigung erregen; es bedeutet entweder, dass er nicht verstanden hat, Fruchtsamen auszustreuen, oder dass der Andere nicht den Boden besitzt solche aufzunehmen und zu entwickeln. Der Werth einer Leistung lässt sich nicht bloss an dem ermessen, was ihr nachfolgt; und in dieser Hinsicht ist das rasche Veralten gerade mancher epochemachenden Werke recht lehrreich. Mit dem vorliegendem Buche hat die rumänische Sprachwissenschaft einen sehr bedeutenden Fortschritt gemacht, aber die Fülle von Anregungen die es bietet muss sich auf verschiedenartige Weise äussern, durch Bestätigen und durch Bezweifeln, durch Weiterbauen und durch Einschränken. Es wird Niemanden Wunder nehmen, dass ich mit Hasdeu's all-

gemeiner Richtung durchaus einverstanden, in Bezug auf manches Einzelne abweichende Meinungen geäussert habe Ein schliessliches Uebereinkommen wird um soweniger ausbleiben, als ein grosser Theil meiner Fragezeichen darauf beruht, dass mir eine Menge von Stoff nicht zur Verfügung stand, welcher leicht den Ausschlag geben mag. Ich empfehle noch einmal, wie ich es schon im Anfang gethan habe. auf das Nachdrücklichste die Arbeit Hasdeu's den Romanisten zur Beachtung, und falls sie so glücklich sein sollte, die Feder eines deutschen Kritikers in Bewegung zu setzen, so möge dieser nicht vergessen, dass die deutsche Vorrede den Zweck hat in das rumänische Buch einzuführen, nicht um dasselbe herumzuführen.

Ich wollte und konnte nur die eine, die wichtigste Seite aus Hasdeu's Buch eingehend würdigen; doch muss ich darauf hinweisen, dass es noch in doppelter Hinsicht ein grosses Interesse darbietet, in paläographischer und in geschichtlicher. Ueber slawisch-rumänische Paläographie steht eine eigene Abhandlung Hasdeu's in Aussicht, welche das hier Gebotene zusammenfassen und ergänzen wird. Mehr als die politische Geschichte kommt die Kulturgeschichte, besonders die Rechtsgeschichte, in Betracht. Uns Abendländer muthen die alten Urkunden der Rumänen nach Form und Inhalt mit ihren 318 Vätern von Nikaea und ihren Zigeunertheilungen etwas wundersam an; wer sich davon einen deutlichen Begriff machen will und doch nicht gern rumänisch oder kirchenslawisch liest, der nehme die Urkundensammlung des Klosters Solka zur Hand, welche Wickenhauser im vorigen Jahre herausgegeben hat. Aus unsern Texten sei von merkwürdigen Thatsachen die eine, keineswegs vereinzelt dastehende angeführt, dass um's Jahr 1600 Negré, Nedé's Bruder, in die Gefangenschaft der Tartaren gerieth und übelzugerichtet daraus entkam; von merkwürdigen Gebräuchen der, dass mitverkaufte Frohnbauern an dem Kauftrunk, dem *aldămaş*, Theil nahmen. Bedeutsamer aber noch dünkt mich der Name, den solche Frohnbauern führen, *români*, und ich hätte die Anmerkung Hasdeu's, die er dăruber zu No. XXI gibt, etwas ausführlicher gewünscht. Noch erwähne ich das *ćobote* in No. VIII, das «Stiefelgeld» (eig. «Stiefel», wie in andern romanischen Sprachen «Handschuh» für «Trinkgeld» gilt), welches im abendländischen Mittellatein *calciarium* u. ähnl. heisst, und das *codru* von No. XXVIII im Sinne von «abgegränztem Gebiet». Nur glaube ich nicht, dass *codru* «Stück» aus *codru* „Wald" abgeleitet ist; *codru de pâine*, *codru de caş* entspricht genau lateinischem *quadra panis* (Seneca), *quadra casei* (Martial), das Wort ist in gräzisirter Gestalt (über *co*=*qua* s. Vok. II. 510.) dann in's Rumänische gelangt. Hasdeu selbst hat diese Ansicht (Ist. crit. II. 65) ausgesprochen. Wäre nicht das alb. *kodre*, Hügel (auch im Westrum. ist *codru*=Hügel), so liesse sich recht wohl die Bedeutungsreihe, „Quartier", „abgegränzter Wald", schlechtweg „Wald" aufstellen. Auch das germanische ***Mark*** dürfte eine

ähnliche durchlaufen haben, statt von dem Begriff „Wald". wie Grimm will, ausgegangen zu sein. Für die Erforschung der rumänischen Rechtsalterthümer hat Hasdeu einen glücklichen einleitenden Schritt gethan: vom Ministerium mit der Abfassung eines juristischen und eines linguistisch-mythologischen Fragebuches betraut, hat er ersteres, indem er sich die bekannten Arbeiten von Bogisich und von Efimenko-Matvîeev zum Muster nahm, schon erledigt. Wenn auch ein flüchtiges Durchblättern dieses Programmes uns Linguisten werthvolle Winke verheisst, so liegt uns doch das zweite weit mehr am Herzen, und seinen Ergebnissen sehen wir mit grösster Spannung entgegen. Und da wir nun einmal im Wünschen und im Hoffen drinnen sind, so sei es nicht verschwiegen, dass die Durchsicht der Urkunden das Verlangen nach einem Orts und nach einem Personennamenbuche sich rege gemacht hat, wo zunächst erklärt werde, was sich zwangslos erklären lässt.

Wenn nun aber nirgendwo die Sprachgeschichte mit der Kultur- und mit der politischen Geschichte inniger verknüpft ist als auf rumänischem Boden, so trifft es sich glücklich, dass die Studien eines und desselben Mannes sich in diesen drei Richtungen bewegen. Ich kann nicht läugnen, dass mir früher die ungemeine Vielseitigkeit und Fruchtbarkeit Hasdeu's Bedenken eingeflösst haben, ja dass mir sogar seine Gelehrsamkeit, welche einen so ausgedehnten und so verschiedensprachigen Bücherschatz beherrscht, eine gewisse Gefahr zu bergen schien; allein ich sehe nun, dass er sich mehr und mehr in den Wirkungskreis hineinfindet, für den er geschaffen ist, und dass Manches, was man ihm als Fehler anrechnen könnte, im Grunde nur in einer etwas starken Reaktion gegen herrschende Strömungen besteht. Wie sehr auch Rumänien den westlichen Einflüssen die Thore angelweit geöffnet haben mag, so haben doch die wissenschaftlichen Methoden des Abendlandes einige Mühe gehabt, sich dort einzubürgern. Hasdeu hat nach Kräften dazu beigetragen; indem er mitunter den Ersten die allgemeine Latinomanie bekämpfte, hat er sich mit dem Stande besonders der sprachwissenschaftlichen Forschung vollständig vertraut gemacht, und die Werke, in welchen er diese Vertrautheit bekundet, tragen nicht den Charakter der Reproduktion an sich, sondern enthalten eigene Untersuchungen von einem Fleisse und einer Gründlichkeit, wie sie unter seinen Landsleuten noch neu waren. Hier regt sich jene Originalität, welche T. Majorescu in dem wissenschaftlichen Leben der Rumänen gänzlich vermisst; möge sie sich noch weiter kräftigen und klären und ringsum belebend wirken.

Darf ich diese Gelegenheit benutzen, um gegen die düstern Betrachtungen, welche Majorescu, gewiss nicht unberechtigtermassen, über die ganze heutige Kultur der Rumänen anstellt, einige tröstlichen auszuspielen, und so meiner trockenen Vorrede einen Schluss zu gewinnen, aus

welchem man erkenne, dass sich bei meinen rumänischen Studien nicht nur der Kopf, sondern auch das Herz betheiligt? Es ist nicht so schwer mit jenem Treibhauswesen, welches Majorescu rügt, ein Ende zu machen. Man wird einsehen, dass künstliche Wärme und Bewässerung nicht alles und nicht das Beste durchsetzen, dass die Knospen des Lenzes den Herbst erwarten müssen um zu Früchten zu werden; und dass auch die schönsten ausländischen Pflanzen denjenigen den Platz nicht streitig machen dürfen, welche der eigene Boden trägt. Die nationale Kraft wurzelt immer im wirklichen Volksthum; auch der Riese Antaeus verlor seine ganze Leibesstärke, sobald sein Fuss die mütterliche Erde nicht mehr berührte. Fangen nun die rumänischen Gelehrten an, diesem Volksthum ihre liebevolle Aufmerksamkeit zu widmen, so haben die Schriftsteller ein Gleiches zu thun. Luther besuchte die Handwerker, um ihnen gewisse Ausdrücke abzulauschen; Malherbe meinte, man müsste das wahre Französisch von den Lastträgern erlernen, und noch heutzutage sind die toskanischen Bauern für Leute von litterarischem Ruf in Sprachsachen Autoritäten. Warum sollen unter den Rumänen die Belesenen nicht bei denjenigen in die Schule gehen, welche gar nicht lesen können? Die Dichter besonders müssen nicht bloss die Sprache, sondern auch die Seele des Volkes studiren, des niedern, verachteten, unwissenden Volkes. Das Schönste, was die rumänische Dichtung hervorgebracht hat, gehört — wenigstens ausländischem Urtheil zufolge — dem Volke an; das Andre stuft sich in seinem Werthe so ziemlich nach dem Masse volksthümlichen Geistes ab, von dem es durchdrungen ist. Es ist wahr, das Rumänische erscheint unter seinen romanischen Schwestern etwas zurückgesetzt, fast wie eine Art Aschenbrödel, aber das rührt nur davon her, weil es die Salondame spielen will, statt sich mit seinem malerisch geschlungenen Kopftuche und seiner golddurchwirkten, befranzten Schürze zu zeigen. Ich bin weit entfernt von dem Ansinnen, die Rumänen möchten aufhören vom Auslande zu lernen und zu entlehnen; im Gegentheil, es ist in mancher Hinsicht dessen noch nicht genug geschehen. Aber das Fremde, was hereindringt, darf sich nicht zu luftigen phantastischen Gebilden zusammenweben; es muss auf einen festen Kern stossen, in dessen Saft und Blut es übergeht, wofern es sich überhaupt nahrhaft erweist. Bildet sich ein solcher Kern, sammelt sich in ihm die überschäumende und abirrende Jugendkraft — und das wird sein — dann ist die zunehmende Blüthe der rumänischen Kultur gesichert: die frischen Lorbeern gewonnen in heldenmüthiger Tapferkeit gegen Feind und Freund, werden mehr und mehr von sanften Oelzweigen durchschlungen werden, und aus den Ruinen der Balkanhalbinsel, den Zeugnissen barbarischer Kämpfe, werden im Norden und im Süden zwei Säulen emporragen, bestimmt einen neuen stolzen Friedensbau zu tragen, und die Erinnerung an die beiden grossen Völker des Alter-

velche in der Sprache fortdauert, zu noch lebendigerem Glanze chen.

Graz, Ostern, 1878.

S. XV. Das Vorhandensein eines vokalischen *r* scheint mir im Westrumänischen ...uschen; vgl. *'rd—rîd, 'rs—rîs, 'rpă—rîpă* zu Schitazza. — In Bezug auf *părisi-* ... s. w. verdient die Ansicht Dr. Iarník's in Wien beachtet zu werden, dass das *ă* die ...rkeit des vor Konsonanten ja oft verdunkelten *n* (s. S. XIII) hervorheben sollte.

Nota bene. — Die Erwiderungen Hasdeu 's auf einige von obigen Bemerkungen finden sich unten in **Addenda et corrigenda**.

«CUVENTE DEN BĂTRÂNI» DE D. B. P. HASDEŬ.

RAPORTUL

DOMNULUĬ GEORGE BARITZ,

CITIT ÎN ACADEMIA ROMÂNĂ, ÎN NUMELE COMISIUNIĬ ÎNSĂRCINATE A DEFIGE, PENTRU PREMIUL NASTUREL, CEA MAĬ BUNĂ CARTE EŞITĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ ÎN CURSUL A-NULUĬ 1878.

КȢВЕНТЕ ДЕН БЪТРЪНІ. Limba română vorbită între ani 1550—1600. *Studiŭ paleografico-linguistic de B. Petriceicu-Hasdeu Cu observaţiunĭ filologice de Hugo Schuchardt.* Tomul I. Bucurescĭ, Tipografia Societăţiĭ Academice Române, 1878.

Acest titlu special este preces de altul dublu, maĭ general, care sună :

Direcţiunea generală a Archivelor Statuluĭ. Publicaţiunĭ istorico-filologice. Texturĭ şi glose române între 1550—1600.

In aceste două titlurĭ saŭ, cum le numiaŭ bătrâniĭ, pórtă, porţĭ ale cărţiĭ, tendinţa autoruluĭ este respicată binişor. Aceiaşĭ însă se află descrisă şi motivată cu atât maĭ limpede în prefaţiunea generală dela paginele I—II şi în prolegomena specială, cuprinsă pe paginele 1—4 sub titlul : Texturĭ române inedite înainte de anul 1600.

In partea I a acesteĭ publicaţiunĭ erudite aflâm 30 de documente, dintre carĭ numaĭ documentul Nr. 1 este traducţiune, cea-l'altă colecţiune cuprinde texturĭ originale. Partea II este întitulată Apendice, care stă dintr'un lung inventariŭ românesc saŭ, cum se întituléză acela, Catastihul Monastiriĭ Galata (Iaşĭ) 1588 Noembre 4—25. Acest preţios document, proprietate a generosuluĭ şi eruditıluĭ domn Dim. A. Sturdza, fu dat domnuluĭ Hasdeŭ spre publicare şi comentare. Tot în apendice se maĭ vĕd alte două documente românescĭ originale din secolul al 17-lea. In partea III, maĭ mică decât tóte cele-l'alte, se află un glosariŭ de cuvinte românescĭ, intercalate şi ascunse prin documente vechĭ slavone, incepĕnd dela un chrisov al luĭ Stefan Duşan ţar serbesc dela 1348 pînă la 1593. In partea IV, vine un alt glosariŭ No. II dintre aniĭ 1600—1630, pe care domnul Hasdeŭ îl denotă cu titlul : Specimen de dicţionar etimologic al limbeĭ române, cu vre-o 500 de

cuvinte. D-sa îl comentéză pe 53 de pagine. In partea din urmă avem Cronica călugărului Michail Moxa din Oltenia, scrisă pe la a. 1620, la care editorul iarăşi adaose multe adnotaţiunî erudite.

Scopul principal al acesteî publicaţiunî este, precum însuşî autorul observă în prefaţă, «a pune o seriósă temeliă analitică pentru filologia şi diplomatica română»; éră în cât pentru limba din texturî, dice că ele represintă *limba vorbită odinióră de Românî*, şi aşa generaţiunile de astă-dî vor cunósce care era *limba cea vorbită* a poporuluî românesc între aniî 1560—1600, saŭ adică înainte cu 300 şi maî bine de anî. Colegul nostru apasă expresiunea limbă vorbită, şi o motivéză observând că: «până acum, cât se atinge de secolul XVI, s'aŭ publicat numaî texturî «române traduse, în carî nu numaî sintaxa oglindesce maî mult saŭ «maî puţin o construcţiune străină, adecă este slavică saŭ grécă, dar a«desea pînă şi cuvintele isolate se întrebuinţéză pe dos, din causă că tra«ducătorul nu înţelegea saŭ nu sciea să brodéscă ideia originaluluî.» «Sînt «acte oficiale saŭ particulare, scrise în România de cătră Românî după tre«buinţe locale şi momentane. Autoriî lor, ómenî din popor, nu scieaŭ multă «carte. Eî scrieaŭ aşa cum se vorbia în dilele lor în oraşul saŭ chiar în sa«tul unde trăiaŭ.» Aşa crede domnul autor, şi remâne ca lectoriî să se convingă despre afirmaţiunile d-sale comparând maî ales construcţiunea, fraseologia românéscă vechiă din sec. XVI cu cea ce o audim acuma *în secolul nostru*, din *gura poporuluî românesc* locuitor în acele părţî ale Munteniei şi Moldoveî, pe unde el nu este amestecat cu nicî o populaţiune de alte limbe străine. Aci, în acéstă carte, autorul presupune, că limba documentelor publicate de domnia sa şi a celor ce se vor maî publica să fiă comparată cu cea vechiă cunoscută din traducţiunile vechî. Este învederat, că cu acésta se face alusiune maî vîrtos la interesantele şi instructivele publicaţiunî ale venerabiluluî nostru coleg d. Timoteiŭ Cipariŭ, cunoscute nu numaî literaţilor românî, ci şi filologilor străinî, câţî se ocupă cu studiul limbelor neolatine, prin urmare şi cu al limbeî nóstre. De altmintrelea însuşî colegul nostru Hasdeŭ ne-a observat la ocasiune, ca d-sa cu acéstă publicaţiune continuă pe ale d-luî Cipariŭ. Eŭ cred că acéstă împregiurare merită cea maî de aprópe atenţiune, nu numaî a filologilor de profesiune, ci şi a tuturor Românilor inspiraţî de legitima dorinţă de a pătrunde în natura limbeî nóstre, de a'î cunósce geniul eî şi a'î descoperi eternele sale regule, carî staŭ modeste şi ascunse d'înaintea minţilor profane, din care causă apoî acestea se vĕd cădute într'o anarchiă spăimîntătóriă.

Autorul află, că importanţa filologică a acestor documente este întreită: 1, Dialectologică, arătând diferinţele din loc în loc în acelaş interval de timp; 2. Fonetică, întru cât scriitoriî, lipsiţî de orîce cultură ortografică, îşî dedeaŭ silinţa de a scrie în tocmaî ortografia

«cea poporană; 3) sintactică, de óră-ce cugetarea şi expresiunea a-«celuia ce scrie nu era împedecată prin nemic străin».

Acestea sînt tesele, pe carĭ autorul şĭ-a propus a le demonstra şi tot-o-dată ilustrá cu un număr mare de exemple, pe carĭ însă promite a le înmulţí cu altele, într'un al doilea volum. La deslegarea acestor probleme, autorul vine armat cu eruditiune vastă, cunoscinţă de maĭ multe limbĭ vechĭ şi noue, orientale şi europene, la care se adaoge pacienţa sa de fer şi agerimea sa de spirit. Ca să tăcem de extraordinarele dificultăţĭ paleografice, pe carĭ autorul va fi întimpinat la descifrarea maĭ multor documente, dacă nu în fiă-care cuvînt, de sigur însă în fiă-care seriă de cuvinte; dară adnotaţiunile sale numeróse, însoţite de maĭ multe citate istorice şi filologice, aŭ trebuit să'l cóste mare ostenélă, perdere de ḑile multe şi de nopţĭ nedormite Peste acestea, d. Hasdeŭ mănuesce la maĭ multe locurĭ şi scalpelul criticeĭ, spre a corege erorĭ comise pînă acum de către maĭ mulţĭ filologĭ; descopere multe cuvinte curat romănescĭ, carĭ pînă astăḑĭ nu se află în nicĭ un dicţionar romănesc; în fine, nu trece cu vederea nicĭ una din formele gramaticale arcaice, conservate în acele documente, alăturea cu unele expresiunĭ şi frase de mare valóre.

Acesta este pe scurt cuprinsul cărţiĭ d-luĭ Hasdeŭ, spiritul în care şi metodul după care e scrisă. De aceĭa ea nu va puté lipsi din biblioteca nicĭ unuĭ Român şi patriot, carele pretinde a ĭubi şi a cultiva limba nóstră.

Cu atât eŭ aş crede că mĭ-am împlinit misiunea, cu care am fost onorat de către d-vóstre, domnilor colegĭ, de a face cunoscut noul op al d-luĭ Hasdeŭ şi calităţile sale atât de recomandabile, maĭ ales dacă le vom lua în consideraţiune şi din punctul de vedere al greleĭ misiunĭ, a căreĭ împlinire o aşteptă naţiunea întrégă dela Societatea Academică Română. Ar lipsi totuşĭ să arăt, carĭ sînt conclusiunile filologice, aplicabile la limba nóstră modernă, trase de însuşĭ autorul din acel studiŭ critic al seŭ. Acelea însă lipsesc chĭar la domnia-sa, din causă, cum se pare, că autorul şĭ-a reservat conclusiunile pentru volumul al doilea. După ce însă colecţiunea d-luĭ Hasdeŭ cuprinde material bogat, relativ la îndelunga şi chiar cerbicósa luptă ce maĭ decurge la noĭ între susţinĕtoriĭ principiuluĭ etimologic şi între aĭ celuĭ fonetic, eŭ cred că exprim dorinţa unanimă a domnilor meĭ colegĭ de a vedé acea luptă terminată cu o óră maĭ înainte, saŭ măcar a'ĭ trage óreşĭ-carĭ mĭeḑuine, peste carĭ să nu aibă trebuinţă de a trece în viitor. Aşa eŭ, fără a continua cu analisarea meritului intrinsec al colecţiuniĭ d-luĭ Hasdeŭ, care se constată de ajuns prin cea făcută în paginele precedinţĭ, mĭ-am propus a cerceta, pînă la ce mĕsură d. Hasdeŭ continuă pe d. Cipar, de unde apoĭ s'ar puté combina şi la conclusiunĭ.

4

fără pic de consecință, curat cum se întâmpla și în dilele nóstre, într'o mulțime de scripte și publicațiunI, cu aplicarea câtor-va litere și a multor forme gramaticale. Așa, de exemplu, în sentența de judecată a logofĕtuluI Tudor din distr. Muscel, anul 1585 (pag. 38) finalul ѕ plin vine scris și respicat în 31 de cuvinte; dară nicI acest demn străbun al logofeților și publicistilor modernI nu este consecinte în gramatica și fonetica sa, căcI el în *același* document scrie, de exemplu: *foost* și *fostu*, *Tudoru* (cu *u*) și *Simion* (fără *u*), *feciorul*, *egumenul*, *al*. și apoI érășI într'un resuflet, tot acolo: *cătămu*, *să-lu ţiie*, *amu aflatu*, *jupăneasa Ancaa n'au faptu coconii... ce au luatu pre o sooru...* și încă: *când o-u măritatu... iau datu* etc.

Așa dară, cum aŭ pronunțat RomâniI din districtul Muscel pe ѕ final, înainte cu 300 de anI? éră dacă nu l'aŭ pronunțat, din ce causă popiI și logofețiI îșI făceaŭ de lucru ca să'l scriă întreg?

Așa și finalul *i* e scris întreg pretutindenI.

Ce vom maI dice și de duplicațiunea luI *a*, *o*, *i*, în maI multe cuvinte, precum: *Ѡaanceii*, *așaa*, *Ancaa*, *Marinaa*, *să-l ïaa*, *nowă*, *fowstu*, *nowastră*, *mowșe*, *sowru*, *feciowru*, *towtu*, *mowrtea*, *apowii*, *bowïarii*, *acestuii*, *maiii*, *jupănesiii*, *coconiii*, etc.

CuI iI place să maI caute exemple de natura acestora, le póte afla ușor, între altele la pp. 40, 52, 64, 68, 73, 77 89, 215. Cine voiesce să dea peste confusiunea dintre *d*, *dz* și *z*, să caute la pag. 188—9, éră pe cea dintre ж și џ o află la pag. 219 și pe airea. MaI în scurt, fructele fonetismuluI destrămat, care domină până în dilele nóstre și dă limba în prada uneI anarchie desfrînate, le póte gusta orI-cine maI din tóte părțile acesteI publicațiunI, așa încât un numĕr de cuvinte și forme arcaice raționabile și sănĕtóse, descoperite în acele documente, abia ne pot desdauna pentru înfricoșatele devastațiunI, pe carI le face fonetismul în frumósa nóstră limbă.

La pag. 160, în actul celor șése boiarI asupra uneI delimitațiunI făcute în anul 1668, aprile 15, la mănăstirea Cozia (districtul Vâlcei), logofĕtul lor pare că ar fi fost gângav de a scris: *tocămélnici*, *părinătele*, *sfănăta*, *cuvănătul*. Despre aspirațiunea litereI *h* (χ) la finea cuvintelor, ca *gatah*, *aflah*, *mareh*, *mănah*, *numeh*, *meh*, *meih*, *valeh* etc. a se vedé documentele dela pag. 100-101. 231-232.

Eŭ însă nu mĕ mir de popiI și logofețiI din vechime, căcI, precum s'a observat maI sus, eI sărmaniI nu aveaŭ consciința legilor limbeI; le lipsise timpul de a și-o studia din fundament; ca să tac, că mulțI din eI aŭ fost străinI după originea și naționalitatea lor, venițI în patria română cine scie de peste câte țĕrI și mărI, dedațI a pronunța cu totul alte limbe, prin urmare eI nicI nu audiaŭ sunetele limbeI nóstre așa precum le aud RomâniI, ci o pățiaŭ precum o pat, de ex. GermaniI chiar și

în ḑilele nóstre, când urechia lor nu scie să distingă între *b* şi *p*, *d* şi *t*, *g* et *k*, *j* (ж) et *ş* (ш).

Cu acestea închein analisa scurtă ce am fost în stare să fac în ḑilele câte'mi steteră la disposiţiune, de când Comisiunea îmi făcu onórea de a mĕ însărcina cu compunerea acestuĭ raport. Scopul îmi fu ca să arăt şi prin analisă cevaşi mai detaliată importanţa studielor d-lui Hasdeŭ şi meritele autoruluĭ.

A. CIHAC'S

«SUR LES ÉTUDES ROUMAINES DE MR. HASDEŬ»

(BÖHMER'S ROMANISCHE STUDIEN, T. 4, P. 141—84)

BESPROCHEN VON

DR. M. GASTER

(*Zeitschrift für romanische Philologie*, t. 4, p. 463 76)

Als ein Specimen seines II. Bandes des Dictionnaire étymologique habe ich die ausführliche Recension, die Cihac dem jüngsten Werke des Hasdeu angedeihen liess, betrachtet und als solches einer objektiven aber um so genaueren Untersuchung unterworfen. Wo Herr Cihac auf das Wörterbuch verweist, habe ich es vorgezogen darüber hinwegzugehen (um mich nicht in Hypothesen zu verlieren) und das Erscheinen desselben abzuwarten, welches inzwischen schon erfolgt sein soll, mir aber noch nicht zu Gesichte gekommen ist. Dagegen um so genauer diejenigen Numern, wo Cihac eine Etymologie gibt, die er auch im Wtb. für das betreffende Wort hat, da er stets darauf verweist. Daher auch die Ausführlichkeit meinerseits.

Herr Cihac beginnt die Besprechung des Werkes von Hasdeu mit einer Anmerkung, die höchst charakteristich ist. Er liest den facsimilirten Titel des Werkes: *Cuvente den bătruni* und verbessert: *Cuvinte de la bătrîni*, wobei er bemerkt: «le titre *Cuvente den bătruni* doit répésenter, à ce qu'il parait, aussi la langue parlée au 16ème siècle.» Der Titel bei Hasdeu lautet jedoch richtig *bătrâni*, wenn das *ă* auch nicht ganz klar hervortritt. Wichtiger ist aber, dass *cuvente* in der That die ältere Form ist, und ich wundere mich, dass Hr. Cihac die erschöpfende Menge von Beispielen übersehen hat, die Cipariŭ, Principia de limba, ed. 2, Blaşiŭ 1866, p. 376 beigebracht hat, und zwar aus folgenden Werken des 17. Jahrhunderts: N. Test., Silvăstru 1684; Psaltirea, Silv. 1651; Varlaam, Cazania 1643; Şapte săcram. 1645; Cazania, Govora 1642; Biblia Bucureştĭ 1688 etc. Cihac geht dann ausführlicher auf die Bedeutung der von Hasdeu veröffentlichten Dokumente ein und bestreitet namentlich deren orthographischen Werth, weil die Schreiber wahrscheinlich Nicht-rumänen waren. Eigenthümlich ist die p. 144 gemachte Bemerkung, das die slavische Orthographie einen Einfluss auf die Laute ausgeübt hätte, namentlich auf die Trübung der Vocale. Die Schrift, die, wie er selbst bemerkt, meist nur von Nicht-rumänen gehandhabt wurde, kann doch auf die lautliche Veränderung einer Sprache nicht einwirken. Wie erklärt Hr. Cihac das

Vorkommen der dunklen Laute im Albanesischen, worin sogar die Zahl der slavischen Elemente selbst sehr gering ist und Albanesisch nie mit slavischen Buchstaben geschrieben worden ist? Ich wende mich jetzt zu den Etymologien (p. 147—184). Vorausschicken will ich nur, dass ich das grösste Gewicht auf die Gesetzmässigkeit der Lautveränderungen lege und nur da eine Ausnahme annehme, wo eine andere Erklärung unmöglich und die anormale Erscheinung durch eine Analogie unterstützt ist. Willkür bei der Behandlung ist ausgeschlossen.

No. 2. *creţ* leitet Hasdeu von *crispus*, Cihac von asl. *krŭtŭ* ab. Scheint mir neueren Ursprungs zu sein und mit dem deutschen (siebenbürg.?) *kraus* zusammenzuhängen, dessen *s* in *ţ* übergegangen, wie *bruncrĭţ* aus *Brunnenkresse* entstanden ist; vgl. auch *mintă creţă*, hdeutsch *Krausemünze*, siebenb. - deutsch. *krousbâlsem* (Haltrich, Idiotikon p. 74).

No. 6. *orginic* «velours» leitet Hasdeu und mit Recht vom ital. *ab-serico* ab, wärend Cihac asl. *aksamitŭ* vergleicht. Wie ist bei letzterem der Vorgang zu denken? Ist *k* in *r*, *m* in *n*, *t* in *k*, übergegangen? Dagegen wechselt im Rum. *l* und *r*, *n* und *r* sehr häufig. Auch ist eine venezianische oder genuesische Vermittelung, als Handelsleute, anzunehmen.

No. 8. *pilotă*. Hasdeu übersetzt „feutre". Aber sowohl Polizu als Pontbriant, ebenso Iszer, Barcianu, übersetzen in Uebereinstimmung mit C. «Federbett, Tuchet». Dieses noch jetzt aus Haaren gewebte Bettuch. lässt jedoch den Zusammenhang mit agr. πιλωτόν (Hasdeu) näher erscheinen, als mit ahdtsch. *phulawi*, nhdtsch. *Pfühl* (Cihac).

No. 15. *viezure* «blaireau» soll nach Hasdeu von einer thrak. Urform *viedu* herrühren, was wir noch dahingestellt sein lassen. Er vergleicht aber richtig alb. βιέδουλἄ. Cihac meint, es sei slav. Ursprungs vom asl. *jazvŭ* «erinaceus» mit Prothesis von *v*, und bemerkt, das alb. Wort wird nicht *viedzulă* gelesen. Albanisch lautet aber δ = ngr. δ = engl. *th* in *this* (s. Hahn, Alb. Stud. Heft II p. 3; Miklosich, Alb. Forsch. I, II; Camarda I, 14) und nicht wie Cihac = *d*. Das rum. Wort ist unzweifelhaft mit dem alb. identisch, welches ebenfalls sowohl «Dachs» als «Hamster» bezeichnet (Hahn p 9b), und stammt vom Verbum βjέϑ «ich stehle», Aor. *vódha* (Dozon 100b), Particip. βjέδουρα «Diebstahl», βjεδε-ραχ-ου „diebisch", d. h. dann das Getreide stehlende Thier.

No. 17. *stuhul* «jonc» heisst in der Walachei wirklich, wie Hasdeu angibt, *stuful* und davon *stufiş* = «Rohrgebüsch», *stufos* «buschig». Wahrscheinlich hat das rum.-lat. *tufă*, *tufos*, *tufiş* (vgl. Cihac, El. lat. p. 289 f.) einen Einfuss darauf ausgeübt.

18. *sestre*. Sowohl Cihac als Hasdeu ist entgangen, dass sich das

Wort auch im Bulgarischen findet, cf. Iliev und Hranov, Slovar francusko-bulgarsko-tursky, Rusciuk 1868, p. 81. Ich wage daher die Vermuthung, es entweder mit pers. türk. *zisten* «leben», *zist* «Leben», also = «das zum Leben Gehörige», oder mit ngr. δεσμός «lien», δέσις «l'action de lier» (Ventoti II, 34) in Verbindung zu bringen.

No. 20. *acĭuare* «refuge, abri» kann wohl wie *încet* = in-*quietus* (vgl. Ztschr. f. rom. Phil. II. 386) von *aquieo* (Hasdeu) eher als vom asl. *utêcati se* (Cihac) stammen. Warum und wie sollte auch asl. *c*(=ţ), abgesehen von dem unerklärlichen Ausfall des *t*, vor *u* zu rum. *cĭ* geworden sein?

No. 23. *bárză* «Storch». Ich bringe den Namen dieses Vogels mit alb. *bárδă* = «weiss» (von der Farbe des Gefieders) zusammen. Nach dem oben in Bezug auf die Aussprache des alb. δ Bemerkten entspricht dieses alb. Wort vollständig dem rum., während alle slav. Parallelen des Hrn. Cihac noch mancher schwierigen Veränderung bedürfen, um zu rum. *bárză* zu werden.

No. 25. *bléndă* «émerillon». Warum zweifelt Hr. Cihac den orientalischen Ursprung dieses Wortes an, da er doch in derselben Bedeutung und fast in derselben Form wiederkehrt. Vgl. zu den Nachweisen des Hasdeu noch turk.-or. *balin* „épervier", Zenker 209ᵃ, dzagat. id. Budagoff I, 269. Hinzufügen will ich noch, dass *blѫnditi* im asl. nur «errare» bedeutet, während «nugari» einem andern slav. Stamme entspricht: *blѧsti*, *blѧdъ*, *blѧdęgi* (Miklosich, lex. palaeosl. p. 33).

No. 26. *bosnat* «sombre» scheint mir weder von *bucnat (*c* = *s*?) aus dem serb.-croat. *bucmast* (!) Cihac's, noch *botnat* Hasdeu's, sondern ebenso wie *bosumflat* aus dem mgy. *baszu*, das Cihac No. 24 selbst anführt, zu stammen; cf. mgy. *boszantó* «ärgerlich, kränkend».

No. 29. *caló* «bourreau», *kaló* bedeutet ursprünglich, wie Hasdeu angibt, «schwarz», cf. Miklosich, Mundarten u. Wanderungen d. Zig. VII p. 71 s. v. *kalo*. Der Etymologie des Cihac steht das auslaut. *z* des mgy. *kalóz* (spr. *kolôz*) entgegen.

No. 35. *ciocotniţă* «écornifleur, parasite» leitet Cihac von der griechischen Form τζοκκότνητζες ab, die aber, wie er wohl übersehen hat, nichts als die Transscription des rum. Wortes selbst ist. Wenn auch die Etymologie des Hasdeu nicht ganz richtig ist, so hat er doch zum Schlusse eine Vermuthung ausgesprochen, die, nur weiter verfolgt, ihn zu richtigen Etymologie gebracht hätte. *Ciocoiŭ* und *ciocotnic* entsprechen vollständig dem pers.-türk. *cĭoka-dâr* «Kammerdiener», d. h. Einer der den *cĭok*, die kalmückische Mütze, den alten Kalpak der Bojaren trägt; oder nach Budagoff (a. a. O. I, 497) Einer der das Tuch (die Livrée) seines Herrn

trägt. Jedenfalls aber ist das Wort orientalischen Ursprungs, wie es Hasdeu vermuthet hat.

No. 37. *cioae* «métal, bronze». Cihac verwirft die Etymologie des Hasdeu, der es vom ital. *acciajo* ableitet, und nimmt an dessen Stelle eine künstliche Fabrikation dieses Wortes von Seiten der Verfasser des Lexicon Budanum an. Wenn man diesen letzteren wohl manche kühne Etymologie zumuthen kann, so doch nicht auch das, dass sie die rum. Sprache geradezu gefälscht haben. Aus lat. *cibus* sollen sie, analog dem deutschen «Speise, Glockenspeise», *cioae* gebildet haben. Gerade diese specielle Bedeutung neben der so sehr ähnlichen Form spricht unzweifelhaft für ital. *acciajo*. Es müsste erst untersucht werden, wann und von wem zuerst «Glocke» und «Glockenguss» nach Rumänien importirt worden ist; der Mangel an älteren Belegen ist deshalb kein Beweis gegen diese Etymologie des Hasdeu.

No. 41. *crieri* auch *creerĭ* und *crerĭ* kann trotz gegentheiliger Behauptung des Hrn. Cihac unmöglich vom lat. *cerebrum* = *creebrum entstanden sein. *b* vor *r* fällt im Rum. nie aus. *leurușcă* = *labrusca* erklärt sich durch alb. *ljärrușk* id., und *întunerec* von *intenebricus* (Cihac, El. lat. 131) abzuleiten, scheint mir doch noch fraglich. Aber auch die Ableitung des Hasdeu vom alb. *krie* nach Analogie von *spinare* = *spinalis* ist nicht ganz korrekt. Zu bemerken ist nun, dass das Wort *creerĭ* eine Pluralform ist, und genau entsprechend ist das alb. Wort *kréra*, eine Pluralform ebenfalls mit der Singularbedeutung «Haupt» (Xylander p. 239). Wie aus dem pers. (nicht türk.) *kelle*, welches meist nur den «abgeschnittenen Kopf eines Thieres» bezeichnet (Zenker p. 759ᵃ), «très-régulièrement» alb. *krie* entstehen konnte (Cihac), ist mir unerfindlich. Camarda (Saggio di grammatologia albanese p. 158) vergleicht gr. κρᾶς «Haupt», cf. auch gr. ἡμίκραιρα Benfey, Gr. Wurzellexikon II, 285.

No. 44. *dezgauc*, *descauc* «je germe, je pousse» leitet auch Hasdeu wie Cihac von *ghioaca* ab; dass dieses aber nicht vom alb. *kafkă*, *kokă* abstammen kann, beweist Hr. Cihac nicht, obzwar diese Ableitung durchaus nicht haltbar ist. Alb. *káfkă* ist nämlich kein ursprüngliches alb. Wort, vielmehr ist aus dem mgr. ngr. καῦκος καυκί, καῦκα *calix*, *patera* Du Cange, ngr. καύκαλος *crâne* Ventoti II, 168 hier «très-régulièrement» nach gr. Aussprache des Diphth. *av* = *af* alb. *káfkă* entstanden. Uebrigens bildet auch lat. *causa*, alb. *káfșă* Miklosich, Alb. Forsch. II, 12, No. 159, vgl. auch p. 80 No. 4. Was die Etymologie von *ghioacă* betrifft, scheint Hr. Cihac seine El. lat. p. 109 gegebene selbst aufzugeben. Von lat. *cochlea* kann auch unmöglich rum. *ghioacă* entstehen. Hier verweist Hr. Cihac auf Bd. II El. slaves, wo ich aber noch nicht nachsehen kann.

No. 47 *duméstec*. Herr Cihac streicht die zweite Uebersetzung des Hasdeu «appartenant à la maison» und behält bloss die erste: «apprivoisé» bei. Wie erklärt er das zweite Citat: *duh pithojskij* etwa «esprit apprivoisé»? Die eigentliche Bedeutung davon ist: «ein weissagender Geist» (cf. Miklosich, Lex. palaeosl. p. 566 s. v. *pitonovŭ)*, d. h. «ein Hausgeist, Lar». Warum übrigens das Wort nicht vom lat. *domesticum* (Hasdeu), sondern vom asl. *domaštnĭ* + *ikŭ* (= noch ein zweites slav. Suffix zu *-inŭ)* ableiten? (Cihac) — ist nicht klar.

No. 49 *famen* «eunuque». Dass dieses Wort etwa aus arab. türk. *hadim*, mit dem es ausser *m* keinen einzigen Buchstaben mehr gemein hat, entstanden sei, wie Cihac behauptet, braucht nicht erst widerlegt zu werden. Da passt doch die Etymologie des Hasdeu «weibisch» viel besser. Das Wort fehlt auch im Ungarischen. Sollten es etwa die Rumänen in Ungarn während der Türkenherrschaft allein und unmittelbar von den Türken (nach Cihac) aufgenommen haben?

No. 52. *găde* leitet Hr. Cihac vom pol. tschech. *kat*, klnruss. *katŭ* ab. Die Erweichung beider Tenues macht Schwierigkeiten. Vgl. mgy. *gab, gabos* «Würger»

No. 54. *ghidinac* oder *godinac* scheint mir eine Corruption von *cozonac* zu sein. Ob übrigens Herr Cihac, indem er dieses Wort streicht und als nichtrumänisch bezeichnet, dem rumänischen Glossator vorwerfen kann, dass er «un peu philologue amateur» gewesen, und ihn dadurch die Sprache fälschen lässt, müsste erst besser bewiesen werden, als es durch Hrn. Cihac geschieht, für den «le glossateur de Mr. Hasdeu ne peut faire autorité». Ein Wort aus der Sprache hinausdekretiren kann man nicht, und Manches, was heutzutage nicht mehr im Gebrauche ist, auf eigene Autorität gestützt, als unrumänisch zu bezeichnen ist durchaus nicht gerechtfertigt. Eine auch nur oberflächliche Durchsicht der Letopisiţe ed. Cogălniceanu würde eine reiche Blumenlese solcher veralteter Ausdrücke gewähren, die wir aber deshalb noch kein Recht haben als nichtrumänisch zu bezeichnen.

No. 55 *ghionoae* «Specht». Hasdeu selbst hat litth. *genys* damit verglichen. Von serb. croat. *жuna, жunja* (Cihac) kann unmöglich rum. *ghionoae* entstehen. Ausserdem hat auch Hasdeu in der Begriffsbestimmung Recht, wenn er *ghionoae* als «den, der klopft oder hackt» erklärt; cf. agr. ngr. δρυοκολάπτης, id. deutsch «Baumhacker», vgl. türk. *agáčĭ kakán kogy* = «picus» (quia rostro arbores vellit) Zenker p. 66; Budagoff I, 61; Clodius, Lexicon lat.-turk.-germ. Lpzg. 1730 p. 546.

No. 57. *gligan* «sanglier» lässt sich mit Hasdeu von *grigan* ganz gut ableiten. Nun liegt aber alb. *grig* «ich schreie» (Hahn 21) näher als gr.

γρō (Hasdeu). Aus einem mgy. *kan* soll *gan-gan* allein als die richtige(!) Form entstanden sein (Cihac), während sie kein rum. Wörterbuch hat, und Barcianu und Pontbriant beide richtig *gligan* haben; ebenso auch Iszer.

No. 58, *gorgan* „Hügel, tumulus". Hasdeu selbst bemerkt, dass das Wort in der Moldau nicht mehr gehört wird. Das schliesst aber das einstige Vorhandensein, das mehrere Ortsnamen bezeugen, durchaus nicht aus, z. B. *Gorgana* Berg in Râmnic-sărat, *Gorgănaş* Dorf Romanaţi, *Gorgan* Wald, Dâmboviţa, Muscel etc. Das persische Wort lautet auch nicht *kourkhânè* (Cihac), sondern *gûr-hâne* und heisst eigentlich «Todtenhaus, Grab», nie «Hügel». Die Laute müssten erst umgestellt werden, wenn daraus russ. *kurgan* entstanden sein soll, wie Cihac will.

No. 59. *gangur* «merle doré» leitet Hasdeu nicht unmittelbar von lat. *graculus,* sondern von der Nebenform *gagulus* (Du Cange) durch Nasalirung ab. Herr Cihac erwähnt bloss *graculus* und zieht *galgulus* = *gargur* = *gragur* = *grangur* vor, und *graur* soll aus *graculus* entstanden sein, was mir sehr unwahrscheinlich dünkt, da lat. *culus* = rum. *che* und lat. *c* auch sonst nie ausfällt; vgl. meine gutturale Tenuis Ztschr. f. rom. Phil. II, 355 ff.

No. 60. *încindere* «incendier» = lat. *incendere* streicht Herr Cihac aus dem rum. Wörterbuche. Zwar kennt es Coresi, Pslt. Ps. 77 V. 38: «şi nu *încinde* toată măniea sa», ebenso Tordaşi, Pentat. Genes. 43. 30: «că i se *încinsése* inima către fraţiorulŭ săŭ». Aber diese sind: «neologismes, même s'ils se trouvent chez Coresi et chez d'autres traducteurs grecs» (Cihac)!

No. 61. *întort*, *întortare* «entêté, obstination». Dazu bemerkt Herr Cihac: «Formes et acceptions de ces mots sont incorrectes et n'existent pas.» Zufällig ist das Gegentheil der Fall, z. B. Coresi, Pslt. Ps 17, 29: «şi cu *întorţii* întoarceteveri». Spätere Psalmenübersetzungen, z. B. Blasiŭ 1764 hat an derselben Stelle das im Glossare des Hasdeu als Synonym gebrauchte Wort *îndărătnic:* «şi cu celŭ *îndărătnicŭ* te vei îndărătnici»; vgl. ausserdem Bibl. Bucureştĭ 1688, Deuteron. 32, 20; «căce némŭ întortu éste»; Ps. 77, 10: «rudă *întoartă* şi amărâtoare»; ebenso Pslt. Blaşiŭ, Proverb. 2, 15: «cărora cărările *întoarte*», 4, 28: «şi întoarte sîntŭ céle denastânga» etc.

No. 62. *învincere* «vaincre, victoire» hat Hr. Cihac nicht im Wörterbuche. El. lat. p. 132 steht bloss die neuere Form mit *g,* während die ältere *c* an dessen Stelle hat; s. Ztschr. f. rom. Phil. II, 362.

No. 63. *jold, şold* «hanche» verweist ja Hasdeu selbst auf pol. *szoldra.*

slowak. *şoldra*, mgy. *sodar* «jambon», nur geht er noch weiter und sieht die Etymologie dieser Worte im dtsch. «Schulter».

No. 64. *jăţiŭ* «fauteuil» leitet Hasdeu mit Recht vom dtsch. «Sitz», dessen *s* ist rum. *j* wie in *glajă* = «Glas» geworden, und nicht vom tschech. *sědle*, asl. *sêdalo* (Cihac) abzuleiten.

No. 65. *junice* «génisse» kann nicht vom russ. nsl. *junica* (lies *ĭunitza*) trotz Cihac abgeleitet werden; denn I) nur lat. *j* wird rum. *j* (=frz. *j*) und 2) ist der Fortschritt der Lautentwickelung erst palatal *cĭ*, dann Sibilans *c* = *ţ*, s. Ztschrft. II, 369. Bei lat. *junicem* dagegen (Hasdeu) fallen diese Bedenken weg, da die Entwickelung regelmässig ist.

No. 66. *lostun* «rat». Herr Cihac kennt nur die Form *lăstun*. Polizu jedoch hat trotzdem neben *lăstun*, doch noch *loston;* ebenso Iszer, wenn auch nur in der von Cihac angegebenen Bedeutung «martinet». Woher?

No. 67. *luó, luom* für *luă, luăm* bezeichnet Herr Cihac einfach als «corrompues». Das Wort kommt aber oft in den alten Werken in dieser corrumpirten (!) Form vor, z. B. Coresi, Evang. Mat. 13, 31: «ce *luo* omul şi semână întru ágrul lui»; ib. V. 33: «ce o *luo* mularé şi o acoperé în fâină»; 24, 39: «până vine ápa şi *luo* totŭ»; Tordaşi Pent. Genes. 2, 15: «şi *luo* Domnul Dumnezeu»; ib. 2, 21: «şi déca adurmi, *luo* una de în coastele lui» etc.

No. 68. *măcĭucaş* «bourreau». Hasdeu fragt ganz berechtigt nach der Vermittelung zwischen lat. *matea* und rum. *măcĭucă*, gerade weil er sowohl die picardische, als npr. srb. pol. etc. Form kennt. Dass die Rumänen dieses Wort nicht, wie Cihac meint direkt vom ngr. ματσοῦκα haben können, geht aus dem oben zu No. 65 Bemerkten hervor; näher steht srb. *măcĭuga*.

No. 69. *măgură* «montagne». Die Etymologie des Cihac vom lat. *macula* ist in der That unmöglich (wie Hasdeu es sagt), vgl. oben zu No. 59; lat. *macula* hätte rum. *măche* ergeben. Dass man aber ein rum. Wort wohl vom alb. ableiten kann, geht aus dem unzweifelhaften Einflusse hervor, den die albanesische Sprache auf die rumänische ausgeübt hat; obzwar Herrn Cihac das Alb. für das Rum. nichts beweist. Miklosich bringt unser Wort in Verbindung mit asl. *mogyla*, bulg. *mogilă* id. Alb. Forsch. I, 19 s. v. *gomila*.

No. 70. *mal* «précipice». Herr Cihac verweist auf sein Wörterb. El. slaves. Ich will nun vorher auf Miklosich, Slav. Elem. im Rum. p. 8 und 10 verweisen, wo er alb. *mallj* und rum. *mal* behandelt.

No. 71. *mamue* «épouvantail». Herr Cihac verweist auf Grimm D. Myth.[2] 473 wo *mummel*, *mummelmann*, von Grimm behandelt wird, der

die Worte theils von einem dumpfen Klang, theils vom Wassergeist *mummel, mumel* ableitet. Aus welchen dieser beiden Erklärungen hat Herr Cihac den Ursprung des normann. *momon* «moine bourru» begrifflich abgeleitet? und daraus das rum.? Die Glosse des Hesychius, von Hasdeu citirt, steht viel näher. Herr Cihac weiss ja selbst dass ahd. und nhd. Einfluss in Rumänien ausgeschlossen ist. Auf ein gr. Etymon führt uns auch das rum. Verbum *a momi* «reizen, locken, verführen„. Iszer. Moldar. Wtbuch. 1822 p. 7; vgl. gr. μωμεύω „vitupero, carpo, rideo, irrideo und μῶμος «vituperator, irrisor».

No. 74. *mățele corăbiei* «ancre». Ist eine Pluralform. Ich möchte daher lieber *mășelele corăbiei* «Schiffszähne» lesen; *mățele* = *mațele* = Eingeweide scheint entfernter zu liegen. Weder Cihac noch Hasdeu vergleichen dies.

No. 75. *mazăre* «pois verts». Hasdeu hat vollständig Recht es vom alb. *moȣulă* (l. *modzulă*), vgl. oben zu No. 15 und No. 69, abzuleiten. Mgy. *mezei* «de champ, champêtre» (Cihac) hat nichts damit zu thun. In Bezug auf das alb. Wort vgl. dtsch. *Masern*, skr. *masura* «Lens». Pictet Orig. 1², 251, 354 ff.

No. 76. *melciŭ* «limaçon». Miklosich verleicht Lex. palaeoslov. p. 393 ganz andere Worte aus den slav. Sprachen zu asl. *mлkŭkŭ* (nicht *mêkŭkŭ* C.) als Cihac. Das Verhältniss von pol. *маλж* zu rum. *melciŭ* bleibt noch erst zu beweisen, wenn auch letzteres mit bulg. *melčior* verwandt zu sein scheint.

No. 78. *méser* «pauvre». Sehr oft in den alten Werken. Cihac ignorirt dieses Wort in seinen El. lat., weil wie er hier bemerkt lat. *miser* nicht *méser* im Rum. geben konnte, und weil die alten Uebersetzer, griech. Mönche nicht-rumänische Worte eingeführt hätten und für Herrn Cihac «ne peuvent faire aucunement autorité»! Zu bemerken ist nun, dass aus lat. *miser* sehr gut rum. *méser* entstehen kann: lat. *i* giebt in den meisten Fällen rum. *e*, z. B. *neted* = *nitidus; negru* < niger, nigrum, fem. *négra* d. h. *neagra* nach unserer Orthographie, da Hasdeu denselben Laut *ea* durch *é* bezeichnet; *plec* = *plico; judec* = *judico* etc. Unter Einfluss des folgenden *e* ist das erste *e* regelmässig in *é* = *ea* übergegangen.

No. 80. *mihalț* «barbote». Hasdeu selbst hat mgy. *menyhal* verglichen und *ț* = *uț* als Deminutivsuffix gefasst. Cihac bestreitet diese Bedeutung des -*ț* und erklärt es einfach als Corruption. Nach welcher Analogie?

No. 84. *molidvu* «mélèze, pinus larix». Nebenformen sind noch: *molitvu, molidfu, molid, molif*. Weder Hasdeu, noch Cihac der poln. *modrzew* etc. vergleicht, scheinen die richtige Etymologie gegeben zu haben. Bevor ich meine Vermuthung mittheile, will ich vorausschicken, dass sich

oft eine tiefere Symbolik mit den rum. Pflanzennamen verbindet. Mancher Glaube und manche Sage knüpft sich an die Pflanze. So entsteht der reine Weizen aus dem herabfallenden Fleische des fest an den Kreuzesstamm geschnürten Heilands, der reine Wein aus dem Blute, das aus den Fingerspitzen fliesst. Der Sonnengott verwandelt die ihn verschmähende Blumengöttin in die Sonnenblume, die sich stets nach ihm richten muss. Aus den Thränen zweier himmlischen Turteltauben entstehen die Myrrhenblümchen. Verbascum thapsus heisst: *lumănarea Domnuluĭ* «Gotteslicht»; Eryngium campestre: *spinul draculuĭ* «Teufelsdorn», cf. klruss. *čortovo rebro*, id. de Gubernatis, Mythol. des plantes I, 7. Anmerk. 2; scabiosa succisa: *mușcatul draculuĭ* «Teufelsabbiss», s. Nork bei de Gubernatis a. a. O. p. 114, Anmerk. 2 etc. Ich bringe daher diesen Baumnamen in Verbindung mit asl. *molitva* «Gebet», gleichsam heiliger Baum, Gebetbaum (vgl. Mannhardt, Wald und Feldkulte I Register s. v. Tanne).

No. 85. *moștean* «indigène» hängt näher mit *moaște* «Reliquien», asl. *mošti*, blg. serb. id. zusammen, d. h. der seine Reliquien von alter Zeit an der Stelle hat (s. Miklosich Lex. palaeosl. 382 und Christl. Terminologie d. slav. Spr., Denkschrift d. Wien. Akad. XXIV p. 12).

No. 86. *mugur* «bourgeon». Cihac leitet dieses Wort vom lat. *muculus* ab; es müsste aber dann rum. *muche* geworden sein, vgl oben zu No. 59. 69. Nur durch alb. *mugul* (Hasdeu) kann das rum. Wort etymologisch erklärt werden.

No. 87. *mursec* «je dévore». Mit Recht trennt Hasdeu davon *mușc*. Für *mursec* ist noch eine andere alte Parallele vorhanden, Pravila Tirgoviște 1652 f. 383 «*mursecată*»; 428 «sau *mursecată*, sau de în curse».

No. 89. *nișchițel* «un petit peu» kann nicht mit Hasdeu vom lat. *nescio quantum*: *nescăt* abgeleitet werden. Cihac gibt einen begrifflichen Unterschied als Grund an, weil *je ne sais combien* nicht *fort peu* bedeuten kann. Mir scheint hier eine grössere phonologische Schwierigkeit vorzuliegen; lat. *scio* wird zum *știŭ*, aus *nescioquantum* hätte *neștăt* analog dem *neștine* aus *nescioquinam* entstehen müssen. Das Etymon von *nițel* kann auch nicht, wie Cihac meint in *mititel* gesucht werden, vielmehr ist *nițel* ebenso albanesischen Ursprunges, wie *niţică*, das beide übersehen haben, und zwar *njə tsilli* «ein wer? ein etwas», und *njə tșikə* «ein Wenig, ein Bischen, ein Weilchen» (Hahn) welches letztere dem Rum. vollständig entspricht.

No. 92. *omidă* «chenille». Cihac lässt das anl. *o* aus *a* entstehen: dann müsste es durch ein slavisches Medium gegangen sein. Die

Prothesis *a*, auch im Siebenbürgischen häufig, bleibt unverändert. Das macedorum. Wort, das Cihac citirt, lautet nicht, wie er schreibt: *unmútă* sondern συννίντα d. h: *unjúlă*. Thunmann I, p 198, vgl. alb. *mizə* «Fliege». Camarda 116 No. 111 vergleicht gr. μõια. Ebenso falsch schreibt Cihac an derselben Stelle: *aunpra* = *umbra*, während Th. 196: αούμπρα d. h. nach ngr. Aussprache streng genommen: *aúmbră* oder *aúbră*, da ngr. *mb* und *b* durch μπ ausgedrückt wird; das letzte Citat bei Cihac *arrandu* muss auch anders gelesen werden, da Th. 214 αρράντου d. h. *arrádu* lautet.

No 95. *pespe* «au delà de». Cihac bestreitet die Möglichkeit eines rum. *spre* aus *super*, obzwar er sich bei der Etymologie von *sprinczană* genöthigt sieht in *sprin* eine Contraction aus *super-in* anzunehmen. Ebenso konnte aus *per-super* durch Contraction rum. *pespe* entstehen, wie Hasdeu annimmt.

No. 96. *pestire* «lenteur, retard». Cihac leitet es im Gegensatze zu Hasdeu, nachdem er daraus *apestire* gemacht hat, aus dem slav. *apozditi* ab. Näher wäre ja slav. *pozdéti*, sero aliquid facere, ohne Prothesis, wenn wir dieses Wort durchaus vom Slav. ableiten müssen. Dagegen spricht nun 1) *zd* = *st* und 2) dieselbe Schwierigkeit wie bei der lat. Etymologie, slav. resp. lat. *o* = *e*; da bei Letzteren No. 1 wegfällt, ist das lat. Etym. *postire* des Hasdeu vorzuziehen.

No. 97. *pin* «pinus sylvestris» haben alle rum. Wörterbücher. Es muss also doch ein Volksausdruck sein. Auch hier macht Cihac Fehler bei den Citaten aus dem macedorum. So soll *ampore* = *arbor* sein. Thunm. p. 191 hat: άρμπορε d. h *arbore*; *viginti* soll mcdr. *jiggitzi* lauten. Th. 193 γίγγιτζι (da ngr. γ vor *i* = *j* und γγ = *ng*), *jinijtzi* oder mit rum. Orthographie *ĭinĭiţi* = alb. ννιζέτ d. h. *njizét* wie auch Hahn die gegische Form schreibt, tosk. *njəzét*; mcdr. *skllifură* C. Th. 196 σκλλίφουρα d. h. *scljifură*, vgl. alb. *skjúfur* «sulphur».

No. 99. *polegniţă* «verglas». Hasdeu vergleicht sehr richtig serb. bulg. *poledica* vom asl. *poledíti-sѧ* (Miklosich Lex. palaeosl. 613ᵃ). Was soll eine Mittelform *polevi̥ta* = *poledi̥ta* Cihac's? Wie ist *d* in *v* übergegangen?

No. 100. *porănb* «pigeon». Ist wirklich eine höchst interessante Form neben *porumb*, trotzdem sie Cihac als falsch bezeichnet. Sie zeigt uns das Schwanken der Aussprache, wie sich im Uebergange vom asl. ѧ, ѫ zu *ăn*, *un* äussert, vgl. die häufig wiederkehrende Form *ănblà* für *umblà*, lat. «ambulare» wie es heute heisst, s. Arch. istor. I, 2, 6 (1628 m.) III,

216 (1621 m.) I. 1, 93 (1636 m.) *ămblà:* ib. I, 1, 105 (1627 v.) I, 1, 14 (1627 m.) I. 1, 119 (1629 *m.*) etc.

No. 101. 102 streicht Cihac als Nichtrumänisch, sondern «sont des mots *fabriqués* par le glossateur de Mr. Hasdeu.» Bis uns der Beweis erbracht ist, was durchaus nicht der Fall ist, weisen wir diese Behauptung des Cihac einfach zurück. Dasselbe gilt für No. 104.

No. 105. *rumàn* «tributaire corvéable». Cihac bemerkt dann dazu: «jamais *esclave*». Wie versteht er die Urkunde von 1610, Arch. istor. I, 1, 8 wo Tudor aus Voineşti sich verpflichtet dem Mihaĭu 7700 Aspern am St. Dimitrie zu bezahlen; im entgegengesetzten Falle: «ĭar eu să-i fiu *rumănu* ca feciorii mei şi cu toată moşiĭa mé». Heisst hier *rumăn* auch bloss *corvéable*, *paysan*? Bedeuten die zwei «*rumăni* anume Albul şi Nedea» die Fătu und Négoe dem Vasile (ausser einem Acker ohne *rumăn*) schenken (*dăruitu*) «şi-o delniţă bună *fără de rumănu*», Arch. I, 1. 139 (1620), auch keine Sclaven?

No. 107. *sahaidac* «flèche tatare». Zum Glück citirt Hasdeu auch noch den Metropoliten Dosofteĭu 1681, aber das genügt Herrn Cihac nicht und er streicht das Wort.

No. 111. *selbezesc* «je pâlis». Hasdeu bemerkt sehr richtig, dass die von Cihac für rum. *sarbed* beigebrachte Etymologie (El. lat. 241) vom lat. *in-sapidus* nicht haltbar sei; Aphärese von *in*, Intercalation eines *r* und Uebergang von *p* in *b*, was im rum. sonst nicht mehr vorkommt, sind die Vermittler zwischen *sarbed* und *in-sapidus*, welches nur «säuerlich, geschmacklos» und nicht *pâle* bedeutet, folglich auch nichts mit *selbezesc* zu schaffen hat. Hasdeu findet darin das passendere lat. *subalbidus*. Für den Wechseln von *u* und *e* vgl. *su*meţ und *se*meţ; vgl. auch *su*muţa und *a*muţí.

No. 112. *semuesc* «refléchir». Hasdeu selbst vergleicht schon mgy. *szám*. Cihac verweisst hier nämlich auf seine El. mgy. In Bezug auf die Infinitivendung *ui* der Verba denominativa ist zu bemerken, dass Hasdeu nicht, wie etwa aus der Darstellung des Cihac hervorgehen würde, damit unmittelbar gr. -εύω -εύειν vergleicht; vielmehr zieht er die alb. Form der 1. und 2. Conjugat. auf *-ue* zum Vergleiche heran. Für das *u* verweist er auf υ in -ε-ύ-ειν und auf slav. *v* in *kupo-v-ati* etc.

No. 116. *stăvar* «étalon». Cihac will trotz der gerechtfertigten Einwendung des Hasdeu *stavă* «jument, haras» vom asl. *stavŭ*: «articulus» ableiten; wie ist aber der Wechsel der Bedeutung zu erklären? Cihac vergleicht dazu das asl. Verbum *staviti* «stehen» und dtsch. Stute von *stehen*. Das nhdtsche Wort Stute entsteht aber nicht unmittelbar daraus, vielmehr bedeutet ahd. *diu stuot* von der Wurzel *stat:* «Gestüte,

Pferdestand» und wird erst später auf das weibliche Pferd übertragen, wie Frauenzimmer auf das Weib; Grimm Grammatik III, 327. Haben nun die Rumänen unmittelbar von *staviti* ihr *stavă* gebildet? Alb. *státe* vermittelt leichter der Uebergang; Miklosich Sl. El. im Alb. — Alb. Forsch. I hat dies Wort gar nicht.

No. 118. *surată* «amie, compagne». Hasdeu lässt dieses Wort, unter Einfluss von slav. *posestrima*, aus *soră*, *soror*, analog der Form *fărtat* aus *frate* (cf. slav. *pobratimŭ*) entstehen. Cihac dagegen denkt an it. *camerata* fr. *camarade* welches «est beaucoup plus rapprochée *sous tous les rapports*»? Ob zwar das Wort im rum. gar nicht vorhanden ist, so muss sich doch *surată* aus *soră* «Schwester», diesem analog *sous tous les rapports!* entwickelt haben. Im slav. dagegen entsteht die Form *posestrima* wirklich wie im rum. aus *sestra*=*soror*. Ebenso verhält es sich mit *fărtat*, welches unmöglich aus *foederatus* Cihac's entstehen kann.

No. 120. *a se svii* «reculer, se défier». *svii* oder *sfii* soll nach Cihac aus asl. *stydĕti sA* «erubescere», woraus übrigens nur rum. *stidi* geworden ist (Miklos. Lex. palaeosl. 839), stammen. Hasdeu dagegen leitet *sfi* mit grösserer Wahrscheinlichkeit von asl. *sŭviti* «convolvere» ab.

No. 124 — 126 streicht Herr Cihac. Für No. 124 jedoch *tămbar* «espèce de vêtement» kann ich eine alte Parallele beibringen, wodurch die Behauptung des Cihac «n'a jamais été un mot roumain» fällt. Tordaşi, Pentat. Genes. 49. 11: «şi în săngele aoiei *tămbariulŭ* său.» Der Ursprung des Wortes ist pers. *tŭmbân*, trk.-or. *tumbân* «caleçon», Zenker 311 u. 327; Budagoff 1, 379 «Unterkleid». Auch für die anderen beiden Worte werden sich mit der Zeit alte Beispiele finden, die deren Vorhandensein in der rum. Sprache beweisen.

No. 127. *ţol* «cilice», «habit grossier» leitet Cihac richtig von *ǵul*, *ćul* ab, nur ist *ǵüll* arab. plur. *ǵüld* und *ćul* allein türk. nicht vulg. Die Vermittlung zwischen *ćul* und *ţol* geschieht durch ngr. τζουλί, da sonst trk. *ć* nie rum. *ţ* wird.

No. 128. *urdin* «je viens, j'accours» kann unmöglich vom asl. *ulĕtĕti* «avolare» Cihac's, mit dem es bloss das anlautende *u* gemein hat, herkommen. *urdă* «frommage mou» wird Cihac wohl mit mgy. *orda* «süsser Käse» vergleichen. Letzteres aber steht im mgy ganz vereinzelt und eher ist ein umgekehrtes Verhältniss anzunehmen. Vgl. sbg. sächs. *orda* = rum. *urdă*, Haltrich, Idioticon 143.

No. 130. *sîmbure* «noyau» habe ich ebenfalls wie Hasdeu mit. alb. *bul* «Knoten» verglichen, welches Xylander pg. 182 sv. «Knopf» so wie Hahn wohl kennen, obzwar Cihac es bei Xylander nicht finden

konnte und σουμπουλ bei Hahn *soumpoul* transcribirt, vgl. oben zu No. 92. Auch Camarda hat das Wort sehr oft, so I, 77. 78 *súmba, súmbula* II. 42 «endə *súmbula* tə jəlékutə: tra i *bottoni* della sottoveste», vgl. ib. p. 153 No. 18. Ausserdem vgl. mgy. *szem* «Korn, Körnchen, Beere», *szembor* «Rapps».

No. 131. *văduă* «veuve», vgl. dazu den Genit. *văduâi* aus der Pravila Tîrgovişte 1652 f. 703 «deci Maria sora *văduâi*» und plur. *văduo*, Tord. Pent. Exod. 22, 23 «şi vorŭ fi muerile voastre *văduo.*»

No. 133. *zăgan* «un grand vautour». Hasdeu behauptet es sei orientalischen Ursprunges. Dazu fügt Cihac trk. *zagan*, ngr. ζαγάνος DC. hinzu. Das Wort ist pers. *zagan*, trk. *zagnus* und trk-or. *zuganus*, Zenker 480ª, vgl. pers. *zâg* «Elster, Nebelkrähe», Budagoff I, 602, s. auch Pott, Etym. Forsch. II², 1 p. 810, der ζαγάνος = vultur percnopterus (ganz wie rum. *zagan*) übersetzt.

No. 134. *zechie* «sarrau». Hasdeu gibt die Ableitung vom lat. *setula* bloss als Hypothese. Vgl. zu *zechie* siebenbürg.-sächs. *säke* «grobwollener Ueberrock», mhdtsch. *Sage : sagulum* (cf. asl. *sukno*), Schuller, Beiträge zu einem sbg. sächs. Wtb. p. 57, und Haltrich, Idioticon p. 100. Letzterer vergleicht auch mgy. *zeke*, aber das sächs. scheint zwischen mgy. «Waffenkleid» und rum. «sarrau» zu vermitteln.

S. 180 behauptet Cihac: «*orĭ* ne vient pas et ne peut venir du lat. *vel* par une ancienne forme roumaine *vare* qui n'existe que dans l'imagination de Mr. Hasdeu». Wenn ich auch die erste Hälfte des Satzes zugebe, muss ich doch die zweite durchaus bestreiten; *vare* und zwar *vare-cine, vare-ce*, heute *óre-cine, óre-ce* erscheint in den ältesten Urkunden. So bei Venelin, Vlachobolgarskiia gramaty p. 118. 1467 aus Gherghiţă, p. 122, 1480 Bucureştĭ, p. 125, 1483 Tîrgovişte, p. 129, 1491 Bucur., p. 133, 1499 Trgv., p. 151, 1531 Buc., p. 203, 209, 234, 239, 251, 329 etc. vgl. Cărare pe scurt 1685 f. 9ª: «sau *vare ce* faceţ»; f. 13ª: *vare în ce* chip tu nu crezi cuvintele tuturora» etc. Hiermit fällt die Etymologie des Cihac, der in *orĭ* lat. *hora* wiedererkennt. Woher aber *vare*?

In Bezug auf die weitere Ausführung des Cihac, der *o* theils aus un-*a*, theils aus illam-la-*a*, vrea-va-*a* und are-*a* enstehen lässt, ist zu bemerken, das lat. *a* im rum. nur durch slavisches Medium zu *o* wird, sonst bleibt lat. unverändert, resp. = *ă*.

Pag. 182. *auă*: «uva». Cihac behauptet: «n'a jamais été (du moins en tant que l'on puisse le prouver) un mot dacoroman»; vgl. dazu das

zu No. 124 citirte Beispiel aus Tord. Pentat. Genes. 42. 11 «sângele *aoiei* = sanguis uvae».

Ich schliesse meine Bemerkungen, indem ich zu gleicher Zeit den von Cihac in der besprochenen Recension angeschlagenen scharfen Ton bedauere. Eine objectivere Behandlung würde viel leichter dazu beitragen, die Zahl der noch nicht aufgehellten rum. Elemente zu verringern, die von so grosser Bedeutung sowohl für die Geschichte als auch für die Culturgeschichte der südöstlichen Völker Europa's sind. In ihnen spiegelt sich am klarsten der Einfluss, den diese Völker wechselseitig auf einander ausgeübt haben. Die Entwickelung und Consolidirung des Staatslebens, die Verbreitung des Christenthums, wie auch Einführung wichtiger Pflanzen, Handwerke und Künste, alles lässt sich am besten erkennen durch die technischen Ausdrücke, die noch heute dafür im Gebrauch sind. Ich habe meist diese Resultate im Auge gehabt, wenn ich die Arbeit des Cihac einer genauen Untersuchung unterworfen habe. Natürlich musste die Lautgeschichte der rum. Sprache in zweifelhaften Fällen über die Richtigkeit oder Möglichkeit einer Etymologie einzig und allein entscheiden.

ADDENDA ET CORRIGENDA

I. LA SCHUCHARDT.

1. Pag. 60, rîndurile 16—24 se suprimă, din causa celor ḑise de Schuchardt a pag. X, rîndurile 23—28.

2. Intréga pagină 190 trebuĭ modificată în sensul observaţiuniĭ luĭ Schuchardt dela pag. XIV, rîndurile 22—9. Prin acésta însă remâne intactă etimologia, pe care am propus'o noĭ pentru cuvintele *mânḑ*, *brânḑă* şi *maḑăre*. Cfr. Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 23. Trebuĭ să maĭ adaugâm ce-va despre *brânḑă* în speciă. Caix, *Studi di etimologia italiana e romanza*, Firenze, 1878, p. 145 No. 507 (cfr. ibid. p. 206), aduce italianul dialectic *sbrinze* «specie di formaggio». Cuvîntul a străbătut în Italia prin Dalmaţia, unde în documentele din secolul XIV *brânḑa* figurézà anume ca un product al activităţiĭ r o m â n e. Veḑĭ C. Jireček, *Die Wlachen und Maurowlachen in den Denkmälern von Ragusa*, Prag, 1879, p. 10: «*b r e n ç e*» = «caseus v l a c h i s c u s» între 1356—1381.

3. Pag. 250, la rîndul 2, am puté adăuga după Schuchardt (pag. XV), că 'n dialectele sarde, italiane dela nord şi dela sud, precum şi în cele provenţale, există o deosebire între «*r* dur» şi «*r* móle», Schuchardt totuşĭ a scăpat din vedere, că noĭ vorbim numaĭ despre i n i ţ i a l u l «*r* dur», pe care — afară de Românĭ şi Albanesĭ — nu'l cunóscem în Europa decât la Spaniolĭ şi la Bascĭ, póte însă şi la vechiĭ Grecĭ în *ῥ* faţă cu *ρ*.

4. Nedomerirea luĭ Schuchardt la pag. XV—XVI despre originea genitivo-dativuluĭ femeiesc la Românĭ se limpeḑesce, ne permitem a o crede, prin cele spuse de noĭ în tomul II pag. 641-4.

5. Tot în tomul II, în *Notanda* la maĭ tóte texturile, se lămuresce cestiunea vocaleĭ iraţionale (svarabhakti) în limba română, maĭ ales după licuidă şi după nasală, înlăturându-se ast-fel îndoĭala cea provisoriă a luĭ Schuchardt dela pag. XV.

6. Pag. 274 mănţinem N-rul 43 contra obiecţiunilor luĭ Schuchardt dela pag. XIX—XX. Modificâm totuşĭ pasagĭul relativ la limba maghĭară, şi anume în loc de: «*kutya* (căţea), de óră-ce din acesta nu s'ar puté trage decât forma cea femeéscă, pe când în limba albanesă etc.» să se pună: «*kutya* (câne), de óră-ce maghĭarul *ty*, pronunţat aprópe ca *kĭ*, nu trece la Românĭ în *t*. In limba albanesă etc.» — Cfr. tomul II p. 184 şi 734.— Orĭ-cum ar fi, este fórte

seriósă întrebarea luĭ Schuchardt (p. XX): «de ce *a* din albanesul *kat* care a trecut ca *o* în *cotoiu* și ca *ă* în *cățel?*» *Cotoiu* cu *o* lîngă *cătușă* cu *ă* [illegible] o analogiă suficiinte, de vreme ce în *cotoiu* este asimilațiunea vocalică regresivă: nicĭ o asimilațiune însă nu se vede in *motan* lingă *mâța*.

7. Tot ce dice Schuchardt la pag. XXIV contra *aciuare*=*acquiere* (pag. 2[illegible] No. 2) se înlătură prin existința formeĭ *aciu*, *aciere*; Molnar, *Deutsch-walachische Sprachlehre*, Wien, 1788. p. 256: «АЧЮ, ruhen, abstehen». *Aciuare* către *aciere* este dară întocmaĭ ca *născire* către *nàscere*. In Omiliarul lui Coresi acest cuvint ne intimpină sub doă forme: *a aciua* și *a aci*: НЕ АБ8ТЬ ОУНДЕ НИЧИ КАПЯАЬ СЪ-ШЬ А Ч 8 W (signat. XXII p. 10), și: ЧЕИ ЧЕ АЧИРА ШИ АЦИ КИТЖ (sign. XXXII p. 16). *Acire* se referă către *aciere*=lat. *acquiere* ca *sorbire* către *sórbere* = *sorbêre*. Avem dară peste tot treĭ forme: *aciu*, *acĭuare* și *aciere*.

8. Schuchardt are dreptate la pag. XXIV în privința cuvintelor *dichis* și *nélta*. Renunțăm la etimologiele, pe carĭ le-am propus la pag. 276 No. 53 fără a găsi totușĭ altele maĭ bune.

9. Mănținem cele dise la pag. 273 No. 35 și p. 288 No. 104 despre posibilitatea fonetică la Românĭ de a trece *ri* în *rș*. Obiecțiunea luĭ Schuchardt la pag. XXV este: «Wenn nun aber auch *rș* aus *rj* enstehen könnte, so würden wir doch nicht *cerĭu*, *cerșut*, *cerșură*, sondern *cerș*, *cerut*, *cerură* erwarten: wie käme denn *i* in diese beiden letzten Formen?» Eĭ bine, *i* s'a introdus în perfectul *cerșut*=*cerĭut*, *cerșură*=*cerĭură* întocmaĭ ca in *credĭut*= «credut» fața cu ital. *creduto*, *crezura*= «credură» etc.: acelașĭ *i* a putut totu-o-dată să nu figureze în presinte, ba chĭar să dispară de acolo, ca in *vĕd*= lat. *video*, de unde ar trebui numaĭ *vedĭu* - *vĕz*, pe când la noĭ modernul *vĕd* nu existâ nicăirĭ în vechile texturĭ, introducêndu-se maĭ țârdiu prin analogiă cu perfectul. Și in *cerĭu* însă *i* s'a introdus, dar a avut drept efect forma poporană *ceau*, deși póte să fi existat și *cerșu*.

10. Schuchardt la pag. XXVI derivă pe *salbed* din *exalbidus* maĭ bine decât din *subalbidus* (pag. 301 No. 161), observând că: «silaba *ub* n'ar fi putut să dispară cu desăvirșire». Are dreptate. Silaba *ub-* trebuĭa să devină *o*: cf. *cot*=*cubitus*, *nor*=it. *nuvolo*=lat. *nub-* etc. Din *subalbidus* vom avé dară *solbed*, diftongit apoĭ prin acțiunea accentuluĭ in *soalbed*, de unde simplul *salbed* cu *a* din *oa* ca in *afară* din *afoara*=*adforas*. Prin urmare, noĭ nu renunțăm la etimologia propusă. Din *exalbidus* însă, prin forma metatetică *exablidus* (cf. p. 418: *tenebricum*=*tebnericum*=*tunerec*), ar fi putut să derive al nostru *șubred*, dacă s'ar explica numaĭ *ș-* din *s*=*ex* fără *i*, căcĭ analogia *șórece*=lat. *soricem* nu ajunge. In orĭ-ce cas, *șubred* — ca tóte cuvintele române cu sufixul *-idus* — este de o proveninţă latină necontestabilă. Numaĭ dora d. Cihac (Dict. II p. 394) póte să'l identifice cu *șuchĭat* și să le apropie ambele de polonul *szczuply*!

11. Tóte câte dice Schuchardt la pag. XI—XII despre valorea fonică a lui [illegible] provin din aceia că nu i-a fost cunoscută atuncĭ cronica luĭ Moxa, care [illegible] in partea III a volumuluĭ I, și anume pag. 411—12 No. 6. Cât privesce [illegible] tesa'ĭ dela pag. XI, că ѫ ar fi «eine Abart des ѫ», contra luĭ Miklosich care vede in ѫ «eine Umformung des ж», apoĭ Schuchardt are dreptate [illegible]

nuéla luĭ concordând pe deplin cu o observaţiune veche, dar fórte remarcabilă, a gramaticuluĭ bănăţén Diaconovicĭ Loga, *Gramatica românéscă*, Buda. 1822. p. 19: «Acest Ѫ este atâta cât н, care dintru început se scriea «pentru scurtare d'asupra luĭ ĭ, după aceĭa lăsară de a maĭ scrie н, fără «numaĭ trăsura cea curmezişe d'asupra luĭ ĭ, o puneaŭ: ĭ, şi făcêndʼo maĭ «strîmbă se formă Ѫ, şi aşa eşi litera nouă». Tocmaĭ acésta a fost şi părerea nóstră. Ea se împacă d'o potrivă cu paleografia şi cu fisiologia sunetuluĭ. In orĭ-ce cas, Ѫ este o varietate vocalo-consonantică de sunet nasal. Cumcă limba română cunósce saŭ cunoscea, în adevĕr, cel puţin doă varietăţĭ de n, o confirmă chĭar ceĭa ce dice însuşĭ Schuchardt la pag. XIII despre *n=nn*. *lugu=lungu*, *uchiu=unchiu* etc. faţă cu *unnuii*. *annume*. *Annrăci* etc.: «um die Lautbarkeit des *n* ganz sicher zu stellen», adecă pentru a distinge pe un «*n* fórte» de un «*n* slab».

12. La pag. XIII Schuchardt a observat fórte bine. că pe pag. 230 *h* în *cătahful* nu este de aceĭaşĭ origine cu *h* în *piahtră* etc. In adevĕr, dându-se doă forme coexistinţĭ *vătaful* şi *vătahul*, a treĭa formă *vătahful* este un simplu s y l l e x i s. despre care vedĭ tomul II. pag. 15. 218. 240.

13. La pag. 304 No. 175 să se ĭea în consideraţiune cele dise de Schuchardt la pag. XXI: «. . . so denke ich doch, dass einige Wörter erst in späterer «Zeit aus dem Albanischen in's Rumänische eingedrungen seien. Dahin «möchte ich *traistă (traistra. taistra, trastur)*, *drâsta*, *straiţă (straistă)=trastă (trase)*, *draştă*, *ştreiţa* rechnen: denn ist es glaublich. dass eine Wort-«form *staristra* auf zwei voneinander unabhängigen Gebieten in so ganz «analoger Weise fortgewuchert habe?» Las ca alţiĭ să decidă.

14. Atât etimologia mea *auă=ouuă* la pag. 268 No. 11, precum şi observaţiunile corespondinţĭ ale luĭ Schuchardt la pag. XVII, se desfiinţéză prin acea împregĭurare că *auă* se accentă pe *u*, ca şi pînă astădĭ la Macedo-românĭ: *aúă*, nu *áuă*, după cum ar trebui să fie în ipotesa *auă=oáuă*. Aşa dară *a* în *aúă*=lat. *uva* este un simplu prefix, ca şi 'n macedo-românul *aúmbră* =lat. *umbra*.

15. Schuchardt greşesce la pag. XXIX, când dice că la Daco-românĭ se accentéză *văduvá*, ĭar la Macedo-românĭ *vèduă*. Şi la noĭ acest cuvînt pórtă accentul pe prima silabă. Tocmaĭ acésta însă dovedesce, că el derivă din latinul *vidua* şi n'are a face cu slavicul *vĭdòva*.

16. La pag. 267 No. 1 să se aĭbe în vedere opiniunea luĭ Schuchardt dela pag. XXIX, deşi *acept* din *aştept* prin «Umstellung des *şt* zu *tş*» pe noĭ nu ne convinge.

17. La observaţiunea luĭ Schuchardt, pag. XIX, despre cuvîntul *măgură*: «die «Wanderung des Wortes in's Czechische befremdet mich; wie steht es mit «dem von Cihac angeführten pol. *magora*?» — respunde noul tractat al luĭ Miklosich: *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, p. 21: «*magura*, Name «für Berge, die durch tiefe Einschnitte von der eigentlichen Gebirgskette wie «getrennt scheinen: dieser Name ist durch ganz Galizien verbreitet und offen-«bar auch auf Vermittlung der Rumunen zurückzuführen etc.»: cfr. tot acolo p. 23.

18. Despre *găócă* saŭ *ghiócă* (pag. 275 No. 50) constatàm divergința luĭ Schuchardt la pag. XXI, dar n'o vedem destul de peremtoriă, și maĭ ales destul de clară, pentru a ne face să renunțàm la propria nóstră etimologiă.

19. La cuvîntul *bosnat* (pag. 271 No. 23) alăturà cele dise de Schuchardt la pag. XXIII. Vedĭ și Caix, op. cit. p. 93 No. 241.

20. La pag. XXV Schuchardt susține contra nóstră (pag. 284 No. 83) posibilitatea derivațiuniĭ *gurguĭu=gurgulio*, aducênd ca exemple: *drac=draco*, *om=homo*, *sóră=soror*, *rece=recens* și *șérpe=serpens*. Tóte acestea nu dovedesc nemic, chĭar dacă *drac* ar veni d'a-dreptul din latinul *draco*, ĭar nu din grecul δράχων. In adevĕr, ar trebui măcar o singură analogiă de sufixul latin *-io-iónem* trecut la Românĭ în *-ĭu*, și o asemenea nu există.

21. La pag. 296 No. 133, despre *omușor* «luette», «uvula», noĭ am observat: «trebuĭ să fie resultatul uneĭ etimologie poporane». Schuchardt, pag. XXIX, ne întrébă cu drept cuvînt: «de ce t r e b u ĭ să fie?» Ceĭa-ce ne îndemnase a o spune, este forma transilvană *unșor*: «оүнш8рѸл, das Zäpflein» în Molnar, ed. 1788, p. 363, de unde a trecut în Nemnich, *Allgemeines Polyglotten-Lexicon der Natur-geschichte*, Hamburg, 1793, t. 3, p. 1535. *Unșor* ni se părea a fi forma cea organică, de unde apoĭ *omușor* prin etimologiă poporană dela *om*. Acuma însă ne încredințàm că *unșor* nu este decât o corupțiune din *omușor*, căcĭ albanesce acéstă parte a corpuluĭ se chĭamă de asemenea *njeridh*, deminutiv dela *njeri* «om» (Hahn, *Alban. Studien*, Lex. p. 87). Acéstă întâlnire semasiologică între Românĭ și Albanesĭ este cu atât maĭ prețiósă, cu cât nu se găsesce pe aĭurĭ. La alte popóre vedem *uvula*=«strugușor», *campanilla*=«clopoțel», *Zäpfchen*=«dopușor», *ĭazyczok*=«limbuță» etc., dar nicăirĭ «omușor».

22. Pentru *măruntaĭe*, judece alțiĭ, dacă avem noĭ dreptate la pag. 277 No. 56, orĭ Schuchardt la pag. XXIX. Cfr. pag. 435 litt. *dd*. Noĭ mănținem cele dise fără nicĭ o modificare.

23. La cele despre *mestécăn* la pag. 293 No. 118, să se alăture propunerea luĭ Schuchardt dela pag. XXXII. Noĭ persistàm a preferi derivațiunea dela *mastic* decât dela *mastix*, de vreme ce *mastico* a trecut la Românĭ în *mestec*, pe când de *mastix* n'a remas la noĭ nicĭ o urmă, ba încă vorba nu era poporană nicĭ la Romanĭ.

24. La cuvîntul чичє=ital. *quici*, pag. 221, să se adauge reserva făcută de Schuchardt la pag. XXXII.

25. La *femee*=lat. *feminea*, pag. 279 No. 61, pe lîngă serbul женска a se maĭ adăuga, după Schuchardt, pag. XXXII, analogia germană *Mensch* om=literalmente «omenesc».

26. In privința cuvîntuluĭ *acióe*=ital. *acciajo* (pag. 273 No. 36) nu pré înțelegem, pentru ce Schuchardt la pag. XXXII ne întrébă: «wie erklärt sich *ó*=*a*?» Nu este acĭ *ó*=*a*, ci este *cioa*=*cia*, cu parasiticul *o*=*u* după *c*, întocmaĭ ca maĭ sus la No. 7 în *acuua*=*acie*=*acquiere*. Să se observe în tomul II pag. 235 No. 47 forma чюан.

27. La pag. 304 No. 172 să se alăture interesanta observațiune a luĭ Schuchardt dela pag. XXVIII, unde în forma *șase* în loc de *șéi*=ital. *sei* bănuesce o influință ante-romană, comparând albanesul *ghiașță*.

28. La pag. 111 nota 2, observațiunea nóstră despre *spre*=*super* să se îndrepteze după Schuchardt, pag. XXVI.

29. Mănținem întrégă nota dela pag. 153 despre originea pronumeluĭ român numeric *o* și a celuĭ personal *o* din radicala pronominală ario-europeă *va*. O mănținem, deși am citit cu multă plăcere laborióssa argumentațiune a luĭ Schuchardt dela pag. XXXIII—XL, ba chĭar tocmaĭ pentru că am citit'o; căcĭ dacă n'a fost în stare un spirit atât de solid și atât de metodic ca al luĭ Schuchardt de a demonstra posibilitatea originiĭ luĭ *o* din *una* și a luĭ *o* din *illa*, apoĭ negreșit n'o va maĭ demonstra altul. Singura obiecțiune ce ne face Schuchardt la *o*=*va* este: «es wäre höchst befremdlich, wenn die feminina *o* hinsichtlich ihres Ursprungs nicht zu den Masculinen *lu*, *un* gehörten.» Nu e maĭ de mirare, decât fenomenul că casul italian oblic *ci*=*ecce-hic* este cu totul de o altă origine decât nominativul seŭ *noi*=*nos*. Diferința casuluĭ oblic *o*=*va* de nominativul seŭ *ea*=*illa* nu e de loc maĭ surprindĕtóre. Linguistica ne oferă în acéstă privință, fără ca să maĭ vorbim despre adjective și verburĭ așa numite defective, nesce specimene mult maĭ curióse. Sanscritul *asau* «ille» face la neutru *adah* «illud» și la acusativ *amum* «illum». Se va găsi óre vre-un linguist, care să pretindă că *asau*, *adah* și *amum* derivă din aceiașĭ rădăcină, fiind-că «es wäre höchst befremdlich» ca acusativul și neutrul «hinsichtlich ihres Ursprunges» să se despartă de nominativul lor saŭ de masculin? In fond nu există dară nicĭ o obiecțiune contra etimologieĭ nóstre. Să vedem însă, dacă tot așa se póte dice despre teoria opusă. Pentru *o* din *una*, Schuchardt declară el-însușĭ la pag. XXXIII, că 'n limba română: «wir haben zwar keinen andern ganz entsprechenden Fall.» Pentru *o* din *illa*, pe de altă parte, el admite o trecere intermediară a luĭ *illa* în *uă*, de unde apoĭ *o*; dar aduce analogie de *uă*=*illa* numaĭ la finea cuvintuluĭ, «im Auslaut», și nicĭ o singură analogiă la începutul cuvintuluĭ, «im Anlaut», adecă acolo unde era dator s'o aducă. La începutul cuvintuluĭ Schuchardt găsesce și el pe *o* numaĭ din *va*, ajungĕnd prin urmare, cu voe saŭ fără voe, tocmaĭ la etimologia propusă de noĭ. Maĭ repetăm dară, românul *o*, fie ca pronume numeric, fie ca cel personal, nu póte veni decât dintr'un *va*. Inițialul *v*- s'a și conservat în dialectul istriano-român, unde se dice *vo* in loc de *o*, după cum o constată iarășĭ insușĭ Schuchardt. Către cele spuse în notă la pag. 153, vom maĭ adăuga numaĭ dóră formele albanese derivate din *va*, pe carĭ vedi-le în tomul II pag. 644.

30. Contra opiniuniĭ nóstre actuale la pag. 163 despre desvoltarea logică a luĭ *codru* «bucată» din *codru* «munte» și «pădure», Schuchardt îmbrățișéză la pag. XLI separațiunea etimologică a ambelor cuvinte, pe care o propusesem noĭ altă dată în *Istoria critica a Românilor*, t. 2. p. 65. Tot așa îĭ place maĭ bine, la pag. XXIII, în locul etimologieĭ nóstre actuale a cuvintuluĭ *bardă* (pag. 269 No. 14) acéla pe care o indicasem noĭ unde-va tot în *Istoria critică*: *bardă*=alban. *bardhĕ* «alb». Nu ne pronunțăm asupra acestor preferințe pentru ale nóstre *olim*. Este forte interesantă însă, în orĭ-ce cas, ipotesa proprie a luĭ Schuchardt, în ce mod anume latinul *ardea* ar fi putut deveni *bardă*=*bardea* la Românĭ și *garza*=*gardea* la Spaniolĭ. Cât despre noĭ, mănținem opiniunea nóstră actuală despre *codru* și *bardă*. Pentru *codru* «munte», ctr. tomul II p. 198 No. 31.

31. La pag. 293 No. 121, în privința cuvîntuluĭ *mocan*, asupra observațiuniĭ luĭ Schuchardt dela pag. XXIII că se află și la Ungurĭ în *mokány*, respundem că maĭ curând va fi trecut dela Românĭ la Ungurĭ decât vice-versa, căcĭ maghĭarul *mokány* ar fi devenit la noĭ *mocaĭu*, cu *ĭ=ny* ca în *caĭe*=ung. *kánya*, *Arieș=Aranyos* etc., pe când Unguriĭ, din contra, prefac pe românul *an* în *ány*: *bány=ban*, *limány=liman*, *tokány=tocană*, *kerhány = cărlan*. veḑĭ Edelspacher, *Rumun elemek a magyar nyelvben* în *Nyelvtudományi közlemények*, t. 12 (1875), p. 96 etc.

32. Opiniunea luĭ Schuchardt, pag. 292 No. 113 și p. XXII, despre latinul *murex* = zend. *mûraka* nu se póte susține, căcĭ prototipul latin este *musex*. cfr. gr. μύαξ=μύσαξ.

33. La pag. 306 No. 182, despre *țărmure*, alătură observațiunile luĭ Schuchardt dela pag. XXVI.

34. La pag. 294 No. 127, pe cât timp există lătinesce 2 forme: *morsico* și *mordico*, precum și românesce érășĭ 2: *mursec* și *mușc*, *mursec* n u póte f i decât din *morsico*, și prin urmare *mușc* t r e b u ĭ să fie din *mordico*. Obiecțiunea luĭ Schuchardt dela pag. XXVI alunecă peste acéstă dilemă. Crede óre Schuchardt că *mursec* și *mușc* derivă ambele din *morsico*? El n'o spune.

II. L A B A R I Ț.

35. La pag. XLIX d. Bariț ḑice: «... conclusiunile filologice, a p l i c a b i l e «l a l i m b a n ó s t r ă m o d e r n ă, trase de însușĭ autorul etc.» Noĭ nu numaĭ n'am tras asemenĭ conclusiunĭ, dar nicĭ că le vom trage vre-odată. Am studiat vechile texturĭ române pentru ele-înseșĭ, după cum se studiază vechĭa istoriă pentru ea-însășĭ, după cum se studiază vechile ruine pentru ele-înseșĭ, ĭar nu pentru a aplica tóte acestea la a c t u a l i t a t e. Cu alte cuvinte, am avut în vedere adevĕrul obiectiv, ĭar nicĭ de cum o tendință subiectivă. Dela un archeolog, care constată prin lungĭ și laboriόse cercetărĭ traĭul omuluĭ primitiv, d. Bariț va pretinde el óre a p l i c a r e a aceleĭ fase firescĭ a culturcĭ cătră a c t u a l i t a t e?

36. La pag. L, vorbind despre totalitatea texturilor publicate în tomul I. d. Bariț ḑice: «până când nu mi se va demonstra în aceste cestiunĭ contrariul. «eŭ voiŭ persiste în credința mea, ca aceĭ preoțĭ și logofețĭ, ca autorĭ de acte «originale, aŭ fost străinĭ, bună-óră cum a fost călugĕrul Moxa, Grec dela «Chio.» De unde óre luat'a veneratul nostru coleg, că O l t é n u l Moxa a fost «Grec dela Chio»? Bĭetul călugĕr nicĭ nu sciea măcar grecesce. Tóte fântînele sale aŭ fost slavice, maĭ cu sémă serbe, după cum veḑĭ la pag. 340—41. Afirmațiunea cea greșită a d-luĭ Bariț s'a repetat fără control de către d. Cihac în *Romanische Studien*, t. 4 p. 142: «moine grec Michel Moxa de l'ile de Chio»; dela d. Cihac însă nemic nu ne póte surprinde. Ne adresăm acĭ numaĭ la d. Bariț. Când se publică patru-ḑecĭ de texturĭ, provenite dela autorĭ diferițĭ din localitățĭ diferite, și când aceste localitățĭ sînt române, precum și aceĭ autorĭ scriŭ românesce, ba încă pórtă nesce numĭ ca Druțea, Néncĭul, Pătrașco Păturniche, Nan, Tiful, Stana etc., atuncĭ orĭ-cine susține neromânismul lor este dator a-șĭ demonstra el aserțiunea, dacă nu prin probe biografice, cel puțin prin óre-carĭ indicĭ filologice seriόse, arătându-ne, de exemplu, că particularitățile linguistice cutare saŭ cutare sînt grecisme orĭ

slavisme. Nicĭ un singur asemenea indice, absolutamente n i c ĭ u n u l, nu ni s'a dat de d. Bariț. Din contra, la pagina LI, d-sa constată că aceĭ «preoțĭ și logofețĭ» scrieaŭ mereŭ pe *u* in códa cuvintelor: *fostu*, *luatu* etc., ceĭa-ce — negreșit — dela Grecĭ și dela Slavĭ nu puteaŭ să învețe.

37. La aceĭașĭ pag. L, d. Bariț observă: «ceĭa ce însă eŭ nu văd, este că «scriitoriĭ din acele timpurĭ șĭ-ar fi dat silința de a scrie întocmaĭ pronunciațiu-«nea poporuluĭ, pentru că nu-mĭ pot explica, cum se intâmplă, că acelașĭ «scriitor, în acelașĭ loc, în acelașĭ document, scrie aceleașĭ cuvinte în doă-«treĭ modurĭ.» Tocmaĭ argumentul d-luĭ Bariț este o armă contra d-sale. O pronunciațiune perfectamente uniformă a unuĭa și aceluĭașĭ sunet, o p e t r i f i c a r e f o n e t i c ă, nu se află nu numaĭ în aceĭașĭ localitate, dar nicĭ chĭar la acelașĭ individ. D. Bariț el-insușĭ nu pronunță tot-d'a-una d'o potrivă. Fie-care sunet șovăesce între maĭ multe nuanțe, adesea abia perceptibile, dar fórte reale. Tocmaĭ acésta este rațiunea cea maĭ puternică în favórea uneĭ ortografie maĭ mult saŭ maĭ puțin etimologice, căcĭ fonetismul cade în diverginț ă: pe de o parte, el nu p ó t e fi u n i f o r m; pe de alta, el ar cere un numĕr îndecit și insutit de litere p e n t r u a e x p r i m e t ó t e n u a n ț e l e. Acela care scrica *den* și *din* saŭ *loco* și *locu* în acelașĭ document, ne probéză prin acésta că poporul nu pronunța un *e* saŭ *i*, un *o* saŭ *u*, ci un sunet nuanțat. Un asemenea «preut saŭ logofĕt», orĭ-ce ar dice d. Bariț, «șĭ-a dat silința de a scrie intocmaĭ pronunciațiunea poporuluĭ». Acéstă pronunciațiune a poporuluĭ» n'ar fi fost credincios oglindita numaĭ doră printr'o scriere uniformă. Cfr. in astă privință despre limba spaniólа in Michaëlis, *Studien zur romanischen Wortschöpfung*, Leipzig, 1876, p. 15. Să nu uĭte veneratul nostru coleg, că pe linguist il interesă maĭ pe sus de tóte, ba chĭar exclusivamente, nu starea c u l t u r a l ă, ci acea n a t u r a l ă a limbeĭ. Un linguist nu va dice nicĭ o dată ceĭa-ce ne spune d. Bariț la aceĭașĭ pag. L: «văd și eŭ că bătrîniĭ noștri «de înainte cu 330, chĭar și numaĭ cu 280 de anĭ, eraŭ lipsițĭ de orĭ-ce «cultură ortografică, saŭ și maĭ pre sus, eĭ nu aveaŭ consciința legilor limbeĭ «nóstre, precum nu o aŭ prunciĭ, și că nu cunosceaŭ gramatica și dicționarul «eĭ nicĭ din nume, când ele nicĭ că existaŭ pe acest pămînt». Pentru un linguist, o limbă fără dicționar și fără gramatică, adecă fără materiă și fără formă, este o imposibilitate. Gramatica și dicționarul uneĭ limbe nu se i n v e n t é z ă, ci numaĭ se a d u n ă din gura poporuluĭ, se adună așa cum sînt, căcĭ ele există din insușĭ momentul in care se nasce o limbă. Nu este sciințific nicĭ chĭar desprețul d-luĭ Bariț pentru «limba pruncilor». Ca să se convingă despre marea importanță a acesteĭ limbe in studiul legilor desvoltăriĭ limbeĭ umane in genere, atragem atențiunea veneratuluĭ nostru coleg asupra ultimeĭ lucrărĭ a ilustruluĭ Egger: *Observations et réflexions sur le développement de l'intelligence et du langage des enfants*, Paris, 1879.

38. La pag. LII d. Bariț a comis o scăpare din vedere curat paleografică. Mirându-se că in acelașĭ document se scrie «*Tudoru* cu *u* și *Simion* fără *u*» etc., d-sa n'a observat, că 'n tóte texturile in genere finalul *u* nu se insemnéză acolo unde ultima consónă se scrie d'asupra rînduluĭ. Cfr. pag. I.

III. L A G A S T E R.

39. La pag. LVIII No. 2, dacă d. Gaster ișĭ va aduce aminte că *creț* există in tóte provinciele daco-române, ba dela noĭ a trecut și la SerbiĭT din Banat (крецав «kraus», crispus», Karadzić, Lexic. p. 301), d-sa va renunța de si-

gur la derivaţiunea acestuĭ cuvînt dela Saşĭ. La cele ḑise de noĭ despre *creţ*= *crispus* (pag. 111) a se adăuga observaţiunea luĭ Schuchardt dela pag. XXVI.

40. La pag. LVIII No. 18 ambele ipotese ale d-luĭ Gaster despre cuvîntul *zestre*, date cu multă reservă, trebuĭ înlăturate. Noĭ din parte-ne ne-am abţinut pînă acum de a propune o etimologiă a cuvîntuluĭ *zestre*, căcĭ stâm la îndoélă între doă căĭ, ademenitóre aprópe în aceĭaşĭ mĕsură. *Zestre*, astăḑĭ singular, este în realitate un plural. In vechile tipăriture române, în Pravila luĭ Mateĭu Basarab, în aceĭa a luĭ Vasile Lupul etc., se întrebuinţéză maĭ ales pluralul ѕѣстреле, nearticulat: ѕѣстре, de ex. în *Indreptarea legii*, Tîrgovişte, 1652, f. 209 retro: нꙋ ва лꙋа немика дерътр'ачѣле ѕѣстре. Singularul organic cată să fi fost *zéstră*, deşi întrebuinţarea aprópe exclusivă a pluraluluĭ s'a resfrânt asupra singularuluĭ deja în vechile texturĭ, cfr. ibidem ѕѣстрѣ еи, în loc de: ѕѣстра. La Rucăr, în munţiĭ Ţereĭ Românescĭ, covórele şi ştergarele, ce se daŭ în zestre fetelor şi carĭ generalmente sînt suspense pe păreţĭ, se chĭamă *zăvéstră*, dela slav. завѣса, завѣсъ «aulaeum», завѣсити «obtendere». De aci prin contracţiune *zăvéstră* = *zéstră*. Dar tot aşa de bine *zéstră* ar puté deriva din lat. *dextra*, cu *ze-*=*de-* ca în *zeŭ*=*deus* (cfr. la pag. 41 forma: знестрѣ). Pluralul *dextrae*, literalmente «mânele drepte», însemna la Romanĭ un fel de «donaţiune», un «dar», de ex. în Tacit, Hist. I. 54: «miserat dona legionibus d e x t r a s», saŭ ibid. II. 8: «Centurio d e x t r a s, concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine ad Prætorianos ferens.» Dintre aceste doă etimologie, alégă alţiĭ. Noĭ ne mărginim a maĭ adăoga, că dela Românĭ *zestre* a trecut nu numaĭ la Bulgarĭ, precum indică d. Gaster, dar şi la Ungurĭ, v. Edelspacher, op. cit.

41. La pag. LIX. No. 23 despre *barză*, cfr. ceĭa-ce am respuns maĭ sus luĭ Schuchardt la pag. LXXVII No. 30.

42. La pag. LIX No. 35. D. Gaster a scăpat din vedere, că turcul *cĭokadâr* e accentat pe ultima silabă, încât ea nu s'ar fi putut perde la Românĭ. Noĭ mănţinem tot ce am spus la pag. 273 No. 34. Vom adăoga numaĭ, că *cĭocotniţă* este un cuvînt vechĭu şi la Româniĭ din Transilvania. In Noul Testament din 1648 noĭ îl găsim de doă orĭ: 1° Pavel la Timoteĭu I. V. 13: чокотнице искодитоаре гръиндь чѣлѣ че нꙋ съ каде=v e r b o s a e et curiosae, loquentes quae non oportet, şi 2° Faptele Apostolilor XVII. 18: че ва ачѣстъ чокодницъ съ гръаскъ=quid vult s e m i n i v e r b i u s (σπερμολόγος) etc. In orĭ-ce mod, ca fonetică, ca morfologiă şi ca semasiologiă, sîntem departe dela turcul *cĭokadâr*.

43. La pag. LXL No. 41, observaţiunile d-luĭ Gaster despre *crierĭ* sînt excelente. Ele rectifică şi ceia-ce a fost anormal la mine (pag. 274 No. 44) şi ceĭa-ce era obscur la Schuchardt (pag. XX). Cată să maĭ adaug însă, că *întunerec*= *intenebricum* noĭ l'am explicat la pag. 418 No. 29 litt. *α*, şi că etimologia d-luĭ Cihac: *lunec*=*lubrico*, orĭ-ce ar ḑice Schuchardt (pag. XX), remâne tot imposibilă. Nenorocitul *lunec* ar puté fi maĭ curînd în legătură cu un om care «se lunesce», adecă este «lunatec». In Omiliarul luĭ Coresi, signat. XV p. 8 şi sign. XXXIV p. 5: чеа че се лоуніа ши ръслъбницїи; sign. XIX p. 14: се лꙋнѣще ши рꙋꙋ кинꙋаще; sign. XV p. 8: чеа че се лоунескь спꙋне-се кь се дръчѣще, etc. De asemenea în mitropolitul Varlam, *Invăţătură*

1643, f. 220 retro: «ꙟдрѫчици ши лꙋнатичи ши слѫбѫноши де бене». În paleoslavica лоунавъ «lunaticus», лоунити-сѧ «lunaticum esse». Dela *lunatec* la *lunec* transițiunea logică este prin «nestatornic» = «care nu stă bine» = «șovăitor». Cfr. în francesa: «il a des lunes, il est sujet à des lunes, se dit d'un homme fantasque et **inégal**» (Littré). Sub raportul morfologic și semasiologic, *a luneca* ar fi către *a luni* întocmaĭ ca *a orbeca* către *a orbi*. Cfr. în *Molităvnic*, Bălgrad, 1689, f. 174: «лꙋнекарѣ гѫндꙋрилор мѣле».

44. La pag. LX No. 44, despre *ghiócă*, vedĭ cele spuse maĭ sus la pag. LXXVI No. 18.

45. La pag. LXI No. 52. Cum óre ar puté să derive *gáde* din maghiarul *gabos*, adecă *-de* = *-bos?* Despre etimologia d-luĭ Cihac *gáde* = pol. *kat* nu vorbim.

46. La pag. LXI No. 54, vom observa că *ghidinac* saŭ *godinac* nu póte fi «eine Corruption» din *cozonac*, căcĭ *z* derivă din *d*, dar nu vice-versa: «ein einmal durch *j* afficirter Buchstabe wohl noch eine Reihe weiterer Veränderungen durchmachen, zu seinem ursprünglichen Laut aber ebenso wenig wie der Fluss zu seiner Quelle zurückkehren kann» — a spus de mult Curtius, Griech. Etym⁵. p. 27. Mănținem cele ḑise la pag. 282 No. 74.

47. La pag. 283 No. 78, despre *gligan*, să se alăture cele ḑise de d. Gaster la pag. LXI No. 57. Vom maĭ adăuga că la Bulgarĭ porcul selbatec se chĭamă глиk, ĭar în dialectele ruse **хрякъ, крекъ** și **хлякъ**, ceĭa-ce confirmă pe deplin originea onomatopoetică a cuvîntuluĭ, v. Budilowicz, **Первобытные Славяне**, Kiev, 1878, t. 1, p. 189.

48. La pag. 287 No. 101, despre *lostun*, a se alătura observațiunea d-luĭ Gaster la pag. LXIII No. 66.

49. La pag. LXIV No. 74 ipotesa d-luĭ Gaster *mățele* = *măselele* este o scăpare din vedere. Mănținem cele ḑise la pag. 291 No. 111. *Mățe* ca «ancoră», prin traducere literală din slavicul котва dela котъ «pisică» saŭ «mâță», figurézǎ adesea în vechile tipăriture române. Ca specimen maĭ remarcabil, vom cita din Noul Testament dela 1648, Faptele Apostolilor XXVII. 29: сѫ нꙋ кꙋмва кадѫ ꙟ вр'ꙋнь локь прꙋндось, деꙟ пискь арꙋнкѫндь патрꙋ мѫце = φοβούμενοι δὲ μὴ εἰς τραχεῖς τόπους ἐκπέσωμεν, ἐκ πρύμνης ῥίψαντες ἀγκύρας. Editorul maĭ adauge apoĭ la margine: «мѫцеле де фїерь кареле цѫнь корабїа ꙟ локь де нꙋ мѣрџе кѫ е кꙋ оунги де фїерꙋ.»

50. La pag. LXIV No. 84, ipotesa d-luĭ Gaster despre *molid* = slav. *molitva* este inadmisibilă prin lipsa de orĭ-ce **analogiă** «arbore» = «rugăcĭune». D. S. Mangĭucă nĭ-a comunicat o interesantă formă bănățénă a acestuĭ cuvînt: *molete*, în care *-ete-* se explică prin *scaĭete* din *scaĭu* și maĭ ales prin bănățénul *săngerete* din *sănger* «cornus sanguinea», vedĭ Diaconovicĭ Loga, *Gramatica* p. 45. Forma cea tipică *molidvu* ne întimpină și 'n mitropolitul Dosofteĭu, *Parimiar* 1672 f. 53 verso: «адорми аколо сꙋпть молидвꙋ». Remâne dară ceĭa-ce am ḑis noĭ la pag. 293 No. 123. D. Gaster a scăpat din vedere, că tot acolo la No. 122 noĭ am menționat polonul *modrzew*, care însă n'are a face cu românul *molidvu*.

51. La pag. LXV No. 85 ne surprinde etimologia propusă de d. Gaster : *moştén* din *móşte*. Vedĭ la noĭ pag. 294 No. 124. Romănesce *moştén* nu se póte separa de *moşiă*, de *moş* şi de *moşnég*, întocmaĭ precum nu se póte separa slavonesce дѣдищь «moştén» de дѣдина «moşiă» şi de дѣдъ «moş» şi «moşnég». Ce să dicem însă despre d. Cihac, care — *Dictionnaire* II p. 597 — derivă *moşia* din turcul *mulk* «propriété», adăugând apoĭ cu gravitate : «le mot n'a rien à faire avec *moş* vieux». Pentru *moşiă* din *moş* în speciă, cfr. Du Cange, *Gloss. med. lat.* t. I, p. 494 v. avius. Este remarcabil că la Românĭ, după analogia *moşiă* dela *moş*, se formase terminul juridic *fectoriă* = «averea ce trece la *fectorĭ*» : сь цїе лчѣ ѡчень шн фечорие, la pag. 51, act din 1583. Óre ce fel de cuvînt turcesc va găsi d. Cihac pentru *fectoriă*? Par'că 'l audim dicênd : «le mot n'a rien à faire avec *fector* fils».

52. La pag. LXV No. 89, obiecţiunea d-luĭ Gaster contra *neşcăt=nescioquantum* (pag. 295 No. 129) plécă dintr'o analogiă greşită. D-sa dice : «aus *nescio-«quantum* hätte *neştăt* analog dem *neştine* aus *nescioquinam* entstehen müs-«sen». D. Gaster crede dară că 'n *neştine* numaĭ *-ne* represintă pe *-quinam*, pe când în realitate din *-quinam* a remas întregul *-cine*, ĭar *nescio-* s'a redus la *nes-*. La genitiv se dice *nes-cuĭ*. Tot aşa numaĭ la *nes-* s'a redus *nescio* în *nes-care=nescioqualem* şi 'n *nes-ce*, pronunţat *neş-te=nescio-quid*. *Neşcăt* se referă la *nescioquantum* întocmaĭ ca *nescare* la *nescioqualem*. De ce óre d. Gaster nu pretinde forma *neştare* în loc de *nescare* = *nescioqualem*, după cum cere *neştăt* în loc de *neşcăt=nescioquantum*? In *nescare* şi *neşcăt* este *-sc-*, fiind-că urméză un *a* saŭ *ă*; în *neştine* şi *neşte* este *-şt-*, fiind-că urméză un *i* saŭ *e*, de vreme ce romănesce *-sce-* şi *-sci*, dar numaĭ acestea, se pronunţă tot-d'a-una ca *-şte-* şi *-şti-*. Resultă dară fără putinţă de obiecţiune, că *neşcăt* este *nescioquantum*. Texturile dându-ne apoĭ deminutivul *nişchiţel*, actualul *niţel* nu póte fi decăt o contracţiune de acolo, ca în poporanul *muncel=munticel* etc. Femininul *niţică* se referă la masculinul *niţel* întocmaĭ ca *viţică* la *viţel*. Nu este nicĭ o raţiune de a recurge pentru *niţică* la albanesul *nyă cikă*, de unde nu se póte explica *niţel*, pentru etimologia căruĭa d. Gaster se vede silit a alerga la albanesul *nyă ţilli* «óre-cine», separând astfel cu totul pe *niţel* de *niţică*, căcĭ *cikă* şi *ţilli* nu aŭ a face unul cu altul.

53. La pag. LXIX No. 134, vom adăuga că ipotesa *zechie* = *setula* (pag. 311 No. 198) începe a se verifica. Făcut atent de către Ascoli *(Studj critici II*, p. 101), cumcă latinul *situla* ne apare în medio-latina sub forma de *sicla*, am conchis că şi latinul *setula* ar puté să aĭbă o formă medio-latină *secla*. Eĭ bine, un text italic din 1197 ne presintă în adevĕr acéstă formă, ba încă anume în sens de «haĭnă». Ĭată'l : «Lego Stanae ancillae meae – unum meum «mantellum et unum *seclum* et unum lavezium» (Du Cange, ed. Carpent. t. VI, p. 147). «Unum seclum» este pentru «unam seclam» sub influinţa celor-l'alte doă «unum», între carĭ se află pus la mijloc.

54. La pag. LXVII No. 101 d. Gaster ni se pare a fi pré-laconic. Ştersetu-rele d-luĭ Cihac merită a fi citate textualmente. Iată-le :

«22. *albugine* certaine maladie des yeux. Ce mot n'a jamais été et n'est pas roumain»;

«32. *celar* cellier, lat. *cellarium*, n'est pas un mot roumain»;

«54. *ghidinac* ou *godinac* n'a jamais été un mot roumain»;

«56. *giurule* pantalon n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;

«58. *gorgan*, colline, tumulus, n'a jamais été un mot roumain»;

«60. *incindere* incendier, embraser, attiser, du lat. *incendere*, n'a jamais été un mot roumain»;

«72. *mangăr* espèce de monnaie, n'a jamais été un mot roumain»;

«77. *mesc*, *mescător*, je puise, celui qui puise, — n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;

«81. *misurcă* n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;

«83. *mojren* frêne, fraxinus, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;

«101. *prăstură* jument n'a jamais été un mot roumain»;

«102. *răfrec*, *răfrecătură* chiffon, sont des mots fabriqués par le glossateur de Mr. Hajdĕu»;

«107. *sahaidac* flèche tatare n'a jamais été un mot roumain»;

«108. *sămărăt*, gai, enjoué, — n'a jamais été un mot roumain»;

«110. *a se scarandivi* être dégouté, répugner, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;

«124. *tămbar* espèce de vêtement, n'a jamais été un mot roumain»;

«125. *tivénă* chiffon, de même»;

«126. *ţiţeiu* petit-lait, de même»;

«130. *uture* chat-huant, chouette, noctua, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;

«135. *zgarbură* botte. Ce mot n'a jamais éxisté en roumain» etc.
Cu o procedură de demonstraţiune atât de tachigrafică, care consistă pur şi simplu în magistrala sentinţă că ce-va nu numaĭ «n'est pas», dar încă «n'a jamais été», fără a aduce un singur argument, o umbră de probă, măcar un indice, d. Cihac să se aştepte ca vre-un imitator să-ĭ ḑică într'o bună deminéţă: «Mr. Cihac n'est pas et n'a jamais été», ba chiar: «Mr. Cihac est fabriqué par son éditeur». D. Cihac se va apăra, póte, trimeţênd fotografia sa excentriculuĭ critic. Degĭabă! Am dat şi noĭ d-luĭ Cihac o fotografiă cu *zgarbură*, *prăstură*, *răfrec* etc. (pag. 278), şi totuşĭ: «n'est pas et n'a jamais été». D. Cihac, ca să'şĭ constate existinţa, va alerga atuncĭ la mărturia contimpuranilor. Iarăşĭ degĭabă! I-am dat şi noĭ maĭ mulţĭ marturĭ vechĭ, la carĭ a maĭ adaus d. Gaster, şi totuşĭ: «n'est pas et n'a jamais été». E clasic maĭ cu deosebire sonorul «jamais», care ne-ar face a crede că d. Cihac, afirmând'o prin unicul seŭ testimoniŭ de experiinţă personală, trăesce pe lume de când se vorbesce limba română.

55. La pag. 307 No. 187 şi pag. LXVIII No. 127. Din neogrecul τζουλί s'ar fi făcut românesce la masculin *ţuliŭ*, ca în *scatiŭ*=σκαθί, ĭar la feminin *ţulie*, ca în *chilie*=κελλί, *ĭasomie* = γιασουμί, *scumbrie* = σκουμπρί etc., nicĭ o dată însă *ţol* şi *ţólă*.

56. La pag. LXIX, d. Gaster are dreptate că vechĭul român *vare*=actualul *orĭ*, *óre*, nu póte veni din latinul *vel*. D-sa întrébă: »Woher aber *vare*?» Este albanesul *vală* cu acelaşĭ sens, de ex. în Hahn, *Alb. Stud.* Lex. 5: «*vală* vĭen sot?» = *óre* vine astăḑĭ?» Cfr. Rossi, *Vocab. Epirot.* p. 1311: «*val* = ovvero». Chĭar Albanesiĭ contrag pe *vală* saŭ *val* în *o*, v. ibid. p. 918.

57. Este de mirare că d. Gaster, care cunósce bine vechile tipăriture române, a trecut cu vederea în articlul d-luĭ Cihac la pag. 148 o enormitate mult maĭ curiósă decăt chĭar *urdin* din *ulĕtati* saŭ *pestire* din *apozditi*. Iat'o textualmente : «Mr. Hajdău dit 221 que *cice* est = *aice*, et de point en point l'ital. «*quici*, employé seulement chez Dante et dans le composé *quiciritta* au lieu «de *quiritta*. Le mot *cice*, qui figure 11 fois dans un inventaire de monastère, «ne signifie nullement *ici*, mais *plus* c.-à-d. *ce qui continue la liste*. C'est le «nslave *će* et *ći* en cas que ; *će več* plus, du vslave *će* quid.» In limba slovenă *će več* saŭ *ći več* nu vrea să ḑică «maĭ mult», după cum s'ar înțelege din ecuivocul «plus» al d-luĭ Cihac, ci însemnéză «cu atât maĭ mult», «je mehr», punêndu-se tot-d'a-una în oposițiune la *tim več* «cu cât maĭ mult», «desto mehr». Să presupunem însă, că slovenul *će več* este tot ce 'ĭ place d-luĭ Cihac. De aci încă n'ar urma, că din *će več* s'a putut nasce românul *cice* și că *cice* însemnéză «plus», ĭar nu «ici». Cuvîntul nu e rar în vechile nóstre tipăriture, dintre carĭ d. Cihac nu cunósce n i c ĭ u n a. La mitropolitul Dosofteĭu, de exemplu în *Parimiarul* dela 1672, f. 53 verso, noĭ citim : «че кавщь пре чичѧ Ілїе», din Cartea Regilor III. 19, unde latinesce se ḑice : «Quid tibi h i c Eliu», ĭar grecesce : «Τί σὺ ἐνταῦθα Ἠλιοῦ». După d. Cihac dară, latinul *hic* și grecul ἐνταῦθα, ambele = rom. *cice*, cată să însemneze de asemenea «plus» ! Maĭ désă în vechile texturĭ este forma amplificată *acice*. In Noul Testament dela 1648 ea ne întîmpină la tot pasul, de ex. : «бине есте нoѹѡ ачичѧ а фи» (Math. XVII. 4, cf. Luca IX. 33) = «bonum est nos h i c esse»; saŭ : «тречи де ачичѧ коло» (Math. XVII. 20) = «transi h i n c illuc»; saŭ : «сѫ фїе ачичѧ сѫ не пѫраскѫ» (Faptele Apost. XXIV. 19) etc. Cum remâne dară cu slovenul *će več* al d-luĭ Cihac ?

58. La pag. LXI No. 47, despre cuvîntul *duméstec* (p. 277 No. 58), d. Gaster ar fi putut aduce d-luĭ Cihac din mitropolitul Dosofteĭu, Parimiar 1672 f. 10 v. : «сѫ ва апѹка ѡм де фрателе сѫѹ саѹ де дѹместикѹль тatѫлѹй сѫѹ» din Isaia III. 6, unde latinesce sună : «apprehendet homo fratrem suum vel d o m e s t i c u m patris sui». Sufixul slavic *-nic* s'a adaus românesce numaĭ la teme existințĭ în limbă : *cas-nic* dela *casă*, *puter-nic* dela *putere*, *îndoel-nic* dela *îndoélă*, *fățar-nic* dela *fățare* etc., fără a maĭ vorbi, negreșit, despre cuvinte întregĭ slavice. Pe căt timp tema *dumes-* nu există la Românĭ, forma *dumesnic* din vechĭul *dumestec* = *domesticus* nu póte fi explicată d'adreptul prin sufixul slavic *-nьk*, ci numaĭ dóră prin influința de analogiă a sinonimuluĭ *casnic*. Cfr. Schuchardt pag. XXVIII.

IV. ALIA (Cihac etc.).

59. La pag. 154 : краницје. Cfr. în Anton Pann, *Povestea vorbeĭ*, Bucuresci, 1852, t. 1, p. 134, proverbul : «herghelie de o épă cĭufă și b r a n i ș t e numaĭ de o tufă nu se face nicĭ o dată». D. Cihac n'a pus acest cuvînt între «Eléments slaves», unde slaviséză totușĭ cuvintele române cele maĭ neslavice.

60. La pag. 83. Pe când Mihaĭu Vitézul ocupa Transilvania, Fărcaș a fost pus «căpitan al Făgărașuluĭ». Veḑĭ crisovul din 20 aprile 1600 în Cipar. *Archiv pentru filologiă și istoriă*, p. 21, unde acest general este numit : «bolarinul domniiĭ mele jupan F o a r c a ș căpitanul din cetatea Făgărașuluĭ». —

D. A. Odobescu, *Analele Societăţiĭ Academice Române*, t. 10 (1878), p. 199—203, a publicat o interesantă baladă poporană din Romanaţĭ, unde între ceĭ-l'alţĭ paladinĭ aĭ luĭ Mihaĭu Vitézul se menţionézā :

Popa Stoĭca din Fărcaşĭ,
Care sare şépte paşĭ,
Moşul Fărcăşenilor,
Sciea séma oştilor,
Cred şi pe-a rĕsbóielor;
Care s'a lăsat de popiă
Şi s'a apucat de vitejiă
Şi de mare mişeliă;
Ş'a urît biserica
Ş'a 'ndrăgit săbióra,
Ş'a urît cĭocanele
Şi a 'ncins pistólele;
Lasă tóca netocată,
Plécă la rezboĭu să se bată...

61. La pag. 88. Despre criptografia serbă v. Гласник српскога дружства, t. XI p. 171 şi t. XXXV p. 26; despre cea rusă : **Срезневскій, О русскомъ тайнописаніи**, în **Записки Академіи Наукъ**, t. XIX, p. 235 etc.

62. La pag. 222, despre cuvîntul *sărjiţă*, constatâm cu plăcere că d. Cihac, *Romanische Studien* t. IV, p. 148, a nemerit adevĕrata'ĭ origine : «*sărjiţă*, «aujourd'hui moins correct *sărjócă*, *sîrjócă*, méteil, blé de semence, moitié fro-«ment, moitié seigle, est croate-serbe суражица, nslave соржица».

63. La pag. 278 No. 59. Cuvîntul *duvalm* se află şi 'n Dosofteĭu, *Parimiar* 1672, f. 34 verso : «ш'аȣ ꙟкȣнщȣрать кѫмилеле, ши лѣȣ прѫдать, ши дȣ валмїи аȣ ȣчись ꙟн сабїй». Este şi maĭ interesant de a întâlni acéstă vorbă în glosarul neo-grec al luĭ Georgiŭ Hermonymus din secolul XV : «βαλμάς. ἱπποκόμος, agaso», v. *Annuaire pour l'encouragement des études grecques*, t. 7 (1873), p. 104, unde d. Decharme observă : «mot dont je ne trouve pas d'explication satisfaisante». Noĭ mănţinem dară că *duvalm*, maĭ corect *duvalmă*, este o vorbă curat românéscă, formată din *de-valmă*=«gregarius [equus s. pastor]». Specimenul cel sporadic la Neo-grecĭ şi specimene paleo-slavice tot atât de sporadice indică provenința lor română chĭar prin scăderea fonetică, căcĭ slavicul двалма póte veni prin contracţiune din românul *duvalmă*, dar nu vice-versa, şi cu atât maĭ mult al nostru *duvalmă* nu se póte nasce din forma grécă cea de tot redusă βαλμάς. In ordinea cronologică a desvoltăriĭ lor fonice, cele treĭ forme sînt : *duvalmă*—двалма — βαλμάς. Cât pentru *valmă* «asociaţiune», «grămadă», originea cuvîntuluĭ remâne de cercetat. In orĭ-ce cas, etimologia dela ablativul singular slavic *valom*, *valem* «undă», pe care o propune d. Cihac pentru *valmă* (*Dict.* II p. 446), ca şi dativul serb *vilama* «nymphis», din care tot d-sa scóte pe ḑîna *Filma* (ibid. p. XVI nota), ca şi orĭ-ce derivaţiune dela un dativ saŭ ablativ, singular saŭ plural, afară numaĭ dóră de *omnibus*, nu se póte lua la serios.

64. La pag. 223, cuvîntul *canaf* «cĭucur» noĭ l'am derivat din germ. *Knauf* «nasture». Punctul comun între «cĭucur» şi «nasture» este «nod». D. Cihac, *Dict.* II p. 487, ḑice că *canaf* vine din maghĭarul «*kanaf*, fibre, filament, ru-«ban ; cfr. esp. *azanefa*, *zanefa*, pg. *sanefa* houppe ou frange de lit, de l'arabe

«*aç-çaniţa* ora vestis». Nu înţelegem, prin ce minune fonetică arabul *ç*, spaniolul *z*, portugesul *s* ar fi putut deveni la Ungurĭ *k*, fiind legitimă numaĭ trecerea guturaleĭ în sibilantă, ĭar nu vice-versa. Maghĭarul *canaf* derivă din medio-germanul *knouf*=actualul *Knauf* : «in Kulm. recht 4,51 *knofil* unter «frauengerade zwischen *heften* und *vürspan* genannt» (Grimm. *Deutsches Wörterbuch*, t. 5, p. 1366). Prin urmare romànul *canaf* remâne tot în legătură etimologică cu *Knauf*, însă prin intermediul maghĭaruluĭ *kanaf*.

65. La pag. 272 No. 30, *cavan* «taler» n'are a face, după cum am spus'o, nicĭ cu *găvan*, nicĭ cu *gavanos*. Este un termen străbătut la noĭ prin relaţiunĭ comerciale din evul mediŭ cu Italia. Veḑĭ Caix, op. cit. p. 97 No. 261 : «sic. ca-«*vagnu*, lomb. *cavagn*, da *cavaneus* formato pure da *cava* che nelle Glosse di «Cassel è spiegato *putin* largo vaso.»

66. La pag. 273 No. 33. *Indreptaré légii* 1652. f. 614 retro : «ɑ8 цопанѫ ɑ8 чинигїасѫ», unde *ţopană*=«dănţuitóre», *cinghiasă*=«căntăréţă». In mitrop. Varlam. *Invăţătură* 1643. f. 341 v. : «тоци чеɑ че гɑѫсїɑ к8 чингїи ши к8 фɑ8ере». Şi totuşĭ d. Cihac pretinde. *Roman. Stud.* IV p. 153, că : «n'est pas un mot roumain».

67. La pag.219. Cuvîntul *vig* ne întîmpină şi 'n mitr. Dosofteĭu, *Parimiar* 1672. f. 28 r. : «виг8рї фɑче ши ɑе ѧ̆кде вѫпситорилѡрь (Proverb. XXXI, 24), unde în Biblia 1688 ḑice : «чɑршɑф8ри ɑ8 фѫк8т», grecesce : «σινδόνας ἐποίησε». Acésta ne face a ne îndoi de etimologia *vig*=sl. вѧдѫ.

68. La pag. 295 No. 128. Despre *naljosul*, *nalsusul*, d. Cihac (*Rom. Stud.* IV p. 169) îşĭ permite următórea petrecere : «Mr. Hajdău ne dit pas de quelle «langue il tire ce composé burlesque de son fabricant de vocabulaire (c'est «sans doute *nas jos*—*nas sus* le nez en bas, le nez en haut), il se contente de «remarquer que le mot manque dans les dictionnaires. Et pour raison!» Ne vom mărgini de a trimite pe d. Cihac la *Noul Testament* tipărit în Bălgrad la anul 1648, unde va găsi în Luca I. 39 : «мѣрсе ɑ̑нɑɑс8с8 рнɑе к8 де грѫбѫ =«abiit in montana cum festinatione»=«ἐπορεύθη εἰς τὴν ὀρεινὴν μετὰ σπουδῆς». In acest mod. cu *nas-jos* remàne d. Cihac.

69. La pag. 301 No. 161 (cfr. pag. LXXIV No. 10 şi XXVI. LXVII No. 111). *Salbed*, nu *sarbed*. se află şi 'n Négoe Basarab, *Invăţăture*. Buc. 1843. p. 118 : «în haĭne sparte şi întinate şi cu feţele s a l b e d e».

70. La pag. 304 No. 174. D. Cihac nu cunosce verbul *şupesc* «ravir», ci numaĭ adjectivul *şupaţu*, pe care— *Dict*. II p. 395—îl légă cu *şubred*, cu *şuchiat* etc., legându-le apoĭ pe tóte la rîndul lor cu serbul *šupljiti* «creuser», cu polonul *szczuply* «mince» şi maĭ căte altele.

71. La pag. 250, XV şi LXXIII No. 3, să se observe că iniţialul «*r* dur» se găsesce, ba încă fórte pronunţat, şi 'n dialectul istriano-român. Iată ce ḑice reposatul Ion Maiorescu. *Itinerar în Istria*, p. 111 : «*r* la începutul cuvinte-«lor se pronunţă tot-d'a-una cu aspiraţiune, cu un fel de *h* saŭ *ĭ* ca la Traco-«romànĭ». Şi totuşĭ d. Cihac. imperturbabil în agnosticul seŭ dogmatism, nu se sfiesce (*Romanische Studien* IV p. 145) a nu vedé : «qu'une orthographe ve-

cieuse dans le doublement du *r*=*rr*». Cătră exemplele dela pag. 250, să maĭ adăugâm din *Molităvnică*, Bălgrad, 1689, f. 105 v. : КАЛА РРА.

72. La pag. 154 şi 241 No 7, despre *fatacĭune*=«binage», «terre de seconde façon». Respingênd acéstă glosă din acte dela 1545 şi 1606, d. Cihac (*Roman. Studien* IV p. 149) d e c r e t é z ă că : «*fătăcĭune* n'a que le sens de *portée* du lat. *fetare*», şi ne trimite cu gravitate la ale d-sale *Éléments Latins*, adică *Dict.* I, pag. 92, unde se citesce în adevĕr : «*fĕtăcĭune*—portée». Este o nenorocire pentru d. Cihac, că Dicţionarul d-sale n'a fost consultat nu numaĭ de cătră logofeţiĭ dela 1545 şi 1606, dar niciĭ măcar de poetul muntén Paris Mumulénu din secolul nostru, a căruĭa poesiă «Primăvara», publicată în *Curier de ambe sexe*, ed. I, t. I, No. 4, p. 77, cuprinde între altele :

Sórele cum se ivesce,
Pan cu turmele pornesce.
Când e dupre munţĭ şi malurĭ
Ş'apoĭ ese preste délurĭ,
Turmele din f ă t ă c ĭ u n e
Pornesc sbĭerând la păşcĭune...

După d. Cihac dară, turmele «abĭa fĕtate» alérgă deja a pasce!

73. La pag. 279 No. 61, cfr. pag. LXXVI No. 25. O analogiă interesantă la *femeĭa*=*feminea* şi serb. ЖЕНСКА, ne presintă limba vallonă în *fèmerèie* «femme avec une nuance de mépris», pe care Grandgagnage, *Dict. étymologique de la langue wallonne*, Liége, 1845, p. 204, explică prin : «qui tient de la femme, qui appartient au sexe féminin».

74. La pag. 281 No. 68 şi pag. XXXI. Pe lîngă formele vechĭ *fughicel* şi *funicel*, găsim o formă maĭ modernă în Molnar, *Sprachlehre* 1788, p. 46 : «ФȢННИЧЕЛ das Aass», cu al doilea *n* neorganic, ca în *funingine* din *funigine*= lat. *fuliginem*, *mănunt*=*minutus* etc.

75. La pag. 305 No. 178. D. Cihac, *Dict.* II p. 33, derivă *buléndră* din slav. *platĭno* «linum», *plată* «pannus detritus» etc., d e c r e t â n d că acest cuvînt «n'a **donc** qu'un rapport d'idées» cu medio-latinul *balandrana*. Forma slavică cea maĭ apropiată de *buléndră*, pe care o găsesce d. Cihac, este bohemul *planda* «blouse, souquenille». Din întâmplare, acest cuvînt nu se rudesce cu paleosl. *platĭno* etc., căcĭ limba bohemă nu nasaliséză nicĭ o dată pe slav. *-t-* în *-nd-* saŭ măcar *-nt-*. Bohemul *planda* vine d'a-dreptul din medio-latinul *opelanda* «pallii vel tunicae species», v. Matzenauer, *Cizí slova*, Brno, 1870, p. 278. Ce maĭ facem dară cu magistralul «donc» al d-luĭ Cihac?

76. La pag. 223. Pluralul КЪЦИ n'are a face nicĭ cu gr. κίστη, nicĭ cu germ. *Kasten*, ci este medio-gr. κάτζι, menţionat între vasele bisericescĭ : «... ἀλμὸς, θυμιατὸν, κάτζιν» în Du Cange, *Gloss. med. graecit.* p. 618-19, derivând din ital. *cazza* «vas». Astădĭ se dice *căţuie*, cfr. Cihac, *Dict.* II, p. 645.

77. La pag. 254 No. 26 şi pag. 302 No. 165. D. Cihac, *Dict.* II p. 354, derivă *solz* «squama» din paleosl. СЛȢЗЪ, care însemnéză şi el excepţionalmente «squama», maĭ mult însă «succus, mucus, pituita», adecă ce-va «fluid» (Mi-

klosich, Lex. ad voc.), ceĭa-ce românul *solz* nu semnifică nicĭ o dată. Termenul slavic propriŭ pentru «squama» este **лꙋска** saŭ **лꙋспа**, v. Budilowicz, **Первобытные Славяне**. Kiew, 1878, t. I, p. 66, care s'a conservat la Bulgarĭ, la Slovenĭ, la Rușĭ, la Polonĭ, pe când **слꙋꙁъ** cu sensul de «squama» nu există nicĭ într'un dialect slavic. Românul *solz*, pe de altă parte, exprimă tot-d'a-una, după cum am maĭ spus, ideĭa de ce-va «tare», «solid», nicĭ de cum «fluid». Așa în documentul din 1580 (p. 254) noĭ îl vedem în aplicațiune la un arbore: «plop cu *solzii*»=«plop cĭoturos». Intr'o carte de o raritate extremă, tipărită în Bucurescĭ la 1806 in-4 de «Gavriil Vinețki Avgi-bașa» sub lungul titlu de: *Cărticică ce acum întâĭașĭ dată s'aŭ tălmăcit după limba leșască pre limba rumânéscă, care cuprinde întru sine multe lucrurĭ spre folosulŭ a toată obștea* etc., la f. 65 r. se dă o doftoriă de caĭ: «**Пентрꙋ ꙁолꙁй адикъ гжлчиле каре гъсеще пъ кай тинерй** etc.» Aci vedem nu numaĭ sub raportul fonetic *zolz* pentru *solz* ca la pag. 302, dar încă în privința semasiologică *solz* = «gâlcă». Etimologia d-luĭ Cihac *solz* = sl. **слꙋꙁъ** întimpină dară dificultățĭ fórte serióse. Contra etimologieĭ nóstre proprie *solz* = lat. *solidum* este de observat obiecțiunea luĭ Schuchardt la pag. XXIV. Ambele etimogie fiind struncinate, vom propune o a treĭa, care ni se pare a fi decisivă. Plecând dela forma *zolz*, de unde *solz* prin dissimilațiune, și dela sensul «gâlcă», «glandula», noĭ găsim în limba bohemă *žláza*, *želza* cu sensul general de «glandula» și cu sensul special de «gâlcă la caĭ», «Strengel» (Jungmann, *Slownjk česko-německy*, t. 5, p. 863). Intr'un text bohem din secolul XIII *zleza* însemnéză «umflătură», «tumor»: «učinê mu va žiwotê taku ž l e zu»=«îĭ voĭu face pe stomah o așa t u m ó r e...» (Hanka, *Starobylá skládanie*, Praha, 1820, t. 4, p. 350). Poloniĭ aŭ forma *żolza*, aprópe identică cu cea română, dar numaĭ cu sensul de «gâlcă la caĭ», «gourme». In dialectele polóne ne maĭ întimpină *zolz*, *zowz*, *zawza*. La Rușĭ, ĭarășĭ cu sensul restrins de «gâlcă la caĭ», avem **железа**; la Serbĭ **жлиезда** cu sensul general de «glandula». Cfr. Potebnĭa, **Къ исторіи звуковъ русскаго языка**, Voronez, 1876, p. 166. Inițialul *z*, *ж*, după o normă a foneticeĭ slavice, provine din ario-europeul *gh*, din care s'a conservat urma în forma bohemă *hláza*, întrebuințată de o dată cu *zlaza* și de unde deminutivul *hlazek* «bătătură la mână», «callosité» (Jungmann, op. cit. t. 1, p. 685). Sensul primitiv al românuluĭ *solz* este dară «gâlcă» ca în Vinețki și «cĭot» ca în crisovul din 1580. Sensul de «squama», «écaille», cată a fi posterior. Este de observat că slavicul *žlaza* fiind «glandula», radicalul **жлл-** = *hla-* corespunde luĭ *gla-* din latinul *glan[d]s* = sl. **желѫдь**, și atuncĭ finalul *-za* ar puté fi considerat ca un sufix deminutival: «žla-*za*»= «gland-*ula*»; cfr. sufixul deminutival *-za* in limba albanesă. Cestiunea morfologică însă ne preocupă aci maĭ puțin decât stabilirea derivațiuniĭ directe a românuluĭ *solz*.

78. La pag. 300 No. 157, despre *sĕvaĭ* «quoique, bien que, au moins», pe care noĭ l'am descompus în *să-va* «dacă vrea», «si libet», d. Cihac—*Roman. Studien* IV p. 173 — observă cu obicĭnuita sa amabilitate: «L'étymologie «latine de Mr. Hajdeu est tout simplement ridicule», și compară pe *sĕvaĭ* cu «le croate-serbe *sav*, *sva*, *sve*, métathèse de *vas*, *vsa*, *vse* omnis, totus, vslave «*vĭsĭ* omnis». Pentru diferitele nuanțe de semnificațiune ale cuvîntuluĭ *sĕvaĭ* în vechile tipăriture române, dintre carĭ nicĭ una nu se apropiă de «omnis», trimitem pe d. Cihac la Barit, *Catechismul calvinesc*, Sibiĭu, 1879, p. 129,

unde va găsi tot-o-dată forma *săva*, fără finalul *ĭ*, pe care ar fi putut s'o védă și la noĭ în cronica luĭ Moxa pag. 438 No. 102. Cumcă *săva* nu este și nu póte fi alt ce-va decât *să-va* = «dacă vrea», ajunge a adăuga forma la a doua persónă: *săveri* = «dacă vreĭ». Așa în Noul Testament dela 1648, Paul la Corint. II. II. 12: «сѫвери кѫ-ми ера мїе поарта дешкисѫ прен домнȣль, нȣ авȣю рѫпаѡсь...» Pentru *va* = *vrea* și *veri* = *vreĭ*, ĭată de ex. din mitrop. Varlam, *Invățătură* 1643, f. 265 v.: «те дȣче оунде нȣ вери тȣ, че аколо оунде ва ель». Negreșit, tóte acestea nu vor convinge pe d. Cihac, care pretinde, maĭ pe d'asupra, că la Românĭ *să* n'a însemnat nicĭ o dată «dacă». Afară de numerósele texturĭ din tomurile I și II, afară de texturile nu maĭ puțin numeróse reproduse saŭ citate de d. Cipar, tóte cu *să* = «dacă», ne vom mărgini a aduce aci, pentru hatîrul special al d-luĭ Cihac, un text unde *săvaĭ* «măcar» și *să* «dacă» figuréză maĭ de multe orĭ unul lîngă altul, anume din mitrop. Varlam II f. 63 v.: «сѫ ваи фокь сѫ м'аре арде, сѫ ваи фїери сѫ м'аре мѫнка, сѫ ваи марѣ сѫ м'аре ѫнека, сѫ ваи савїе сѫ м'аре тѫа, сѫ ваи тоть трȣпȣль ѫ мїи де бȣкѫци сѫ с'арѫ здроумика, еȣ де христос нȣ мѫ воiȣ лепѫда», adică: «măcar foc dacă m'ar arde, măcar fĭerĭ dacă m'ar mănca, măcar marea dacă m'ar îneca, măcar sabiă dacă m'ar tăĭa, măcar tot trupul în miĭ de bucățĭ dacă s'ar zdrumica...», maĭ adăugând apoĭ d. Cihac din parteĭ: «eŭ de serbul *sav* nu mĕ voĭu lepăda».

79. La pag. 257 No 29. Forma organică a luĭ *gruĭu* este *gruntu*. Dela Românĭ cuvîntul a trecut la Ruteniĭ din Bucovina și la Huțuliĭ, v. Miklosich, *Wanderungen der Rumunen* p. 16: «*grunĭ*, *hrunĭ*, Anhöhe, Hügel; *grunyk*, Diminutiv von *grunĭ*.»

80. La pag. 219, derivând pe românul *bréslă* din братство, noĭ am uĭtat a aduce semnificațiunea cuvîntuluĭ slavic. Profitând de acésta, d. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 147) ḑice: «Mr. Hajdĕu déduit *bréslă* du russe *bratstvo* fraternité». Nicĭ despre «russe», nicĭ despre «fraternité», noĭ n'am spus nemic. Братьство nu numaĭ братрьство, este și paleo-slavic (Miklosich, Lex p. 44). La Rutenĭ *brastvo*, ca și la Polonĭ *bractwo*, însemnéză nu numaĭ «fraternité», ci încă «corporation», «compagnonnage», «association», v. **Лѣтопись Грабянки**, Kiev, 1853, p. 335, adecă întocmaĭ românul *bréslă*. D. Cihac (*Dict.* II p. 217) ḑice că *bréslă* derivă din «vsl. *brŭselŭ*, *brŭseli*, testa, tabula, *brŭselije* testæ; donc les personnes portées sur cette tabula, sur ce registre». Din nenorocire pentru d. Cihac, sl. *brŭselŭ* nu insemnéză «tabula» în sens de «registre», ci numaĭ de «lespede», grecul πλάξ (Miklosich, *Lex.* p. 46); și chĭar dacă *brŭselŭ* ar fi «registru», tot încă d-sa ar trebui să ne arete măcar o singură limbă, în care vre-o «corporațiune» se va fi calificat «registru». Cât pentru transițiunea fonetică *bréslă*, adecă *braslă* din *bratstvo*, ea s'a putut face nu numaĭ prin *braslă*=*brasvo* ca în *naraclițā*=*narákvitza* (pag. 219), dar și prin *braslă*= *brasto*, ca în *coraslă* din *corastă*, *cășlig* din *câștig* etc., cfr. maĭ sus pag. XXXIII.

81. La pag. 53. D. Cihac, *Dict.* II p. 51, pentru filiațiunile cuvîntuluĭ *ciobótă* nu vrea să cunóscă decât formele slavice. Italianul *ciabatta* și cele-

l'alte forme occidentale iĭ remân necunoscute. De asemenea nu scie despre vechĭul termen juridic «banĭ de cĭobóte».

82. La pag. 432, despre *vărcolac*, cfr. *Indreptaré légii* 1652 f. 384 v.: «Пентрȣ мортȣлъ де съ ва афла стригон кърȣѧ-й ӡикъ връколакъ». D. Cihac, *Dict.* II p. 448, pînă la un punct şi Schuchardt, maĭ sus p. XXVI, identifică pe *tricolicĭu* saŭ *pricolicĭu* cu *vărcolac*. Sub raportul sensuluĭ ar merge, căcĭ *tricolicĭu*, după expresiunea luĭ Cantemir (*Descriptio Moldaviae*, ed. Papiŭ, p. 143): «idem est quod Gallis *loup garou*». Nu înţelegem însă transiţiunea fonetică. La Românĭ *vr* nu trece nicĭ o dată nu numaĭ în *tr*, dar nicĭ măcar în *pr*; pe de altă parte, accentatul *a* din *-ac* nu putea să scadă la *i* din *-icĭ*. Noĭ uniĭ nu scim cu certitudine, de unde vine *pricolicĭu* saŭ *tricolicĭu*, dar în orĭ-ce cas nu din *vrăcolac*. Cfr. alban. *trocălin* «ich klopfe» (Hahn), *trocolicĭ* «trottatore» (Rossi) etc. Pentru *p*=*t* în *pricolicĭu*=*tricolicĭu*, v. pag. 111.

83. La pag. 297 No. 145. D. Cihac, *Dict.* II p. 317, ne asigură că *prăsesc* este de aceĭaşĭ origine cu *rod*. Ne mărginim a menţiona acéstă curiositate. D-sa vine însă de contestă tot-o-dată, în *Roman. Stud.* IV p. 171, existinţa cuvîntuluĭ *prăstură* «ĭépă», «jument». Noĭ din parte-ne credem maĭ mult în mărturia mitropolituluĭ Dosofteĭu, care ḑice în *Parimiar* 1672 f. 34 v.: «ши пръстȣриле асинилорь пъщѧ апроапе де джнсе (Iov. I)=«foeminae asinae pascebantur conjunctae eis»=«αἱ θήλειαι ὄνοι».

84. La pag. 274 N. 43, cfr. p. XIX-XX şi LXXIII No. 6, etimologia nóstră *coteĭu* din alban. *kut* se confirmă pe deplin prin forma română *cotarlă*. Veḑi Alexandri, *Teatru*, ed. Socec, t. 2, p. 657, unde un ţeran exclamă în faţa unuĭ câne: «A fi un zăvod, póte? Ţibă, c o t a r l ă!» In *cot-arlă* este acelaşĭ sufix ca în *şop-îrlă*. De aci proporţiunea: rom. *cot-arlă*: alb. *kut*: : rom. *şop-îrlă*: alb. *şapi*. Scăderea luĭ *a* la *î* în *şop-îrlă* faţă cu *cot-arlă* provine tocmaĭ din *i* în *şapi* faţă cu finalul consonantic în *kut*. Etimologia *şopîrlă* = alb. *şapi* este şi în d. Cihac, *Dict. II* p. 720; d-sa a luat'o însă din a nóstră *Istoriă critică*, ed. 1 (1873), t. 1, p. 309.

85. La pag. 312, despre *zilesc* «je passe la vie», D. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 178) d e c r e t é z ă: «Ce verbe, que le roumain ne connaît pas, est un mot de l'invention du glossateur de Mr. Hajdeu.» Noĭ credeam pînă aci că d. Cihac nu scie numaĭ ceĭa-ce ce nu citéză; acum însă ne încredinţăm, cu o adevĕrată părere de reŭ, că d-sa n'a citit nicĭ măcar cărţile pe carĭ însuşĭ le citéză. In acelaşĭ articol cu câte-va pagine maĭ sus, la p. 148, d. Cihac aduce Gramatica luĭ Molnar. Va ḑice dară cine-va că a citit'o? Nu, căcĭ dacă d. Cihac ar fi citit pe Molnar, *Sprachlehre* 1788, ar fi găsit acolo la pag. 269: «ӡилеск, fristen das Leben». Ore şi Molnar să fie «l'invention du glossateur de Mr. Hajdeu»?

86. La pag. 311 No. 197. D. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 177) ḑice: «*sorliţă* «est à notre avis tout simplement le vslave *orĭlicĭ*, *orĭlica*, *orĭlŭ*, aquila, avec *s* «prépositif, cfr. *sturz*=*turdus*». Lucrul nu este tocmaĭ atât de «tout simplement» după cum acésta se pare d-luĭ Cihac. In *sturz*=*turdus* s'a prepus un *s* inorganic de'naintea uneĭ consóne, ca şi'n *sgripţor*, *sdrenţe* etc. Nu există însă în limba română nicĭ un exemplu serios de «*s* prépositif» de'naintea

uneĭ vocale. Chiar de'naintea consónelor un *s* inorganic este rar la Românĭ, în cele maĭ multe casurĭ inițialul *s* resultând din latinul *ex*, ca în *sbor*=*exvolo*, *schimb*=*excambio*, *scot*=*excutio* etc. Ar fi însă absurdă o formațiune *sorliță* =lat. *ex*+slav. *orĭlica*. Decĭ *sorliță* nu póte fi slavic.

87. Nesciința se póte scusa; neonestitatea — nicĭ o dată. D. Cihac dice în *Romanische Studien* IV p. 171 : «ngr. κανίστρι, alb. *kanistrĕ*, dont. Mr. Hajdeu déduit *traistă*». Pentru onórea d-luĭ Cihac, noĭ presupunem că d-sa nu ne-a înțeles. Cele dise de noĭ, vedi-le la pag. 304—5 No. 175.

88. La pag. 299 No. 150 și pag. 301 No. 160, în privința cuvîntuluĭ *rescumpĕr*, *scumpĕr* «je me venge». D. Cihac (*Roman. St.* IV p. 172) ne asigură că *scumpĕrare*, *rescumpĕrare* «signifient *rémunérer*, *rémunération* = *punir*, *punition*». D-sa nu și-a dat ostenéla de a citi nicĭ măcar *Letopisețele* d-luĭ Cogălnicénu, căcĭ altfel ar fi găsit acolo, ed. I, t. I, p. 230—31, în Cronica luĭ Miron Costin următórea descriere a morțiĭ unuĭ boĭer din Moldova : «Iară «pre Vasilie Stroicĭ îl ĭertase Stefan-vodă, numaĭ învățase pre Nicoriță ar- «mașul să-l ducă să vadă perirea celor-l'alțĭ, ca să-ĭ hie grijă maĭ pre urmă «de mórte, că era om tînăr Stroicĭ și din casă maĭ vechĭu și cinsteț decât «tóte casele în țară; ce dilele luĭ cele sfărșite, cum dice cuvîntul : vĕdĕnd că «merge la perire și nu-ĭ spusese armașul povestea, s'aŭ apucat de sabia u- «nuĭ dărăban să móră cu r e s c u m p ĕ r a r e, că era om de firea luĭ ini- «mos». Óre și acĭ *rescumpĕrare* nu este «vengeance», ci numaĭ «rémunération, punition», după cum pretinde d. Cihac? Ar fi de prisos să maĭ citâm din vechile tipăriture române. Când mitropolitul Varlam, *Invățătură* 1643, f. 265 v., dice : «дїаволȣль ѩсте ржскȣмпъръторю», noĭ traducem prin : «le diable est vindicatif», d. Cihac prin : «le diable est rémunérateur». Dracul cată să-ĭ fie recunoscĕtor. Din nenorocire însă pentru reputațiunea ambilor, ĭată un text trilinguic. In mitropolitul Dosofteĭu, *Psaltire* 1688, ps. 57 sună: бȣкȣра-съ-ва дирептȣл кънд ва веда скȣмпърарє =slav. възвеселитсѧ праведникъ егда видитъ ѡтмъщенїє = lat. «laetabitur justus cum viderit v i n d i c t a m». Tot acolo ps. 149 : а фаче ръскȣмпърарє ꙟтрȣ пъгѫни=sl. сътворити мъст въ ѩзыцѣхъ =lat. «ad faciendam v i n d i c t a m in nationibus».

89. La pag. 308 No. 189, noĭ am spus : «slavicul чеснъкъ (ail) în legătură cu чесати-сѧ (usturà) ». D. Cihac, *Roman. Stud.* IV p. 176, ne dă cu acest prilej o lecțiune: «le vsl. чесати-сѧ ne signifie nullement *brûler*, mais *se fendre* etc.» De'ntâĭu, noĭ n'am spus că чесати-сѧ însemnéză «brûler», ci «a ustura», adecă «a avé mâncărime,» «avoir la démangeaison». Pe lîngă excelintele dicționar paleoslavic al luĭ Miklosich, d. Cihac ar maĭ fi putut consulta din când în când și pe al Academieĭ de Petersburg, , t. IV p. 435, unde ar fi găsit : чесаться = свербѣть зудѣть тѣло чешется. Să maĭ observe tot-o-dată d· Cihac, că noĭ n'am derivat чеснъкъ din чесати-сѧ, ci numaĭ le-am pus «în legătură».

90. La pag. 129, despre месерери=милостенїи. D. Cihac, *Roman. Stud.* IV p. 166 - 7, d e c r e t é z ă că *meserери* nu sînt *milostenii*: «La traduction

«par *charité*, *aumône* n'aurait aucun sens, et *mesreri* (sic) doit être pour «*meserii*= fonctions, affaires, ce qui seul s'acoorde avec le sens»; apoi ne trimite la al seŭ *Dictionnaire* II p. 194, unde ni se spune că românul *meseriă* este slavicul мєщрин etc. Lăsâm să respundă d-luĭ Cihac Psaltirea luĭ Coresi din 1577, punênd alăturĭ pasagele române cu cele din Vulgata. Aşa în ps. V: ꙟ моулцїѧ месерерїєи тале = «in multitudine misericordiae tuae»; aşa în ps. XXXII: месерѣрѣ домнѹлѹи плинѹ є пѫмѫнтѹль= «misericordia Domini plena est terra»; aşa în ps. LXXXVIII: ѡ сѫнть месерериле тале= «ubi sunt misericordiae tuae» etc. După d. Cihac, şi latinul *misericordia* va fi însemnând «fonctions, affaires».

91. La pag. 294, No. 124, în *moşnén*=*moştén* şi *moşnég* = *moştég*, pentru -*şn*- din -*şt*- cfr. *ploşniţă* «Wanze»=russ. площица, boh. *ploştice*. In *moşnég* însă pare a fi o trecere curat fonetică, dacă nu va fi o contracţiune dissimilativă din *moşnenég*; în *moşnén* este assimilaţiune regresivă *n*+*n* din *t*+*n*; în *ploşniţă*—influinţa sufixuluĭ -*niţă* din sinonimul *stelniţă*=slav. стѣница. Pentru inorganicul *l* în *stelniţă*, cfr. pag. 273 No. 37, pag. 311 No. 197, ĭar mai ales excelenta observaţiune a luĭ Schuchardt dela pag. XXXIII, care ne rectifică pînă la un punct.

92. La pag. 437 No. 93 litt. *c*. D. Cihac, *Dict*. II p. 262, derivă *platoşă* din formele slavice *plat*, *platy* etc., carĭ tóte sînt masculine, şi nu cunósce medio-latinul *plata* «cuirasse», de unde cuvîntul român vine d'a-dreptul. D-sa nu explică, de asemenea, finalul -*şă*; apoĭ citéză, nu se scie pentru ce, grecul clasic πλάτη «rame, aviron»!

93. La pag. 421 No 46. Ne voind să cunóscă forma română *plavează*=ital. *palvese*, care nu există decât numaĭ la Italianĭ şi, prin urmare, nu ne-a putut veni de aĭurĭ, d. Cihac — *Dict*. II p. 246 — pretinde că Româniĭ aŭ luat *paveza* dela Slavĭ.

94. La pag. 436 No. 92. D. Cihac, *Dict*. II p. 538, derivă pe *hitlén* din ung. *hitlen* «perfide» compus din *hit* «loi» şi -*len* «sans», de unde *hitlenşug*=*hitlenség*. Se póte. Pe cât timp însă noĭ găsim la Serbĭ forma хитлєн din хитрєн cu acelaş sens de «viclén» şi pe cât timp sufixul -*şug*=ung. -*ség* se unesce şi cu teme slavice, de ex. *priete-şug*, preferim a remâné indecişĭ între ambele etimologie.

95. La pag. 438 No. 103. Noĭ am dat cuvintul *céur* fără nicĭ o etimologiă. Maĭ curagĭos, d. Cihac — *Dict*. II p. 563 — decretéză că *céur* e tot una cu *chĭor*, derivând ambele din turcul *kior* «aveugle» Ce-ĭ pasă d-sale, că *céur* era poporan la noĭ deja în epoca luĭ Mircea cel Mare, pe când elementele turce nu avusese încă timp de a se întroduce in România! Ce-ĭ pasă că din *chĭor* nu se póte face romănesce nicĭ măcar *cĭor*, ĭar cu atât maĭ puţin *céur*! Cine derivă, ca d. Cihac, pe românul *tivesc* din turcul *qyvirmaq* (*Dict*. II p. 623), *căptuşesc* din *qaplamaq* (ib. p. 556), *culbec* din *qabouqlu* (ib. p. 569), *famen* din *khadîm* (ib. p. 576), *galeş* din *djali'* (ib. p. 579), *genune* din *djehennem* (ib. p. 580), *ghiduş* din *guldurudju* (ib. p. 580), *maţ* din *ma'ïi* (ib. p. 594), *moş* din *mousinn* (ib. p. 596) *moşie* din *mulk* (ib. p. 597), *óches* din *ïâghyz* (ib. p. 600), *zimţ* din *zindjir* (ib. p. 631) etc. etc.

acela nu s'ar teme a trage de însuşĭ *Dumnedeŭ* din *Allah*. De unde vine *céur*, nu scim; dar din *chĭor* — nicĭ o dată.

96. La pag. 440 Nr. 124. Necunoscênd vechĭa formă *svinéţă* dela slav. свиньць «plumb», d. Cihac — *Dict.* II p. 612 — identifică actualul *sinéţă* «fusil, carabine» cu *şişané* dela turcul «*chechkânè, chichkânè (tufenk)*, vulg. «*chichanè* etc., ngr. σισανές, σισχανές». Prin ce fel de transiţiune fonetică *şişané* ar fi putut să trécă în *sinéţă*, acésta o scie numaĭ d. Cihac.

97. La p. 280 No. 66. D. Cihac — *Dict.* II p. 500 — d e c r e t é z ă că românul *foişor* este ung. *folyosó* «corridor, galerie». Maĭ întâĭu, maghĭarul *-ó* trece la noĭ tot-d'a-una în *-âŭ*, nicĭ o dată în *-or*: *birâŭ*=m. *biró*, *Cengâŭ* = *Csangó*, *făgădâŭ* = *fogadó*, *hălâŭ* = *háló*, *heleştâŭ* = *halaştó* etc., încât din *folyosó* s'ar fi făcut *foişâŭ*. In *Roman. Stud.* IV p. 160, d. Cihac combate în următorul mod cele doă texturĭ aduse de noĭ în tomul I: »Le «texte que Mr. Hajdeu cite des Letopiseţele, 1-re édition Cogălniceano, tome I «p. 167 : şi într'un *foişor* sus în cetate unde odihnĭa, à l'appui de son étymo«logie, en ajoutant que *foişor* paraît avoir ici tout-à-fait l'acception du fr. «*folie* maison de plaisance, ne prouve cela aucunement, car il n'est pas à «supposer que Stefan-vodă ait eu une *maison de plaisance* dans sa forte«resse. Moxa dit, p. 435: previé pre mare dintr'un *foişor*; et ici *foişor* n'a non «plus le sens de maison de plaisance. Mr. Cihac a donc eu parfaitement rai«son d'oublier ce mot *latin* etc.» D. Cihac a uĭtat să ne spună, de ce anume: «il n'est pas à supposer que Stefan-vodă ait eu une *maison de plaisance* dans sa forteresse». D-sa a maĭ uĭtat să ne lămuréscă, pentru ce adecă în textul luĭ Moxa (pag. 385) împĕratul bizantin Teofil nu putea să aĭbă un *foişor*=«maison de plaisance», de unde să-şĭ petrécă «privind pe mare». După d. Cihac, Stefan-vodă şi împĕratul Teofil «se odihnĭaŭ» şi «petreceaŭ» în *foişor*=ung. *folyosó*, adecă în nesce «coridóre», căcĭ în limba maghĭară — observaţĭ bine — *folyosó* nu însemnéză nicĭ o dată alt ceva decât «coridor», «der Gang in Gebauden», ba încă şi «reumatism», «Zufluss». D. Cihac s'a luat pré cu uşurinţă după Lexiconul Budan, unde (pag. 222) *foişor* se explică numaĭ prin «atrium» şi «porticus». Sensul fundamental al cuvîntuluĭ pare a fi «o construcţiune architectonică uşóră» în genere, incepênd dela un simplu frunḑar, «foişor» în accepţiunea strictă a cuvîntuluĭ, şi pînă la acele artistice «folies», unde f o i l e nu maĭ figuréză decât numaĭ doră în pictură saŭ în sculptură. In Noul Testament dela 1648 noĭ citim (Luca XII. 3): «каре аци шоптить ла оурѣкїе, ꙟ ф о и ш ѡ р ь сꙁ ва пропоедꙋи»=«praedicabitur in t e c t i s» = «κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δ ω μ ά τ ω ν», unde în Biblia din 1688: «каре аци шоптит ла оурѣке, ꙟ кꙁ м ꙁ р и сꙁ ва пропоедꙋи престе к а с е», astfel că *foişor*=«cămară»=«casă», dar nicĭ într'un cas «coridor».

98. Dintre cuvintele slavice, trecute la noĭ în t. I, Dicţionarul d-luĭ Cihac a uĭtat unele dintre cele maĭ interesante : *strede* (pag. 222), *răzleţ* (pag. 249-50), *plocad* (pag. 297), *arminden* (pag. 310) etc., în locul cărora cele 474 pagine de «Éléments slaves» slaviséză cu toptanul în drépta şi 'n stânga s u t e de vorbe române cu totul străine Slavilor, ba încă multe din acelea pe carĭ înşişĭ Slaviĭ le-aŭ luat dela noĭ, după propria mărturiă a unor slaviştĭ ca Schafarik, Miklosich, Kalužniacki, Matzenauer etc. Cât despre procedura cea expeditivă a d-luĭ Cihac pentru a ajunge la cele 474 pagine şi pentru a d e-

creta în prefață (pag. VIII) că: «L'élément latin de la langue roumaine ne «représente guère qu'un *cinquième* de son vocabulaire, tandis que l'élément «slave y entre pour le *double*»; despre acea procedură, pe lîngă cele multe specimene indicate maĭ sus, îată încă unul. La pag. 324, d. Cihac ne dă următórea etimologiă: «Salbă, s., collier; *salbă moale* Rhamnus frangula, «Evonymus europaeus; *salbă de galbeni* collier de ducats; *salba draculuĭ* mé«chante herbe (au fig.); cfr. pol. *szalba* Verbascum ?, *szalba* Ragadiolus ? «l'acception de *collier* tout bonnement, que *salbă* a aujourd'hui, vient de ce «que les paysannes se font des colliers avec les baies de bourdaine (Rham«nus) et de fusain (Evonymus)». Las la o parte confusiunea curat botanică *rhamnus frangula — evonymus europaeus — verbascum — ragadiolus*, de care mult ar maĭ fi rîs distinsul botanic reposatul dr. Csihák din Moldova; las la o parte, că d. Cihac el însușĭ nu este sigur de semnificațiunea celor doă cuvinte polone, însoțindu-le cu semne de întrebare, deși totușĭ deduce de acolo cuvîntul român, pe care altfel nu l'ar puté pune între «Eléments slaves»; mé voiu mărgini în partea logică a etimologieĭ. Dela Polonĭ — dice d. Cihac — Românĭĭ aŭ luat o numire de plantă saŭ de doă plante, și fiindcă «les paysannes se font des colliers» cu acea plantă saŭ cu acele plante, de aci cuvîntul a ajuns a însemna «*collier* tout bonnement». Nicăirĭ în România țerancele nu-șĭ fac salbe din «baies de bourdaine et de fusain». D-luĭ Cihac îĭ trebuia o etimologiă, a găsit'o; acea etimologiă avea nevoe de o justificare, a croit'o; îată totul. «Evonymus europaeus» se chĭamă nemțesce *Pfaffenkäppchen*, franțusesce *bonnet de prêtre* (Nemnich), adecă «căciulița popeĭ». Un elev al d-luĭ Cihac n'ar avé decât să afirme că: «l'acception de *capuchon* «tout bonnement, que *Kappe* et *bonnet* ont aujourd'hui, vient de ce que les «prêtres portaient sur la tête des guirlandes de fusain». In realitate însă, nemic nu e maĭ latin ca *salbă* «collier». Salbele favorite ale țerancelor nóstre nu sînt din «bourdaine» și «fusain» ale d-luĭ Cihac, ci din mărgele. In «Craĭu-noŭ» al luĭ Alexandri (*Teatru*, ed. Socec, t. I, p. 228), ispravnicul când vrea să înșele pe țărăncuța, îĭ cântă:

> Țĭ-oĭu da salbă de mărgele
> Și paftale și inele . . .

In «Nunta țerănéscă» (ibid. t. II p. 378), pețitoriĭ ne spun:

> Și cătâm o căprióră,
> Tinerică, sprintióră,
> Cu-ochișorĭ de porumbele,
> Cu cosițele 'n inele
> Și cu salbă de mărgele . . .

In poesia nóstră poporană, visul de fericire al uneĭ țerance este (Alexandri. Poesiĭ popul. ed. 2 p. 349):

> Să pue la gât mărgele
> Și la degete inele,
> Paftaluțe și cordele
> Numa'n florĭ și fluturele,
> Ș'apoĭ să s'arunce 'n joc
> Ca un trandafir de foc...

— Hoţul când vrea să îndatoreze pe ĭubita luĭ (ibid. p. 288), se plânge că

Lumea 'ntrégă ocoliĭ,
Ce căutaĭ nu găsiĭ :
Căutaĭ ş i r d e m ă r g e l e
Să'l aduc măndruţeĭ mele...

— In fine, idealul de frumuseţă al feteĭ dela ţéră este (ibid. p. 230) :

S a l b a c u m ă r g e l e l e,
Grădina cu florile
Şi ḑiua cu zorile...

Aci avem dară ceva fórte serios, ĭar nu «baies de bourdaine et de fusain» ale d-luĭ Cihac. Eĭ bine, *salba* = lat. *ex-alba* însemnéză tocmaĭ «margaritata», «din mărgele». Cuvîntul *alba* cu sens de «mărgea» este de o potrivă cunoscut în medio-gréca şi'n medio-latina, v. Du Cange, *Gloss. mediae graecitatis* p. 49 : «ἄλβα, unio, margarita» ; id. *Gloss. med. latin.* ed. Carpent. t. 1, p. 136 : «*alba*, gemma, unio, margarita, ab albedine et candore». La Provenţalĭ *azalbat*=*ex-albatus* însemnéză «luminos», de ex :

Domna, ben fon saubut et a z a l b a t
Lo luns mati . . . ,

ceĭa-ce Raynouard, *Lexique roman*, Paris, 1844, t. 2 p. 49, traduce prin : «Dame, bien fut connu et é c l a i r c i le lundi matin». Iată ce fel de «bourdaine et fusain» se cuprind în «Eléments slaves» ale d-luĭ Cihac!

99. La pag. 123 : «moarté lu Calotă ban». Banul craĭovén Calotă, asupritor pentru ţeranĭ, a murit totuşĭ într'un mod eroic pentru ţéră. Unul din principaliĭ generalĭ aĭ luĭ Mihaĭu-Vitézul, el a întâmpinat la 1600 în capul oştiriĭ române invasiunea turcă şi a perit în luptă cu sabia în mână, după cum ne spune cronicarul otoman Naim-efendi, v. Senkowski, *Collectanea z dziejopisów tureckich*, Warszawa, 1842, t. 1, p. 112.

100. La pag. 306 nota 2. Modul, în care noĭ am caracterisat atuncĭ metóda luĭ Diefenbach, se justifică pe deplin prin noua sa carte : *Völkerkunde Osteuropas*, Darmstadt, 1880, unde 'l conduce la tot pasul d. Cihac. Sîntem recunoscĕtorĭ venerabiluluĭ bibliotecar dela Francfort, în orĭ-ce cas, pentru consciinţiósa declaraţiune, că n'a putut să consulte lucrările nóstre d'a-dreptul, ci numaĭ «mittelbar benutzt» (p. XIII), adecă prin d. Cihac: «Cihac's kritische(?) Abhandlung über Hajdeu in Böhmer, Roman. Studien IV I S. 141—148» (pag. XI). D. Cihac a bine-voit a ne descrie luĭ Diefenbach (pag. 266) în următorul mod : «Das Hauptverdienst des fleissigen Verfassers ist die geschicht-«liche und sprachliche Stoffsammlung, bis jetzt aber nicht die sprachliche «Kritik und Vergleichung, w i e A. v. C i h a c s c h a r f *(so)* u n d s c h a r f-«s i n n i g *(so)* n a c h w e i s t *(so)*». Sîntem fericiţĭ, prin urmare, că numerósele erorĭ din cartea luĭ Diefenbach nu ne privesc; ne pare reŭ însă că şi ele se descarcă tot asupra d-luĭ Cihac «scharf uud scharfsinnig».

Pe lingă cele ḑise de noĭ şi de d. Gaster în Suplementul de faţă, să se maĭ véḑă despre d. Cihac în tom. II pag. 731-3 şi 765 nota. Orĭ-cum, este de regretat că, voind a se pronunţa între Hasdeŭ cel «fleissig» şi Cihac cel «scharf und scharfsinnig», Diefenbach n'a consultat în privinţa ambilor pe nesce linguistĭ străinĭ f a m i l i a r ĭ c u l i m b a r o m â n ă : dacă nu pe A-

scoli, Miklosich și Schuchardt, ceĭ maĭ competinți dintre toțĭ, cel puțin pe eminentul romanist profesorul N. Caix dela Florența. Noĭ din parte-ne primim fără reservă sentința acestor patru, orĭ-care va fi ea, și nu credem că d. Cihac ar cuteḑa să-ĭ recuse, afară numaĭ dóră dacă—veḑĭ maĭ sus pag. LXXXII No. 54 — ĭ-ĭ va veni pofta de a recurge la obicĭnuitul seŭ refren când se simte la strîmtóre : «ils ne sont pas et n'ont jamais été». Asupra variatelor aplicări ale acestuĭ fecund refren, fiind-că ni l'am adus a-minte, ĭată încă un exemplu prin care vom termina, recomandându-l cu tot din-adinsul luĭ Diefenbach. In *Dict.* II p. 139-40, d. Cihac trage pe moldovenescul ***hojma*** «continuellement, sans interruption» din slavicul *ѥedinakŭ* prin serbul *odmah*, deși orĭ-ce i n c e p ĕ t o r în slavistică scie că *odmah* derivă prin proposițiunea отъ din slav. махати «agitare», ĭar *ѥedinakŭ* prin sufixul -акъ din slav. ѥдинъ «unus», încât ar urma *mahati* = *ѥedinŭ*, și deși tot-o-dată din *odmah* și din *ѥedinakŭ* nu se póte ajunge foneticesce la ***hojma***. Acésta însă nu e tot. D. Cihac ne mustră pe noĭ că am îndrăznit a înrudi pe ***hojma*** «semper» cu *ghĭuj* «senex» = alban. *ghĭuș*, căcĭ — ḑice d-sa — *ghĭuj* este cuvînt turcesc : «voir ce mot Eléments turcs». Eĭ bine, căutațĭ în Dicționarul d-luĭ Cihac «Eléments turcs»; vorba *ghĭuj* nu se află acolo; ea nu este trecută nicĭ măcar în indicele dela finea volumuluĭ. D. Cihac, de sigur, ișĭ va fi luat de sémă maĭ târḑiŭ, că *ghĭuj* «n'est pas et n'a jamais été». Iată în adevĕr ce-va «scharf und scharfsinnig»!

I.

INDICE BIBLIOGRAFIC

FÂNTÎNE ȘI AJUTORINȚE, UTILISATE ÎN TOMUL I.

N. B. CIFRELE ROMANE INDICA SUPLEMENTUL; ABBREVIATIUNEA CPT SE REFERA LA «CONSPECTUL» PUS LA INCEPUTUL SUPLEMENTULUI.

A. Manuscripte.

B. Crisóve și zapise.

NB. Paginele sînt indicate prin cifre cursive. Scurtările insemnează: r — „romăneşce", s — „slavonesc", M — „din Moldova", V — „din Valachia." — Acele cele precese de semnul * sînt reproduse in extenso: și l'alte numaĭ menționate.

C. Uricariĭ, condicariĭ și logofețiĭ.

NB Cifrele în parenteșĭ indică anul sub care se menționéză.

D. Tipăriture.

NB. Cu *steluță* la margine sînt indicate vechile tipăriture române.

E. Comunicaţiunĭ.

II. INDICE PALEOGRAFICO-ISTORIC.

A. Diplomatica.

Alfabet :

B. Istoria.

ERRATA.

Pag.	Rînd	Tipărit :	Citesce
VI	22	friedesstiftenden	friedestiftenden
XI	8	Est	Es
XV	6	*oder časlovețu*	O
—	8 de jos	zwichen	zwischen
XVI	10 —	čorăcăi	C'orăcăi
XX	3 —	spi nare	spinare
XXIV	3 —	slawiche	slawische
XXXIV	7 de sus	des *u*	des *n*
LXXXX	10 de jos	LXL	LX

